

שבוע פרשת וישלח

(08 - 14 December 2024)

ז' - י"ג כסלו תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשֶׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזֶת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹךְ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אַמוּנַתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזֶת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינַי עֹבְדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
כֵּן עֵינַיִנִי אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוּ חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אָפָם בָּנוּ: ד אֲזוּ הַמּוֹם
שִׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוּ עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום ראשון בערב, ז' כסלו

אגרות קודש

ב"ה, ו' כסלו, תשי"ח

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מוה' בצלאל שי' שוי"ב

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מר"ח כסלו פ"ג שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויהי רצון שיבשר טוב בתוכנו.

תקותי אף שאין איש כותב עדי"ז, שבעוד מועד הכינו ומכניס תכנית לניצול ימי כסלו בכלל ויום הבהיר י"ט כסלו ר"ה לחסידות ודרכי החסידות ביחוד, ולעשות את זה כדיוק הלשון הפצת המעניות חוצה, הפצה דוקא מעינות דוקא וחוצה דוקא, כמבואר עכ"פ בקיצור במ"א, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, והרי הנסיון שבשנים שעברו הראה שכלל שהתכנית מפורטת ומבוררת בעוד מועד יש מקום להצלחה יותר.

לפלא בכלל שכנראה אין אני"ש שבמעלבורן מתעניינים כלל וכלל בהנוגע לבני ישראל שבאויסטראליה שבמקומות אחרים, ומובן שהפלא גדול עוד יותר בהנוגע לאלו שנקראים נרות להאיר, שהרי אלו שקראום בשם זה בודאי צודקים, אלא שעל הנרות להוציא זה מן הכח אל הפועל וכשאין עושים זה ה"ז מעילה בשליחות ר"ל, והרי כמה ישובים ישנם במדינה שבודאי לא רחוקים הם יותר מהתואר חוצה, וא"כ ה"ז חל החיוב דהפצת המעניות, ועוד זאת שזה מעכב ביאת משיח צדקנו, והישיבה של כל אחד תחת גפנו ותאנתו אפילו הגפן והתאנה ברוחניות (עיון לקו"ת לג' פרשיות בראשית כ"ג ב: פני נפה"א, בירור לבושים).

ואין זה מחליפה כלל וכלל חובתנו בהפצה האמורה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 218 שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 219 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 222 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 226 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 227 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 228 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 229 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 230 ספר המאמרים - תרפ"ט
 231 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 233 מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.
 234 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 46 ילקוט לוי יצחק על התורה
 47 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 179 נביאים וכתובים.
 189 עין יעקב - מסכת ברכות
 235 נקודה משיחת קודש מעובדת
 236 חומש לקריאה בציבור
 245 קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 246 לוח זמנים
 247 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה פדה בשלום נפשי,
 י"ט כסלו, ה'תשל"ד 5

התוועדיות

- שיחות אור ליום ד' וישלח,
 יו"ד כסלו ה'תשד"מ 15

לקוטי שיחות

- פרשת וישלח, כרך כ, ב 34
 פרשת וישלח - י"ט כסלו, כרך כ 42

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 48 חומש יומי - פרשת וישלח.
 77 לוח לתהלים היומי.
 78 תניא יומי.
 89 לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 92 הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 96 שלושה פרקים ליום.
 156 פרק אחד ליום.
 175 ספר המצוות

לימוד מזהלוק לפי ימים

- 181 משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא בתרא
 190 גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא
 219 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתהלים (ופסוק זה שיך במיוחד לייט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר
2 הזקן ממאסרו, כמו שכתב באגרת עם צאתו ממאסרו "כשקריתי בספר תהלים
3 בפסוק פדה בשלום נפשי יצאתי בשלום"):

4 **פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְרָב לִי פִי בְרַבִּים הָיוּ עֲמָדַי¹, וְאֵיתָא**
5 **מוֹבָא עַל פְּסוּק זֶה בְּגִמְרָא**
6 **בְּמִסְכַּת בְּרֻכּוֹת², אָמַר**
7 **הַקָּב"ה, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה**
8 **וּבְגִמְלוֹת חֻסְדִּים וּמִתְפַּלֵּל**
9 **עִם הַצַּבּוֹר, מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו**
10 **כְּאִילוּ פְדָאֲנִי לִי וּלְבָנֵי מִבֵּין**
11 **אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְכַפִּי שֶׁמִּפְרָשׁ**
12 **רַש"י, בַּגְּמָרָא שֶׁם שֶׁפְּדָה**
13 **בְּשָׁלוֹם קָאֵי מְכוּוֹן עַל זֶה**
14 **שֶׁעוֹסֵק בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, דְּהֵיִינוּ**
15 **תּוֹרָה, דְּקָתִיב³ שְׁכָתוּב עַל הַתּוֹרָה**
16 **דְּרַכִּיהָ דְרַכִּי נֵעַם וְכָל**
17 **נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם, וְכֵן גְּמִילוֹת**
18 **חֻסְדִּים נְמִי גַם כֵּן שְׁלוֹם הוּא**
19 **כו"⁴, וּבְרַבִּים הָיוּ עֲמָדֵי הוּא**
20 **עֲנִין מִתְפַּלֵּל לֹא בִיחִידוֹת אֵלָא**
21 **עִם הַצַּבּוֹר שֶׁהַתְּפִלָּה עִמִּי.**
22 **וּמִזְדָּה מְדַרְבֵּי הַגְּמָרָא שֶׁהַכּוֹתֵב רוֹמֵז**
23 **לְשׁוֹשֶׁה דְּבָרִים הַגּוֹרְמִים פְּדִיָּה**
24 **מִכֶּן, שְׁגַם בְּעֲנֵן הַפְּדִיָּה**
25 **עֲצֵמָה יְכוּלִים לְהִיּוֹת שְׁלֵשָׁה**
26 **אָפְנִים - בְּדוּגְמַת שְׁלֵשָׁה**
27 **אָפְנֵי הָעֵבֻדָּה מִצַּד הָאָדָם**
28 **הַנִּפְדָּה (שְׁלֹמֵדִים מִפְּסוּק זֶה**
29 **כַּאֲמֹר), תּוֹרָה, גְּמִילוֹת חֻסְדִּים**
30 **וְתַפְלָה, וְהֵיִינוּ, שְׁיֵשׁ פְּדָה**
31 **שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוֹם לֹא**
32 **צוּרָה בְּמִלְחָמָה (שְׁזָהוּ הַפִּירוּשׁ**
33 **דְּפְדָה בְּשָׁלוֹם כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל**
34 **כְּתוּב זֶה, שֶׁהַפְּדִיָּה הִיָּתָה**
35 **בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוֹם), וְיֵשׁ פְּדִיָּה**
36 **עַל יְדֵי מִלְחָמָה (מִקְרָב לִי עַל**
37 **יְדֵי קֶרֶב וּמִלְחָמָה), וְיֵשׁ פְּדִיָּה**

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשל"ד

(הנחה בלתי מוגה)

1 **פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְרָב לִי פִי בְרַבִּים הָיוּ**
2 **עֲמָדַי¹, וְאֵיתָא עַל זֶה בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת**
3 **בְּרֻכּוֹת², אָמַר הַקָּב"ה, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה**
4 **וּבְגִמְלוֹת חֻסְדִּים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצַּבּוֹר, מַעֲלָה**
5 **אֲנִי עָלָיו כְּאִילוּ פְדָאֲנִי לִי וּלְבָנֵי מִבֵּין אוֹמוֹת**
6 **הָעוֹלָם, וְכַפִּי שֶׁמִּפְרָשׁ רַש"י, שֶׁפְּדָה בְּשָׁלוֹם קָאֵי**
7 **עַל זֶה שֶׁעוֹסֵק בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם, דְּהֵיִינוּ תּוֹרָה,**
8 **דְּקָתִיב³ דְּרַכִּיהָ דְרַכִּי נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם,**
9 **וְכֵן גְּמִילוֹת חֻסְדִּים נְמִי שְׁלוֹם הוּא כו"⁴, וּבְרַבִּים**
10 **הָיוּ עֲמָדֵי הוּא עֲנִין מִתְפַּלֵּל עִם הַצַּבּוֹר**
11 **שֶׁהַתְּפִלָּה עִמִּי. וּמִזְדָּה מִכֶּן, שְׁגַם בְּעֲנֵן הַפְּדִיָּה**
12 **יְכוּלִים לְהִיּוֹת שְׁלֵשָׁה אָפְנִים - בְּדוּגְמַת שְׁלֵשָׁה**
13 **אָפְנֵי הָעֵבֻדָּה מִצַּד הָאָדָם הַנִּפְדָּה (שְׁלֹמֵדִים**
14 **מִפְּסוּק זֶה), תּוֹרָה, גְּמִילוֹת חֻסְדִּים וְתַפְלָה,**
15 **וְהֵיִינוּ, שְׁיֵשׁ פְּדָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוֹם**
16 **(שְׁזָהוּ הַפִּירוּשׁ דְּפְדָה בְּשָׁלוֹם כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁל**
17 **כְּתוּב, שֶׁהַפְּדִיָּה הִיָּתָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוֹם), וְיֵשׁ פְּדִיָּה עַל יְדֵי מִלְחָמָה (מִקְרָב**
18 **לִי), וְיֵשׁ פְּדִיָּה בְּאוֹפֵן מְמוּצָע, כְּמוֹבָא בְּפִירוּשׁ רַש"י⁵ הַעֲנִין דְּחֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם⁶,**
19 **שְׁזָהוּ מְמוּצָע בֵּין שְׁלוֹם לְקֶרֶב, הֵיִינוּ, שְׁיֵשׁ אָמְנָם חֶרֶב, אָבָל אֵין קֶרֶב. וְהֵיִינוּ,**
20 **שְׁכַפְאֶשֶׁר יֵשׁ אָצֵל הָאָדָם הָעוֹבֵד הַעֲנִין דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֻסְדִּים**
21 **וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצַּבּוֹר, הֵנָּה עַל יְדֵי זֶה נֵעַשִׂים שְׁלֵשָׁה הַעֲנִינִים דְּפְדָה בְּשָׁלוֹם,**
22 **מִקְרָב לִי, וְהַמְמוּצָע דְּחֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם.**

23 **אָמְנָם בֵּין שֶׁהַתְּחִלַּת הָעֵבֻדָּה הִיא בְּאוֹפֵן דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אָזִי פּוֹעֵל עֲנִין**
24 **הַתּוֹרָה שְׁגַם הַגְּמִילוֹת חֻסְדִּים וְהַתְּפִלָּה**
25 **הַבָּאִים לְאַחַר וּבְעַקְבוֹת הַעִיסוּק בַּתּוֹרָה**
26 **? הֵיִנוּ בְּאוֹפֵן כְּפִי שְׁהֵם הַגְּמִילוֹת**
27 **חֻסְדִּים וְהַתְּפִלָּה מִצַּד עֲנִין**

28 **כְּתוּב, שֶׁהַפְּדִיָּה הִיָּתָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלוֹם), וְיֵשׁ פְּדִיָּה עַל יְדֵי מִלְחָמָה (מִקְרָב**
29 **לִי), וְיֵשׁ פְּדִיָּה בְּאוֹפֵן מְמוּצָע, כְּמוֹבָא בְּפִירוּשׁ רַש"י⁵ הַעֲנִין דְּחֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם⁶,**
30 **שְׁזָהוּ מְמוּצָע בֵּין שְׁלוֹם לְקֶרֶב, הֵיִינוּ, שְׁיֵשׁ אָמְנָם חֶרֶב, אָבָל אֵין קֶרֶב. וְהֵיִינוּ,**
31 **שְׁכַפְאֶשֶׁר יֵשׁ אָצֵל הָאָדָם הָעוֹבֵד הַעֲנִין דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגִמְלוֹת חֻסְדִּים**
32 **וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצַּבּוֹר, הֵנָּה עַל יְדֵי זֶה נֵעַשִׂים שְׁלֵשָׁה הַעֲנִינִים דְּפְדָה בְּשָׁלוֹם,**
33 **מִקְרָב לִי, וְהַמְמוּצָע דְּחֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם.**

34 **אָמְנָם בֵּין שֶׁהַתְּחִלַּת הָעֵבֻדָּה הִיא בְּאוֹפֵן דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אָזִי פּוֹעֵל עֲנִין**
35 **הַתּוֹרָה שְׁגַם הַגְּמִילוֹת חֻסְדִּים וְהַתְּפִלָּה הִיָּתָה בְּאוֹפֵן כְּפִי שְׁהֵם מִצַּד**

(1) תהלים נה, יט. (2) ח, רע"א. (3) משלי ג, יז. (4) ושם: שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכירו שהוא אוהבו וכו' לידי אחוה ושלום. (5) בחוקותי כו, ו. (6) ראה תענית כב, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 וחסדים ואחר כך תפילה כי צדקה זו שקודם התפילה אינה כל כף מצות
 42 הצדקה, אלא ענינה הוא פדי שהתפלה תהיה באופן של
 43 אהבה פניך, כהקדמה והכנה לראות את פני ה' בתפילה וכדברי
 44 הגמרא¹¹ רבי אלעזר יהיב נתן פרוטה לעני והדר מצלי ואחר

45 כך מתפלל, אמר רבי אלעזר כהסבר
 46 להנהגתו, פתיב¹² כתוב (בתהילים)
 47 אני בצדק אהבה פניך, הרי
 48 שהעקר הכוונה והמטרה של נתינת
 49 צדקה לפני התפילה הוא אהבה
 50 פניך, בתור הקדמה והכנה לתפילה
 51 ולא כל כף הענין דבצדק
 52 הצדקה עצמה. ועל דרך זה גם
 53 בהתורה שלומדים קדם
 54 התפלה, שעקר ענינה הוא
 55 בתור הקדמה והכנה בשביל
 56 התפלה שתהיה התפילה
 57 בשלמותה, ואלו עקר ענין
 58 התורה הוא לאחרי התפלה
 59 דוקא¹³ כמבואר בליקוטי תורה
 60 לאדמו"ר הזקן: "... שאמר אבא בנימין
 61 על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי,
 62 ומבואר בפרושו רש"י שגם ללמוד לא
 63 רצה קודם התפלה אלא להתפלל תיכף.
 64 ובתוספות פרק קמא דברכות (דף ה'
 65 ע"ב), לא ידעתי מנא ליה דאסור
 66 בלימוד קודם, אבל באמת אין זה משום
 67 איסור אלא שמעלת העסק בתורה
 68 שאחר התפלה הוא גבוה יותר מתורה
 69 שקודם התפלה אם כבר הגיע זמן
 70 תפלה... ואינו מתפלל וממשיך החופה
 71 והיחוד, אם כן, לימוד התורה שלומד
 72 הוא רק מבחינת נובלות חכמה של
 73 מעלה, הנמשך בתורה שבכתב מצד
 74 עצמו וממנו לתורה שבעל פה בבחינת
 75 קרושין לבד, אבל כשהקדים קריאת
 76 שמע ותפלה ונעשה היחוד, אם כן עסק
 77 התורה שאחר כך יש ונמשך בוה גילוי
 78 חכמה של מעלה ממש ולא נובלות

79 לבד", ואם כן, חזרת השאלה מהו הטעם לסדר הדברים בגמרא תורה, תפלה
 80 וצדקה והרי לכאורה הסדר הראוי הוא תפילה ואחר כך תורה ואחר כך צדקה.?

1 התורה (בדוגמת המבואר⁷ בענין לשון הגמרא בכלל מאתים
 2 מנה⁸ שמאתים כוללים בתוכם גם מאה, וכמבואר בחסידות שלכן מי
 3 שתורתו אומנתו פטור מהתפילה, כי תורתו כוללת גם את ענין התפילה, וכפי
 4 שיבואר עוד להלן בהמשך המאמר לגבי רשב"י). ולכן, הפדיה בפועל

5 דפדה בשלום היא באופן
 6 שאין אפילו חרב של שלום
 7 היינו פדיה בשלום לגמרי (פהמשך)
 8 הכתוב⁵ בתורה לאחרי ונתתי
 9 שלום בארץ - שזהו ענין
 10 דפדה בשלום - וחרב לא
 11 תעבר בארצכם, וכמובא לעיל
 12 מפרושו רש"י הכוונה היא שלא תעבור
 13 בארץ אפילו חרב של שלום
 14 שזהו שלימות ענין השלום), שזהו
 15 אופן הפדיה וההצלה שמצד
 16 העסק בתורה, והיינו, לפי
 17 שגם בהגמילות חסדים
 18 ובהתפלה ניכר שהוא האדם
 19 הגומל חסדים ומתפלל חדור עם
 20 העסק בתורה (פמבואר)
 21 בכמה מקומות פריטי הענינים
 22 שבוה) ולכן למעשה הפדיה היא
 23 בשלום לגמרי ללא 'קרב' ואפילו ללא
 24 צורך בחיבה של שלום.

25 ובה תתורץ גם הסדר שבמאמר
 26 זה בגמרא דהעוסק בתורה
 27 ובגמילות חסדים ומתפלל עם
 28 הצבור, דלכאורה⁹, הרי סדר
 29 עבודת האדם ביום הוא
 30 באופן שתחלה מיד בתחילת היום
 31 הוא ענין התפלה, ולאחרי זה
 32 ענין התורה (פלשון הגמרא
 33 בסיום מסכת ברכות: שהסדר
 34 הנכון והרצוי הוא מבית הפנסת
 35 (תפלה) לבית המדרש
 36 (תורה), ולאחרי זה אחרי
 37 התפילה ולימוד התורה שאחרי התפילה
 38 נהג בהם מנהג דרך ארץ¹⁰,

39 לעסוק בעניני הפרנסה שקשור עם ענין של צדקה פני נתינת
 40 צדקה קדם התפלה אינה הוכחה שהסדר הוא קודם צדקה וגמילות

(7) ראה אוה"ת וסה"מ שבהערה 50. וראה גם ד"ה קטנתי תשכ"ד (סה"מ תשכ"ד ע' נט); ד"ה פדה בשלום תשל"ג (סה"מ תשל"ג ע' סא). (8) ב"ק עד, א. (9) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 438 ואילך. (10) ברכות לה, ב. (11) ב"ב י, א. וראה סידור (עם דא"ח) כב, סע"ד [לו, ד]. לקו"ת תבוא מג, ג. (12) תהלים יז, טו. (13) ראה גם לקו"ת ברכה צו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

סתם, כי כך היה הרגל השלון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם, מפני שהיא
 עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה", וכמבואר ב'ליקוטי תורה': "שצדקה
 היא כללות המצוות. ולכן נקרא בשם מצוה סתם וכמו שכתוב בנחמיה
 והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל וגו', כי כמו שהצדקה היא השפעת
 והמשכת החיות להחיות רוח שפלים,
 כך הוא קיום כל המצוות כולם נקראים
 על שם צדקה וכתוב בצדקה תכונני.
 פירוש תכונני שעל ידי הצדקה תעשה
 מכוון ומשכן להשראת אור-אין-סוף
 ברוך-הוא שאין לו קיום ומצב לעמוד
 על כנו אלא על ידי הצדקה שהוא
 בחינת כללות המצוות שהן הן
 השומרים ומקימים את האור. ולכן
 אמרו רז"ל כל האומר אין לי אלא
 תורה כו' [אפילו תורה אין לך]
 שהפירוש הפשוט הוא שצריך שיעסוק
 בתורה ובגמילות חסדים ולא בתורה
 לבדה. והענין כי התורה לבדה הוא אור
 בלא כלי ואין לה קיום כי אם על ידי
 גמילות חסדים (כללות המצוות),
 ש'החילוק ביניהם בין שלושת
 הדברים האמורים ושלושת אופני
 הפרייה הוא, ש'העבודה והפעולה
 של העבודה בעולם ש'על ידי
 התורה נקראת פירור הפרדת
 הטוב מהרע והעלאת ותיקון הטוב
 בדרך מניחה, ש'זהו שלום
 א'מיתי ללא קרב ומלחמה כלל,
 והפירור דתפלה נקרא קרב
 של שלום כי מצד אחד בתפילה יש
 מאבק עם היפך הטוב והקדושה ולכן
 הרי זה 'קרב', אבל מצד שני עבודת
 התפילה היא עבודה רוחנית ללא מגע
 ישיר עם עניני העולם ולכן זו 'קרב של
 שלום', והפירור ש'על ידי
 המצוות הוא פירור ש'על ידי
 מלחמה, דכיון ש'מצוות קשורים בעיקר עם ג'שמיות
 העולם, שהרי קיום המצוות המעשיות הוא באמצעות דברים גשמיים כמו
 ציצית מצמר גשמי ותפילין מעור גשמי ובאופן ש'צריך לעשות
 מג'שם גשמיים וחומריות העולם דבר מצוה דבר של קדושה,

אך פרוש הענין הוא, דכיון ש'מאמר רז"ל זה (פל העוסק
 בתורה כו') קאי מכוון על הפסוק פדה בשלום, שבו בפסוק
 זה נזכר גם הענין ד'קרב לי', ובמילא מאחר שמצד אחד יש
 פדיה בשלום ומצד שני יש פדיה על ידי קרב וש'על גם האופן הממוצע
 בין שניהם שהוא פדיה ד'קרב של
 שלום, ואף על פי כן למרות
 שיכולה להיות פדיה בשלושה אופנים,
 למעשה נפעל הענין ד'פדה
 בשלום בשלמותו, עד
 שאפילו קרב של שלום לא
 תעבר בארצכם, לכן נאמר
 תחלה העוסק בתורה, היינו,
 ש'העסק בתורה (ש'על ידי זה
 נעשית הפדיה בשלום, אפילו
 ללא קרב של שלום) חודר
 גם את עבודתו של האדם
 בגמילות חסדים ותפלה עם
 הצבור וגם בעיסוק בגמילות חסדים
 ובתפילה מורגש שזהו אדם שעוסק
 בתורה, וכפי שיוסבר עוד להלן.
 (ב) וביאור ש'לשית הענינים
 דמלחמה, קרב של שלום
 וש'לום, שכאמור לעיל שלשתם
 אמורים בפסוק 'פדה בשלום נפשי
 מקרב לי' וש'יכותם לתורה
 עבודה (תפלה) וגמילות
 חסדים, כאמור לעיל יובן על פי
 המבאר בכמה מקומות¹⁴
 בתורת החסידות, וגם בהמשך
 קבוצת מאמרים בנושא אחד לכ"ק
 אדמו"ר הרי"צ ד'שנת תש"ד¹⁵
 (ויהי בשלשים שנה¹⁶ שבשנה
 זו, תשל"ד, מלאו מאז שלשים שנה),
 בנוגע לעבודת ה' של האדם
 (ש'צריך לפעול בעולם) כפי
 שהיא העבודה מצד התורה,
 וכפי שהיא מצד המצוות
 (ש'כללותם הוא ענין גמילות חסדים וצדקה¹⁷ כדברי אדמו"ר
 הוקן בספר התניא: "שהפליגו רז"ל במאד מאד במעלת הצדקה, ואמרו
 ששקולה כנגד כל המצוות, ובכל תלמוד ירושלמי היא נקראת בשם מצוה

14) ראה המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קנב [קסא] ואילך). 15) המשך פדה בשלום (סה"מ תש"ד ע' 83 ואילך). 16) יחזקאל א, א. וראה שיחת י"ב תמוז תשי"ז (תורת מנחם ח"כ ע' 108 ואילך). וש"נ. 17) ראה תו"א וישב כט, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג. תצא לט, א. מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח ע' שעה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ובמילא צריך להלביש את המצוה בגשם העולם, הרי
 2 הגשמיים מנגד לזה, הגשמיים מצידה מתנגדת לכך שיחדירו בה
 3 קדושה וצריך ללחום עמו עם הדבר הגשמי שבו מקיימים את המצוה
 4 כו', ולכן הנה פללות הברור שעל ידי המצות הוא (לא
 5 כמו הברור שעל ידי תורה
 6 (שלום), ולא כמו הברור
 7 שעל ידי תפלה (חרב של
 8 שלום), אלא ברור על ידי
 9 מלחמה וכפי שממשיך ומבאר.
 10 ג) והענין בזה, דהנה, ענין
 11 התורה הוא כמו שכתוב 18
 12 בנבואת ירמיה הלוא כה דברי
 13 פאש, ועל כתיב זה אמרו חז"ל מה
 14 אש אינו מקבל טמאה אף
 15 דברי תורה אינו מקבלין
 16 טמאה 19 (אפלו כשהתורה
 17 יורדת למטה ונלמדת על ידי
 18 בלתי טהור ולכן גם מי שאינו טהור
 19 מותר בתלמוד תורה, כדברי הגמרא:
 20 "תניא ר' יהודה בן בתירא היה אומר,
 21 אין דברי תורה מקבלין טומאה, מעשה
 22 בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה
 23 מרבי יהודה בן בתירא, אמר ליה בני,
 24 פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי
 25 תורה מקבלין טומאה שנאמר הלא כה
 26 דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל
 27 טומאה אף דברי תורה אינו מקבלין
 28 טומאה", והיינו, שאף על פי
 29 שהתורה יורדת למטה לעולם
 30 הזה ופועלת פעולה, ויש לתורה
 31 השפעה על העולם שזהו השפעת
 32 התורה לעולם גם אחד הענינים
 33 דאש 20 (כמבואר בליקוטי תורה:
 34 "...תחלת בריאת העולמות היה ברצונו
 35 יתברך מעצמו ומאלו כי חפץ חסד
 36 הוא. אך להיות חיים וקיימים לעולם
 37 מאין ליש הוא על ידי מעשה התחנות
 38 דוקא כמו שכתוב כל הנקרא בשמי
 39 ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.
 40 ואין כבוד אלא תורה שהם דרך כלל
- רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא-עשה שהם בחינת כלים להשראת
 אור ה' ומכון לשבתו שיהיה לו דירה בתחתונים והם הם כדמיון הפתילה
 והעצים שבהם נאחו האור [האש] שלא יסתלק למעלה ח"ו", אף על פי
 כן, אפן הברור של העולם דתורה כפי שהוא על ידי לימוד התורה
 אינו באופן שהאדם מתלבש
 בהגשם הרבר הגשמי עצמו,
 שהרי הוא לומד תורה,
 והלימוד הוא עם נפשו
 האלקית ונפשו השכלית,
 וכאשר לומדם של הנפש
 האלוקית והנפש השכלית הוא
 באופן הראוי לתורה, אזי
 נפשו הבהמית היא בבחינת
 מקבל בלבד שמקבלת ומושפעת
 מלימוד התורה על ידי הנפש האלוקית,
 ולא צריך כלל ללחום עמה,
 כי מאחר שנפש השכלית
 היא ממוצעת ומתווכת ומחברת
 בין נפש האלקית ונפש
 הבהמית (כמבואר בדריושי
 מאמרי חסידות בפרשת בחקתי 21
 בליקוטי תורה ובכמה מקומות 22
 נוספים בתורת החסידות העוסקים
 בביאור ענינה ותפקידה של הנפש
 השכלית), הנה פאש נפש
 השכלית מפירה (דערהערט)
 קולטת בהכרה והרגשה) ענין של
 שכל, שזהו ענין התורה
 שהיא חכמתכם ובינתכם 23,
 ועל אחת כמה וכמה ששכל
 התורה אינו שכל אנושי אלא שכל
 אלקי, ועל אחת כמה וכמה
 ששכל שהעיקר שבו הוא ענין
 האור, הרי זה פועל ומשפיע
 גם על נפש הבהמית - אם
 באופן שגם היא הנפש הבהמית
 מבינה את ההסבר של נפש
 האלקית (על ידי נפש
 השכלית), או באופן
 שמתבטלת הנפש הבהמית
- 1 ובמילא צריך להלביש את המצוה בגשם
 2 העולם, הרי הגשמיים מנגד לזה, וצריך ללחום
 3 עמו כו', ולכן הנה פללות הברור שעל ידי
 4 המצות הוא (לא כמו הברור שעל ידי תורה
 5 (שלום), ולא כמו הברור שעל ידי תפלה (חרב
 6 של שלום), אלא ברור על ידי מלחמה.
 7 ג) והענין בזה, דהנה, ענין התורה הוא כמו
 8 שכתוב 18 הלוא כה דברי פאש, מה
 9 אש אינו מקבל טמאה אף דברי תורה אינו
 10 מקבלין טמאה 19 (אפלו כשהתורה יורדת למטה
 11 ונלמדת על ידי בלתי טהור), והיינו, שאף על
 12 פי שהתורה יורדת למטה ופועלת פעולה, שזהו
 13 גם אחד הענינים דאש 20, אף על פי כן, אפן
 14 הברור דתורה אינו באופן שהאדם מתלבש
 15 בהגשם עצמו, שהרי הוא לומד תורה, והלימוד
 16 הוא עם נפשו האלקית ונפשו השכלית, וכאשר
 17 לומדם הוא באופן הראוי לתורה, אזי נפשו
 18 הבהמית היא בבחינת מקבל בלבד, ולא צריך
 19 כלל ללחום עמה, כי מאחר שנפש השכלית היא
 20 ממוצעת בין נפש האלקית ונפש הבהמית
 21 (כמבואר בדריושי בחקתי 21 ובכמה מקומות 22),
 22 הנה פאש נפש השכלית מפירה (דערהערט)
 23 ענין של שכל, שזהו ענין התורה שהיא
 24 חכמתכם ובינתכם 23, ועל אחת כמה וכמה
 25 אלקי, ועל אחת כמה וכמה ששכל שהעיקר שבו
 26 הוא ענין האור, הרי זה פועל גם על נפש
 27 הבהמית - אם באופן שגם היא מבינה את
 28 ההסבר של נפש האלקית (על ידי נפש
 29 השכלית), או באופן שמתבטלת לגמרי, אבל
 30 לא שייך בזה ענין של התנגדות שיהיה צורך

(18) ירמי' כג, כט. (19) ברכות כב, א. וראה רמב"ם הל' ק"ש בסופן. (20) ראה גם לקו"ת ר"פ אחרי. (21) לקו"ת בחוקותי
 מז, ג ואילך. (22) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"א ע' תיז ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' צד ואילך. תרנ"ז ע' קיה. תשי"ב
 ע' 104 ואילך. ד"ה חביבין ישראל תשכ"ו (סה"מ תשכ"ו ע' רכט ואילך). (23) ואתחנן ד, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לגמרי, אבל לא שני בזה בהשפעה שעל ידי התורה ענין של
 2 התנגדות שיהיה צורך במלחמה, ועד שאין צורך אפילו
 3 בחרב של שלום אלא הפעולה וה'פדיה' היא באופן של שלום לגמרי.
 4 אף יש גם בירור העולם באמצעות חרב של שלום, שהוא ענין
 5 התפלה, שעל זה נאמר בתורה
 6 בחרבי ובקשתים²⁴ ותרגם אונקלוס
 7 'בצלותי ובבעותי' (בתפילתי)
 8 ובבשתי, פי, תפלה ענינה
 9 כלשון הכתוב בחלום יעקב סלם
 10 מצב ארצה וראשו מגיע
 11 השמימה²⁵, דהיינו שהכוונה
 12 של התפילה היא כדי להעלות
 13 ולברר את הענינים הגשמיים
 14 שנמצאים בארצה כו' בארץ
 15 התחתונה, והעיקר בתפלה הוא
 16 לפעול כמו שנאמר בקריאת שמע
 17 ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 18 לבבך, ודרשו חז"ל שלבבך פירושו
 19 בשני יצריך²⁶, הן נפש
 20 האלקית שממנה בא היצר הטוב
 21 והן נפש הבהמית שממנה בא
 22 היצר הרע, שלכן כדי לפעול גם
 23 בנפש הבהמית והיצר הרע אהבת ה'
 24 צריך להיות עבודת התפלה
 25 על ידי נפש האלקית ונפש
 26 הבהמית ביחד [ההתחלה
 27 היא אמנם מנפש האלקית,
 28 וכמו שקתוב²⁷ בשיר השירים
 29 משכני, לשון יחיד, אבל
 30 לאחרי זה נאמר אחריך
 31 נרוצה, לשון רבים, נפש
 32 האלקית ונפש הבהמית
 33 ביחד²⁸], ואם פן, מאחר שעיקר
 34 התפילה הוא לפעול גם על הנפש
 35 הבהמית צריך להסביר לנפש
 36 הבהמית שהיא צריכה לעמד
 37 בכטול לאלקות כו', ועד
 38 שבשביל זה כדי 'לשכנע' את
 39 הנפש הבהמית להתבטל לאלקות יש
 40 צורך להזכיר את שרשה

ומקורה של הנפש הבהמית מחיות הקודש שבמרכבה כו',
 שזהו ענין ברכות קריאת שמע²⁹, בהם מדובר על הביטול
 לאלקות של האופנים וחיות הקודש (שהם מלאכים עליזים) כמבואר
 ב'ליקוטי תורה': "שכדי להכניע ולברר נפש הבהמית הוא דוקא על ידי שרשה
 ומקורה מבחינת פני שור שבמרכבה,
 וזהו שמוזכרים בשתים שלפניה
 דקריאת שמע איך שהמלאכים וחיות
 הקודש מקדישים וממליכים כו' שמוזה
 דוקא תתפעל הנפש הבהמית", ועל
 ידי זה פועל שגם נפש
 הבהמית תגיע לאהבת ה'
 (ולא כמו בתורה, שהעיקר
 הוא הלימוד של נפש
 האלקית עצמה, ללא השפעה ישירה
 על הנפש הבהמית). אמנם, בין
 שבתפלה אינו עוסק עם
 העולם ואינו בא במגע ישיר עם
 דברים גשמיים, אלא רק עם
 נפשו הבהמית, וכפי שהיא
 ביחד עם נפש האלקית, בכל
 לבבך בשני יצריך, לכן בשביל
 בירור והעלאת הנפש הבהמית בתפילה
 אין צורך במלחמה ממש
 [שהרי זוהי נפש הבהמית
 שקשורה עם נפש האלקית,
 ובלשון אחר: נפש הבהמית
 שבישראל, שהיא במעמד
 ומצב נעלה יותר מנפשות
 אומות העולם, כמבואר
 בספר התנאי בתחלתו (סוף
 פרק א וריש רש, התחלת פרק
 ב) החילוק שבין בני ישראל
 לאומות העולם שבישראל נפש
 הבהמית היא מקליפת נוגה' שיש בה
 גם טוב], אלא מספיק רק
 הענין דלעולם נרגז כו'³⁰,
 כדברי הגמרא "לעולם ירגז אדם יצר

ומקורה של הנפש הבהמית מחיות הקודש שבמרכבה כו',
 שזהו ענין ברכות קריאת שמע²⁹, בהם מדובר על הביטול
 לאלקות של האופנים וחיות הקודש (שהם מלאכים עליזים) כמבואר
 ב'ליקוטי תורה': "שכדי להכניע ולברר נפש הבהמית הוא דוקא על ידי שרשה
 ומקורה מבחינת פני שור שבמרכבה,
 וזהו שמוזכרים בשתים שלפניה
 דקריאת שמע איך שהמלאכים וחיות
 הקודש מקדישים וממליכים כו' שמוזה
 דוקא תתפעל הנפש הבהמית", ועל
 ידי זה פועל שגם נפש
 הבהמית תגיע לאהבת ה'
 (ולא כמו בתורה, שהעיקר
 הוא הלימוד של נפש
 האלקית עצמה, ללא השפעה ישירה
 על הנפש הבהמית). אמנם, בין
 שבתפלה אינו עוסק עם
 העולם ואינו בא במגע ישיר עם
 דברים גשמיים, אלא רק עם
 נפשו הבהמית, וכפי שהיא
 ביחד עם נפש האלקית, בכל
 לבבך בשני יצריך, לכן בשביל
 בירור והעלאת הנפש הבהמית בתפילה
 אין צורך במלחמה ממש
 [שהרי זוהי נפש הבהמית
 שקשורה עם נפש האלקית,
 ובלשון אחר: נפש הבהמית
 שבישראל, שהיא במעמד
 ומצב נעלה יותר מנפשות
 אומות העולם, כמבואר
 בספר התנאי בתחלתו (סוף
 פרק א וריש רש, התחלת פרק
 ב) החילוק שבין בני ישראל
 לאומות העולם שבישראל נפש
 הבהמית היא מקליפת נוגה' שיש בה
 גם טוב], אלא מספיק רק
 הענין דלעולם נרגז כו'³⁰,
 כדברי הגמרא "לעולם ירגז אדם יצר

(24) ויחי מח, כב ובתרגום אונקלוס. וראה ב"ב כקג, א. 25) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א). 26) ואתחנן ו, ה. ספרי ופרש"י עה"פ. 27) שה"ש א, ד. 28) ראה לקו"ת ויקרא ב, סע"ד. מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ע' קסט. ובכ"מ. 29) ראה לקו"ת שם ב, שם, ד. 30) ברכות ה, רע"א. וראה תניא פכ"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו" (ופירש רש"י: "ורגזו יצר טוב –
 2 שיעשה מלחמה עם יצר הרע") שְׂרוּגָזָה הוא עֲנִין הַחֶרֶב, אָבָל אין
 3 זו חרב של מלחמה אלא חרב כזו אשר על יְדֵי זֶה פֶּא עֲנִין הַשְּׁלוֹם
 4 (חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם), וְהָרִי שְׁלוֹם מוֹרָה שִׁישׁ שְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים
 5 ואף מנוגדים זה לזה שְׂצָרִיף
 6 לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בִּינְיָהֶם, כִּי, אָבָל על יְדֵי זֶה פֶּא עֲנִין הַשְּׁלוֹם (חֶרֶב שֶׁל
 7 כְּשִׁישׁ רַק עֲנִין אֶחָד ואין שום שְׁלוֹם), וְהָרִי שְׁלוֹם מוֹרָה שִׁישׁ שְׁנֵי עֲנִינִים
 8 דבר שמנגד לו, אֲזִי לא שְׂצָרִיף
 9 עֲנִין הַשְּׁלוֹם, וְרַק כְּשִׁישׁ שְׁנֵי עֲנִין אֶחָד, אֲזִי לא שְׂצָרִיף עֲנִין הַשְּׁלוֹם, וְרַק כְּשִׁישׁ
 10 קָרִין שׁוֹנִים זה מזה, אֲזִי צָרִיף
 11 לְהִיּוֹת בִּינְיָהֶם קוֹ הַמְּמוּצָע, שְׁנֵי קָרִין, אֲזִי צָרִיף לְהִיּוֹת בִּינְיָהֶם קוֹ הַמְּמוּצָע,
 12 בין שניהם שמשלב ומחבר ביניהם, שְׂזָהוּ עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
 13 הַכְּתוּב באיוב שהקדוש ברוך הוא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי, וְנֹאמַר
 14 על כך במדרש, כִּי הַמִּכָּאֵל שֶׁר שֶׁל שְׁלֹג וְגַבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ³¹, וְעַל
 15 הַעֲנִינִים כו', עַד אֶפִּילוֹ בְּטַעֲנוֹת שֶׁל שְׂקָר³³, וְעַל
 16 הַחֶרֶב זֶה גַּם בַּעֲבוּדַת הָאָדָם. וְלְהָעִיר, שְׂעִינֵן
 17 הַשְּׁלוֹם שְׂצָרִיף אֶפִּילוֹ בְּנוֹגַע לְתוֹרָה, כִּי, אָף עַל פִּי שְׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרָה אַחַת שְׁנִיתָנָה מֵאֶל
 18 אֶחָד³², הָרִי הַתּוֹרָה יְרָדָה לְמַטָּה, וְנִתְלַבְּשָׁה בְּכָל הַעֲנִינִים כו', עַד אֶפִּילוֹ בְּטַעֲנוֹת שֶׁל שְׂקָר³³, וְעַל
 19 יְדָה נַעֲשֶׂה בִּירוֹר הָאָמֶת כו'. אָבָל בַּתּוֹרָה אֵין זֶה חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם, כִּי
 20 וְעֵיקַר הַלִּימוּד הוּא הַלִּימוּד דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. מֵה שְׂאִין בֵּן בַּעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, שְׂעִינֵן הַתְּפִלָּה
 21 הוּא שְׂיִתְפַּלֵּל עִם נִפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, בְּשִׁנֵּי יִצְרִיף (וְרַק הַתְּחִלַּת הַעֲנִין נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
 22 כְּמִבּוֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת), וְלָכֵן הָרִי זֶה בְּאוֹפֵן חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם.
 23 וְנֹסֶף לְזֶה יֵשׁ גַּם עֲנִין הַעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל מְלַחְמָה מִמָּשׁ, כְּמוֹ עֲנִין הָאֲכִילָה, שְׂעַל
 24 זֶה אֶמְרוּ³⁴ נִהְיָ אַפּוֹם חֶרְבָּא לִיכּוּל. וּבְזֶה נִכְלָל חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם
 25 וְהַשְּׂפָעָה עֲצוּמָה מֵאִרְצֵי־סוּרְפִי וְגַבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ כְּשֶׁמּוֹ כֵּן הוּא שְׁאוּנִי
 26 בַּבְּחִינַת מֵדָה חִסְ-שְׁלוֹם אֵלָא לַמַּעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין קִין אֶפִּילוֹ מִבְּחִינַת חֶבֶד
 27 מִקּוֹר הַמְּדוּת וְאִזִּי הַמְּדוּת נִגְדִית שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל נִכְלּוּת בִּמְקוֹר וְשִׁרְשֵׁן
 28 וְהוּוּ לְאַחֲדִים מִמֶּשׁ וּבִטְלִים בְּאוּרֵי יִתְבָּרַךְ הַמַּאִיר הֵם בַּבְּחִינַת גִּילּוֹי וְאִזִּי
 29 מִתְמוּזְגִים וּמִתְמַתְקִים הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסִדִים עַל יְדֵי בְּחִינַת מְמוּצָעָתָ קוֹ הַמְּכַרֵּעַ
 30 וּמֵטָה כְּלִפֵּי חֶסֶד הִיא מֵדַת הַרְחָמִים הַנִּקְרָאֵת בְּשֵׁם תְּפֹאֶרֶת דְּבַרְי חֲכָמֵי הַאֲמֵת
 31 לְפִי שְׁהִיא כְּלוּלָה מִב' גּוּוֹנִין לּוֹבֵן וְאוֹדֵם הַמְּרַמִּים לְחֶסֶד וְגַבְרוּהָ"י, וְעַל
 32 הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בִּינְיָהֶם דְּהִינּוּ עַל יְדֵי גִילּוֹי שְׁמִתְגַּלָּה בְּהֵן הָאֵרָה רַבָּה
 33 וְהַשְּׂפָעָה עֲצוּמָה מֵאִרְצֵי־סוּרְפִי וְגַבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ כְּשֶׁמּוֹ כֵּן הוּא שְׁאוּנִי
 34 בַּבְּחִינַת מֵדָה חִסְ-שְׁלוֹם אֵלָא לַמַּעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין קִין אֶפִּילוֹ מִבְּחִינַת חֶבֶד
 35 מִקּוֹר הַמְּדוּת וְאִזִּי הַמְּדוּת נִגְדִית שֶׁל מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל נִכְלּוּת בִּמְקוֹר וְשִׁרְשֵׁן
 36 וְהוּוּ לְאַחֲדִים מִמֶּשׁ וּבִטְלִים בְּאוּרֵי יִתְבָּרַךְ הַמַּאִיר הֵם בַּבְּחִינַת גִּילּוֹי וְאִזִּי
 37 מִתְמוּזְגִים וּמִתְמַתְקִים הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסִדִים עַל יְדֵי בְּחִינַת מְמוּצָעָתָ קוֹ הַמְּכַרֵּעַ
 38 וּמֵטָה כְּלִפֵּי חֶסֶד הִיא מֵדַת הַרְחָמִים הַנִּקְרָאֵת בְּשֵׁם תְּפֹאֶרֶת דְּבַרְי חֲכָמֵי הַאֲמֵת
 39 לְפִי שְׁהִיא כְּלוּלָה מִב' גּוּוֹנִין לּוֹבֵן וְאוֹדֵם הַמְּרַמִּים לְחֶסֶד וְגַבְרוּהָ"י, וְעַל
 40 הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בִּינְיָהֶם דְּהִינּוּ עַל יְדֵי גִילּוֹי שְׁמִתְגַּלָּה בְּהֵן הָאֵרָה רַבָּה
 41 וְהַשְּׂפָעָה עֲצוּמָה מֵאִרְצֵי־סוּרְפִי וְגַבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ כְּשֶׁמּוֹ כֵּן הוּא שְׁאוּנִי

(לו, א). (31) במדבר"ר פ"יב, ח. שהש"ר פ"ג, יא. וראה תניא אגה"ק סי"ב. (32) ראה חגיגה ג, ב. (33) ראה תניא פ"ה. סה"מ תרצ"ב ע' קמח. וש"נ. (34) זח"ג קפח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ותעלה את המאכל. ו**בָּזָה** בעבודה זו של ביורו בדרך מלחמה כפי שהוא
 2 על ידי האכילה נִכְלָל גם הַעֲנֵן דְּגַמְלֵיּוֹת חֲסָדִים, שְׁזָהוּ כְּלָלוֹת
 3 עֲנֵן הַמְצֻוֹת, כמבואר לעיל, פִּי, אֲכִילָה כּוֹלֵל מִלּוּי צָרְכָיו
 4 שֶׁל הָאָדָם בְּכָל פְּרָטִיו³⁵, וְהָרִי הַצּוֹרֵף הָאֲמִיתִי (אֲכִילָה)
 5 שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה הוּא
 6 הַשְּׂמִיּוֹשׁ שֶׁל הָאָדָם לְקוֹנוֹ
 7 (כלשון חז"ל אֲנִי נִבְרָאתִי
 8 לְשִׁמְשׁ אֶת קוֹנִי³⁶), עַל יְדֵי
 9 נִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית (בְּעֵיקָר עַל
 10 יְדֵי תוֹרָה) וְעַל יְדֵי נִפְשׁוֹ
 11 הַבְּהִמִית (בְּעֵיקָר עַל יְדֵי
 12 תְּפִלָּה) וְעַד לְעִבּוּדָה בְּחֻקּוֹ
 13 בְּעוֹלָם הַחֵלֶק בְּעוֹלָם שֶׁהַבִּירוֹר שֶׁלוֹ
 14 מוֹטֵל עֲלָיו בְּפֶרֶט, כמבואר בספר
 15 הַתְּנִיָּא (פרק לו'): "כללות ישראל שהם
 16 ששים רבוא נשמות פרטיות, הם
 17 כללות החיות של כללות העולם כי
 18 בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא
 19 כולל ושייך לו החיות של חלק אחד
 20 מששים רבוא מכללות העולם התלוי
 21 בנפשו החיונית להעלותו לה'
 22 בעלייתה, דהיינו במה שמשתמש
 23 מעולם הזה לצורך גופו ונפשו החיונית
 24 לעבודת ה' כגון אכילה ושתייה
 25 ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא
 26 שששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן
 27 שרשים וכל שורש מתחלק לששים
 28 רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה
 29 אחת..." עַל יְדֵי קִיּוּם הַמְצֻוֹת,
 30 וְכִיּוֹן שֶׁהַמְצֻוֹת קָשׁוּרִים עִם
 31 דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים, צָמֵר גִּשְׁמִי
 32 בַּמְצוֹת צִיּוּת וְקִלְף גִּשְׁמִי בַּמְצוֹת
 33 תְּפִלִּין וְכוּ' (פְּמִבּוֹאֵר תְּתִיָּא
 34 וּבִאֲגַרְתַּ הַקִּדְשׁ³⁷), הָרִי בִּשְׂבִיל
 35 בִּירוֹר הַגְּשָׁמִית עַל יְדֵי קִיּוּם הַמְצוֹת
 36 יֵשׁ צוֹרֵף בְּעֲנֵן שֶׁל מִלְחָמָה
 37 מִמֶּשׁ (כמו בענין האכילה, כדברי
 38 הוזהר המובאים לעיל נְהַמָּא אַפּוּם
 39 חֲרַבָּא לִיכּוּל), שֶׁהָרִי כּוֹדֵי לְקִיּוּם
 40 אֶת הַמְצוֹה בְּפוֹעַל צָרִיף הַתְּלַבֵּשׁ
 41 בְּהַגְשָׁמִית שֶׁל הַצָּמֵר וְהַקִּלְף כּוּ' שְׁבוּ מִקְּיָיִם הַמְצוּה, כּוֹלָה תִּיכְף בְּהַוּלְדוּ, בְּהַתְחַלַּת סֹדֵר חַיִּיו, כְּדָבָר רַאשׁוֹן בְּחַיִּיו

(35) ראה סנהדרין לח, א. (36) משנה וברייתא סוף קידושין. (37) ראה תניא רפ"ז. אגה"ק ס"י (קיד, סע"ב). ועוד. (38) ע"פ קהלת ג, כא. (39) נדה ל, ב. (40) בתחלתו. (41) קיצורים והערות לתניא ע' מח ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ובעבודתו, וזהו בירור בדרך של שלום ללא מלחמה, 'פדה בשלום' אָזִי אחר
 2 כך מתחיל המִשָּׁף עבודתו בשְׁנֵי הָאָפְנִים דְּחָרַב שֶׁל שְׁלוֹם,
 3 על יְדֵי הַתְּפִלָּה, וּבְאֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, על יְדֵי גְמִילוֹת
 4 חֲסָדִים (כְּלֵלוֹת הַמְצוּוֹת), שֶׁהוּא עֲנֵן הָאֲכִילָה בְּאֹפֶן
 5 דְּנִהְיָא אַפּוּם חֲרָבָא לֵיכוּל
 6 כמבואר לעיל באריכות.
 7 וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּכַתּוּב הַפּוּתַח אֵת
 8 הַמֵּאֵר פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי,
 9 שֶׁהַחִידוּשׁ בְּזֶה הוּא, שֶׁעַל
 10 יְדֵי הָעֶסֶק בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶה בִּירוּר
 11 הַעוֹלָם בְּדֶרֶךְ שְׁלוֹם הִנֵּה תְּמוּרַת
 12 זֶה שֶׁהִיא יְכוּל לְהִיּוֹת עֲנֵן
 13 שֶׁל קָרָב (מִלְחָמָה), הַבִּירוּר
 14 שֶׁעַל יְדֵי הָאֲכִילָה וְעַל יְדֵי קִיּוּם הַמְצוּוֹת
 15 בְּגִשְׁמִיּוּת וּתְמוּרַת זֶה שֶׁהִיא
 16 יְכוּל לְהִיּוֹת חָרָב שֶׁל שְׁלוֹם,
 17 הַבִּירוּר שֶׁעַל יְדֵי תְּפִילָּה הִרִי כְּכֹל
 18 מֵאֲתִים מְנַהֵּ8, כִּשְׁם שְׁמֵאֲתִים
 19 כּוֹלָלִים בְּתוֹכָם מֵאָה, כִּךְ הַבִּירוּר שֶׁעַל
 20 יְדֵי מִלְחָמָה אוֹ חָרָב שֶׁל שְׁלוֹם נִכְלָל
 21 בְּבִירוּר שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה פִּינֵן
 22 שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאֹפֶן
 23 שֶׁתּוֹרָתוֹ אוּמְנּוֹתוֹ42, וְהַתּוֹרָה
 24 הִיא עֵקֶר עֲנִינוּ וּמַהוּתוֹ כְּמִבּוֹאֵר
 25 בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת43 בְּתוֹרַת
 26 הַחֲסִידוּת דִּיוֹק הַלְשׁוֹן הָעוֹסֵק
 27 בַּתּוֹרָה (וְלֹא הַלּוֹמֵד תּוֹרָה אוֹ
 28 הַיּוֹדֵעַ תּוֹרָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה),
 29 שְׁמוּרָה שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא
 30 בְּאֹפֶן שֶׁכָּל מְעִינּוּ בּוֹ, וְהוּא
 31 שְׁקוּעַ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה לְגַמְרֵי
 32 וְהָאוּמְנּוֹת שְׁלוֹ נַעֲשֶׂה עֲנֵן
 33 הַתּוֹרָה. וּמִזֶּה נִמְשָׁף גַּם
 34 בְּשָׂר עֲנִינֵי הָעֵבֹדָה, תְּפִלָּה
 35 וְקִיּוּם הַמְצוּוֹת (וְכֵן עֲנֵן
 36 הָאֲכִילָה), כְּפִי שֶׁמְצִינּוּ אֲצֵל
 37 רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי וְחִבְרִי
 38 שֶׁתּוֹרָתָם אוּמְנּוֹתָם42, שֶׁהִיא
 39 אֲצֵלָם עֲנֵן הַתְּפִלָּה מְזִמֵּן
 40 לְזִמְן, וְכִמּוֹ רַב יְהוּדָה דְּהָרָה
- מְצִלֵי מִתְּלַתִּין יוֹמִין לְתַלְתִּין יוֹמִין44, שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּל מִשְׁלוּשִׁים
 לְשְׁלוּשִׁים יוֹם וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי45, שְׁבִירוּךְ
 כֹּלל עֶסֶק רַק בְּתוֹרָה אֲבָל מֵעַת לַעַת הִיא מִתְּפַלֵּל וְעַל אַחַת כְּפִמָּה וְכְפִמָּה
 קִיּוּם הַמְצוּוֹת, כְּדֹאֲתָא כְּפִי שְׁמוּבָא בִּירוּשְׁלָמִי46 בְּלִשׁוֹן תְּמִיחָה
 וְלֹא מוֹדָה רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּר
 יוֹחָאי שְׁמַפְסִיקִין לְעֵשׂוֹת
 סוּפָה וְלְעֵשׂוֹת לֹלָב כּו'.
 אֲלֵא שְׁגַם עֲנִינִים אֱלוֹ שֶׁל
 תְּפִילָּה מְזִמֵּן לְזִמְן וְשֶׁל קִיּוּם מְצוּוֹת
 כְּבוֹא זְמַן נַעֲשִׂים כְּפִי שֶׁהֵם
 מְצַד הַתּוֹרָה (וְכֵן בְּעִבּוּדַת כֹּל
 אַחַד, שְׁכִינֵן שֶׁהַעֵיֶקֶר וְהַהֲתַחֵלָה הֵם
 בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה, גַּם עֲנִין הַתְּפִילָּה
 וְהַמְצוּוֹת חֲדוּרִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה,
 כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל).
- וְכִמּוֹ שְׁמַצִּינוּ לְמִשְׁל בְּעֲנֵן פְּעוּלוֹת
 לְגוֹרָם אֵת יְרִידַת הַגֶּשֶׁם, שְׁכַפְּאֵשׁ
 יְרִידַת הַגֶּשֶׁם בָּאָה עַל יְדֵי
 הַתְּפִלָּה, אָזִי יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּעֲנֵן
 דְּעָג עוֹגָה כּו', וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה
 לֹא יוֹדְעִים אִם יְרִידַת
 הַגֶּשֶׁמִּים תְּהִיָּה בְּאֹפֶן דְּטִיפִין
 טִיפִין אוֹ בְּאֹפֶן שֶׁל רוּב
 גְּשָׁמִים וְרוּב טוֹבָה47, וְצָרִיךְ
 לְמַדְדָם כּו', (כְּמִסּוּפֵר בְּגִמְרָא:
 "תְּנוּ רַבְנָן, פֻּעַם אַחַת יֵצֵא רוּב אֲדָר וְלֹא
 יִרְדוּ גְשָׁמִים, שֶׁלְחוּ לְחוּנֵי הַמַּעְגָּל
 הַתְּפִלָּל וְיִרְדוּ גְשָׁמִים. הַתְּפִלָּל וְלֹא יִרְדוּ
 גְשָׁמִים. עַג עוֹגָה וְעִמַּד כְּתוּכָה כְּדֶרֶךְ
 שֶׁעֲשֶׂה חִבְקוֹק הַנְּבִיא שְׁנֵאמַר עַל
 מִשְׁמַרְתֵּי אַעֲמַדָה וְאַתִּיצְבָה עַל מְצוֹר
 וּגו'. אֲמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם בְּנִיךְ
 שְׁמוֹ פְּנִיחָה עֲלֵי שְׁאֵנֵי כְּכַ"בִּית לְפָנֶיךָ,
 נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשֵׁםךְ הַגְּדוֹל שְׁאֵינִי זֶה מִכָּאֵן
 עַד שֶׁתֵּרַחֵם עָלַי בְּנִיךְ. הַתְּחִילוּ גְשָׁמִים
 מִנְּטַפִּין. אֲמַרוּ לוֹ תְּלִמִּידָיו, רַבֵּי רַאֲיוֹן
 וְלֹא נִמּוֹת כְּמִדּוּמִין אֲנוּ שְׁאֵין גְּשָׁמִים
 יוֹרְדִין אֵלָּא לְהַתִּיר שְׁבֻעַתְךָ. אֲמַר, לֹא
 כִךְ אֶשְׁלַתִּי אֵלָּא גְשָׁמֵי בּוֹרוֹת שִׁיחִין
 וּמַעֲרוֹת. יִרְדוּ בְּעַף עַד שֶׁכֵּל טִיפָה

(42) ראה שבת יא, א. (43) ראה ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). (44) ראה ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). (45) ראה ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). (46) ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב. (47) ראה תענית כג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וטיפה כמלא פי חבית, ושיערו חכמים שאין טיפה פחותה מלוג. אמרו לו
 2 תלמידיו, רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד
 3 העולם. אמר לפניו, לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקנן
 4 עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו, רבי כשם שהתפללת
 5 שירדו כך התפלל וילכו להם. אמר
 6 להם כך מקובלני שאין מתפללין על
 7 רוב הטובה, אף על פי כן, הביאו לי
 8 פר הודאה. הביאו לו פר הודאה סמך
 9 שתי ידיו עליו ואמר לפניו, רבונו של
 10 עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים
 11 אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב
 12 פורענות. כעסת עליהם, אינן יכולין
 13 לעמוד. השפעת עליהם טובה, אינן
 14 יכולין לעמוד. יהי רצון מלפניך
 15 שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם.
 16 מיד נשבה הרוח ונתפורו העבים
 17 וזרחה החמה, ויצאו העם לשרה
 18 והביאו להם כמהין ופטריות...".
 19 **בִּיּוֹן שְׁזָה** ירדת גשמים על ידי
 20 תפילה **בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת**
 21 **הַתְּחַתּוֹן**, **מָה שְּׂאִין פֶּן**
 22 **בִּירִידַת הַגְּשָׁמִים שְׁעַל יְדֵי**
 23 **לִימוּד הַתּוֹרָה**, **כְּפִי שְׁהֵינָה**
 24 **אֶצֶל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי**
 25 כמסופר בזהר **שְׂאֵמֵר תּוֹרָה עַל**
 26 **הַפְּסוּקָה** ⁴⁸ **הִנֵּה מָה טוֹב וְמָה**
 27 **נְעִים שְׁכַת אַחִים גַּם יַחַד**,
 28 **אָזִי מִיַּד יִרְדוּ גְשָׁמֵי בְּרַכָּה** ⁴⁹,
 29 **בְּמִבּוֹאֵר בְּאֵרוֹכָה** ⁵⁰ בתורת
 30 החסידות **הַחִילּוּק בֵּין עֲבוֹדַת**
 31 **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי**
 32 **וְעֲבוֹדַת חוּנֵי הַמַּעְגָּל (וְהָרִי**
 33 **שְׁנֵי עֲנָנִים אֱלוֹ גַם יִרִידַת הַגֶּשֶׁם עַל יְדֵי תְּפִלָּה כְּפִי שַׁעֲשֵׂה חוּנֵי הַמַּעְגָּל**
 34 **וְגַם יִרִידַת הַגֶּשֶׁם עַל יְדֵי תּוֹרָה כְּפִי שַׁעֲשֵׂה רַשְׁבִּי נְעִשִׁים חֶלֶק**
 35 **מִהַתּוֹרָה שְׁעֲנִינָה הוֹרָאָה** ⁵¹, **כִּי, אֵף עַל פִּי שְׁמִדוּבָר אֹדוֹת**
 36 **עֲנָנִים שְׁהִיוּ אֶצֶל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי וְחוּנֵי הַמַּעְגָּל**
 37 **וְכוּ', שֶׁהָ גְדוּלַי יִשְׂרָאֵל יְחִידֵי סְגוּלָה הָרִי לְאַחֲרֵי שְׁנַעֲשֵׂה עַל**
 38 **יָדָם הָעֲנָנִים דְּפִתַח כוּ' וְהֵם פִּתְחוּ אֶת הַצִּיּוֹר וְסָלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לַעֲנָנִים**
 39 **אֵלֶּה, שְׂפִיכִים אֶפְנֵי עֲבוֹדָה אֱלוֹ בְּכָל אַחַד וְאַחַד מִיִּשְׂרָאֵל,**

על כל פנים לפחות שָׁמַיִן מְנַהוֹג ⁵² משהו מועט מזה, **בְּמִבּוֹאֵר**
בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת ⁵³).
 וכמבואר במאמר מכ"ק אדמו"ר הרשב"י: "וזהו דאיתא בזהר תמיד פתח ר'
 פלוני, היינו שפתח את צנור ההשפעה כו', דכאשר פותח הצנור ונמשך
 ההשכלה יכול גם אחר להמציא את
 ההשכלה מה שאין כן אם לא הי' נפתח
 הצנור, וכמו בדרא דרשב"י אפילו ינוקי
 גילו סתרי תורה, מפני שהרשב"י פתח
 את צנור ההשפעה דפנימיות התורה
 כו'. וזהו שאנו מזכירים תמיד עקידת
 יצחק, והלא מצינו בזמן בית שני
 מסירות נפש יותר גדולים, וכמו חנה
 ושבעת בני', וכדורות האחרונים הי'
 כמה מסירות נפש בפועל ממש על
 קידוש השם ובסורים גדולים ונוראים
 רחמנא-ליצלן, אלא שאברהם פתח
 הצנור דמסירות נפש דעד אברהם לא
 הי' ענין המסירות נפש, ואברהם אבינו
 על-ידי-השלום הי' הראשון שמסר נפשו
 על רצון ה' שפתח את הצנור כו'. והגם
 דכח המסירות נפש הוא בעצם הנשמה
 כנודע, הנה זהו סתום ועלם מאד,
 ולולא המסירות נפש דאברהם אבינו
 על-ידי-השלום לא הי' ענין המסירות
 נפש, והוא פתח הצנור דמסירות נפש
 ועל ידי זה ביכולת כל אחד ואחד
 למסור נפשו כו'. וזהו שאנו מזכירים
 עקידת יצחק דוקא...".
 (ה) **וְזָהוּ גַם פְּלִלוֹת הָעֲנָנִים**
 התוכן הכללי דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם גּוֹ'
 ענין פריה וגאולה **כְּפִי שְׁהוּא**
אֶצֶל גְּדוּלַי נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל,
עַל יְדֵי עֲבוֹדַתָּם לְפָנַי זֶה בְּאוֹפֵן דְּהַעֲוֹסַק בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוֹת
חֻסְדִּים וּמְתַפְּלָל עִם הַצַּבּוֹר, בכל שלושת הענינים גם יחד **וּכְמוֹ**
שְׁכָתוֹב בְּאַגְרַת הַקֶּדֶשׁ ⁵⁴ של אדמו"ר הזקן בעל הגאולה של י"ט כסלו
בְּנוֹגַע לְעֲנֵן הַצְּדָקָה וְהִיא זְכוּת נְתִינַת הַצְּדָקָה שְׁעֲמָדָה לָנוּ
לְפָדוֹת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ כוּ' (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּכֻמָּה אֲגָרוֹת נוֹסְפוֹת שֶׁל
אדמו"ר הזקן), וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגַע לְעֲבוֹדַתוֹ שֶׁל אדמו"ר הזקן
בְּעֲנֵן הַתּוֹרָה בְּאוֹפֵן דְּהַעֲוֹסַק בְּתוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגַע

(48) תהלים קלג, א. (49) זח"ג נט, ריש ע"ב. (50) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ע' רי. אוה"ת ויקרא ע' רנד.
 סה"מ תרכ"ז ע' רצב. ועוד. (51) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. ספר השרשים להרד"ק ערך ירה. וראה זח"ג נג, ב. (52) ע"ד
 לשון אדה"ז בתניא פמ"ד (סג, א). (53) ראה סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב. וראה תורת מנחם סה"מ חשון ע' רעח.
 וש"נ. (54) סוף סימן ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לעבודת התפלה, וכידוע כמה תקנות בענין התפילה בציבור
 2 שהיו אצל רבינו הזקן עוד לפני המאסר, הגה על ידי זה
 3 פעולותיו בשלושת העניינים האמורים של עסק התורה ועבודת התפילה
 4 וצדקה וגמילות חסדים נפעל אחר כך הענין דפדה בשלום
 5 היציאה מהמאסר.
 6 ולאחרי שראש נשיאי ישראל
 7 פתח וסלל את הדרך, הרי זה
 8 נעשה הוראה לכל אחד
 9 ואחד עד סוף כל הדורות,
 10 כמובא לעיל בענין הפתיחה שפתחו
 11 חוני המעגל ורשב"י שכל אחד ואחד
 12 יכול וצריך להיות עוסק בתורה
 13 ובגמילות חסדים ומתפלל
 14 עם הצבור, ועל ידי זה נעשה
 15 אצל כל אחד ואחד פדה בשלום
 16 נפשי, שלום בתכלית
 17 השלימות, כמו שצאמר בתורה
 18 ונתתי שלום בארץ גו' וחרב
 19 לא תעבר בארצכם, אפילו
 20 חרב של שלום. ועד שנעשה
 21 כסיום מאמר זה בגמרא כאילו
 פדאני לי להקדוש ברוך הוא ולבני מבין העולם (בכ"ף)
 הדמיון⁵⁵ וכדברי הרבי במקום אחר: "שבתחילה המעשה הוא באופן
 דכאלו פדאני (בכ"ף הדמיון), לפי שאין זה נראה עדיין לעיני בשר, אבל אחר
 כך נמשך זה גם במעשה דעולם העש"י שאין תחתון למטה ממנו, פדיית
 הקדוש ברוך הוא וישראל מבין אומות
 העולם (פדי" כפשוטה, בלי כ"ף
 הדמיון)" עוד בסוף זמן הגלות
 דעקבתא דמשיחא, בסיום
 הגלות וזה נעשה הקדמה
 קרובה וכלי להענין דפדאני
 לי ולבני מבין אומות העולם
 בגאולה האמיתית והשלימה
 על ידי משיח צדקנו, בעגלא
 במהירות (לפי המושגים) דיין שלנו.
 1 ועל דרך זה בנוגע לעבודת התפלה, וכידוע
 2 כמה תקנות שהיו אצל רבינו הזקן עוד לפני
 3 המאסר, הגה על ידי זה נפעל אחר כך הענין
 4 דפדה בשלום. ולאחרי שראש נשיאי ישראל
 5 פתח וסלל את הדרך, הרי זה נעשה הוראה לכל
 6 אחד ואחד עד סוף כל הדורות, להיות עוסק
 7 בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור,
 8 ועל ידי זה נעשה פדה בשלום נפשי, שלום
 9 בתכלית השלימות, כמו שצאמר ונתתי שלום
 10 בארצכם, אפילו חרב של שלום. ועד שנעשה
 11 אומות העולם (בכ"ף הדמיון⁵⁵) עוד בסוף זמן הגלות דעקבתא דמשיחא,
 12 וזה נעשה הקדמה קרובה וכלי להענין דפדאני לי ולבני מבין אומות העולם
 13 בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, בעגלא דיין.

(55) ראה בהשיחות שלפני המאמר (לקמן ע' 267). סד"ה פדה בשלום תשל"ח פ"ג (תורת מנחם סה"מ כסלו ע' קנא). שיחת עשרה בטבת תשד"מ (התוועדות תשד"מ ח"ב ע' 739). ועוד.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום שישי עמ' ב

1 ההלכה ששטרי חוב מאוחרים כשרים. מקשה הגמרא: אמר ליה
 2 רב יוסף לרב כהנא, ואמר לה - ויש אומרים שאמר זאת רב רמי
 3 מדיפתי לרב כהנא, והאידנא - ועתה בזמנינו, דבתבין שטרי
 4 מאוחר - שאנו כותבים שטרי חוב מאוחרים, ואף בתבין תברא,
 5 כדעת רבי יוסי, (אמאי קעברין הכי - כיצד אנו נוהגים כן, והרי
 6 יש לחשוש שיפער הלוח תמורת שובר, וכשיגיע הזמן הכתוב
 7 בשטר יתבע המלוה את החוב ויאמר ששטר זה נכתב עתה,
 8 לאחר כתיבת השובר. מתרצת הגמרא: אמר ליה), חשש זה אינו
 9 שייך עתה, בתי דבר דאמר להו רבי אבא לסקפריה - לאחר שאמר רבי
 10 אבא לסופריי כן, כי בתביתו שטר מאוחר - כשאתם כותבים
 11 שטר חוב שזמנו מאוחר, כתבו הכי, שטר דין - שטר זה, לא
 12 בומניה בתבניה, אלא אחרניה וכתבניה - לא כתבנוהו בזמן
 13 הכתוב בו, אלא כתבנו בו זמן מאוחר יותר מזמנו האמיתי,
 14 וממילא אין לחשוש שיחזור המלוה ויגבה בו, שהרי הוא כשטר
 15 שזמנו בשבת שאף רבי יוסי מודה שהוא כשר, כיון שמוכח מתוכו
 16 שהוא מאוחר.
 17 ממשיכה הגמרא ומקשה: אמר ליה רב אשי לרב כהנא, והאידנא,
 18 דלא קא עברין הכי - שאין עושים כן, ואין כותבים בשטר מאוחר
 שאין זה זמנו האמיתי, וכן אנו פוסקים כרבי יוסי שכותבים שובר,
 מדוע אין חוששים לתקלה האמורה לעיל, שיתען המלוה ששטר
 ההלואה נכתב לאחר כתיבת השובר, ויחזור ויגבה מהלוח שלא
 כדין. השיב לו רב כהנא: בתי דאמר ליה רב ספרא לסקפריה - אחרי
 שאמר רב ספרא לסופריי, כי בתביתו הני תברי - כשאתם כותבים
 שוברים לשטרות חוב שאבדו, תנהגו כן, אי ידעיתו ימנא דשטרא
 - אם אתם יודעים מהו התאריך שהיה כתוב בשטר החוב שאבד,
 כתבו זאת בשובר, ששובר זה נכתב על שטר חוב שזמנו בתשרי,
 וממילא לא יוכל המלוה לטעון שהשובר נכתב על חוב אחר ועתה
 חוזר והלוהו, שהרי כתוב בשובר שנכתב על שטר חוב זה. ואי לא
 - אם אינכם יודעים מהו הזמן הכתוב בשטר, כתבו סתמא - כתבו
 את השובר ללא שום תאריך, דכל אימת דנפיק, לרעה - כדי
 שבכל זמן שיוציאו הלוח, ירע השובר את תוקפו של שטר החוב,
 ולא יוכל המלוה לטעון שהשטר חוב נכתב אחרי השובר, שהרי
 אין בשובר זמן כלל, ונמצא שאין כל חשש לרמאות, אף שכותבים
 שטרות חוב מאוחרים.
 ממשיכה הגמרא להקשות: אמר ליה רבינא לרב אשי, ואמר ליה רב
 אשי לרב כהנא

התוועדות

בס"ד. שיחת אור ליום ד' וישלח, יו"ד כסלו ה'תשר"מ.

בלתי מוגה

א. פרשת היום דיו"ד כסלו – בוודאי ידועה ומפורסמת, אבל אף-על-פי-כן, נהוג לחזור זאת מדי שנה בשנה, ועל-כל-פנים – נקודות וראשי פרקים.

ומנהג זה – מקורו בדברי רבותינו נשיאינו בקשר לגאולתו של אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו, כמסופר בדברי רבותינו נשיאינו (לקוטי-דיבורים כרך א' כא, א) אודות הדרוש של אדמו"ר הזקן דיבור המתחיל ברוך שעשה נסים לאבותינו (שנאמר בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס), שבו אמר "ברוך שעשה נסים לאבותינו – הבעל-שם-טוב והמגיד, בימים ההם – חנוכה ופורים, בזמן הזה – י"ט כסלו":

פרשת הדברים דחנוכה ופורים – ידועה ומפורסמת לכל אחד ואחת מישראל, ועד שישנה ההבטחה במדרשי חכמינו ז"ל שגם כאשר כל המועדים בטלין הנה פורים וחנוכה לא יבטלו. ואף-על-פי-כן, מדי שנה בשנה ישנו חיוב לחזור ולפרסם את הנס, "תקפו של נס", באופן ד"פירסומי ניסא", למרות שגם לולי זאת יודעים את פרשת הדברים [כמודגש בלשון "פרסומי ניסא" – שגם מקודם לכן יודעים כבר אודות הנס, ומה שנוסף בזה הוא – פרסום הדברים].

ובלשון הכתוב: "הימים האלה נזכרים ונעשים", היינו, שעל-ידי הזכרת הדברים ("נזכרים") בדיבור (לא רק במחשבה בלב) – חוזרים "ונעשים" ענינים אלו מחדש, ולולי הזכרון בדיבור – חסר בענין ד"נעשים".

וכפי שרואים במוחש בטבע ותכונת האדם [אצל בני ישראל, וכדי שיהיה ענין הבחירה – נעשה טבע זה גם אצל אומות העולם], שכאשר האדם מגלה בדיבור ענין שהיה מקודם לכן בידעתו ומחשבתו, הרי זה מעורר אצלו רגש מיוחד, ועד כדי כך – שיכול להיות הענין ד"נפשו יצאה בדברו".

ומכיון שרבותינו נשיאינו מדמים את גאולת י"ט כסלו לחנוכה ופורים – מובן, שגם בי"ט כסלו [וכמו כן בנוגע ליו"ד כסלו] צריכים לחזור ולספר ולפרסם אודות "תקפו של נס" (על-כל-פנים – בקיצור ובכללות).

ב. פרשת היום דיו"ד כסלו היא – גאולתו של אדמו"ר האמצעי ממאסרו, ובזה מודגש "תקפו של נס" – שהרי מאסר זה נעשה על-ידי ממשלה אדירה, שהיתה – בימים ההם – הכי חזקה בעולם, ובלשון חכמינו ז"ל: "מושל בכיפה", ואף-על-פי-כן, ממשלה זו עצמה הוכרחה לשחרר את אדמו"ר האמצעי ממאסרו.

[מאמר המוסגר:]

הטעם לכך שבימים ההם היתה ממשלת מדינה ההיא "מושל בכיפה", הוא – לפי שבמדינה ההיא היה רוב מנין ורוב בנין של בני ישראל, הן "רוב מנין" – בכמות, והן "רוב בנין" – באיכות, כולל ובעיקר – הולדת הבעל-שם-טוב, התפשטות והתרחבות תורת החסידות, עד לגאולה דיו"ד כסלו וי"ט כסלו, שכל ענינים אלו היו במדינה ההיא דוקא, ולכן, נעשתה ממשלת מדינה ההיא "מושל בכיפה" – כדאיתא במדרש (מכילתא בשלח יד, ה) שכאשר בני ישראל גלו למדינה מסוימת (על-פי רצון הקב"ה), מאיזה טעם שיהיה), הנה "בשביל כבודם של ישראל" עלתה מלכות מדינה זו לגדולה, עד שמשלה בכל העולם כולו.

וזהו גם הטעם לשינוי במצבה הגשמי של 'ארצות הברית', שבזמן האחרון נעשתה למלכות אדירה – מכיון שלאחרי שנסתיימה הגלות דרוב מנין ורוב בנין של בני ישראל במדינה ההיא [הנהגה אף

1 שבפשוט היה הקב"ה צריך להביא את כל בני ישראל לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה'
2 אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה". ובפרט לאחר שכתב "כלו כל הקיצין", אף-על-פי-כן, בפועל
3 [ממש] העביר הקב"ה את רוב מנין ורוב בנין דבני ישראל – ל'ארצות הברית', לשם עברה "השכינה עם
4 כל ה'פעקל' שלה" (כלשון הידוע), ולשם עברו רוב מנין ורוב בנין דבני ישראל.

5 ואף שאי אפשר להעריך ולקבוע שקיבוץ זה של בני ישראל הוא רוב מנין ורוב בנין, וקיבוץ שני של
6 בני ישראל אינו רוב מנין ורוב בנין, שהרי "כולם אהובים כולם ברורים כולם גיבורים כולם קדושים"
7 [ככל העילויים שבכל אותיות האל"ף-בי"ת] – אף-על-פי-כן, מכיון שרואים שרוב בני ישראל בכמות
8 ("רוב מנין" כפשוטו) נמצאים ב'ארצות הברית', הרי זו הוכחה ש'ארצות הברית' ישנו גם "רוב בנין"
9 של בני ישראל – באיכות, כי אצל בני ישראל – "גוי קדוש" – קשורה הכמות עם האיכות].

10 "והימים האלה נזכרים ונעשים" – היינו, שעל-ידי זכרון פרשת הגאולה ביו"ד כסלו מדי שנה בשנה,
11 חוזרים ונעשים מחדש כל אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה.

12 ואף-על-פי שבחיצוניות הענינים שונה לחלוטין המעמד ומצב דיו"ד כסלו בשנה זו מהמעמד ומצב
13 שהיה בפעם הראשונה, הן מבחינת הזמן והן מבחינת המקום, עד לשינוי מן הקצה אל הקצה –
14 אף-על-פי-כן, בכוחו של יהודי – על-ידי התקשרותו עם התורה – להתעלות מעל ומעבר ההגבלות דזמן
15 ומקום, שהרי התורה היא 'בעל הבית' על מציאות העולם – זמן ומקום, עד שבכוחה לשנות אפילו את
16 מציאות העבר, כידוע דברי הירושלמי (נדריים פרק ו הלכה ח) בזה.

17 ג. והנה, על-פי האמור לעיל שבכוחו של יהודי להתעלות מעל ומעבר להגבלות דשינוי הזמן והמקום
18 – מובן, שענין זה מודגש ביותר על-ידי ההתקשרות עם תורתו של בעל הגאולה, ועד שלימוד זה הוא
19 בבחינת ענין שהזמן גרמא, על-דרך ובדוגמת "הלכות החג בחג".

20 ובזה גופא ישנו עילוי מיוחד – כאשר הלימוד הוא באופן שמצייר לעצמו כאילו בעל השמועה עומד
21 כנגדו, כמאמר רבותינו ז"ל (ירושלמי שבת פרק א הלכה ב) "כל האומר שמועה . . . יהא רואה בעל
22 השמועה כאילו הוא עומד כנגדו".

23 ולהעיר – אודות דבר פלא בענין ציור בעל השמועה:

24 מכל נשיאי חב"ד – ישנה תמונה שעל-ידי נקל לצייר במחשבה את דמות דיוקנם, החל מתמונתו
25 של אדמו"ר הזקן – כפי שנתפרסם ונדפס על-ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו (בהיותו עוד מעבר
26 לים) אודות השתלשלות המאורעות שהביאו לגילוי תמונתו של אדמו"ר הזקן, ביחד עם העדות שזוהי
27 אכן תמונתו האמיתית של אדמו"ר הזקן ("התמים" חוברת ח' בתחלתה), ועל-דרך-זה ישנם תמונותיהם
28 של רבותינו נשיאינו שלאחריו, עד לנשיא דורנו. – מלבד אדמו"ר האמצעי, בעל הגאולה, שממנו לא
29 נשארה תמונה*!

30 והנה, מכיון שישנו הציווי "יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד כנגדו" – הרי לא יתכן שבהעדר
31 תמונתו של אדמו"ר האמצעי לא יוכלו, חס-ושלום, לקיים ציווי זה!

32 והביאור בזה:

33 ידוע מאמר רבותינו ז"ל שעל-ידי לימוד התורה נפעל הענין ד"אותי אתם לוקחים", וטעם הדבר –
34 מכיון ש"אנא נפשי כתבית יהבית" [כמרומוז בראשי-תיבות דתיבת "אנכי" – תיבה הראשונה דעשרת

שכאשר ראה בפעם הראשונה את תואר פני כ"ק מו"ח אדמו"ר – נתעלף, מפני שראה בו את תואר פני אדמו"ר מהר"ש, ולכן, בנוגע לאדמו"ר מהר"ש – יכול להיות הענין ד"כאילו בעל השמועה עומד כנגדו" (בכללות על-כל-פנים) בנוגע לדמות דיוקנו בפשטות.

(* בנוגע לאדמו"ר מהר"ש, שגם ממנו אין תמונה (לפנינו, כי יש אומרים שנמצאה תמונתו אלא מפני סיבה לא נתפרסמה) – יש לומר על-פי הידוע שדמות דיוקנו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר היתה דומה לדמות דיוקנו של אדמו"ר מהר"ש. וכסיפור הידוע אודות אחד מזקני החסידים שראה עוד את אדמו"ר מהר"ש,

1 הדברות, שבה כלולים כל עשרת הדברות הכוללים את כל התורה כולה]. היינו, שהקב"ה הכניס את
 2 עצמותו ומהותו בתורה, ולכן, על-ידי לימוד התורה – לוקחים את עצמותו ומהותו יתברך.
 3 ומכיון ש"צדיקים דומים לבוראן" – יש לומר שהענין ד"בעל השמועה עומד כנגדו" נפעל (גם)
 4 על-ידי ההתבוננות בתורתו של הצדיק, מכיון שהצדיק הכניס את עצמותו ומהותו בתורתו – "אנא נפשי
 5 כתבית יהבית", וזאת – גם ללא תמונתו, על-דרך ובדוגמת הענין ד"אותי אתם לוקחים", אף שאין לו
 6 גוף ולא דמות הגוף (נתבאר ב'אור התורה' בראשית כרך ו' עמוד תרכג ואילך).
 7 ד. ההוראה מזה בנוגע למעשה בפועל – ש"המעשה הוא העיקר":
 8 בעמדנו בחג הגאולה יו"ד כסלו – צריך כל אחד ואחד ללמוד ולהתבונן בתורתו של בעל הגאולה,
 9 מאמר אחד, פרק אחד וכו' [בלשון המשנה: "הלכה אחת. . . או אפילו אות אחת"], כל אחד לפי ערכו,
 10 במקום שלבו חפץ, והעיקר – שלימוד זה יהיה באופן ד"כאילו בעל השמועה עומד כנגדו", על-ידי
 11 התבוננות והעמקה בהבנת והשגת הענין, ולא רק הבנה והשגה שכלית, אלא גם ראייה שכלית – כפי
 12 שמבאר בעל הגאולה בספרו שער האמונה (פרק נ"ט ואילך) את פרטי החילוקים שבין ידיעה והבנה
 13 שכלית לראייה שכלית.
 14 וענין זה – לימוד באופן של התבוננות והעמקה עד לראייה שכלית – שייך ביותר בתורתו של בעל
 15 הגאולה, כידוע שסגנון תורתו של בעל הגאולה הוא באופן של הרחבה הכי גדולה, הרחבה דבינה,
 16 המגעת עד ל"מרחב העצמי", למעלה מן החכמה (כפי שמבאר בעל הגאולה בענין "מן המיצר קראתי
 17 י"ה ענני במרחב י"ה").
 18 זאת ועוד: אין להסתפק בלימוד באופן ד"כאילו בעל השמועה עומד כנגדו" (בכ"ף הדמיון בלבד),
 19 אלא לאחרי זה צריכים לבוא לדרגה נעלית יותר – שבעל השמועה עומד כנגדו ממש, ללא כ"ף הדמיון.
 20 דהנה, אף שהלשון הוא "כאילו בעל השמועה עומד כנגדו" – הרי מצינו בכמה ענינים שלאחרי
 21 התחלת העבודה באופן דכ"ף הדמיון, באים אחר-כך לדרגה נעלית יותר, ללא כ"ף הדמיון.
 22 ולדוגמא – בנוגע לכללות התורה: התחלת לימוד התורה הוא באופן ש"בכל יום ויום יהיו בעיניך
 23 כחדשים", בכ"ף הדמיון בלבד, ולאחרי-זה באים לדרגה נעלית יותר – "חדשים" ממש.
 24 ועל-דרך-זה כאשר מדובר אודות חלק (וענין פרטי) בתורה, כבידון דידן – "כאילו בעל השמועה
 25 עומד כנגדו", שהתחלת הלימוד הוא אמנם באופן ד"כאילו", בכ"ף הדמיון בלבד, אבל לאחרי-זה באים
 26 לדרגה נעלית יותר – בעל השמועה עומד כנגדו ממש, ללא כ"ף הדמיון.
 27 [ואין לתמוה על זה שמביאים דוגמא מכללות התורה על חלק מסויים בתורה – מכיון שכל התורה
 28 כולה היא "תורה אחת". ובפרט כאשר מדובר אודות פנימיות התורה, שהיא "נשמתא דאורייתא" – הרי
 29 בנוגע ל"נשמה" לא צריכים ביאור והסברה שאין שייך בה ענין של התחלקות כלל. – בנוגע לגוף, דרושה
 30 הסברה שלמרות החילוקים שבין ראש לרגל, חילוק מן הקצה אל הקצה, מכל-מקום, הרי זה גוף אחד;
 31 אבל בנוגע לנשמה – הרי מובן בפשטות (ללא צורך בהסבר וביאור) שבמהותה של הנשמה לא שייך
 32 התחלקות של תרי"ג כוחות, מכיון ש"כולה עצם אחד רוחני פשוט כו'" (תניא פרק נ"א). ועל-דרך-זה
 33 מובן בנוגע ל"נשמתא דאורייתא" – פנימיות התורה].
 34 ה. ויהי-יצון אשר מקיום ההוראה ד"יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד לנגדו" במעשה בפועל
 35 – יבוא גם המעשה ד"נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" (כלשון אדמו"ר הזקן
 36 (אגרת הקודש סימן כ"ז)), היינו, ש"דרכיו" ו"אורחותיו" של בעל הגאולה נעשים דרכיו ואורחותיו של
 37 כל אחד ואחד מאתנו.
 38 דהנה, כאשר אומרים "ויעקב הלך לדרכו", הרי הפירוש בזה הוא – "לדרכו" של היהודי; ואילו כאן
 39 החידוש הוא – שדרכיו של כל אחד ואחד מישראל הם "דרכיו" ו"אורחותיו" של בעל הגאולה, "נלך
 40 בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" – של בעל הגאולה.

- 1 ובאותיות פשוטות – לימוד התורה וקיום המצוות מתוך הרחבה, והרחבה גדולה ביותר, עד שמגיעים
 2 ל"מרחב העצמי" שבנשמתו של כל יהודי [שהרי "את העולם נתן בלבם", היינו, שבנפשו של כל אחד
 3 ואחד מישראל נמצאים כל הענינים וכל הדרגות שישנם במציאות].
- 4 ועל-ידי-זה זוכים לענין ד"ענני במרחב י"ה" – בביאת משיח צדקנו, שעל-ידו נעשית פריצת וביטול
 5 גדרי הגלות, ובדרך ממילא – נמשך הענין ד"מרחב י"ה", בגאולה האמיתית והשלימה.
- 6 וזוכים לקיום היעוד "כי ירחיב הוי' אלקיך את גבולך", היינו, שנוסף על כיבוש ארץ שבע אומות,
 7 בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהיה שלימות הארץ, ביחד עם שלימות העם – כל יושביה עליה, ביחד
 8 עם שלימות התורה (שעל-ידה באה הגאולה) – זוכים גם לענין ד"ירחיב הוי' אלקיך את גבולך", ארץ
 9 קיני קניזי וקדמוני, כולל – העבודה הרוחנית שבזה, שזהו הענין דעבודת המוחין, כמבואר בדרושי בעל
 10 הגאולה (דיבור המתחיל אל תצר את מואב).
- 11 ו. ויהי-רצון שכל ענינים אלו יהיו במהרה בימינו ממש – כפירוש נשיא דורנו ש"ממש" הוא מלשון
 12 מישוש, היינו, שיכולים למשש זאת בידים, למטה מעשרה טפחים.
- 13 וכאמור – הרחבה בלימוד התורה וקיום מצוותיה, ותיכף ומיד – הרחבה בענין הגאולה, היינו,
 14 שמגאולתו של בעל הגאולה דיו"ד כסלו באים תיכף ומיד לגאולת כלל ישראל וגאולת כל אחד ואחת
 15 מישראל – "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל",
- 16 וכולם יחדיו, "קהל גדול", באים תיכף ומיד, ברגע כמימרא, "ארו עם ענני שמיא" – לארצנו הקדושה,
 17 ושם גופא – בירושלים עיר הקודש, שלעתיד לבוא תהיה באופן של הרחבה – כמו שכתוב (זכריה יד,
 18 י) "וראמה", ובירושלים גופא – להר הבית, ול"מקדש אדני-י כוננו ידיך".
- 19 וכאמור – "קהל גדול", "בנערנו ובזקנינו בכנינו ובכנותינו", על-ידי אהבת ישראל ואחדות ישראל.
- * * *
- 20 ז. בנוגע לימי הגאולה יו"ד כסלו וי"ט כסלו – הרי אף שמצד סדר המאורעות (במהלך השנים) קדמה
 21 גאולת י"ט כסלו לגאולת יו"ד כסלו, הנה לאחרי שישנם כבר ב' הענינים, אזי קודם יו"ד כסלו לי"ט
 22 כסלו – על-פי מהלך ימי החודש.
- 23 וכפי שנתבאר פעם ביאור הדבר – שגאולת יו"ד כסלו מהווה הקדמה והכנה לקראת גאולת י"ט כסלו
 24 (ראה שיחת שבת פרשת ויצא תשמ"ב סעיף ז ואילך).
- 25 אבל – ביחד עם זה שגאולת יו"ד כסלו היא הכנה והקדמה לגאולת י"ט כסלו, ישנו גם עילוי בגאולת
 26 יו"ד כסלו לגבי גאולת י"ט כסלו, כדלקמן.
- 27 ומכיון שנמצאים אנו ביו"ד כסלו – אזי צריכים להדגיש ולבאר את מעלת יו"ד כסלו לגבי י"ט כסלו.
 28 ח. ובהקדים:
- 29 במאמרי רבותינו נשיאינו [גם במאמרי בעל הגאולה] שנאמרו בזמני המועדים, מצינו, שבכל יום-טוב
 30 נתבארה מעלתו המיוחדת דיום-טוב זה לגבי שאר המועדים. ולדוגמא: במאמרי חג הפסח – מבואר
 31 מעלת חג הפסח לגבי שאר המועדים, וכן במאמרי חג השבועות, חג הסוכות, ראש השנה ויום הכיפורים
 32 – שבכל זמן ומועד מדגישים את המעלה דמועד זה לגבי שאר המועדים.
- 33 ולכאורה תמוה: מכיון שכל המאמרים הם חלק מ"תורה אחת" שהיא "תורת אמת" – כיצד מתאימים
 34 ביאורים אלו זה לזה, וממה-נפשך: אם חג הפסח הוא הכי נעלה, לא יתכן לומר במאמר שני שחג השבועות
 35 הוא הכי נעלה?!
- 36 והביאור בזה:
- 37 בתורה ומצוותיה – ישנם ענינים שחיובם שוה בכל זמן ובכל מקום, ולדוגמא: אהבת ה' ויראתו כו'

- 1 – שש מצוות שחיובן תמידי, כמו שכתוב בהקדמה לספר החינוך; וישנם ענינים שחיובם – על-פי תורה
 2 – קשור עם שינויי הזמן והמקום [ולכן אין זה בסתירה לכלל ש"התורה הזאת לא תהא מוחלפת", מכיון
 3 שהתורה עצמה קובעת שינויים אלו], ולדוגמא: בתורה – לימוד הלכות החג בחג, ובמצוות – מצוה
 4 שהזמן גרמא, קרבנות התלויים בזמן, ועד ש"עבר זמנו בטל קרבנו".
- 5 ולכן, כאשר נמצאים בזמן מסויים, חג הפסח וכיוצא בזה, שיש בו ענינים מיוחדים, הן בנוגע לתורה
 6 (הלכות החג) והן בנוגע למצוות (מצוות שהזמן גרמא, קרבנות החג וכיוצא בזה) – הנה הענינים
 7 המיוחדים דומן זה נעשים ה"שער" שדרכו עולים כל שאר עניני התורה ומצוותיה.
- 8 כלומר: כל עניני התורה ומצוותיה הם בתקפם בכל הזמנים ובכל המקומות, אלא שהחילוק הוא –
 9 דרך איזה "שער" עולים כל הענינים, ובזה ישנם שינויים מזמן לזמן, בהתאם לענינים המיוחדים השייכים
 10 לזמן פרטי זה.
- 11 דוגמא לדבר בנגלה דתורה [כמדובר כמה פעמים שכל חלקי התורה, פשט-רמז-דרוש-סוד, כלולים
 12 זה מזה, ולכן, הביאורים דפנימיות התורה משתקפים גם בנגלה דתורה] – מאמר רבותינו ז"ל (זבחים
 13 צא, רע"א) "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי", היינו, שקדושת השבת פועלת גם על
 14 ה"תמידין" (שקריבים גם בכל יום), "כיון דהאידינא קרבין אם כן אף הם שם שבת עליהם" (פירוש רש"י
 15 שם). וזהו התוכן האמור לעיל – באותיות וסגנון של פנימיות התורה – שהענין המיוחד דיום זה (קדושת
 16 השבת וכיוצא בזה) נעשה ה"שער" שדרכו עולים כל שאר הענינים ("אהנאי" גם לתמידין).
- 17 ועל-פי-זה מובן שאין סתירה בין מאמר אחד למאמר שני בביאור מעלת הימים-טובים, איזה יום-טוב
 18 נעלה יותר – כי בכל יום-טוב עולים כל עניני התורה ומצוותיה דרך ה"שער" דיום-טוב פרטי זה, ולכן,
 19 מדגישים את מעלתו של יום-טוב זה, וכיוצא בזה בשאר הימים-טובים.
- 20 ועל-דרך-זה בעניננו:
- 21 כאשר נמצאים ביו"ד כסלו – אזי הענינים המיוחדים דיו"ד כסלו נעשים ה"שער" שדרכם עולים כל
 22 שאר הענינים, כולל – הענין דיי"ט כסלו, וכן הענין דימי החנוכה (אף שמצד סדר הזמן – קדמו ימי
 23 חנוכה לגאולת יו"ד כסלו ריבוי שנים).
- 24 ולכן, יש לבאר ולהדגיש את המעלה דיו"ד כסלו לגבי י"ט כסלו.
 25 ט. כללות ענין הגאולה הוא – "פדה בשלום נפשי".
- 26 וענין זה מודגש הן בגאולת י"ט כסלו והן בגאולת יו"ד כסלו – כידוע שבשורת הגאולה (הן בי"ט
 27 כסלו והן ביו"ד כסלו) היתה בקשר עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי" שבספר תהלים, אלא שאצל
 28 אדמו"ר האמצעי היה זה באמירת שיעור תהלים החדשי (כפי שנחלק לימי החודש) – יום העשירי בחודש
 29 ("העשירי יהיה קודש"), יו"ד כסלו; ואצל אדמו"ר הזקן היה זה באמירת שיעור תהלים השבועי (כפי
 30 שנחלק לימי השבוע) – ביום השלישי בשבוע (כידוע שבהיותו במאסר הוסיף אדמו"ר הזקן באמירת
 31 תהלים בשופי, לא רק שיעור תהלים החדשי, אלא גם שיעור תהלים השבועי).
- 32 ובחילוק זה – מתבטאת המעלה דיו"ד כסלו לגבי י"ט כסלו:
- 33 שייכותו של הפסוק "פדה בשלום נפשי" ליו"ד כסלו, להיותו בשיעור תהלים החדשי – היא: (א)
 34 דבר קבוע בכל שנה ושנה – "תדיר", מכיון שפסוק זה שייך לשיעור תהלים החדשי דעשירי בחודש,
 35 שזהו התאריך של יו"ד כסלו, (ב) הנהגה על-דרך הרגיל – כידוע תקנת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר [וכן
 36 נהג אדמו"ר הזקן] לומר בכל יום שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש.
- 37 אבל שייכותו של הפסוק "פדה בשלום נפשי" ליי"ט כסלו, מפני קביעותו ביום השלישי בשבוע –
 38 היא: (א) רק כאשר י"ט כסלו חל ביום השלישי בשבוע (לא בכל שנה, אלא מזמן לזמן), (ב) וגם אז –
 39 רק מצד אמירת תהלים בשופי, היינו, לא רק אמירת שיעור תהלים על דרך הרגיל, כפי שנחלק לימי

1 החודש, כי אם גם אמירת שיעור תהלים כפי שנחלק לימי השבוע, היינו, ענין של הידור השייך לזמנים
2 מיוחדים שבהם זקוקים לאמירת תהלים בשופי.

3 אמנם גם בשנים שבהם חל י"ט כסלו בשאר ימי השבוע (לא ביום השלישי) ישנה המשכת הענין
4 ד"פדה בשלום נפשי" מיום השלישי בשבוע (מצד שיעור תהלים השבועי), או מיום העשירי בחודש,
5 יו"ד כסלו (מצד שיעור תהלים החדשי), ונוסף לזה ישנו גם הסיוע על-ידי הניגון "פדה בשלום נפשי"
6 שמנגנים ביי"ט כסלו [ובפרט על-פי הידוע בגודל מעלת הניגון – ענין הקשור ונוגע בפנימיות הנפש כו']
7 – אבל אף-על-פי-כך, אין זה דומה לענין ד"פדה בשלום נפשי" שאמרים [באופן ש"נפשו יצאה בדברו"]
8 ביו"ד כסלו עצמו בשיעור תהלים החדשי, כך שאין צורך להמשכת הענין ממקום אחר כו', ומה גם
9 שאמירת שיעור תהלים החדשי היא הנהגה על דרך הרגיל, ולא רק בזמנים מיוחדים שבהם אומרים
10 תהלים בשופי (כנ"ל).

11 י. ביאור הענין:

12 כללות הענין דפדיה בשלום ("פדה בשלום נפשי") – קשור עם פנימיות התורה.

13 דהנה, מבואר ברעיא מהימנא' (הובא ונתבאר באגרת הקודש סימן כ"ו) שפנימיות התורה היא "אילנא
14 דחיי, דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו'", מה-שאיין-כן נגלה דתורה – ששם יש ריבוי
15 שקלא-וטריא, קשיא ורמינהו וכו'.

16 [ודוגמתו בנגלה דתורה גופא – החילוק שבין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי: תלמוד בבלי ענינו –
17 "במחשכים הושיבני", מפני ריבוי הקושיות והשקלא-וטריא כו', ולכן מקומו בבבל – ענין של גלות כו'.
18 מה-שאיין-כן תלמוד ירושלמי – להיותו קשור עם ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה
19 מרשית השנה ועד אחרית שנה" (אפילו לאחרי חורבן בית המקדש) – אין בו ריבוי קושיות ושקלא-וטריא
20 כמו בתלמוד בבלי, כי אם באופן דאור ישר. ונמצא, שתלמוד ירושלמי הוא בבחינת "ממוצע" בין נגלה
21 דתורה לפנימיות התורה].

22 ועל-פי-זה, בירור ההלכה בנגלה דתורה, העלאת ופדיית ההלכה ממצב של גלות העלם והסתר כו'
23 – היא פדיה באופן של מלחמה, היינו, שיש צורך להלחם עם ההעלם והסתר של הקושיות כו', באופן
24 ד"עוקר הרים וטוחנן זה בזה".

25 [ועל-דרך הבירור דאכילה כו' – "נהמא אפום חרבא ליכול", בירור ופדיה באופן של מלחמה. וזהו
26 גם מה ששורש תיבת "מלחמה" הוא ל' ח' מ' – "לחם" ("נהמא"). וענין זה שייך לנגלה דתורה – כמו
27 שכתוב "לכו לחמו בלחמי"].

28 אבל בנוגע לפנימיות התורה – הנה גם כאשר היה העלם והסתר על פנימיות התורה, ענין המאסר
29 [על-דרך ובדוגמת מה שמצינו קושיות גם בתלמוד ירושלמי]. שאז צריך להיות ענין של פדיה – הרי
30 פדיה זו היא (לא באופן של מלחמה, כי אם) באופן של שלום, "פדה בשלום נפשי".

31 ולכן: גם הגאולה דיי"ט כסלו וגם הגאולה דיו"ד כסלו קשורות שתיהן עם הענין ד"פדה בשלום
32 נפשי" – דמכיון שמדובר אודות הגאולה דפנימיות התורה, ש"לית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת כו'",
33 מובן, שגאולה זו היא באופן ד"פדה בשלום".

34 אבל אף-על-פי-כך, הענין ד"פדה בשלום נפשי" מודגש יותר ביו"ד כסלו מאשר ביי"ט כסלו – כנ"ל
35 בנוגע לשיעור תהלים. וטעם הדבר:

36 בנוגע לגילוי ואמירת החסידות על-ידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, ואדמו"ר ה'צמח צדק',
37 שלושת אבות העולם – רואים שאצל אדמו"ר האמצעי היה גילוי ואמירת החסידות באופן של הרחבה
38 ותדירות – בכמות – יותר מאשר גילוי החסידות אצל אדמו"ר הזקן ואדמו"ר ה'צמח צדק'.

ומכיון שהפדיה בשלום קשורה עם הגילוי דפנימיות התורה (כנ"ל), לכן, בגאולתו של אדמו"ר
 האמצעי (יו"ד כסלו) מודגש הענין ד"פדה בשלום נפשי" יותר מאשר בגאולתו של אדמו"ר הזקן (י"ט
 כסלו).

יא. ביאור ההוראה מכל האמור לעיל בנוגע למעשה בפועל – המעשה הוא העיקר:
 כללות הענין דהפצת התורה והיהדות, עד להפצת המעיינות חוצה, קשור עם ענין השלום – כפסק-דין
 הרמב"ם בספרו "יד החזקה" [הלכות הלכות"], בסיום וחותרם הלכות חנוכה: "כל התורה ניתנה לעשות
 שלום בעולם". ובפרט כאשר מדובר אודות הפצת המעיינות (דפנימיות התורה) חוצה – שעל-ידי-זה
 נפעל הענין ד"פדה בשלום נפשי", כנ"ל.

ולכן: אם בכל השנה כולה צריכים לעסוק בהפצת התורה והמעיינות חוצה כדי לפעול שלום בעולם
 ("כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם") – הרי על-אחת-כמה-וכמה שענין זה מודגש ביותר ביו"ד
 כסלו, שבו ישנו הענין ד"פדה בשלום נפשי", (א) באופן של תדירות, בכל שנה ושנה, (ב) מצד ההנהגה
 על דרך הרגיל (שיעור תהלים החדשי), ולא רק מצד ענין של הידור, כנ"ל בארוכה.

ומזה מובן, אשר בעמדנו ביו"ד כסלו, יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי, שבגאולתו מודגש ביותר
 הענין ד"פדה בשלום נפשי" מפני שאצלו היה גילוי החסידות בהרחבה ובתדירות יותר (כנ"ל בארוכה)
 – הנה מכיון ש"בחר רישא גופא אזיל", מובן, שנפעל ענין של גאולה אצל כל אלו שלומדים תורתו
 [וכן אצל אלו שיחליטו ללמוד תורתו – אם עדיין לא עסקו בלימוד תורתו (מפני סיבה שונה ומשונה)
 – שהרי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה], גאולה באופן של שלום, ובפשטות – שלום ומנוחה
 מכל הענינים המבלבלים, ללא צורך במלחמה עם העלמות והסתרים כו'.

וכהמשך הכתוב: "כי ברבים היו עמדי" – כדרשת הירושלמי (סוטה פרק א הלכה ח) שאפילו אנשי
 אבשלום התפללו לנצחוננו של דוד (אף שבתחילה היו מנגדים לדוד), כלומר, שאפילו אם היו פעם כאלו
 [רבים או אפילו מיעוט] שלא הסכימו לענין דהפצת התורה והמעיינות חוצה, הנה בזכות רבותינו נשיאינו
 נפעל הענין ד"כי ברבים היו עמדי" – שגם הם מתפללים לנצחוננו של דוד, נצחון על כל ההעלמות
 וההסתרים בעבודה דהפצת התורה והמעיינות חוצה, באופן של פדיה בשלום.

ולכן – הרי זה זמן מסוגל להחליט החלטות טובות להוסיף בכל הענינים דהפצת התורה והמעיינות
 חוצה.

וכאשר החלטות אלו מתקבלות במעמד הציבור כולו – ישנו תוקף מיוחד בהחלטות אלו בנוגע לקיום
 הדברים בפועל ממש, תוקף שנפעל מצד גודל מעלת זכות הציבור, כמבואר בארוכה בקונטרס "החלצו".

יב. ויהי-רצון שכל אחד ואחד יקבל על עצמו להוסיף בהפצת התורה והמעיינות חוצה, ועבודתו
 תהיה באופן ד"בכל לבבך בשני יצריך" – באופן של שלום, "פדה בשלום נפשי", שלום בפמליא של
 מעלה ושלום בפמליא של מטה – כפי שמבאר אדמו"ר הזקן ב'לקוטי תורה' (מטות פו, ד) שזהו ענין
 השלום שבין נפש האלקית לנפש הבהמית, היינו, שגם נפש הבהמית מסייעת לנפש האלקית בהפצת
 התורה והמעיינות חוצה, "בכל לבבך בשני יצריך", "אחריך נרוצה" – לשון רבים, נפש האלקית ונפש
 הבהמית יחדיו.

וכל זה – נוסף על הפירוש הפשוט ד"פדה בשלום נפשי", שעבודתו היא מתוך הרחבה, מנוחה ושלום
 מכל הענינים המבלבלים, מתוך מנוחת הגוף ומנוחת הנפש,

והרי מנוחת הנפש אצל יהודי, אפשרית היא – רק בראותו שכל היהודים הנמצאים בסביבתו (כל אלו
 שביכלתו להגיע אליהם) נמצאים הם במקום של חיים, היינו, שחיהם מיוסדים על-פי התורה – "חיינו
 ואורך ימינו", עד למעמד ומצב ד"תורתו אומנתו", ועל-כל-פנים – שיעורים קבועים בתורה, קבוע אינו
 בטל, כי – כל זמן שישנו יהודי אחד שעדיין לא פעל עליו להיות במעמד ומצב זה, חסר אצלו במנוחת
 הנפש ("ער קען ניט רוען")!

1 ולכן, כאשר אומרים שיהודי נמצא במעמד ומצב של מנוחת הנפש – הרי בזה נכללות עבודתו ופעולתו
 2 לעשות את כל התלוי בו בהפצת התורה והמעיינות חוצה בכל הסביבה כולה, ומכיון שאין לך דבר העומד
 3 בפני הרצון, יגעת ומצאת – בוודאי יצליח בהפצת התורה ומצוותיה, הפצת המעיינות חוצה, אצל כל
 4 היהודים שביכולתו להגיע אליהם, עד שעושה מהם "נרות להאיר", שממנו יראו וכן יעשו – לעסוק
 5 בהפצת התורה והיהדות.

6 ועל-ידי-זה מאירים את חשכת הגלות – כמו שכתוב בגלות מצרים (גלות הראשונה) "ולכל בני ישראל
 7 היה אור במושבותם", וכל ענין הגלות אינו אלא כדי שתהיה היציאה ב"רכוש גדול", "כלי כסף וכלי זהב",
 8 עד ש"ונצלתם את מצרים", היינו, שלוקחים ומעלים את כל ניצוצות הקדושה כו', וכל זה – בדרכי נועם
 9 ודרכי שלום.

10 ובאופן כזה רצים – "נרוצה" – לקבל פני משיח צדקנו, "ותלמודו בידו" – שלימות התורה ומצוותיה,
 11 הפצת התורה והפצת המעיינות חוצה, ובאופן ד"תלמודו בידו" – "תורתו", מכיון שהתמסר לכך בכל
 12 כחות נפשו – על-דרך ביאור אדמו"ר הזקן (תניא פרק ל"ז) בגודל מעלת הצדקה שהיא שקולה כנגד כל
 13 המצוות ומקרבת את הגאולה, מפני שעל-ידה מעלה את "כל כח נפשו" (לפי ש"כ כל כח נפשו החיונית
 14 מלוּבש בעשיית מלאכתו כו' שנשכר בו מעות אלו", או מפני ש"במעוּת אלו היה יכול לקנות חיי
 15 נפשו").

16 ועל-ידי-זה זוכים למעמד ומצב ד"ויבוא יעקב שלם" [כמו שכתוב בשיעור חומש היומין] – שבאים
 17 לארץ כנען כפי שהיא לאחרי שנהפכת להיות ארץ ישראל, ושם גופא – ל"עיר שכם", "שכם" מלשון
 18 חלק (פירוש רש"י ויחי מח, כב) – "אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו",
 19 במהרה בימינו ממש.

* * *

20 יג. בהמשך להמוזכר לעיל (סעיף ג) אודות מאמר רבותינו ז"ל "יהא רואה בעל השמועה כאילו הוא
 21 עומד לנגדו", שבנוגע לאדמו"ר האמצעי (שממנו אין ציור ותמונה כפשוטה) נפעל הדבר על-ידי
 22 התבוננות והעמקה בתורתו (אנא נפשי כתבית יהבית), עד לאופן של ראייה שכלית – רואים בפועל שאצל
 23 אדמו"ר האמצעי היתה השתדלות מיוחדת בפירסום והפצת תורתו ("יפוצו מעינותיך חוצה") באופן של
 24 דפוס בחיים חיותו בעלמא דין, שלא בערך יותר מאצל שאר רבותינו נשיאינו.

25 [בהקדמת כמה מספריו כותב הוא אמנם שכל הענינים הם דבריו של אדמו"ר הזקן, בהוספת ביאור
 26 והסבר כו' – אבל אף-על-פי-כן, רואים בפועל שבספריו מתבארים הענינים באופן של "רחובות הנהר"
 27 יותר מאשר במאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן.

28 ואף ש"מי הוא זה" אשר יכול להכניס את עצמו "בין הרים גדולים" – הרי האמור לעיל מובן על-פי
 29 המבואר במאמרי בעל הגאולה עצמו בענין "ונהר יוצא מעדן", שאף-על-פי שמקורו ושרשו של הנהר
 30 דבינה הוא בחינת העדן דחכמה, אף-על-פי-כן, על-ידי ההתפשטות וההרחבה דבינה, "רחובות הנהר",
 31 מגיעים ל"מרחב העצמי", שזהו השורש הראשון דבינה (כידוע שביחד עם זה שהשורש ומקור דבינה
 32 הוא בחינת החכמה, יש לבינה גם שורש בפני-עצמו), שבנוגע לכמה ענינים הוא למעלה אפילו משורש
 33 החכמה].

34 וזהו אחד הטעמים להשתדלות והזירוּו להדפיס מחדש אחד מספריו של אדמו"ר האמצעי שכבר אזל
 35 מן השוק – הספר "שערי תשובה", ואכן הועילה ההשתדלות, ובעזרת ה' הצליחו להדפיס ספר זה מחדש
 36 בימים אלו, ובאופן שיוכלו ללמוד בספר זה ביום הגאולה עצמו.

37 יד. בהמשך להאמור שהספר "שערי תשובה" אזל מן השוק, ולכן חזרו והדפיסוהו מחדש – הרי זו
 38 ההזדמנות להתעכב על הלשון "אזל מן השוק" (לשון הרגיל בכגון דא), ולבאר את ההוראה שלמדים

1 מלשון זה בנוגע לעבודת האדם, בהתאם לתורת הבעל-שם-טוב הידועה שבכל דבר ישנה הוראה ולימוד
2 בעבודת ה'.

3 ובהקדים:

4 במסכת בבא קמא (צב, א ואילך) מצינו סוגיא שלימה המבארת "מנא הא מילתא דאמרי אינשי",
5 היינו, שאפילו כאשר מדובר אודות "מילתא דאמרי אינשי" – מחפשים את מקור הדברים בתורה.

6 [ולהעיר – שענין זה מובא בסדר נזיקין דוקא – עליו נאמר "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות"
7 (בבא בתרא קעה, ב), ובתלתא בבי דסדר נזיקין גופא, בבא קמא בבא מציעא ובבא בתרא [כמבואר ענינם
8 בזהר (חלק ג קצח, א)] – במסכת "בבא קמא" דוקא].

9 ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות הלשון "אזל מן השוק", שלמרות שתיבות אלו ("אזל"
10 ו"שוק") הם בלשון תרגום (הקרוב ללשון קודש) – הרי זה לשון המופיע בספרי קודש, ובודאי יש בזה
11 הוראה בעבודת האדם לקונו, כדלקמן.

12 טו. והענין בזה:

13 עבודתו של יהודי היא – להאיר את ה"שוק" (רשות הרבים) ב"נר מצוה ותורה אור", כמודגש בנרות
14 חנוכה – שיהודי מדליק את הנרות ("נר מצוה ותורה אור") "על פתח ביתו מבחוץ", והדלקתן היא –
15 "עד שתכלה רגל" ("רגלא דתרמודאי") מן השוק" (שבת כא, ב), היינו, שמאירים את ה"שוק" עד כדי
16 כך שמתבטלת מציאות השוק מכל וכל.

17 ומובן, שגם לאחר ששמבררים את מציאות ה"שוק" – הנה בכל יום ויום ישנו "שוק" חדש שאותו
18 צריכים לברר ביום זה, וכן הלאה, שהרי "כל יומא ויומא עביד עבדיתיה".

19 וזהו ביאור הלשון "אזל מן השוק" – היינו, שכבר נפעל הבירור ב"שוק" על-ידי ספר זה (ענין
20 התורה), ואף-על-פי-כן, מכיון שישנו שוק חדש שצריכים לבררו – מדפיסים זאת פעם נוספת כדי להפיצו
21 בשוק.

22 טז. ביאור הענין בעומק יותר – ובהקדים:

23 ידוע החילוק שבין תורה לתפילה – שבתורה צריך להיות ענין של הוספה וחיודוש, "לאפשה לה",
24 מה-שאינ-כן בתפילה, שנוסח התפילה הוא בשוה מדי יום ביומו, כפי שתקנו אנשי כנסת הגדולה [יכולים
25 אמנם להוסיף על נוסח זה. אבל עיקר התפילה היא – הנוסח שתקנו אנשי כנסת הגדולה, נוסח שוה מדי
26 יום ביומו].

27 וטעם הדבר:

28 תורה ענינה – המשכה וגילוי אלקות מלמעלה למטה, שהרי התורה היא "דבר הוי'", "מן השמים
29 השמיעך את קולו". ולכן, לאחר שכבר נמשך ונתגלה האור האלקי שבענין זה, לא מספיק לחזור שנית
30 על הגילוי שכבר נמשך לפני-זה, אלא צריכים בעיקר להוסיף ולהמשיך מלמעלה למטה אור חדש –
31 על-ידי-זה ש"תלמיד ותיק" מוסיף ומחדש בתורה באופן ד"לאפשה לה".

32 דהנה, התחלת לימוד התורה הוא אמנם באופן ד"למיגרס", "בור סוד שאינו מאבד טיפה", אבל תכלית
33 השלימות דלימוד התורה הוא – "כמעין המתגבר", שלכן אמרו חכמינו ז"ל (אבות פרק ב משנה ט)
34 בנוגע לב' מעלות אלו, "בור סוד שאינו מאבד טיפה" ו"מעין המתגבר" – "אם יהיו כל חכמי ישראל
35 בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ואלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את כולם", מכיון
36 שהמעלה ד"מעין המתגבר" מכריעה את המעלה ד"בור סוד שאינו מאבד טיפה", וטעם הדבר – מכיון
37 שעיקר ענין התורה, עליה נאמר "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים", הוא – "מעין המתגבר".

38 [ישנם מפרשים המבארים שמעלת שניהם שקולה, היינו, שמעלתו של אלעזר בן ערך לגבי כל חכמי
39 ישראל, כולל אליעזר בן הורקנוס, היא – בענין ד"מעין המתגבר", ואילו ביחס למעלה ד"בור סוד שאינו

1 מאבד טיפה" – מכריע אליעזר בן הורקנוס את כל חכמי ישראל, כולל את אלעזר בן ערך, כמו שכתוב
 2 לפני-זה "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים (כולל, כמובן, גם אלעזר בן ערך), ואליעזר בן הורקנוס
 3 בכף שניה, מכריע את כולם".

4 אמנם, מכיון שסדר המשנה (שגם הוא בתכלית הדיוק) הוא שבתחילה מבואר שאליעזר בן הורקנוס
 5 (מעלת "בור סוד") מכריע את כל חכמי ישראל, ובסיום הענין מבואר שאלעזר בן ערך (מעלת "מעין
 6 המתגבר") מכריע את כל חכמי ישראל – הרי [נוסף על הפירוש הפשוט שבהכרח להקדים את הענין ד"בור
 7 סוד" מכיון שאי אפשר להגיע למעלה ד"מעין המתגבר" ללא הקדמת הענין ד"בור סוד"] מובן, שכונת
 8 המשנה היא לקבוע שהמעלה ד"מעין המתגבר" מכריעה את המעלה ד"בור סוד", מכיון שעיקר ענין התורה
 9 הוא – "מעין המתגבר", "לאפשה לה".

10 ולהעיר מהשייכות המיוחדת לבעל ההילולא – שבתורתו מודגש הענין ד"מעין המתגבר" יותר מאשר
 11 אצל שאר רבותינו נשיאינו.

12 אבל תפילה ענינה – העלאה מלמטה למעלה, "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", "סולם"
 13 שעל-ידו מבררים ומעלים את כל הענינים הגשמיים, "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו",
 14 שכולם מתבררים ועולים מלמטה למעלה על-ידי ה"סולם" דתפילה. ומטעם זה התפילה היא מדי יום
 15 ביומו בנוסח שוה – שהרי ברור עניני העולם, אכילה ושתיה וכיוצא בזה, הוא בכל יום ויום בשוה,
 16 ולדוגמא: אותו "לחם" – עיקר הסעודה, ואותו "מלח" (שבו טובלים את הלחם), וכיוצא בזה בשאר
 17 עניני הברורים. ומה שמתפללים בכל יום – הרי זה מכיון ש"כל יומא ויומא עביד עבדתייה", היינו,
 18 שבכל יום ויום ישנם ניצוצות חדשים כו', ולכן צריך להיות ברור זה מחדש, אבל – כאמור – הברור
 19 הוא באותו אופן כפי שהיה אתמול, נוסח תפילה שוה.

20 והנה, אף-על-פי שעיקר ענין התורה הוא להיות באופן של הוספה וחידוש, "לאפשא לה" – הרי גם
 21 בתורה ישנו אופן שמבררים ענין מסויים מחדש באותו אופן שנתברר בפעם הקודמת [על-דרך ובדוגמת
 22 (אבל לא ממש) הברור דלחם ומים וכיוצא בזה על-ידי ענין התפילה], שזהו התוכן המבואר דלעיל
 23 אודות ברור ה"שוק" מחדש על-ידי הדפסת הספר פעם נוספת, היינו, שחוזרים ומדפיסים מחדש את
 24 אותו הספר שכבר נדפס בעבר, כדי לברר את השוק החדש.

25 אבל אף-על-פי-כן, מכיון שמדובר סוף-כל-סוף אודות ענין התורה, שעיקרה "מעין המתגבר" – מובן,
 26 שגם כאשר חוזרים ומדפיסים ספר שכבר נדפס, הרי הלימוד בספר זה אינו כמו שלמדו בספר הישן, כי
 27 אם באופן ד"מעין המתגבר".

28 ובהמשך לזה – יש לבאר ענין (באופן של נקודה על-כל-פנים) בספרו של אדמו"ר האמצעי שנדפס עתה
 29 מחדש.

30 יז. מאמר (כעין שיחה) דיבור המתחיל פדה בשלום נפשי.

* * *

31 יח. כל האמור לעיל אודות יו"ד כסלו – הרי זה שייך בכל שנה ושנה. ונוסף לזה, ישנם שינויים
 32 משנה לשנה – בנוגע לקביעות דיו"ד כסלו בימי השבוע ובפרשת השבוע: בפעם הראשונה חל יו"ד
 33 כסלו ביום ראשון דפרשת וישלח, ובשנה זו – ביום הרביעי דפרשת וישלח.

34 ולכן, נוסף על ההוראה הכללית דיו"ד כסלו, שהיא בשוה בכל שנה ושנה – ישנה הוראה נוספת
 35 הנלמדת מהקביעות המיוחדת דשנה זו.

36 ולכל לראש – הוראה מהקביעות דיום הרביעי בשבוע, ונוסף לזה – הוראה מחלק הפרשה השייך
 37 ליום זה, מרביעי עד חמישי דפרשת וישלח, כתורת אדמו"ר הזקן הידועה שצריכים "לחיות" עם הזמן,
 38 עם פרשת השבוע שלומדים באותו זמן, כדלקמן.

1 יט. ביאור ההוראה מהקביעות דיו"ד כסלו ביום הרביעי בשבוע: השייכות דיום הרביעי בשבוע לגילוי
2 החסידות (תוכן הגאולה דיו"ד כסלו) – מבוארת בדברי אדמו"ר הזקן למחרת הגאולה די"ט כסלו, ביום
3 הרביעי בבוקר [בשנה ההיא חל י"ט כסלו ביום השלישי בשבוע]: ביום הרביעי נטלו המאורות –
4 הסתלקותו של הבעל-שם-טוב שהיתה ביום הרביעי, וביום הרביעי נתלו המאורות – גאולתו של אדמו"ר
5 הזקן.

6 והנה, כוונת ההדגשה שהגאולה די"ט כסלו (נתלו המאורות) קשורה עם הסתלקותו של הבעל-שם-
7 טוב (נטלו המאורות), היא – שאותם הענינים שנטלו ביום הרביעי (מצד הסתלקותו של הבעל-שם-טוב),
8 הם עצמם חזרו ונתלו ביום הרביעי, על-ידי גאולתו של אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו.
9 והענין בזה:

10 ידוע המענה של מלך המשיח להבעל-שם-טוב על שאלתו "אימתי קא אתי מר" "כשיפוצו מעינותיך
11 חוצה", היינו, שביאת משיח צדקנו תלויה בהפצת המעינות של הבעל-שם-טוב.

12 וענין זה (יפוצו מעינותיך חוצה) נפעל בעיקר לאחר פטרבורג (ספר השיחות תורת שלום, עמוד 112)
13 – לאחר המאסר והגאולה די"ט כסלו, שאז התחיל עיקר הענין דיפוצו מעינותיך (של הבעל-שם-טוב)
14 חוצה, באופן ד"יתפרנסון" – הבנה והשגה, על-ידי גילוי והפצת תורת חסידות חב"ד.

15 וזוהי ההדגשה שביום הרביעי נטלו המאורות, וביחד עם זה – נתלו המאורות:

16 כאשר יודעים שישנו הענין דנטלו המאורות, הרי יתכן שיבואו לידי יאוש חס-ושלום, למה עשה הוי'
17 ככה, ליטול את המאורות דהבעל-שם-טוב, עליו נאמר "אחד היה כו'" [על-דרך מה שכתוב באברהם
18 אבינו "אחד היה אברהם"] – הנה על-זה אומרים שביום זה עצמו, ביום הרביעי, נתלו המאורות.

19 ולהעיר: ההדגשה דנטלו המאורות ונתלו המאורות באותו יום היא – בנוגע לימי השבוע, יום רביעי,
20 ולא בנוגע לימי החודש. מכיון שמדובר אודות ה"מאורות" דתורה (פנימיות התורה) – ענין השמש, ולכן
21 מקשרים זאת עם ימי השבוע – מהלך השמש (מה-שאין-כן ימי החודש שהם קשורים עם מהלך הלבנה).

22 ונמצא, שכאשר יו"ד כסלו חל ביום הרביעי בשבוע – ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לכללות הענין
23 דנתלו המאורות, שנקודתה ותוכנה – הבטחתו של משיח צדקנו אודות התפשטות וגילוי תורת החסידות,
24 אשר לא תשכח מפי זרעו וזרע זרעו, עד ביאת גואל צדק.

25 ולכן, גם כאשר רואים את הענין של ירידת הדורות, ובלשון חכמינו ז"ל (שבת קיב, ב) "אם ראשונים
26 בני מלאכים אנו בני אדם כו'", ובלשון הידוע: "אנשי אמנה אבדו" – כבר הבטיח רבינו הזקן ש"לא
27 יעזוב ה' את עמו", ובפרט בנוגע לתורה – שהיא "חיינו ואורך ימינו", ועל-אחת-כמה-וכמה פנימיות
28 התורה, "נשמתא דאורייתא". וכאמור – בהיות הבעל-שם-טוב בהיכלו של מלך המשיח, הבטיח לו מלך
29 המשיח שיבוא כאשר יפוצו המעינות דתורת החסידות, כמבואר באגרת הקודש של הבעל-שם-טוב –
30 אגרת שנכתבה בעולם הזה הגשמי והחומרי, ונדפסה על-ידי תלמידו הכהן (בסוף ספר בן פורת יוסף),
31 היינו, שהתפשטות והפצת תורת החסידות תהיה באופן נצחי עד ביאת משיח צדקנו.

32 כ. מאמר המוסגר:

33 העובדה שישנם יהודים ה"מתעקשים" שלא ללמוד ולדעת אודות תורת הבעל-שם-טוב – נובעת מכך
34 שיהודי הוא "בעל בחירה", ואף פעם לא לוקחים ממנו את ענין הבחירה, ולכן, ביכלתו לבחור חס-ושלום
35 שלא ללמוד תורת הבעל-שם-טוב.

36 וכאמור – הסיבה היחידה לכך היא מצד ענין הבחירה, אף שבחיצוניות ובגלוי מוצאים הם כל מיני
37 תירוצים והסברות כו', ועד שמעוותים ומסלפים את דברי רבם כאילו זו היתה כוונתו!...

38 הם מצטטים לשון המשתמע לתרי אפי, על-דרך ובדוגמת לשון הגמרא "אם ראשונים בני מלאכים
39 אנו בני אדם, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של . . רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר

- 1 חמורים", ועל סמך לשון זה רצונם להשלוח את העולם כולו כאילו אמר רבם שכיום לא שייך כללות
2 הענין דתורת הבעל-שם-טוב!
- 3 לא עלתה על דעתו של אף אחד לומר שהגאונים (שהיו לאחרי זמן הגמרא) אינם "גאונים"
4 חס-ושלום, מכיון שישנה גמרא מפורשת שנאמרה על-ידי אמוראים ש"אם ראשונים בני אנשים אנו כו"
5 – בדרגת בעלי-חיים!...
- 6 הכל יודעים אודות דברי הגמרא הנ"ל, ואף-על-פי-כן, יודעים הכל שלאחרי זמן הגמרא היו "גאונים"
7 [גאון" בגימטריא ס' (ששים), על שם שהיו בקיאים ב"ששים מסכתות", ופשיטא שבקיאותם לא היתה
8 בקיאות סתם, כי אם בקיאות המתאימה ל"גאונים"], ראשונים – רש"י ובעלי התוספות ועוד, אחרונים
9 ואחרוני האחרונים, כולל – האריז"ל, שהיה לאחרי זמן הגמרא, לאחרי זמן הגאונים והראשונים,
10 ואף-על-פי-כן, העיד רבי חיים ויטל על גדלותו הנפלאה כו', ולאחריו הבית יוסף והרמ"א – שלאורם
11 נלך עד ביאת משיח צדקנו!
- 12 מובן ופשוט שדברי הגמרא הם אמת לאמיתתם – חס-ושלום לומר שדברי הגמרא אינם מכוונים אל
13 האמת! אבל ביחד עם זה – אין זה בסתירה לגדלותם של הגאונים, הראשונים, האחרונים ואחרוני
14 האחרונים!
- 15 אם יש בידו ביאור ותירוץ לבאר את הקושיא – תבוא עליו ברכה, ואם לאו – אין סיבה לשנות את
16 אמיתית הענין בגלל שהוא לא מבין את התירוץ!... וכמאמר הירושלמי (פאה פרק א הלכה א) בפירוש
17 הפסוק "כי לא דבר ריק הוא מכם", ש"אם ריק הוא" – הרי זה "מכם"!...
- 18 ועל-דרך-זה בנוגע לענינו:
- 19 לכל לראש – ישנה הלכה פסוקה, "דבר הוי' זו הלכה", שזוהי ההבטחה שניתנה ב"תורת אמת",
20 על-ידי לומדי התורה – החל ממשיח צדקנו, הבעל-שם-טוב, ורבותינו נשיאינו שלאחרי זה – אודות
21 גילוי והתפשטות תורת החסידות עד ביאת משיח צדקנו.
- 22 ומכיון שכן – אין ביכלתו של אף אחד לפגוע חס-ושלום בענין זה! – הוא יכול לפגוע בעצמו (ואין
23 כאן המקום להאריך בזה)!... אבל פשיטא שאין ביכלתו לשנות, רחמנא ליצלן, את העובדה ש"התורה
24 הזאת לא תהא מוחלפת", דקאי על כל עניני התורה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובענינו –
25 חידושו של האריז"ל, הבעל-שם-טוב, בעל ה"תולדות יעקב יוסף", רבותינו נשיאינו, כולל – בעל
26 הגאולה, ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו, עד כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו!
- 27 ולכן, בוודאי שאין להתפעל מחשכת הגלות, ואדרבה: צריכים להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה
28 ביחד עם פנימיות התורה, גופי תורה ביחד עם נשמתא דאורייתא, ובאופן שהלימוד מביא לידי מעשה
29 – קיום המצוות בהידור, החל מהמצוה "ואהבת לרעך כמוך", "כלל גדול בתורה", מכיון שיודעים
30 שאפילו הענין דניטלו המאורות אינו אלא לרגע קטן בלבד, שהרי תיכף לאחרי הסתלקותו של
31 הבעל-שם-טוב (ניטלו המאורות) – היה בנו יחידו של הבעל-שם-טוב, ובשנה שלאחרי-זה – תלמידו
32 וממלא מקומו, המגיד, ולאחרי זה – רבותינו נשיאינו, שלאורם נסע ונלך לקבל פני משיח צדקנו, במהרה
33 בימינו ממש.
- 34 כא. ביאור ההוראה משיעור חומש היומי – מרביעי עד חמישי דפרשת וישלח:
- 35 בסיום וחותם שיעור חומש היומי נאמר: "ויבוא יעקב שלם" – לאחרי גמר עבודתו ב"בית לבן" אשר
36 ב"חרן", שאז חזר לארץ הקודש באופן ד"ויבוא יעקב שלם".
- 37 ומפרש רש"י – בפשוטו של מקרא: "שלם בגופו . . שלם בממונו.. שלם בתורתו", ובמדרש (בראשית
38 רבה פרשה עט, ה) מובא ענין נוסף – "שלם בבניו" [ומה שלא הובא ענין זה בפירוש רש"י – לפי שאין
39 זה פשוטו של מקרא (ראה 'לקוטי שיחות' חלק כה עמוד 170 סעיף ב ואילך)], והכוונה בזה – הן לבנים

1 כפשוטו, והן לתלמידים, כמאמר רבותינו ז"ל [שהובא בפירושו רש"י בפשוטו של מקרא (ואתחנן ו, ז)]
2 "ושנתם לבניך אלו התלמידים".

3 והנה, מכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים" [כמדובר כמה פעמים שאין זה "סימן" בלבד, כי אם גם
4 נתינת-כח, ובסגנון אחר: לא רק סימן המברר, אלא סימן הפועל ועושה את הדבר – על-דרך המבואר
5 בנוגע לסימני טהרה דבעל-חיים, מעלה גרה ומפריס פרסה [שענינם מבואר בדרושי ה'צמח צדק' ב'אור
6 התורה' (שמיני עמוד מה ואילך)], שסימנים אלו פועלים את ענין הטהרה (ראה 'לקוטי שיחות' חלק כה
7 עמוד 154 הערה 39. ושם נסמן)] – מובן, שבזה ישנה הוראה בעבודתו של כל אחד ואחד מישראל,
8 כדלקמן.

9 ובפרט כאשר מדובר אודות יעקב אבינו – שאודותיו נאמר בסיום שיעור חומש היומי "ויקרא לו א-ל
10 אלקי ישראל", כפירושו רש"י (בפירושו השני) ש"הקב"ה קראו ליעקב א-ל", וכמבואר באגרת הקודש
11 (סימן ז) בפירושו כתוב זה שנשמתו של יעקב אבינו, "ישראל סבא", "כלולה מכל הנשמות", כי "שופריה
12 דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון . . . (ש)היתה נשמתו גם כן כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם
13 ועד עולם", "וזהו ויקרא לו א-ל אלקי ישראל, א-ל לשון המשכת ההארה מאור אין-סוף ברוך-הוא כו"
14 – הרי בוודאי שעניניו של יעקב אבינו מהווים הוראה בעבודתו של כל אחד ואחד מישראל.

15 וההוראה היא – שעבודתו של יהודי צריכה להיות באופן שיבוא למעמד ומצב ד"ויבוא יעקב שלם",
16 היינו, "שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו ושלם בבניו".

17 ועל-ידי-זה בא יהודי (יעקב) ל"שכס" ("ויבוא יעקב שלם עיר שכס") – מלשון חלק, שזהו הענין ד"מה
18 טוב חלקנו" (כנ"ל סעיף יב), "אני חלקך ונחלתך" – כפי שנאמר בנוגע לשבט לוי, וכפסק-דין הרמב"ם
19 (סוף הלכות שמיטה ויובל) "לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש . . . אשר נדבה רוחו אותו . . . יהיה ה'
20 חלקו ונחלתו לעולם".

21 **כב. באותיות פשוטות:**

22 כאשר מקבלים החלטות טובות בקשר ליו"ד כסלו – ישנה הוראה ונתינת-כח מיוחדת הנלמדת
23 משיעור חומש היומי, שצריכים להשתדל שכל עניני העבודה יהיו באופן של שלימות – "ויבוא יעקב
24 שלם", ושלימות בכל הענינים – בגופו, בממונו, בתורתו ובבניו.

25 כלומר: אין להסתפק בזה שבענין מסויים עוסקים בשלימותו, ואילו בנוגע לשאר הענינים יסמוך על
26 התעסקותו של הזולת, אלא בכל הענינים (בגופו, בממונו, בתורתו ובבניו) צריך יהודי לעבוד את עבודתו
27 באופן של שלימות.

28 **ולדוגמא – בנוגע לתורה:**

29 יהודי שיעקר עבודתו היא בקו דזבולון, "תמכין דאורייתא", "תומכיה מאושר", אין לו להסתפק בזה
30 שמסייע בלימוד התורה על-ידי-זה שנותן מממונו עבור לומדי תורה, כי – אף-על-פי שבנוגע לממונו
31 עבודתו היא בשלימותה, ועד שעל-ידי-זה יש אצלו עילוי אפילו לגבי העבודה דישכר, שלכן מקדימה
32 התורה זבולון לישכר, אף-על-פי-כן, כדי שיהיה "שלם בתורתו", עליו לעסוק גם בעצמו בלימוד התורה,
33 לימוד חלקו בתורה.

34 ובזה גופא – באופן של שלימות, היינו, לימוד כל חלקי התורה, כפסק-דין אדמו"ר הזקן בהלכות
35 תלמוד תורה (פרק א הלכה ד) ש"כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפשט-רמז-דרוש-סוד כפי מה שהיא
36 יכולה להשיג ולידע, וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבוא
37 בגלגול עד שידע וישיג כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות, הן ברמזים
38 ודרשות וסודות כו".

39 ולהעיר – שפסק-דין זה כתב אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה, שנדפסו לפני כל שאר חלקי

- 1 השולחן-ערוך, ולפני ספר התניא! – ומוכן, שבעניני קדושה קשורה קדימה בזמן עם קדימה במעלה
2 וחשיבות, על-דרך הענין דתדיר ואינו תדיר, תדיר קודם.
- 3 כג. ולהעיר – משייכות הענין ד"שלם בתורתו" עם המדובר לעיל אודות כללות הענין דלימוד
4 החסידות, היינו, שלימוד התורה צריך להיות באופן של שלימות – נגלה דתורה (גופי תורה) ביחד עם
5 פנימיות התורה (נשמתא דאורייתא).
- 6 זאת ועוד:
- 7 מאמר רבותינו ז"ל זה, "שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו", מופיע בגמרא (שבת לג, סוף עמוד
8 ב) בקשר ובשייכות לרבי שמעון בן יוחאי, שחידושו המיוחד (לגבי שאר תנאים) הוא – שאצלו היה
9 הלימוד דנגלה דתורה ופנימיות התורה גם יחד.
- 10 דהנה, רבי שמעון בן יוחאי עסק בלימוד נגלה דתורה, כפי שמצינו בריבוי מקומות בש"ס, ועד כדי
11 כך – שמצינו אצלו לימוד באופן של שקלא-וטרין, קושיות ותירוץ, בריבוי מופלג, כמובא בסוגיא
12 הנ"ל (שבת שם) שבתחילה היה רבי פנחס בן יאיר מתרין י"ב פירוקי על כל קושיא של רבי שמעון בן
13 יוחאי, ואחר כך (על-ידי צער המערה) היה רבי שמעון בן יוחאי מתרין כ"ד פירוקי על כל קושיא של
14 רבי פנחס בן יאיר (ראה גם אגרת הקודש סימן כ"ו); וביחד עם זה גילה רבי שמעון בן יוחאי את
15 פנימיות התורה (נשמתא דאורייתא) – "חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר".
- 16 וכמדובר כמה פעמים שמדור לדור הולך וגובר הצורך והנחיצות בלימוד פנימיות התורה:
- 17 בדורות הראשונים, כולל דורו של רבי שמעון בן יוחאי היתה חכמת הקבלה "נסתרה" . ונעלמה מכל
18 תלמידי חכמים . . וגם רבי שמעון בן יוחאי אמר בזוהר הקדוש שלא ניתן רשות לגלות רק לו ולחבריו
19 (אגרת הקודש שם), ואצלם גופא היתה ההגבלה ש"רבי אבא יכתוב, ורבי אלעזר בר ילעי, ושאר חברייא
20 ירחשון בלביהו". ורק בדורות שלאחרי-זה, בדורו של האריז"ל – "מותר ומצוה לגלות זאת החכמה".
- 21 ובדור שלאחרי-זה, כתב רבי חיים ויטל – תלמידו של האריז"ל – דברים נפלאים אודות גודל ההכרח
22 דלימוד פנימיות התורה, עד כדי כך שבזה תלוי כללות היציאה מהגלות, וביחד עם זה – דברים מבהילים
23 בנוגע לכל מי שרוצה להפריע, רחמנא ליצלן, לענין זה באיזה אופן שיהיה! וכבר נדפסו הדברים
24 (בהקדמתו לשער ההקדמות), ואין כאן המקום להאריך בזה.
- 25 ובפרט לאחרי שהגיע הזמן ד"שית מאה שנין לשתיאתה", כמו שכתב רבי שמעון בן יוחאי בזהר
26 (חלק א קיז, א) שאז "יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא כו' וסימנך בשנת שש מאות שנה לחיי נח נבקעו
27 כל מעיינות תהום רבה גו'" (ראה גם שיחת שבת פרשת בהר-בחוקותי תשמ"ג סעיף ז).
- 28 כד. ויש להוסיף בזה עוד ענין – הקשור גם עם כללות פרשת וישלח: מבואר בדרושי חסידות בפירוש
29 הכתוב "וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו גו'" – שיעקב שלח להודיע לעשו שכבר גמר והשלים את
30 כללות עבודת הבירורים בבית לבן (כללות ענין הגלות).
- 31 וזהו הפירוש "עם לבן גרתי" – שאף שהיה אמנם בגלות במשך זמן ארוך, "זה לי עשרים שנה
32 בביתך", ועד ש"ביום אכלני חורב וקרח בלילה גו'", אף-על-פי-כן, מעמדו ומצבו בגלות אינו אלא באופן
33 של גר בלבד ("גרתי"), וטעם הדבר – מכיון ש"תרי"ג מצוות שמרתי".
- 34 וזהו תוכן דבריו של יעקב לעשו – שמצדו מוכן הוא כבר לגאולה, ועד שחשב שגם עשו מוכן כבר
35 לגאולה (לאחרי הבירור).
- 36 ובהמשך הפרשה מסופר אודות פגישתו של יעקב עם עשו, שבה נפעל הבירור דעשו באופן דאתהפכא
37 – "וישקהו", ועד ש"נשקו בכל לבו" (פירוש רש"י על הפסוק) – שלימות הבירור דאתהפכא.
38 ואז – "ויבוא יעקב שלם עיר שכם", בתכלית השלימות, "שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו".

1 ועל-פי האמור לעיל שנשמתו של יעקב אבינו כוללת את כל נשמות ישראל מעולם עד עולם – מובן,
 2 שכל האמור לעיל שייך ונוגע לכל אחד ואחת מישראל.
 3 ובפשטות! כל יהודי שולח להודיע לעשו – שמצדו הכל מוכן כבר לקראת הגאולה האמיתית
 4 והשלימה, ועד כדי כך שמצדו (של היהודי) מוכן גם עשו לקראת הגאולה.
 5 ועל-ידי-זה זוכים לענין ד"פדה בשלום נפשי" – החל מגאולתו הפרטית של כל אחד ואחד מישראל
 6 בשעת התפילה (כמבואר באגרת הקודש סימן ד), עד לגאולה הכללית דללות בני ישראל באופן ד"פדה
 7 בשלום נפשי" – באופן של אתהפכא, "והיו מלכים אומניך", היינו, שאין צורך כלל בענין של מלחמה,
 8 מכיון שבדרכי נועם ובדרכי שלום – נפעל הענין ד"ונהרו אליו כל הגויים", כפי שמבאר בעל הגאולה
 9 בשערי תשובה דיבור המתחיל פדה בשלום נפשי (פרק יא) שאמיתית הענין ד"פדה בשלום נפשי" יהיה
 10 לעתיד לבוא, ושם – שענין זה הוא "כדוגמת שהיה ביעקב עם עשו כדכתיב וירץ עשו לקראתו וישקהו".
 11 וענין זה נפעל – כאמור – על-ידי כללות העבודה בתורה ומצוותיה, "תרי"ג מצוות שמרתי". ויש
 12 להוסיף בזה – שזהו גם הענין ד"וישלח יעקב מלאכים", "מלאכים ממש": "מלאך" הוא מלשון שליח,
 13 וקאי על כללות ענין המצוות, כמאמר רבותינו ז"ל "היו מכבדין את המצוות שהן שלוחי". וזהו "מלאכים
 14 ממש" – על-דרך שלוחו של אדם כמותו ממש.
 15 ועל-ידי-זה זוכים להבטחתו של יעקב (בשם כל נשמות ישראל מעולם עד עולם) "עד אשר אבוא אל
 16 אדוני שעירה", כפירוש רש"י: "הרחיב לו הדרך" – ענין של הרחבה, וממשיך: "ואימתי ילך, בימי
 17 המשיח, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", וכסיום הכתוב: "והיתה לה' המלוכה"
 18 – כפי שהובא בילקוט שמעוני ב'עובדיה' [שגם אצלו מודגש הענין דאתהפכא, שהרי 'עובדיה גר אדומי
 19 היה, והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא' (ילקוט שמעוני שם. סנהדרין לט, סוף עמוד
 20 ב)], שזהו כללות הענין דאתהפכא בתכלית השלימות (ראה גם 'לקוטי שיחות' חלק כה עמוד 175 הערה
 21 71 ובשולי הגליון).
 22 אילו זכינו היתה הגאולה – תיכף ומיד בזמנו של יעקב אבינו, כאשר יעקב אבינו היה מוכן כבר
 23 לגאולה, אבל בפועל ממש התערבו "מלאכים"... והודיעו שעשו אינו מוכן לגאולה, ולכן, צריכים עדיין
 24 יעקב ובניו להשאר תקועים בגלות!... – דבר שאינו מובן לגמרי, מכיון שיעקב (וכל נשמות ישראל
 25 הכלולים בו) מוכן כבר לגאולה, אם כן, מה יש לעשו לומר בענין זה?! – ואף-על-פי-כן, בפועל ממש
 26 רואים שמאז עברו בני ישראל צרות צרורות, עד לצרות דעקבתא דמשיחא!
 27 אבל לאחרי שבני ישראל עברו כבר כל ענינים אלו – הרי ידוע מה שכתב בעל הגאולה בספרו שערי
 28 תשובה [שנדפס זה עתה מחדש, כנ"ל], שלאחרי כל הגזירות ושמות היולא-תהיה, כבר יצאו ידי-חובה
 29 עבור כל הענינים ד"חבלי משיח", ועכשיו – בוודאי ש"כלו כל הקיצין", ולכן, צריך משיח צדקנו לבוא
 30 בקרוב ממש, בדרכי נועם ובדרכי שלום.
 31 [ידועה אמנם השאלה: היתכן שלאחרי זה התרחשו מאורעות מסויימים לפני ארבעים שנה, וכו' וכו'
 32 – אבל אף-על-פי-כן, כך כותב בעל הגאולה בספרו שערי תשובה (שכאמור – נדפס מחדש זה עתה)].
 33 ויהי-רצון שבקרוב ממש יהיה כללות ענין הגאולה, ביחד עם עבודת התשובה "לאתבא צדיקייא
 34 בתיובתא", עד לתכלית השלימות דאתהפכא חשוכא לנהורא,
 35 ובפשטות – שבמהרה בימינו ממש יקויים אצל כל בני ישראל, ויעקב אבינו בראשנו, מה שכתוב
 36 "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", בגאולה האמיתית והשלימה במהרה
 37 בימינו ממש.

* * *

38 כה. נהוג בהתוועדויות כגון דא – לסיימם בענין של צדקה.

1 ולהעיר מהשייכות המיוחדת דענין הצדקה ל"פדה בשלום נפשי" – על-פי דרשת חכמינו ז"ל (ברכות
 2 ח, א) על פסוק זה, "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו
 3 פדאני כו", היינו, שצדקה וגמילות חסדים ענינם "שלום", "שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו, הוא
 4 מכיר שהוא אוהבו, ובא לידי אחוה ושלום" (פירוש רש"י שם), ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"ברכנו אבינו
 5 כולנו כאחד".

6 וענין זה מודגש במיוחד בקשר לאדמו"ר האמצעי – כידוע הסיפור שכאשר רבינו הזקן ביקש את
 7 ברכתו הקדושה של המגיד לבן זכר, ענה לו המגיד: "במה יזכה נער – את ארחו", על-ידי הכנסת אורחים
 8 – שזהו כללות הענין דגמילות חסדים.

9 ועל-ידי-זה שמסיימים את ההתוועדות בענין הצדקה – ישנם כל ג' הקוין דתורה תפילה וגמילות
 10 חסדים (שכולם קשורים עם הענין ד"פדה בשלום נפשי"): תורה, דברי תורה של רבותינו נשיאינו, וכן
 11 ענינים מתורה שבכתב ותורה שבעל-פה, תפילה – תפילת ערבית (או תפילה אחרת) הסמוכה להתוועדות,
 12 או התפילה (וניגון) "יהי רצון כו" שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" [שבה מודגש גם ענין התורה
 13 "ותן חלקנו בתורתך"], וכן ענין הצדקה.

14 וכל זה – נוסף על העובדה שכללות ענין הצדקה (שתוכנה – אהבת ישראל) קשור גם עם תפילה
 15 ותורה: הקשר דצדקה עם תפילה הוא – כמאמר רבותינו ז"ל "ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי",
 16 היינו, שכללות הענין דאהבת ישראל מהווה הכנה לתפילה, וכפי שכותב רבינו הזקן בהקדמה לסידור
 17 שלפני התפילה צריך כל אחד ואחד לקבל על עצמו מצות ואהבת לרעך כמוך, וזוהי גם ההקדמה ללימוד
 18 התורה – כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" (היפך ענין ההתנשאות חסו-שלום – אהבת ישראל ואחדות
 19 ישראל), ועל-ידי-זה – "פתח לבי בתורתך".

20 כו. ומענין לענין – כאשר מדברים אודות הצורך לעסוק בגמילות חסדים בגשמיות, הרי
 21 על-אחת-כמה-וכמה שצריכים להזכיר ולעורר אודות ההתעסקות בגמילות חסדים ברוחניות:

22 לכל לראש – הפצת התורה, שהיא "חיינו ואורך ימינו", הן נגלה דתורה, והן פנימיות התורה
 23 (מעיינות), ובאופן ד"חוצה".

24 ומזה באים לכל עניני ה"מבצעים":

25 אהבת ישראל ואחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת – "חנוך לנער על פי דרכו",

26 ובפרט כאשר זוכים ל"נער" על-ידי "ארחו" (הכנסת אורחים) – צדקה וגמילות חסדים, שאז נותן
 27 הקב"ה "נער" עם כל המעלות – לפי ערך כחו של הנותן, וכידוע שענין הצדקה צריך להיות לא רק לפי
 28 בקשתו של המקבל, כי אם לפי ערך רכושו של הנותן, עד לחומש – הידור מצוה].

29 ומזה באים לשאר המבצעים הפרטיים: מבצע תורה, מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, בית
 30 מלא ספרים – יבנה וחכמיה,

31 וכן המבצעים שנמסרו לנשי ובנות ישראל – נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתייה, וטהרת
 32 המשפחה.

33 ולהעיר מהקשר דעבודת נשי ישראל לשיעור חומש היומי – שהתחלתו: "ותגשן השפחות . .
 34 ותשתחווין ותגש גם לאה וילדיה . . ורחל וישתחוו" [כולל – דינה, שהיתה בתוך התיבה (פירוש רש"י
 35 פרשתנו לב, כג)], שמזה מרומזת עבודת נשי ובנות ישראל.

36 וביאור הענין ד"וישתחוו" – מבואר בכמה מקומות (אור התורה פרשתנו עמוד רלא ואילך)
 37 שהשתחווה זו היא ענין הברור, היינו, שעל-ידי השתחווה נפעל ענין של המשכה והשפעה
 38 מהמשתחוה לזה שמשתחווים אליו. כלומר: מפני סיבות שונות התחלת הפעולה היא באופן של
 39 השתחווה כפשוטה, אבל תיכף ומיד לאחר-זה – נהפכת השתחווה זו להמשכה והשפעה, וכמסופר

1 בפשטות הכתובים שעל-ידי-זה נפעל אצל עשו הענין דאתהפכא – "וישקהו" (כמבואר במאמר דיבור
2 המתחיל פדה בשלום לבעל הגאולה), שכל זה נפעל על-ידי הבריור שעל-ידי ענין ההשתחוואה.

3 כז. על-פי האמור לעיל אודות הבריור דעשו שנפעל על-ידי ההשתחוואה – מובן גם מה שכתוב "עד
4 אשר אבוא אל אדוני שעירה", דלכאורה, מכיון שענין זה יקויים כאשר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט
5 את הר עשו", אם כן, מדוע נקרא עשו בשם "אדוני" – הרי זה דבר והיפוכו!?

6 והביאור בזה – שהיא הנותנת – מכיון שענין זה יהיה לאחרי הבריור דעשו, לכן נקרא בשם "אדוני".
7 ובהקדים:

8 ככל דבר שבעולם, גם כאשר נמצא למטה מטה ביותר, בהכרח שיהיה בו ניצוץ קדושה, דמכיון ש"אין
9 עוד מלבדו", הרי כל מציאותו אינה אלא הניצוץ האלקי שמהווה ומקיים ומחיה אותו, בה בשעה שנמצא
10 למטה מטה ביותר. וכמבואר באגרת הקודש (סימן כה) בפירוש מה שכתוב אודות שמעי "ה' אמר לו
11 קלל", אף-על-פי שדיבורו (של שמעי) היה היפך התורה והיפך הקדושה כו' – "כי אילו נסתלק רוח פיו
12 יתברך רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכול לדבר מאומה".

13 ואדרבה: ככל שהדבר נמצא למטה מטה ביותר, הרי זה מורה שניצוץ הקדושה שבו הוא ממקום
14 עליון ביותר, שהרי כל הגבוה ביותר יורד למטה יותר, כמבואר בדרושי חסידות, ובפרט בדרושי בעל
15 הגאולה.

16 אלא שהניצוץ הנמצא במקום תחתון ביותר הוא באופן של העלם והסתור – "נר רשעים ידעך", ועד
17 שיתכן שניצוץ הקדושה יהיה במעמד ומצב ד"חתיכה נעשית נבילה", כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב
18 נשמתו-עדן בהמשך פדה בשלום הידוע (עת"ר). כלומר: בוודאי ישנו כאן ניצוץ קדושה – "נר", אבל
19 ניצוץ קדושה זה הוא באופן שנעשה היפך הקדושה, חתיכה נעשית נבילה.

20 ומכיון ש"בל ידח ממנו נדח", הרי בוודאי שסוף-כל-סוף יתברר ניצוץ הקדושה – כאשר מבטלים
21 ומעבירים לגמרי את רוח הטומאה, שזהו כללות הענין ד"ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו",
22 ואז – מתגלה ניצוץ הקדושה שבו, ולכן נקרא בשם "אדוני", מפני ששרשו של ניצוץ קדושה זה הוא
23 למעלה מעלה ביותר.

24 וכאמור – ענין זה יהיה כאשר יקויים היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", שאז
25 יהיה הבריור דלעומת-זה בתכלית השלימות, וכפס-דין הרמב"ם בהלכות מלכים ומלחמותיהם [שזהו
26 השם המקורי להלכות אלו, כבדפוסים הראשונים, אלא שאחר כך נשאר השם "הלכות מלכים" בלשון
27 העם – "מנהג ישראל"] (סוף פרק יא): "ויתקן (משיח צדקנו) את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר
28 כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד", ועד לסיום וחותם הלכות
29 אלו: "ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות. . ולא יהיה עסק כל העולם
30 אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים. . וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר
31 כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

32 כח. ונחזור לעניננו:

33 בהמשך לעניני התורה שנאמרו בהתוועדות זו – יסיימו עתה עם התפילה "יהי רצון שיבנה בית
34 המקדש במהרה בימינו", וכאמור, שתפילה זו קשורה עם ענין התורה: "ותן חלקנו בתורתך".

35 [ולהעיר – שחלקו של כל יהודי בתורה הוא בכל התורה כולה, שהרי "תורה צוה לנו משה מורשה
36 קהלת יעקב", היינו, שכל התורה כולה, נגלה ונסתר, כולל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שייכת לכל
37 אחד ואחת מישראל באופן של ירושה.

38 וראיה לדבר בנגלה דתורה: עכו"ם שלמד תורה – ענשו היפך החיים, אם מפני הגזל, מכיון שהתורה
39 היא "מורשה (ירושה) קהלת יעקב", או מפני ענין של עריות – "מורשה" מלשון "מאורסה" (סנהדרין

1 נט, א). ואילו יהודי שלומד תורה, איזה חלק שבתורה שיהיה, מחלק הפשט עד לחלק של רזין דרזין –
2 הנה לא זו בלבד שמותר לו ללמוד ענין זה (מכיון שזה שלו), אלא עוד זאת, הוא חייב ללמוד את כל
3 חלקי התורה כולה.

4 וכפסק-דין אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה (סוף פרק ב) שאפילו יהודי ש"לא ידע מאי דקאמר" יש
5 לו לעסוק (לא רק בתורה שבכתב, שבה יוצאים ידי-חובת לימוד התורה גם כאשר לא מבינים את פירוש
6 הדברים, אלא) גם בתורה שבעל-פה, כי אף-על-פי ש"בתורה שבעל-פה אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב
7 לימוד כלל, אף-על-פי-כן, יש לאדם לעסוק בכל התורה, גם בדברים שלא יוכל להבין, ולעתיד לבוא יזכה
8 להבין ולהשיג כו"ם].

9 וכל זה – בנוסף על ההמשך לתפילת ערבית, תפילתו של יעקב אבינו – כמו שנתבאר לעיל (סעיף
10 כא) שעליו נאמר "ויקרא לו א-ל אלקי ישראל", מכיון שבנשמתו כלולים כל נשמות ישראל מעולם עד
11 עולם, "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון" – ענין שמצינו רק בנוגע ליעקב אבינו, לא בנוגע
12 ליצחק ולא בנוגע לאברהם!

13 ולאחרי התפילה (תפילת ערבית, והתפילה "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש") ואמירת ברכה אחרונה
14 – יחולק (על-ידי הטנקיסטים) שטר של דולר לכל אחד ואחת, על מנת לתתו לצדקה, ומה טוב – בהוספה
15 מדיליה.

16 כט. ויהי-רצון שעל-ידי קיום מצות הצדקה, עליה נאמר "גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה" – נזכה
17 בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה, ובלשון הרמב"ם: "מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש.
18 וכל זה – מתוך שמחה וטוב לבב ומתוך הרחבה, ללא כל סימן ורושם כלל מהענין ד"חבלי משיח"
19 – כהבטחת בעל הגאולה בספרו שערי תשובה.

20 וכאשר נמצאים בשעות האחרונות של הגלות – יהיה "לכל בני ישראל אור במושבותם", ותיכף ומיד
21 – "בני ישראל יוצאים ביד רמה",

22 וזוכים לקיום היעוד "אז ישיר משה ובני ישראל" – "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית המתים
23 מן התורה" (סנהדרין צא, ב), היינו, שבמהרה בימינו ממש יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ובעל
24 הגאולה בתוכם, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

25 החזן ר' משה שי' טלישבסקי ניגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".

26 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הרביעית – פעם אחת). ניע זשוריצי כלאפצי.

* * *

27 ל. בהתאם לענין ד"מיסמך גאולה לגאולה" – הנה בהמשך להמדובר לעיל אודות קבלת החלטות
28 טובות בקשר לגאולה דיו"ד כסלו, להוסיף בהפצת התורה והמעיינות באופן של "רחובות הנהר", הרי
29 כאן המקום להזכיר ולהעיר ולעודד גם אודות הצורך לסדר ולארגן התועודיות בחג הגאולה י"ט כסלו
30 בכל מקום ומקום, ובאופן ד"פוצו".

31 וכמדובר כמה פעמים שכאשר רוצים שהפעולה תהיה בהצלחה – דרושה הכנה מתאימה לדבר, בסדר
32 מסודר וכו'. וככל דבר שבקדושה – שמפני חשיבותו דורש הוא הכנה מיוחדת – על-דרך סעודת שבת,
33 שמצד חשיבותה דורשת היא הכנה (מה-שאינ-כן סעודה של ימי החול).

34 ובפרט בקביעות שנה זו – שי"ט כסלו חל ביום הששי, שאז ישנה המעלה דערב שבת, המעלה דיום
35 השבת, והמעלה דמוצאי שבת, ובוודאי יכולים למצוא כמה טעמים ("הפך בה והפך בה") להוסיף בכל
36 ענינים אלו ביתר שאת וביתר עוז, ולכן, דרושה הכנה מיוחדת המתאימה לקביעות שנה זו.

- 1 וכאמור – ההכנה המתאימה, ובלשון הידוע: "עמדו הכן כולכם" – מוסיפה עוד יותר בהצלחת כל
2 הפעולות.
- 3 לא. וכאן המקום לערר גם אודות ההכנות לקראת "מבצע חנוכה" – שהרי נמצאים אנו בחודש כסלו,
4 שסימו וחותמו – ימי החנוכה, הנמשכים גם בחודש שלאחריו (אף שצירופו שונה מהצירוף דחודש
5 כסלו).
- 6 ומובן, שההכנות הם בכל מקום ומקום לפי ענינו, אבל הצד השווה בכל המקומות הוא – שהפעולה
7 היא באופן דמוסיף והולך ואור,
8 והוספה זו היא לא רק בערך לפעולות דשנה הקודמת, אלא הולך ומוסיף ואור מיום ליום – כהוראת
9 נרות חנוכה.
- 10 ומכיון שתובעים עבודה זו מכל אחד ואחד – בוודאי ניתנו לו מתחילה כל הכחות הדרושים לעבודה
11 זו.
- 12 לב. וכאמור לעיל – העבודה בכל ענינים אלו צריכה להיות אצל כל אחד ואחת מישראל באופן של
13 שלימות, כפי שלמדים מעבודתו של יעקב אבינו – "מעשה אבות סימן לבנים" – שנאמר בו "ויבוא
14 יעקב שלם".
- 15 ואין ליהודי מה לפחד מפני ריבוי העבודה – מכיון שהולך בשליחותו של הקב"ה, שהוא "כל יכול",
16 והרי שלוחו של אדם (העליון) כמותו, וכפי שמוסיף אדמו"ר הזקן ב'לקוטי תורה' (ריש פרשת ויקרא)
17 "כמותו (דהמשלח) ממש".
- 18 ובידעו זאת – הרי בטוח הוא שלא זו בלבד שיקויים בו "יגעת ומצאת", אלא עוד זאת, שעבודתו
19 תהיה מתוך שמחה וטוב לבב, ובהרחבה גדולה.
- 20 לג. כאמור – לאחרי אמירת ברכה אחרונה (כל מי שמחוייב לברך) יחלקו שטרות של ממון על מנת
21 לתתם לצדקה.
- 22 ובוודאי יעשו כן כל אלו ששומעים את הדברים בשעת מעשה, וכן אלו שישמעו את הדברים
23 לאחרי-זה, כל אחד ואחד – לפי מקומו וזמנו, אבל – באופן ד"בכל מאדך", למעלה ממדידה והגבלה
24 דזמן ומקום, – זהו אמנם "מאד שלך", אבל אצלו – הרי זה למעלה מהמדידה והגבלה דזמנו ומקומו.
25 ומובן, שגם בענין זה ניתנים כל הכחות הדרושים למלא זאת מתוך שמחה וטוב לבב.
- 26 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה להרב שניאור זלמן שי' גוראריה עבור ה"מלוה מלכה"
27 לטובת מבצע נרות שבת קודש.
- 28 אחר כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
29 לאחרי חלוקת הדולרים – התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

לקוטי שיחות

פרשת וישלה

כרך כ, ב

מתורגם ללשון הקודש

18 הנכרי "להיכן הולך", הוא צריך להשיב לו על מקום
19 שאיננו נכון – "ירחיב לו את הדרך": "אם¹¹ היה צריך לו
20 לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך, אולי¹²
21 ימתין הנכרי מלהכותו עד פרסא שניה וזה יפרוש ממנו
22 קודם לכן".

23 ואילו במדרש¹³, על הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני
24 שעירה", נאמר: "חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך
25 יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו, אפשר יעקב
26 אמיתי היה ומרמה בו, אלא אימתי היה הוא בא אצלו –
27 לעתיד לבוא, הדא הוא דכתיב¹⁴: ועלו מושיעים בהר ציון
28 לשפוט את הר עשו". ממדרש זה רואים שיעקב אמר לעשו
29 מלכתחילה דברי אמת בלבד, וכפי ששואלים במדרש:
30 "ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר
31 מימיו".

ב.

יעקב אמיתי היה

32 בפשטות רואים, שהדעות חלוקות¹⁵ בין הפירוש של
33 המדרש לבין הפירוש של הגמרא שהובאו לעיל: לפי
34 הגמרא יוצא, שיעקב צפה סכנת נפשות מצד עשו, ולכן

א.

"ירחיב לו את הדרך..."

1 נאמר במשנה, במסכת עבודה זרה¹, ש"לא יתייחד
2 אדם עמהן" (עם הנכרי² המוזכר לפני כן במשנה) מפני
3 שחשודין על שפיכות דמים".
4 וידוע בדברי הפוסקים³, שהכוונה היא לאומות
5 הקדומות, אבל בתקופתנו הנכרים אינם חשודים על כך,
6 ואדרבה וכו'.

7 בגמרא⁴ מבואר ומפורט יותר: "ישראל שנודמן לו
8 נכרי⁵ בדרך, טופלו לימינו...", ולאחר מכן ממשיכה
9 הגמרא ואומרת⁶:

10 "שאלו להיכן הולך, ירחיב לו את הדרך, כדרך שעשה
11 יעקב אבינו לעשו הרשע, דכתיב⁷: עד אשר אבוא אל
12 אדוני שעירה, וכתיב⁸: ויעקב נסע סכותה".

13 רש"י מפרש⁹ שכוונת הגמרא במילים "כדרך שעשה
14 יעקב" היא, (שמפני סכנת נפשות) הוא אמר לעשו דבר
15 שלא היה כן. הוא אמר לו "אבוא אל אדוני שעירה",
16 ולאחר מכן נאמר "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד
17 שעיר¹⁰. ומכך נלמדת הלכה לכל יהודי, שכאשר שואלו

(1) כב, א.

(2) ראה בהערה 5.

(3) ראה אנציקלופדיא תלמודית מע' גוי בתחלתו וש"נ. תשובת הר"מ שטערן בשו"ת חוות יאיר סי' טו (ואשתמיטתי באנצ' שם). וראה לקמן בפנים סי"ב ובהנסמן שם.

(4) שם כה, ב.

(5) לכאורה כן צריך להיות (ולא "עכו"ם" כדפוסים שלפנינו), וכן הוא בכמה דפוסים; או "גוי" (דפוס א' דש"ס ועוד. כתי" מניכ. צילום כתי" ספרדי גי. תשי"ז) וכ"ה במשנה שבראש הפרק (כב, א) בכמה דפוסים וכת"י משניות וש"ס*. ברמב"ם דפוס רומי רמ (משא"כ בדפוסים שלפנינו) הל' רוצה פי"א ה"ז. שו"ע אדה"א או"ח סשפ"ב ס"א. ובס' חסרונות הש"ס בתחלת מס' ע"ז: "כל מקום שכתוב .. עובדי כוכבים צ"ל [יוונים]. וכל מקום שכתוב כנעני בכל מס' ע"ז צ"ל [גוי].

ולהעיר מרמב"ם הלכות מאכלות אסורות (דפוס הנ"ל) פי"א ה"ח: כל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד ע"ז. וראה לקמן בפנים סעיף יב ובהערה

51. וראה אנצ' תלמודית שם.

(6) ועד"ז הוא (בשינוי לשון) בתוספתא שם פ"ג, א (בסופו). ירושלמי

שם פ"ב ה"א. וראה לקמן הערה 37.

(7) פרשתנו לג, יד.

(8) שם, יז.

(9) ועד"ז בר"ן ופי' הר"ח שם.

(10) לשון רש"י ע"ז שם סע"ב ד"ה נסע. ועד"ז בר"ן שם. ובר"ח: והלך הוא למקום אחר.

(11) לשון רש"י (ועד"ז בר"ן) ע"ז שם.

(12) כ"ה ברש"י שבש"ס. וברש"י שבע"י: אני רוצה לילך שמא כר'.

(13) ב"ר פע"ח, יד (בסופו) יל"ש כאן עה"פ (רמז קלג).

(14) עובדי' א, כא.

(15) וכן משמע לכאורה בירושלמי ע"ז שם, שבהמשך לאמאר הנ"ל איתא: א"ר הונא לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר א"ר יודן כר' דרב לעתיד לבא כר'.

(* וראה מוה"ר"ם בתחלת המס'. דק"ס בריש המס' הערה א.

32 לו את הדרך" אצל כל אדם, היא באותה דרך של יעקב –
33 ומהיכן לומדים להקל בכך?¹⁷

ג.

"הרחיב" ולא "האריך"

34 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר מדוע בכלל מביא
35 רש"י את הענין של "הרחיב לו הדרך"... שהרי, לכאורה,
36 מילים אלו מיותרות: הדבר היה מובן גם אילו היה רש"י
37 אומר רק את דבריו בהמשך ("עד אשר אבוא אל אדוני
38 שעירה –) אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי
39 אצלו, והוא לא הלך".

40 ההסבר לכך הוא: בהקדמו את הענין של "הרחיב לו
41 הדרך"... מבהיר רש"י מיד בתחילת פירושו, שאמירת
42 יעקב "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" לא היתה כלל
43 אמירה בלתי אמיתית¹⁸.

44 יעקב רק "הרחיב לו הדרך", וכפי שהמשמעות
45 הפשוטה¹⁸ של "הרחיב" היא, שהדרך נעשתה "רחבה
46 יותר"¹⁹:

47 יעקב לא התכוון להאריך את הדרך, ולומר שהוא הולך
48 למקום רחוק יותר מכפי שחשב ללכת במציאות (שאם כך,
49 היה עליו לומר "האריך לו הדרך"²⁰) –

50 אלא, שארכה של הדרך הוא זהה, ורק זו בלבד
51 שה"דרך" נעשית כאילו "רחבה יותר" – יידרש לו זמן רב
52 יותר, ויהיו לו הפסקות, שהיות וכדומה. כפי שכבר מובן
53 בלאו הכי מהסברו של יעקב לעשו "ואני אתנהלה לאטי
54 לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים" – ההליכה תהיה
55 אטית, ויהיו בה חניות קרובות עקב המלאכה והילדים
56 וכו', עד אשר בסופו של דבר הוא יגיע "אל אדוני
57 שעירה"²¹.

58 ולפי זה יוצא, שדברי רש"י בסיום פירושו "ילך בימות
59 המשיח" – לא זו בלבד שאינם סותרים לדבריו בתחילת
60 פירושו "ירחיב לו את הדרך", אלא להיפך, המילים "ילך

1 היה עליו לומר שהוא הולך לשעיר, למרות שלא היה
2 בדעתו לעשות זאת. לעומת זאת, לפי המדרש, יעקב לא
3 חשש מפני עשו, וממילא לא היתה שום סיבה לכך שיהא
4 עליו "להרחיב את הדרך" ולומר שהוא הולך לשעיר. ולכן
5 צריך לומר, שכוונתו היתה "לעתיד לבוא".

6 אבל אנו רואים, שרש"י בפירושו על התורה, על
7 הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", מצרף את שני
8 הפירושים, ואומר: "הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת
9 אלא עד סכות. אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד
10 בואי אצלו, והוא לא הלך (ומיד לאחר מכן ממשיך רש"י
11 ואומר) ואימתי ילך? – בימי המשיח, שנאמר ועלו
12 מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

13 כלומר, גם פירוש הגמרא, שיעקב לא חשב ללכת
14 לשעיר והוא אמר כך כדי "להרחיב לו הדרך", כדי שעשו
15 לא יעשה לו "רעה", מתאים לדברי המדרש, שדברי יעקב
16 היו בהתאם למציאות: "ילך בימי המשיח", שלעתיד לבוא
17 הוא יבוא לשעיר.

18 ואין מובן: רש"י מסביר כאן, בפירושו על התורה,
19 שיעקב אמר אמת, אך הוא עצמו מפרש בגמרא,
20 שממעשהו של יעקב, אשר "הרחיב לו את הדרך",
21 לומדים, שצריך לומר דבר שאיננו אמיתי כדי להנצל
22 מנכרי?

23 ומסבירים המפרשים¹⁶, שלמרות שלומדים זאת מיעקב
24 – בכל זאת, כיון שמדתו של יעקב היא מדת האמת, כפי
25 שמודגש במדרש שהובא לעיל, ש"יעקב אמיתי היה", הרי
26 גם באמרו דברים שנעשו הבינם כשונים מן המציאות, בכל
27 זאת היו אלו דברי אמת. ולעומת זאת אצל יהודים אחרים,
28 אשר אינם בדרגתו של יעקב, מותר להם לומר דברים
29 שאינם אמיתיים מפני הסכנה.

30 אך קשה להסביר כך, כי הניסוח בגמרא הוא "ירחיב
31 לו את הדרך כדרך שנעשה יעקב", שהפעולה של "ירחיב

פרסה יאמר לו ב' פרסאות" (אריכות הדרך) – הרי, כמדובר כמ"פ, רש"י כתב פירושו על התורה לפרש להלומד פשוטו של מקרא (לבן חמש למקרא); ולכן, גם במקום שמעתיק לשונות חז"ל, כוונתו בזה היא לפירוש הפשוט דלשון זה, אף שע"ד ההלכה כו' מתפרש באופן אחר – ראה לקמן ע' 219.

19) באותו המקום (לא לפניו, או לאחריו) נעשית הרחבה.

20) כלשון הרגל בכ"מ – דרך ארוכה. ברפוס ראשון דפרש"י (וכן בא' מכת"י רש"י שתח"י) "שלא הי' בדעתו לילך אלא עד סכות ואמר לו שילך עד שיעיר אמר כו'". אבל ברפוס שני וכו"כ כת"י רש"י שתח"י ליתא.

21) להעיר שברפוס שני וכו"כ כת"י רש"י (שתח"י) ליתא התיבות "והוא

לא הלך" שברפוסים שלפנינו.

16) ראה חזק"ג ועין יוסף ע"ז שם. ועוד. וראה נחלת יעקב על פירוש רש"י. יפה תואר (הארוך), ידי משה נזור הקודש (הארוך) לב"ר שם. ועוד.

17) בעיון יעקב לע"י ע"ז שם: אפשר ג"כ הכוונה בדרך זה כמו שעשה יעקב שלא שיקר לעשו דכוונתו הי' על לעתיד כו'. ע"ש. אבל רש"י בפירושו לש"ס אינו מפרש כן, כנ"ל.

18) להעיר ממעשי ה' (מעשי אבות פל"ג), שבאמת קיים דברו שחנה במלכות שעיר. ע"ש. ובאברבנאל מסרס את הכתוב "יעבור נא אדוני לפני עבדו שעירה ואני אתנהלה לאטי" (כדי להרחיק את יעקב מן שוא ודבר כזב').

18*) כי אף שבפירושו לש"ס מפרש רש"י לי' "ירחיב" שבגמרא "אם כו'

לעשות לי רעה" – אין ודאות בכך שעשו רוצה לעשות
לו "רעה".

ולכאורה, נובעות מכך גם מסקנות שונות לגבי ההלכה
למעשה: האם מותר להשתמש בעצה של "הרחבת הדרך"
גם כאשר יש ספק "אם דעתו (של הנכרי) לעשות .. רעה",
או שצריך, לפחות, מלכתחילה, לחפש פתרון אחר²⁵.

ה.

הפשט בגמרא והפשט במקרא

ההסבר לכך הוא: כפי שהוסבר פעמים רבות, מפרש
רש"י הן בפירושו על התורה והן בפירושו על הגמרא לפי
דרך הפשט. אלא, שבפירושו על התורה "באתי לפשוטו
של מקרא", ואילו בפירושו על הגמרא הוא מפרש בהתאם
לדרך הפשט של הגמרא, גם כאשר הפשט של הגמרא אינו
מתאים לפשוטו של מקרא.

בגמרא מוזכר ענין זה בסוגיא העוסקת בכך שהנכרים
"חשודין על שפיכת דמים", ובפשטות הכוונה היא,
שכאשר נכרי שואל "להיכן הולך", הרי בהיותו חשוד על
שפיכות דמים, הרי זה סימן שבדעתו להכותו.

כך מובן גם מהדגשת הגמרא לגבי יעקב, בפשטות –
"כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע: יעקב שינה
בדבורו מפני שהוא התעסק עם "עשו הרשע", אשר
בהיותו רשע היה בדעתו "לעשות לו רעה".

לעומת זאת, בפשוטו של מקרא, אין הוכחה מן הסיפור
בפסוקים, שעשו רצה לעשות ליעקב "רעה". להיפך, החל
מן הפסוק הפותח את הענין²⁶ "וירץ עשו לקראתו ויחבקוהו
ויפל על צוארו וישקהו"²⁷, כל דברי עשו הם דברי חיבה
ורעות, ובמיוחד באמירה שעליה ענה יעקב "אבוא אל
אדוני שעירה" – "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך – טובה זו
אעשה לך"²⁸. ולכן, אין זה יותר מאשר חשש בלבד: כיון
שבכל אופן היה עשו שונא ליעקב במשך שנים רבות, נקט
יעקב בזהירות נוספת "אם דעתו לעשות לי רעה".

ו.

סנה ודאית, או חשש בלבד?

זהו גם ההבדל בין פירוש רש"י על התורה לבין
פירושו על הגמרא:

1 בימי המשח" מבארות את המשמעות של "הרחיב לו
2 הדרך" המטרה והסיום של "הרחבת" הדרך יהיו בימי
3 המשח"י.

4 והמשמעות של דברי רש"י "שלא היה דעתו ללכת
5 אלא עד סכות" איננה שיעקב חשב ללכת רק עד סכות
6 ולא יותר, הרי זה היפך מן המפורש בפסוקים, שיעקב הלך
7 לאחר מכן לשכם וכן הלאה, אלא המשמעות היא: בהליכה
8 המיידית, כאשר עשו הלך "לדרכו שעירה" והגיע לשם,
9 מתכוון יעקב ללכת רק עד סכות – "נסע סכותה", ושם
10 הוא שהה תקופה מסוימת²², כנאמר במפורש בפירוש
11 רש"י²³, שיעקב "שהה שם (בסכות) י"ח חודש" – והיתה
12 זו רק שהיה בדרך²⁴.

13 לפי זה צריך להבין מצד שני: מדוע מסביר רש"י
14 בפירושו לגמרא, שהמשמעות של "ירחיב לו את הדרך"
15 היא "אם היה צריך לו לילך עד פרסה, יאמר לו ב'
16 פרסאות אני צריך לילך", שזוהי אמירה שאינה אמיתית?
17 ומכיון שלומדים זאת מ"כדרך שעשה יעקב", הרי
18 מובן מכך, כדלעיל, שכך היה גם אצל יעקב – ועם כך,
19 כיצד מתאים הדבר להסבר שלעיל?

ד.

ההבדל בין פירוש רש"י בגמרא לבין פירושו על התורה
20 נוסף לכך יש לבאר את השינוי בדברי רש"י בין
21 פירושו לגמרא לבין פירושו על התורה:

22 בפירושו על הגמרא אומר רש"י על המילים "ירחיב
23 לו את הדרך", שעל ידי כך ש"יאמר לו ב' פרסאות אני
24 צריך לילך", אז "אולי ימתין הנכרי מלהכותו עד פרסה
25 שניה". מניסוח זה מובן, שההנחה היא שהנכרי בודאי
26 רוצה "להכותו", וכאשר יאמרו לו "ב' פרסאות...", "אולי
27 הוא ימתין" מלהכותו". וכיון שלומדים זאת "כדרך
28 שעשה יעקב", מובן, שכך היה גם אצל יעקב.

29 ואילו בפירושו על התורה, בפירוש על המילים "ירחיב
30 לו הדרך" הנאמרות לגבי יעקב, מדייק רש"י בלשונו,
31 ואומר: "אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי
32 אצלו". כלומר, מחשבה זו היתה על הספק – "אם דעתו

אלא מכאן אמרו מותר לשנות בדברי שלום ר' נתן אומר מצוה כר'.
(26) לג, ד.

(27) ובפרש"י שם שאפילו להדרש וברבריתא נשקו, אלא שלא הי' בכל לבו.
וראה לעיל ע' 164 ואילך.

(28) לג, יב. ובפרש"י.

(22) שהרי הי' בדרך לקיים מה שאמר לו ה' (ויצא לא, ג) שוב אל ארץ
אבותיך ולמולדתך, לשוב אל מקום יצחק אביו.

(23) לג, יז.

(24) וראה רש"י ישן ס"פ תולדות. וישב לג, לד (ממגילה לו, א).

(25) ולהעיר ממדרש הגדול פרשתנו עה"פ עד אשר אבוא: היכן חזר לו

- 22 שיערה".
- 23 ואין מובן: הרי הרמב"ם הוא ספר של הלכות – ספר
- 24 שבו נכתבו ההלכות בצורה ברורה כדי לדעת כיצד לנהוג
- 25 בפועל. ואם כך, מדוע אין הרמב"ם מבהיר³⁰ את כוונת
- 26 המילים "ירחיב לו את הדרך"³¹?
- 27 כשם שהדברים מבוארים על ידי מפרשי הגמרא³². וכן
- 28 ה"בית יוסף" מנסח את ההלכה בשולחן ערוך³³ באופן
- 29 ברור: "שאל לו להיכן אתה הולך, אם היה צריך לילך
- 30 פרסא יאמר שתי פרסאות אני הולך".
- 31 לכאורה, ניתן היה לומר, ולפחות בדוחק, שלדעת
- 32 הרמב"ם כוללות המילים "ירחיב לו הדרך" שני ענינים:
- 33 המילה "ירחיב" אינה מכוונת רק כלפי הדיבור שצריך לומר
- 34 לנכרי, אלא היא מכוונת גם לגבי המעשה, בדומה לנאמר
- 35 "ורוח תשימו בין עדר לעדר"³⁴: צריך להתרחק בדרך מן
- 36 הנכרי³⁵.
- 37 ולפי זה יובן הדיוק בלשונו של הרמב"ם: "כדרך
- 38 שהרחיב יעקב לעשו שנאמר³⁶ עד אשר אבוא אל אדוני
- 39 שיערה". ואינו מדייק יותר, לכאורה, כלשון התוספתא
- 40 שאמר עד אשר אבוא אל אדוני שיערה³⁷.
- 41 אך בנוסף לכך שדחוק ביותר³⁸ להסביר – בענין זה –
- 42 שתוך כדי הליכה בדרך צריך להתרחק מן הנכרי החשוד
- 43 על שפיכות דמים, הרי בנוסף לכך כבר הזכיר זאת
- 44 הרמב"ם בהלכה קודמת³⁹: "ולא⁴⁰ יתלוה עמהן
- 1 כאשר מדברים על עשו הרשע, וכן באופן כללי על גוי
- 2 רשע החשוד על שפיכות דמים, הרי שאלתו "לאן אתה
- 3 הולך" מצביעה על כך ש"בדעתו להכותו" – מצב של
- 4 סכנה, ולכן צריך להשתמש באמצעי של אמירת דבר
- 5 שאינו אמת כדי להנצל מן הסכנה: "אם היה צריך לו לילך
- 6 עד פרסא יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך", ובכך
- 7 אפשר לדחות את הסכנה, כאשר הנכרי ימתין "מלהכותו
- 8 עד פרסא שניה וזה יפוש ממנו קודם לכן".
- 9 לעומת זאת, לפי פשוטו של מקרא היה כאן רק חשש
- 10 וספק – "אם דעתו לעשות לי רעה". וכדי להסיר את
- 11 החשש מהסכנה, די באמירה "עד אשר אבוא אל אדוני
- 12 שיערה" באופן של "הרחיב לו הדרך".
- ז.
- מדוע משתמש הרמב"ם בביטוי "ירחיב לו את הדרך"?
- 13 מן הענינים המופלאים בדרך ההלכה שניתן ללמוד
- 14 מפירוש רש"י:
- 15 לפי ההסבר שהובא לעיל בדברי רש"י "הרחיב לו
- 16 הדרך", שאין הכוונה להאריך ולהזכיר מקום שמרוחק יותר
- 17 מהמקום שאליו מתכוונים ללכת, אלא שמרחיבים את
- 18 הדרך עצמה – ניתן להסביר את שיטת הרמב"ם בהלכה
- 19 זו. ואלה דברי הרמב"ם²⁹:
- 20 "אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו את הדרך כדרך
- 21 שהרחיב יעקב לעשו, שנאמר עד אשר אבוא אל אדוני
- 29 ה' רוצח ושמירת נפש פ"ב ה"ח.
- 30 ולהעיר בענינו שבהלכה שלפניו (ה"ז) על הדין דהוי עולין במעלה או יורדין בירידה לא הי' ישראל למטה כו' אלא ישראל למעלה כו', מוסיף ביאור "שמה יפול עליו להמיתו", שאינו בגמרא שם.
- 31 ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד (וש"ג): אע"ג דהרמב"ם סידרא ולישא דמתני' נקט .. הרמב"ם דבתרא הוא .. הו"ל לפרש ולא לסתום דבריו. אבל ראה שד"ח כללי הפוסקים (ס"ה אות א) שמסיק כהדיעות שהרמב"ם דרכו לתפוס לשון התלמוד בקיצור ומה שנפרש בלשון התלמוד נפרש בלשונו.
- 32 רש"י שם. ר"ן ור"ח שם.
- 33 יו"ד סקני"ג ס"ג. וראה לבוש שם. משא"כ בטור שם שכתב רק "שאלו לו להיכן אתה הולך ירחיב לו הדרך".
- 34 וישלח לב, יז.
- 35 שמיני לנכרי שילך לפניו והוא ילך לאט לאט באופן שישאר רחוק מן הנכרי בדרך. ובא בהמשך להתחלת הדיבור בגמרא ורמב"ם "ישראל שנודמן לו נכרי בדרך טופלו כו'", דאם שאלו להיכן הולך צריך להוסיף בשמירתו והגנתו, שלכן ירחיב לו הדרך, שיתרחק ממנו. וזה שירחיב לו הדרך נאמר לבסוף י"ל כי גם הבביתיים (היו עולין במעלה .. ואל ישוח לפניו) מדובר בהיותו בדרך, ובא בהמשך להדין דישאל שנודמן לו נכרי בדרך.
- 36 ועד"ז בגמרא "דכתיב עד אשר אבוא אל אדוני שיערה", ולא
- 41 "כמו שאמר יעקב" (ע"ד הלשון בתוספתא וירושלמי שבהערה הבאה).
- 37 ולכאורה כן הוא הפירוש בתוספתא וירושלמי (הנ"ל הערה 6). – ומתורץ עפ"ז הלשון שם "ירחיב לו דרך (ואח"כ ממשך) שאלו להיכן אתה הולך מפליגו כדרך שאמר יעקב כו'" (ל' התוספתא שם. ועד"ז בירושלמי) – דשקו"ט במפרשים ככפל הלשון ועוד (ראה חסדי דוד לתוספתא שם ועוד) – שיש לומר שהם ב' דינים: א) "ירחיב לו הדרך" – במעשה, וזה צריכים לעשות (לדעת התוספתא הירושלמי) גם אם לא שאלו היכן אתה הולך, ובלכן הלשון בתוספתא וירושלמי בוא"ו המוסיף – "ירחיב", "ומרחיב" – כי בא בהוספה עמ"ש לפניו דנדבק ישראל עם הנכרי בדרך נותנו לימין, והיינו, שנוסף לזה שצריך ליתנו לימינו צריך גם להרחיב לו הדרך).
- ב) אם שאלו להיכן אתה הולך אז מפליגו כדרך שאמר יעקב לעשו – ע"י אמירתו.
- 38 וכן בגמרא, דהרי בגמ' בא תיבך בהמשך לזה ב' מעשיות איך שאמר להן דרך רחבה יותר (ראה לקמן בפנים ס"ו).
- 39 בהל' רוצח שם ה"ז.
- 40 דאף דיתלווה פירושו בפשטות שהוא (מעצמו) לא יתלווה (ילך) עמהן בדרך, ואם שאלו לאן אתה הולך ה"ז לכאורה כאשר פגע הנכרי בדרך, הרי לכאורה אין חילוק, דלאחרי שידעין דלא יתלווה עמהן בדרך, מובן (ובמכש"כ) שצריך להתשלל כאשר פגע נכרי בדרך שלא ילך עמו ביחד. ובפרט את"ל (ראה הערה הבאה) דמקור דברי הרמב"ם הוא מע"ז שם.

- 1 בדרך" 41 –
 2 ולפיכך ברור שבמילים "ירחיב לו את הדרך" הכוונה
 3 היא, גם לפי הרמב"ם, לדיבור שיש להשיב כמענה
 4 לשאלתו של הנכרי "לאן אתה הולך".
 5 ואם כך, שבה הקושיה ומתעוררת: מדוע אין הרמב"ם
 6 מבהיר את משמעות המילים "ירחיב לו את הדרך"?

ח.

הדיוקים בלשון הרמב"ם

- 7 בנוסף לכך יש לבאר מספר דיוקים בלשונו של
 8 הרמב"ם:
 9 (א) הרמב"ם מצטט רק את הפסוק "עד אשר אבוא אל
 10 אדוני שעירה", ואינו מצטט את הפסוק השני, המובא
 11 בגמרא, "ויעקב נסע סכותה". ולכאורה: ההוכחה,
 12 שבדבריו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" הרחיב יעקב
 13 את הדרך נלמדת מן הפסוק "ויעקב נסע סכותה" (והוא
 14 לא נסע "שעירה"). ומדוע משמיט הרמב"ם פסוק זה⁴²?
 15 (ב) בגמרא נאמר "כדרך שנשנה יעקב"⁴³, ואילו
 16 הרמב"ם משנה את הניסוח ואומר "כדרך שהרחיב יעקב"⁴⁴.
 17 (ג) בגמרא נאמר "יעקב אבינו לעשו הרשע"⁴³, ואילו
 18 הרמב"ם משמיט⁴⁵ את התארים הללו ואומר: "יעקב
 19 לעשו"⁴⁴.

ט.

"ירחיב... הדרך" – בזמן

- 20 לפי האמור לעיל לגבי פירוש רש"י על התורה, ניתן

44 בפשטות י"ל שכן היתה גירסת הרמב"ם בגמ'. והרי כ"ה הגירסא ביל"ש שם. וכ"כ הרי"ף, רא"ש ומאירי ע"ז שם "כדרך שהרחיב יעקב לעשו". וכ"ה בדק"ס שם**, אבל בר"ח שם "כמה שעשה". ועד"ז בכת"י מס' ע"ז הנ"ל.

ובכל אופן טעמא בעי לחילוק הגירסאות.

45 להעיר מלשונו שם פ"ח ה"ב ואילך "משה רבינו" "לאברהם אבינו". 46 ומה שבגמרא מובא גם הפסוק "ויעקב נסע סכותה" – יש לומר (לדעת הרמב"ם) שאין זה ראי' על זה שעקב הרחיב לו הדרך, כ"א להורות איך הועילה עצה זו (להרחיב על הדרך) להיפטר מעשו בפועל.

47 ויש לומר שהרמב"ם ירש, שלפי הגירסא בגמרא "יעקב אבינו לעשו הרשע" – הכוונה בזה לרמוז ל"הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב" (ספרי בהעלותך ט, יו"ד (ב"ר פע"ח, ט) הובא בפרש"י פרשתנו לג, ד) – היינו שנאת עשו ליעקב בכלל, ולא באותו זמן פרטי. או שתוארים אלו בש"ס על יעקב ועשו באים ע"ד (יומא לח, ב. ב"ר פמ"ט, א. אגדת בראשית פ"ד. נתחומא (באבער) נח ט. רש"י ר"פ נח. וירא יח, יח) זכר צדיק לברכה גר' כיון שהזכירו כו' ואינו נוגע להלכה.

41 בכסף משנה מצוין על ב' ההלכות (הלכה ד' וחי) "בפרק ב' דע"ז". אבל דין זה ד"ל לא יתלווה עמהן בדרך" לא מצאתיו בע"ז שם (לפנינו)*. ולכאורה י"ל דמקורו מב"י (שם, טו) ע"פ ויאמר לו עשו אציגה נא עמך גו' – "בקש ללוות ולא קבל עליי". אבל משם מוכח רק שחשודין על הגזל (כחמעשה שהובא מרבי ולא הגיע לעכו עד שמכר הסוס שלו), כמפורש במפרשי המדרש שם (יפ"ת, וזו הקדש הארוך). אבל ברמב"ם הובא זה בהלכה שבה מדובר ע"ד שגויים חשודין על שפיכת דמים. וע"פ הנ"ל הערה 37 אולי יש לומר שמקורו מתוספתא וירושלמי הנ"ל, שכותבים "ירחיב לו הדרך" בבבא בפ"ע, לפני "שאלו לאן אתה הולך" (כנ"ל בהערה שם). ובפשטות יותר י"ל דגם זה נלמד מגמרא דידן בע"ז "ישראל שנודמן לו נכרי בדרך" ולא נקט "ישראל שהולך עמו בדרך", שמוזה מובן דאין לישראל להתלווה עמו בדרך (מעצמו) – ראה עיון יעקב לע"י שם. ועפ"ז מובן הכס"מ (שבתחלת ההערה).

42 גם בר"ח ע"ז שם לא הביא פסוק ה' וכתבי יעקב נסע סכותה רק פסוק הא' עד אשר אבוא, אבל הרי ממשך "כמה שעשה יעקב .. והלך הוא למקום אחר". משא"כ ברמב"ם.

43 ועד"ז הוא בע"י ע"ז שם ובצילום (כת"י) מס' ע"ז הנ"ל הערה 5.

(* בע"ז טו. ב גירסת הרי"ף: "ואין מתלוין עמהן" (בדרך – גי' הרי"ח ברי"ף). אבל בגמ' לפנינו וכן בתוספתא שם ליתא. ובכל אופן אינו בפ"ב דע"ז. (** אבל שם הובא בתחלת המאמר "ירחיב לו את הדרך". וראה לעיל סעיף ג.)

25 סכנה במהותה כדינים הקודמים המובאים בגמרא, או
26 שסכנה זו היא בעלת מהות מיוחדת:
27 עקב הענין שנכרים בכלל "חשודים על שפיכות דמים",
28 חלים על היהודי כמה פרטים של הלכות שבהם עליו
29 להזהר: "לא יתייחד אדם עמהן", "נודמן לו נכרי בדרך
30 טופלו לימינו", "היו עולין במעלה או יורדין בירידה לא
31 יהא ישראל למטה ונכרי למעלה...".

ואפשר לומר:

32 (א) כך הוא גם לגבי הדין המובא מיד לאחר מכן
33 בגמרא "שאלו להיכן הולך": זהו מצב נוסף שבו צריך
34 היהודי להזהר מפני הנכרי עקב החשד הכללי החל על
35 הנכרים.

36 (ב) המצב של "שאלו להיכן הולך" שונה וחמור יותר
37 מאשר הדינים הקודמים בגמרא, המבוססים על ההנחה
38 שסתם נכרים חשודים על שפיכות דמים, משום שהעובדה
39 "ששאלו..." מוכיחה שנכרי זה מעוניין במיוחד להרע
40 ליהודי: בעצם שאלתו "להיכן הולך" הוא יוצא מגדר של
41 ה"חשד" החל על הנכרים באופן כללי, והוא נכלל בגדר
42 של "ברי היזקא".
43

יב.

ההבדל ההלכתי לגבי תקופתנו

44 ויש לומר, שאחד ההבדלים הנובעים ממחלוקת זו
45 לגבי ההלכה למעשה בין שני אופנים אלו הוא:
46 לדעת הפוסקים⁵⁰ שבזמן הזה⁵¹ הנכרים "אינן רגילין
47 בכך (בשפיכות דמים), ואדרבה מכין ועונשין חיוב מיתה
48 על הרוצח, לא מקרי חשידי אשפיכת דמים בזמן הזה"⁵²

הדינים בסימן קנ"ג קנ"ד קנ"ה קנ"ו נאמרו רק על זמן התלמוד שאז היו עובדי כוכבים פראים כו' אבל עתה כבר תמו כו' ולכן אין הדינים הללו נהוגים עוד בישראל בזה"ש –

אבל כנראה הערה זו נכתבה מחמת הצענוור, כי בדפוסים ישנים (כמו: ויניציאה שנג) ליתא הערה זו.

בב"י לטור או"ח סי' כ: לפי שהיו חשודים על שפ"ד בימים הקדמונים. אבל כנראה זה נוסף מחמת הצענוור, כי בדפוס (הראשון של הבית יוסף) ויניציאה ש"י (וכן בדפוס ויניציאה שכ"ד) – בבחי הב"י – ליתא. וגם כ' להלכה בשו"ע או"ח סי' כ' ס"ב דאין מוכרין תלית מצויצת לעכו"ם שמא יתלוה עם ישראל בדרך ויהרגנו. וכן בשו"ע אדה"ז שם ס"ו.

בבאר הגולה לשו"ע חו"מ סתכ"ג – בהדין דאסור להציל עכו"ם – כתב (ס"ק ש) "לא אמרו חז"ל דבר זה אלא על העכו"ם שהיו בומניהם שהיו עובדי כו' אבל אלו הגוים אשר אנחנו .. חוסיים בצל כו' לא די שאין אסור להצילן אלא אפילו מחוייבים להתפלל בשלומה כו'" (וכ"ה גם בדפוס ראשון (אמ"ד תכ"ד) של באר הגולה) – אבל לא כתבו בדין דחשודין על שפיכת דמים.

1 מוכח ומפורש, לכאורה, שהמשמעות של "ירחיב" היא
2 כפירוש רש"י על הגמרא שהובא לעיל, וכך נאמר בגמרא:
3 "מעשה בתלמידי רבי עקיבא שהיו הולכים לכזיב,
4 פגעו בהן לסטים, אמרו להן לאן אתם הולכים, אמרו להן
5 לעכו, כיון שהגיעו לכזיב – פירשו, אמרו להן (תלמידי)
6 מי אתם, אמרו להן תלמידי רבי עקיבא, אמרו להן אשרי
7 רבי עקיבא ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם".
8 ולאחר מכן מובא בגמרא סיפור שני הדומה לזה: "רב
9 מנשה הוה אזל לבי תורתא (=היה הולך לבית תורתא)
10 פגעו ביה גנבי...", והמשך הסיפור דומה לסיפור אודות
11 תלמידי רבי עקיבא.

12 בפשטות, מובאים הסיפורים בגמרא כהוכחה של
13 מעשה רב לדין הקודם, "שאל להיכן הולך ירחיב לו את
14 הדרך" – מהם רואים כיצד הענין של "ירחיב"⁴⁸ הציל.
15 ובסיפורים אלו הרי הם אמרו דברים שאינם אמת,
16 שהם הולכים למקום רחוק, בעוד שהם הלכו למקום
17 קרוב⁴⁹.

18 ואם כך, אי אפשר ללמוד שהמשמעות של "ירחיב"
19 בגמרא היא כמובא לעיל, שאין היהודי משקר ומציין
20 מקום רחוק יותר שלשם הוא הולך, אלא שהוא מגדיל את
21 זמן השהיה בדרך ו"מרחיב" את אותה דרך.

יא.

חשד כללי או חמור יותר?

22 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: רש"י והרמב"ם חלוקים
23 לגבי הגדרת הסכנה כלפי היהודי מצד הנכרי אשר "שאלו
24 להיכן הולך": ניתן להסביר זאת בשני אופנים: זוהי אותה

(48) ראה פ"י ר"ח שם "הרחיב להן את הדרך ואמרו להן לפומבדיתא כו'".

(49) בעיון יעקב לע"י שם מפרש דתלמיד רע"ק התכוונו ג"כ לילך אח"כ לעכו ולא ששיקרו, וכן רב מנשה אפשר שאיירי בכה"ג. אבל לכאורה זהו דלא כפירוש הפשוט בגמרא.

(50) שו"ת חות יאיר (הנ"ל הערה 3)*, המאירי (ראה בהערה הבאה).
(51) לכאורה מדברי התשובה בחו"י מובן שמפרש דמ"ש שגוים חשודין על שפ"ד היינו נכרי ולא עובד ע"ז. וכן משמע דעת אדה"ז (שהובא בהערה 53). אבל במאירי ע"ז (כו, א ד"ה הרבה וד"ה הגוים) דזה שבומנים אלו אין אדם נוהר מדברים אלו כלל כי הם כולם על אומות הקדומות שלא היו גדרות בדרכי הדתות והן אדוקות ומתמידות בעבודת אלילים כו' עקרי ע"ז. הא כל שהוא מעובדי האלהות אפ"ש שאינו מכלל הדת אינו ברין זה (דחשודין על שפ"ד גזול) כו'. ועד"ז כתב בכ"מ במס' ע"ז לענין סתם גוי בכמה דינים) ובמס' ב"ק לז, ב. ויג, ב. ועוד. וראה לעיל הערה 5.
(52) ביו"ד ריש סי' קנ"ג דפוס ווילנא (וצילום ממנו) נדפסה הערה: כל

(* אבל ראה שם ט"י עג.)

27 צריך לילך, אולי ימתין העכו"ם מלהכותו עד פרסה שניה,
28 וזה יפרוש ממנו קודם לכך",

29 ואת זאת לומדים "כדרך שנעשה יעקב אבינו לעשו
30 הרשע", כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

31 וכפי שרואים זאת ב"מעשה רב" בשני הסיפורים
32 שהובאו בגמרא, כדלעיל, שגם במצב של "שאלו", "ברי
33 היזקא", הועילה עצה זו להפטר מן הסכנה.

34 לעומת זאת, הרמב"ם סובר, שכיון שההלכה
35 "שאלו..." מופיעה בהמשך להלכות הקודמות בגמרא, הרי
36 מובן מכך, שגם דין זה דומה במהותו להלכות הקודמות⁵⁶.
37 וגם כאשר "שאלו להיכן הולך" אין הנכרי נעשה "ברי
38 היזקא", אלא זהו פרט נוסף בדין הכללי של נכרים
39 ש"חשודין על שפיכות דמים",

40 ולכן סובר הרמב"ם שהעצה במצב זה היא "ירחיב לו
41 את הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו שנאמר עד אשר
42 אבוא אל אדוני שעירה" – הרחבת הדרך, כפי שהוסבר
43 לעיל בהרחבה – לא לומר את המקום שאליו הולכים כבר
44 עכשיו, אלא להשיב שיש לו דרך "רחבה", שהוא הולך
45 לאטו בדרך עד אשר יגיע למחוז חפצו. ובאמירה זו
46 נפטרים מן הסכנה, כדלעיל.

47 וזה בדומה למצב ששרר אצל יעקב ועשו, שבשעת
48 מעשה לא היתה מצד עשו התנהגות של "ברי היזקא",
49 אלא, להיפך, דברי חיבה, כדלעיל באריכות⁵⁶.

50 ושני הסיפורים שמובאים לאחר מכן בגמרא מלמדים,
51 לדעת הרמב"ם, דין נוסף⁵⁷: לגבי "ברי היזקא" כלסטים
52 או "גנבי", הדין איננו "ירחיב לו הדרך" כסתם נכרי אשר
53 "שאלו להיכן הולך", אלא היהודי צריך לומר לו שהוא
54 הולך למקום רחוק מיעדו האמיתי⁵⁸, ועל ידי כך "אולי

1 – ולכן לא חל בתקופתנו כל כך האיסור להתייחד עם נכרי
2 וכדומה⁵³.

3 מתעוררת השאלה מהי ההלכה במצב של "שאלו
4 להיכן הולך": לפי האופן הראשון שהוסבר לעיל, שהדין
5 של "ירחיב לו הדרך" הוא עקב חשד על הנכרים בכלל
6 – הרי בזמן הזה, כאשר הנכרים שוב אינם חשודים על
7 שפיכות דמים, מתבטל גם החשד על מי ש"שאלו..." ואין
8 צורך לנקוט זהירות של להרחיב לו את הדרך.

9 ואילו לפי האופן השני שהוסבר לעיל, שאם "שאלו
10 להיכן הולך" אין זה חשד בלבד, אלא "ברי היזקא",
11 כדלעיל – צריך להיות "ירחיב לו הדרך" גם בזמן הזה⁵⁴.

יג.

רש"י – "ברי היזקא"

12 לפי זה יש לומר, שזוהי המחלוקת בין רש"י לבין
13 הרמב"ם:

14 רש"י בפירושו לגמרא סובר כהסבר השני, שבמצב של
15 "שאלו להיכן הולך" יש לנכרי מסויים זה דין מיוחד –
16 וזוהי הוכחה שברצונו להזיק יהודי.

17 ורש"י לומד זאת מפשט הגמרא, מכך שבהמשך דין
18 של "ירחיב לו הדרך" מובאים בגמרא שני הסיפורים
19 הנ"ל, אודות "פגעו בהן לסטים", ואודות "פגעו ביה
20 גנבי": בכך נקבע בגמרא, לדעת רש"י, שבמעשהו "שאלו
21 להיכן הולך" חל על הנכרי דין של מזיק ודאי – בדומה
22 ל"לסטים" ול"גנבי"⁵⁵.

23 לפיכך מסביר רש"י, שאז צריך להשמר ככל האפשר:
24 לא רק כדיבור בלבד, כדי שהנכרי יחדל לחשוב להזיק
25 ליהודי, אלא צריך להטעות את הגוי בנוסח ברור: "אם
26 היה צריך לו לילך עד פרסה, יאמר לו ב' פרסאות אני

משא"כ הדינים שלפנ"ו שהזהירות מהנכרי היא ע"י הנהגה במעשה (או העדר העשי, כמו אל ישוע לפניו).

⁵⁶ והיינו שמיעקב למדין: (א) שזה נכנס בדין הכללי דחשודין על שפיכת דמים. (ב) אשר הדרך להזהר מזה הוא ע"י אמירה "עד אשר אבוא", הרחבת הדרך.

⁵⁷ להעיר מב' הגירסאות: בגמ' (ועד"ז ברי"ף ועוד) "מעשה" (בלא וא"ו), ובע"י (ועד"ז בילקוט ורא"ש שם) "ומעשה" (בוא"ו).

⁵⁸ ומה שלא הביאו הרמב"ם בפירוש להלכה – אולי י"ל כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש, בסגנון של דין והלכה כ"א סיפור מעשה. וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה. שר"ח כללי הפוסקים שבהערה 31. וראה בהערה הבאה. ועצ"ע.

⁵³ להעיר משו"ע אדה"ו סי' שפב ס"א: ולפי שאינו מצוי שידור ישראל א' עם גוי בחצר מפני שיחוש לעצמו שמא יהרגנו כי הגוי חשודי' על ש"ד. ובשו"ע אדה"ו או"ח שם: שהרי הוא לבוש בציצית ויתלוה עמו בדרך ויהרגנו הנכרי שהכעניו חשוד על שפיכת דמים.

⁵⁴ ש"ל שאין הכוונה (להדיעה החת יאיר*) שהגויים שבזמננו שנתנו טבעם ואינם שייכים לשפ"ד, כ"א דאין רגילין בכך כו' ומכין ועונשים כו' (כמובן מדבריו. ועיי"ש שכתב שהג"ל כתב רק ללמוד זכות על הנשים כו', אבל הזהיר בני מדינתו שאשה לא תלך לבית ערל בלי שומר). וא"כ מובן דכאשר גוי שאלו להיכן הולך, ה"ז מורה (לדעת רש"י) שדעתו להזיק.

⁵⁵ וראה בגמרא שם ובפרי"ד ד"ה לסטים דישאלים היו.

⁵⁶ וזה שהרמב"ם כתבו בהלכה בפ"ע, כי שאני דין זה שהוא באמירה,

(* ולכאורה לדעת המאירי אינו כן – ראה לשונו שננתק לעיל בהערה שם.

- 1 ימתין" ברצונו להזיק, למקום מרוחק יותר, ובנתיים
 2 יפרוש ממנו⁵⁹.
- יד.**
- הגלות – הכנה לגאולה**
- 3 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:
 4 ידוע⁶⁰, שכאשר לומדים בתורה ענין אחד מתוך ענין
 5 אחר, הכוונה היא, שהענין המלמד הוא הגורם שממנו
 6 נובעת התוצאה המתוספת לדבר הנלמד.
- 7 וכך בעניננו: הינצלוחם של היהודים במשך כל
 8 התקופות ובכל הדורות מידי הנכרים ש"שאלו להיכן אתה
 9 הולך" נובעת מכך שקיימת, בפנימיות, הדרך שהרחיב
 10 יעקב⁶¹ – "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה"⁶².
- 11 ההסבר לכך הוא:
 12 לגוי ולעכו"מיות תיתכן ח"ו שליטה על יהודי רק
 13 כאשר היהודי מתנהג באופן ש"מקומו" הוא בגלות אצל
 14 הגוי. ולפיכך סובר הגוי שהיהודי שרוי "באמת" תחת
 15 שליטתו.
- 16 אבל כאשר היהודי "מרחיב לו הדרך" – הוא אומר
 17 לגוי שהימצאותו בגלות היא רק עצירה באמצע הדרך. הוא
 18 באמצע דרכו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" –
 19 לגאולה, שאז יהיה להיפך: "ועלו מושיעים בהר ציון
 20 לשפוט את הר ענשו והיתה לה' המלוכה"⁶⁹ –
- 21 שהימצאותו בגלות מהווה הכנה ודרך להליכה לקראת
 22 הגאולה: הוא עסוק בעבודתו הרוחנית "לברר" ולזכך את
- העולם, לשבור את החושך של העולם הזה באמצעות נר
 מצוה ותורה אור, ובהכנת העולם לקראת הגאולה
 העתידה, כאשר⁶³ "והיה לך ה' לאור עולם..."⁶⁴ "והלכו
 גוים לאורך..."⁶⁵ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי
 פי ה' דיבר"⁶⁶ –
- ואז, בעת ההכנה לגאולה, מתבטל כוחה של ה"גויות"
 ובמילא – כחו של הגוי, והוא מאבד את שליטתו על
 היהודי.
- ונוצר אצל היהודי מצב של מנוחה, שאף בהיותו תוך
 כדי ההליכה ב"דרך הגלות אל הגאולה", אף לפני
 שמגיעים לאתחלתא של הגאולה, כבר אז – "ויבא יעקב
 שלם עיר שכם", "שלם בגופו .. בממונו .. בתורתו"⁶⁷,
 שישראל הם בריאים ושלמים, בגופם – כפשוטו, בממונם
 – בבני חיי ומזוני רויחי, ובתורתם – לומדים תורה
 במנוחה, באופן של "שלם בתורתו": התורה היא שלמה,
 ולומדים הן את הנגלה שבתורה והן את פנימיות התורה,
 אשר נתגלתה כדורנו בתורת החסידות, באופן של "תורה
 אחת" ו"תורה תמימה".
- ועל ידי כך מחישים את ביאת משיח צדקנו, כאשר
 יקויים, כאמור לעיל⁶⁸ הענין של "אבוא אל אדוני שעירה",
 – בקיום היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר
 עשו והיתה לה' המלוכה"⁶⁹,
- במהרה בימינו ממש.
- (משיחות ש"פ וישלח וש"פ וישב תשמ"א)

(64) ישעי' ס, יט.

(65) שם, ג.

(66) ישעי' מ, ה.

(67) פרשתנו לג, יח ובפרש"י.

(68) מפרש"י (לג, יד) בפשוטו של מקרא – כי אח"כ ממשיך רש"י "ומו"א

יש לפ' זו רבים".

(69) עובד' א, כא – ולא הועתק בפרש"י "והייתה לה' המלוכה" ואפילו
 לא רמזו ב"גומר" – כי זהו ענין נוסף על "אבוא גוי" ובזמן לאח"ו דאהפוך

אל עמים כולם גוי – וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א. וראה בארוכה לקו"ש
 חכ"ה ע' 175 הערה 71.

(59) ואולי י"ל דעד"ז הוא לדעת הר"ף והרא"ש ע"ז שם, שהעתיקו
 מעשה בתלמידי רע"ק שבגמרא* אף שהם ספרי פסקי הלכות. כי באו
 להשמיענו עור דין כאשר ברי היוקא.

(60) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 241. [המתורגם] ח"ו ע' 27. לקו"ש
 חכ"א ע' 74.

(61) להעיר ממחז"ל מעשה אבות סימן לבנים (ראה תנחומא לך ט. ב"ר
 פ"מ, ו. רמב"ן לך יב, ו. תו"ח לך פג, סע"ג ואילך. וראה לקו"ש [המתורגם]
 חט"ו ע' 82).

(62) להעיר מפענח רוא כאן: ואני אתנהלה לאטי לסכול צרת הגלויות
 כו.

(63) ראה תניא פל"ו.

(* כי דוחק לומר שהוא בשביל לידע הפירוש בירחיב לו הדרך שיאמר להם דרך רחוקה יותר מאשר בדתנו לילך כהמעשה דתלמידי רע"ק.

לקוטי שיחות

פרשת וישלח - י"ט כסלו

כרך ב

מתורגם ללשון הקודש

מפטרבורג". כלומר, כאשר יצא מסכנה, ואגרת זו מהוה,²⁸
 יחד עם ההודיה לקדוש-ברוך-הוא, הוראה ואזהרה²⁹
 לחסידים, "ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות³⁰
 אנ"ש על ריבוי החסידים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו ..³¹
 לבלתי רום לבכם..." – ובמצב זה מתאים הפירוש "שבכל³²
 חסד וחסד שהקדוש-ברוך-הוא עושה לאדם צריך להיות³³
 שפל רוח במאד".³⁴

ב.

**כיצד ייתכן חשו "שמא יגרום החטא" אצל יעקב ואצל
 אדמוה"ז?**

אך יש להבין בפנימיות הענינים⁵: כיצד ייתכן שיעקב³⁵
 יחשוש "שמא נתלכלכתי בחטא" – כיצד אפשרי ענין כזה³⁶
 אצל יעקב? אמנם מובן ש"התמעטו זכויותי על-ידי³⁷
 החסידים והאמת שעשית עמדי", כי כאשר "עושים לו נס"³⁸
 הרי "מנכין לו מזכויותיו"⁶ – אך זהו טעם רק לכך ש"מנכין³⁹
 לו מזכויותיו", אבל על-ידי כך לא נגרם שום חטא אשר⁴⁰
 יבטל את הבטחת הקדוש-ברוך-הוא?⁷⁴¹

בדומה לכך יש להבין לגבי אדמו"ר הזקן:

מכך שאדמו"ר הזקן אינו מביא באגרת-הקדש עצמה⁴³
 רק את המילים "וזהו גם-כן מדתו של יעקב", אלא מביא⁴⁴
 גם את ההמשך של פירוש הפסוקים "ובזאת התנצל על⁴⁵
 יראתו מפני עשו ולא די לו בהבטחתו והנה אנכי עמך...⁴⁶
 מפני היות קטן יעקב במאד מאד בעיני מחמת ריבוי⁴⁷
 החסידים כי במקלי... ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל...⁴⁸
 וכמאמר חז"ל⁸ שמא יגרום החטא שנרמה בעיני שחטא"⁴⁹
 – מובן:⁵⁰

(א) שפירושו של אדמו"ר הזקן ל"קטנתו..." שזוהי⁵¹
 ההתבטלות הנגרמת על-ידי ריבוי החסידים, משום קרבת⁵²
 ה' – קשור לפירוש הפשוט, שהכוונה היא ליראתו של⁵³

א.

שני הפירושים של "קטנתו..."

1 על הפסוק! "קטנתי מכל החסידים ומכל..." מסביר
 2 אדמו"ר הזקן באגרת הקודש², אשר כתב "אחר ביאתו
 3 מפטרבורג", "שבכל חסד וחסד" שהקדוש-ברוך-הוא
 4 עושה עם האדם צריך לגרום לו להיות שפל רוח, כי החסד
 5 הוא "קרבת אלקים ממש", וככל שהחסד רב יותר, הרי זה
 6 יותר "קמיה" (לפני הקדוש-ברוך-הוא), והאדם צריך
 7 להיות בטל יותר כלפי הקדוש-ברוך-הוא "כלא ואין
 8 ואפס". ולכן אמר יעקב "קטנתי מכל החסידים...", שעל
 9 ידי כל החסידים שעשה לו הקב"ה נעשה יעקב קטן יותר
 10 בעיניו. וזוהי ההתבטלות האמיתית הנגרמת על ידי קרבה.

11 פירוש רש"י על פסוק זה – "נתמעטו זכויותי על ידי
 12 החסידים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא
 13 משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו"
 14 – הוא פשוטו של מקרא. הוא מסביר מדוע ביקש יעקב
 15 "הצילני נא..." כאשר היתה לו הבטחה מפורשת
 16 "ושמרתיו..."³, "ואהיה עמך"⁴ – שהיה זה משום חששו
 17 "שמא משהבטחתני נתלכלכתי..."

18 אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "קטנתי מכל
 19 החסידים..." כפי שהן מהוות תורה – הוראה בעבודת ה',
 20 המתאימה לכל יהודי – שגילוי החסידים של הקדוש-ברוך-
 21 הוא צריך לגרום לו להיות שפל רוח.

22 וזאת בהתאם להבדל בין האופן שבו אמר יעקב
 23 "קטנתי" לבין האופן שבו כתב אדמו"ר הזקן את אגרת-
 24 הקדש: יעקב אמר זאת כתפילה ובקשה בעמדו במצב של
 25 סכנה ובהיות ירא מעשיו – ולכן הוא מסביר את הסיבה
 26 לפחדו ובקשתו.

27 אדמו"ר הזקן כתב את האגרת "אחר ביאתו

(5) כמו שהקשה ברד"ה קטנתי עטר"ת.

(6) שבת לב, א. תענית כ, ב.

(7) ראה רא"ם לפרש"י. חדא"ג מהרש"א ברכות ד, א.

(8) ברכות שם. והלשון "שנרמה בעיני שחטא" הוא הוספת אדה"ז.

(1) פרשתנו לב, יא.

(2) סי' ב.

(3) יצא כח, טו.

(4) שם לא, ג.

ד.

הקטנות שבין הגדלות הראשונה לגדלות השניה

בעל ה"פנים יפות" מפרש את הענין של "קטנתי מכל
 החסדים" כך: בעת עליית הנשמות מעולם אחד לעולם
 נעלה יותר – והרי "צדיקים אין להם מנוחה... שנאמר ילכו
 מחיל אל חיל"¹³ – הרי לפני עלייתן לעולם הגבוה יותר
 הן חוזרות לדרגה נמוכה, כמוסבר בהקדמה לספר "חינוך
 קטן" אודות הענין של "שבע יפול צדיק וקם"¹⁴, ובלשון
 ה"פנים יפות": בין הגדלות הראשונה לגדלות השניה יש
 קטנות שניה. וזוהי משמעות הפסוק "קטנתי...": בעליות
 אשר עלה יעקב מחוץ לארץ ישראל, היה אצלו לפני
 העליה ענין של "קטנתי".

לפי זה ניתן להבין את בקשת יעקב "הצילני נא מיד
 אחי מיד עשו": כיון שלאחר הבטחה זו, גם לאחר העליות
 הקודמות, היה אצלו הענין של "קטנתי" – הוא נזקק
 ל"הצילני נא". כפי שמוסבר ב"פנים יפות", שלמרות
 שדרגת קטנות שניה גבוהה יותר מהגדלות הראשונה¹⁵,
 למרות זאת, כיון שבכל זאת זהו ענין של קטנות, נזקקים
 להגנה מוגברת.

בדומה לכך יש לבאר את הקשר שבין פירוש רבינו
 הזקן לבין פירוש רש"י: המשמעות של "שמה נתלכתי
 בחטא" היא מלשון "אני ושלמה בני חטאים"¹⁶, שיש פגם
 – קטנות – בעבודתו יחסית למצבו החזק.

וזה קשור ל"ריבוי החסדים" אשר עשה הקדוש-ברוך-
 הוא עם יעקב, שלא גרם אצלו רק ל"נתמעטו זכותי",
 אלא שעבודת ה' שלו עצמה היא בבחינת קטנות וחסרון¹⁷,
 כי משום "קרבת אלקים ממש ביתר שאת מלפנים"¹⁸
 צריכה עבודת ה' להיעשות "ביתר שאת מלפנים", ואם
 עבודתו איננה כך, הרי הוא בבחינת ירידה ונפילה
 וקטנות¹⁹.

הנה"ד והעמוד שבין עולם לעולם, וכהע"ל לשכל גדול ועמוק שהוא
 דוקא ע"י הקושיות המבלבלות אותו לגמרי משכל הראשון (פלא הרמון
 בראשית ע' 302), שאף שבחינוניות ובגילוי מתבלבל משכל הראשון
 (שלכן צריך אז לשמירה גדולה, כמ"ש הפ"י שם), הרי באמיתית הענין,
 גם הנפילה אינה ירידה, כ"א (אדרבא – הקושיה באה ע"י שנתחדשה
 אצלו סברה שכלית שלא ידעה מקודם; היינו – חלק מהע"ל).

(16) מ"א א, כא.
 (17) ועד ש"לחטא יחשב" – ראה סד"ה קטנתי שם. וראה בארוכה
 ד"ה ויכנעו עמי תרנ"א. ד"ה החלצו תרנ"ט. סי"ג.
 (18) לשון אגה"ק שם.
 (19) גם י"ל דענין ד"חטא" הוא בדוגמת ענין "דקדוקי מצות"
 שבפע"ח ושער הגלגולים שם
 [ועפ"י פירוש זה יובן יותר מה שיעקב ירא שימסר ביד עשו.

1 יעקב משום שנדמה לו שחטא. (ב) שגם ענין זה קשור
 2 למצבו של אדמו"ר הזקן "אחר ביאתו מפטרבורג".

3 ויש לומר שבכך כוונתו לרמוז, שבלי להתחשב בכך
 4 שעוד בהיותו במאסר היתה בידו הבטחה מאת הבעל-שם-
 5 טוב ומאת המגיד ממעזריטש שהוא ישוחרר ויוכל
 6 להמשיך בהפצת חסידות ביתר שאת מאשר לפני כן? –
 7 למרות זאת גם "אחר ביאתו מפטרבורג" הוא מבקש על
 8 כך מהקדוש-ברוך-הוא.

9 ואין מובן: כיצד ייתכן אצל אדמו"ר הזקן ענין של
 10 "קטנתי – שמה יגרום החטא"?

ג.

מעשים קודמים עלולים להיחשב לחטא כאשר עולים
 בדרגה

11 באופן כללי ההסבר לכך הוא: כאשר עולים לדרגה
 12 גבוהה יותר, הרי דבר אשר בדרגה הנמוכה יותר לא היה
 13 חטא, נחשב לחטא בדרגה הגבוהה יותר. כלומר: לא זו
 14 בלבד שאם הוא יעשה מעשה זה עתה מחזקת היא זה
 15 חטא, אלא גם המעשה שכבר נעשה לפני כן, אשר לא היה
 16 חטא בעת עשייתו וייתכן שנעשה כך אצל יעקב ואצל
 17 אדמו"ר הזקן – הרי עתה, בדרגה העליונה יותר, דנים
 18 את האדם על מעשה זה¹⁰, ועליו לחזור על כך
 19 בתשובה¹¹.

20 אך אין די בכך. אמנם, בעת עשיית המעשה לא היה
 21 זה חטא, אך למרות זאת הוא נחשב כחטא כאשר עולים
 22 בדרגה, אך הכרחי לומר שגם בזמן עשייתו לא היה זה
 23 מעשה "חלק" לגמרי. כי אילו היה כל זאת כראוי בהחלט
 24 – לא היה צריך לחזור על כך בתשובה גם מאוחר יותר¹².
 25 נשארת השאלה: כיצד ייתכן לומר כך לגבי יעקב,
 26 ומאוחר יותר לגבי אדמו"ר הזקן?

וראה רש"י ברכות שם.
 (9) ראה בית רבי ח"א פט"ז.
 (10) ראה פע"ח שער התפלין פ"י. שער הגלגולים הקדמה כב. שער
 הכוונות ענין סודות שחרית של שבת בסופו.
 (11) תניא פכ"ט (לו, ב). ונת' בארוכה בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע'
 176.
 (12) ועכ"פ כענין "דקדוקי מצות" שבכתבי האריז"ל שבהערה 10.
 (13) סוף ברכות. סוף מו"ק (ושם הלשון: תלמידי חכמים. וראה
 לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 148 ואילך). וראה פע"ח ושער הגלגולים
 שם.
 (14) משלי כד, טז.
 (15) ואי"ז סותר למ"ש בחינוך קטן, שבין עלי' לעלי' הוא בבחי
 נפילה (גם) ממדרגתו הראשונה – כי הנפילה שבין עלי' לעלי' הוא כעין

ה.

הירידה בהפצת החסידות בעת המאסר

1 כך יובן גם בקשר לאדמו"ר הזקן:

2 ידוע²⁰, שהענין של "יפוצו מעינותיך חוצה" על-ידי
3 אדמו"ר הזקן התחיל בעיקר לאחר ביאתו מפטרבורג.
4 עובדה זו מצביעה על ההתעלות הגדולה שאליה הגיע
5 אדמו"ר הזקן לאחר פטרבורג יחסית לגדלות לפני
6 פטרבורג²¹. ובין הגדלות שלפני פטרבורג לבין גדלותו,
7 הנעלית יותר, שלאחר פטרבורג, היה אצלו הענין של
8 "קטנתו" – מאסרו של אדמו"ר הזקן.

9 המאסר היה כרוך ביסורים עצומים ורבים. כפי
10 שידועים²² דבריו של הרב מברדיטשוב לאדמו"ר הזקן
11 בקשר למאסר: מדוע לקח אדמו"ר הזקן על שכמו כל-כך
12 הרבה – "כל כך הרבה יסורי כלל ישראל, יסורים של
13 מעלה, יסורי הנפש ויסורי הגוף שלך, והרי יכלו להשיג
14 זאת באמצעות כחות מקיפים". דברים אלו אמר הרב
15 מברדיטשוב לגבי היסורים שהיו כרוכים במאסר עצמו,
16 ולאחר מכן – עוד היו היסורים שסבל אדמו"ר הזקן
17 בשלוש השעות שלאחר המאסר, אשר היוו עבורו "צער
18 גדול יותר מכל המאסר"²³.

19 ומוכן, שבגלוי²⁴ היתה זו קטנות ונפילה אפילו יחסית
20 לדרגת הגדלות הקודמת של אדמו"ר הזקן.

21 כפי שאנו רואים מדבריו של הרבי (מוהרש"ב) נ"ע²⁵,
22 שלמרות שקשה לומר כך, בכל זאת, כך הוא הדבר, שגילוי
23 האור אשר הגיע לאחר פטרבורג היה בדומה לדברי חז"ל²⁶

24 "הזית כשכותשין אותו מוציא שמנו". מן המשל מובן,
25 שבשעת המאסר היתה קטנות אף לגבי התקופה שלפני
26 פטרבורג:

27 כאשר כותשין זית, הרי בהיותו תחת הלחץ, אין לזית
28 אף משתי המעלות: אין לו את המעלה המאוחרת יותר
29 – כי עדיין לא הפיקו ממנו את השמן שעשוי להאיר את
30 כל העולם, ואין לו את המעלה הקודמת, שהיתה לו
31 בהיותו פרי, אשר למרות שלפני הכתישה לא יכלו
32 להשתמש בשמנו למאור – אך הוא היה פרי מאכל. ואילו
33 בתקופת הכתישה מאבד הזית גם מעלה זו²⁶.

34 אותו דבר מובן גם לגבי תקופת המאסר בפטרבורג.
35 לא זו בלבד שהפצת המעיינות לא היתה אז עדיין מורחבת
36 כמו לאחר פטרבורג, אלא שאז, בשעת המאסר, אף לא
37 יכולה היתה להתקיים הפצת החסידות באופן שפעל
38 אדמו"ר הזקן לפני פטרבורג.

39 ענין זה, שבתקופה ההיא לא היתה אפשרות להפיץ
40 חסידות, קשור גם לאדמו"ר הזקן עצמו, כפי שמוכן
41 לגבי אברהם אבינו, כאשר לא יכול היה לקיים גמילות
42 חסדים בהכנסת אורחים משום שלא היו כלל אורחים²⁷.
43 וכל-שכן: כאן מדובר לגבי גמילות חסד בגשמיות
44 ולעריביים ולפני מתן-תורה – על-אחת-כמה-וכמה כאשר
45 מדובר לאחר מתן-תורה, וליהודים, ולגבי תלמוד תורה²⁸,
46 ואף יותר מכך: תלמוד תורה של רבים, ועל-אחת-כמה-
47 וכמה פנימיות התורה²⁹.

48 ולכן הוא כתב "קטנתו..."

(22) לקו"ד שם כט, א.

(23) שם מ, ב.

(24) ראה לעיל הערה 15.

(25) תורת שלום ע' 26.

(26) ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"ו, א.

(26*) ראה בארוכה שיחת ש"פ וישב תשמ"ב.

(27) ב"מ פו, ב. הובא בפרש"י ר"פ וירא.

(28) ועייג"כ לקו"ד ח"א קג, א: אפילו א צדיק גמור וואס ער איז מתבטל פון ת"ת כו' (=אפילו צדיק גמור שהוא מתבטל מתלמוד תורה כו').

(29) ולהעיר מסיום האגרת קטנתי (שלא נדפס בתניא) ב"אגרות קודש" אדמה"ז – קה"ת, תשמ"ע (ע' צז): וגם מידי דברי זכור אזכרנו לכל אנ"ש הקרובים והרחוקים שלא ליסע אלי עד שבת מברכין אדר שני וגם אנ"ש החדשים לא יסעו קודם לכן עד שובי לאתני ולכחי ברוך הנותן ליעף כח.

דלפירוש "חטא – חסרון", הוא רק העדר מציאות (בדוגמת "נתמעטו זכותי"), שהתוצאות הן העדר – העדר שכר, אבל גם העדר עונש (אבל ראה הערה 17)]

ובפרט שמשנה – בפע"ח – הלי' ממש"כ לפני זה "עבירות קלות" – כי אפילו זה אינו. ולכן שייך לאמר שנדמה ליעקב (ולאדה"ז) שישנו בו. וכן מפורש בשער הגלגולים שם, שמחלק (בנוגע לכל אדם) ומונה על הסדר: עונות חמורים, חטאים קלים מהראשונים, דקדוקי מצות שהם כחות השערה (ולהעיר ממה שמפרש שם לאח"ז בחכם אחד גדול שנענש על "הדקדוק הקל", "גם נענש" על הליכת ד' אמות בשבת ברה"י ומעט עפר במנעליו בלי ידיעתו).

ולשון אנה"ק: שנדמה בעיניו שחטא, זה שנדמה בעיניו י"ל שהוא ע"ד מרו"ל (מו"ק יח, סע"ב) שגם בזה ב' אופנים: א) נחשד מפני שיש בו – עכ"פ מעין זה. ב) אין בו כלל, ונחשד (בנדרו"ד – בעיני עצמו) מפני סיבה צדדית (ביטול ביותר וקטנות שביתתיים).

(20) תורת שלום ע' 112.

(21) ראה לקו"ד ח"א כב, סע"ב ואילך.

6 וכמובא ב"קהלת יעקב"³² ש"נשיא" הוא בראשי תיבות
7 "ניצוצו של יעקב אבינו" – ובמיוחד בקשתו של אדמו"ר
8 הזקן –
9 אשר הם מתפללים עבור כל יהודי, שבלי להתחשב
10 בכך ש"קטנתי...", תקויים ההבטחה "היטב איטיב עמך,
11 ושמתו את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב".
(משיחת ש"פ וישלח תשכ"ה)

1. בקשת יעקב ונשיאי ישראל חוזרת בכל שנה עבור כל
יהודי
1 בכל שנה ושנה חוזרים על עצמם העניינים³⁰, וכיוון
2 שכל העניינים מתחילים בתורה, לפיכך קוראים בתורה
3 בשבת הסמוכה ל"ט כסלו³¹, או ב"ט כסלו עצמו "קטנתי
4 מכל החסדים...".
5 זוהי בקשתו של יעקב אבינו ושל נשיאי ישראל –

(31 ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.
(32 מערכת רבי. ונת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 33 בהערה.

(30 ראה לב דוד (להחיד"א) פכ"ט (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' תיקון
שוכבים). משנה ס"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים)
ס"ה בארוכה.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז מ"ח, תשי"ח
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג מ"ח.

יהי רצון שכמו שמבשר טוב מאשר כמה מהשכנים בלתי רצויים עזבו הדירות, ויש להם
דיירים טובים במקומם, כך יבשר טוב בשאר העניינים אודותם כותב.

ובמה שכותב אשר לפני שנה בערך קנה בית בשכונה אחרת... ותמיד לו צרות וכו'.

לפעמים רבות קורה בזה, כשאין זהירים בהפרשת מעשר עכ"פ מעשר לצדקה מהרוחים
של בית זה, ואם גם בנדון דידי' כן העניין, זאת אומרת, שעד עתה לא הפריש מעשר (וידוע מאמר
רז"ל שאין מדקדקין בצדקה -, ושלכן צריכים להוסיף עכ"פ מעט יותר על המעשר), מובן שלכל
לראש צריך לתקן את זה, ומה טוב למלאות את אשר החסיר במעשר לצדקה בהחדשים שעברו,
וכיון שהקב"ה אומר בהנוגע לצדקה ובחנוני נא בזאת, וידוע דרשת רז"ל עשר בשביל שתתעשר,
בטח תקוים הבטחה זו גם בנדון דידי'.

תקותי שעכ"פ מכאן ולהבא ישמור על שלשת השיעורים של חומש תהלים ותניא הידועים,
אשר שמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר שוים הם לכל נפש וסגולה
לכו"כ עניינים, וזוגתו תחיי תשמור על מנהג בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם הדלקת
הנרות בכל ערב שבת קדש וערב יום טוב.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ילקוט לוי יצחק על התורה

יעקב מדת⁶ התפארת. . העשיר⁷ דא עמודא דאמצעייתא
ברעיא מהימנא פ⁸ תשא דף קפו.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קג

6) יעקב בחי' תפארת: כמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב אבינו
מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר ח"א דף קנו, ב. ח"ג דף שב, א.
לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פ, ד.

ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי [הוצאת תשע"ה] עה, ב
בסופו: כל עיקר בחינת יעקב הוא בחינת קו האמצעי שנקרא בריח
התיכון המכריח כו' שהוא בחינת תפארת דו"א כידוע, דהיינו בחינת
התכללות מחו"ג דוקא וזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים
שונים הפכיים יחידו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או
לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא
בחינת התכללות מחו"ג כנודע.

וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות, כי בחינת אברהם הוא רק בחינת
החסד בלבד, ובחי' יצחק הוא רק מדת הפחד ואין שם בחינת תפארת
כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד
יצחק ה' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק'
בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת
התפארת וכו'. עיי"ש.

7) יעקב כמו התפארת. . עשיר: בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים
לש"ס עמוד של, מביא הפסוק (ויצא לא, טז) מ"ש בעיקב "כי כל
העושר אשר הציל אלקים מאבינו וגו'".

8) זהר ח"ב דף קפו, ב. וז"ל [ובתרגום ללה"ק]: [מש"ב] עֲשׂוּרִים גָּבְהָ
הַשָּׁקֶל דָּא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י'
פשוטה – חכמה, ואותיות ו' ד' הם סוד זו"ן, ו' היא הו"ק דו"א, וד'
היא המלכות שהיא דלה ועני', והיינו) הַעֲשִׂיר לָא יִרְבֶּה, דָּא עֲמוּדָא
דְּאִמְצָעִיתָא (הוא ז"א שהוא סוד אות ו' שהוא עשיר), לָא יִרְבֶּה עַל
עֲשׂוּר (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול
מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן
עשר ספירות שלימות), וְהָכִי אִתְמַר בְּסִפְרָא יִצְיָהּ (וכך למדנו בספר
יצירה פ"א מ"ד), עֲשׂוּר סְפִירוֹת בְּלִימָה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר
להשיגם), עֲשׂוּר וְלֹא אֶחָד עֲשׂוּר (כי אי אפשר להוסיף על עשר ספירות).
וְהַדָּל לָא יִמְעִיט, דָּא צְדִיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה
ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לָא
יִמְעִיט מִעֲשׂוּר (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר
ספירות). עיי"ש.

ראה לקמן סימן קטז. קיז. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג ע'
קיא ואילך. ועוד.

שמות 5, א – ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים
תעשה אתו

מד

הקטרת שבמזבח הזהב – שהי' "באמצע" – היתה
מעשרת (יומא כו, א), בחי' תפארת, "העשיר דא עמודא
דאמצעייתא"

הקטורת¹ שבמזבח הזהב שהי' באמצע² היתה מְעִשְׁרֶת³,
וקטרת פירושו⁴ קשר. הוא בחי' והקשורים ליעקב⁵.

1) בסימן זה, מקשר ומחבר כמה פרטים ביחד, והם:
א) הקטרת היתה מְעִשְׁרֶת.

ב) מזבח הקטרת הי' ב"אמצע" ההיכל.

ג) "קטורת" מלשון "קשר" – בחי' יעקב, קו האמצעי.

ד) בהמשך לאות ג, יעקב מדת "תפארת" – הנק' עשיר.

2) פקודי מ, ה. ראה תוספתא יומא פ"ב ה"א. יומא לג, ב. ירושלמי
שקלים פ"ו ה"ג. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ז. פ"ג הי"ז.

3) יומא כו, א. וראה גם לקמן סימן מה.

4) וקטרת פירושו קשר: ראה "רשימת המנורה" ע' צט ואילך. וז"ל
(ובתוס' פענוחים והערות בשו"ג מהמו"ל): "וכיון שהקטורת ענינה
ריח שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף) נהנית מומנו, נמצא, שרומזת
הקטורת שהאדם הוא במדרגה שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף)
היא המושלת בו, ואז הוא מתקשר בה' בלי מונוע – כמרומוז ב"קטורת"
שהוא מלשון קשר, כפי שמצינו ו"קטרת" הוא התרגום ד"ותקשר",*
וכדרשת רז"ל על קטורה שקשרה פתחה ואין לה שייכות אלא לאברהם
(רש"י בראשית כה' א' – מב"ר**), וענינו בעבודה – שהאדם מתקשר
עם הקב"ה להיות שייך אליו בלבד, והתקשרות זו היא בלי מניעה, כיון
שאין הגוף תופס מקום כלל, ורק הנשמה היא המושלת עליו. "עיי"ש.
(* כמ"ש (וישב לח, כח): וְנִתְקַשְׁרוּ עַל יְדֵי שְׁנֵי גוּוֹ, ותרגם אונקלוס:
וְנִתְקַבְּתָא עַל יְנִיָּהּ וגו'"). (ראה אוה"ת תולדות קנב, סע"א: "ענין קטרת
שהוא לשון קשר, כי כל קשר שבפסוק מתורגם בלשון קטר כמו . .
ותקשור שני על ידו וקטרת על ידי כו'").

** בפרש"י: "קטורה, זו הגר, ונקראת קטורה על שם . . שקשרה
פתחה שלא נודווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם". ובב"ר פס"א,
ד: "ושמה קטורה, מן קטר כזה שהוא חותם גנוכה ומוציאה בחותמת
קשורה וחתומה".

וראה זהר ח"ג דף רפה, א.

תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ח חלק ג ע' 302 ואילך.

5) ויצא ל, מב. "והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב".

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

"הסח הדעת" פרושו - למעלה מן הדעת; כלומר, שלאחר שענינו זה חודר בדעתו (על ידי המחשבה וההתבוננות וכו'), הרי זה נעשה אצלו באופן של "הסח" ולמעלה מן הדעת.

(ע"פ שיחת ש"פ בלק תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

חובה לעסוק בהפצת המעניות

כל אחד ואחד מבני ישראל הרי מאמין הוא ומקנה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אשר, ההקדמה וההכנה לזה - שיפוצו מעינותיו של הבעל שם טוב חוצה. ובמילא - עליהם לנצל כל אפשריות בזמן לקלט תורת הבעל שם טוב, שנתבארה הדק היטב בתורת חסידות ח'קמה בינה ד'עת, למען יוכלו לעמד בראש אלו שיזכו לקבל פני משיח צדקנו בקרוב.

(לקוטי שיחות ח"ו עמ' 227)

הכל מתחיל בתורה

מאחר שהגאולה צריכה להיות בכל העולמות כלם, וכל ענין נפעל על ידי התורה - מובן, שבמינים אלו של סוף הגלות חשוב ביותר שלמוד התורה יחדר בכל העולמות כלם, על ידי זה שלומדים את כל ארבעת חלקי פרד"ס בתורה ביחד, שהם כנגד ארבעה העולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. מובן, אם כן, עד כמה חשוב בימינו אלו ללמוד נגלה דתורה ביחד עם פנימיות התורה.

(ש"פ האוניו תשמ"ג)

לדעת את ה' - בהתעסקות

על ימות המשיח אומר הרמב"ם בסיום וחותרם ספרו "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" ודיוק הלשון 'עסק' דוקא, הינו, לא מעשה ופעולה סתם, כי אם באופן של התעסקות (ראה ב"ח לטור ארח חיים סימן מ"ז דבור המתחיל ונסחא), כולל - שיש בזה גם רוח והוספה כו', כלשון חז"ל (בבא מציעא מ, ב) "זבון וזבין תגרא אקרי" (בתמיה). ופשיטא, שנתוסף בזה מיום ליום, הינו, אף על פי שגם ביום שלפני זה היתה התעסקותו ב'לדעת את ה'', הרי מיום ליום נתוסף בזה באופן נעלה יותר.

(ע"פ ספר השיחות תשמ"ז ח"א ע' 232 הערה 21. מתוך "לקראת שבת")

להקשיב ל"תינוק הבוכה"

כל יהודי הנמצא בגלות, בין אם הוא בוכה בגלוי ובין אם אינו בוכה בגלוי, מצבו הוא בבחינת "תינוק הבוכה": מדוע לא נמצאים במצמד ומצב של הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו ושרויים עדין בגלות?!...

וכיון שהוא יהודי אמת, הרי כואב לו, ובאמת, עד שהדבר גורם למצב של "בוכה", - מדוע נמצאים עדין בגלות?!

(משיחת ה' תמוז תש"מ. מתוך "לקראת שבת")

"ימות המשיח", לשון רבים

יש להוסיף בדייק הלשון "להביא לימות המשיח" - "להביא" דיקא, ולא בלשון הרגיל "לרבות", ו"ימות המשיח" לשון רבים - שכאשר החיות דכל אחד ואחד מישראל הוא בענין המשיח הנ"ל, הרי זה מביא (בדרך ממיילא) למצמד ומצב דימות המשיח, שהעצם דישראל יהיה בהתגלות בפעל ממש; ובזה גופא "לימות המשיח" לשון רבים, דיש לומר שרומז על שתי התקופות הפלליות שבימות המשיח, ורומז גם על כל דבר העליות שיהיו בימות המשיח באופן של הליכה מחיל אל חיל עד אין קץ.

(ע"פ ש"פ תולדות תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

להתכונן ל"חפה"

ישנם כאלה שטוענים: תורת החסידות אכן משולה לאבנים טובות ומרגליות, אבל - הוא אינו רודף אחר מרגליות, ודי לו אם לבושו יהיו שלמים.

אף אתה אמר לו: הרי "הנה זה עומד אחר פתלנו", ועלינו אפוא להתכונן לביאת המשיח, שאז נזכה "ללכת אל החפה" עם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ואם כן צריכים גם מרגליות.

(לקוטי שיחות ח"כ עמ' 871)

למעלה מן הדעת

מאמר חז"ל שמשיח בא "בהסח הדעת" (סנהדרין זו, א) אינו בסתירה חס ושלום למחשבה ולהתבוננות, באופן של דעת, בעניני משיח וגאולה.

חומש יומי

פרשת וישלח

~ יום ראשון ז' כסלו ~

לב (ה) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכָיִם לִפְנֵי אֱלֹהֵי עֹשֹׂו אָחִיו ארצה שְׁעִיר שָׂדֵה אֲדוּם:

כ"ט - וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכָיִם • מַלְאָכָיִם מִמֶּשׁ (כ"ח). ארצה שְׁעִיר • לְאָרֶץ שְׁעִיר, כָּל תְּבָה שֶׁצָּרִיכָה לְמַד בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה.

~ נקודות משיחות קודש ~

את המצב שבו מצוי עֹשֹׂו, אם יוכל (וכיצד) לבררו - בן גם בְּמִינּוֹ: כְּשֶׁמוֹצֵעַת לְאָדָם הַצָּעָה בְּדָבָר תִּפְקֵיד חֵדֶשׁ, עָלָיו לְבַדּוֹק תְּחִילָה אם הַצָּעָה חֲדָשָׁה זוֹ הַמוֹצֵעַת לוֹ, לֹא תִגְרוֹם לוֹ יִרְדָּה וּרְחִינִית. עָלָיו לְשַׁלּוֹחַ תְּחִילָה 'מַלְאָכָיִם' - הִיגוֹ כּוֹחוֹת הַשֶּׁקֶל וְהַרְגֵּשׁ שְׁלוֹ, שֶׁיַּחְקֹר וְיִסְקוּ אם יוכל להִתְמוֹדֵד עִם עֶסֶק חֲדָשׁ זֶה שֶׁהוֹצֵעַ לוֹ, אִם לֹא. הָאֵם יוֹכֵל לְהַעֲלוֹתוֹ לְקְרוֹשָׁה, אוֹ חֲסֵד־וְשִׁלּוּם לְהִיפֹךְ (כִּי הָעֶסֶק אֵינּוּ רַק כְּלִי לְפָרְנִסָּה, אֲלֵא גַם דָּבָר שֶׁזּוֹמֵן לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁבְּאִמְצָעוֹתָיו יִמְלֵא אֶת תִּפְקִידוֹ בְּעִבּוֹדַת הַבִּירוּרִים). וְעַל-פִּי תּוֹצְאוֹת הַחִישׁוֹב הַזֶּה - יִסִּיק אֶת מִסְקְנוֹתָיו. (לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 293 - מתוך 'התקשרות')

לאחר שגמר יעקב את עבודת ה'בירורים' שלו (בירור ניצוצות הקדושה מן ה'קליפה' והעלאהם למקורם) בבית לָבָן, ביקש 'לברר' את עֹשֹׂו. קודם שהתחיל בעבודה זו שלח מלאכים אל עֹשֹׂו, לבדוק אם זה יהיה 'בירור' קל יחסית או מתוך קשיים ומלחמה (תוצאות הבדיקה אכן הוכיחו כי צדין מוקדם לברר את עֹשֹׂו, והדבר יוכל להתבצע רק לעתיד-לבא, כְּאִשֶּׁר "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשִׁפּוֹט אֶת הַר עֹשֹׂו". וְלָכֵן אָמַר יַעֲקֹב (להלן לג, יד) "וְאֲנִי אֲתַנְהֵלֶה לְאִשִּׁי... עַד אֲשֶׁר אָבּוֹא אֶל אֲדוּנֵי שְׁעִירָה"). וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים: כָּשֶׁם שֶׁיַּעֲקֹב, בְּרִצּוֹתָיו לְבּוֹא אֶל עֹשֹׂו וּלְבַרְרוֹ, לֹא סָמַךְ עַל הַצְּלָחָתוֹ בְּעֵבֶר בְּבֵית לָבָן, אֲלֵא שֶׁלַח מַלְאָכָיִם לְחַקֹּר וּלְבַדּוֹק

ה) וַיִּצַּו אֹתָם לְאָמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדוּנֵי לְעֹשֹׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לָבָן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד-עָתָה:

ה וּפְקִיד תְּהוֹן לְמִימַר בְּדִין תִּימְרוּן לְרַבּוֹנֵי לְעֹשֹׂו בְּדָנָן אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן דְּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעַן:

~ נקודות משיחות קודש ~

"גרות" בעניני עולם הזה

וְזֶהוּ עֵמֶק הַפֶּשֶׁט בְּ"עִם לָבָן גִּרְתִּי", שֶׁאִף שֶׁיַּעֲקֹב הִתְגַּוֵּר בְּיַחַד עִם "לָבָן הָאֲרָמִי", וְהָיוּ לוֹ כָּל עֲנִינֵי עוֹלָם-הַזֶּה כִּי-שׁוֹר וְחִמּוֹר, צָאן וְעָבַד וְשִׁפְחָה", עִם-כָּל-זֶה הָיוּ עֲנִינֵים אֲלוֹ כְּדָרִים זָרִים אֲצִלוֹ, "גִּרְתִּי" מִלְּשׁוֹן גְּרוּת וְלֹא הָיָה שְׁקוּעַ בָּהֶם, וּבֵיתוֹ - דִּירַת

עִם-לָבָן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד-עָתָה: עִם לָבָן גִּרְתִּי וְתַרְגֵּם מְצוֹת שְׁמֵרְתִּי. (לב, ה. ובפירוש רש"י) הַפְּרוֹשׁ הַפְּשׁוּט בְּ"גִרְתִּי" הוּא מִלְּשׁוֹן "גֵּר" (הַפּוֹכוֹ שֶׁל "תּוֹשֵׁב"), שֶׁמִּתְגַּוֵּר שָׁם רַק בְּאִפְסָן אֲרָעִי.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ד) אַחֲרֵי זֹאת שֶׁלַח יַעֲקֹב שְׁלִיחִים שְׁעִיר, אֶל אָרֶץ אֲדָם. (ה) וְצִוָּה עֲלֵיהֶם בְּאִמְרָה: כֹּזֵאת אֲמַרוּ בֵּין יָדָיו (לפניו) אֶל עֹשֹׂו אָחִיו אֶל אָרֶץ גִּרְתִּי אֲצִל לָבָן, וְנִתְאַחֲרְתִּי עַד עָתָה.

<p>הנה גם בבית לכן הארמי הצליח ש"תרג"ג מצות שמרתיו", ולא בלבדו אותו עניניו השמיים מעבודת ה'. (לקוטי שיחות, כרך א, עמוד 68 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')</p>	<p>הקבע שלו, היו הנשמה ועניני תורה ומצוות. וזהו הקשר בין הפרוש הפשוט, ד"גרתיו" מלשון גרות, לדרוש ד"גרתיו בגימטריא תרג"ג - "תרג"ג מצות שמרתיו": כי רק על-גידיוהו שעניניו עולם-הנה היו אצלו בבחינת "גרות",</p>
---	--

"גרתיו", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לכן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתיו, ולא למדתי ממעשיו הרעים.

כ"ט ◀ גרתי • לא נעשיתי שר וחסוב אלא גר, אינך כדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הנה גביר לאחידך", שהרי לא נתקמה בי. דבר אחר:

ויהיה לי תורין ותמירין ען ועבדין ואמקון ושלחית לחנאה לרבוני לאשפחא רחמין בעיניך:

(1) ויהי לי שור ותמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצאתי חן בעיניך:

התרגגול', ואינו אומר: 'קראו התרגגולים'. ואשלחה להגיד לאדני • להודיע שאני בא אליך. למצאתי חן בעיניך • שאני שלם עמך, ומבקש אהבתך.

כ"ט ◀ ויהי לי שור ותמור • אבא אומר לי: "מטל השמים ומשמגי הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שור ותמור • דרף ארץ' לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לתברו: 'פלילה קרא

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>נתייע את עשו מלבצע את מזימתו הרעה. לכן הודיעו יעקב בתחילה: "ויהי לי שור" - המורה על תקיפות וחזק, ולאחר מכן הוסיף גם צאן - לרמז שיש לו גם התבטלות לה', וממילא תוקפו אינו תוקף פרטי, אלא תוקף דקדושה. אולם, הקדמת 'שור' ל'צאן' היא רק כלפי עשו כדי להרתיעו, אף יעקב כשהוא לעצמו - עיקר ענינו הוא "צאן רבות", התבטלות להקב"ה. (לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 552 ועמ' 752 - מתוך 'התקשרות')</p>	<p>עיקר כוונתו של יעקב היה צאן, כפי שלמדנו בפרשה הקודמת (ל, מג) ו'ויפרוץ האיש מאוד מאוד ויהי לו צאן רבות', וממכירת צאנו קנה גם "שפחות ועבדים וגמלים ותמורים" (ראו פירוש רש"י שם). אם-כן, מדוע לא נכתב "צאן" לפני "שור ותמור"? והביאור: צאן - רימז להתבטלות, שפלות והכנעה. שור - רימז לתוקף, גדלות וחזק. באמרו "ויהי לי שור ותמור וגו'" התפונן יעקב להודיע לעשו את הנכונות והכוחות הנעלים שיש לו, מתוך תקנה שמידע זה</p>
--	---

וזתבו אנגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחוה לות עשו ואף אתי לקדמותך וארבע מאה גברא עמה:

(1) וישבו המלאכים אל-יעקב לאמר באנו אל-אחיך אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו:

כ"ט ◀ באנו אל-אחיך אל-עשו • שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עורנו בשנאתו

(כ"ד פ' ע"א)

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(1) ויהי הנחה לי בקר ותמורים וצאן ועבדים ואמהות, ושלחתי להביא לידיעת אדני כדי למצא חן אצלך.

(2) וכהן חזרו השליחים אל יעקב באמרום: הגענו אל אחיך אל עשו ארבע מאות גבר.

(ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּיצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת:

כ"ט - וַיִּירָא וַיֵּיצֵר • "וַיִּירָא" שְׁמָא יִהְרַג (ב"ר ותנחומא), "וַיֵּיצֵר לוֹ" אִם יִהְרַג הוּא אֶת אַחֵרִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִפְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה:

ט וַיֹּאמֶר אִם יֵימִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁרִיתָא חֲדָא וַיִּמְחַנְהָ וַיְהִי (נ"י וַיִּמְחַנְהָ וַתְּהִי) מִשְׁרִיתָא דַּתְּשַׁתָּאָר לְשִׁיזְבָּא:

גְּדוּלָה וְחֹזֶק וְחִזְק וּמְפָרֵק הָרִים", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה. וְכֵן 'אֵשׁ' (במדרב"ט) "וְאֵשׁ יִצְאָה מֵאֵת ה'", לְשׁוֹן נְקֵבָה, (תהלים קד) "אֵשׁ לוֹהֵט", לְשׁוֹן זָכָר. וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה • עַל־כִּרְחוּ, כִּי אֶלְחָם עִמּוֹ. הַתְּקִין עֲצָמוֹ לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים: לְדוֹרוֹן, לְתַפְלָה וּלְמַלְחָמָה. לְדוֹרוֹן: "וַתַּעֲבֹר הַמַּנְחָה עַל פְּנֵינוּ", לְתַפְלָה: "אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם", לְמַלְחָמָה: "וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה".

כ"ט - המַחֲנֶה הָאֶחָד וְהִפְהוּ • 'מַחֲנֶה' מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה. (תהלים כז) "אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה" הָרִי לְשׁוֹן נְקֵבָה, (לקמן לג) "הַמַּחֲנֶה הַזֶּה" לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים מִשְׁמָשִׁים לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: (לעיל ט) "הַשְּׂמֶשׁ יִצֵּא עַל הָאָרֶץ", (תהלים ט) "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצְאוֹ", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר, (מלכים ב ג) "וְהַשְּׂמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם", הָרִי לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכֵן רוּחַ (איוב א) "וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוּלָה בָּאָה", הָרִי לְשׁוֹן נְקֵבָה, "וַיִּנְעַע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת", הָרִי לְשׁוֹן זָכָר. (מלכים א ט) "וְרוּחַ

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֵּים אֵלֵּי שׁוֹב לְאַרְצְךָ וְלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:

י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵה דְאַבְרָהָם וְאֱלֹהֵה דְיִצְחָק יְיָ דִּי אָמַר לִי תוֹב לְאַרְעֶךָ וְלִגְלוּדוֹתְךָ וְאִוִּטִיב עִמָּךְ:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֵּים אֵלֵּי שׁוֹב לְאַרְצְךָ וְלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:

יִצְחָק", וְשֵׁם אִמְרַת לִי: "וַשְׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ", וּבְבֵית לְבָן אִמְרַת לִי: "שׁוֹב אֶל אֶרֶץ אַבְוֹתֶיךָ וְלְמוֹלַדְתְּךָ וְאַהֲבִיהָ עִמָּךְ", וְשֵׁם נְגִלְיָתָ אֵלֵי בְּשֵׁם הַמִּיחָד לְבָדוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל יַעֲקֹב, שׁוֹב אֶל אֶרֶץ אַבְוֹתֶיךָ וּגְו", בְּשֵׁמֵי הַבְּטָחוֹת הָאֵלוֹ אֲנִי בָּא לְפָנֶיךָ.

כ"ט - וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק • וְלַהֲלֹן הוּא אוֹמֵר: "וּפְתַח יִצְחָק". וְעוֹד, מֵהוּ שָׁחַז וְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּיחָד, הִנֵּה לוֹ לְכַתֵּב "הָאוֹמֵר אֵלֵי שׁוֹב לְאַרְצְךָ" וְגו' ? אֵלֵּא כִּף אָמַר יַעֲקֹב לְפָנָי הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: שְׁתֵּי הַבְּטָחוֹת הַבְּטָחָתִּי: אַחַת, בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שָׁבַע, שְׁאִמְרַת לִי: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי

(יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל־הָאֱמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנֹת:

יא זְעִירוֹן זְכוּתִי מִכָּל חֲסִדִין וּמִכָּל טְבוֹן דִּי עַבְדְּךָ עִם עַבְדְּךָ אֲרִי יְחִידִי עֲבָרִית יַת יַרְדֵּנָא הַדִּין וְכַעַן הָיִיתִי לְתַרְזִין (נ"י לְתַרְזִין) מִשְׁרָן:

(יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל־הָאֱמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנֹת:

כ"ט - קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים • נִתְמַעֲטוּ זְכוּתִי עַל־יַדִּי הַחֲסִדִים וְהָאֱמֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. לְכִף אֲנִי יֵרָא,

שְׁמָא מִשְׁהַבְּטָחָתִּי נִתְלַכְלַכְתִּי בַּחֲטָא, וַיִּגְרַם לִי לְהִסָּסֵר בְּיַד עֲשׂוֹ. וּמִכָּל־הָאֱמֹת • אִמְתַּת דְּבְרִיךָ,

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ח) וְלָכֵן הִתִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וְהָרְגִישׁ מִצּוּקָה מִהַמְּצָב הַזֶּה, וְחָלַק אֶת הָעַם אֲשֶׁר עִמּוֹ וְהַצֹּאן וְהַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת.

(ט) וַיֹּאמֶר: אִם יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל אֶחָד מִמְּחֵנֵי הַמַּחֲנֶה וְהִפְהוּ, הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר יִפְלִט.

(י) אֱלֹהֵי אָבִי אֲבָרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק, אֵלֵּי שׁוֹב לְאַרְצְךָ וְלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ.

(יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל־הָאֱמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְּמַקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנֹת.

שיעור יומי ליום שני ח' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת וישלח נא
שְׁמַרְתָּ לִי כָּל הַהִבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתִּינִי. **פִּי בְּמַקְלִי** •
לא הִיָּה עִמִּי: לא כֶּסֶף, וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֵה, אֲלֵא

~ נקודות משיחות קודש ~

יותר, ואם יקמים את המצוות באותה התלככות וכוונה כפי שקיזמן קודם לכן - לא יהיו אלה מצוות שלמות. אלא עוד זאת, אף המצוות שפבר קים עד כה - נגזרות עתה משלימותן ונעשות חסרות ('חסאים') לגבי דרגתו הנוכחית. וזהו שאמר יעקב: מכיון שהקב"ה השפיע לי רוב חסדים, נרא אני שמא עתה, בדרגתי הנעלית יותר ("משהבטחתי") - מעשי הקודמים הם בבחינת חסא, "נתלקכתי בחטא".

שמא משהבטחתי נתלקכתי בחטא ויגרום לי להימסר ביד עשו (רש"י)
ביצד יעקב אבינו, בחיר האבות, חשש שמא נתלקלך בחטא חס-ושלום?
אלא שבכל פעם שאדם מתעלה ברוחניותו, נחשבת דרגתו הקודמת לחטא (במונח של חסרון, כמו שפתיב "והייתי אני ובני שלמה חטאים").
'חטא' זה הוא לא רק מפני שקצת נדרשת ממנו עבודה שלמה

יב שזכני נא מיד אחי מיד עשו פירא אנכי
יב שזכני נא מיד אחי מיד עשו מידא דאחי מידא דעשו ארי
דחל אנא מנה דילמא ייתי וימחניי אמא
על בניא:

כש"י • מיד אחי מיד עשו • "מיד אחי", שאין נוהג עמי כאח, אלא כעשו הרשע.

יג ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב:
יג ואת אמרת אוטבא אוטיב עמך ואשוי ית
בניך סגיאין כחלא דימא די לא יתמנון
מסגי:

כש"י • היטב איטיב • "היטב" בזכותך, "איטיב" בזכות אבותיך (כ"ח). ושמתי את-זרעך כחול הים • והיכן אמר לו בן? והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח) "והיה זרעך כעפר הארץ"? אלא, שאמר לו (שם) "כי

לא אעזבך עד אשר אם-עשיתי את אשר דברתי לך",
ולאברהם אמר: (לעיל כח) "הרבה ארבה את זרעך
ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת-הים".

~ יום שני ח' כסלו ~

יד וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו:
יד וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה
בידה תקרבתא לעשו אחיה:

כש"י • הבא בידו • ברשותו, וכן (במדבר כא) "ויקח את כל-ארצו מידו". ומדרש אגדה: "מן-הבא בידו", אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם

בידו. דבר אחר: "מן-הבא בידו", מן החלין, שנטל מעשו, כמה דאת אמר: (לעיל כח) "עשו אעשרנו לך", והדר לקח מנחה".

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

זה הירדן, וכעת כבר נהיו לי שני מחנות.
יב) אשאלה מך פי תצילני מיד אחי מיד עשו, היות שאני נרא ממנו שלא יבוא וירצח את אשר עמי, האם עם הבנים, בלא רחמים.
יג) ואתה אמרת: אני איטיבה לך, ואני אעשה את שושלתך כחול הים

(טו) עֲזִים מֵאֲתִים וּתְיָשִׁים עֲשָׂרִים רַחֲלִים מֵאֲתִים
טו עֲזִי מֵאֲתִי וּתְיָשָׁא עֲסָרִין רַחֲלִין מֵאֲתִין
וְדַכְרִין עֲסָרִין:
וְאֵילִים עֲשָׂרִים:

לפי טרח המטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה ודרכן להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר. ופריס, שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות. ולחמור, שהולך בדרך רחוקה - שתי נקבות לזכר. ולגמלים, שהולכים דרך יותר רחוקה - נקבה אחת לזכר.

עֲזִים מֵאֲתִים וּתְיָשִׁים עֲשָׂרִים • מֵאֲתִים עֲזִים צְרִיכוֹת עֲשָׂרִים תְּיָשִׁים. וְכֵן כָּלֶם, הַזְכָּרִים כְּדֵי צֶרֶף הַנְּקֻבוֹת. וּבִכְרָאשִׁית רַבָּה דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לְעוֹנָה הָאֵמוּנָה בַתּוֹרָה: הַטְּיָלִים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שֶׁתִּים בְּשֶׁבֶת. הַחֲמֻרִים, אַחַת בְּשֶׁבֶת. הַגַּמְלִים, אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. הַסְּפִנִּים, אַחַת לְשֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְכּוֹן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּכוּוֹן, אִךְ נִרְאֶה בְּעֵינֵי שְׁלֹמֹדֵנוּ מִכָּאן, שְׂאִין הָעוֹנָה שׁוּה בְּכָל אָדָם, אֲלֹא

טז גמלי מנקתא וביהוון תלתי תורתא
ארבעין ותורי עסרא אתנן עסרין ועירי
עסרא:

(טז) גַּמְלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים
וּפְרִים עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעִירִם עֲשָׂרָה:

נקבה, לפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב (ב"ח).
ועירים • חמורים זכרים.

גַּמְלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים • וּבְנֵיהֶם עֲמֻמָּה, וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה: וּבְנֵיהֶם - בְּנֵי־הֶם, זָכָר כְּנֶגְדֵּךְ

יו ויהב ביד עבדוהי עדרא עדרא בלחודוהי
ואמר לעבדוהי עברו קדמי ורוחא תשוון
בין עדרא ובין עדרא:

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד־עַבְדָּיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוּ וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדָּיו
עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:

תשימו • עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתתהו על רבוי הדורון.

עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוּ • כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ. עֲבְרוּ לִפְנֵי • דֶּרֶךְ יוֹם, או פחות, ואני אבא אחריכם. וְרוּחַ

יח ופקיד נת קדמאה למימר אחי לערענד
עשו אחי ושאלנד למימר למן את ולאן את
אזל ולמן אלין דקדנד:

(יח) וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָרְאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֵשׂוֹ אָחִי
וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָּה תִלְדָּךְ וְלְמִי אֵלֶּה
לְפָנֶיךָ:

בראש התבה במקום 'של', כמו (לעיל לא) "וכל אשר אתה רואה לי הוא", שלי הוא, (תהלים כד) "לה' הארץ ומלוואה", של ה'.

לְמִי־אַתָּה • שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלְחֶךָ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְמִן אַתָּה'. וְלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ • וְאֵלֶּה שְׁלִפְנֶיךָ, שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמְּנַחֶה הַזֶּאת שְׁלוּחָה? לְמַ"ד מִשְׁמַשֵּׁת

יט ותימר לעבדך ליעקב תקרבתא היא
דמשלחא לרבוגי לעשו והא אף הוא אחי
בתרנא:

(יט) וְאִמְרַתְּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מְנַחֶה הוּא שְׁלוּחָה
לְאֹדְנִי לְעֵשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:

ולמי אלה לפניך? מנחה היא שלוחה וגו'. והנה גם־הוא • יעקב.

וְאִמְרַתְּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב • עַל רֵאשׁוֹן - רֵאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן - אַחֲרוֹן. שְׂשֹׁאֵלֶת: 'לְמִי אַתָּה? לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אָנִי, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב, וְשְׂשֹׁאֵלֶת:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- (טו) מאתים עזים ועשרים תיש, מאתים רחלה ועשרים איל.
- (טז) שלשים נאקה (נקבת הגמל) מינקת עם לדיה, ארבעים פרה ועשרה שורים, עשרים אתונות ועשרה חמורים.
- (יז) ונתן אותם לעבדיו, עדר עדר מתחם לבדו, ואמר להם: התקדמו לפני, ושמו מרוח בין עדר לעדר.
- (יח) ופקד על הראשון באמירה: אם

כֹּה יִפְקֹד אֶתְּךָ יְתַּנְּנָא אֶתְּ תְּלִיתָאָה אֶתְּ
יְתַּ כַּל דְּאֶזְלִין בְּתַר עֲדֻנְיָא לְמִימַר כְּפִתְגָמָא
הַדִּין תְּמַלְלִין עִם עֲשׂוּ כַּד תִּשְׁכַּחֲוּן יְתַהּ:

(ב) וַיֵּצֵא גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־
הַהַלְלִים אַחֲרֵי הַעֲדָרִים לֵאמֹר בְּדַבַּר הַיְהוָה תִּדְבְּרוּן
אֲלֵעֲשׂוּ בְּמִצְוֹתֵיכֶם אֹתוֹ:

כא ותימרון אף הא עבדך יעקב אתי בתרנא
ארי אמר אנחנה לרוגזה בתקרבתא דאזלת
לקדמי ובתר כן אחזי אפוהי מאים יסב
אפי:

(כא) וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר
אֲכַפְּרָה כְּנִי בַּמִּנְחָה הַהִלַכְתָּ לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה
כְּנִי אוֹלִי יִשְׂא פְּנֵי:

בגמרא: 'וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא',
וגם בלשון המקרא, נקראים המזרקים של קדש:
'כפורי זהב', על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת
המזרק.

כ"י אַכְפְּרָה כְּנִי • אַבְטַל רְגֹזוּ, וְכֵן (ישעיה כח) "וְכַפַּר
בְּרִיתְכֶם אֶת מוֹת", (שם מז) "לֹא תוֹכְלִי כַפְּרָה". וְנֶרְאֶה
בְּעֵינַי שְׁכַל כַּפְּרָה שְׂאֲצֵל עֲוֹן וְחַטָּא וְאֲצֵל פְּנִים, כְּלָן
לְשׁוֹן קְנוּת וְהַעֲבָרָה הֵן וְלְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא, וְהַרְבֵּה

כב ועברת תקרבתא על אפוהי והוא כת
בליליא ההוא במשריתא:

(כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פְּנֵי וְהוּא לֹן בְּלִילְיַה־הַהוּא
בַּמִּחְנָה:

אזתי על-פניי. ומדרש אגדה: "על פניו", אף הוא
שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה (כ"ה).

כ"י אַל־פְּנֵי • כְּמוֹ לִפְנֵי, וְכֵן (ירמיה ו) "חֲמָס וְשׂוֹד
יִשְׁמַע בָּהּ עַל־פְּנֵי תְּמִיד", וְכֵן (ישעיה סה) "הַמְּכַעֲסִים

כג וקם בליליא הוא ודבר ית תרמין נשוהי
ות תרמין לחינתה ונת חד עסר כנוהי ועבר
ית מעבר יובקא:

(כג) וַיִּקָּם בְּלִילְיַה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׂתֵי נָשָׁיו וְאֶת־שְׂתֵי
שְׂפָחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר
יַבֵּק:

ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמה תחזירנו
למוטב, ונפלה ביד שכם. יבק. שם הנקה.

כ"י אַת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו • וְדִינָה הִיכָן הִיתָה?
נִתְּנָה בְּתַכְּהָ וְנִעַל בַּפְּנִיָּה, שְׁלֹא יִתֵּן בָּהּ עֲשׂוּ עֵינָיו,

~ נקודות משיחות קודש ~

הפסוק "ותלד את קין", שהמלה "את" באה לרבות שתאומה
נולדה עם קין. ואף כאן: "ואת" אחד עשר ילדיו, באה לרבות
את התאומות, ולכן הקשוא היא רק על דינה.

וְדִינָה הִיכָן הִיתָה (רש"י לב, כג) יש לשאל, מדוע לא הקשה לו
היכן היו התאומות שנולדו עם כל השבטים (רש"י פרשתנו לה,
יז). ויש לתרץ על פי מה שכתב רש"י (בראשית ד, א-ב) על

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 263)

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

הוא גם כן אחרינו. אחרינו. משום שאמר: אתרצה לפניו
(ב) ופקד על השני גם כן ככה ועל הראשונה במתנה המתקדמת ובאה
השלישי ועל שאר היוצאים לדרך עם בין ידי (לפני), ואחרי כן אביט אל
העדרים באמירה: כזאת תדברו פניו, אולי ימליץ טוב בעדי.
בהגיעכם אליו. (כב) וכך התקדמה המתנה בתחלה
(כא) ואמרו עוד: הנה עבדך יעקב

(כד) וַיִּקְהָם וַיַּעֲבְרֶם אֶת־הַנַּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֶשְׁרָלוֹ: כד וַדְּבַרְנִיז וְעַבְרָנוּז ית נחלא ואעבר ית דילה:

כט"א אֶת־אֶשְׁרָלוֹ • הַבְּהֵמָה וְהַמַּטְטָלְטַיִם. עֲשֵׂה עֲצָמוּ כַּגֶּשֶׁר, נוֹטֵל מִכָּאן וּמִנִּיחַ כָּאן.

(כה) וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כה ואשתאר יעקב בלחודוהי ואשתדל בכרא עמה עד דסלק צפרא:

כט"ב וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב • שָׁכַח פָּכִים קִטְנִים וְחֹזֵר עֲלֵיהֶם (חולין צא). וַיֹּאבֶק אִישׁ • מִנְחָם פָּרֵשׁ: וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ, מְלֻשׁוֹן אַבְק, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עִפְרוּ בְּרַגְלֵיהֶם עַל־יְדֵי וְעֵנּוּעַם. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'וַיִּתְקַשֵּׁר', וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא: 'בְּתַר דְּאַבְיָקוּ בֵּיה' 'וַאֲבָק לִיה מִיבָק', לְשׁוֹן עֲנִיבָה, שֶׁכֵּן דְּרָךְ שְׁנַיִם שְׂמַתְעֲצָמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רַעְהוּ, שֶׁחֻבְקוּ וְאוּבְקוּ בְּזוּעוֹתָיו. וּפְרָשׁוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה, שֶׁהוּא שָׂרוּ שֶׁל עֶשׂו (ב"ר).

(כו) וַיִּרְא כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְךָ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ: כו ונתחזא ארי לא יכליל לה וקריב בפתי נרפה וזע פתי נרפא דיעקב באשתדלותה עמה:

כט"ג וַיִּגַע בְּכַף־יָרְכוֹ • קוּלִית הַיָּרֵךְ הַתְּקוּעַ בְּקַלְבֶּסֶת, קְרוִי כַּף, עַל שֵׁם שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁעֲלֶיהָ כָּמִין כַּף שֶׁל קַדְרָה. וַתִּקַּע • נִתְקַעְקַע מִמָּקוֹם חֲבֻרְתָּהּ, וְדוּמָה לוֹ כט"ד פֶּן־תִּקַּע נִפְשֵׁי מַמְדָּה, לְשׁוֹן הַסֵּרָה. וּבַמְשָׁנָה: 'לְקַעְקַע בְּיַצְתָן', לְשָׂרֵשׁ שְׂרָשֵׁיחַן.

(כז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עֲלֶה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלַּחֲךָ כִּי אִם־בְּרַכְתָּנִי: כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא ואמר לא אשלחנה אלהין ברכתני:

כט"ה כִּי עֲלֶה הַשָּׁחַר • וְצָרִיךְ אָנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם (ב"ר. חולין צא). בְּרַכְתָּנִי • הוֹדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַכְנִי אָבִי, שֶׁעֲשׂוּ מִצָּרַעַר עֲלֵיהֶן. (ובאן קשה לרש"י: "תברכני" הנה

(כח) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ מַה־שָּׂמָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: כח ואמר לה מה שמך ואמר יעקב:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׂמָךְ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוֹכַל: כט ואמר לא יעקב ותאמר עוד שמך אלהין ישראל ארי בכרבת קדם יי ועם גוברניא ויקלתא:

כט"ו לֹא יַעֲקֹב • לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת כָּאוּן לָךְ בְּעַקְבָּה וְרַמְיָה, כִּי־אִם בְּשִׁרְרָה וְגִלּוּי פָּנִים, וְסוּפָךְ שֶׁהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמִחֻלֶּיךָ שָׂמָךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכֶךָ, וְאָנִי שֵׁם אֱהִיָּה וְאוֹדָה לָךְ עֲלֵיהֶן, וְזֶהוּ שְׂכַתּוּב: (הושע יב) "וַיִּשֶׁר אֵל מִלְּאָף וַיִּכַּל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ", בְּכָה הַמִּלְּאָף וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וּמַה נִּתְחַנֵּן

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- יעקב. ירך יעקב בהאבדו עמו.
- (כז) וְכַאֲשֶׁר עֲלֶה הַשָּׁחַר, אָמַר: (כט) אָמַר: לֹא יִקְרָא שָׂמָךְ לְעוֹלָם שְׁחֻרְרֵנִי כִּי פָּכַר עֲלֶה הַשָּׁחַר, אָמַר: יַעֲקֹב בְּלִבְדּוֹ, אֵלֹא יִשְׂרָאֵל, כִּי אַתָּה לֹא אֲשַׁלַּח אוֹתְךָ לְחַפְשֵׁי בְּלַתִּי אִם תְּבָרְכֵנִי.
- (כח) אָמַר לוֹ: מַה שָּׂמָךְ, אָמַר: יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ.
- (כח) וְכַאֲשֶׁר רָאָה שֶׁהוּא אֵינּוּ יָכוֹל לַיַּעֲקֹב, וְנִגַּע בְּכַף יָרְכוֹ וְנִשְׁמָטָה כַּף

שיעור יומי ליום שלישי ט' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לג - פרשת וישלח

וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא שְׁמֹךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי וַיְבַרְךְ אֹתוֹ שֵׁם:
ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַאֲמַר חַי כְּעֵן שְׁמֹךְ וַאֲמַר
לָמָּה דָּנָן אַתָּה שֹׂאֵל לְשְׁמִי וַיְבַרְךְ יְתֵה
תִּפְזָן:

כ"ט - למה זה תשאול שאל - (כ"ט) אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, (הכל) לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים.

~ יום שלישי ט' כסלו ~

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי
אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:
לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי
אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי:

וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא
צֹלַע עַל־יָרְכוֹ:
לב ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא
צלע על ירכו:

כ"ט - ויזרח לו השמש. לשון בני אדם, הוא: כשהגענו למקום פלוגי האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה: "ויזרח לו", לצרכו, לרפאות את צלעתו, כמה דתימא (מלאכי א) "שמש צדקה

עַל־פָּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גֵּיד הַנֶּשֶׁה
אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ
יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:
לג על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה:

כ"ט - גיד הנשה. ולמה נקרא שמו "גיד הנשה"? לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן (ירמיה נא) "נשטה גבורתם", וכן (לקמן מא) "כי נשני אלהים

לג (א) וישא יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות:
א ויזק יעקב עינו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

ל) ולכן שאלהו יעקב ואמר: הודיעני מה שמך, אמר: מהי שאלתך על אודות שמי? וברך אותו שמה. לא) וקרא יעקב את שם המקום פניאל באמרו: ראיתי מלאך ה' בדרך דבור ישיר בעל פה ונצלה נפשי. לב) וכך זרחה לו השמש כאשר עבר את פנואל, והיה באותה העת צולע על ירכו. לג) לכן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר בכף הירך עד היום

ב וישוי ית לחינתא וית בגינה קדמאין וית לאה ובנהא בתראין וית רחל וית יוסף בתראין:

(ב) וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים:

כש"כ ואת לאה וילדיה אחרנים • אחרון אחרון חביב.

ג והוא עבר קדמיהון וסגיד על ארעא שבע זמנין עד מקרבה עד (נ"י לנת) אחוהי:

(ג) והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו:

כש"כ עבר לפניהם • אמר: 'אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה'.

ד ויהט עשו לקדמותה ונפפה ונפל על צוארה ונשקה ובכו:

(ד) וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צואריו וישקהו ויבכו:

רבי שמעון בן יוחאי: 'הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנוכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו' (בראשית רבה).

כש"כ ויחבקהו • נתגלגלו רחמיו שראהו משתחוה כל השתחויות הללו. וישקהו • נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בכריתא ד'ספרי': יש שדרשו נקדה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (כ"ה). אמר

~ נקודות משיחות קודש ~

מתאים להמשך הספור ('ויבכו', 'אחי יהי לך אשר לך', 'אציגה נא עמך מן העם אשר אתי'). והקשי בפרוש השני הוא שאינו מתאים לתחלת הספור ('ואתה הנה את יעקב אחי', 'עודנו בשנאתו').

ויש חולקין בדבר הנה (רש"י לג, ד) רש"י נקט לשון זו כדי ללמדנו ששני הפרושים 'שקולים' מבחינת כבוד הקשי שישנו בכל אחד מהם; אין כאן 'פרוש ראשון' ו'פרוש שני', אלא שני פרושים שקולים. שכן, הקשי בפרוש הראשון הוא שאינו

(לקוטי שיחות, כרך כ, עמ' 144)

ה וישקף ית עיניהי וחזא ית נשיא וית בניא ואמר מן אלין לך ואמר בניא די חס יי ית עבדך:

(ה) וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך:

כש"כ מי אלה לך • מי אלה להיות שלך?.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ח) ונשא עיניו וראה את הנשים ואת הילדים ויאמר: מי הם אלה עמך? ואמר: הילדים אשר חנן אותם ה' לעבדך.

אל אחיו. (ד) ולכן הוזכרו עשו לקראתו והתחבק עמו ונפל על צוארו, ונשק אותו ובכה.

(ב) ולכך שם את שתי האמהות וילדיהן בתחלה ואת לאה וילדיה, ולכסוף את רחל ויוסף אחריהם. (ג) והוא התקדם לפניהם והשתחוה על הארץ שבע פעמים עד כי התקרב

~ יום רביעי י' כסלו ~

(ו) וַתִּגְשֵׁן הַשִּׁפְחוֹת הַנָּה וַיִּלְדֶיֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּיֶינָּ:

וּבְקִרְיַת לַחֲיִנְתָּא אַנְיִן וּבְגִיְהֵן וּסְגִידָא :

(ז) וַתִּגְשֵׁ גַם-לֵאָה וַיִּלְדֶיָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחַר נִגְשׂ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

וּבְקִרְיַא אָף לֵאָה וּבְגִיְהָ וּסְגִידוּ וּבְתֵר כֵּן קִרְיַב יוֹסֵף וְרַחֵל וּסְגִידוּ :

כְּנִגְדָּה וְאַעֲפֹכְנוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ. מִכָּאֵן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת "עַלֵי עֵינַי".

כ"ט - נִגְשׂ יוֹסֵף וְרַחֵל • בְּכֻלָּן, הָאֲמָהוֹת נִגְשׂוֹת לַפְּנֵי הַבָּנִים. אָבֵל בְּרַחֵל, יוֹסֵף נִגְשׂ לַפְּנֵיהָ, אָמַר: 'אֲמִי יָפֵת תֵּאָר, שָׁמָּה יִתְּלָה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֲעַמַּד

ח וַאֲמַר מִן לָךְ כָּל מִשְׁרֵתָא הַדִּין דִּי עֲרַעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכְּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי :

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחְנָה הַזֶּה אֲשֶׁר וַיֹּאמֶר לְמִצְאֵחֶן בְּעֵינֵי אֲדָנָי:

'שָׁל עֲשׂו', וְהֵן אוֹמְרִים: 'הַכּוּ, הַכּוּ', וְאֵלוֹ אוֹמְרִים: 'הַנִּיחוּ, בְּנוֹ שָׁל יִצְחָק הוּא', וְלֹא הָיוּ מְשֻׁגָּיִחִים עָלָיו, כֵּן בְּנוֹ שָׁל אֲבָרְהָם הוּא', וְלֹא הָיוּ מְשֻׁגָּיִחִים עָלָיו, 'אֲחִיוֹ שָׁל יַעֲקֹב הוּא', אוֹמְרִים לָהֶם: 'אִם כֵּן, מִשְׁלָנוּ אַתֶּם'.

כ"ט - מִי לָךְ כָּל-הַמַּחְנָה • מִי כָּל הַמַּחְנָה אֲשֶׁר פְּגִשְׁתִּי, שֶׁהוּא שָׁלְךָ, כְּלוֹמַר: לְמָה הוּא לָךְ?. וּפְשׁוּטוֹ שָׁל מִקְרָא: עַל מוֹלִיכֵי הַמַּחְנָה. וּמִדְרָשׁוֹ: כַּתּוּת שָׁל מְלָאכִים פְּגַע, שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֵת אֲנָשָׁיו וְאוֹמְרִים לָהֶם: 'שָׁל מִי אַתֶּם?' וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם:

ט וַאֲמַר עֲשׂו אֵית לִי סְגֵי אַחֵי אֲצִלַּח בְּדִילָךְ :

(ט) וַיֹּאמֶר עֲשׂו יִשְׁלֵי רַב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ: כ"ט - יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ • כָּאֵן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת (כ"ח).

י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיךָ וְתִקְבַּל תְּקִרְבָּתִי מִן יָדֵי אָרִי עַל כֵּן חֲזַתְנוּן לְאַפְיֵךָ כַּחֲזוֹ אִפִּי וּבְרַבִּיא וְאֵתְרַעִית לִי :

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל-נָא אִם-נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ בְּרֹאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וְתִרְצֵנִי:

הֵימְנוּ וַיֹּאמֶר: 'רָצָה הַמְּלָאכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי זָכֵל לוֹ מַעֲתָה'. וְתִרְצֵנִי • נִתְפַּסֵּת לִי, וְכֵן כָּל רְצוֹן שְׁבַמְקָרָא לְשׁוֹן פִּיּוּס, אִפִּיצוּמִנֵּי ט בְּלַע"ז. (ויקרא כב) "כִּי לֹא לְרְצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", הַקְּרַבְנוֹת בְּאוֹת לְפִיּוּס וְלְרְצוֹת, וְכֵן (מסילי) "שִׁפְתֵי צַדִּיק יִדְעוּן רְצוֹן", יוֹדְעִים לְפִיּוּס וְלְרְצוֹת.

כ"ט - אֵל-נָא • אֵל נָא תֹאמַר לִי כֵּן. אִם-נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פְּנֶיךָ גו' • כִּי כְּדָא וְהִגּוּן לָךְ שִׁתְקַבַּל מִנְחָתִי, עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פְּנֶיךָ, וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כְּרֹאֵת פְּנֵי הַמְּלָאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שַׁר שְׁלָךְ. וְעוֹד, עַל שְׁנַתְרַצִּית לְמַחֵל לִי עַל סְרַחְנִי. וְלְמָה הַזְכִּיר לוֹ רֹאֵת הַמְּלָאָךְ? כְּדִי שִׁתְקַרָּא

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- (ו) וְכָךְ הִתְקַדְּמוּ שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וַיִּלְדֶיֶן וְהִשְׁתַּחֲוּוּ.
- (ז) וְהִתְקַדְּמָה לֵאָה גַם כֵּן וַיִּלְדֶיָּה וְהִשְׁתַּחֲוּוּ. וְאַחֲרָי כֵּן הִתְקַדְּם יוֹסֵף וְרַחֵל וְהִשְׁתַּחֲוּוּ.
- (ח) וַאֲמַר מִי לָךְ כָּל הַמַּחְנָה הַזֶּה אֲשֶׁר וַיֹּאמֶר לְמִצְאֵחֶן בְּעֵינֵי אֲדָנָי.
- (ט) וַאֲמַר עֲשׂו יִשְׁלֵי רַב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ.
- (י) וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיךָ וְתִקְבַּל תְּקִרְבָּתִי מִן יָדֵי אָרִי עַל כֵּן חֲזַתְנוּן לְאַפְיֵךָ כַּחֲזוֹ אִפִּי וּבְרַבִּיא וְאֵתְרַעִית לִי.

(יא) קחנא את-ברכתי אשר הבאת לך כִּי-חַנְנִי אלהים וכי ישלִי-כָל וּפְצַרְבוּ וַיִּקַּח:
 יא קבל פען ית תקרבותי דאתותיאת לך ארי רחים עלי (קדם) יי וארי אית לי כלא ואתקף בה וקביל:

לך • לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לך (בראשית רבא). חנני • נו"ן ראשונה מדגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר: 'חנני', שאין חנן' בלא שתי נוני"ן, והשלישית לשמוש, כמו: "עשני", "וכדני". יש-לי-כל • כל ספוקי. ועשו דבר בלשון גאווה: "יש לי רב", ויותר ויותר מכדי צרכי.

כ"י • ברכתי • מנחתי, מנחה זו הבאה על ראית פנים, ולפרקים אינה באה אלא לשאלת שלום, וכל ברכה שהיא לראית פנים, כגון: (לקמן מז) "ויברך יעקב את-פרעה", (מלכים ב יח) "עשו אתי ברכה" דסנחריב, וכן (שמואל ב ח) "לשאל לו לשלום ולברכו" דתועי מלך חמת, כלם לשון ברפת שלום הן, שקורין בלע"ז שלודא"ר. אף זו ברכתי, מו"ן שלו"ד. אשר הבאת

יב ואמר נטל וגיהך ואיהך לקבלך:

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָה וְאֵלֶכָה לְגִדְדָךְ:

נסע מכאן וגלך. ואלכה לגדך • בשנה לך, טובה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו "לגדך", בשנה לך.

כ"י • נסעה • כמו 'שמעה, סלחה', שהוא כמו: שמע, סלח. אף כאן, "נסעה" כמו: נסע, והנו"ן יסוד בתבה. ותרגום של אונקלוס: 'נטל וגיהך', עשו אמר ליעקב:

יג ואמר אליו אדני ידע כי הילדים רבים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל-הצאן:

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָי יָדַע כִּי-הֵילָדִים רַבִּים וְהַצֹּאן וְהַבְּקָר עֲלוֹת עָלַי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל-הַצֹּאן:

יום אחד • (אם נדפקום יום אחד) לנגעם בדרך במרוצה ו"מתו כל הצאן". ודפקום • כמו: (שיר השירים ה) "קול דודי דופק", נוקש בדלת.

כ"י • עלות עלי • הצאן והבקר שהן עלות, מטלות עלי לנהלן לאט. עלות • מגדלות עולליהן, לשון: (איכה ב) "עולל ויונק", (ישעיה סח) "עול ימים", (שמואל א ו) "שתי פרות עלות", בלע"ז אנפטי"ש. ודפקום

יד ועברנא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאפי לרגל המלאכה אשר לפני ורגל הילדים עד אשר-אבא אל-אדני שעירה:

(יד) וַיַּעֲבֵרְנָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאַפִּי לְרֵגַל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי וּלְרֵגַל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר-אָבָא אֶל-אֲדֹנָי שְׁעִירָה:

הילדים • לפי רגליהם, שהם יכולים לילך. עד אשר-אבא אל-אדני שעירה • הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות, אמר: 'אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו', והוא לא הלך. (ב"ר) ואימתי לך? בימי המשית, שנאמר (עובדיה א כ"א): "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו". ומדרשי אגדה, יש לפרשה זו - רבים.

כ"י • ועברנא אדני • אל תאריך ימי הליכתך, עבר כפי דרךך ואף אם תתרחק. אתנהלה • אתנהל, ה"א תרה, כמו: ארדה, אשמעה. לאטי • לאט שלי, לשון נחת, (ישעיה ח) "ההולכים לאט", (שמואל ב יח) "לאט לי לצער". "לאטי", הלמ"ד מן הסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי. לרגל המלאכה • לפי צרך הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליך. ולרגל

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יא) קבל מתנתי אשר הבאתי לך כי הנה ה' כבר חמל עלי ומצוי לי הרבה יותר מזה, ופצר בו עד שקבל אותה. (יב) אמר לו: נסע ונצא לדרך ואלך אסף. (יג) אמר: לא, אדני ידע כי הילדים ללא כח והצאן והבקר מיניקות אצלי, ולכן אם אטריח עליהם יום אחד יגיעו רבים מן הצאן לאפיסת כחות. (יד) ותקדם אדני לפני עבדו, ואני אנהגם לאט בסבת הקנן אשר עמי או בסבת הילדים עד כי אבוא אל אדוני אל שעיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע יקראו לעשו "אדוני" לעתיד-לבא?

לקוטי תורה' אמור לד, ג. שלח לו, א. ובכמה מקומות) אלא שבזמן הגלות, הניצוץ מוסתר ונעלם במקום התחתון ואינו גלוי לכל. אף בימות המשיח, כְּאֲשֶׁר "אָתָּה רִיחַ הַטּוֹמְאָה אֲעִבִיר מִן הָאָרֶץ" (זכריה יג, ב), ויבוטלו כל ההעלמות וההסתרים, אזי יתגלו כל ניצוצות הקדושה.

ועל-פי הנ"ל, שֶׁכָּכֵל שֶׁהַדָּבָר נִמְצָא לְמִטָּה יוֹתֵר, הֲרִי הַנִּיצוּץ שָׁבוּ נִעְלָה יוֹתֵר, נִמְצָא שֶׁהַנִּיצוּץ שֶׁבְעֵשׂו הֲרֻשָׁע - גְּבוּהָ הוּא בְיוֹתֵר.

ולכן, בְּנִקְא "בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ" יִקְרָאוּ לְעֵשׂו "אָדוֹנִי" מִפְּנֵי שְׂאֵז יִתְגַּלֶּה הַנִּיצוּץ שָׁבוּ, שֶׁנִּעְלָה הוּא בְיוֹתֵר.

(על-פי 'תורת מנחם - התועדויות' תשד"מ ח"א עמ' 955 ואילך)

על הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (לג, יד), פירש רש"י "ואימתי ילך, בימי המשיח. שנאמר, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

ולש לענין, הרי ענינו זה יקונים רק לעתיד-לבא, ואם-כן מדוע נקרא כאן עשו בשם "אדוני", הרי בימות המשיח לא הנה עשו "אדון" ליעקב?

ויש לומר הביאור בזה:

כל דבר שבְּעוֹלָם, גם דברים גשמיים ופחותים ביותר, יש בהם ניצוץ של קדושה. וארובה, ככל שהדבר נמצא למטה מטה יותר, הרי זה מורה שניצוץ הקדושה שבו הוא במקום עליון יותר. כהקלל הנדוע "כל הגבוה ביותר יורד למטה יותר" (ראה

טו ואמר עשו אשבוק כען עמך מן עמא דעמי ואמר למא דגן אשפח רחמין בעיני רבוני:

(טו) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִיגֶהָ נָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי:

כט"א וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה • תַעֲשֶׂה לִּי טוֹבָה זֹאת שְׂאִינִי צְרִיף לָהּ? • אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי • וְלֹא תִשְׁלַם לִי עֵתָה שׁוֹם גְּמוּלָה.

טז ותב ביומא ההוא עשו לארחיה לשעיר:

(טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:

דוד, שנאמר (שמואל א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים".

כט"ב וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ • עֵשׂו לְבָדוּ • וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, נִשְׁמְטוּ מֵאֲצִלּוֹ אַחַד אַחַד. וְהֵיכֵן פָּרַע לָהֶם הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא? בִּימֵי

יז ויעקב נטל לסכות ובנא לה ביתא ולבעירה עבד מטלן על כן קרא שמא דאתרא סכות:

(יז) וַיַּעֲקֹב נִסַּע סֹכְתָה וַיִּבֶן לֹו בַּיִת וַלְמִקְנֶהוּ עֲשָׂה סֹכְתַת עַל־כֵּן קָרָא שְׁמֵהֶם הַמְּקוֹם סֹכּוֹת:

כט"ג וַיִּבֶן לֹו בַּיִת • (מגילה טז) שָׁהָה שָׁם י"ח חֲדָשׁ: קִיץ, וְחֲרִף וְקִיץ, סֹכּוֹת - קִיץ, בַּיִת - חֲרִף, סֹכּוֹת - קִיץ.

יח ואתא יעקב שלים קרתא דשכם די בארעא דכנען במיתה מפדן דארם ושרא לקבל (אפי) קרתא:

(יח) וַיָּבֵאוּ יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכָם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כִּבְאוּ מִפְּדֵן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת־פָּנָיו הָעִיר:

לח"ס. בבאו מפדן ארם • כאדם האומר לחברו: יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן: וקבא שלם מפדן ארם, מלכין ומעשו שגודווגו לו בדרך.

כט"ד שְׁלָם • שְׁלָם • גְּנוּפּוֹ, שֶׁנִּתְרַפָּא מְצַלְעָתוּ. (שבת לג) שְׁלָם בְּמִמוּנו, שְׁלֵא חָסַר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ דְּדוּרוּן. שְׁלָם בְּתוֹרָתוֹ, שְׁלֵא שָׁכַח תְּלִמוּדוֹ בְּבֵית לְבָן. עִיר שְׁכָם • כְּמוֹ לְעִיר, וְכִמְוָהוּ (ירמ א) "עַד בּוֹאֲנָה בַּיִת

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(טו) אמר: אזי אמנה אתך מן האנשים אשר אתי. אמר: למה מצאתי כל החן הזה אצל אדני?

(טז) ולכן חזר עשו באותו היום אל דרכו אל שעיר.

(יז) ויעקב נסע לסכות ובנה לו בית

(יט) וַיִּקְרָא אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטְהֵֽשָׁם אֱהָלוֹ מִשְׁפָּנָה מִיַּד דְּבַנֵי חֲמוֹר אַבְוֵהִי דְשָׁכֶם מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה:

כ"ט - קְשִׁיטָה • מְעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמַעַה, קְשִׁיטָה'. (ותרגומו: 'חורפן', טובים, תריפים בכל מקום, כגון: 'עובר לסוחר').

(כ) וַיַּצֵּא־שָׁם מִזְבַּח וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא מִדְּבַר וַפְּלֹחַ עֲלוֹהֵי קָדְשׁ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

"ויקרא שמו ה' נסי", לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחיו של הקדוש-ברוך-הוא: 'ה' הוא נסי'. ורבובינו דרשו שהקדוש-ברוך-הוא קראו ליעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה "ויכפטיש יפצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באתי.

כ"ט - וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • לא שהמזבח קרוי 'אלהי ישראל', אלא על שם שהיה הקדוש-ברוך-הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחיו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש-ברוך-הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מציינו במשה (שמות יז)

~ יום חמישי י"א כסלו ~

לד (א) וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבֹנוֹת הָאָרֶץ:

א ונפקת דינה בת לאה די לידת ליעקב למחזוי כבנת ארעא:

שנאמר: (לעיל ל) "ותצא לאה לקראתו". (ועליה משלו המשל: באמה, כבתה).

כ"ט - בַת־לֵאָה • ולא בת יעקב, אלא על שם ציאתה נקראת: "בת-לאה", שאף היא יצאנית היתה, (כ"ד)

~ נקודות משיחות קודש ~

כאלו, שלכן מנע אותה מעשו, אף שהיתה יכולה להחזירו למוטב (רש"י לעיל לב, כג). ומטרה זו התבצעה בסופו של דבר: בגי יעקב שבו את בנות שכם ונעשו שפחות בבית בני יעקב, ואכן חזרו למוטב. (לקוטי שיחות, כרך לה, עמ' 150)

שנאמר ותצא לאה לקראתו (רש"י לה, א) יצאה זו של לאה היתה דבר חיובי, "שהיתה מתאה ומחזרת להרבות שבטים" (רש"י שם). וגש לומר, שאף יציאת דינה היתה לשם מטרה חיובית: קרוב בנות הארץ והחזרתן למוטב. ותכונה זו ירשה מלאה ולא מיעקב, שהרי יעקב לא רצה שתעסק בפעלות

(ב) וַיִּרְא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחֹי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה:

ב ונחא תה שכם בן חמור חינואה רבא דארעא ודבר יתה ושכיב יתה ועניה:

כ"ט - וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ • כְּדָרְכָה • וַיַּעֲנֶה • שְׁלָא כְּדָרְכָה (יזמא ע"ה).

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

קרית שכם אשר בארץ פנען בהגיעו מפדן ארם והתמקם מול הקרנה. (ב) אחרי זאת בנה מזבח וקרא לפניו בשם בעל הכח והיללת, אלהי ישראל. (ג) וכן ראה אותה שכם בן חמור

ג וַתִּרְעֵיאת נַפְשָׁה בְּדִינָה פֶת יַעֲקֹב וְרַחֲמִים
ת עולמתא ומליל על לבא דעולמתא :
(ג) וַתִּדְבַק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה פֶת יַעֲקֹב וַיֹּאֲהֵב אֶת־הַנַּעֲרָה
וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָה:

כז"י « על־לב הנערה • דברים המתישבין על הלב: 'ראי אביך בחלקת שדה קטנה, כמה קמון בנבו, אני
אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה'.

ד וַיֹּאמֶר שָׁכֶם לַחֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי
ת עולמתא הדא לאנתו :
(ד) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי
אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע אֲרִי סְאִיב תֵּת דִּינָה בְּרֵתָהּ
וּבְנוּהִי הָיוּ עִם גִּיתוּהִי בַחֲקֵלָא וְשִׁתִּיק יַעֲקֹב
עַד מִיתִיהוּן :
(ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע פִּי טַמָּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבְנָיו הָיוּ
אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאִים:

ו וַיִּנְפַק חֲמוֹר אָבִוּהִי דְשָׁכֶם לָתֵת יַעֲקֹב
לְמַלְלָא עִמָּה :
(ו) וַיֵּצֵא חֲמוֹר אָבִי־שָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ מִן חֲקֵלָא פֶד שְׁמַעוּ
וְאַתְנַסִּיטוּ גְבַרְיָא וְתַקִּיף לְהוֹן לְחֵדָא אָרִי
קִלְנָא עַבְד בִּישְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּב עִם פֶת יַעֲקֹב
וְכֵן לֹא כָשֶׁר לְאַתְעַבְדָּא :
(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעֵם וַיִּתְעַצְבוּ
הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹ לָהֶם מְאֹד פִּי נִבְלָה עֲשֵׂה בִישְׂרָאֵל
לְשַׁכַּב אֶת־בְּתִי־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

כז"י « וכן לא יעשה • לענות את הבתולות, שהאמות גדרו עצמן מן העריות על־ידי המבול (כ"ח).

ח וּמְלִיל חֲמוֹר עִמָּהוּן לְמִימַר שָׁכֶם בְּרִי
אֶתְרֵעֵיאת נַפְשָׁה בְּבִרְמִכּוֹן הָבִו כַּעַן תַּתָּה לָהּ
לְאַנְתּוֹ :
(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חַשְׁקָה נַפְשׁוֹ
בְּבִתְכֶם תִּנּוּ נָא אִתָּהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

כז"י « חשקה • חפצה :

ט וַתִּתְחַתְּנוּ אִתְּנוּ בְּנֵיתִיכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ
בְּנִתְנָא תַסְבּוּן לְכוּן :
(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אִתְּנוּ בְּנֵיתִיכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ
תַקְחוּ לָכֶם:

י וְעַמְנָא תַבּוּן וְאַרְעָא תְּהִי קְדַמִּיכוֹן תִּיבּוּ
וְעַבְדֵיכוֹ בַּה סְחוּרְתָא וְאַחְסִינוּ בַּה :
(י) וְאִתְּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׂבוּ וְסַחְרוּהָ
וְהֶאֱחִזּוּ בָּהּ:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(בערבית חמור) החוי, נכבד הארץ, לקח
אותה והלך לישן אצלה וכא אליה.
(ג) ולכן נתלתה נפשו בה ואהב
אותה ודבר על לבה.
(ד) ואמר לחמור אביו: קח לי זאת
הנערה לאשה.
(ה) אזי שמע יעקב שהוא כבר טמא
את דינה בתו, והיו בניו עם מקנהו
במדבר, ולכן נמנע מפעלה עד בואם.
(ו) ויצא חמור אבי שכם אל יעקב
לדבר אתו אחרי מה שקרה.
(ז) ובני יעקב הגיעו מן המדבר עם
שמעם, ולכן עננה קודרת העיבה על
האנשים, והקשה הדבר עליהם מאד,
כי נעשתה מזמה שפלה בתוך בית
ישׂראל פי שכב עם בתו, וככה לא
יעשה.
(ח) ולכן דבר אליהם חמור באמירה:
הרי שכם בני חשקה נפשו בבתכם,
תנו אותה לו לאשה.
(ט) והיו מחתנים אתנו, תנו לנו
בנותיכם וקחו את בנותינו.
(י) ודורו עמנו, הנה הארץ בין ידיכם
(לפניהם) שבו ופרו בה ונחלו אותה.

(יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיָּה וְאֶל־אָחִיָּה אֲמַצְאֲחֵן
 בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן:

יא וַיֹּאמֶר שְׁכָם לְאָבִיהָ וּלְאָחֵיהָ אֲמַצְאֵהָ אֲשֶׁפָח
 רַחֲמִין בְּעֵינֵיכֹן וְדִי תִימְרוּן לִי אֲתָן:

(יב) הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָ וּמְהֵרָ וְאֶתְנֶה כַּאֲשֶׁר
 תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנִי לִי אֶת־הַנְּעִרָה לְאִשָּׁה:

יב אַסְגּוּ עָלַי לַחְדָּא מוֹהֲרִין וּמְתַנֵּן וְאֲתָן
 כְּמָא דִּי תִימְרוּן לִי וְהַבּוּ לִי יַת עוּלְמַתָּא
 לְאִנְתִּי:

כ"ט • מֵהֵרָ • כְּתֻבָּה (בראשית רבה) •

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו
 בְּמַרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טִמְא אֶת דִּינָה אַחֲתָם:

יג וַיִּבְרַחְוּ בְנֵי יַעֲקֹב כְּבִי יַעֲקֹב יַת שְׁכָם וְיַת חֲמוֹר
 אָבִיהֶי בְּחֻכְמָתָא וּמְלִילוּ דִּי סָאֵב יַת דִּינָה
 אַחְתָּהוּן:

כ"ט • בְּמַרְמָה • בְּחֻכְמָה • אֲשֶׁר טִמְא • הַפְּתוּב אֹמֵר שְׁלֵא הִיְתָה רַמְיָה, שְׁהַרִי טִמְא אֶת דִּינָה אַחֲתָם (כ"ח) •

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה
 לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עַרְלָה בִּי־חֲרָפָה
 הוּא לָנוּ:

יד וַיֹּאמְרוּ לְהוּן לֹא נִכּוּל לַמַּעֲבָד פְּתַנְמָא
 הַדִּין לְמַתְּן יַת אַחְתָּנָא לְגַבְר דִּי־לִיָּה עַרְלָתָא
 אַרִי חֲסוּדָא הִיא לָנָא:

כ"ט • חֲרָפָה הוּא • שְׁמֵץ פְּסוּל הוּא אֲצִלְנוּ, הַבָּא לְחַרְף חֲבָרוּ הוּא אֹמֵר לוֹ: 'עַרְל אַתָּה', או 'בֶּן עַרְל'.
 "חֲרָפָה", בְּכָל מְקוֹם, גְּדוּף •

(טו) אַדְּ־בִזָּאת נָאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֹנֵי לְהַמּוֹל
 לָכֶם כָּל־זָכָר:

טו בְּרַם בְּדָא נַתְּפֵס לְכוּן אִם תִּהְיוּן פְּתַנָּא
 לְמַגְזֵר לְכוּן כָּל דְּכּוּדָא:

כ"ט • נָאוֹת לָכֶם • נַתְּרָצָה לָכֶם, לְשׁוֹן: "מַלְכִים ב' יב" • "וַיֵּאָתּוּ הַפְּתָנִים" (ביהו"דע) • לְהַמּוֹל • לְהִיּוֹת נְמוּל, אִינּוּ
 לְשׁוֹן לְפַעַל, אֵלֶּא לְשׁוֹן לְהַפְעֵל •

(טז) וַנִּתְּנוּ אֶת־בְּנוֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
 וַיֵּשְׁבּוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד:

טז וַנִּתְּנוּ יַת בְּנִתְּנָא לְכוּן וְיַת בְּנִתְּיֹכֹן נִסַּב
 לָנָא וְנִתְּוּב עַמְכוּן וְנָהִי לְעַמָּא חָד:

כ"ט • וַנִּתְּנוּ • נו"ן שְׁנֵיה מְדַגְשֵׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשֻׁמֶשֶׁת
 בְּמִקּוֹם שְׁתֵּי נוּנִין: 'וַנִּתְּנֵנוּ'. וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־
 לָנוּ • אַתָּה מוּצָא בְּתַנְאִי שְׁאֵמֵר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב
 וּבִתְשׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקֹב לְחֲמוֹר, שְׁתֵּלוּ הַחֲשִׁיבוֹת בְּבְנֵי
 יַעֲקֹב לְיִקַּח בְּנוֹת שְׁכָם אֶת שְׁיַבְחָרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם

יִתְּנוּ לָהֶם, לְפִי דַעֲתָם, דְּכִתִּיב: "וַנִּתְּנוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ",
 לְפִי דַעֲתָנוּ, "וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כָּל אֲשֶׁר
 נִחְפֵץ. וּכְשֶׁדְּבָרוּ חֲמוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ אֵל יוֹשְׁבֵי עִירָם
 הִפְּכוּ הַדְּבָרִים: "אֵת בְּנוֹתֵם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֵת
 בְּנוֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם", כְּדִי לְרַצּוֹתָם, שְׁיֵאָתּוּ לְהַמּוֹל •

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יא) אָמֵר שְׁכָם גַּם בֶּן לְאָבִיָּה לְאִשָּׁה.
 וְלְאָחֵיהָ: אֲמַצְא חֵן אֲצִלְכֶם וְכָל אֲשֶׁר
 אַתֶּם אוֹמְרִים לִי אֲתָן לָכֶם.
 (יב) הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מִזְדַּהֵר מִן הַמְהֵרָ
 וְהַתְּנִינָה וְאֲתָן לָכֶם כַּאֲשֶׁר אַתֶּם
 אוֹמְרִים לִי, וְתַנּוּ לִי זֹאת הַנְּעִרָה
 (יג) וַיַּעֲנוּ וַיִּלְכְּדוּ עֲנֵי לָהֶם בְּנֵי יַעֲקֹב
 בְּהַתְּחַכְּמוֹת בְּאִמְרָם עַל אֲשֶׁר טִמְא
 אֶת דִּינָה אַחֲתָם.
 (יד) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם: לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת
 דָּבָר זֶה כִּי נִתְּנוּ אֶת אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ בְּעַל
 קְלָפָה כִּי הוּא מְכִיב עָלֵינוּ חֲרָפָה.
 (טו) אָבָל בְּכָל נִשְׁתַּוְּהָ אֲלֵיכֶם אִם
 תִּהְיוּ כְּמֹנֵי, וְתַמּוּלוּ מִכֶּם כָּל זָכָר.
 (טז) וַנִּתְּנוּ לָכֶם אֶת בְּנוֹתֵינוּ וְנִתְּחַסְּנוּ
 עִם בְּנוֹתֵיכֶם וְנִדְּוֵר אִתְּכֶם וְנִהְיָה אִמָּה
 אַחֲתָא.

שיעור יומי ליום חמישי י"א כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לד - פרשת וישלח סג

(י) וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת-בְּתוּלָתוֹ וְהִלְכָנוּ:

יח וְשָׁפְרוּ פִתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׂכָם בַּר חָמוֹר:

(יט) וְלֹא-אֲחֵר הַנְּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חִפְזָה בְּבֵית יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:

(כ) וַיָּבֵא חָמוֹר וּשְׂכָם בְּנוֹ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֶרֶץ הֵנָּה רַחֲבַת-יָדַיִם לְפָנֵיהֶם אֶת-בְּנֹתָם נִקַּח-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם:

י"ט • שְׁלָמִים • בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם. וְהָאֶרֶץ הֵנָּה רַחֲבַת-יָדַיִם • כְּאֵדָם שִׁדְדוּ רַחֲבָה וּתְרַנִּית, כְּלוֹמֵר:

(כב) אַדְ-בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אֲתָנוּ לְהִיּוֹת לָעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כִּלְזָכָר כְּאֲשֶׁר הֵם נְמוּלִים:

י"ט • בְּהַמּוֹל • בְּהִיּוֹת נְמוּל.

(כג) מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הַלּוֹא לָנוּ הֵם אֶף נִאוּתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ:

י"ט • אֶף נִאוּתָהּ לָהֶם • לְדַבֵּר זֶה, וְעַל-יְדֵי-כֵן יֵשְׁבוּ אֲתָנוּ.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- (י) ואם לא תשמעו אלינו להמול ולקחנו את בתולתו והילכנו:
- יח ושפרו פיתגמיהון בעיני חמור ובעיני שכם בר חמור:
- (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפזה בבית יעקב והוא נכבד יותר מכל בית אביו.
- (כ) וביא חמור ושכם בנו אל שער עירם וידברו אל אנשי עירם לאמר:
- (כא) האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אותה והארץ הנה רחבת ידיים לפנייהם את בנותם ניקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם:
- י"ט • שלמים • בשלום ובלב שלם. והארץ הנה רחבת ידיים • כאדם שידדו רחבה ותרנית, כלומר:
- (כב) אד-בזאת יאתו לנו האנשים לשבת אתנו להיות לעם אחד בהמול לנו כלזכר כאשר הם נמולים:
- י"ט • בהמול • בהיות נמול.
- (כג) מקניהם וקנינם וכל בהמתם הלא לנו הם אף נאותה להם וישבו אתנו:
- י"ט • אף נאותה להם • לדבר זה, ועל-ידי-כן יישבו אתנו.

כד וַיִּקְבְּלוּ מִן הַחֹמֶר וּמִן שִׁכְם בָּרָה כָּל נַפְקֵי תַרְעֵ קַרְתָּהּ וַיִּגְדְּרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נַפְקֵי תַרְעֵ קַרְתָּהּ :

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חֹמֶר וְאֶל-שִׁכְם בְּנוֹ כְּלִי-צִיָּא שְׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹוּ כְּלִי-זָכָר כְּלִי-צִיָּא שְׁעַר עִירוֹ:

כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֻעֹן וְלוֹי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהֲרֹגוּ כְּלִי-זָכָר:

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֻעֹן וְלוֹי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהֲרֹגוּ כְּלִי-זָכָר:

שְׁמֻסְרוֹ עֲצָמָן עֲלֶיהָ, נִקְרָאוּ אֶחָיָהּ. בַּטַּח • שְׁהִיו כּוֹאֲבִים. וּמִדְרַשׁ אַגְרָה: בְּטוֹחִים הָיוּ עַל כַּחוֹ שֶׁל זָקֵן (כ"ה) •

כ"ה • שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב • בְּנָיו הָיוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן נִהְגוּ עֲצָמָן שְׁמֻעֹן וְלוֹי כְּשֶׁאָר אֲנָשִׁים שְׂאֵינָם בְּנָיו, שְׁלֹא נָטְלוּ עֲצָה הֵימָנוּ (כ"ה) • אֶחָי דִּינָה • לְפִי

~ נקודות משיחות קודש ~

קיום המצות באופן דלמעלה מהדעת

הדעת, ורק גדל בעסם על מה ששעשה שכם גרם למעשה זה? וגש לומר דבזה רמזו הוראה יסודית בעבודת האדם לקונו: אף ש"ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו" (לשון הרמב"ם סוף הלכות מעילה), הינו שצריך להבין במוחו ושכלו את מצות התורה, ולכן למדו זמן חיוב המצות מלשון "איש" המורה על גדלות השכל, מכל-מקום יסוד ושרש עבודת ה' אינו הבנת השכל, אלא קבלת על מלכות שמים. דאף אם אינו מבין את משפטי התורה, עליו לקיים מפני צווי הבו"ר ותפירו. וזהו שלמדו זמן חיוב המצות מ"ויקחו איש חרב", דכשהגיעו שמעון ולוי לחיוב מצות, התחילו מיד בעבודת ה' באופן של מסירות נפש שלמעלה מהדעת.

ויקחו שני-בני-יעקב שמעון ולוי. . . איש חרב (לד, כה) בני י"ג שנה היו (בראשית רבה, פרשה פ) מזה שנקראו שמעון ולוי כשהיו בני י"ג שנה בשם "איש" שהוא לשון גדלות, וכמו שכתוב (שמות ב, יד) "מי שמך לאיש", למדו ש"כן שלש עשרה למצות". דבגיל שלש-עשרה נחשב האדם ל"גדול" בשכלו ותכונותיו ומחייב במצות (עין רש"י נזיר כט, ב'דבור המתחיל' ורבי יוסי. רש"י ורבי עובדיה מברסנווא, אבות פרק ה משנה כא. ועוד). וגש לתמה, דלקאורה הרי זה בעין תרתי דסתרי, דמצד אחד למדו מפסוק זה שבגיל י"ג שנה מתחייבים במצות, והיגו שבגיל זה נחשב האדם לבר-דעת ובר-חיובא. ומצד שני, זה ש"ויקחו איש חרב.. ויהרגו כל זכר" מורה שלא פעלו על-פי

(על-פי לקוטי-שיחות כרך טו, עמוד 289 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

כו וַיִּתְּ חֹמֶר וַיִּתְּ שִׁכְם בָּרָה קָטְלוּ לַפְתָּגָם דְּחָרָב וּדְכָרוּ יֵת דִּינָה מִבֵּית שִׁכְם וּנְפָקוּ:

(כו) וַיִּתְּ חֹמֶר וַיִּתְּ שִׁכְם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי-חָרָב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שִׁכְם וַיִּצְאוּ:

כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלְצָא קְטִילָא וּבְזוֹ קַרְתָּא דִּי סְאִיבוּ אַחְתָּהוֹן:

(כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֹתָם:

כ"ז • על-החללים • לפשט החללים, וכן תרגם אוינקלוס: 'לחלצא קטילא'.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

שְׁכָם וַיִּצְאוּ. (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ עַל הַחֲלָלִים, וְהַעֲשִׂירוּ אֶת עֲצָמָם מֵאֲשֶׁר בְּקִרְיָה כִּי טָמְאוּ אֶת אַחֹתָם.

איש את חרב, וביאו עליהם והם יושבים לבטח ויהרגו כל זכר. (כז) ואת חומר ושכם בנו הרגום בחד החרב, ויקחו את דינה מבית

(כד) ולכן קבלו את ההצעה מחומר ומשכם בנו כל יוצאי שער שוכם, ולכן נמולו כל איש מהם. (כה) וכאשר היה ביום השלישי והם כוֹאֲבִים, לקחו שמעון ולוי אחי דינה,

שיעור יומי ליום חמישי י"א כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת וישלח סה

כח ית ענהון וית תורהון וית חמריהון וית די בקרמא וית די בחקלא בזו:
את צאנכם ואת בקרם ואת חמריהם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו:

כט וית פל נכסיהון וית פל טפלהון וית נשיהון שבו וכוזו וית פל די בביתא:
ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית:

כ"א חילם • קמונם, וכן: (דברים ח) "עשה לי את החיל הזה", (במדבר כד) "וישראל עשה חיל", (תהלים מט) "ועזבו לך חילם".
ל אחרים חילם • שבו • לשון שבחה. לפיכך, טעמו מלרע.

ל ואמר יעקב לשמעון וללוי עברתון ותי למתן דכבו פינא וביין תביי ארעא בכנענאה ובפרזאה ונאנא עם דמנן ויתפנשון עלי וימחנני וישתצי אנא ונאנש ביתי:
ו ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עברתם אתי להביאני בישב הארץ בפנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והפוני ונשמדתי אני וביתי:

כ"ב עברתם • לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשו. ונאגדה: צלולה היתה החבית, ועברתם אותה מסרת היתה ביד פנענים שיפלו ביד בני (תנחומא).
ז אלא שיהיו אומרים: 'עד אשר תפנה ונתלת את הארץ'. לפיכך, היו שותקין. מתי מספר • אנשים מועטים.

ל ואמר הכנפיקת ברא יתעבד (נ"י יעבד ית) לאחתנא:
ח ויאמרו הכנפיקת ברא יתעבד (נ"י יעבד ית) לאחתנא:

אחתני את ה' אלפי רבקה, שם חסר יו"ד ולכן מפרש שקאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל אחותיהם הכולנה יעשה, ולכן מביא רש"י הפרגום שמתרגם ית אחתנא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד ור"ק.
ט ויאמרו הכוזנה יעשה את אחותנו:
י הכוזנה • הפקרה. את אחותנו • ית אחתנא (הביא הפרגום על מלת אחותינו שהוא נראה מתוך הפסוק בלשון רבים מדכתיב כאן אחותינו מלא ביו"ד (ובכל הפרקים שלנו כתיב חסר יו"ד) מה שאין כן בפי רבקה

ל ויאמר אלהים אל יעקב קום עליה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח אל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך:
יא ויאמר יי יעקב קום סק לבית אל ותיב תמן ועבד תמן מדבחה לאלהא דאתגלי לך במערקך מן קדם עשו אחיך:

יב קום עליה • (תנחומא): לפי שאחרת בדרך, נענשת וכו' ואת מבתך.

ב ואמר יעקב לאנש ביתה ולכל די עמה אעדו ית טעות עממיא די ביניכון ואדפו ושנו כסותכון:
יג ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

כח ואת צאנכם ואת בקרם ואת חמריהם ואת אשר בקניה ואת אשר בכפרים לקחו.
כט ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית:
ל ויאמר יעקב לשמעון וללוי עברתם אתי להביאני בישב הארץ בפנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והפוני ונשמדתי אני וביתי:
מ ויאמר יי יעקב קום עליה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח אל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך:
נא ויאמר יעקב לאנש ביתה ולכל די עמה אעדו ית טעות עממיא די ביניכון ואדפו ושנו כסותכון:
נג ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם:

שֵׁשׁ בַּיּוֹם מִשְׁלַל שֶׁל שְׁכֶם. וְהִשְׁתַּחֲוּוּ. מִעֲבוּדַת כּוֹכְבִים. וְהִחְלִיפוּ שְׁמֹלֵתֵיכֶם. שְׂמָא יִשׁ בַּיּוֹם כְּסוּת שֶׁל עֲבוּדַת כּוֹכְבִים.

(ג) וְנִקְוָמָה וְנַעֲלָה בֵּית־אֵל וְאַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֹתוֹ בְּיוֹם צָרְתִי וַיְהִי עִמּוֹדֵי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַכְתִּי:

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזֻמִּים אֲשֶׁר בְּאֲזֻנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֹהִים אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם:

ש"י◀ האלה • מין אילן סרקו. עם־שְׁכֶם • אצל שְׁכֶם:

(ה) וַיִּפְּעוּ וַיְהִי חֶתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעֵרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרָי בְּנֵי יַעֲקֹב:

ש"י◀ חתת • פחד.

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>אמר לה הבעל־שם־טוב: בגוף בקי בחמשה חומשי תורה, בתהלים ובתנ"ך בעל־פה באותיותיהם. כתיב "ויהי חתת אלוקים וגו'" – "חתת" ראשי־תיבות חומש, תהלים, תנ"ך – והבקי באותיותיהם שובר את כל ההצלמות וההסתרים...</p> <p>(קיצורים והערות לתנאי, עמ' קכו)</p>	<p>כ"ק אדמו"ר הצמח־צדק ספר: בשנת תר"ג, כשנזקראתי לאספת הרבנים בפטרבורג, הייתי על ציון אמי הרבנית הצדקנית (מרת דבורה־לאה) בליאונזה. היא ספרה לי, שבגלל מסירות־נפש שה לטובת החסידים והחסידות, זכתה להיות גם בהיכל הבעל־שם־טוב ולעורר רחמים עבורי. היא בקשה מהבעל־שם־טוב שיתן לה סגולה בעבורי, שאוכל לעמוד כנגד המתנגדים לתורת החסידות.</p>
--	--

(1) וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְיוֹזֵה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:

(2) וַיָּבֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:

- (1) עד אשר הגיע יעקב אל לוז אשר בארץ כנען היא בית־אל, הוא וכל האנשים אשר עמו.
- (2) וכן שמה מזבח וקרא למקום בית־אל של בעל הכח והיכלת כי שמה נגלה לו ה' בעת בריחתו מבין הגיעו לרשותם ואת העגלים אשר באזניהם, וטמן אותם תחת עץ האלה אשר לנכח שְׁכֶם.
- (3) אחרי זאת נסעו, והיתה בהלת ה' על יושבי הקריות הנמצאים סביבם, ולא התחקו אחרי עקבות בני יעקב.
- (ג) ונקום ונעלה אל בית־אל, ונעשה שמה מזבח לבעל הכח והיכלת המשיב לי ביום צרתי, והיה עמי בדרך אשר עברתי בה.
- (ד) ומיד נתנו יעקב את כל פסלי העבודה הנזרה של הנכרים אשר

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

שיעור יומי ליום חמישי י"א כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת וישלח סז

במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו: (לקמן לט) "אדני יוסף", (שמות כב) "אם בעליו עמו", ולא נאמר: 'בעלו', וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים.

כ"ט אל בית אל. הקדוש ברוך הוא, בבית אל, גלוי שכינתו בבית אל. יש תבה חסרה ב"ת הממששת בראשה, כמו: (שמואל ב ט) "הנה הוא בית מכיר בן עמיאל", כמו בבית מכיר. (לעיל כד) "בית אביך", כמו בבית אביך. נגלו אליו האלהים.

ח ומימת דבורה מנקתא דרבקה ואתקברת מלרע לבית אל בשפולי מישרא וקרא שמה מישר בכיתא:

ח) ותמת דבורה מינקת רבקה ותקבר לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות:

ש' בית אל היו קורין לו "אלון". ואגדה: נתבשר שם באבל שני, שהגד לו על אמו שמתה (כ"ח). ואלון בלשון יוני אבל. (צ"ל אחר. וכן איתא ברש"י תהלים ק"ט) ולפיכך, (ספרים אחרים: ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הפרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה.

כ"ט ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב? אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב: "ושלחתי ולקחתיך משם", שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה. מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר ונקברה בגלי החר. תחת האלון. בשפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע החר, והקבורה מלמטה, ומישור

ט ואתגלי יי ליעקב עוד במיתוהי מפדן ארם ובריה יתה:

ט) וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אתו:

כ"ט עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו. ויברך אתו. ברפת אבלים (כ"ד).

י ואמר לה יי שמך יעקב לא יתקרי שמך עוד יעקב אלהין ישראל יהא שמך וקרא ית שמה ישראל:

י) ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל:

כ"ט לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד.

יא ואמר לה יי אנה אל שדי פוש וסגי עם וכןשט שבטין זהא מנה ומלכין דשליטין בעממא מנה ופקון:

יא) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצוך וצאון:

בשנת, שהיו משבט בנימין שעדין לא נולד. (ופסוק זה דרוש אבנר בשהמליך איש בשנת ואף השבטים דרשוהו וקברו בנימין, דכתיב: (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה", וחסרו ואמרו: אלמלא היה עולה מן השבטים, לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב: "ומלכים מחלצוך וצאון"). גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו

כ"ט אני אל שדי. שאני כדאי לברך, שהברכות שלי. פרה ורבה. על שם שעדין לא נולד בנימין, ואף על פי שפבר נתעברה ממנו. גוי. בנימין. גוים. (כ"ד) מנשה ואפרים, שעתידים לצאת מיוסף והם במנזן השבטים. ומלכים. (כ"ד) שאול ואיש

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- יד (מלפני) אחיו.
- ח) ומתה דבורה אומנת רבקה ונטמנה בתחתית בית אל, תחת המישור, ולקך כנה אותה בקצת הכבי.
- ט) אני נגלה ה' ליעקב שוב בהגיעו מפדן ארם והשרה בו את ברכתו.
- י) ואמר לו: שמך יעקב, לא יקרא שמך לעולם יעקב בלבד, אלא ישראל, ולקך כנה אותו ישראל גם כן.
- יא) אחרי זאת אמר לו ה': אני בעל הפח והיכלת המספק חסרונם של הנמצאים בלם. צמח ורבה, אמה אחת לאחר שהיו קבוצת אמות (נפרדות), תהיה ממך, ומלכים מן שדרתך יהיה מוצאם.

ליעשות, כמנין הגוים שהם שבעים אמות, וכן כל | בשעת אסור הבמות כגוים עובדי פוכבים, בימי
הסנהדרין שבעים. דבר אחר: שעתידים בניו להקריב | אליהו (ברשי"י שו).

~ יום שישי י"ב כסלו ~

יב וַיֵּת אֲרָעָא דִּי הִבֵּית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ
אֲתַנְנָה וּלְכַנְיָךְ בְּתַרְךָ אֲתֵן יַת אֲרָעָא :

(יב) וַיֵּת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ
אֲתַנְנָה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲתֵן אֶת־הָאָרֶץ :

יג וְאֶסְפֹּלֶק מֵעֲלֹהֵי יִקְרָא דְנִי בְּאַתְרָא דִּי
מְלִיל עֲמָה :

(יג) וַיַּעַל מֵעֲלֵיו אֱלֹהִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ :
כִּי־אֶבְרָהָם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ • אִינִי יוֹדֵעַ מַה מְלַמְדֵנוּ .

יד וְאֶקִּים יַעֲקֹב קִמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל
עֲמָה קִמְתָּא אֲבָנָא וְאַסִּיף עֲלֵהּ נְסוּכִין וְאַרִּיק
עֲלֵהּ מִשְׁחָא :

(יד) וַיַּיָּצֵב יַעֲקֹב מִצֹּחָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ מִצֹּחַת
אָבִיו וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נְסוּף וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן :

טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב יַת שְׁמָא דְאַתְרָא דִּי מְלִיל
עֲמָה תַּמָּן יַי בֵּית אֵל :

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתוֹ
שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל :

טז וְנָטְלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוֵה עוֹד כְּרוּבַת אֲרָעָא
לְמִיעַל לְאַפְרָתָה וַיִּלִּידַת רַחֵל וְקָשִׁיאַת
בְּמִילְדָה :

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד בְּכַרְת־הָאָרֶץ לְבֹא
אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רַחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ :

אָנִי, שְׁהוּא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע, כְּמוֹ מְהַלֵּךְ פְּרָסָה אוֹ
יֹתֵר, כְּמוֹ שְׂאֵתָה אוֹמֵר: 'צֹמֵד כְּרֵם', 'חִלְקַת שְׂדֵה',
כֶּף בְּמִהְלֵךְ אָדָם, נוֹתֵן שֵׁם מִדָּה (קַרְקַע כְּמוֹ: מְהַלֵּךְ מִיל')
כְּכַרְת אָרֶץ.

כִּי־אֶבְרָת־הָאָרֶץ • מִנְחָם פֶּרֶשׁ לְשׁוֹן כְּבִיר, רַבּוּי,
מְהַלֵּךְ רַב. וְאַגְדָּה: בְּזִמְן שְׁהָאָרֶץ חִלּוּלָה וּמְנַקְבַת
בְּכַבְרָה, (כ"ד) שְׁהַנִּיר מְצוּי, הִסְתֵּו עֵבֶר וְהַשְּׂרֵב עֲדִין
לֹא בָּא. וְאִין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא, שְׁהַרִי בְּנַעֲמָן
מְצִינּוּ: (מלכים ב ה) "וַיִּלְךָ מֵאֵתוֹ כְּכַרְת אָרֶץ". וְאוֹמֵר

יז וַהֲוֵה בְּקָשׁוּתָהּ בְּמִילְדָה וְאַמְרַת לָהּ
חַזְקָא לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי אַף דִּין לִיךְ בְּר :

(יז) וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילְדָּת
אֶל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לְךָ בֶּן :

כִּי־אֶבְרָת־כִּי־גַם־זֶה • נוֹסֵף לָךְ עַל יוֹסֵף. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: עִם כָּל שְׂבֻט נולֵדה תְּאוּמָה, וְעַם בְּנֵי־מִין נולֵדה תְּאוּמָה
יִתְרָה.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

וְנִשְׂאָר לָהֶם מְרַחֵק כְּמִיל מִן הַדְרָךְ עַד
כְּנִיסָתָם אֶל אֶפְרַת, וְנולֵדה רַחֵל וְהִנֵּה
קָשִׁי בְּלִדְתָהּ.

נָאֵם אֵלָיו, מִצֹּחָה מְאַבְנִים, וְשַׁפֵּף
עָלֶיהָ מִמּוּג יַיִן וְשַׁפֵּף עָלֶיהָ שֶׁמֶן.
(טו) וַיִּקְרָא שֵׁם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

(יב) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי אוֹתָהּ
לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק, לָךְ נִתְתִּיהּ וְלִשְׁוֹשְׁלַת
שְׁלֵךְ אַחֲרֶיךָ.

(יז) וְכַאֲשֶׁר הַקְשָׁתָה לְדַתָּה אֲמַרָה לָהּ
הַמִּילְדָּת: לֹא תִפְחָדִי כִּי זֶה לְךָ בֶּן.

נָאֵם אֵלָיו ה' בֵּית־אֵל.
(טז) אַחֲרֵי זֹאת נָסְעוּ מִבֵּית־אֵל,

(יג) אַחֲרֵי זֹאת הִתְעַלָּה אוֹרוֹ שֶׁל ה'
מֵעֲלֵיו בְּמָקוֹם אֲשֶׁר נָאֵם אֵלָיו.

(יד) וַהֲצִיב יַעֲקֹב מִצֹּחָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר

(יח) וַיְהִי בְצֵאת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיֶאֱוִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בְּנִימִין:
יח וְהָיָה בְּמִפְקֵי נִפְשָׁהּ אֲרִי מֵימֵת (נ"י מִיָּתָא) וַתִּקְרָא שְׁמָהּ בְּרִי וְאָבִיהָ קָרָא לָהּ בְּנִימִין:
וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בְּנִימִין:

כ"ט • בְּנִימִין • בֶּן צְעָרִי • נִרְאָה בְּעֵינַי, לְפִי שֶׁהוּא לְבָדוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁהִיא בְּנִגְב, כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֶרֶם נְהָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנִגְבַּי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן", "הַלֹּדֶף וְנִסְוֵעַ הַנִּגְבָּה". • בְּנִימִין • בֶּן זִמְרִן, לְשׁוֹן (תְּהִלִּים פט) "צִפּוֹן וְזִמְרִן אֶתְּהָ בְּרֵאתֶם", לְפִיכֵף הוּא מְלֵא (דְּבָרִי אַחֵר: בְּנִימִין, בֶּן זִמְרִין, שְׁנוֹלֵד לְעֵת זִקְנָתוֹ, וְנִקְרָא בְּנִימִין, כְּמוֹ: (דְּבָרִי אַחֵר: בְּנִימִין)).

(יט) וַתִּמָּת רַחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:
יט וְיָמֵתָת רַחֵל וְאֶתְקָבְרָת בְּאַרְחָ אֶפְרָתָה הִיא בֵּית לָחֶם:

(כ) וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת־רַחֵל עַד־הַיּוֹם:
כ וַאֲקָיִים יַעֲקֹב קָמְתָא עַל קְבֻרָתָהּ הִיא קָמַת קְבֻרָתָא דְרַחֵל עַד יוֹמָא דִּין:

(כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מִהַלְאָה לְמַגְדֹּל־עֵדֶר:
כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרַס מִשְׁכַּנָּה מִלְּהָא לְמַגְדֹּלָא דְעֵדֶר:

(כב) וַיְהִי בְשָׁפְן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹמָה וַיִּלְךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁפֹּל אֶת־בְּלִיָּהּ פִּילַגְשִׁי אֲבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פּ וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר:
כב וַיְהִי כִּד וַיִּפְרַס כִּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא הַחֹמָה וַאֲזַל רְאוּבֵן וַיִּשְׁכִּיב עִם בְּלִיָּהּ לְחִינְתָא דְאַבְיָהּ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהוּוֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרִי עָסֶר:

כ"ט • בְּשָׁפְן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחֹמָה • עַד שְׁלֵא בָא לְחִבְרוֹן אֲצֵל יַצְחָק, אֲרַעוּהוּ כָּל אֱלֹהִים. וַיִּשְׁפֹּב • (שְׁבַח נה) מִתּוֹף שֶׁבְלִבְלִי מִשְׁכָּבוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כֹּאֲלוֹ שְׁכָבָה. וְלָמָּה בְּלִבְלִי וְחֵלֶל יְצוּעֵיו? שְׁכַשְׁמַתָּה רַחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִשְׁתּוֹ שֶׁהִיָּתָה נְתוּנָה תְּדִיר בְּאֶהֱל רַחֵל וְלֹא בִשְׂאָר אֱהִלִּים, וַתִּנְהַג בְּאֶהֱל בְּלִיָּהּ. בָּא רְאוּבֵן

(כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וַיִּשְׁמְעוּן וְלוֹי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁכֶר וּזְבֻלוֹן:
כג בְּנֵי לֵאָה בּוֹכֹרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן וַיִּשְׁמְעוּן וְלוֹי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁכֶר וּזְבֻלוֹן:

כ"ט • בְּכוֹר יַעֲקֹב • אֶפְלוּ בְּשַׁעַת הַקְּלָקְלָה, קָרָאוּ בְּכוֹר. בְּכוֹר יַעֲקֹב • בְּכוֹר לְנַחֲלָה, בְּכוֹר לְעִבּוּדָה,

(כד) בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף וּבְנִימִין:
כד בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף וּבְנִימִין:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יח) וְלָכֵן בַּעַת יְצִיאַת נִשְׁמַתָּה וְהִיא קְרוּבָה לְמוֹת, קָרָאָה אֶת שְׁמוֹ בֶּן אֲבִלִי, וְאָבִיו כָּנָה אוֹתוֹ בְּנִימִין.
(יט) וַיִּמָּתָה רַחֵל וַיִּנְטָמָה בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם.
(כ) וְהִצִּיב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל קְבֻרָה הִיא נִקְרָאת בְּשֵׁם מַצֵּבַת רַחֵל עַד הַיּוֹם.
(כא) אַחֲרֵי זֹאת נָסַע יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרַשׁ אֶהֱלוּ מִשָּׁם אֶל הָאֶרֶמוֹן הַגְּבוּהָ עֵדֶר.
(כב) וְכַאֲשֶׁר הִתְיַשְׁבַּי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ, הִלֵּךְ רְאוּבֵן וַיִּפְרַשׁ אֶת מִשְׁתּוֹ

(כה) ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי:

כה ובני בלהה אמתא דרחל דן ונפתלי:

כו ובני זלפה אמתא דלאה גד ואשר אלן בני יעקב די אתילידן לה בפדן ארם:

(כו) ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלן בני יעקב אשר ילדלו בפדן ארם:

כז ואמתא יעקב לנת יצחק אבויי ממרא קרית ארבע היא חבורן די דר פמן אברהם ויצחק:

(כז) ויבא יעקב אליצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חבורן אשר-גרים אברהם ויצחק:

זה וכגון בית לחם, אבי עזרי, בית אל, אם הצרף להטיל בו ה"א, נותנה בראש התבה השניה: (שמואל א טז) "בית הלחמי", (שופטים ו) "בעפרת אבי העזרי", (מלכים א טז) "בנה חיאל בית האלי".

כ"ט - ממרא • שם המישור. קרית הארבע • שם העיר. ממרא קרית הארבע • איל מישור של קרית ארבע, ואם תאמר: 'היה לו לכתב ממרא הקרית ארבע', בן דרף המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון

כח והיו יומי יצחק מאה ותמנן שנים:

(כח) ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה:

כט ואתנגיד יצחק ומית ואתכניש לעמה סיב ושבע יומין וקברו יתה עשו ויעקב בנהי:

(כט) ויגוע יצחק וימת ויאסף אל-עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:

שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר: (לעיל ה) 'ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפרש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן טא) 'ויסף בן שלשים שנה וגו'', ושבע שנים שבע ושנים רבע, הרי כ"ב, וכתוב: 'ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה'. נמצא, יעקב במכירתו של יוסף ק"ח •

כ"ט - ויגוע יצחק • אין מקדם ומאחר בתורה: מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל כה) "ויצחק בן ששים שנה וגו'', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"כ, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת מאה ושמונה ליעקב, כיצד? בן ששים ושלש נחברף, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי

א ואלין תולדת עשו הוא אדום:

לו (א) ואלה תולדות עשו הוא אדום:

ב עשו נסיב ית נשויי מבנת כנען ית עדה בת אילון חתמה וית אהליבמה בת ענה בת צבעון חואה:

(ב) עשו לקח את-נשויי מבנות כנען את-עדה בת-אילון החתי ואת-אהליבמה בת-ענה בת צבעון החוי:

(א) והנה באור שרשרת הולדות של עשו הוא אדום. (ב) והנה עשו (בן ארבעים שנה) כאשר יחד לעצמו נשים מבנות כנען את עדה בתו של אילון החתי, ואת אהליבמה (הנקראת גם יהודית) בתה של ענה (אשת בארי החתי) בת צבעון החוי.

הארבעה, היא חבורן אשר שמה אברהם ויצחק קבעו את מדרום. (כח) והיו שני יצחק מאה ושמונים שנה. (כט) וגוע ומת והגיע אל עמו, זקן, כבר שבע מן החיים, וטמנו אותו עשו ויעקב בניו.

(כה) ובני בלהה אמת רחל: דן ונפתלי. (כו) ובני זלפה אמת לאה: גד ואשר, אלה הם בני יעקב אשר נולדו לו בפדן ארם. (כז) אחרי זאת הגיע יעקב אל יצחק אביו, אל ממרא קרית קבורת

שיעור יומי ליום שישי י"ב כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת וישלח עא

כ"ט עֲדָה בַת־אֵילֹן • היא בְּשֵׁמֶת בַּת אֵילֹן, וְנִקְרְאת בְּשֵׁמֶת עַל שֶׁהִיְתָה מְקַטֶּרֶת בְּשָׂמִים לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים. אֶהְלִיבְמָה • היא יְהוּדִית, וְהוּא פְנֵה שְׂמָה יְהוּדִית, לומר שֶׁהיא כּוֹפֶרֶת בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, כְּדֵי לְהִטְעוֹת אֶת אֲבִיו. בַּת־עֲנָה בַת־צִבְעוֹן • אִם בַּת עֲנָה, לֹא

בַּת צִבְעוֹן? ! עֲנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאֵיהָ וְעֲנָה". מִלְּמַד שֶׁבֶּא צִבְעוֹן עַל פִּלְתּוֹ אֵשֶׁת עֲנָה, וְיִצְאֵת אֶהְלִיבְמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, וְהוּדִיעַף הַכְּתוּב שֶׁפֶלֶן בְּנֵי מִמְזֻרוֹת הָיוּ.

(ג) וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אַחֹת נְבִיּוֹת: גִּוְיַת בְּשֵׁמֶת בַּת יִשְׁמָעֵאל אַחֲתָהּ דְנְבִיּוֹת:

כ"ט • בְּשֵׁמֶת בַּת־יִשְׁמָעֵאל • וְלִהְלֹן קוֹרָא לָהּ מִחֲלַת, מְצִינּוֹ בְּאַגְדַּת מִדְרָשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהּ עֲוֹנוֹתֶיהָ: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהַעוֹלָה לְגִדְלָהּ וְהַנּוֹשֵׂא

אִשָּׁה, וְלִמַּד הַטַּעַם מִכָּאן, לְכַף נִקְרְאת מִחֲלַת, שֶׁנִּמְחַלוּ עֲוֹנוֹתֶיהָ. אַחֹת נְבִיּוֹת • עַל שֶׁם שֶׁהוּא הַשִּׁיאָה לוֹ מִשְׁמַת יִשְׁמָעֵאל, נִקְרְאת עַל שְׁמוֹ.

(ד) וַתֵּלֶד עֲדָה לְעִשׂוֹ אֶת־אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמֶת יִלְדָהּ אֶת־רְעוּאֵל: דְּוִלִידַת עֲדָה לְעִשׂוֹ יְתָ אֱלִיפֹז וּבְשֵׁמֶת יְלִידַת יְתָ רְעוּאֵל:

(ה) וְאֶהְלִיבְמָה יִלְדָה אֶת־יְעוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלֹם וְאֶת־קַרְח אֵלֶּה בְּנֵי עִשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּלוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: הַ וְאֶהְלִיבְמָה יְלִידַת יְתָ יְעוֹשׁ וְיַתָּה יַעֲלֹם וְיַתָּה קַרְח אֵלִין בְּנֵי עִשׂוֹ דִּי אַתְּלִידוּ לָהּ בְּאֶרְעָא דְכְּנָעַן:

כ"ט • וְאֶהְלִיבְמָה יְלִידָה וְגו' • קַרְח זֶה, מִמְזוֹר הָיָה, וְכֵן אֱלִיפֹז הָיָה שֶׁבֶּא עַל אֵשֶׁת אֲבִיו, אֶל אֶהְלִיבְמָה אֵשֶׁת עִשׂוֹ, שֶׁהָיָה הוּא מְנוּי עִם אֱלִיפֹז בְּסוּף הַעֲנָנִין (כ"ה).

(ו) וַיִּקַּח עִשׂוֹ אֶת־נְשָׁיו וְאֶת־בְּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־כָּל־קַנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם יַעֲקֹב אַחִיו: וַיִּדְבַּר עִשׂוֹ יְתָ נְשָׁוֵיהָ וְיַתָּה בְּנֵוֵיהָ וְיַתָּה בְּנֹתָהּ וְיַתָּה כָּל נַפְשַׁת בֵּיתָהּ וְיַתָּה גִּיתוּוֵיהָ וְיַתָּה כָּל בְּעִירָהּ וְיַתָּה כָּל קַנְיָנָהּ דִּי קָנָא בְּאֶרְעָא דְכְּנָעַן וַאֲזַל לְאֶרְעָא אַחֲרֵי מִן קְדָם יַעֲקֹב אַחִוֵּיהָ:

(ז) וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ • לְגוֹר בְּאֶשֶׁר יִמְצָא.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

פִּרְעוֹן גּוֹרַת "גֵּר יִהְיֶה וְרָעַד"

וַיִּקַּח עִשׂוֹ אֶת־נְשָׁיו . . וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם יַעֲקֹב אַחִיו: מִצְרַיִם יַעֲקֹב אַחִיו – מִצְרַיִם שְׁטַר חוֹב שֶׁל גּוֹרַת כִּי גֵר יִהְיֶה וְרָעַד הַמוּטָל עַל וְרַעַד שֶׁל יַצְחָק. אָמַר, אֵלֶּף לִי מִכָּאן, אִינן לִי חֵלֶק לֹא בַמִּתְנָה שֶׁנִּתְנָה לוֹ הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בַפְרָעוֹן הַשְּׁטַר (לו, ו. וּבִפְרוּשׁ רַש"י) וְצָרִיף לְהִבִּין, הֲלֹא הַגּוֹרַת ד'גֵּר יִהְיֶה וְרָעַד" הַמְשַׁלֵּת עַל וְרַעַד

שֶׁל יַצְחָק, הִיא – שִׁיחֵי גֵרִים "בְּאֶרֶץ לֹא לְהֵם", וְלֹא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם דְּקָא (וּכְמוֹ שִׁפּוּשׁ רַש"י שם); אִם־כֵּן הָרִי בְּזֶה שֶׁעִשׂוֹ הִעֲתִיק עֲצָמוֹ לְהַר שְׁעִיר שְׁמַחוּץ לְאֶרֶץ כְּנָעַן, הָרִי בְּזֶה גּוֹפֵא פִּרְעֵ אֶת שְׁטַר הַחוֹב?

וַיֵּשׁ לְבָאֵר: הַגּוֹרַת הַמְשַׁלֵּת עַל וְרַעַד שֶׁל יַצְחָק הִיא לְהִיּוֹת "גֵּר גו' בְּאֶרֶץ לֹא לְהֵם". הֵינִי, שֶׁנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִגּוֹרַת כ'גֵּר" וְלֹא

פִּרוּשׁ רַבִּי סַעֲדִיָּה גֵּאֹן (פְּרוּיֶקְט רַס"ג)

(ג) וְאֶת בְּשֵׁמֶת (הַנִּקְרְאת גַּם מִחֲלַת) בַּת יִשְׁמָעֵאל, אַחֹת נְבִיּוֹת.

(ד) וַיֵּלֶד עֲדָה לְעִשׂוֹ אֶת אֱלִיפֹז, וּבְשֵׁמֶת יְלִידָהּ אֶת רְעוּאֵל.

(ה) וְאֶהְלִיבְמָה יְלִידָה אֶת יְעוֹשׁ (כַּחֲבִיב יַעֲשׂוֹ) וְאֶת יַעֲלֹם (חַמְשָׁה בַּמִּסְפָּר) אֲשֶׁר נוֹלְדוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

(ו) וַיִּקַּח עִשׂוֹ אֶת נְשָׁיו וְאֶת בְּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְכָל נַפְשוֹת בְּנֵי בֵּיתוֹ וְאֶת מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת כָּל־קַנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם יַעֲקֹב אַחִיו.

ולתרגיש שהוא "גר" בארץ לא לו, שלא יתישב חס-ושלום בזמן וסדר הגלות, אלא יהיה "גר" וזר לכל ענני הגלות, ויחפה בכל עת ורגע לגאולה.

כתושב. ועשו לא רצה בחיים ד"גר", אלא בןקא "ושב עשו בהר שעיר"; ולכן אין זה נחשב כפריעת ה"שטר חוב", וממילא אינו זוכה גם במתנת "הארץ הזאת". מזה הוראה בעבודת כל אחד מישראל בזמן הגלות. כל זמן היותנו בגלות, עד ביאת משיח צדקנו, על האדם לרצות

(על-פי לקוטי-שיחות כרך י, עמוד 109 - מתוך 'לקראת שבת')

זארי הנה קנניהון סגי מלמתב פחדא ולא יכילת ארע תותביתיהון לסוכרא ויהון מן קדם גיתיהון:

(ז) כִּי־הָיָה רְכוּשֶׁם רַב מִשִּׁבְתַּי יַחֲדוּ וְלֹא יִכְלֶה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֵׁאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:

המטל על ורעו של יצחק, אמר: 'אלף לי מפאן, אין לי חלק לא במתנה, שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר', ומפני הבושה שמכר בכורתו.

כ"י- ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה: "מפני יעקב אחיר", מפני שטר חוב של גזרת: "כי גר יהיה ורעד",

ח ויתב עשו בטורא דשעיר עשו הוא אדום:

(ח) וַיֵּשֶׁב עֶשָׂו בְּהַר שְׁעִיר עֶשָׂו הוּא אָדוּם:

ט ואלין תולדת עשו אבהון דאדומאי בטורא דשעיר:

(ט) וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֶשָׂו אָבִי אָדוּם בְּהַר שְׁעִיר:

כ"י- ואלה התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר.

י אלין שמחה בני עשו אליפו בר עדה אתה עשו רעואל בר בשמת אתה עשו:

(י) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֶשָׂו אֱלִיפּוֹ בֶן־עֵדָה אִשֶּׁת עֶשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמַת אִשֶּׁת עֶשָׂו:

יא ויהו בני אליפו תימן ואמר צפו וגעתם וקנו:

(יא) וַיְהִי בְּנֵי אֱלִיפּוֹ תִימָן אוֹמֵר צָפוּ וַגַּעְתֶּם וּקְנוּ:

יב ותמנע הות לחינתא לאליפו בר עשו וילידת לאליפו ית עמלק אלין בני עדה אתה עשו:

(יב) וְתַמְנַע הִיְתָה פִּילֵגֶשׁ לְאֱלִיפּוֹ בֶן־עֶשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפּוֹ אֶת־עַמְלָק אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשֶּׁת עֶשָׂו:

ואהיה פילגש, ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפו, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו: "ואחות לוטן תמנע", ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב.

כ"י- ותמנע היתה פילגש. להודיע גדלתו של אברהם, כמה היו תאבים לידבק בזרעו: תמנע זו, בת אלופים היתה, שנאמר: "ואחות לוטן תמנע", ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפנים. אמרה: 'איני זוכה להנשא לך, הלואי

יג ואלין בני רעואל נחת וזרח שמחה ומזה אלין הו בני בשמת אתה עשו:

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזָרַח שְׁמֵה וּמִזֵּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמַת אִשֶּׁת עֶשָׂו:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

מיושבי שעיר המקוריים) אמה אצל אליפו בן עשו וילדה לו את עמלק, אלה הם בני עדה אשת עשו. (יג) ואלה הם בני רעואל (בן בשמת): נחת וזרח ושמה ומזה, אלה היו בני בשמת אשת עשו.

עשו אבי האדומיים בהר שעיר. (י) אלה שמות בני עשו: אליפו בן עדה אשתו, רעואל בן בשמת אשתו. (יא) והיו בני אליפו: תימן ואמר וצפו וגעתם וקנו. (יב) והיתה תמנע (בתו של שעיר החורי

(ז) כי רכושם היה רב מפדי שידורו יחדו, ולא יכלה ארץ מגוריהם להכילם מפני מקניהם. (ח) ולכן התישב עשו, הוא האדמי, בהר שעיר. (ט) והנה באור שרשרת הולדות של

יז וְאֵלֶּיךָ הָיוּ בְנֵי אֱהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַת צִבְעוֹן אֵת עֲשׂוֹ וַיְלִידֵת לְעֲשׂוֹ יֵעֹשׂ וְיִתָּעַל יַעֲלֶם וְיִתָּקַח:

(יז) וְאֵלֶּה הָיוּ בְנֵי אֱהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַת צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֲשׂוֹ וַתֵּלֶד לְעֲשׂוֹ אֶת יְעֹשׂ וְאֶת יַעֲלָם וְאֶת יִתְקַח:

טו אֵלֶּיךָ בְּרַבְרֵי בְנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז בּוֹכְרָא דְעֲשׂוֹ רַבָּא תִּמְנָן רַבָּא אֹמְרָא רַבָּא צְפֹו רַבָּא קְנִזִּי:

(טו) אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֲשׂוֹ אֱלוֹף תִּמְנָן אֱלוֹף אֹמְרָא אֱלוֹף צְפֹו אֱלוֹף קְנִזִּי:

כט"ו ◀ אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְנֵי עֲשׂוֹ • רֵאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת.

טז רַבָּא קְרַח רַבָּא גַעְתָּם רַבָּא עַמְלָק אֵלֶּיךָ בְּרַבְרֵי דְאֱלִיפַז בְּאַרְעָא דְאָדוֹם אֵלֶּיךָ בְּנֵי עֲדָה:

(טז) אֱלוֹף קְרַח אֱלוֹף גַעְתָּם אֱלוֹף עַמְלָק אֵלֶּה אֱלוֹפֵי אֱלִיפַז בְּאַרְצָא אָדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עֲדָה:

יח וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי רְעוּאֵל בְּרַבְרֵי עֲשׂוֹ נַחַת רַבָּא זְרַח רַבָּא שְׁמָה רַבָּא מִזָּה אֵלֶּיךָ בְּרַבְרֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא (ד) אָדוֹם אֵלֶּיךָ בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אֵת עֲשׂוֹ:

(יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בְּרַבְרֵי עֲשׂוֹ נַחַת אֱלוֹף זְרַח אֱלוֹף שְׁמָה אֱלוֹף מִזָּה אֵלֶּה אֱלוֹפֵי רְעוּאֵל בְּאַרְצָא אָדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֵׁמֶת עֲשׂוֹ:

יח וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי אֱהֲלִיבָמָה אֵת עֲשׂוֹ רַבָּא יְעֹשׂ רַבָּא יַעֲלָם רַבָּא קְרַח אֵלֶּיךָ בְּרַבְרֵי אֱהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה אֵת עֲשׂוֹ:

(יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי אֱהֲלִיבָמָה אֵשֶׁת עֲשׂוֹ אֱלוֹף יְעֹשׂ אֱלוֹף יַעֲלָם אֱלוֹף קְרַח אֵלֶּה אֱלוֹפֵי אֱהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה אֵשֶׁת עֲשׂוֹ:

יט אֵלֶּיךָ בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶּיךָ בְּרַבְרֵי הוּא אָדוֹם:

(יט) אֵלֶּה בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶּה אֱלוֹפֵיהֶם הוּא אָדוֹם:

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

כ אֵלֶּיךָ בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרָאָה יְתָבִי דְאַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:

(כ) אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרָאָה יְתָבִי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יח) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי אֱהֲלִיבָמָה אֵשֶׁת עֲשׂוֹ: יְעֹשׂ גְבוּר אַמִּיץ, יַעֲלָם גְבוּר אַמִּיץ, קְרַח גְבוּר אַמִּיץ, אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ שֶׁל אֱהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה אֵשֶׁת. (יט) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ וְהֵם הָאָדוֹמִיִּים. (כ) וְאֵלֶּה הֵם בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרָאָה יְתָבִי הָאָרֶץ: לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה.

אַמִּיץ, וְעַמְלָק גְבוּר אַמִּיץ, אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ שֶׁל אֱלִיפַז בְּאַרְצָא אָדוֹם, אֵלֶּה הֵם בְּנֵי עֲדָה. (יז) וְאֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ שֶׁל רְעוּאֵל בְּנֵי עֲשׂוֹ: נַחַת גְבוּר אַמִּיץ, זְרַח גְבוּר אַמִּיץ, וְשְׁמָה גְבוּר אַמִּיץ, וְקִנְזִי גְבוּר אַמִּיץ, אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ בְּאַרְצָא אָדוֹם, וְהֵם בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אֵשֶׁת עֲשׂוֹ.

(יד) וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֱהֲלִיבָמָה, הִיא בַּת עֲנָה בַת צִבְעוֹן, אֵשֶׁת עֲשׂוֹ, וַיְלִידָהּ לוֹ אֵת: יְעֹשׂ וְאֵת יַעֲלָם וְאֵת קְרַח. (טו) אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֲלֵי הָאָמֶץ שֶׁל בְּנֵי עֲשׂוֹ מִבְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹרוֹ: תִּמְנָן גְבוּר אַמִּיץ, אֹמְרָא גְבוּר אַמִּיץ, צְפֹו גְבוּר אַמִּיץ, וְקְנִזִּי גְבוּר אַמִּיץ. (טז) וְקְרַח גְבוּר אַמִּיץ, וְגַעְתָּם גְבוּר

כ"י • יִשְׁבִי הָאָרֶץ • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קִדְּם שָׂבָא עֲשׂוּ לְשֵׁם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ (שבת פח) שֶׁהָיוּ בְּקִיָּאִין בְּלִשׁוּבָה | שֶׁל אָרֶץ: מְלֵא קִנְהָ זֶה לְזִיתִים, מְלֵא קִנְהָ זֶה לְגַפְנִים, שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הַעֲפָר וַיִּדְעִין אִי זו נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ.

כ"א וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶיךָ רַבְרָבִי חוּרְאִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוּם: | (כ"א) וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוּם:

כ"ב וַיְהִי בְּנֵי־לוֹטָן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטָן תַּמְנֵעַ: | כ"ב וַיְהִי בְּנֵי לֹטָן חוּרֵי וְהִימָם וְאַחֲתָהּ דְלוֹטָן תַּמְנֵעַ:

כ"ג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם: | כ"ג וְאֵלֶיךָ בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם:

כ"ד וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הַיָּמִם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: | כ"ד וְאֵלֶיךָ בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה דֵי אֲשַׁפְחָת יַת גְּבֻרָא בְּמִדְבָּרָא כִּד הוּהוּ רַעִי יַת חֲמֻרָא לְצִבְעוֹן אָבוּהִי:

לְעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם "יָמִם"? שְׂאִימָתָן מְטַלְתַּת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִיָּמִי לֹא שְׂאֵלְנִי אָדָם עַל מַכַּת פְּרֻדָּה לְכַנְהָ וְחִיָּה (חולין ז) וְהָא קַא חֲזִינָן דְּחִיָּה? אַל תִּקְרִי וְחִיָּה, אֵלֶּה וְחִיָּה, כִּי הַמִּכָּה לֹא תִּתְרַפָּא לְעוֹלָם, בְּרַש"י (שן). וְלֹא הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוּרִי, אֵלֶּה מִפְּנֵי תַמְנֵעַ וְלִהְיוּדֵי גְדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפְּרָשְׁתִּי לְמַעַלָּה.

כ"ה וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֵנָה דִישׁוֹן וְאַהֲלִיבֻמָּה בַת־עֵנָה: | כ"ה וְאֵלֶיךָ בְּנֵי עֵנָה דִישׁוֹן וְאַהֲלִיבֻמָּה בַת עֵנָה:

כ"ו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חַמְדוֹן וְאַשְׁבּוֹן וְיִתְרֹן וּכְרֹן: | כ"ו וְאֵלֶיךָ בְּנֵי דִישׁוֹן חַמְדוֹן וְאַשְׁבּוֹן וְיִתְרֹן וּכְרֹן:

כ"ז אֵלֶּה בְּנֵי־אֲצֵר בִּלְהֹן וְעֵעוֹן וְעֵקוֹן: | כ"ז אֵלֶיךָ בְּנֵי אֲצֵר בִּלְהֹן וְעֵעוֹן וְעֵקוֹן:

כ"ח אֵלֶּה בְּנֵי־דִישׁוֹן עוֹיָן וְאַרְוֹן: | כ"ח אֵלֶיךָ בְּנֵי דִישׁוֹן עוֹיָן וְאַרְוֹן:

כ"ט אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי אֲלוֹף לֹטָן אֲלוֹף שׁוֹבֵל אֲלוֹף צִבְעוֹן אֲלוֹף עֵנָה: | כ"ט אֵלֶיךָ בְּנֵי חוּרְאִי רַבָּא לֹטָן רַבָּא שׁוֹבֵל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֵנָה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(כ"א) וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֵלֵי הָאָמֶץ שֶׁל הַחוּרֵי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוּם. (כ"ב) וְהָיוּ בְּנֵי לֹטָן: חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹתוֹתָּהּ הֵיא תַמְנֵעַ. (כ"ג) וְאֵלֶּה הֵם בְּנֵי שׁוֹבֵל: עֲלוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבֵל וְשְׁפּוֹ וְאוֹנָם. (כ"ד) וְאֵלֶּה הֵם בְּנֵי צִבְעוֹן: אִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הַיָּמִם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו. (כ"ה) וְאֵלֶּה הֵם בְּנֵי עֵנָה: דִישׁוֹן וְאַהֲלִיבֻמָּה בַתּוֹ. (כ"ו) וְאֵלֶּה הֵם בְּנֵי דִישׁוֹן: חַמְדוֹן וְאַשְׁבּוֹן וְיִתְרֹן וּכְרֹן. (כ"ז) אֵלֶּה בְּנֵי־אֲצֵר בִּלְהֹן וְעֵעוֹן וְעֵקוֹן: (כ"ח) אֵלֶּה בְּנֵי־דִישׁוֹן עוֹיָן וְאַרְוֹן. (כ"ט) אֵלֶּה הֵם הַגְּבוּרִים בְּעֵלֵי הָאָמֶץ שֶׁל הַחוּרֵי: לֹטָן גְּבוּר אֲמִיץ, וְשׁוֹבֵל גְּבוּר אֲמִיץ, צִבְעוֹן גְּבוּר אֲמִיץ, עֵנָה גְּבוּר אֲמִיץ.

שיעור יומי לשבת קודש י"ג כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת וישלח עה

(ג) אֶלֹהֵי דִישָׁן אֶלֹהֵי אֶצֶר אֶלֹהֵי דִישָׁן אֵלֶּה אֱלוֹפֵי
הַחַרְי לְאַלְפֵיהֶם בְּאַרְצָן שְׁעִיר:

(לא) וְאֵלֶּה הַמְלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאַרְצָן אֲדָוִם לְפָנַי
מִלְחָמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

הַש"י וְאֵלֶּה הַמְלָכִים וְגו'. שְׁמֹנֶה הֵיוּ, וְכַנְגָדוֹן הָעֵמִיד
יַעֲקֹב וּבִטְל מְלָכוֹת עָשׂוּ בִימֵיהֶם, וְאֵלוֹ הֵן: שְׂאוּל
וְאִישׁ בִּשֵׁת, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אַבְיָה, אֶסָא,
וְהוֹשָׁפֵט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כְּתִיב: (מלכים ב ח) "בְּכַנְמֵי
פָּשַׁע אֲדָוִם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיִּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ",
וּבִימֵי שְׂאוּל כְּתִיב: "אֵין מֶלֶךְ בְּאֲדָוִם נֹצֵב מֶלֶךְ".

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁמוֹנֶה הֵיוּ, וְכַנְגָדוֹן הָעֵמִיד יַעֲקֹב וּבִטְל מְלָכוֹת עָשׂוּ בִימֵיהֶם
(רש"י לו, לא) לְרִש"י הִקְשָׁה: הָרִי זַחֵק בְּרַף אֶת יַעֲקֹב בְּכַרְפַּת
"הָהָה גְבִיר לְאַחִיד", וְלַעֲשׂוֹ אָמַר "וְאֶת אַחִיד תַּעֲבֹד", וְאֵלוֹ בְּאֵן
מִסְפֵּר שְׂאֲדָוִם קִנְיָה מְלָכוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָה (במקום לַעֲבֹד אֶת
יַעֲקֹב), וְאַף קִנְיָה לְמְלָכוֹת יִשְׂרָאֵל. וּמִתְרַץ, שְׁבִטָה-הַפֵּל הֵיוּ
רַק שְׁמוֹנֶה, וְכֹאֲשֶׁר הָעֵמִיד יַעֲקֹב אֶת שְׁמוֹנֶת הַמְלָכִים שְׁלוֹ, בִּטְל
מְלָכוֹת עָשׂוּ - אֲדָוִם הָיָה מְשַׁעֲבֵד לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. זֶהוּ שְׂדֵיִק
אֶת הַכְּתוּב "לְפָנַי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל", שְׁחָרֵי מִיַּד
כְּשֶׁהָעֵמִיד יַעֲקֹב אֶת מְלָכָיו, בִּטְל אֶת מְלָכוֹת עָשׂוּ.
(ספר השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 153)

(לב) וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:

(לג) וַיָּמָת בְּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹכָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצֻרָה:

הַש"י יוֹכָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצֻרָה • בְּצֻרָה מַעְרִי מוֹאָב הִיא,
שְׂנַאָמַר: (ירמיה מזח) "וְעַל-קְרִיּוֹת וְעַל-בְּצֻרָה וְגו'". וּלְפִי
לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:
לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:
לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:

(לד) וַיָּמָת יוֹכָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֲשָׁם מֵאַרְצָן הַתִּימָנִי:

(לה) וַיָּמָת חֲשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן-בְּדַד הַמַּמְזָרָה
אֶת-מִדְּוַן בְּשֻׁרָה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית:

הַש"י הַמַּמְזָרָה אֶת-מִדְּוַן בְּשֻׁרָה מוֹאָב • שְׂבָא מִדְּוַן
עַל מוֹאָב לְמַלְחָמָה, וְהֵלֶךְ מֶלֶךְ אֲדָוִם לַעֲזֹר אֶת מוֹאָב,
וּמִכָּאֵן אָנּוּ לְמַדִּים שֶׁהֵיוּ מִדְּוַן וּמוֹאָב מְרִיבִים זֶה עִם
זֶה, וּבִימֵי בְלַעִם עָשׂוּ שְׁלוֹם לְהַתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל.

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שְׁמֶלְהָ מִמְשֻׁרְקָה:

לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:
לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:
לֵב וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנַהְבָּה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ל) וְדִישָׁן גְבוּר אַמִּיץ, וְאַצֶּר גְבוּר
אַמִּיץ, וְדִישָׁן גְבוּר אַמִּיץ, אֵלֶּה הֵם
הַגְבוּרִים בְּעֲלֵי הָאֲמִץ שֶׁל הַחֹרֵי
בְּאַרְצָן שְׁעִיר.
(לא) אֵלֶּה הֵם הַמְלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ
בְּאַרְצָן אֲדָוִם טָרָם יִמְלוּךְ מֶלֶךְ אֶצֶל
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל.
(לב) וּמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם בְּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם
יְשׁוּבוֹ דְּנַהְבָּה.
(לג) וַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו יוֹכָב בֶּן זֶרַח
מִבְּצֻרָה.
(לד) וַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו חֲשָׁם מִן
מִמְשֻׁרְקָה.
אַרְצָן תִּימָן.
(לה) וַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו הֲדַד בֶּן בְּדַד
אֲשֶׁר הֲרַג אֶת הַמִּדְּוַנִּים בְּכַפְרֵי מוֹאָב,
וְשֵׁם יְשׁוּבוֹ עֵוִית.
(לו) וַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו שְׁמֶלְהָ
מִמְשֻׁרְקָה.

(לו) וַיָּמַת שְׂמֵלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׂאוֹל מִרְחֹבֹת הַנֶּהָר:

לו ומית שמלה ומלך תחתיו שאול מרחובי דעל פרת:

(לז) וַיָּמַת שָׂאוֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בְּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר:

לז ומית שאול ומלך תחתיו בעל חנן בן עכבור:

(לט) וַיָּמַת בְּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הַדָּר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

לט ומית בעל חנן בן עכבור ומלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב:

כט"א - בת מי זהב • מהו זהב? עשיר זהב, ואין זהב חשוב בעיניו לכלום.

(מ) וַאֲלֵה שְׂמוֹת אֱלוֹפֵי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלוֹף תַּמְנֵעַ אֱלוֹף עֲלוּהָ אֱלוֹף יַתָּה:

מ ואלין שמות שבטת רבכי עשו לזרעיהון לאתריהון בשמהתהון רבא תמנע רבא עלוה רבא יתת:

כט"ב - וַאֲלֵה שְׂמוֹת אֱלוֹפֵי עֵשׂוֹ • שְׂנֵקְרָאוּ עַל שֵׁם מְדִינֹתֵיהֶם לְאַחַר שְׂמַת הַדָּר וּפְסָקָה מֵהֶם מַלְכוּת. וְהָרֵאשׁוֹנִים, הַנּוֹזְכִּים לְמַעַלָּה, הֵם שְׂמוֹת תּוֹלְדוֹתָם,

וכן מפרש ב'רבכי הימים': 'ומית הדר, ויהיו אלופי אדם אלוף תמנע וגו'.

(מא) אֱלוֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלוֹף אֵלֶּה אֱלוֹף פִּינֵן:

מא רבא אהליבמה רבא אלה רבא פינן:

(מב) אֱלוֹף קִנּוּ אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף מִבְּצָר:

מב רבא קנו רבא תימן רבא מבצר:

(מג) אֱלוֹף מִגְדִּיאֵל אֱלוֹף עִירָם אֵלֶּה | אֱלוֹפֵי אָדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אַחְזָתָם הוּא עֵשׂוֹ אָבִי אָדוֹם:

מג רבא מגדיאל רבא עירם אלין רבכי אדם למותבנהון בארעא אחסנתהון הוא עשו אבוהון דאדומאי: פ פ פ

כט"ג - מִגְדִּיאֵל • הִיא רוּמֵי:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמד

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(לו) וַיָּמַת, וַיִּמְלֹךְ אַחֲרָיו שָׂאוֹל מִרְחֹבֹת הַפָּרָת. (לז) וַיָּמַת, וַיִּמְלֹךְ אַחֲרָיו בְּעַל חֲנָן בֶּן עֲכָבוֹר. (לט) וַיָּמַת, וַיִּמְלֹךְ אַחֲרָיו הַדָּר, וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת מִטְרָד בַּת מִי זָהָב. (מ) וַאֲלֵה שְׂמוֹת אֱלוֹפֵי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלוֹף תַּמְנֵעַ אֱלוֹף עֲלוּהָ אֱלוֹף יַתָּה. (מא) אֱלוֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלוֹף אֵלֶּה אֱלוֹף פִּינֵן. (מב) אֱלוֹף קִנּוּ אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף מִבְּצָר. (מג) אֱלוֹף מִגְדִּיאֵל אֱלוֹף עִירָם אֵלֶּה | אֱלוֹפֵי אָדוֹם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אַחְזָתָם הוּא עֵשׂוֹ אָבִי אָדוֹם.

(מ) ואחרי המלכים הנ"ל אלה הם הגבורים בעלי האמץ של עשו לפי משפחותם במקומותיהם בשמותם: תמנע גבור אמיץ, עלוה גבור אמיץ, יתת גבור אמיץ. (מא) ואהליבמה גבור אמיץ, ואלה גבור אמיץ, ופינן גבור אמיץ.

לוח תהלים

יום ראשון, ז' כסלו < מפרק לט עד סוף פסוק מג

יום שני, ח' כסלו < מפרק מד עד סוף פרק מח

יום שלישי, ט' כסלו < מפרק מט עד סוף פרק נד

יום רביעי, י' כסלו < פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט

יום חמישי, י"א כסלו < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שישי, י"ב כסלו < מפרק סו עד סוף פרק סח

שבת קודש, י"ג כסלו < פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ז' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנו, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

אֶפְלוּ בְּנִשְׁמָה דְּאַצִּילוֹת, אַף שְׁהִיא מְבָלִים דְּאַצִּילוֹת, וְכֵן בְּנִשְׁשֵׁרוּחַ מְבָלִים דְּיַצִּיחַ-עֲשִׂיחָה⁴² – הִנֵּה רְחִימוֹ (אוֹלֵי צ"ל: דְּחִילוֹ וְרְחִימוֹ) – אַהֲבָה (אוֹלֵי צִרִיךְ לֹמַר יִרְאֵה וְאַהֲבָה) שְׂכָלִיִּים שְׁלָהֶם – שֶׁהֵן עֲנִין שֶׁל "הַעֲלָאָה", מְעוֹרְרִים גַּם-כֵּן בְּבָלִים דְּיַצִּיחַ-עֲשִׂיחָה בְּחִינַת הַעֲלָאָה מִמְטָה לְמַעְלָה בְּ"אַתְעוֹרְתָא דְלַתְתָּא", – בַּהֲתַעוֹרְרוֹת מַלְמֻטָה, שֶׁהֵן עֲצֻמֵן עֲנִין שֶׁל "הַעֲלָאָה" – וְהֵן מְעוֹרְרוֹת לְמַעְלָה בְּכָלִים עֲנִין שֶׁל – "הַעֲלָאָה". וְזֶהוּ בְּחִינַת הַסְתַּלְקוֹת לְבַד חֲסִינְשָׁלוֹם. –

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית הכוונה היא ענין של "המשכה", להמשיך אלקות למטה בעולם – דבר הנעשה על-ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן: **וְכֵן מִן כָּל דִּין, – מַלְבֵּד כָּל הָאִמּוֹר לְעִיל בְּמַעֲלוֹת שִׁישְׁנָן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְגַבֵּי אַהֲבָה וִירְאָה שְׂכָלִיִּים,**

קונטרס אחרון

וְכֵן מִן כָּל דִּין אַפִּי בְּנִשְׁמָה דְּאַצִּי' אַף שְׁהִיא מְבָלִים דְּאַצִּי' עֲשִׂי' הִנֵּה רְחִימוֹ [אוֹלֵי צ"ל דו"ר] שְׂכָלִי' שְׁלָהֶם מְעוֹרְרִים ג"כ בְּכָלִים דְּיַצִּי' עֲשִׂי' בְּחִי' הַעֲלָאָה מִמְטָה לְמַעְלָה בַּתְעוֹרְתָא דְלַתְתָּא וְזֶהוּ בְּחִי' הַסְתַּלְקוֹת לְבַד ח"ו.

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקנ"ז בהקדמה) "וכך אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת מ"ן לפעול העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חסיושלום; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר-כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל-דרך-זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דו"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין אהבה, כאשר אחרי אהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של אהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את ה"שולחן ערוך" וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבזה היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת" דקו"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דבי"ע כו' בכלים דבי"ע בחי'. אבל גם באוה"ת הוא ככהנדפס".

כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, אלא דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת יום הכפורים, – שאז "עליית העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, אבל לא עליות והסתלקות האורות הסדוריים,

כמו שכתוב ב'פרי עין תיים'⁴⁴, ונפ' שירוח' נשמה של האדם לגבי גופו פעולם היה חשיבי – נחשבות, כאורות לגבי כלים, וכן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכלים לגבי מצות מעשיות דוקא. – הן כאורות לגבי כלים. ולכן התפלל משה רבנו עליו השלום תפלות כמנין "ואתחנן"⁴⁵, – תקט"ו (515) תפלות, כמנין "ואתחנן", שיכנס לארץ ישראל, על קיום מצות מעשיות דוקא.

– כי שלמות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל. שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, והוא צדדין לדבור גשמי של הלבנותיהן. – שכן גם על-ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי, ממשיכים אור למטה.

שמסתלק למעלה ענין ופעולה מהכלים, כמו אהבה ויראה עצמן כשהן אינן באות בענין של מצוות – הרי זה ענין של העלאה והסתלקות בלבד. ואילו כשזה בא בענין של מצוות, הרי להיפך – זה מוסיף ב"המשכה" שמהמצוות. אבל בחינת

המשכה מלמעלה למטה, הוא על-ידי מצות מעשיות דוקא, להמשיך אור כלים, ובחינות הכלים דוקא, שחינוניות העליון יורד למטה, ופנימיות התחתון עולה למעלה. – שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה בנבראים לאלקות. וזהו שכתוב בזהר פ'רשת פקודי הנזכר לעיל⁴³: "ראית סדורא כו". – שישנו סדר של העלאה וסדר של המשכה, ושתייהן צריך גבוהה, – לעבודת ה', העלאה והמשכה, על-ידי העלאה "מין נוקבין" מ – שם "מ"ג", – הנעשה על-ידי בירורי הניצוצות, בבחינת עובדא ומלולא. – ע"י מעשים ודיבור, וזהו תכלית ההשתלשלות, – של העולמות, להתגלות אור עליון למטה, ולא לעלות התחתון למעלה, שזה אינו אלא לפי שעה. – כל עליה היא ענין זמני בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, ואף גם זאת, –

קונטרס אחרון

אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחינוניות הכלים דוקא שחינוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא כו' ושתייהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מ"ג בבחי' עובדא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו' להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמו"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משרע"ה תפלות כמנין ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלבנותיהן.

– כי שלמות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל. שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, והוא צדדין לדבור גשמי של הלבנותיהן. – שכן גם על-ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי, ממשיכים אור למטה.

~ יום שני ח' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 314, אך להבין אך... עד עמ' קנח, וכה"ג.

התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות – ימשיך אור בכלים ד'ציראנפין ונוקבא' דאצילות, שכבר – הכלים של הספירות, נבררו ונתקנו על-ידי שם "מ"ה" להיות בחינת אלקות – ששם "מ"ה" מברר, הנה המשל לזה היא – ענין הדיעה והנטיעה

אך להבין, איך האתרוג שהוא מרפ"ח – 288 הניצוצות, שלא נבררו עדיין, – שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבזה יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, וכן קלף התפילין – עליו נכתבות פרשיות

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דו"ן דאצו' שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הזריעה והנטיעה שהגרעין מעורר

43. רמט, א. 44. פע"ח שער השבת בהקדמה פ"ו. ועוד. 45. ראה דב"ר פ"א, ט.

הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של חיצוניות. על-כל-פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של

המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"; אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא-תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא

תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"⁴⁶ – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה וליראה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם ב"מצוות-עשה" וגם ב"מצוות לא-תעשה", שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה-עשה או להישמר מלא-תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל-ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך-הוא. ובלשון רבנו הזקן: וְכָל הַנְּזַכָּר לְעֵיל – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, הוא בְּמִצְוֹת-עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד פְּרָטֵי הַלְּבוֹת אֶסְרֵי לֹא-תַעֲשֶׂה לְכַאוּרָה, וּבְפֶרֶט בְּדִלָּא שְׂכִיחֵי בְּלָל – בפרטי דיני לא-תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, כְּמוֹ פְּרָטֵי הַלְּבוֹת הַנְּזַכָּר וְכֵהָאֵי גִּוְנָא. – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, אפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

שְׁהַגְרָעִין – שזורעים או נוטעים, מְעוֹרֵר בְּחַ הַצּוּמָח שְׂבָאֲרֵין, שְׁהוּא דְּבַר ה': "תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ כּו' – דשא, עֵץ פְּרִי כּו'", – שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כִּי-אִם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'), הגרעין

משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד), שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר

"תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה עֲלִיָּדֵי הַעֲלָאָת "מִיָּן נִקְבִּין" לְשִׁרְשׁוֹ, – שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. כְּכֹה מְעוֹרְרִים תְּקַלְפָּה – של התפילין, וְהָאֲתָרוּג – מד' המינים, עַד רוּם הַמַּעֲלֹת, – והמדריגות, שְׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שְׁלִפְנֵי – ולמעלה מ-הַשְּׂבִיחָה, – של שבירת הכלים, שְׁהוּא – שם "ס"ג" הוא מְהוּת וְעֲצֻמּוֹת אֹדוֹת שְׂבָאֲרֵם קְדָמוֹן", – שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות של "א"ק", וְלֹא הָאָרֶה בְּעֲלָמָא כְּמוֹ שֵׁם "מ"ה" שְׁ – בא מְצַחֵהוּ. – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשקיימים אותן במעשה, וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוֹן הַלְּבוֹתֵיהֶן – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, מְעוֹרֵר בְּחִינַת חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת שְׂבָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכֹלִים ד'זְעִיר-אֲנָפִין וְנוֹקְבָא, וְעַד רוּם הַמַּעֲלֹת גַּם-כֵּן בְּחִינַת חֲכָמָה-בִּינָה דַעַת שְׂבָ – שם "ס"ג" דְּפָנִימִית "אָדָם קְדָמוֹן", הַיּוֹצֵא דְרָךְ ה'עִינִים כּו'. – של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה,

~ יום שלישי ט' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' קנח, מהנברא.

עילאה, ואילו שם ההלבשה היא אחרת, דְּהִתָּם – שם, כ"חכמה עילאה" המלובשת באהבה ובריאה שכליים, הַלְבוּשׁ הוא מַעֲלִים וּמְסַתֵּר לְגַמְרִי, – על ה"חכמה עילאה", בְּהַסְתֵּר וְהַעֲלֵם הָאָרֶץ תְּחַמְרִית – המסתירה ומעלימה

לגמרי, לְגַבֵּי חֻכְמָה עֲלֵאָה הַמְלַבֶּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב⁴⁸: "כָּלֵם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ", – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה השכליות על "חכמה עילאה", וְתִינֶנּוּ חֵיצוֹנוֹת דְּחֵיצוֹנוֹת

דְּכָלִּים דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שְׁבַעֲשִׂיָה, שְׂהִיא – מלכות דאצילות" עם החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, מְסַתֵּר לְגַמְרִי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ דְּעֲשִׂיָה, – "מלכות דאצילות" כשלעצמה, אפילו החיצוניות דחיצוניות של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של נברא, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, וְכֵן בְּבְרִיאָה הִיא מְסַתֵּר לְגַמְרִי בְּרוּחַ נֶפֶשׁ, – של "בריאה", שְׂהֵם – רוח ונפש של "בריאה", הן בְּחֵינוֹת נְבִרָאִים – המתהווים בְּהַסְתֵּר וְהַעֲלֵם הַבְּרָא מִהַנְּבִרָא, – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה ובריאה שכליים ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

אך עוד זאת השנה כְּבַלְל⁴⁷, – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות-עשה וגם של מצוות לא-תעשה, כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, כִּי כָּל דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – יראה ואהבה, שְׂכָלִיִּים שֶׁל הַמְּלָאכִים – הן

בְּחֵינוֹת נְבִרָאִים מֵאִין לִישׁ, וְהֵן בְּחֵינוֹת נֶפֶשׁ וְרוּחַ דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה, – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כִּי־אֵם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של מלאכים, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינן משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן אינן נבראים ממש, כִּי־אֵם כפי

שאלקות בא בענין של נברא ונשמה, ו(ב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה-שאינן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, עצם הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, אָבֵל פְּרִטֵי הַחֻכְמוֹת – הענינים השונים של הלכות המצוות, הֵן הַמְּשַׁבְּחֵי חֻכְמָה עֲלֵאָה – עליונה, דְּהַמְּאֲצִיל בְּרוּח־הוּא הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּנִשְׁמֵיּוֹת, – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה, וְהַלְבֶּשֶׁה זֶה, – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, אֵינָה בְּהַלְבֶּשֶׁת חֻכְמָה עֲלֵאָה בְּדְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – ביראה ובאהבה שְׂכָלִיִּים, – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה ובריאה שכליים ישנו הרי הענין מה שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה הוא "חכמה

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". 48. תהלים קד, כד.

~ יום רביעי י' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנח, משא"כ ההלכות... עד עמ' 316, אלקות.

עולם הזה ודאי מסתיר לגמרי אפלו – על תהסר דעשיה, – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו דנה התורה, כפי שיוכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף

פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של

בעל הפרה ובעל החמור

הבאים לדין תורה בגין

ענין של "מחליף פרה

בחמור") מסתירים בודאי

על ענין של חסד

ד"עשיה", מפל-מקום

ההלכה עצמה אינה

ההלכה והפסק, פחינת

רצון הנמשך מהחכמה

על-ההלכה או

להחמיר, – שכן מחייבת

חכמתו של הקדוש-ברוך-

הוא שיהיה רצונו יתברך

ופסק ההלכה להקל או להחמיר, רק ש – הרצון יורד ומאיר

בפחינת גלוי בגשמיים, – הרצון העליון מתבטא בהתגלות

בענין גשמי, כמים היוורדים ממקום גבוה בו, – שאותם

המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך,

והדבר הגשמי עצמו שבו מדברת ההלכה, באמת הוא

מסתיר לגמרי, כמו – ההלכה של "המחליף פרה

בחמור"⁵¹, וכן – ההלכה של בשר הפגול או לא פגול

וכשר. – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו

דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת

ה"חכמה עילאה". מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו

אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל

(קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיות האתרוג הגשמי של מצוה,

תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי

מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין

גשמיות האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו

כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמית או החמור הגשמי אינם

חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו

התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה

התלבשה בשכל גשמי זה – אכן אינו מסתיר. רק ההלכה

בעצמה – הפסק עם הפעם הנגלה, – מדוע הפסק הוא כך

מה שאין-כן ההלכות, הרי הארת התחכמה מאירה בהן בגלוי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן.

ולבוש העשיה – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה",

הוא דרך מעבר לבה, –

הן רק עוברות דרך לבוש

ה"עשיה", אך אין זה

אומר שלבוש ה"עשיה"

פועל שינוי במהותן, כפי

שהדבר בדרך של

התלבשות, שהמלביש

פועל על המלוכב להיות

כמו המהות של המלביש.

כמו ביום טוב, שחסד

האצילות המלביש

לגמרי חסד דבריאה

מחיה עולם הזה

הגשמי – זאת – על-ידי

מעבר חסד דיצירה

ועשיה, הנקרא גם-כן

התלבשות⁴⁹, – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה"

ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, שאם לא

כן, לא היה פועל בגשמיים עולם הזה. – הרבי הרש"ב

נשמתו-עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"⁵⁰ דיוק לשון רבנו הזקן

כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש

בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא

"יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף

כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של

"יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה גשמית ממש,

אלא זה צריך להיות על-ידי התלבשות בכלים ובלבושים של

"יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של

החסד העליון, והוא נעשה על-ידי-זה בבחינה של מציאות,

ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה"

המסתירים עוד יותר מאשר הכלים והבלבושים של "יצירה",

ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", וכוחו לבוא בהשפעה

גשמית של עולם הזה. על-כל-פנים, כשם שהדבר ביום-טוב,

שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב

האור המאיר ביום-טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם

בהלכות, שההתלבשות בהלכות היא רק באופן של "מעבר"

והיא נשאת הארה של "חכמה עילאה", ואף שגשמיים

49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך". 50. עמוד 123. 51. ב"מ ק, א. וש"נ.

המדריגה העליונה יותר שהיא מתלבשת בה – או שהיא מהות אחרת מהמדריגה העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה שאיננה אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות זו, ואילו בשעה שגם המלביש הוא אלקות

(אלא במדריגה קטנה יותר) – אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת, אלא המהות ממש של המדריגה העליונה – מאירה במדריגה התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של בריאה

יצירה-עשייה שהוא אלקות בג' ראשונות (חכמה-בינה-דעת) של "בי"ע" (בריאה-יצירה-עשייה) שהם נבראים, שאור הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר שבוורא מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה מהות אור הנשמה, כי-אם מציאותו בלבד – לבין התלבשות בחינת "חכמה עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שבהלכות, שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם אלקות, לכן מאירה מהות "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר בגילוי בהלכות הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות דבריה" ויצירה, אף-על-פי-כן מלובשת בו (באור הנשמה של "מלכות דבריה ויצירה") מהות "חכמה עילאה דאצילות", שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים, הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה", אף-על-פי-כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי-אם בבחינת מיעוט בלבד, שביכלתה לבוא לבחינה של גילוי ממש.

וכן, היא מבחינת מלכות דבריה – חלק השכל והטעם של הגמרא, ויצירה – חלק פסק ההלכה של המשנה, דבחינת נשמה שהוא אלקות, המחיה ומתנה נפש רוח דבריה-יצירה-עשייה, – שנפשו-רוח הן ענין של נברא, שהן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, של המלאכים והנשמות

וחכמה-בינה-דעת שלהם, – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה וליראה. כל זה מתהווה ומקבל חיות מאין ליש. – כפי שכל נברא מתהווה מ"אין" ל"יש", ולכן – ההארה מ"חכמה" הבאה על-ידי מלכות ד"בריה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, היא מרוה צמאונם – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריה" ו"יצירה" קדם שירדה לעולם הזה, כמים היורדים – ממקום גבוה לנמוך כו'⁵². וגם אחר ש – ההארה מ"חכמה עילאה", ירדה לעשייה, היא למעלה מעלה מבחינת חכמה-בינה-דעת דעשייה, אפילו דבחינת נשמה שהיא אלקות. – שכן, זה אלקות של "עשייה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור-המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז⁵³) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו המהות של

קונטרס אחרון

ויצי' דבחי' נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות וחב"ד שלהם מאין ליש ולכן היא מרוה צמאונם קודם שירדה לעוה"ז כמים היורדים כו' וגם אחר שירדה לעשייה היא למעלה מעלה מבחי' חב"ד דעשייה אפי' דבחי' נשמה שהיא אלקות

מ"חכמה" הבאה על-ידי מלכות ד"בריה" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא ב"בריה" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים היורדים ממקום גבוה לנמוך, היא מרוה צמאונם – של המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריה" ו"יצירה" קדם שירדה לעולם הזה, כמים היורדים – ממקום גבוה לנמוך כו'⁵². וגם אחר ש – ההארה מ"חכמה עילאה", ירדה לעשייה, היא למעלה מעלה מבחינת חכמה-בינה-דעת דעשייה, אפילו דבחינת נשמה שהיא אלקות. – שכן, זה אלקות של "עשייה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה" שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל, שבמלכות ד"בריה" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריה ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור-המתחיל "כה אמר ה'" תרס"ז⁵³) בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות היא במדריגה שהיא כמו המהות של

~ יום חמישי י"א כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

דעת הנפש רוח ותולדותיהן, – של נפש רוח, והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן, עד סוף העשייה, היא הארץ וכל צבאה. – הרי, ש"חב"ד דעשייה" אכל חכמה-בינה-דעת

קונטרס אחרון
הטעם משום דחב"ד דעשייה נשמה הוא מקור החיות דחב"ד רוח ותולדותיהן והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן עד סוף העשייה היא הארץ וכל צבאה. אבל חב"ד של הנשמה, היא מקור לנבראים.

הטעם, – מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה ב"עשייה", היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשייה" של בחינת הנשמה? – משום דחכמה-בינה-דעת דעשייה נשמה, הוא מקור החיות דחכמה-בינה-דעת

52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: תענית ז, א. 53. המשך תרס"ו ע' תכד ואילך.

שאי אפשר ל"מלכות דבריאה יצירה" דנשמה, להיות מקור לנבראים – בשעה ש"חב"ד דבריאה יצירה" דנשמה, שהיא למעלה מעלה ממנה, היא מקור לנבראים? לא קשה מידי, – לא קשה כלל, דבאמת המלאכים והנשמות – המתהווים מ"חב"ד דבריאה יצירה",

אינן אלא מטיפה הנמשכת מחכמה דבינה דעת דנשמה ל"יסוד זעיר אנפין", וניתן – ונמשך ל"נוקבא", – ל"מלכות", ומשם יצאו – המלאכים והנשמות, בבחינת "לידה". – שנולדה מציאות חדשה, הרי שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא שמהתפשטות כזו אי אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כ"אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, כי אף אם תמצוי לומר שנבראו מהארת הפלים דנוקבא – "מלכות" דאצילות, הרי הם תיורדים – כבריאה יצירה עשיה, ונעשים נשמה. – לבריאה יצירה עשיה. אבל עצמות חכמה בינה דעת דנשמה מתפשט בו קצוות דעיר אנפין ונוקבא, ושם הם שיתא – ששה סדרי משנה ונמרא. – ענין ההלכות של תורה, הרי שעצמות חב"ד באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה שהיא אלקות.

ההלכות בטעמיהן שבמלכות דבריאה ויצירה, – המקום והמדריגה של ההלכות וטעמיהן – שם אין "חב"ד" אלו מקור לנבראים, כ"אם – ענין החכמה – שבהן, היא בתקון פרצופי האצילות, שבהן – בפרצופים של "אצילות", תלוין כל טעמי המצות, מצות עשה בה' חסדים, – של "ז"א דאצילות", ומצות לא תעשה בה' גבורות. – של "ז"א דאצילות", ומשום הכי – ולכן, נמי, – גם כשיורדו להתלבש בנבראים, – כשטעמי ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" – ירדו להיות טעמים של הלכות לנבראים, הן במלכות דבריאה ויצירה דבחינת נשמה דוקא, – שנשמה היא אלקות, שהיא – הנשמה היא

מפלים דאצילות, – לי הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", ולא בבחינת נפש רוח. – והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". ואף דחכמה בינה דעת דבריאה ויצירה דבחינת נשמה, שגבהה מאד מעלתן על בחינת מלכות דבריאה ויצירה דנשמה, – שכן, זו חב"ד, העליונות בספירות עולם זה, וזו מלכות, התחונה בספירות עולם זה, ואף על פי כן – "חב"ד דבריאה יצירה", הן מקור לחכמה בינה דעת דבריאה ויצירה של בחינת נפש רוח שהן המלאכים – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל,

קונטרס אחרון

דהלכות בטעמיהן שבמל' דבריאה ויצ' ענין החכמה היא בתקון פרצופי האצ' שבהן תלוין כל טעמי המצות מ"ע בה' חסדים ומל"ת בה"ג ומשו"ה נמי כשירדו להתלבש בנבראים הן במל' דבריאה ויצ' דבחי' נשמה דוקא שהוא מכלים דאצ' ולא בבחי' נפש רוח. ואף דחב"ד דבריאה יצירה דבחי' נשמה שגבהה מאד מעלתן על בחי' מלכות דבריאה יצירה דנשמה ואעפ"כ הן מקור לחב"ד דבריאה יצירה של בחי' נפש רוח שהן המלאכים. לק"מ דבאמת המלאכים והנשמות אינן אלא מטפה הנמשכת מחב"ד דנשמה ליסוד ז"א וניתן לנוק' ומשם יצאו בבחי' לידה כי אף את"ל שנבראו מהארת הכלים דנוק' דאצ' הרי הם היורדים ונעשים נשמה. אבל עצמות חב"ד דנשמה מתפשט בו"ק דזו"ן ושם הם שיתא סדרי משנה וגמרא

מפלים דאצילות, – לי הכלים של "זו"ן דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", ולא בבחינת נפש רוח. – והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". ואף דחכמה בינה דעת דבריאה ויצירה דבחינת נשמה, שגבהה מאד מעלתן על בחינת מלכות דבריאה ויצירה דנשמה, – שכן, זו חב"ד, העליונות בספירות עולם זה, וזו מלכות, התחונה בספירות עולם זה, ואף על פי כן – "חב"ד דבריאה יצירה", הן מקור לחכמה בינה דעת דבריאה ויצירה של בחינת נפש רוח שהן המלאכים – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל,

~ יום שישי י"ב כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח... עד עמ' קנט, וכו' וד"ל:

קונטרס אחרון

רוח דרוח, ורוח דנשמה דבריאה על ידי הנמרא – שגמרא היא ב"בריאה". הרי, שעל ידי תורה נעשה לכוש של "רוח", שהיא הרי "נברא"? יש לומר דהיינו דוקא על ידי תורת האדם – שהוא לומד, בעולם

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לכוש נשמה וע"י התורה לכוש רוח דרוח ע"י משנה דיצ' ורוח דנשמה דבריאה ע"י הגמ' י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד דהיינו דוקא על ידי תורת האדם – שהוא לומד, בעולם

ומה שכתוב ב'עין תיים'⁵⁴ (ושער היחודים)⁵⁵ שעל ידי הפונה נעשה לכוש נשמה, ועל ידי התורה נעשה לכוש רוח דרוח דהיינו על ידי משנה, – על ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה" נעשה לכוש

54. שמ"ט פ"ה. 55. פ"ב.

אִינְסוֹף פְּרוּדָהּ הוּא, וְנִמְצָא שְׁאוֹר אִינְסוֹף, הוּא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ דְּבִרְיָאָה יְצִירַתְּ עֲשִׂיתָ, בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וּבְשִׁהָאָדָם לֹמֵד – מִקְרָא, אוּ מִשְׁנָה, אוּ תַלְמוּד, מִמְּשִׁיךְ אוֹר אִינְסוֹף פְּרוּדָהּ הוּא פְּעוּלָם הִנֵּה לְהִיּוֹת נִכְלָל וּבִטָּל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.⁵⁶ –

כל תכלית האדם היא להביא את העולם להיות נכלל ובטל באורו יתברך, דבר הנעשה על-ידי לימוד התורה, וזאת היתה עבודת רבי שמעון בן יוחאי וכל התנאים ואמוראים – שעסקו בנגלה, – דתורה, להמשיך אורו יתברך, – בעולם, ולברר ברורו – קליפת נגה כל משך זמן הגלות דשלטא אילנא – כששולט האילן דטוב ורע, – חיות העולם היא מקליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, כמו שכתוב: "עת אשר שלט האדם – בליעל של קליפה, באדם – של קדושה, כו", – שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל"

– בקליפת "נוגה", כי זהו תכלית ההשתלשלות – של העולמות, שיוֹרֵד הַעֲלִיּוֹן לְמַטָּה – שהקב"ה ירד ויתגלה בעולם, ויהיה לו דירה בתחתונים, כדי להעלותו למתו – להיות אחד באחד. – שה"אחד" של "יחודא תתאה", של עולמות בריאה יצירה עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של "יחודא עילאה". מה שאין בין עבודת המלאכים דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים, אינה בבחינת המשכה כלל וכלל, – שעל-ידי זה יומשך אלקות בעולם, רק הסתלקות כו'. – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות. הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. וכן מה שנבראים מלאכים מאין ליש על-ידי עסק התורה אפלו שלא בכונה, שהוא –

הנה העולה למעלה, – נעשה אז לכוש של תורה, כיוון שזה בא מהאדם שהוא נברא. אבל התלמוד עצמו שנתן מסיני – כפי שהתורה ניתנה מלמעלה למטה, הוא בנשמה, – שהיא אלקות, ולכן הוא – לימוד ה"תלמוד", מברר הרוח, וכן במשנה דיצירה. –

שכפי שהיא ניתנת מלמעלה מסיני, היא בבחינת נשמה. ואף אם תמצא לומר, שגם הפיתוי מסיני – מלמעלה למטה, הוא ברוח דבריאה יצירה – אבל דבריאה יצירה – אבל הרי זה באופן כזה שאין זה שום מציאות של נברא, אלא באופן של "שליח" שאיננו מציאות לעצמו, אלא מציאותו היא כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים אחרים, ובלשון רבנו הזקן: הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה, אינו – בשעת השליחות, נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרבו, מה שאין בין כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של

מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, ואינו קורא "קדוש קדוש" קדוש ה' כו", בלומר ששם ה' – קדוש ו – מברר ממנו, – הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, וכן הוא ממש בבחינת התלבשות התלמוד בבחינת רוח דבריאה, – ורוח היא הרי ענין של נברא, והמשנה ברוח דיצירה, הם שלוחי ה', דהינו כלים דנוקבא – "מלכות" דאצילות, החיצונים – הכלים החיצונים, בתלמוד, ו – הכלים האמצעים במשנה, אשר המשנה והתלמוד שבהם – ב"רוח דבריאה ויצירה", נמשכים מ"יסוד אבא", – מ"יסוד" שבחכמה, המקבל מ"חכמה סתימאה" – חכמה סתומה, ד"אריך אנפין", – מ"חכמה" שבכתר, שבו – ב"אריך אנפין" מלבש אור

קונטרס אחרון

עצמו שניתן בסיני הוא בנשמה ולכן הוא מברר הרוח וכן במשנה דיצי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אינו נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבנו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואינו קורא קדוש ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיצי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלוכש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דכ"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממושיך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתה עבודת רשב"י וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשיך אורו ית' ולברר ברורו נוגה כל משך זמן הגלות דשלטא אילנא דטוב"ר אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותו למתו אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'. וזוה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכונה שהוא בחי' רוח כלבד

56. ל' הכתוב – קהלת יב, יג. 57. שם ה, ט. וראה לעיל סכ"ה.

למרות שזה שלא ככוונה, שם ה' שוכן וכו', – בדברי תורה, ודי למבין: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה", מפני ש"ה שוכן בו", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

לימוד התורה שלא ככוונה, בחינת רוח בלבד שאינה אלקות כלל, – שכן הכוונה היא ענין של נשמה שהיא אלקות, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"אין" ל"יש"; הרי הבריאה מ"אין" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? אלא לפי שאף על-פי-כן –

קונטרס אחרון

שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דו"א:

ה"בירורים" נעשה על-ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיום מצוות-העשה או ההימנעות מהלא-תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצוות-עשה, או השכר על ההימנעות ממצוות הלא-תעשה).

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על-ידי מצוות מעשיות נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת אלקות בעולם. וכך גם על-ידי לימוד ההלכות של המצוות.

ולתבין – כיצד הדבר לגבי, פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל, ואפשר שלא היו מעולם במציאות, – באופן מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אותו, מפלי-שכן שלא יהיו לעתיד לבא, – שאז בודאי לא יארעו אירועים לא-מבורכים כאלה, כמו פרטי דיני פגול וכהאי

קונטרס אחרון
ולתבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו לע"ל כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג. הנה מודעת זאת שכל איסור שבועולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות שאל"כ לא הי' יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. ואפי' המסלם בשער וכה"ג מקבל חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות כמ"ש בזהר. והלכך גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעוה"ז הגשמי מ"מ שרשי חיותם הן במציאות בפו"מ בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות כגון טעות ושגגות

רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה, שבהן לא שייך – כפי שהדבר במצוות-עשה – הענין של "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש" (שבלימוד ההלכה של מצוות-עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצוה), ויתירה מזו, גם בפרטי דינים של לא-תעשה, שלא שכיח בכלל שהם יהיו במעשה,

ונא. – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של בירור הניצוצות, שעל-ידי לימוד פרטי הלכות אלו מבררים ניצוצות תהו? הנה מודעת זאת, – ידוע הדבר, שכל אסור שבועולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות, שאם לא הן, לא היה יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. – בלי השפעה של מקור רוחני, ואפילו המסלם בשער וכהאי נא. – וכדומה, מקבל חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות, כמו שכתוב בזהר. והלכך, – ולכן, גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעולם הנה הגשמי, מפלי-מקום שרשי חיותם הן במציאות בפועל ממש בהיכלות הקליפות. – בהיכלות של הקליפות הרוחניות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות, כגון טעות ושגגות, – שעשה טעות או

שבהם לא שייך אפילו הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא-תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל, וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל להימנע ולהישמר מזה, אף-על-פי-כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם. בדונו בענינים שאינם שכיחים, נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.

בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הבירורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), אלא רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף-על-פי-כן הרי גם ענין

1. ראה זח"א קסו, ריש ע"ב.

הַחֲכָמָה עֲלָאָה – חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות התורה, היא בְּחִינַת "אֵין־סוּף" הַמְלַבֵּשׁ בָּהּ בְּפִעֲלָא מְמַשׁ, – ב"חכמה" הרי מלוּבש "אור אין סוף", הרי שהתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף".

וְכָל פְּרָט הַלְבָּהּ הוּא שְׁעָר – ה־נְמֻשָּׁךְ מְחַכְמָה עֲלָאָה, דְּ– שהרי אבא, "חכמה" "יִסְדַּר בְּרֵתָא", – ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה, תורה שבעל־פה קרינו לה", ענין ההלכות שבתורה, וּמְלַבֵּשׁ בָּהּ, – "חכמה" מלוּבשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה ש"אבא", חכמה, מלוּבש ב"ברתא", בתורה שבעל־פה, כפי שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות". וּמְמַנָּה – מ"מלכות" נְמֻשָּׁךְ וּמְתַלְבֵּשׁ בְּבְרִיתֵיהּ יְצִירֵיהּ עֲשִׂיתָ.

– הלהן יסבירו רבנו הזקן, איך נעשה על־ידיה ענין בירור הניצוצות: וְנוֹדַע, בִּי יְנִיקַת הַקְּלִפּוֹת – היא מֵאֲחֻרָיִם דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה, וּבְפִרְטָא – יניקתן היא מִלְּבוּשֵׁי דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיתֵיהּ יְצִירֵיהּ עֲשִׂיתָ, וּבְפִרְטָא – יניקתן היא מלבושים דְּיְצִירָהּ וְעֲשִׂיתָ הַמְעַרְבֵימִם בְּקְלִפּוֹתָא, – הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשיה" מעורב בטוב, בְּנוֹדַע, שְׁיִנְיָקְתָם מִבְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים. וְעַל־יְדֵי עֶסְק הַהֲלָכוֹת דְּרַבּוּר וּמְחַשְׁבָּה מְתַפְרְשִׁים – הקליפות וּמְתַפְרְדִים מְתַקְדְּשָׁה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב ב'תְּקוּנִים' וְדְעֵינָא מְהֵימְנָא: לְאִפְרָשָׁא – להפריד הקליפות מהקדושה על־ידי לימוד התורה, [כו']. וְהֵינּוּ – כיצד נעשה על־ידי לימוד תורה הפרדת וּבִירוּר הקליפות, בשעה שהתפשטות מ"חכמה עילאה" שהיתה לכתחילה בתורה, לא פעלה דבר זה, ובעולמות "יצירה" ו"עשיה" היתה תערוכת של רע בטוב? בְּנוֹדַע מִמָּה שְׂאֵמְרוּ: – חכמינו ז"ל "עַל שְׁלֵא בְּרַכּוּ בְּתוֹרָה תְּחִלָּה" כו', – בהתאם לגמרא¹⁰ שלכן "אברה הארץ", מפני שלא ברכו תחילה, לפני הלימוד, על התורה

שהיה שוגג, שְׂמַעְתָּה וְקִרְא לְתַשִּׁיעִי – לשה התשיעי, עֲשִׂירֵי – בקשר לקביעת העשירי ל"מעשר", כו' וּבְהֵאֵי גִּנְנָא, – וכדומה, דְּלֵא שְׁנָךְ – שיהיה זה בְּמוֹזֵד – שאז זה מצב של לְהֵיוֹת קְלִפָּה שׁוֹרָה עַל זֶה, וְיֻכַּל לְהֵיוֹת דְּבְהֵאֵי גִּנְנָא –

שדבר בצורה כזו, אֵינּוּ בְּמִצִּיאוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה? [הַנְּהָה מֵאֲדָמוּרָא בְּעַל צְדָקָא ז"ל נ"ע. נ"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא לוי היינו משום שהשגנות באות מנוגה א"כ י"ל דיש להם שרש בהיכלות דנוגה]. מ"מ עכ"פ ישנו במציאות להבדיל בחכ"ע שנתפשטה בפרט זה למשרע"ה בסניו [כמאמר מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו' וכל פרטי האבעיות דר' ירמיו' וכרכתו כו' פ"ד דחולין. כי התפשטות חכ"ע היא בבחי' א"ס המלוּבש בה בפועל ממש. וכל פרט הלכה הוא שער נמשך מחכ"ע דיסד ברתא ומלוּבש בה וממנה נמשך ומתלבש בבי"ע. ונודע כי יניקת הקליפות מאחוריים די"ס דקדושה ובפרט מלבושים די"ס דבי"ע ובפרט דיצוי עשיה המעורבים בקליפות כנודע שיניקתם מבחי' הלבושים. וע"י עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרטים ומתפרדים מהקדושה. כמ"ש בתיקונים ור"מ לאפרשא [כו'] והיינו כנודע ממה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה כו' שהוא ע"י המשכת

שדבר בצורה כזו, אֵינּוּ בְּמִצִּיאוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה? [הַנְּהָה מֵאֲדָמוּרָא בְּעַל צְדָקָא ז"ל נ"ע. נ"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא לוי היינו משום שהשגנות באות מ – קליפת נגה, אם בן יש לומר דיש להם – ל"שגנות" שרש בְּהִיכְלוֹת דְּנִגְהָ] – מְבַלְּמִקּוּם, עַל־כֵּל־פְּנִים יִשְׁנֵנוּ בְּמִצִּיאוֹת, –

לא רק בקליפות, אלא לְהַבְדִּיל, בְּחֲכָמָה עֲלָאָה, – חכמה עליונה, שְׁנַתְּפִשְׂמָה בְּפִרְטָא – הלכה זה – כאמור בסימן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות מ"חכמה עילאה", לְמַשָּׁה רַבְּנֵנוּ עֲלִיּוֹתֵהּ שְׁלוּם בְּסִינֵי, [כְּמֵאֲמַרֵי: מַה] שְׁכָל תְּלַמִּיד וְתִיק עֲתִיד לְחַדֵּשׁ כּו', – הכל נמסר למשה בסניו, וְכָל פְּרָטֵי הָאֲבִיעוּת דְּרַבִּי יִרְמְיָה, – ששאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא⁴, שבפשטות הרי זה מפני שהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי שיארעו⁵, ו – האבעיות של "כְּרַבְתָּו כּו'" – אודותן דנה הגמרא ב'פְּרָק ד' דְּחֻלִּין⁶. – בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בכבודה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו – לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם – שולד נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה בסניו, בִּי הַתְּפִשְׂמוֹת

2. בכורות בסופה. 3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. – ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כו, ב. 10. נדרים פא, ב.

לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה בְּ - ארבע החלקים שבה פְּשָׁמֵי רִמּוֹז דְּרוּשֵׁי סוּד, - שאם בגלגול הקודם לא השלימו אותה - עליהם לבוא בגלגול נוסף כדי להשלים את התורה על כל חלקיה, בְּדִי לְבָרַר כָּל הַפְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם - לנפש רוח־נשמה, מְכַל

הַרפ"ח, - 288 הניצוצות, שְׁהִיא קוֹמַת אָדָם שְׁלֵמָה, תְּרִי"ג - 613, בְּחִינּוֹת כְּלָלוֹת וּפְרָטִיּוֹת. - באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתרי"ג (ב"כ-613), וכך בפרטיות לכל נפש. אָבֵל לְעֵתִיד־לָבֹא בְּשֵׁי שְׁלֵם הַפְּרוּר - של הניצוצות, יְהִיָּה עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּבְחִינַת "עֲשֵׂה טוֹב לְבַד", - לא שיצטרכו לפעול, על-ידי לימוד תורה, ענין של "סור מרע", להפריד קליפה מקדושה, אלא יצטרכו לפעול רק הענין של "עשה טוב", ענין חיובי, לְהַעֲלוֹת הַנְּפֹשׁוֹת

נְשָׁמָה מְעֵלָה מְעֵלָה עַד אֵין סוּת, וְגַם - יתעסקו בלימוד בְּשֵׁי"ה - 365 מצוות לְאִתְעֵשֶׂה בְּשֵׁרֶשֶׁן לְמַעְלָה, שְׁהֵן גְּבוּרֹת קְדוּשׁוֹת, וְלְהַמְתִּיקֵן - המתקת הגבורות, בְּחִסְדִּים בְּרַמ"ח - 248 מְצוֹת־עֲשֵׂה, וְלְכַלְלֵן יְחַד. - שתהיה התכללות של חסדים וגבורות, וְעַל בֵּן - ולכן, הַתּוֹרָה כְּלָה נְצִיחִית בְּכֻלָּהּ וּבְפְרָטָהּ, - גם כל פרטי הדינים, אפילו כאלה שלא יהיו נוגעים למעשה כלל לעתיד-לבוא, שְׁגַם פְּרָטֵי הַחֻכּוֹת דְּשֵׁי"ה - 365 לְאִתְעֵשֶׂה, הֵן הֵן עֲנֻפִים מִהַכְּלָלוֹת, - מכללות התורה, וְיֵשׁ לְכֻלָּם שֵׁרֶשׁ לְמַעְלָה בְּה' גְּבוּרֹת דְּקִדְשָׁה, בְּמוֹ הַשֵּׁם"ה לְאִתְעֵשֶׂה עֲצֻמּוֹ, שְׁהֵן לְמַעְלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמְּחִיָּה הָאֲכָרִים דְּכָלִים דְּ"וְעִיר אֲנִפִין":

שלמדו. הפירוש הפנימי בזה הוא, שלא המשיכו "אור אין-סוף" בתורה, "ברכה" מלשון המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא כשמשיכים "אור אין-סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על-ידי לימוד התורה שיהודי לומד, ה"פירוש" וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויופרד מהטוב? - הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על-ידי שיהודי לומד תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שְׁהוּא עַל־יְדֵי הַמְּשַׁבֵּת אֲוִר־אֵין־סוּף בְּחֻכְמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַלְכוֹת שבתורה, ו"בְּחֻכְמָה אֲתַפְרִירו" - ב"חכמה" הם מתבררים, בְּאֲוִר־אֵין־סוּף שְׁבָה. - שב"חכמה". הרי, שעל-ידי לימוד התורה, שעל-ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה), נעשה על-ידי זה בירור

הניצוצות. וזאת - גם כשאין זו הלכה של מצות-עשה או לא-תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות - הרי עצם לימוד הלכה של תורה - פועל בירור הניצוצות. וְהַמְּשַׁבֵּת זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יְדֵי דְיוֹקֵן הַעֲלִיּוֹן - השורש למעלה, שֶׁל הָאָדָם, הָעוֹסֵק גַּם־כֵּן בְּחֻכְמוֹת אֵלּוֹ לְמַעְלָה - בשעה שאדם למטה לומד תורה - גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, בְּשֵׁרֶשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא דְ"וְעִיר אֲנִפִין" דְּכָרִיאֲהִי צִירַח־עֲשִׂיהָ. וְכֵה יוֹבֵן חִיּוּבֵי - המוטל על כָּל נְפֹשׁוֹת־נְשָׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִי"ג - 613 מצוות בְּמַחְשָׁבָה דְּבִדּוֹר וּמַעֲשֵׂה שְׁהֵן פְּרָטֵי הַחֻכּוֹת, - לימוד פרטי ההלכות של המצוות, ו - הנפש, רוח ונשמה צְרִיכוֹת לָבֹא בְּגִלְגוֹל

קונטרס אחרון

אוא"ם בח"ע המלובשת בהן. ובחכמה אתברירו באוא"ם שבה. והמשכה זו נעשה ע"י דיוקן העליון של האדם העוסק ג"כ בהלכות אלו למעלה בשרשו בנוק' דז"א דבי"ע. ובזה יובן חיוב כל נר"ן להשלים כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות וצריכות לבא בגלגול להשלים התורה בפרד"ם כדי לברר כל הביורין הנוגעות להם מכל הרפ"ח שהיא קומת אדם שלמה. תרי"ג בחינות כלליות ופרטיות. אבל לע"ל כשיושלם הביורור יהי' עסק התורה בכחי' עשה טוב לבד. להעלות הנר"ן מעלה מעלה עד א"ם וגם בשם"ה ל"ת בשרשן למעלה שהן גבורות קדושות ולהמתיקן בחסדים ברכו"ח מ"ע ולכללן יחד. וע"כ התורה כולה נצחית בכללה ובפרטה. שגם פרטי ההלכות דשם"ה ל"ת הן הן ענפים מהכללות ויש לכולם שרש למעלה בה"ג דקדושה כמו השם"ה ל"ת עצמן שהן למעלה בחי' הדם המחיה האברים דכלים דז"א:

הניצוצות. וזאת - גם כשאין זו הלכה של מצות-עשה או לא-תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות - הרי עצם לימוד הלכה של תורה - פועל בירור הניצוצות. וְהַמְּשַׁבֵּת זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יְדֵי דְיוֹקֵן הַעֲלִיּוֹן - השורש למעלה, שֶׁל הָאָדָם, הָעוֹסֵק גַּם־כֵּן בְּחֻכְמוֹת אֵלּוֹ לְמַעְלָה - בשעה שאדם למטה לומד תורה - גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, בְּשֵׁרֶשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא דְ"וְעִיר אֲנִפִין" דְּכָרִיאֲהִי צִירַח־עֲשִׂיהָ. וְכֵה יוֹבֵן חִיּוּבֵי - המוטל על כָּל נְפֹשׁוֹת־נְשָׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִי"ג - 613 מצוות בְּמַחְשָׁבָה דְּבִדּוֹר וּמַעֲשֵׂה שְׁהֵן פְּרָטֵי הַחֻכּוֹת, - לימוד פרטי ההלכות של המצוות, ו - הנפש, רוח ונשמה צְרִיכוֹת לָבֹא בְּגִלְגוֹל

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]."

לוח היום יום ...

ה'תש"ד	ז כסלו	שבת	יום ראשון
<p>הפסוק: וְעָמִי - תְּלַמְדֵי שְׂדֵי. וַיְבָרַח יַעֲקֹב - וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר. וּבְנָבִיא הָעֵלָה - וּבְנָבִיא נִשְׁמָר. שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.</p>			
<p>שְׁלֹשׁ חֲכָמוֹת הֵינּוּ: חֲכַמַת בְּטוֹל הַחֲמֵר, עַל יְדֵי הוֹרָאת שְׁקוּץ וְתַעֲוֵב כָּל עֲנִינִים הַגּוֹפְנִים וְהַחֲמָרִים - חֲכָמוֹת הַמּוֹסֵר. חֲכַמַת הַפֶּרֶת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהַרוּחָנִי בַּמִּדּוֹת וּבַמְשָׁפְלוֹת וְהוֹרָאת אֶפְנֵי הַקְּרוֹב אֲלֵיהֶם - חֲכָמוֹת הַחֲקִירָה. חֲכַמַת הַגְּבֵרֶת הַצּוּרָה עַל הַחֲמֵר, הוֹרָאָה בַּמַּעֲלַת הַחֵמֶר מִזְכֶּךָ וּבַמַּעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנִּקְבְּעָה בְּהַחֲמָרִי, וְהַתְּפִלּוֹתֶם יַחַד מִבְּלֵי אֲשֶׁר יִמָּצָא רֹאשׁ וְסוֹף, לִהְיוֹת כִּי נִעוּץ תַּחֲלָתֶן בְּסוֹפֵן וְסוֹפֵן בְּתַחֲלָתֶן, אֶל אֶחָד בְּרָאם, וּלְכַוְנָה אַחַת לְגִלּוֹת אוֹר קִדְשֵׁת חֲבִיּוֹן עֵזוֹ יִתְבָּרַךְ נִבְרָאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דּוֹקָא מִשְׁלִימִים אוֹתָהּ הַשְּׁלָמוֹת, אֲשֶׁר עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ - חֲכָמוֹת תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת.</p>			

ה'תש"ד	ח כסלו	יום ראשון	יום שני
<p>שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: אך להבין . . . קנה וכה"ג.</p>			
<p>א מענש זאל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאן די עבודה בלב ונפש חפצה.</p>			
<p>תרגום יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא ברוך הוא, שכזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרם נחת רוח גדול לגדול הגדולים, וכמו שכתוב "ולגדלתו אין חקר". על האדם להיות תמיד נלהב ולבצע את העבודה בלב ונפש חפצה.</p>			

ה'תש"ד	ט כסלו	יום שני	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: אך עוד . . . קנה מהנברא.</p>			
<p>יום הַלְדָּת אֶת אֲדָמוֹר הָאֲמֻצָעִי - תַּקְל"ד - וַיּוֹם הַסְּתַלְקוֹתוֹ - תַּקַּפ"ח. וּמְנוּחָתוֹ כְּבוֹד בְּנִיעוּזָשִׁין.</p>			

ט' בכסלו תקנ"ד אמר רבנו ה'קן מאמר - והוא חלק פרק נ"ג מספר של בינונים (תניא) המדבר על דבר בית ראשון. למחרתו אמר חסידות עוד הפעם - סיום פרק הנ"ל עד גמירא [סופו]. כי המאמרים מראש השנה תק"ן עד י כסלו תקנ"ד (אשר בהם נכללו לקוטי עצות משנים הקודמות) מהם נסדרו נ"ג פרקי ספר של בינונים.

ה'תש"ד

י כסלו

יום שלישי

יום רביעי

שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י.

תהלים: נהנט.

תניא: משא"כ ההלכות . . . 316 אלקות.

אדמו"ר האמצעי יצא לחרות - תקפ"ז - ממאסרו בעיר וויטעפסק. בחל המועד סכות נודע אשר הלשינו את אדמו"ר האמצעי. ביום א' פרשת נח כח תשרי נסע בלויית פקידים מליובאוויטש, בצהריים בא לדאבראמיסל, אמר שם דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] "מים רבים גוי", יום ב' נסע משם עד ליאזנא, אמר שם דא"ח "רשפיה רשפי גוי", יום ג' נסע משם לוויטעפסק, וישב שם תפוס עד יום א' וישלח י כסלו.

ה'תש"ד

יא כסלו

יום רביעי

יום חמישי

שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: ססה.

תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.

מהגהות אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] על הסדור "סדר התפלה" (עם הדא"ח) : חלק א' דבור המתחיל "ברוך עושה בראשית" (צט. א) : "מה שאין כן בחינת רדל"א" [=רישא דלא אתידע] - נתקן: "ומעתה יובן פרוש וענין בחינת רדל"א". חלק ב' דבור המתחיל "עד הגל" (פה, ד) : "לרבנן והלקה כר"י שפירך" - נתקן: "לרבנן אם בירך". שם: "דעת ר"י וכן האמת" - העביר קולמוס על "וכן האמת". שם (פט. א) : "התהו דנקודים" - נתקן: "התהו דעקודים".

ה'תש"ד

יב כסלו

יום חמישי

יום שישי

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: סרסה.

תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

ברכת "שפטרני" מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בראש חודש, ולא דוקא בשבת.

מקבל בידינו בשם מורנו הבעל-שם-טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמשפטים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

יום ששי

יג כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט"זא.
תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר גיט וואָס עצמות האָט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא – וחסידות מגלה את המהות.

תרגום

אָמַר אָדְנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב]: חֲסִידוֹת מְשַׁנֵּה אֶת הַמְּצִיאוֹת וּמְגַלֶּה אֶת הַמְּהוּת. וְהַמְּהוּת שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי אֵין לְהַעֲרִיף וּלְשַׁעַר, כִּי הוּא חֵלֶק מִן הָעֶצֶם, וְהַתּוֹפֵס בְּמִקְצָתוֹ כְּאִלוֹ תּוֹפֵס בְּכֹלוֹ, וְכֵשֶׁם שֶׁהָעֶצֶם אֵין לוֹ שֵׁעוֹר כִּךְ הַחֵלֶק אֵין לוֹ שֵׁעוֹר כִּךְ הַחֵלֶק אֵין לוֹ שֵׁעוֹר, עַל־דֶּרֶךְ "הַכְּנֵף – מִין כְּנֵף" – אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁ"עֲצָמוֹת" בְּרָא נְשָׁמָה, שֶׁהִיא תְּהִיָּה נְבֵרָא – וְחֲסִידוֹת מְגַלֶּה אֶת הַמְּהוּת.

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"ג

מוה"י יוסף שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב מ"ח, בו כותב אשר אמרו לו שרבנו הזקן מזכיר בספריו את הספר התניא, ומציין לאיזהו מקומן בזה.

הנה כו"כ עוד מקומות ישנם כנ"ל וכמצוין במפתח הספרים והשמות שנדפס בסוף ספר התניא, תורה אור, ומוכן לדפוס גם בלקו"ת, ועיין שם אשר בתניא עצמו מצוין בכ"מ לפרקים הקודמים וגם בשם, עיי"ש במפתח.

תקותי שכיון שכותב ע"ד הנ"ל הנה מכש"כ שמשתתף בהתועדות אני"ש הנערכות בימי יו"ד י"ט כסלו ימי הגאולה של אדמו"ר הזקן ובנו מ"מ אדמו"ר האמצעי, וכבר ידוע פתגם רבנו הזקן אודות הפתקא שמשמיא נחית בגודל ענין דהתועדות חסידותית.

בברכה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ז' כסלו ~

מהי מכה 'דרך נציון'?

בין שוגג למזיד לפוטרו מתשלומין דווקא כשבמעשה בשוגג יש את אותו האיסור, אבל באופנים שהעושה בשוגג אינו עובר על האיסור, אינו נפטר מחיוב התשלומין.

ומעתה, אם האיסור להכות את חברו הוא דווקא 'דרך נציון', היינו שמכה בריב והתקוטטות, הרי אם הכה בשוגג ובלי כוונה אין כאן כלל 'דרך נציון', ובודאי שאין לפוטרו מן התשלומין. ועל כרחך שהגירסא הנכונה היא שהאיסור להכות הוא 'דרך נציון', כי בזיון יתכן גם במכה בשוגג ובלא כוונה (ראה ב"ק פו, ב' "ישן שבייש" – אלא שבכושט פטור כשלא התכוון, ומכה דרך נציון אסור בכל מקרה).

אך בכל דפוסי הרמב"ם (וכ"ה בכתבי היד) הגירסא היא "דרך נציון". ולכן בהכרח לומר שאין הכוונה להאדם המכה בדרך נציון שזה אכן לא שייך בשוגג, אלא למכה עצמה, שהאיסור הוא בהכאה שהיא מכת נציון (בשונה ממכה שיכולה להביא למוכה רפואה או תועלת שאין בה איסור), ויתכן שמכה כזו תתבצע בשוגג ובלא כוונה.

(לאור ההלכה (תשס"ד) עני' תכ)

הלכות חובל ומזיק פרק ה', הלכה א': כָּל הַמְּכָה אָדָם בְּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל – בֵּין קָמָן בֵּין גְּדוּל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נִצְיוֹן – הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

הסמ"ג (מ"ע ע) כתב "כל המכה אדם מישראל... דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה". ויש שהגיה וגם ברמב"ם – "דרך נציון" (במקום "דרך נציון").

ולכאורה היה מקום להצדיק את התיקון על פי דברי הגמרא (כתובות לה, א) שלדעת ריש לקיש המכה את חברו ובתוך כך הפסידו ממון (כגון שתוך כדי הכאה קרע את בגדיו), פטור מן התשלומין, בין במתכוין ומזיד – שאז חייב רק במלקות ונפטר מהתשלומים, בין בשוגג – שאינו לוקה ובכל זאת פטור מן התשלומין, שכך למדים מסמיכות הפסוקים של חובל בחבירו למכה בהמה: "מה מכה בהמה לא חילקת בו בין בשוגג בין במזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין... אף מכה אדם לא תחלוק בו בין בשוגג בין במזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין... לפוטרו ממון".

והנה, התוספות (ב"ק לה, א ד"ה מתניתין) כתבו שאין חילוק

~ יום שני ח' כסלו ~

הרג את הרודף כאשר יכול להציל באחד מאיבריו

אלא יציל את הנרדף ע"י פגיעה באחד מאיבריו הרודף והוא קיבל את ההתראה – בית דין ממיתים אותו.

וב'דרוש וחיידוש' (כתובות לג, ב, מבן המחבר) תירץ:

לדעת הרמב"ם (להלן פ"ה ה"י), רוצח בשגגה שיצא חוץ לעיר מקלט, גואל הדם רשאי להורגו, אך כל אדם אינו רשאי להורגו, אבל אם הורגו "אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם". כלומר, כיון שגואל הדם רשאי להורגו, אם הרגו אדם אחר, אף שאין לו רשות להורגו, אין לחייבו מיתה כי הוא נחשב "כהורג את המת" (רש"י במדבר לה, כז).

ובזה מיושבת הלכה זו שההורג את הרודף, אף שיכול להצילו באחד מאיבריו הרודף, "אין בית דין ממיתים אותו". שכן, כיון שכל אדם היה יכול להורגו (אם אינו יכול להצילו באחד מאיבריו), הרי מדיני אדם הוא "כהורג את המת", ולשון הרמב"ם "חייב מיתה" משמעו מיתה בידי שמים.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק א', הלכה יג': כָּל הַיּוֹכֵל לְהַצִּיל בְּאֶבֶר מֵאֲבָרָיו, וְלֹא מָרַח בְּכַף, אֶלָּא הַצִּיל בְּנַפְשׁוֹ שָׁל רֹדֵף, וְהָרְגוּ – הָרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמַיִם, וְחַיֵּב מִיתָה; אֲבָל אִין בֵּית דִּין מְמַיתִין אוֹתוֹ.

הקשה ה'טור' (ח"מ סי' תכה):

כאשר המציל "יכול להציל באבר מאיבריו" של הרודף ולא עשה כך אלא הרגו, הרי הוא חייב מיתה. מדוע, אם כן, אין בית דין ממיתים אותו?

וביאר ה'סוף משנה':

חיוב מיתת בית דין הוא רק בהתראת עדים וקבלת ההתראה (הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, הל' סנהדרין פ"ב ה"ב) ואילו בשעה שכוונתו להציל והוא עוסק בכך, אין כאן התראה וקבלת התראה. וכפי שמוסיף הערוך השולחן' (ח"מ שם סי' ס), מסתבר שאין מצויים שם עדים כי אם היו שם עדים, וודאי היו מסייעים להצלת הנרדף. אך אם אכן התרו בו שלא יהרגו

~ יום שלישי ט' כסלו ~

בין מעשה בידיים ל'גרמא'

גמור וחייב מיתה (תוספות סנהדרין עז, א ד"ה סוף חמה).
אך הרמב"ם כותב "או שכפנתו והניחו במקום שסוף הצינה או החמה לבוא לשם..." ומפורש בדבריו שאע"פ שהביאו לשם, פטור.

ויש שביארו כי לשיטת הרמב"ם אין מחייבים את המקרב דבר לאש אלא בדיני ממונות, אולם לגבי שאר דיני התורה הרי זה נחשב כ'גרמא' ופטור. וכן לגבי דיני שבת: המניח קדירה על פלטה חשמלית כבויה העתידה להידלק על ידי שעון שבת ולבשל את המאכל, הרי זה נחשב 'גרמא' בלבד (ראה מהר"ם שיק א"ח סי' קיד).

ויש אומרים כי לדעת הרמב"ם גם בדיני נזיקין אינו מתחייב על קירוב הדבר אל האש כאשר יש הפסק זמן בין המעשה לתוצאה, וכפי הנראה מלשונו בהלכות נזקי ממון (פ"ד הי"ד) "הכופף קמתו של חברו לפני האש עד שתדלק". הרי שמדובר באופן שאחז את הקמה בידו עד שנדלקה ולכן חייב כאשר האש הגיעה ברוח מצויה, אולם כאשר יש הפסק זמן בין המעשה לתוצאה, הרי זה נידון כ'גרמא' ופטור (מראה הפנים לירושלמי ב"ק ב, ה ד"ה במצית).

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג, הלכה י: הַפּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרֶעֱב עַד שָׁמַת, או שְׁכַפְתּוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שְׁסוּף הַצֵּנָה או תַּחְמָה לְבּוֹא לְשֵׁם, וּבָאָה וְהִמִּיתוּ... כָּכֵל אֵלּוּ אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ; וְהָרִי הוּא רוֹצֵחַ, וְדוֹרֵשׁ דָּמִים דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָם.

בדיני נזיקין נאמר בגמרא (ב"ק נו, א) שהכופף את קמתו של חברו לפני השריפה וכתוצאה מכך האש הגיעה אל הקמה ברוח מצויה, חייב לשלם. ומבואר מכך כי הנחת הדבר במקום שהאש עתידה להגיע אליו ולשורפו נחשבת כמעשה נזק בידיים ולא כ'גרמא' שפטור עליו בדיני אדם.

ולפי זה הקשו ראשונים: אם כן, מדוע הכופת את חברו והניחו במקום שסוף החמה לבוא פטור מדיני אדם ואינו נחשב כרוצח בידיים?

ומתוך כך יש שכתבו כי כאן מדובר באופן שהרוצח לא הביא את הנהרג למקום אלא הנהרג שהה שם מלכתחילה והרוצח כפתו כדי שלא יוכל להימלט. ומאחר ולא גרם למיתה באופן פעיל אלא שמנע ממנו את האפשרות להינצל, הרי זה 'גרמא', אך אם הביאו לשם כשהוא כפות, דינו כרוצח

~ יום רביעי י' כסלו ~

המזבח כמקלט למורד במלכות

לדברי הרמב"ם:
הגמרא אינה אומרת שאין המזבח קולט אלא את ההורג בשגגה ויואב סבר שהמזבח קולט גם את מי שנתחייב מיתה כמורד במלכות, ומכאן שהמזבח אכן היה קולט גם את יואב "שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות".

וה'כסף משנה' תמה על דברי הרמב"ם שהמזבח מציל את המורד במלכות 'אפילו היה זר', שלא כהורג בשגגה שאינו ניצל אלא 'כהן ועבודה בידו' (לעיל הל' י"ג):

לדברי אב"י יואב טעה גם בזה כי אין המזבח קולט אלא כהן בשעת עבודתו, והוא סבר שהמזבח יקלוט גם אותו שהוא זר, והרי לפי דברי הרמב"ם אין זו טעות והמזבח קולט את המורד במלכות אפילו היה זר!
מיישב ה'כנסת הגדולה' (שם):

רב שאמר "שתי טעויות טעה יואב" לא מנה את ה'טעות' השלישית, כי לדעתו יואב צדק בסברתו שהמזבח קולט את המורד במלכות גם אם אינו כהן, ורק בהורג בשגגה המזבח קולט דווקא 'כהן ועבודה בידו'. והרמב"ם פסק כרב "משום דרבן של בני הגולה הוא".

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ה, הלכה יד: מִי שִׁפְחָה מִן הַמֶּלֶךְ שְׂלֵא יִהְיֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת... וְכָרַח לְמִזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ, וְאִפְלוּ הָיָה זֶר - חָרִי זֶה נִצּוּל; וְאֵין לִזְקָתִין אוֹתוֹ מִעַל הַמִּזְבֵּחַ לְמוֹת לְעוֹלָם.

הלכה זו מבוססת על המסופר (סנהדרין מט, א): יואב בן צרויה ברח משלמה המלך שרצה להרגו כי מרד במלכות (כשחמך בארזיהו נגד רצונו של דוד המלך) ונמלט אל "אוהל ה' ויחזק בקרנות המזבח" (מלכים א, ב, כח) כדי להנצל ממיתה כי המזבח קולט כעיר מקלט.

ומוסיפה הגמרא (מכות יב, א): "אמר רב יהודה אמר רב, שתי טעויות טעה יואב באותה שעה, דכתיב וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח. טעה, שאינו קולט אלא גגו [של מזבח] והוא תפס בקרנותיו. טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה" (ומה שכתב הרמב"ם כאן 'יברח למזבח ונסמך לו...') מבאר ה'כנסת הגדולה' דהיינו שנסמך על 'גגו של מזבח'. ואמר אב"י שטעה בדבר נוסף, "טעה, שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו (בעת עבודת המזבח) והוא זר היה".

ומבאר ה'כנסת הגדולה' (בהגהותיו על הרמב"ם) שזה המקור

~ יום המישי י"א כסלו ~

הוכחת הקירבה

מותרת (שם כד, א).

וכן המוצא כלי ולידו פירות – אם נתן אדם סימנים בכלי, מחזירים לו גם את הפירות (למרות שלא נתן סימנים עליהם), כי מחמת סמיכותם לכלי מניחים שנפלו ממנו, ומאחר והוכח על פי הסימנים שהכלי שייך לו – גם הפירות שלו (ב"מ כה, א).
ובדין זה יש חידוש נוסף שכן במקרים הקודמים מדובר על שני דברים שווים בכמותם, כגון שובך מול שובך, ואילו במקרה זה הרי כנגד האפשרות שהפירות באו מהכלי הסמוך להם יש אפשרויות רבות שבאו ממקום אחר – מאחד האנשים שעברו במקום, ונמצא שכנגד הוכחת הקרבה יש הוכחה של רוב, והרי מבוואר להלן (הלכה ר"ז) שרוב גובר על קירבה!
ובכל זאת תולים את הפירות בכלי, כי כאן הוכחת הקרבה חזקה עוד יותר, שכן הפירות נמצאים במקום הכלי ממש (לא במקרים הקודמים, כגון בחלל הנמצא בסמוך לעיר אך לא בעיר עצמה), ולכן הוכחת הקרבה גוברת אפילו על הרוב (קצות החושן סי' רסב, ב).

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט, הלכות א"ב: הרוג שנמצא נזפל בארץ, ולא נודע מי הנהגו... מודדין ממנו אל הערים ששכיבות החלל... ובית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר...

התורה מצווה על אנשי העיר הקרובה לחלל לעשות כמה פעולות לשם כפרה על העיר, מתוך הנחה שהרוצח יצא ממנה. ומכאן נלמד העיקרון של הכרעה בספיקות על פי מידת הקרבה למקום שבו נמצא הדבר המסופק, הבא לידי ביטוי בהלכות שונות.

לדוגמא, גזל הנמצא בין שני שוכים ואין ידוע מאיזה מהם הגיע – משיבים אותו לבעל השוכך הקרוב יותר, מתוך הנחה שהגיע ממנו (ב"מ כג, ב).

כיוצא בזה, חבית יין שנמצאה בין ישוב של נכרים לישוב של ישראל ואין ידוע מאיזה מהם הגיעה – אם היא קרובה יותר לישוב הנכרי, הרי היא אסורה כדין יין נסך, בהנחה שהגיעה משל הנכרים, ואם סמוכה יותר לישוב של ישראל,

~ יום שישי י"ב כסלו ~

האם הנשיא צריך להושיט עזרה?

וטעינה, כי מלאכת סבלות כפריקה וטעינה מהווה ביזיון גדול לאדם מכובד ובפרט להנשיא הגדול, יותר מהשבת אבדה. ולכן אע"פ שלגבי השבת אבדה כל מי ש"הולך בדרך הטוב והישר" ראוי שיחמיר על עצמו ויחזיר (אף שמעיקר הדין פטור מכך), בנוגע לפריקה וטעינה אין זו הוראה לכל אדם אלא רק ל'חסיד'.

ולגבי הנשיא הגדול יש לומר שאף חל עליו איסור להשיב אבדה ורק בפריקה וטעינה הותר לו לסייע, ולכן הזכירו הרמב"ם כאן ולא לגבי השבת אבדה, כי מעיקר הדין אסור לו למחול על כבודו שלא לצורך. ולכן, לגבי השבת אבדה שהיא לתועלת ממונית בלבד לא הותר לו למחול על כבודו ולהחזיר, אך לגבי פריקה וטעינה מחדש הרמב"ם (להלן הל' יד) שיש בה אף סרך הצלת נפשות, ומשום כך מצוה לטעון ולפרוק אפילו לאדם רשע "ולא יניחנו נוטה למות שמא ישהה בשביל ממונו ויבא לידי סכנה". ולכן הותר אף לנשיא הגדול למחול על כבודו ולסייע ואדרבה יש בכך משום מידת חסידות.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יג, הלכה ד: זה הכלל: כל שאלו היתה שלו, הנה טוען ופורק – הרי זה תיב לפרק ולטען בשל חברו. ואם הנה חסיד ועושה לפנים משורת הדין – אפילו הנה הנשיא הגדול, וראה בהמת חברו רוכצת תחת משא של תבן או קנים וכיוצא בהן, פורק וטוען עמו.

בדומה לכך כתב הרמב"ם גם לגבי השבת אבדה (הל' גולה ואבדה פי"א הי"ז), שאע"פ שאדם מכובד שאין זה לפי כבודו לעסוק בהשבה פטור מכך, מכל מקום "ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין, מחזיר את האבדה בכל מקום אע"פ שאינה לפי כבודו".

אך יש לדייק בשינוי הלשון בין שתי ההלכות שכאן כתב "אם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין אפילו היה הנשיא הגדול... פורק וטוען עמו", הרי שכאן הרמב"ם מכנה את הנוהג כך בתואר 'חסיד' שלא הזכירו בהלכות אבדה, ועוד הוסיף ש"אפילו היה הנשיא הגדול" ראוי שינהג כך, ואף זאת לא הזכיר בהשבת אבדה.

ונראה מכך כי אכן יש חילוק בין השבת אבדה לפריקה

(רשימות שיעורים ב"ו לב, א – ע' קסט)

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

בין קנין 'אגב' לקנין 'חצר'

אך לשיטת הראב"ד, גם כשהמטלטלים צבורים בקרקע צריך לומר 'קנה אגב קרקע'. ומבאר הסמ"ע (חו"מ סי' רב סק"ד) שזהו דוקא בחצר שאינה משתמרת, אבל בחצר המשתמרת, אם המטלטלים צבורים בקרקע אינו צריך לומר שהרי הם נקנים בקנין 'חצר'.

ולדעת הש"ך (שם סק"ג), לשיטת הראב"ד, אפילו בחצר המשתמרת המטלטלים נקנים רק באמירת המוכר, כי החצר קונה רק כשהיא שלו קודם הקנין, אבל כאשר חצרו ומתנתו באים כאחד, אין החצר קונה לו.

ואף שהנותן גט לאשתו בחצרו ונתן לה את החצר, כיון שקנתה את החצר הרי היא מתגרשת בגט שבתוכה משום שגיטה וחצרה באים כאחד (הל' גירושין פ"ה הי"ח), כתב הקצות החושן' (סי' קצח סק"ב) כי יש לחלק:

בגט, החצר קונה אותו בתורת T (ינתן בידה) ובשעה שקנתה את החצר הרי זו ידה ומתגרשת, מה שאין כן חצר שקונה מטלטלים בתורת שליחות (ב"מ י, ב) צריכה החצר להיות שלו קודם הקנין, כי היא נעשית שלוחו רק לאחר שהיא שלו.

הלכות מכירה פרק ג הלכה ט: במה דברים אמורים? בשתי המטלטלין צבורין באותה קרקע; אבל אם היו במקום אחר, צריך שיאמר לו: 'קנה המטלטלין על גבי הקרקע'.

לדעת הרמב"ם, בקנין 'אגב', היינו קניית המטלטלים אגב הקרקע ("כיון שקנה הקרקע קנה המטלטלין") – אם המטלטלים נמצאים במקום אחר, צריך המוכר לומר 'קנה אגב קרקע', אך אם המטלטלים צבורים בקרקע (מונחים באותו שדה) הרי הם נקנים גם בלי אמירת המוכר 'קנה אגב קרקע'.

וביאר ה'מגיד משנה': כאשר המטלטלים צבורים, אין צורך באמירת 'קנה אגב קרקע' כי הם נקנים בקנין חצר ('חצרו של אדם קונה לו' – הל' זביח ומתנה פ"ד ה"ח). ולפי זה קנין המטלטלים הוא רק בחצר המשתמרת כי חצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא בעומד בצד החצר (כסף משנה ע"פ הר"ן).

וה'כסף משנה' ביאר: גם כאשר המטלטלים צבורים, אין הקנין מטעם 'חצר' אלא שכאשר המטלטלים אינם צבורים בקרקע צריך המוכר לומר 'קנה אגב קרקע' כדי להודיע שהוא מקנה את המטלטלים אגב הקרקע, אבל כאשר הם צבורים בתוכה אין צורך באמירה שהרי הענין עצמו מוכיח שאגב השרה הוא מקנה אותם.

המשך ביאור למס' ובא בתרא ליום שלישי עמ' א

גמרא

1 הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבי יוסי ורבי יהודה. מבררת
 2 הגמרא: במאי קמיפלגי – במה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה. מבארת
 3 הגמרא: רבי יוסי קבר שאסקמקתא קניא – אדם המתחייב ממון
 4 בתנאי שיעשה דבר מסוים בעתיד, וסומך בלבו שיוכל לעשות כך
 5 ולא יתחייב, אך כשהגיע הזמן נאנס ולא יכל לקיים את התנאי, חל
 6 חיובו, ולכן הוא סובר שכשלא פרע מחזיר השליש את השטר
 7 למלוה, וגובה את כל חובו. ורבי יהודה קבר שאסקמקתא לא קניא,
 8 ואין הלוה חייב לחזור ולפרוע את כל החוב.
 9 הגמרא מבררת את ההלכה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו אמר
 10 רב, הלכה כרבי יוסי שאסמכתא קונה. אמנם כי אתו לקמיה –
 11 כשבאו דיני אסמכתא לפניו דרבי אמי, אמר להו לתלמידיו, ובי
 12 מאהר שרבי יוחנן מלמדנו פעם ראשונה ושניה, כלומר לימדנו רבי
 13 יוחנן כמה פעמים שהלכה כרבי יוסי שאסמכתא קונה, אני מה

14 אעשה, איני יכול לחלוק עליו ולומר שאסמכתא אינה קונה.
 15 אומרת הגמרא את ההלכה: ואין הלכה כרבי יוסי, אלא כרבי
 16 יהודה, שאסמכתא אינה קונה.

משנה

17 משנתינו ממשיכה לרדן בהלכות כתיבת שטרות, ודנה במי שיש לו
 18 שטר על חברו, ונמחק השטר.
 19 מי שנמחק שטר חובו מחמת שנפלו עליו מים או שנשטש מעצמו,
 20 ואי אפשר לקרוא מה כתוב בו, מעמיד עליו עדים שראוהו קודם
 21 שנמחק ויודעים מה היה כתוב בו, וקא לפני בית דין עם העדים,
 22 ועדים אלו עושין לו קיום לשטרו בפני בית דין, וכך כותבים על גבי
 23 השטר הנמחק, איש פלוני בן פלוני, נמחק שטר, והזמן הכתוב
 24 באותו שטר היה ביום פלוני,

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ז' כסלו ~

הִלְבוֹת חוֹבֵל וּמְזִיק

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

א. הַנּוֹגֵף² אֶת הָאִשָּׁה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְפָּנֵן³ - חֵבֵב לְשֵׁלֶם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל⁴, וְנִזְקָ⁵ וַצַּעַר⁶ לְאִשָּׁה⁷.

(2) המכה. (3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. (4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: (5) שנפחת גופה מחמת המכה. (6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. (7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). [ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה], ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

ב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שְׁמִין הָאִשָּׁה בְּמָה הֵיטָה יָפָה⁸ עַד שְׁלֹא יְלָדָה⁹ וְכִמָּה הִיא יָפָה מְשַׁיְלָדָה¹⁰, וְנוֹתְנִין לְבַעַל. אִם מֵת הַבַּעַל - נוֹתְנִין לְיֹרְשָׁיִם. וְאִם נִגְפָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל¹¹ - נוֹתְנִין אִף דְּמֵי וְלָדוֹת לְאִשָּׁה¹².

(8) להימכר בשוק כשפחה. (9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. (10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: (11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול

להורישו ליורשיו. (12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הולדות, הריהם שייכים לאשה.

ג. הֵיטָה נְשׂוּאָה לְגֵר, וְחָבֵל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל¹³. מֵת הַגֵּר - פְּטוּר¹⁴. וְאִם חָבֵל בָּהּ אַחַר מִיתַת הַגֵּר - זָכָתָהּ הִיא¹⁵ בְּדְמֵי וְלָדוֹת.

(13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. (14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הולדות. (15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפוה אחר מיתת הבעל, שדמי הולדות שלה.

ד. הֵיטָה שִׁפְחָה או עוֹבְדַת כּוֹכָבִים בְּשַׁעַת הַרְיוֹן, וּבְשַׁעַת נְגִיפָה נְשִׁתְּהָרְרָה או נִתְגַּיְרָה - הָרִי דְּמֵי הַוְלָדוֹת שְׁלָהּ¹⁶.

(16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הולדות שלה, כמו בהלכות ב.ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביתא זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ וּמָתָהּ, אִף עַל פִּי שְׁהֵיָה שׂוֹגֵג - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין¹⁷ וְאִינוּ מְשֻׁלְּמִים פְּלוּם¹⁸; שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא יֵהִי אֶסּוּן¹⁹ עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ²⁰. לֹא חֵלֶק הַכֶּתוּב בֵּין שׂוֹגֵג לְמִזִּיד בְּדָבָר שֵׁשִׁשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין.

(17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בדיניו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדרכה מיניה"). וכל שיש בו דין מיתה בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. (18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. (19) ולא מתה האשה. (20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹? פְּשֻׁתְּפוּן לְאִשָּׁה²²; אֲכָל אִם נִתְפָּנֵן לְחִבְרוֹ וְנִגְפָה אֶת הָאִשָּׁה²³, אִף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום שתי רשעות". (37) עוון שיש בו מלקות ותשלומים. (38) ואינו לוקה. (39) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

י. החובל בעבד פנעני שלו - פטורו⁴⁰. חבל בעבד עברי שלו - חייבו⁴¹ בכלל חוץ מן השבת⁴². החובל בעבד פנעני של חברו - רבו של עבד נוטל חמשה דברים. ואפילו צערו⁴³ בסם ונתרפא במהרה⁴⁴ - הרי כל רפואתו לרבו.

(40) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קניינו הוא. (41) כי עבד עברי אדון לגופו. (42) שהרי מלאכתו לרבו. (43) רבו. (44) כגון שאמדהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

יא. כל עבד שניצא לחרות ועדין לא הגיע גט שחרורו⁴⁵ לידו - אין לו קנס⁴⁶. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול להוציא מהן⁴⁷ לעצמו, שעדין לא נגמר שחרורו; ולא האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר [לו] בו קנין. לפיכך, המפיל שן עבדו⁴⁸ ואחר כך סמא עינו - יוצא בשונו, ואינו נותן לו דמי עינו⁴⁹; ואם תפשו⁵⁰ - אין מוציאין מידו⁵¹.

(45) שטר שחרורו. (46) שלושים שקל, אם נהחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). (47) בדיינים, תשלומי חמישה דברים. (48) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. (49) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. (50) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. (51) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חציו קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חציו עבד גמור, והמורכב, כשקיבל שטר שחרור על חציו אחרי שנשתחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד)].

יב. מי שחציו עבד⁵² וחציו בן חורין שפישו אדם או צערו או שנגחו שור⁵³ וכיוצא באלו: אם ארעו זה ביום של רבו - לרבו⁵⁴, ביום של עצמו - לעצמו.

שמתה - הואיל והמיתה בלא פונה, הרי זה פדבר שאין בו מיתת בית דין²⁴, ומשלים²⁵ דמי ולדות.

(21) שבשוגג פטור מן התשלומים. (22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. (23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. (24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט): שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. (25) כדעת רב אדא בר אבהו כבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

ז. המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה²⁶ - חייב בחמשה דברים²⁷. אבל אם עשה בהם חבורה, או שחבל בחברו בשבת, אפלו היה שוגג²⁸ - פטור מן התשלומין, מפני שהוא עוין מיתת בית דין²⁹. וכבר בארנו, שלא חלק הפתוב פדבר שיש בו מיתת בית דין בין שוגג למזיד לפטורו מן התשלומין.

(26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. (27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. (28) ופטור ממיתה. (29) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

ח. והלוא החובל מקלקל הוא, וכל המקלקל³⁰ בשבת פטורין מן המיתה, ולמה נחשב זה החובל עוין שיש בו מיתת בית דין? הואיל ועשה נחת רוח³¹ לציורו הרע בעת שחבל בחברו³² - הרי הוא פמתקו, ונמצא עוין מיתה, לפיכך פטור מתשלומין.

(30) כגון הקורע בגד או שורפו. (31) ועל ידי כך שכן כעסו ונתקררה דעתו (ראה שבת שם). (32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

ט. החובל בחברו ביום הפפורים³³, אפלו במזיד³⁴ - חייב בתשלומין, אף על פי שעבר עברה שהוא חייב עליה מלקות³⁵. והלוא כל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלים³⁶? כף הם הדברים בפל³⁷, חוץ מחובל בחברו שהוא משלם³⁸; שהרי פפרוש רבתי תורה³⁹ חובל בחברו לתשלומין, שנאמר: רק שבתו יתן.

(33) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. (34) שחייב מלקות אם התרו בו. (35) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב). (36) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג): נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). (68) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. (69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. (70) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות.

טז. בַּמָּה דְּכָרִים אָמֹרִים? פְּשָׁחָבְלוּ בְּהָ אַחֲרִים; אֲבָל הַבַּעַל שֶׁחָבַל בְּאִשְׁתּוֹ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם לָהּ מִיָּד כָּל הַנֶּזֶק וְכָל הַבִּשְׁת׃ וְהַפֶּל שְׁלָהּ⁷¹, וְאִין לַבַּעַל בְּהֵן פְּרוֹת⁷². וְאִם רָצְתָה לְתֵן הַדְּמַיִם לְאַחַר - נֹתְנָת. וְכִזָּה הוֹרוּ הַגְּאוּנִים. וְהַבַּעַל מְרַפָּא אוֹתָהּ, כְּדָרְךָ שְׁמֵרַפָּא כָּל חַלְיָהּ.

(71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירא, משום שגם הוא מבווייש כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). (72) קנסו אותה, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד).

יז. וְהַמְזִיק אִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה - חַיֵּב⁷³ בְּנִזְקֶיהָ⁷⁴.

(73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. (74) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת ורפיו, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ: אִם הִיא תוֹסֶפֶת בְּכַתְּבָתָהּ⁷⁵ - מְחַיֵּבִין אוֹתָהּ לְמַכּוֹר הַתוֹסֶפֶת לְבַעְלָהּ⁷⁶ בְּטוֹבַת הַנְּאֻזָּה⁷⁷, וְגוֹבֶה מִמֶּנָּה, אִם רָצָה הַבַּעַל; וְאִם רָצָה לְגַרְשָׁה וְלַגְבוֹת מִן הַפֶּל⁷⁸ - גּוֹבֶה. וְאִם לֹא הִיא לָהּ תוֹסֶפֶת - אִינְיָה יוֹכְלָה לְמַכּוֹר לוֹ עֵקֶר כְּתַבְתָּהּ⁷⁹, שְׁאֲסוֹר לוֹ לְאָדָם לְשִׁהוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ⁸⁰ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתָבָהּ, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קְלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; אֲלֵא אִם רָצָה הַבַּעַל פּוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר⁸¹ בְּדָמֵי חֶבְלוֹ⁸², אוּ מְגַרְשָׁה וְנוֹטֵל מִכְּתַבְתָּהּ הָרְאוּי לִי⁸³.

(75) לפי הדין כותבים לבתולה מאתיים דינר, ולא למנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. (76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם). (77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פשוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. (78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. (79) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. (80) עם אשתו. (81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. (82) חמישה דברים. (83) המגיע לו.

יט. הַחֹבֵל בְּבָנָיו הַגְּדוֹלִים, אִם אִין סוּמְכִין עַל שְׁלִחְנוֹ⁸⁴ - נֹתֵן לָהֶם מִיָּד. וְהַטְּנִיִּים⁸⁵ - יִלְקַח בְּהֵן קְרָקְעָה⁸⁶ בְּנִזְקָן, וְהֵן אוֹכְלִין פְּרוֹת⁸⁷. וְכֵן הַדִּין

(52) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. (53) והזיקו. (54) משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ן הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

יג. הַחֹבֵל בְּעַבְד עֲבָרִי שֶׁל חֶבְרוֹ - חַיֵּב בְּחַמְשָׁה דְּבָרִים. וְיִלְקַח בְּהֵן⁸⁵ קְרָקְעָה, וְרַבּוּ אוֹכְלֵי פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶, וְלִכְשִׁינָא הָעַבְד לְחֵרוֹת יֵצֵא הַשְּׂדֵה⁸⁷ מִתַּחַת רַבּוֹ. הַזִּיקוּ הַזֶּק שְׂאִינוּ מְעַבְבֵּ מְלֵאכָה כָּלִיל⁸⁸, כְּגוֹן שְׁקָטַע רֹאשׁ אָנָּנוּ אוּ רֹאשׁ חֶטְמוֹ - הַפֶּל לְעַבְד, וְאִין לְרַבּוֹ בְּהֵן פְּרוֹת.

(55) חוץ מהוצאות הרפיו. (56) כרובא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. (57) כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. (58) ולא הפסיד רבו כלל, שם.

יד. הַחֹבֵל בְּבַת קֶטְנָה שֶׁל אַחֲרִים: אִם נֶזֶק הַפּוֹחַת אוֹתָהּ מִכְּסָפָה⁸⁹ הוּא - הָרִי הוּא שֶׁל אָב; וְכֵן שְׂבָתָהּ - שֶׁל אָב, שֶׁהָרִי מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ⁹⁰ וְכֹסֶף מְכִירְתָּהּ⁹¹ שֶׁל אָבִיהָ הוּא; אֲבָל צַעַר וּבִשְׁת וְרַפּוּי - הָרִי הוּא שֶׁלָּהּ; וְכֵן נֶזֶק שְׂאִינוּ פּוֹחַתָּה מִכְּסָפָה⁹² - הָרִי הוּא שֶׁלָּהּ. וְכֵן הַחֹבֵל בְּבָתוֹ - מְשַׁלֵּם צַעַר וְרַפּוּי וּבִשְׁת⁹³.

(59) כשכא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. (60) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: (61) ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. (62) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. (63) ופטור מנזק ושבת, שהרי שלו הם.

טו. הַחֹבֵל בְּאִשְׁת אִישׁ - הַשְּׂבָת⁹⁴ וְהָרַפּוּי לְבַעְלָהּ⁹⁵, וְהַצַּעַר שֶׁלָּהּ. וְהַבִּשְׁת וְהַנֶּזֶק: אִם בְּגִלוּי הוּא⁹⁶, כְּגוֹן שֶׁחָבַל בְּפָנֶיהָ וּבְצַוָּאָהּ אוּ בְיָדֶיהָ וּזְרוּעוֹתֶיהָ - הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ⁹⁷ וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לַבַּעַל; וְאִם בְּסִתָּר הוּא הַנֶּזֶק⁹⁸ - הַשְּׁלִישׁ לַבַּעַל וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לְאִשְׁתָּה. שֶׁל בַּעַל - נֹתְנִין לוֹ מִיָּד, וְשֶׁל אִשְׁתָּה - יִלְקַח בְּהֵן קְרָקְעָה⁹⁹ וְהַבַּעַל אוֹכְלֵי פְּרוֹת¹⁰⁰.

(64) שהרי מעשי ידיה שלו. (65) כי הוא חייב לרפאותה. (66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. (67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד, פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגדו¹⁰⁰ וְנִשְׁרָף, שְׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֶם¹⁰¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממונו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חברך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נתבאר בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אָסוּר לְאָדָם לְחַבֵּל בֵּין בְּעֲצָמוֹ² בֵּין בְּחִבְרוֹ³. וְלֹא הַחֹבֵל⁴ בְּלֶבֶד, אֲלֵא כָּל הַמְּכָה⁵ אָדָם בְּשֵׁר⁶ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין קֶטֶן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נִצְיִין⁷ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא יִסְיֵף⁸ לְהַפְתּוֹ. אִם הִזְהִירָה תוֹרָה מְלֵהוֹסִיף⁹ בְּהַפְּאֵת הַחוּטָא¹⁰, קָל וְחֹמֶר לְמַכָּה אֶת הַצְּדִיק¹¹.

2) בבא קמא צ: (3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א-ז. 5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על-פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף, אם היה מוסיף, עובר על לא-תעשה" (ספרי כ"תצא רפו), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבאוודאי עובר על לא-תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצווה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצווה להכותו, אינו דין (קל-יחומר) שמצווה שלא להכותו" (סנהדרין פה).

ב. אֶפְלוּ לְהַגְבִּיהַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר. וְכָל הַמְּגַבִּיהַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא הִכְהוּ - הָרִי זֶה רָשָׁע¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֶפְלוּ לְהַגְבִּיהַ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר."

ובש"ס (סנהדרין נח, ב) נאמר "המגביה ידו על חברו נקרא רשע", והרמב"ם שינה וכתב: "הרי זה רשע", וכן כתב שהוא איסור, מה שאינו בש"ס.

ויש לומר, שלשיטתו האיסור על הרמת יד אינו מצד ההיזק שגורם לאדם המוכה, כי-אם מצד המרים יד עצמו והוא הנהגה מגונה שאסורה חכמים עד כדי כך שנעשה רשע ופסול לעדות ולשבועה (כמו שציין ההגהות מיימוניות כאן בשם הראב"ן). אבל הטור

בְּאַחֲרֵים שֶׁחָבְלוּ בְּהֵן. וְאִם הָיוּ סְמוּכִין עַל שְׁלַחְנוֹ וְחָבַל בְּהֵן - פְּטוּר⁸⁸, בֵּין שֶׁהָיוּ גְדוּלִים בֵּין שֶׁהָיוּ קְטַנִּים. וְאִם חָבְלוּ בְּהֵן אַחֲרֵים: בְּגְדוּלִים - יִתֵּן לָהֶם מִיָּד⁸⁹, וּבְקְטַנִּים - יִלְקַח בְּהֵן קַרְקַע, וְהֵן אוֹכְלִין פְּרוּתֵיהָ עַד שֶׁיִּגְדִּיל⁹⁰.

84) אין פרנסתם עליו. 85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנוק שלהם. 86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. 87) כי דמי הנוק שלהם. 88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאנה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגיא שם). 89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנוק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. 90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

כ. הִרְשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן פְּגִיעַתָּן רָעָה: הַחֹבֵל בְּהֵן - חֵיב⁹¹, וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בְּאַחֲרֵים - פְּטוּרִין. אֵף עַל פִּי שְׁנֵתְפַתַּח הַחֵרֶשׁ וְנִשְׁתַּפְּהָ⁹² הַשׁוֹטָה וְהַגְּדִיל הַקָּטָן - אֵינָם חֵיבִין לְשֵׁלֶם, שֶׁבִשְׂעָה שֶׁחָבְלוּ בְּהֵן לֹא הָיוּ בְּנֵי דַעַת⁹³.

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. 92) נעשה שפוי בדעתו. 93) ואינם אחראים למעשיהם.

כא. הָעֶבֶד⁹⁴ וְהָאִשָּׁה פְּגִיעַתָּן רָעָה: הַחֹבֵל בְּהֵן - חֵיב⁹⁵, וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בְּאַחֲרֵים - פְּטוּרִין⁹⁶. אֲבָל מִשְׁלָמִין לְאַחַר זְמַן, אִם נִתְגַּרְשָׁה⁹⁷ הָאִשָּׁה אוֹ מֵת בַּעֲלָהּ אוֹ נִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד; שֶׁהָרִי בְּנֵי דַעַת הֵן⁹⁸, וְהָרִי הֵן כְּבַעַל חוֹב שְׁאִין לוֹ מֵה יִגְבֶּה, שְׁאִם הֶעֱשִׂיר חֵיב לְשֵׁלֶם.

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. כבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עֶבְדוֹ שֶׁל אָדָם - גְּנוּפוֹ, וּבְהֶמְתּוֹ - בְּמִמוֹנוֹ. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהֵנִיחַ גְּחָלָת עַל לֵב עֶבְדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְמָת; אוֹ שֶׁדָּחְפוּ לָיִם אוֹ לָאֵשׁ, וְהוּא יְכוּל לְעַלּוֹת מִשָּׁם וְלֹא עָלָה, וְמָת - פְּטוּר⁹⁹ מִן הַתְּשׁוּלִימִין. וְאִם עָשָׂה בֶּן לְבַהֲמַת חֲבֵרוֹ - כְּאֵלוֹ הֵנִיחַ הַגְּחָלָת עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיּוּ שָׁם עֵדִים²⁴. פִּיצַד²⁵? הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ²⁶ שֶׁלֹּם וְיֵצֵא חֲבוּל, וְלֹא רְאוּהוּ בְּעֵת שֶׁחָבַל בוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָבַלְתִּי, וְהִלָּה אוֹמֵר: אֵתָהּ חָבַלְתָּ בִּי - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל.

19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף-על-פי שמן התורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שעד אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב). 20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקנוה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). 21) שבועות מד: 22) המגיע לו. 23) בתנאי. 24) ואם אין עדים, מפורש להלן בהלכה ו. 25) משנה, שם. 26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?²⁷ פְּשִׁיטָהּ הַמָּקֵה בְּמָקוֹם שְׂאֵפְשֵׁר לוֹ לְהַכּוֹת בְּעֵצְמוֹ²⁸, אוֹ שְׁהִיָּה עֲמָהֶם שְׁלִישִׁי, שְׂאֵפְשֵׁר שָׁזָה הִנְחָבֵל אָמַר לוֹ לְחַבֵּל בּוֹ²⁹ וְלִהְתָּרֵעַם עַל אַחֵר; אֲכָל אִם אֵין עֲמָהֶם אַחֵר, וְהִיָּתָה הַמָּקֵה בְּמָקוֹם שְׂאֵינּוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעֵצְמוֹ, כְּגוֹן שְׁהִיָּתָה נְשִׁיכָה³⁰ בֵּין כַּתְּפֵיו וְכִיּוֹצֵא בָּזָה - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה³¹.

27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: 28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. 29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עביד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבול בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו [דין]]. 30) בשניניים. 31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

ו. הוֹדָה הַחֹבֵל שֶׁהוּא חָבַל - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים; שְׁהִרִי הָעֵדִים הָיוּ שָׁם³² שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁלֹּם בְּשַׁעַת הַמְרִיבָה וְיֵצֵא חֲבוּל. אֲכָל אִם לֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים כָּלֵל³³, הוּא אוֹמֵר: חָבַלְתָּ בִּי, וְהוֹדָה מְעַצְמוֹ³⁴ - פְּטוּר מִן הַנִּזְק³⁵ וּמִן הַצַּעֲרָה³⁶, וְחִיב בְּשִׁבְתָּ³⁷ וּבְכִשְׁתָּ וּבְרַפּוּי עַל פִּי עֲצָמוֹ³⁸. לְפִיכָה³⁹, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא חָבַלְתִּי - נִשְׁבַּע⁴⁰ שְׁבוּעַת הַסֵּת⁴¹.

32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. 33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. 34) מרצונו הטוב. 35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור-שמח). 36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא

השמיט דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב "נקרא רשע", וכן לא כתב שיש בזה איסור, כי לשיטתו מתחשבים בצד הניזק. ואם לא הכהו, למעשה, לא גרם לו היזק וצער ולכן אינו איסור, ומה שנקרא רשע הוא בדברי אגדה ואין בזה נפקא-מינה להלכה כי אינו פסול לעדות ולשבועה.

ויש לבאר בשיטת הרמב"ם שהחמיר במרים יד על חברו שיש לו דין רשע ממש, כי עניינה של יד היא נתינה וחסד כמו שאמרו חז"ל "יד המחלקת צדקה", והמרים יד על חברו הופך את תכליתה של היד להיפך הנתינה והחסד ובזה חוטא כלפי הקב"ה, ולכן סבר שהוא לא דין במוכה אלא במכה, ולכן אפילו אם רק הגביה ידו הרי זה רשע.

עניין זה נרמז גם במקור ממנו נלמד דין זה - דתן ואבירם, שמצד אחד עסקו בדאגה לעם ישראל ומחו בפני משה רבינו על ש"הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה כו' לתת חרב בידם להרגנו" ומצד שני היו ניצים זה עם זה, היפך הנתינה והחסד.

(על פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 1 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף-על-פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

ג. הַמָּקֵה¹³ אֵת חָבְרוֹ הַכָּאֵה שְׂאֵין בָּהּ שְׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקָה¹⁴; שְׁהִרִי אֵין כָּאֵן תְּשְׁלוּמִין כְּדִי שְׁהִיָּה לְאוֹ זֶה נִתֵּן לְתְּשְׁלוּמִין¹⁵. וְאִפְלוּ הָכָה עֲבַד חָבְרוֹ הַכָּאֵה שְׂאֵין בָּהּ שְׁוֶה פְּרוּטָה¹⁶ - לוֹקָה; שְׁהִרִי יִשְׁנוּ בְּמָקֶצֶת מְצוֹת¹⁷. וְעוֹבֵד פּוֹכְכִים שְׁהָכָה אֵת יִשְׂרָאֵל - חִיב מִיתָה; שְׁנֵאֵמַר: וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיִּפֶן אֵת הַמְצָרִים¹⁸.

13) כתובות לה. 14) שעבר על לאו "לא יוסיף". 15) אם הכה את חבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. 16) בבא-קמא פח. בעבד חבירו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הבדל, מכיוון שבשתיהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן-משפט סימן תכ. 17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיך" היינו אחיך במצוות, ואף הוא כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיך". [אמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים" וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. 18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

ד. קָנַס קְנוֹסוֹ חֲכָמִים¹⁹ לְאֵלוֹ הַשּׁוֹטִים בְּעֵלֵי זְרוּעַ, שְׁהִיָּה הִנְחָבֵל נְאֻמָּן; וְנִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִץ²⁰ שְׁזָה חָבַל בוֹ חָבַל זֶה, וְנוֹטֵל²¹ מֶה שְׂרָאוֹי לוֹ²². וְהוּא²³,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתכפר לו"

"המזיק ממון חברו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו" אבל בגזול ממון חברו אין מספיק ששייב הגזילה ו"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו" (הלכות תשובה פ"ב ה"ט). כי בגזילה פסק הרמב"ם ש"כל הגזול את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כו' את נפש בעליו יקח", ולשיטתו גזילת ממון אדם בחזקה ובעל-כורחו, אינה רק פעולה נגד ממונו של אדם אלא אף נגד האדם עצמו, והפקעת בעלות חברו על ממונו דומה ל"נוטל נפשו ממנו" ולכן בגזילה אין מספיק להשיב את הממון אלא חייב לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו, מה-שאיין-כן המזיק שפעל רק נגד ממונו של אדם "כיון ששילם מה שחייב לשלם, נתכפר לו".

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 הע' 39 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(52 בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. (54 נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביות הם המובחרים, העולים לרצון על מזבח ה' (ישעיהו ס, ז). (56) כי זהו חטא בין אדם לחבירו, ואין הקרבן מכפר עליו. (57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האישי . . . ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא-אם-כן מחל לו, גמרא שם.

י. ואסור⁵⁸ לנתחב ליהיות אכזרי⁵⁹ ולא ימחל. אין זו דרך זרע וישראל⁶⁰. אלא פיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו⁶¹ פעם ראשונה ושנייה⁶², וידע⁶³ שהוא שב מחטאו⁶⁴ ונתחם⁶⁵ על רעתו - ימחל לו. וכל הקמהר למחל - הרי הוא משפח⁶⁶, ורוח תקמים נוחה הימנו.

(58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל בעדו, בבא-קמא צב. (59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חברו, אף-על-פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. (60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). (61) תחנן הוא יותר מבקשה. (62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. (63) הנחבל השתכנע. (64) לא ישוב לעשות כזאת. (65) התחרט בלבו. (66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצעים אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז).

יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחברו: סמא את עיני⁶⁷, קטע את ידי, על

"ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). (37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). (38) על-פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד-משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. (39) מכיון שחייב בשבת ובבושת וברפיו על-פי עצמו. (40) שהרי כבר ממון. (41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:) ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

ז. ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו? שהשבת והרפיו ממון הוא ולא קנס; שאם לא יתן לו, הרי חסרו ממון⁴² שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו⁴³. והבשת⁴⁴ לא הגיעה לו⁴⁵ אלא בשעה שהודה בפנינו שהוא חבל בו; שהנחבל שלא חבל בו [בפני אדם - אין לו בשת⁴⁶, והודאתו בבית דין היא שבשעה אותה⁴⁷].

(42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. (43) ראה הערה לו. (44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על-פי עצמו. (45) לנחבל, כלומר ביישה אותו. (46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. (47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית-דין שחבל בו.

ח. נמצאת למד, שאין הפרש בבשת בין בשת המגיע לו⁴⁸ אם חבל בו בפני אחרים ובין בשת המגיע לו בעת שהודה⁴⁹ בפני אחרים שחבל בו. לפיכך⁵⁰ משלם אדם בשת על פי עצמו⁵¹.

(48) שמבייש אותו. (49) ואף-על-פי שהבושת באה עתה בדיבורו על-ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חברו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. (50) מכיון שדין אחד למבייש על-ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על-ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. (51) אף-על-פי שעצם התשלום אינו ממון, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

ט. אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חברו - פיון משלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו⁵²; אכל חבל בחברו, אף על פי שנתן לו תמשה דברים - אין מתכפר לו⁵³. ואפלו הקריב⁵⁴ כל אילי נביות⁵⁵ - אינו מתכפר לו⁵⁶ ולא נמחל עונו, עד שייבקש מן הנחבל וימחל לו⁵⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו דיני המזיק ממון חברו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף לכהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. המזיק? ממון חברו - חַיֵּב לְשֵׁלֵם נִזְק שְׁלֹם.³ בֵּין שְׁהִיָּה שׁוֹגֵג⁴ בֵּין שְׁהִיָּה אָנוּס⁵ - הָרִי הוּא כְּמִזִּיד⁶. פִּיצוּד? נִפְל מִן הַגָּג⁷ וְשִׁבַר אֶת הַפְּלִים, או שְׁנִתְקַל⁸ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנִפְל עַל הַפְּלִי וְשִׁבַר - חַיֵּב נִזְק שְׁלֹם. שְׁנִיָּאמַר: וּמִכָּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה. לֹא חֵלֵק הַפְּתוּב⁹ בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד.

2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. 3) משנה בבא-קמא כו. 4) שהזיק בלי כוונה. 5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב. 6) משנה, שם. 7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבת), אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד. בבא-קמא כז. (וראה חושן-משפט סימן שעה סעיף ב, וביאור הגר"א סעיף-קטן ז). 8) והריהו שוגג, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא-קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. 9) בבא-קמא לה.

ב. וְאֶחָד הַהוֹרֵג בְּהִמָּתוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ או הַשׁוֹבֵר כְּלִי¹⁰ או הַקּוֹרֵעַ בְּגָדָיו¹¹ או קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַפֵּל דִּין אֶחָד הוּא¹².

10) משנה, שם כו. 11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג בהמתו של חברו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא בבא-קמא פרק ג. 12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה שוגג ובין שהיה אנוס.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?¹³ בְּרִשׁוֹת הַנִּזְק¹⁴; אֲכָל בְּרִשׁוֹת הַמִּזִּיק - אֵינּוּ חַיֵּב לְשֵׁלֵם אֶלָּא אִם הַזִּיק בְּזוּדוֹ¹⁵, אֲכָל בְּשִׁגְגָה או בְּאָנוּס - פְּטוּר¹⁶. וְכֵן אִם הָיָה שְׁנִיָּהֶן בְּרִשׁוֹת¹⁷ או שְׁנִיָּהֶם שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת, וְהַזִּיק אֶחָד מֵהֶן¹⁸ מְמוֹן חֵבְרוֹ שְׁלֹא כְּכֹנָה - פְּטוּר¹⁹.

13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס. 14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא-קמא מח. 15) חייב המזיק, אף-על-פי שנכנס הנזק לרשותו, מפני שיש לו רשות להוציא אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז הלכה ז). 16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא להניח כל כך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה. 17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס, בבא-קמא מח: 18) מה-שאינ-כן בדוגמא הקודמת, שם

מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר - הָרִי זֶה חַיֵּב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים, שְׁהַדְּבָר יָדוּעַ שְׂאֵין אָדָם רוֹצֵה בְּכַף⁶⁸; אֲכָל הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ: קָרַע אֶת כְּסוּתִי, שִׁבַר אֶת כַּדִּי, עַל מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר⁶⁹. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'עַל מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר' - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשֵׁלֵם, אִף עַל פִּי⁷⁰ שְׁהַרְשָׁהוּ לְהַשְׁחִית.

67) בבא-קמא צב. 68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים - פטור, אם אמר על-מנת שתהיה פטור (מגיד-משנה). 69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר לו, שעשוי אדם למחול על ממונו. 70) שיכול לומר לו: הרשיתי לך לקרוע את כסותי על-מנת שתשלם.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?⁷¹ כְּשִׁבְאוּ הַפְּלִים לְיָדוֹ תַּחֲלָה בְּתוֹרַת שְׁמִירָה⁷², כְּגוֹן שְׁהָיָה שְׂאוּלִין או מְפַקְדִין אֲצִלוֹ, וְאָמַר לוֹ: שִׁבַר וְקָרַע, וְעָשָׂה בֶן - חַיֵּב לְשֵׁלֵם⁷³, עַד שְׂאִימַר לוֹ: עַל מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר; אֲכָל אִם אָמַר לוֹ: קַח כְּלִי זֶה וְשִׁבְרוּ⁷⁴, בְּגַד זֶה וְקָרַעוּ, וְעָשָׂה בֶן - הָרִי זֶה פְּטוּר⁷⁵.

71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על-מנת שאתה פטור (שם צג.). 72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, 1), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. 73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על-מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. 74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. 75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

ה. הָאוֹמֵר⁷⁶ לְחֵבְרוֹ: שִׁבַר כְּלִי שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר⁷⁷, וְעָשָׂה - הָרִי זֶה חַיֵּב⁷⁸ לְשֵׁלֵם. וְכֵאלוֹ אָמַר לוֹ: סִמָּא עֵינֵינוּ⁷⁹ שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מִנְתָּ שְׂאֵתָה פְּטוּר. וְאִף עַל פִּי שְׁהָעוֹשָׂה הוּא חַיֵּב לְשֵׁלֵם, הָרִי זֶה הָאוֹמֵר לוֹ שְׁתַּפּוּ בְּעוֹנוֹ⁸⁰ וְרָשַׁע הוּא; שְׁהָרִי הַכְּשִׁיל עוֹרִי⁸¹, וְחִזַּק⁸² יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה.

76) משנה בבא-קמא צב. 77) כלומר, אני אשלם במקומך. 78) העושה, אף-על-פי שאמרו לו במפורש על-מנת שאתה פטור. 79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה, כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: 80) קידושין מג. 81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף-על-פי שהמזיק ידע שהכלי של חברו הוא, בכל זאת הוא בכחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. 82) המריץ אותו וזירזו לעשות את העבירה, גמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא חצי נזק, ובעל התחתון יפסיד. (37) אפילו היה מועד, שמשלם נזק שלם, ובעל התחתון לא יפסיד, אם לא יעשה דין לעצמו ויפנה לבית-הדין. (38) שלא נתכוון להזיק.

ז. דָּחַפוּ לְעֵלְיוֹן³⁹ וְמַת: אִם הָיָה יָכוֹל לְשִׁמְטוֹ⁴⁰ וְלֹא שִׁמְטוֹ - הָרִי זֶה חַיֵּב; וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשִׁמְטוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹.

(39) בכוח, גמרא שם. (40) את התחתון (המאירי), ואז יתכן ולא היה העליון מת. (41) גמרא שם.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מִהַלְכִין⁴² בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, זֶה בָּא בְּחִבְתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרְתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתוֹ⁴³ שָׁל זֶה בְּקוֹרְתוֹ שָׁל זֶה - פְּטוּר; שֶׁלְזֶה רִשׁוֹת לְהֵלֵךְ⁴⁴ וְלִזְהַר רִשׁוֹת לְהֵלֵךְ. הָיָה פֶּעַל הַקּוֹרֵה רֹאשׁוֹן וְבִעַל הַחִבְתִּית אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתִּית בְּקוֹרֵה - פְּטוּר⁴⁵. וְאִם עָמַד בְּעַל הַקּוֹרֵה לְנוֹחַ מִפְּשָׁאוֹ⁴⁶ - חַיֵּב⁴⁷. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַחִבְתִּית וְאָמַר לוֹ: עָמַד - פְּטוּר⁴⁸. עָמַד לְתַקֵּן מִפְּשָׁאוֹ - הָרִי הוּא כְּמֵהֵלֵךְ⁴⁹ וּפְטוּר. וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא הִזְהִיר לְבַעַל הַחִבְתִּית; שֶׁהוּא טְרוּד בְּדַרְכּוֹ⁵⁰. הָיָה בְּעַל חִבְתִּית רֹאשׁוֹן⁵¹ וְבִעַל קוֹרֵה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חִבְתִּית בְּקוֹרֵה - חַיֵּב; שֶׁזֶה פְּטוּר וְשֶׁשְׁבָרוֹ בְּיָדוֹ בְּכוֹנֵה⁵². וְאִם עָמַד בְּעַל חִבְתִּית לְנוֹחַ - פְּטוּר⁵³. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרֵה וְאָמַר לוֹ: עָמַד - הָרִי זֶה חַיֵּב. וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מִפְּשָׁאוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרֵה - הָרִי הוּא חַיֵּב. וְכֵן זֶה בָּא בְּגִירוֹ וְזֶה בָּא בְּפִשְׁתָּנוֹ⁵⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא-קמא לא: (43) על-ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. (44) ומכיון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. (45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למהר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנוקו. (46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא.). (47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. (48) אף-על-פי שלא צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. (49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. (50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. (51) שם לב. (52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. (53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. (54) ונשרף הפשתן בנרו של חבירו.

ט. שְׁנַיִם⁵⁵ שֶׁהָיוּ מִהַלְכִין⁵⁶ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, אֶחָד רָץ וְאֶחָד מֵהֵלֵךְ, וְהִזְקִי⁵⁷ אֶחָד מֵהֵן בְּחִבְרוֹ שְׁלֹא בְּכוֹנֵה⁵⁸

רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון שנכנס שלא ברשות. (19) ובלשון הגמרא (שם) "הזוקר זה בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.

ד. הָיָה עוֹלָה בְּסֵלָם²⁰, וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה²¹ מִתַּחְתּוֹ וְנִפְלָה וְהִזִּיקָה: אִם לֹא הָיְתָה מִהֲדַקְתָּ²² וְחִזְקָה - חַיֵּב²³; הָיְתָה חִזְקָה וּמִהֲדַקְתָּ, וְנִשְׁמְטָה אוֹ שֶׁהִתְלַיעָה²⁴ - הָרִי זֶה פְּטוּר, שֶׁזֶה מִכָּה בְּיַדִּי שְׁמַיִם הִיא²⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים²⁶ - בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק; אֲבָל בְּרִשׁוֹת הַמְזִיק - פְּטוּר²⁷, עַד שִׁיתְּפוֹן לְהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ²⁸.

(20) מכות ז: (21) מדריגה. (22) ממלאת את כל הנקב שהיא תחובה בו. (23) או אפילו היתה מהודקת, אבל לא היתה חזקה לשאת כובד האיש העולה בה - חייב, מפני שבנוקין חייב אדם אפילו הזיק שלא בכוונה. (24) והתולעים כרסמו והחלישו אותה, וכשעלה על הסולם נשמטה, גמרא שם. (25) ואונס גמור הוא ופטור (ראה להלן הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ו ה"ב, ועיין מגיד-משנה כאן, שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמרא שלפנינו). (26) שאין המזיק פטור אלא-אם-כן היתה מכה בידי שמים. (27) בין שוגג ובין אונס רגיל, כעין אלו שמנה רבינו בהלכה א. (28) בהלכה הקודמת.

ה. הָרִי שֶׁמְלֵא²⁹ חֲצַר חֲבָרוֹ בְּיַד יָיִן וְשִׁמֹן, אֶפְלוּ הַכְּנִיסִים בְּרִשׁוֹת - הוֹאִיל וְלֹא קָבַל עָלָיו בְּעַל הַחֲצַר לְשִׁמּוֹ, הָרִי זֶה נִכְנָס וְיּוּצָא בְּדַרְכּוֹ³⁰; וְכָל שִׁישְׁתַּבַּר מִן הַכְּדִים בְּכִנְיֻסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ - הָרִי הוּא פְּטוּר עֲלֵיהֶן³¹. וְאִם שִׁבְרָן בְּכוֹנֵה³², אֶפְלוּ הַכְּנִיסִים בְּעַל הַכְּדִים שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשֵׁלֵם³³. [וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה].

(29) והנכנס והיוצא דורך על הכדים (בבא-קמא כח.). (30) ואין הוא חייב לנהוג בזהירות יתירה וללכת סחור סחור, וכמו כן אין הוא חייב לטרוח לסדר את הכדים זה על גבי זה, כדי לפנות לו מעבר. (31) כי ברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק (למעלה הלכה ג). ולשון הבריייתא (שם): "משבר ויוצא, משבר ונכנס". (32) להזיק. (33) יש לו רשות לפנותם מחצרו, אבל לא לשברם.

ו. שוֹר שֶׁעָלָה³⁴ עַל גְּבִי שׁוֹר לְהַרְגוֹ בְּרִשׁוֹת הַמְזִיק³⁵, שֶׁהוּא בְּעַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה תָם³⁶ בֵּין שֶׁהָיָה מוּעָד³⁷, וּבָא בְּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשִׁמְטָה אֶת שׁוֹרוֹ לְהַצִּילוֹ, וְנִפְּלַ עָלָיוֹן וְמַת - הָרִי זֶה פְּטוּר³⁸.

(34) בבא-קמא כ. (35) משום שאינו מתכוון פטור לדעת רבינו רק ברשות המזיק, ראה למעלה הלכות ג-ד. (36) שהעליון היה תם, ואם יהרוג את התחתון אינו משלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. (89) גופו, ומוזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזיקין).

יב. הפובש⁹⁰ בהמת חבירו בפמים, או שנפלה ומנעה מלעלות⁹¹, עד שמתה בפמים; או שהניחה בחמה וצמצם עליה המקום פדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה - חיב לשלם⁹². וכן כל פיוצא בזה.

90) השקיע בידיו ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:).
91) אחזה בידיו, ולא נתן לה לעלות מן המים. (92) כדעת רבינא בבא-קמא שם, ואף-על-פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חיב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

יג. שנים שהמיתו את הבהמה כאחת או שברו את הפלי כאחת - משלשין ביניהן⁹³.

93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת-עינים חושן-משפט סימן שפג, סעיף-קטן י). ומקור דין זה בתוספתא בבא-קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

יד. חמשה שהניחו חמש חבילות על הבהמה ולא מתה, ובא זה האחרון והניח חבילות⁹⁴ עליה ומתה: אם היתה מהלכת באותן החבילות, ומשהוסיף זה חבילותו עמדה ולא הלכה - האחרון חיב⁹⁵; ואם מתחלה לא היתה מהלכת - האחרון פטור⁹⁶; ואם אין ידוע⁹⁷ - פלן משלמין בשוה.

94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבה בחבילה", בבא-קמא י. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. (95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. (96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אזלא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חיב). אלא דבלאו איהו נמי לא אזלא (אלא שבלעדיו הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה, וצריך להיות פטור)". וראה מגיד-משנה כאן. (97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

טו. וכן חמשה שישבו⁹⁸ על הכסא ולא נשבר, ובא אחרון וישב עליו ונשבר, אף על פי שהיה ראוי להשבר בהן קדם שישבו⁹⁹, הואיל וקרוב את שביירתו¹⁰⁰ - האחרון חיב; שהרי אומרים לו: אלו לא נסמכת עלינו¹⁰¹, היינו עומדים קדם שישבר. ואם ישבו כאחת¹⁰² ונשבר - פלן חיבין. וכן כל פיוצא בזה.

98) בבא-קמא י: (99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. (100) לולא

- זה הרץ חיב, מפני שהוא משנה⁹⁹. ואם היה ערב שבת⁶⁰ בין השמשות - פטור, מפני שברשות הוא רץ⁶¹, פדי שלא תפנס השבת והוא אינו פנוי⁶². היו שניהם רצים והזקו זה בזה - שניהם פטורין, ואפילו בשאר הימים⁶³.

(55) בבא-קמא לב: (56) זה כנגד זה. (57) על-ידי שפגעו זה בזה. (58) כי ככוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חיב, כשם שהמוזיק ככוונה חיב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). (59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. (60) גמרא שם. (61) ודינו כמהלך. (62) לקבל את השבת. (63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

י. אחד המוזיק פידו, או שזרק אבן⁶⁴ או ירה חץ⁶⁵ והזיק בו, או שפטר מים⁶⁶ על חבירו או על הכלים והזיק, או שרק⁶⁷ או נעט⁶⁸ והזיק בכוחו⁶⁹ וניעו⁷⁰ בעת שהלכו מפחו - הרי זה פמזיק פידו⁷¹. והם תולדות של אדם⁷². אבל אם נח הרק והפית על הארץ, ואחר כך נתקל⁷³ בהן אדם - הרי זה חיב משום בורו⁷⁴; שפך תקלה⁷⁵ תולדת בור היא⁷⁶, כמו שבארנו⁷⁷.

(64) בבא-קמא כו: (65) כתובות לא. (66) הפנה זרם מים, מלשון "פוטר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא-קמא ו. (67) רקק, שם ג: (68) באף. (69) ברוק הפה. (70) ליחת האף. (71) וחיב בין הזיק את חבירו ובין הזיק כליו. (72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. (73) וניזק. (74) ואינו חיב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא-קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). (75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. (76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. (77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

יא. לוטש⁷⁸ שהיה מכה⁷⁹ בפטיש, ויצא גין⁸⁰ מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חיב, כמי שזרק אבן או חץ⁸¹. וכן הפנאי⁸² שקבל עליו⁸³ את הכתל לסתרו, ושבר את האבנים או הזיק⁸⁴ - חיב⁸⁵. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר⁸⁶ - פטור⁸⁷. ואם מחמת המכה⁸⁸ - חיב; שזה פזרק חץ והזיק בו הוא⁸⁹.

(78) עובד במתכת. (79) על המתכת המלובנת. (80) שביב לוחט, בבא-קמא סב: (81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. (82) שם צח: (83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 281). (84) אחרים. (85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. (86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. (87) שאנוס הוא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלבין. ראה בבא-קמא שם.

ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. 101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן-משפט סימן שפא, מאירת-עינים סעיף-קטן ב וביאור הגר"א שם, שרובינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. 102) תוספתא שם.

~ יום שני ח' כסלו ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההיזק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. המזיק ממון חברו הזק שאינו נפר² - הואיל ולא נשתנה הדבר³ ולא נפסדה צורתו, הרי זה פטור⁴ מן המשלומין דין תורה⁵. אבל מדברי סופרים⁶ אמרו: הואיל והפחית דמיהן, הרי זה חייב, ומשלם מה שהפחית⁷ מדמיהן.

טז. אדם ושור¹⁰³ שדחפו בהמה או אדם או פלים או בהמת פסולי המקדש¹⁰⁴ לבור, והזק הנדחה בבור או מת או נשתברו הפלים: לענן נזקי אדם או הזק בהמה - שלשתן חייבין¹⁰⁵: האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור, ומשלשין ביניהן¹⁰⁶; לענן דמי ולדות וארבעה דברים - אדם חייב, ובעל השור ובעל הבור פטורין¹⁰⁷; לענן פפר¹⁰⁸ ושלשים של עבד¹⁰⁹ - בעל השור חייב, ואדם ובעל הבור פטורין¹¹⁰; לענן פלים ופסולי המקדשין - אדם ובעל השור חייבין¹¹¹, ובעל הבור פטור¹¹².

2) גיטין נג. 3) שלא חסר בו כלום. 4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. 5) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. 6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. 7) נזק שלם.

103) בבא-קמא נג: 104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. 105) אף בנזקי האדם, ואף-על-פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הוזק האדם - בעל הבור חייב. 106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שלישי. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. [כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן" (שניהם סוברים כרבי נתן)]. 107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). 108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. 109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. 110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית-דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. 111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי-קדשים בעלי מומים מועלים בהם (פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מגזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפנינו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא-קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול]. 112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו",

ב. ביצד? הרי שטמא⁸ אכלין טהורים⁹ של חברו, או שדמע¹⁰ לו פרות, או ערב לו טפת¹¹ יין נסך¹² בתוך יינו, שהרי אסר עליו הפל¹³, וכן כל פיוצא פזה¹⁴ - שמיין מה שהפסיד, ומשלם נזק שלם¹⁵ מן היפה שבנכסיו¹⁶, פדרף כל המזיקין¹⁷.

8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: 9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. 10) שערבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. 11) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. 12) שנסכו לעבודה זרה. 13) המדובר בין נסך שאוסר אפילו בהנאה. 14) ולא דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. 15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. 16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. 17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. ודבר זה¹⁸ קנס הוא¹⁹ שקנסוהו חכמים, פדי שלא יהיה פל אחד מן המשחיתים הולף ומטמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בדיינים. ראה שם תוספות רי"ד.

ו. המנסף³⁷ יין חברו לעבודה זרה - לא נאסר היין; שאין אדם מישראל³⁸ אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שתפות, או שהיה מומר³⁹, שהרי הוא כעובד פוככים, או שהתרו בו⁴⁰ וקבל ההתראה⁴¹, שהרי הוא מומר⁴² - הרי זה אוסר היין⁴³, וחיב לשלם⁴⁴. והיאך יתחייב זה לשלם והרי הוא מתחייב בנפשו⁴⁵? מפני שמעת שהגביהו⁴⁶ נתחייב לשלם⁴⁷, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסף⁴⁸.

37) הכניס ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. 38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. 39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בודון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). 40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). 41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. 42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. 43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. 44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). 45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. 46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). 47) כדין גזול. 48) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחייב מיתה באים כאחד (שם).

ז. כל הגורם להזיק ממון חברו - חיב לשלם⁴⁹ נזק שלם מן היפה שבנכסיו, כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה⁵⁰, הואיל והוא הגורם הראשון - חיב. כיצד? הזרק כלי של⁵¹ מראש הגג על גבי פרים וכסות⁵², ובא אחר וקדם⁵³ וסלק את הפרים⁵⁴ מעל הארץ, ונחבט הפלי בארץ ונשבר - חיב נזק שלם⁵⁵ כאלו שברו בידו; שסלוק הפרים והפסות גרם לו⁵⁶ שישבר. וכן כל פיצא בזה.

49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק הר"ף בבא קמא סוף פרק ב. ונלא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פוטר את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנזיקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, ובדינא דגרמי מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והאריכו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא שדיני דגרמי כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס

טְהוּרְתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאוֹמֵר: פְּטוּר אֲנִי²⁰. לְפִיכָּה, אִם מֵת זֶה שֶׁהִזִּיק הַזֶּק שְׁאִינוֹ נָכַר - אֵין גּוֹבֵין הַנֵּזֶק מִנְכָּסָיו; שְׁלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים אֶלָּא זֶה שֶׁעָבַר וְהִזִּיק, אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ שְׁלֹא עָשָׂה פְלוֹם - לֹא קָנְסוּהוּ. וְכֵן הַמִּזִּיק הַזֶּק שְׁאִינוֹ נָכַר בְּשִׁגְגָה אוֹ בְּאִנּוּס - פְּטוּר²¹; שְׁלֹא קָנְסוּ אֶלָּא הַמִּתְבַּיֵּן²² לְהִזִּיק מִדַּעְתּוֹ²³.

18) שחייב על היזק שאינו ניכר. 19) ולא מצד הדין, כי היזק שאינו ניכר אינו היזק (גיטין נג.). 20) נימוק זה מובא בגמרא שם. 21) משנה גיטין נב: אבל במזיק היזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. 22) ולא שגג. 23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאנוס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הכהנים שפגלו²⁴ את הזבח: פְּמִזִּיד - חֵיבִין לְשֵׁלֶם²⁵, בְּשׁוֹגֵג²⁶ - פְּטוּרִין²⁷. וְכֵן הַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּפֶרֶת חֲטָאת²⁸ וּבְמִי חֲטָאת²⁹: בְּמִזִּיד - חֵיב לְשֵׁלֶם³⁰, בְּשׁוֹגֵג - פְּטוּר.

24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. 25) את הנוק שהזיקו, אף על פי שזה היזק שאינו ניכר. 26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. 27) כדין היזק שאינו ניכר. במשנתנו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הר"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. 28) בפרה אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). 29) שמערכבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. 30) מטעם קנס, כדין היזק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

ה. הכניס פרה למרבץ³¹ פְּדִי שְׁתִינָק³² וְתָדוּשׁ³³, וְהִסִּיחַ³⁴ דַּעְתּוֹ מִמִּי חֲטָאת³⁵ - פְּטוּר מְדִינֵי אֲדָם³⁶ וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם.

31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). 32) כגון שהייתה אמה שם. 33) יחד עם שאר הפרות. 34) או הסיח. 35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. 36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתניק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רְאוּבֵן לְשֵׁלֶם לְלוֹי כָּל מֵה שְׁבַשְׁטָר⁷²; שְׁהָרִי גֵרֶם לֹא לְאֵבֶד הַשְּׁטָר, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ שְׁשָׂרְפוֹ⁷³. וְכֵן אִם מָחְלוּ יִרְשׁ רְאוּבֵן⁷⁴ - מְשֵׁלֶם הַמוֹחֵל מִן הַיָּפֵה שְׁבַנְכָסִיו.

71) ויכול ראוּבֵן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות-ראיות אינו אלא מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (רי"ף שם). 72) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). 73) גם במחול חוב מביא התלמוד דברי אמירא (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". 74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל-חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

יא. וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבֹדוֹ אֶפְתִּיק⁷⁵, וְחָזַר וְשִׁחְרָרוֹ - חֵיב הַמְּשַׁחֲרֵר לְשֵׁלֶם לְבַעַל הַחֹב; שְׁהָרִי הַפְּקִיעַ שְׁעֵבֹדוֹ⁷⁶ וְגֵרֶם לְאֵבֶד מְמוֹנוֹ⁷⁷. וְכֹפִין אֶת בַּעַל חֹב גַּם הוּא לְשַׁחֲרֵר הָעֲבֹד⁷⁸, כְּדִי שְׁלֵא יִפְגַּע בּוֹ וְיֹאמַר לוֹ: עֲבָדִי אַתָּה⁷⁹. וְכֵן הַדוֹחֵף⁸⁰ מְטַבֵּעַ חֲבֵרוֹ, וְנִתְגַּלְגַּל⁸¹ וְיָרַד לָאֵם - חֵיב לְשֵׁלֶם⁸². וְכֵן הַצָּרוֹם⁸³ אֲזַן הַפֶּה - חֵיב לְשֵׁלֶם, שְׁהָרִי גֵרֶם לְפַחַת דְּמִיָּה⁸⁴. וְכֵן הַמְּרַקֵּעַ⁸⁵ דִּינָרֵי חֲבֵרוֹ וְהָעֹבֵר צוֹרֵתָן⁸⁶ - חֵיב לְשֵׁלֶם מִשּׁוֹם גֵּרֶם. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים.

75) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה. 76) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל לגבות חובו ממנו, שם. 77) שלא יוכל לגבות חובו משאר נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה, והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ו. 78) אף על פי שמעולם לא היה עבדו, שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו הפקיע שעבודו כששחררו. 79) ויוציא לעז על בניו (שם מא:). 80) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכה תחת ידו (בבא קמא צח:). 81) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו, דינו כגזול וחייב מדין תורה. 82) אף על פי שלא הזיק בדיים, חייב משום שגרם להזיק. 83) הפוגם (שם). 84) שאינה ראוייה למזבח. (ומה שפסק רבינו בפרק ג מנוקי ממון הלכה ז, שהגזול פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח, אומר לו (הגזולן לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר, כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזולן עצמו פסלה, משלם את מה שפיתחה]. 85) עושה אותם דקים על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירם. 86) הצורה

לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא ברבר זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד. 50) אלא הוא המזיק באחרונה. 51) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. 52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. 53) קודם שהגיע הכלי לארץ. 54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. 55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. 56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

ח. הַזּוֹרֵק כְּלֵי שֵׁל חֲבֵרוֹ⁵⁷ מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גִּבֵּי כְּרִים וְכִסְתוֹת שֵׁל בַּעַל הַכְּלֵי, וְקָדַם בַּעַל הַכְּלֵי וְהִסִּיר הַכְּרִים⁵⁸ - הַזּוֹרֵק חֵיב⁵⁹; שְׁזָרִיקְתּוֹ הוּא הַגּוֹרֶם הָרֹאשׁוֹן⁶⁰ לְשִׁבִירַת הַכְּלֵי. וְאִם קָדַם אַחֲרָיו⁶¹ וְסָלְקָן - שְׁגִיחָן חֵיבִין⁶², הַזּוֹרֵק וְהַמְּסַלֵּק; שְׁשִׁגִיחָם גָּרְמוֹ לְאֵבֶד מְמוֹנוֹ שֵׁל זֶה.

57) ושלא ברשות זרק. 58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. 59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כרי"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:), שאומר הזורק פטור. 60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. 61) שאינו בעל הכרים. 62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשונו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

ט. וְכֵן הַשּׁוֹרֵף שְׁטְרוֹתָיו שֵׁל חֲבֵרוֹ - חֵיב⁶³ לְשֵׁלֶם כָּל הַחֹב⁶⁴ שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִין גּוֹף הַשְּׁטָר מְמוֹן⁶⁵, הָרִי גֵרֶם לְאֵבֶד הַמְּמוֹן⁶⁶. וְכַלְבֵּד שִׁיזָדָה לוֹ הַמְּזִיק שְׁשֵׁטָר מְקִיָּם הֵיכָה⁶⁷, וְכֵן וְכֵן הֵיכָה פְּתוּב בּוֹ⁶⁸. וּמְחַמַּת שְׁשָׂרְפוֹ הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְגַבּוֹת הַחֹב⁶⁹; אֲבָל אִם לֹא הֶאֱמִינוֹ⁷⁰ - אֵינוֹ מְשֵׁלֶם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי הַנִּזְר בְּלִבָּד.

63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). 64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). 65) אלא נייר בלבד. 66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. 67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. 68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. 69) המדובר כשאין עדים שיוודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). 70) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל.

י. וְכֵן רְאוּבֵן שְׁהָיָה נוֹשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן, וּמְכַר הַשְּׁטָר לְלוֹי, וְחָזַר אַחַר שְׁמִכְרוֹ וּמָחְלוֹ לְשִׁמְעוֹן⁷¹ - הָרִי נִפְטָר שְׁמֵעוֹן, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ, וְנִתְחַיֵּב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבא לפניו. (105) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. (106) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם.

טו. שָׁמַיִן¹⁰⁷ לְמַזְיָק בְּיָדוֹ פְּדָרָף שֶׁשָּׁמַיִן לוֹ אִם הַזְיָק מְמוֹנוֹ. בְּיַצֵּד? הֲרֵי שֶׁהֲרֵג בְּהֵמַת חֲבָרוֹ אוֹ שֶׁבַר פְּלִי - שָׁמַיִן פְּמָה הֵיטָה הַבְּהֵמָה שָׁנָה וְכַמָּה הַנִּבְלָה שָׁנָה, וְכַמָּה הֵיטָה הַפְּלִי שָׁנָה וְהוּא שְׁלֵם וְכַמָּה שָׁנָה עֵתָה, וּמִשְׁלֵם הַפְּחָת¹⁰⁸ לְנִזְק עִם הַנִּבְלָה¹⁰⁹ אוֹ הַפְּלִי הַשְּׁבוּר¹¹⁰. פְּדָרָף שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּשׂוֹרוֹ שֶׁהַזְיָק, שְׂדִיִן אֶחָד הוּא. דְּרָף עֲנָבִים¹¹¹ שֶׁל חֲבָרוֹ - שָׁמַיִן לוֹ הַזְיָק¹¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(107) מעריכים. (108) היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. (109) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למוזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. (110) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ הנטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו, וכמה הן יפין משהוזקו, ולפי כך הם משלמים. (111) ועשה אותם יין. (112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

טז. בְּשִׁגּוּבֵיִן הַפְּחָת מִן הַמַּזְיָק, גּוֹבֵיִן מִן הַמַּטְלָטְלִין¹¹³ שְׁלוֹ. אִם אֵינן לוֹ מַטְלָטְלִין - גּוֹבֵיִן מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסֵי¹¹⁴. וְכֵן הָאוֹנֵס¹¹⁵ וְהַמְּפָתָה וְהַמוּצִיא שֵׁם רַע¹¹⁶ - בְּלִין¹¹⁷ גּוֹבֵיִן מִהֵן מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסֵי.

(113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. (114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: (115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). (116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). (117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה.

יז. בְּלִין הַמַּזְיָק¹¹⁸ מְמוֹן חֲבָרוֹ וְאֵינּוּ יוֹדְעֵי¹¹⁹ מַה הַזְיָק - הֲרֵי הַנִּזְק נִשְׁבַּע בְּתַקְנַת חֲקָמִים¹²⁰ וְנוֹטֵל כְּמוֹ שְׂוִיטָעֵן הַנְּגָזֵל¹²¹. וְהוּא¹²², שְׂוִיטָעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בְּהֵן¹²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּנִגְזֵל.

(118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה.

שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך פחתו דמיהם.

יב. הַזּוֹרֵק⁸⁷ פְּלִי מְרָאשׁ הֲגַג לְאָרְץ וְלֹא הֵיטָה תַּחְתּוֹ פְּלִים⁸⁸, וְקָדַם אַחַר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקְל בְּשֹׂהַא בְּאֹוִיר קָדַם שְׂוִיטָעֵן לְאָרְץ⁸⁹ - הֲרֵי זֶה הָרָאשׁוֹן פְּטוּר; שְׁלֹא שֶׁבַר אֲלֹא פְּלִי שְׁסוּפוֹ לְהַשְׁבֵּר מִיַּד בְּוֹדָאִי, וְנִמְצָא פְּשׂוּבָר פְּלִי שְׁבוּרוֹ⁹⁰, וְאֵין זֶה כְּגוֹרָם⁹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - פְּטוּר.

(87) בעל הכלי. בבא קמא כו: (88) כלומר, כרים וכדומה. (89) והרי הכלי שנוזק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו. (90) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. (91) כמסלק הכרים בהלכות ז"ח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי היה נשבר.

יג. שוֹר שֶׁהֵיטָה עוֹמֵד לְהַרְיָגָה מְפָנִי שֶׁהוּא מַזְיָק אֶת הַבְּרִיּוֹת⁹², וְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקַצֵּינָה מְפָנִי שֶׁהוּא מַזְיָק אֶת הַרְבִּיבִים⁹³, וְקָדַם אֶחָד וּשְׁחַט⁹⁴ שוֹר זֶה וְקָצַץ אֵילָן זֶה שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - חֵיב לְשַׁלֵּם לְבְּעָלִים כְּמוֹ שְׂוִיטָעֵן הַדִּינָרִים⁹⁵; שֶׁהֲרֵי הַפְּקִיעֵן מְלַעֲשׂוֹת מַצְוָה⁹⁶. וְאִם טָעַן וְאָמַר: אֲתָה אֲמַרְתָּ לִּי לְהַרְגוֹ וּלְקַצְצוֹ - הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְכָף⁹⁷, הֲרֵי זֶה פְּטוּר.

(92) אפילו לא המית. (93) כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. (94) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשרו מותר, שם מד. (95) שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפכ. (96) "ובערת הרע מקרבך". (97) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיוזקו ממנו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא:

יד. וְכֵן מִי שֶׁשְׁחַט⁹⁸ חֵיטָה וְעוֹף⁹⁹, וּבָא אַחַר וְכִסָּה הַדָּם שְׁלֹא מִדַּעַת הַשׁוֹחֵט - חֵיב לְתַן¹⁰⁰ כְּמוֹ שְׂוִיטָעֵן הַדִּינָרִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה¹⁰¹, שֶׁהוּא נוֹתֵן קָנֵס¹⁰² קְצוּב¹⁰³, וְהוּא עֲשָׂרָה זְהוּבִים¹⁰⁴. וְכֵן הוֹרֵי, שֶׁכָּל הַמוּנָע הַבְּעָלִים מַעֲשׂוֹת מַצְוֹת עֲשָׂה¹⁰⁵ שֶׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹתָהּ, וְקָדַם אַחַר וְעֲשָׂאָהּ - מְשַׁלֵּם לְבְּעָלִים עֲשָׂרָה זְהוּבִים¹⁰⁶.

(98) והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). (99) או עוף. (100) שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). (101) מובא ברי"ף שם. (102) שהרי לא החסירו ממון. (103) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. (104) כך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נתבאר בו דיני המוסר ממון חבירו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חבירו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנרדף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

א. המוסר² ממון חבירו בידי אנס³ - חיב לשלם⁴ מן היפדה⁵ שבנכסיו. ואם מת - גובין מיורשיו⁶, כשאר כל המזיקין. בין שהיה האנס עובד פוכבים בין שהיה ישראל⁷, הרי זה המוסר חיב לשלם כל מה שלקח⁸ האנס. אף על פי שלא נשא⁹ המוסר ולא נתן בידו¹⁰, אלא הרגילו¹¹ בלבד.

2) בבא-קמא ה. (3 בעל זרוע. 4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). (5) מן העידית, שם. (6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא-קמא קטז: קיז. (7) אף-על-פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. (8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. (9) נטל. (10) ואינו מזיק בידים. (11) מלשון "לא רגל על לשונו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממנו של חבירו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא-קמא ה.

ב. במה דברים אמורים¹²? כשהראה¹³ המוסר מעצמו¹⁴; אכל אם אנסוהו¹⁵ עובדי פוכבים או ישראל אנס להראות, והראה - הרי זה פטור מן התשלומין¹⁶. ואם נשא ונתן בידו¹⁷, אף על פי שהוא אנוס - חיב לשלם. המציל עצמו בממון חבירו - חיב לשלם¹⁸.

12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. (13) את מקום ממון חבירו. (14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא-קמא קיז). (15) על-ידי מכות ויסורים. (16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידים או באחד מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חיב מדרבנן, ובאונס לא חיבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה ר"ף לבבא-קמא קיז. (17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). (18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה-זרה גילוי-עריות ושפיכות-דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא-קמא קיז:

ג. פיצד¹⁹? הרי שגזר המלך²⁰ להביא לו יין²¹ או

119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונטול. (120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. (121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. (122) במה דברים אמורים שנשבע ונטול כל מה שהוא טוען. (123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

יח. פיצד? לקח פיס חבירו והשליכו לים או לאש, או שמסרו ביד אנס¹²⁴ ואבד¹²⁵, בעל הפיס אומר: זהובים היה מלא, והמזיק אומר: איני יודע מה היה בו, שמה עפר או תבן היה מלא - הרי הנזק נשבע בנקיטת הפיץ¹²⁶ ונטול. והוא, שישטען דברים שהוא אמור בהן או אמור להפקיטין אצלו¹²⁷, וירפן להניחן בכיס¹²⁸ וכיוצא בו; אכל אם אין וירפן להניחן בכלי זה - הוא פשע בעצמו. פיצד? הרי שחטף חמת¹²⁹ או סל מלאים ומחפים¹³⁰ והשליכם לים או שרפן, וטען הנזק שמרגליות היו בתוכן - אינו נאמן¹³¹, ואין משביעין אותו על כך; שאין דרך בני אדם להניח מרגליות בסלים ובחמתות. ואם תפש - אין מוציאין מידו¹³², אלא נשבע שמרגליות היו בה ונטול ממה שיש אצלו¹³³. וכן כל פיוצא בה.

124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. (125) כי אי אפשר להוציאו מידו. (126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונטולים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. (127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). (128) כגון כסף. (129) שק עור למים. (130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. (131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. (132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייה שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות הו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. (133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

יט. ידע המזיק שהפס היה בו זהובים, אכל אינו יודע במה היה, ואומר הנזק: אלה היו - נוטל אלה בלא שבועה. ואינו יכול¹³⁴ להשבע¹³⁵, פמו שיתבאר בענין הפקדון.

134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". (135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלה זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְעַמַּד אֶחָד מֵהֶן וּמְסָרָה בְּיַד עוֹבְדֵי פוֹכְכִים - מְנַדִּין³⁵
אוֹתוֹ שֶׁיַּחְזִיר הַדָּבָר לְכַמוֹ שֶׁהָיָה, וְיִסְלַק יָד אֲנָס³⁶
מִבְּיַמֵּיהֶם, וְיַעֲשֶׂה דִין בְּיִשְׂרָאֵל.³⁷

(33) מעשה שהיה, בבא-קמא שם. (34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. (35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חברו ביד גוי אלא ממון שלו. (36) כגון שיפרם בכסף. (37) בבית-דין של ישראל.

ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ³⁸, וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי פוֹכְכִים מִמּוֹן מְמַנּוֹ בְּגִלְל חֲבֵרוֹ³⁹ - אֵין חֲבֵרוֹ חָיִב לְשַׁלֵּם⁴⁰.
אֵין לָךְ מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ וְיָהִיָּה חֲבֵרוֹ חָיִב לְשַׁלֵּם.
חוּץ מִן הַנִּתְפַּשׂ מִפְּנֵי הַמַּס הַקְּצוּב⁴¹ עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ⁴² בְּכָל שָׁנָה⁴³, או הַתְּשׁוּרָה⁴⁴ שְׁנוֹתָן כָּל אִישׁ וְאִישׁ לְמַלְךָ בְּעֶבְרֵוֹ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חֵילוֹתָיו - הֲרֵי זֶה חָיִב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמּוֹן בְּפִרוֹשׁ בְּגִלְל פְּלוֹנֵי בְּפִנֵי עֵידִים.

(38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. (39) ועל-ידי-זה נפטר חברו מלשלם לגוי. (40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. (41) על-פי חוק המלך, ולולא שילם חברו, היה הוא מוכרח לשלם. (42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא-קמא ק"ג); ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנן]. (43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חברו (שם). (44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חברו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארכת השלטונות והחילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא-בתרא ח. דיבור-המתחיל והלך)].

ז. מִי שֶׁיָּשׁ עָלָיו עֵידִים⁴⁵ שֶׁמְסַר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ, פְּגוֹן שֶׁהָרָאָה מַעֲצָמוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנָס⁴⁶ וְנָשָׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדָעוּ הָעֵידִים⁴⁷ בְּמָה הִפְסִידוּ בְּמִסְתֵּירוֹ, וְהִנְמָסָר אוֹמֵר: פֶּךָ וְכֶךָ הִפְסִידְנִי, וְהַמּוֹסֵר פּוֹפֵר⁴⁸ בְּמָה שֶׁטָּעְנוּ: אִם תִּפְשׂ הַנְּמָסָר - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ⁴⁹, אֲלֵא נִשְׁבַּע בְּנִקְיִת חֶפְצֵין⁵⁰ וְזוֹכָה בְּמָה שֶׁתִּפְשׂוּ⁵¹; וְאִם לֹא תִפְשׂ - אֵין מוֹצִיאֵין⁵² מִן הַמּוֹסֵר אֲלֵא בְּרָאָה בְּרוּרָה⁵³.

(45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין כופר הכל, ופטור. (46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, הריהו גולן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן-משפט סימן שפח, ס"ק ל). (47) בבא-קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו

תְּבַן²² וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוֹ, וְעַמַּד מוֹסֵר וְאָמַר: הֲרֵי יֵשׁ לְפָלוֹנִי אוֹצֵר יַיִן אוֹ תְּבַן בְּמַקּוֹם פְּלוֹנִי, וְהִלְכוּ²³ וְלָקְחוּהָ - חָיִב לְשַׁלֵּם. אֲנָסוּ הַמְּלִיךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד שֶׁיִּרְאֶה לוֹ אוֹצֵרוֹת יַיִן אוֹ תְּבַן, או עַד שֶׁיִּרְאֶה לוֹ מְמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרַח מִלְּפָנָיו²⁴, וְהָרָאָה לוֹ מִפְּנֵי הָאֲנָס - הֲרֵי זֶה פְּטוּר²⁵; שָׂאֵם לֹא יִרְאֶה לוֹ - יִפְהוּ אוֹ יִמְתִּיהוּ²⁶.

(19) המוסר כדיבור ללא מעשה - חייב. (20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא-קמא ק"ג); וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". (21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. (22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא-קמא ק"ז. (23) עבדי המלך. (24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. (25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת-עינים חושן-משפט סימן שפח, סעיף-קטן יב). (26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

ד. נִשָּׂא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְנָתַנוּ לְאָנָס - חָיִב לְשַׁלֵּם מִכָּל מַקּוֹם, אִף עַל פִּי שֶׁהִמְלִיךְ אֲנָסוֹ לְהִבְיָא²⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שָׂאֵם אֲנָסוֹ לְהִבְיָא וְהִבְיָא חָיִב? בְּשָׂלָא הִגִּיעַ הַמְמוֹן לְרֵשׁוֹת הָאֲנָס²⁸; אֲבָל אֲנָס שָׂאֵם יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהָרָאָהוּ, וְעַמַּד²⁹ הָאֲנָס עַל הַמְמוֹן וְנִעֲשָׂה בְּרֵשׁוֹתוֹ³⁰, וְאֲנָס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לוֹ לְמַקּוֹם אַחֵר, וְאֶפְלוּ הוֹלִיכוֹ³¹ זֶה הַמּוֹסֵר שֶׁהָרָאָהוּ - הֲרֵי זֶה פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁפִּינּוֹן שֶׁעַמַּד הָאֲנָס בְּצַד הָאוֹצֵר כְּכֹר אֲבָד כָּל מָה שֶׁיָּשׁ בּוֹ, וְכָאֵלוּ נִשְׂרָף³².

(27) את ממון חברו, ואם לא יביא ימיתו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנבק האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך חושן-משפט סימן שפח, ס"ק כד]. (28) וזה שנטל ממון חברו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. (29) בבא-קמא ק"ז. (30) שיוכל לשלוט עליו וליטלו, והריהו כאילו כבר נטלו. (31) מרצונו. (32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא הזיקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנסו הוא.

ה. בְּעֵלֵי דִין³³ שֶׁהָיְתָה בְּיַמֵּיהֶם מְרִיבָה עַל הַתְּקַרְקַע אוֹ עַל מְטֻלְטְלֵין³⁴, זֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי' וְזֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי',

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְמִיתָהּ. וּמִתְרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אֵל תִּמְסֹר⁷³. אִם הֵעֵז פְּנֵיו וְאָמַר: לֹא פִי⁷⁴, אֲלֵא אִמְסֹרְנוּ⁷⁵ - מִצְוָה לְהִרְגוֹ⁷⁶. וְכָל הַקּוֹדֵם⁷⁷ לְהִרְגוֹ זָכָה.

66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא-קמא קיז. וברכות נח. (67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית-דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. (68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. (69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. (70) כך היה המעשה, שם. (71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והראשונים בתשובותיו כלל יז סימן ב וג]. (72) ומותר להרגו כדן רודף. (73) כך עשה רב, שם. (74) לא כן. (75) ועל-ידי-זה ניכר שהוא מתכוון לעשות זאת. (76) כדן רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. (77) ולא דוקא הנמסר.

יא. עֲשֵׂה הַמּוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם⁷⁸ וְמוֹסֵר - יִרְאֶה לִי⁷⁹, שְׂאִסוֹר לְהִרְגוֹ⁸⁰; אֲלֵא אִם פֶּן הִזְזִיק⁸¹ לְמוֹסֵר - הֲרִי זֶה יַעֲנֶשׂ⁸², שְׂמָא וְמוֹסֵר אַחֲרֵים⁸³. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב⁸⁴ לְעַנֵּשׂ הַמּוֹסְרִים שֶׁהִזְזִיקוּ לְמוֹסֵר מְמוֹן בְּנֵי אֲדָם, וְלְמוֹסֵר הַמּוֹסְרִים⁸⁵ בְּיַד הַעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים לְעוֹנֵשׂם וְלְהַפּוֹתָם וְלְאַסְרָם פְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן כָּל הַמַּעֲרָב לְצִבּוֹר⁸⁶ וּמַצְעָרֵן - מִתֵּר לְמוֹסְרוֹ בְּיַד הַעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים לְהַפּוֹתוֹ וְלְאַסְרוֹ וְלְקַנְסוֹ⁸⁷. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יַחֲיד⁸⁸ אֲסוֹר לְאַסְרוֹ⁸⁹. וְאֲסוֹר לְאַבֵּד מְמוֹנוֹ⁹⁰ שֶׁל מוֹסֵר, וְאֵף עַל פִּי שְׂמֵתָר לְעוֹנֵשׂוֹ; שֶׁהֲרִי מְמוֹנוֹ לְיִרְשָׁיו⁹¹.

78) חשב מחשבת בליעל. (79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגזול ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). (80) שהרי הדין שמותר להרגו אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדן רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופסור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית-דין. (81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: (82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "הרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן-משפט סימן שפח, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות. . . היו מורידין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסככים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי-אפשר להרגו בידיים, מצווים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. (83) ומצוה להצילים. (84) צרפת. (85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. (86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין

העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבא מחמתו. (48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, ושי"ך סעיף-קטן לא, וראה בבא-קמא שם, תוספות דיבור-המתחיל עשו. (49) בבא-קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הגזול במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. (50) כדן כל הנשבעים ונוטלים. (51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. (52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף בבא-קמא שם. (53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדן ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים בבא-קמא עמוד 43.

ח. אֵין מְשִׁבְעִין אֶת הַמוֹסֵר שֶׁהָרָאָה מַעֲצָמוֹ לֵא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה⁵⁴ וְלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת⁵⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִשְׁעִי⁵⁶ וְאֵין לֵךְ פְּסוּל⁵⁷ יִתֵּר מִזֶּה. אֲבָל הַמוֹסֵר שֶׁאֲנִסוּהוּ לְהִרְאוֹת⁵⁸ אוֹ לְהַבְיֵא וּנְשָׂא וּנְתַן בְּיַד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיֵב לְשַׁלֵּם⁵⁹ - אֵינוֹ רִשְׁעִי⁶⁰, אֲלֵא בֶּן תְּשֻׁלוּמִין הוּא בְּלִבְד, וּמְשִׁבְעִין אוֹתוֹ כְּשֶׁאָר הַפְּשָׁרִין.

(54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. (55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: (56) ראה הלכה ט. (57) ראה בבא-מציעא ה: ושבועות מא. (58) שפטור משלם, למעלה הלכה ב. (59) שם. (60) שהרי אנוס הוא.

ט. אֲסוֹר לְמוֹסְרוֹ⁶¹ הָאָדָם בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִּים, בֵּין בְּגוֹפוֹ בֵּין בְּמְמוֹנוֹ⁶². וְאִפְלוּ הִיָּה רִשְׁעִי⁶³ וּבְעַל עֵבְרוֹת, וְאִפְלוּ הִיָּה מִצַּר לוֹ⁶⁴ וּמַצְעָרוֹ. וְכָל הַמוֹסְרוֹ בְּיַד עוֹבֵד פוֹכְבִּים, בֵּין בְּגוֹפוֹ בֵּין בְּמְמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁵.

(61) גיטין ז. (62) כמעשה שבא לפני רב, בבא-קמא קיז. וראה רי"ף בבא-קמא פרק הגזול ומאכיל מג: (63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף-על-פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם. (64) גורם לו רעות ומצער. (65) "המינין והמסורות. . . יורדים לגיהנום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

י. מִתֵּר לְהִרְגוֹ⁶⁶ הַמוֹסֵר בְּכָל מְקוֹם⁶⁷, וְאִפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה⁶⁸ שְׂאִין דְּנִין דִּינֵי נְפִשׁוֹת. וּמִתֵּר לְהִרְגוֹ קִדָּם שְׂיִמְסֹר⁶⁹. אֲלֵא כְּשֶׁאָמַר⁷⁰: הֲרִינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוֹפוֹ אוֹ בְּמְמוֹנוֹ, וְאִפְלוּ מְמוֹן קָלִי⁷¹ - הִתִּיר עֲצָמוֹ⁷²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספינה שחשבה להשבר ... ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם".

בפנימיות העניינים של הלכה זו נרמזת מעלתם הגדולה של ישראל, כי "ספינה" מורה על הנשמה, כמאמר הזוהר (ח"ב קצט, א.) "יונה דנחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר-נש דנחת אל האי עלמא למהוי בגופא דבר-נש" ובלשון הכתוב "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים" שאחרי סכנת ה"מים רבים" שהם ריבוי הטרדות והבלבולים של עניני העולם, מגיעה למחוז חפצה בשלום, ואז ניתוסף עליו גדול יותר בנשמה מכפי שהיתה קודם ירידתה לעולם.

ים הגלות הוא הים הסוער שמביא את הספינה למצב ש"חשבה להשבר" כי מצד התגברות החושך בעולם נעשה חלישות בקיום התורה ומצוותיה. והמשוי הוא העול של תורה ומצוות, ומצד החשש ש"חשיבה להישבר" הקב"ה מיקל המשווי מעליה, שהרי ישנם ריבוי עניני תומ"צ שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות כמו דיני הקרבנות, טומאה וטהרה וכו' שמצוות אלו "השליך בים" למעליותא ע"ד "כמים לים מכסים" שמצוות אלו חזרו ונתעלו לשורשן ומקורן בבחינת ההעלם שלמעלה מהגילוי.

ובזה מודגשת מעלתן של ישראל, שכל התורה לא ניתנה אלא בשביל לזכות את ישראל, ואם ריבוי התורה מסכן את ישראל "המשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם", שהרי התורה בשביל ישראל, ואם אין ישראל - תורה למה (ע"ד לשון חז"ל - פדר"א פ"ג. אסת"ר פ"ח, ז.).

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 670
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

106) כדי להציל את הנוסעים. (107) ואינו חייב לשלם כדין מזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן-משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת-עינים סעיף-קטן ט. (108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עז.

סליקו להו הלכות חובל ומזיק פסיעתא דשמיא

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן שבע עשרה מצות. שבע מצות עשה, ועשר מצות לא תעשה, וזה הוא פְּרֻטָן: א) שלא לְרַצַח. ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת.

להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתתם בארץ חיים (=שמשילים אימה יתירה על הצבור). . . ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. (87) בממונו. (88) ראה למעלה הלכה ט. (89) בשולחן ערוך חושן-משפט סימן שפח, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". (90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא-קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגול במוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל-שכן שנשבע ונטל. (91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שמא יורשיו יהיו צדיקים.

יב. רודף⁹² שְׁהִיָּה רודף אחר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ או לְדַבֵּר עֲבָרָה⁹³, וְשִׁבַּר אֶת הַפְּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם⁹⁴ - פְּטוּר מִן הַתְּשַׁלּוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; שְׁפִינֵן שְׂרֻדָּף⁹⁵ הַתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה⁹⁶.

(92) בבא-קמא קיז: (93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית-דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). (94) אף-על-פי שמיתה לזה וממון לזה. (95) אפילו לא הרגו. (96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחייב מיתה וחייב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרכה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

יג. נִרְדָּף⁹⁷ שְׁשִׁבַר פְּלִים⁹⁸ שֶׁל רודף - פְּטוּר; לֹא יִהְיֶה מְמוֹנוֹ חַיִּב מְגוּפוֹ⁹⁹. וְאִם שִׁבַר פְּלִים¹⁰⁰ - אַחֲרֵים - חַיִּב¹⁰¹; שֶׁהִמְצִיל עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבֵרוֹ - חַיִּב.

(97) בבא-קמא שם. (98) כדי להציל עצמו. (99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל-שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. (100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. (101) לשלם, שם.

יד. מִי שְׂרֻדָּף¹⁰² אַחֲרֵ הַרודף לְהוֹשִׁיעַ הַנִּרְדָּף, וְשִׁבַר אֶת הַפְּלִים, בֵּין שֶׁל רודף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם - פְּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּינִין¹⁰³, אֲלֵא תַקְנָה הִיא, שְׁלֹא יִמְנַע מִלְהַצִּיל או יתְמַהֲמַה¹⁰⁴ ויעִיֵן¹⁰⁵ בְּעַת שְׂרֻדָּף.

(102) שם. (103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב, כל-שכן המציל אחרים בממון חבירו. (104) יתאחר. (105) שלא ישבר כלים בריצתו, וביתניים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחֲשָׁבָה לְהִשָּׁבֵר מִכַּפְּדֵי הַמְּשׁוּי, וְעָמַד אַחַד מֵהֶן וְהִקְלֵ מִמֶּשְׁאָה וְהִשְׁלִיךָ בֵּינֵם¹⁰⁶ - פְּטוּר¹⁰⁷; שֶׁהִמְשָׂא שָׁבָה כְּמוֹ רודף אַחֲרֵיהֶם לְהַרְגֵם. וּמִצְוָה רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךָ וְהוֹשִׁיעֵם¹⁰⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בזדון . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בזדון. וראה מכות יב. 15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומר דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה הפנים שם. 16) כגון גר צדק. 17) 'ומנין שאם אין לו גואל שבית-דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפנעו בו, "מכל-מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף-על-פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

ג. **הָאֵב שְׁהֲרַג¹⁸ אֶת בְּנוֹ: אִם הָיָה בֶן לַפְּהַרְג - הָרִי זֶה הוֹרֵג אָבִי אָבִיו¹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל²⁰; וְאִם אֵין לוֹ בֶן - אֵין אֶחָד²¹ מִן הָאֲחִין נֶעְשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם לְהַמִּית אֶת אָבִיו, אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ²². וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה²³ בְּגֵאֲלַת הַדָּם.**

18) מכות יב. 19) אף-על-פי שראוי לו לכבד אותו, מכל-מקום דינו בזה ככל אדם. 20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. 21) אף-על-פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל). ומשום כך אפילו הוא שליח בית-דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: 22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. 23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרוביה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן. ד. **וּמִזְהָרִין בֵּית דִּין שְׁלֵא לְקַח²⁴ כֶּפֶר²⁵ מִן הַרוֹצֵחַ²⁶, וְאֶפְלוּ נֶתֶן כֶּל מְמוֹזֵן²⁷ שֶׁפְּעוּלָם, וְאֶפְלוּ רֵצָה גּוֹאֵל הַדָּם לִפְטוֹרוֹ²⁸. שְׂאִין נִפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנְּהַרְג קָנִין גּוֹאֵל הַדָּם, אֶלָּא קָנִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּף הוּא. שְׂנֵאֲמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֵצַח²⁹. וְאֵין לָךְ דָּבָר שֶׁהַקְּפִידָה תוֹרָה עָלָיו כְּשֶׁפִּיכּוֹת דְּמַיִם; שְׂנֵאֲמַר: וְלֹא תִחַנְּפוּ³⁰ אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, כִּי הַדָּם הוּא יַחַנְּיָה³¹ אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר.**

24) ואם לקחו, עברו בלאו. 25) פדיון נפשו. 26) שלא להרגו. 27) כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית-דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. 29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתה בית-דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לו: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב,

ג) **לְהַגְלוֹת הַרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה. ד) שְׁלֵא לְקַח כֶּפֶר לְמַחֲבֵי גְלוֹת. ה) שְׁלֵא יוֹמַת הַרוֹצֵחַ כְּשִׁירֵצַח קָדָם עֲמִידָה בְּדִין. ו) לְהַצִּיל הַנְּרַדֵּף בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף. ז) שְׁלֵא לְחוּס עַל הַרוֹדֵף. ח) שְׁלֵא לַעֲמֹד עַל דָּם. ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכַוֵּן לָהֶם הַדֶּרֶךְ. י) לַעֲרֹף אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחֲל. יא) שְׁלֵא יַעֲבֹד בְּאוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִזְרַע. יב) שְׁלֵא לְשׂוּם דְּמַיִם. יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה. יד) שְׁלֵא יִכְשִׁיל תְּמַיִם בְּדָבָר. טו) לְפָרֵק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּדֶרֶךְ. טז) לְטַעַן עִמּוֹ. יז) שְׁלֵא יַנְיַחְנוּ נִבְהַל בְּמִשְׁאֵל וְיִלָּךְ לוֹ.**

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מזהירים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

א. **כָּל הוֹרֵג נִפְשׁ³ בֶּן אָדָם⁴ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׂנֵאֲמַר: לֹא תִרְצַח⁵. וְאִם רֵצַח בְּזִדּוֹן⁶ בְּפְנֵי עֵדִים⁷ - מִיתָתוֹ בְּסִיף⁸, שְׂנֵאֲמַר: נָקָם יִנָּקֶם⁹. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה¹⁰ לְמַדוֹ שֶׁזֶוּ מִיתַת סִיף¹¹. בֵּין שְׁהַרְג אֶת חֲבֵרוֹ בְּבִרְזָל¹² בֵּין שֶׁשְּׂרָפוֹ¹³ בְּאֵשׁ - מִיתָתוֹ בְּסִיף**

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על-מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, ג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא-תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה א). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא-קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור-המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתיזים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עבדו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי "נקמה" נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז). 13) אין אומרים דינו כשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

ב. **מִצְוָה¹⁴ בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לְהַרְג אֶת הַרוֹצֵחַ], שְׂנֵאֲמַר: גּוֹאֵל הַדָּם הוּא יְמִית אֶת הַרֵצַח. וְכָל הָרְאוּי לִירֵשָׁה¹⁵ הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רֵצָה גּוֹאֵל הַדָּם, או שְׁלֵא הָיָה יָכוֹל לְהַמִּיתוֹ, או שְׂאִין לוֹ גּוֹאֵל דָּם¹⁶ - בֵּית דִּין מְמִיתִין¹⁷ אֶת הַרוֹצֵחַ בְּסִיף.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמצוות התורה, שם. 45) שלא אמר יודע אני, ועל-מנת- כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית-דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. 46) והנרדף בסכנה. 47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממוות. 48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. 49) לאחד מאבריו. 50) ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה, ובוה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית-דין, שאין ממיתים אותם אלא-אם-כן עברו ועשו (הלכות ה'ו). 51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד-לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כ"תצא רצג.

ח. אָחֵד⁵² בְּמִבּוּשֵׁיו⁵³ וְאָחֵד כָּל דְּבָרָא⁵⁴ שֵׁישׁ בּוּ סִכְנָת נַפְשׁוֹת⁵⁵. אָחֵד הָאִישׁ אוּ הָאִשָּׁה⁵⁶. עֲנִין הַפְּתוּב: שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב⁵⁷ לְהַפּוֹת חֲבֵרוֹ הַפָּאָה הַמְּמִיתָה אוֹתוֹ - מְצִילִין אֶת הַנְּרֻדֵף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדְף⁵⁸; וְאִם אֵינֶן יְכוֹלִין - מְצִילִין אוֹתוֹ אֶף בְּנַפְשׁוֹ⁵⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיכֶם⁶⁰.

52) בין... ובין. 53) בביצוי, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצתה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. 54) "ומבושיו" אינו אלא דוגמה. 55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד-לומר "והחזיקה" מכל-מקום, 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). 56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף-על-פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא-קמא טו. 57) המתכוונן לעשות, ועדיין לא עשה. 58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. 59) של הרודף, שהורגים אותו. 60) כשאין אתה יכול להצילו על-ידי "וקצתה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

ט. אֵף זֵי⁶¹ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה⁶², שֶׁלֹּא לְחוֹס עַל נַפְשׁ הַרוֹדֵף. לְפִיכֶךָ הוֹרוּ חֻמְמִים⁶³, שֶׁהַעֲבָרָה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילֵד⁶⁴ - מִתֵּר לְחַתֵּךְ הָעֶבֶר בְּמַעֲיָה, בֵּין פֶּסֶם בֵּין בֵּיד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרוֹדֵף אֶתְרֵיהָ לְהַרְגָּה. וְאִם מִשְׁהוּצִיא רֹאשׁוֹ⁶⁵ - אֵין נוֹגְעִין⁶⁶ בוּ; שֶׁאֵין דוֹחִין נַפְשׁ מִפְּנֵי נַפְשׁ, וְזֶהוּ טְבָעוּ שֶׁל עוֹלָם⁶⁷.

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי-אפשר להצילו באחד מאבריו. 62) "לא תחוס עיניך". 63) אהלות פרק ז, משנה ו. 64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. 65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. 66) לשון המשנה, שם. 67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיא קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר

הוצאת מוסד הרב קוק). 30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. 31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד שפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית-המקדש". 'ספרי' שם.

ה. רוֹצֵחַ³² שֶׁהֵרַג בְּזִדּוֹן - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים וְלֹא הַרְוֹאִים אוֹתוֹ³³, עַד שְׂיבּוֹא לְבֵית דִּין וְיִדְוִינֵהוּ לְמִיתָה³⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמוּת הַרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לְפָנֵי הָעֵדָה לְמַשְׁפֵּט. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחַיְבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין³⁵ שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ³⁶, שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שְׂיִגְמַר הַיָּם בְּבֵית דִּין.

32) מכות יב. 33) ואפילו הם בית-דין ואינם רשאים לדונו אפילו על-פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "והצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתים אותו עד שיעמוד בבית-דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית-הבחייה למכות, עמוד נו. 34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. 35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתת בית-דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד-לומר ולא ימות הרוצח עד עמדו". ספרי זוטא, וילקוט שם. 36) והתרו בהם עדים.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁷? בְּשֶׁעֶבֶר וְעָשָׂה הָעוֹן שֶׁחַיֵּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הַרוֹדֵף³⁸ אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ, אֶפְלוּ הֵיךָ הַרוֹדֵף קָטָן³⁹ - הָרִי כֵּל יִשְׂרָאֵל⁴⁰ מְצוּיִן⁴¹ לְהַצִּיל הַנְּרֻדֵף מִיַּד הַרוֹדֵף, וְאֶפְלוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדְף⁴².

37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית-דין למיתה. 38) סנהדרין עג. 39) אף-על-פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: 40) ולאו דוקא בית-דין. 41) ראה הלכה ז. 42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף-על-פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

ז. בַּיָּצֵד⁴³? אִם הִזְהִירוּהוּ⁴⁴ וְהָרִי הוּא רוֹדֵף אֶתְרֵי, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁴⁵, בֵּין שֶׁעֲדִין הוּא רוֹדֵף⁴⁶ - הָרִי זֶה נְהַרְגֵהוּ⁴⁷. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאִיבָר מְאִיבְרֵי הַרוֹדֵף, כְּגוֹן שֶׁיִּפְּנוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוּ בְּאֶבֶן אוּ בְּסִיף וְקָטְעוּ אֶת יָדוֹ אוּ יִשְׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוּ יִסְמּוּ אֶת עֵינָיו - עוֹשִׂין⁴⁸. וְאִם [אֵינֶן] יְכוֹלִין לְכַוֵּן⁴⁹ וְלְהַצִּילוֹ אֲלֵא אִם כֵּן הַרְגוּהוּ לְרוֹדֵף - הָרִי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא הֵרְגוּ⁵⁰; שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָצַתָּה אֶת כַּפֵּהוּ⁵¹, לֹא תַחֲסוּ עֵינֶךָ

43) דין הרודף. 44) שלא ירדוף, שאם לא כן יהרגו אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנעברה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. עג: (83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. (84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. (85) על-ידי הכאת איבריו. (86) למעלה הלכה ז.

יג. כל היכול להציל באיבר מאיבריו ולא טרח בקו, אלא הציל בנפשו⁸⁷ של רודף והרגו - הרי זה שופך דמים ותיב מיתה⁸⁸; אבל אין בית דין ממיתין אותו⁸⁹.

(87) מפני שזה קל לו יותר. (88) "נהרג עליו", סנהדרין עד. (89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף-משנה).

יד. כל היכול להציל⁹⁰ ולא הציל - עובר על לא תעמד⁹¹ על דם רעף. וכן הרוגה את חברו טובע בים⁹², או לסטים באים עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכר אחרים⁹³ להצילו, ולא הציל; או ששמע עובדי פוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה⁹⁴ או טומנין לו פח, ולא גלה און חברו והדיעו⁹⁵; או שידע בעובד פוכבים או באוגס שהוא פא על חברו, ויכול לפיטו בגלל חברו להסיר מה שבלבו, ולא פיטו; וכל פיוצא בדברים אלו⁹⁶ - העושה אותם עובר על לא תעמד על דם רעף⁹⁷.

(90) חברו מסכנה, ולא דוקא מיד רודף. (91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חברו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. (92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. (93) אף-על-פי שיש בזה טרחה, שם. (94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חברו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. (95) טובע בים הוא דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. (96) אף-על-פי שבאותו כתוב אסרה תורה ללכת ורכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. (97) כגון היודע עדות לחברו ואינו מעיד, ספרא שם.

טו. הרוגה רודף⁹⁸ אחר חברו להרגו או אחר ערוה⁹⁹ לבעלה, ויכול להציל ולא הציל - הרי זה בטל מצוות עשה, שהיא יקצתה את פפה, ויעבר על שני לאוין: על לא תחוס עינך¹⁰⁰ ועל לא תעמד על דם רעף¹⁰¹.

(98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים,

אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף-על-פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

י. אַחַד הַרְדֵּף⁶⁸ אַחַר חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר נַעֲרָה מְאֻרְסָה⁶⁹ לְאַנְסָהּ. שְׁנֵאמַר⁷⁰: פִּי בְּאִשׁוֹ יָקוּם אִישׁ עַל רַעְהוֹ וְרַצְחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה⁷¹; וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: צַעֲקָה הִנְעִירָה הַמְאֻרְסָה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ⁷². הֲאֵל שׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ⁷³ - מוֹשִׁיעָה בְּכָל דָּבָר שִׁיכּוֹל לְהוֹשִׁיעַ, וְאִפְלוּ בְּהַרְיַת הַרְדֵּף.

(68) סנהדרין עג. (69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. (70) במי שאנס נערה מאורסה. (71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כ"תצא רמג. (72) משמע שחייבים להושיע לה. (73) לשון הגמרא, שם.

יא. והוא הדין לשאר כל העריות⁷⁴ חוץ מן הבהמה⁷⁵. אַבְל הַזְכוּר⁷⁶ - מְצִילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ הַרְדֵּף, בְּשָׂאָר כָּל הָעֲרִיּוֹת. אַבְל הַרְדֵּף אַחַר הַבְּהֵמָה לְרַבְעָה, אוֹ שְׂרָדֵף לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בְּשֵׁבֶת אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבֵּת וְעֲבוֹדָה זָרָה עֲקָרֵי הַדָּת⁷⁷ - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁷⁸, עַד שִׁיעֲשֶׂה⁷⁹ וּבִיאָהוּ לְבֵית דִּין וּבִינָהוּ וְקָמוּת.

(74) בין חייבי מיתות בית-דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף-על-פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. (75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף-על-פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. (76) הרודף אחר הזכר לאנסו. (77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה-זרה. (78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה-זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: (79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית-דין. וראה למעלה הלכה ה.

יב. רָדֵף אַחַר עֲרוּהָ וּתְפֹשֶׂהּ וְשָׁכַב עִמָּה וְהָעֲרָה⁸⁰, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר בִּיאָתָהּ⁸¹ - אֵין מְמִיתִין⁸² אוֹתוֹ עַד עֲמֹדוֹ בְּדִין. רָדֵף אַחַר עֲרוּהָ, וְאַחֲרֵים הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הַנִּיחֵהוּ כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה גֵנִי⁸³ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁸⁴, אֲלֵא מְבַהֲלִין אוֹתוֹ וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְבַּעַל בְּאִיבְרָיו⁸⁵; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים בְּאִיבְרָיו - אִפְלוּ בְּנֶפֶשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸⁶.

(80) "העראה זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. (81) שלא הכניס את כל האבר. (82) אין מצילים אותו מגמר ביאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדי להציל את חבריו. (99) למעלה הלכה ז. (100) למעלה הלכה ח. יא. (101) למעלה הלכה ח.

טז. אף על פי שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין מעשה¹⁰² בהן - חמורים הם; שכל המאבד¹⁰³ נפש אחת מישראל - פאלו אבד כל העולם כלו, וכל המקיים נפש אחת מישראל - פאלו קיים כל העולם כלו.

(102) "ומנין לרודף אחר חבריו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד-לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. (103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

~ יום שלישי ט' כסלו ~

פֶּרֶק שְׁנִי

ג. ומנין שכן הוא הדין? שְׁנֵאמַר: שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם¹⁶ דָּמוֹ לְשֶׁפֶךְ - זֶה הַהוֹרֵג בְּעֲצָמוֹ שְׁלֵא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֵת דְּמָכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ - זֶה הוֹרֵג עֲצָמוֹ¹⁷. מִיֵּד כֹּל חַיָּה אֲדַרְשֶׁנוּ - זֶה הַמוֹסֵר חֲבֵרוֹ¹⁸ לְפָנָי חַיָּה לְטָרְפוֹ. מִיֵּד הָאָדָם מִיֵּד אִישׁ אֶחָיו אֲדַרְשׁ אֵת נַפְשׁ הָאָדָם - זֶה הַשּׁוֹכֵר אֲחֵרִים¹⁹ לְהַרְגֵם אֵת חֲבֵרוֹ. וּבְפִרוֹשׁ נֶאֱמַר בְּשִׁלְשֹׁתַי לְשׁוֹן דְּרִישָׁה²⁰, הָרִי דִינָם מְסוּר לְשָׁמַיִם.

(16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. (17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: (18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. (19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. (20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק.

ד. וְכָל אֱלוֹ הַרְצָחִים²¹ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן²² שְׁאִינָן מְחַבְּבִין מִיַּתַּת בֵּית דִּין, אִם רָצָה מְלָךְ יִשְׂרָאֵל לְהַרְגֵם בְּדִין הַמְּלָכוּת²³ וְתַקְנַת הָעוֹלָם - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַרְגֵם בְּהוֹרָאת שְׁעָה²⁴, אִם הִיְתָה הַשְּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ²⁵ - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוֹת²⁶ כְּפִי מַה שְׁפִירָאוּ.

(21) שדרכם לרוצח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רביצין" וברש"י שם. (22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. (23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. (24) ולא לקבוע הלכה לדורות. (25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). (26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

ה. הָרִי שְׁלֵא הַרְגָם הַמְּלָךְ וְלֹא הִיְתָה הַשְּׁעָה צְרִיכָה

(1) יבאר השוכר הורג להורג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

א. כֹּל הַהוֹרֵג² חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ³, כְּגוֹן שֶׁהָקִיפוּ בְּסִיף אוּ בְּאֶבֶן הַמְּמִיתָה⁴, או שְׁחַנְקוֹ⁵ עַד שְׁמַת, או שְׂרָפוּ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וְהָרְגוּ מְכַל מְקוֹם הוּא בְּעֲצָמוֹ⁶, הָרִי זֶה נְהַרְגַת בְּבֵית דִּין⁷.

(2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. (3) פרט לגורם להריגת חבריו, ראה הלכה ב. (4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכה בצרור קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכה וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. (5) כתוב "או באיבה היכה בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: (6) ככתוב: "היכה בידו וימות". (7) כי בכלום כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

ב. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר⁸ הוֹרֵג לְהַרְגֵם אֵת חֲבֵרוֹ או שְׁשָׁלַח עֲבָדָיו וְהָרְגוּהוּ, או שְׁשָׁפְתוּ וְהִנִּיחוּ¹⁰ לְפָנָי הָאָרִי¹¹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹² וְהָרְגָתוּ חַיָּה¹³, וְכֵן הַהוֹרֵג אֵת עֲצָמוֹ - כֹּל אֶחָד מֵאלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וְעוֹן הָרִיגָה בְּיָדוֹ¹⁴, וְחַיֵּב מִיְתָה לְשָׁמַיִם; וְאִין בְּהֵן מִיַּתַּת בֵּית דִּין¹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל-ב א).

ח. ההורג את הטרפה⁴⁶, אף על פי שאוכל ושותה ומהלך בשוק - הרי זה פטור⁴⁷ מדיני אדם⁴⁸. וכל אדם⁴⁹ בחזקת שלם⁵⁰, והורגו נהרג⁵¹, עד שיינדע בודאי שזה טרפה, ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה⁵² באדם, ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.

46 כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. 47 "הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". 48 אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. 49 אפילו לא ידוע שהוא שלם. 50 כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. 51 כאילו הרג וודאי שלם. 52 רפואה.

ט. אדם טרפה שהרג את הנפש - נהרג; שנאמר: ובערפת הרע מקרבו⁵³. והוא, שההרג בפני בית דין⁵⁴; אבל בפני עדים - פטור. שפא זמור⁵⁵, ואם הוזמור - אינו נהרגין, שהרי לא זממו אלא להרג טרפה⁵⁶; וכל עדות שאינה ראויה להזמה⁵⁷ - אינה עדות⁵⁸. בדיני נפשות⁵⁹.

53 ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורג פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. 54 שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. 55 יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". 56 וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. 57 לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). 58 שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). 59 כי בדיני ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

י. אָחַד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל או הוֹרֵג עֶבֶד פְּנֵעֵנִי⁶⁰ - הרי זה נהרג עליו. ואם הרג בשגגה - גולה.

60 כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד

לְכָף לְחֹזֵק הַדָּבָר²⁷ - הרי בית דין חייבין מפל מקום להפכותם מכה רבה הקרובה למיתה, לאסרם במצור²⁸ ובמצוק²⁹ שנים רבות, ולצערן בכל מיני צער, כדי להפחיד וללאים על שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול³⁰, ויאמר: הריני מסבב להרג אויבי³¹ פְּדִיךָ שְׁעֵשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפְטָר.

27 ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28 לכלוא אותו בבית הסוהר. 29 וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30 על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל-א כה, לא). 31 כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

ו. אָחַד³² הַהוֹרֵג אֶת הַגְּדוֹל³³ או אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה³⁴, הרי זה נהרג עליו - אם הרג בְּדוֹן, או גולה³⁵ - אם הרג בשגגה. והוא³⁶, שכלו לו חֲדָשִׁי³⁷; אָבֵל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתְּשַׁעַה חֲדָשִׁים - הרי הוא כַּנְּפֵל³⁸ עד שיששעה שלשים יום³⁹, וְהַהוֹרֵגוֹ בַּתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ נִהְרָג עָלָיו⁴⁰.

32 בין ... בין. 33 (בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36 הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37 שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38 שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39 ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40 "שיכול אפילו היכה את הנפלים וכן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים וכן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

ז. אָחַד הַהוֹרֵג אֶת הַבְּרִיא או אֶת הַחוּלָה הַנוֹטָה לְמוֹת⁴¹. וְאֶפְלוֹ הֵרַג אֶת הַגּוֹסֵס⁴² - נהרג עליו⁴³. ואם הָיָה גּוֹסֵס בְּיַד אָדָם, כְּגוֹן שֶׁהַפּוֹהוּ עַד שֶׁנֹּטָה לְמוֹת וְהָרִי הוּא גּוֹסֵס⁴⁴, הַהוֹרֵגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמַיתִין אוֹתוֹ⁴⁵.

41 אבל חולה שאינו נוטה למוות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. 42 "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). 43 אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. 44 כתוצאה מן המכות. 45 שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדיגש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)."

יג. אַבְל הַמִּכְהָ עֶבֶד שְׁאִינוּ שְׁלוֹ, אֶפְלוּ מֵת לְאַחַר כְּמָה יָמִים מִחֲמַת הַמִּכְהָ, הוֹאִיל וְהִכְהוּ כְּדִי לְהַמִּית⁷³ - הָרִי זֶה נְהָרְג עָלָיו, כְּשֶׁאָר בְּנֵי חוֹרֵינָּה.⁷⁴

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציא מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

יד. יִרְאֶה לִי⁷⁵, שֶׁהַמִּכְהָ אֶת עֶבְדוֹ בְּסִפְיָן וְסִיפָה אוּ בְּאֶבְיָן וְאֶגְרוֹף וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁷⁶, וְאֶמְדוּהוּ לְמִיתָה⁷⁷, וְמֵת - אִינוּ בְּדִין יוֹם אוּ יוֹמִים; אֶלָּא אֶפְלוּ מֵת לְאַחַר שָׁנָה - נְהָרְג עָלָיו. לְכַף נֶאֱמַר 'בְּשֶׁבֶט'⁷⁸, שֶׁלֹּא נִתְּנָה תוֹרָה רְשׁוּת לְהַפּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁבֶט⁷⁹ וּמִקָּל וּרְצוּעָה⁸⁰ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְלֹא בְּהַפְּאֵת רְצִיחָה⁸¹.

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג-יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

טו. הַמוֹכֵר עֶבְדוֹ וּפְסָק⁸² עִמּוֹ שְׁיִשְׁמְשׁוּנָה⁸³ שְׁלֹשִׁים יוֹם⁸⁴, וְהִכְהוּ אֶחָד מֵהֵן בְּתוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְהִמִּיתוּ - הָרִי זֶה נְהָרְג עָלָיו, וְאִינוּ בְּדִין יוֹם אוּ יוֹמִים⁸⁵. הָרֵאשׁוֹן - לְפִי שְׁאִינוּ כְּסָפוֹ הַמִּיחָד לִי⁸⁶, וְהַשֵּׁנִי - לְפִי שְׁאִינוּ עַדֵּן תְּחִתּוֹ.

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא ז. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ.

טז. וְכֵן מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן חוֹרֵינָּה⁸⁷, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפְּיָן - אִינָּה בְּדִין יוֹם אוּ יוֹמִים, שֶׁהָרִי אִינוּ לְאַחַד מֵהֵן כְּסָפוֹ הַמִּיחָד לִי⁸⁸, וּלְפִיכָף נְהָרְג עָלָיו כְּשֶׁאָר הָעָם⁸⁹.

87) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא ז. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף" - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

יא. יִשְׁרָאֵל שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשֵׁב⁶¹ - אִינוּ נְהָרְג עָלָיו בְּבֵית דִּין⁶², שְׁנֶאֱמַר: וְכִי יִזִּיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ⁶³. וְאִין צָרִיף לִזְמַר שְׁאִינוּ נְהָרְג עַל הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁴. וְאֶחָד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אַחֲרִים אוּ הַהוֹרֵג עֶבְדוֹ - הָרִי זֶה נְהָרְג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קָבַל עָלָיו מַצּוֹת⁶⁵ וְנוֹסֵף עַל נִחְלַת ה' ⁶⁶.

61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. 62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. 63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". 64) מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). 65) שאין לו מצוות כישיראל. 66) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. 66) ודינו כישיראל.

יב. מֵה בֵּין עֶבְדוֹ לְעֶבֶד אַחֲרִים? שֶׁעֶבְדוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַפּוֹתוֹ⁶⁷. לְפִיכָף, אִם הִכְהוּ הַפְּאֵה שְׁיֵשׁ בָּהּ כְּדִי לְהַמִּית⁶⁸, וְנוֹטָה לְמוֹת, וְעַמֵּד עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת⁶⁹ וְאַחַר כֵּן מֵת - אִינוּ נְהָרְג עָלָיו, אֶף עַל פִּי שְׁמַת מִחֲמַת הַמִּכְהָ; שְׁנֶאֱמַר: לֹא יָקָם כִּי כְּסָפוֹ הוּא⁷⁰. וְמָהוּ יוֹם אוּ יוֹמִים⁷¹? יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, שֶׁהוּא מֵעַת לַעַת⁷².

67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". 68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". 69) שהוא מעת לעת. 70) ויש לו רשות להכותו. 71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. 72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתיים-עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכה בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

א. המִּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזֵדוֹן בְּאֶבֶן אוּ בְעֵץ וְהִמִּיתוּ - אוֹמְדִין דְּבַר שֶׁהִכָּהוּ בּוֹ וּמְקוֹם שֶׁהִכָּהוּ עָלָיו, אִם רָאוּ אֹתוֹ חֲפֵץ לְהִמִּית בְּאֵיבָר זֶה אוּ אֵינוֹ רָאוּ; שְׁנֵאמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, אוּ בְכָלִי עֵץ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ - עַד שִׁיְהִיָּהּ בּוֹ פְדֵי לְהִמִּית. וְאֵינוֹ דוֹמָה מִכָּהוּ עַל לְבוֹ לְמִכָּהוּ עַל יָרְכוּ.

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף-על-פי שהכה בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו, אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

ב. הוֹאִילֶּךָ וְנֵאמַר 'אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ', מִכָּאֵן שְׁאוּמְדִין מְקוֹם הַמִּכָּה. וּכְשֶׁם שְׁאוּמְדִין הַחֲפֵץ שֶׁהִכָּה בּוֹ וּמְקוֹם הַמִּכָּה, כִּן אוֹמְדִין פֶּתַח הַהִכָּאָה; שְׁנֵאמַר: בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאֵן שֶׁמְשַׁעְרִין אֶת הַיָּד. אֵינוֹ דוֹמָה זֶרֶק אֶבֶן בְּחִבְרוֹ בְּרַחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזֵרֶק בּוֹ בְּרַחוּק עֶשְׂרִי, שֶׁבְּרַחוּק עֶשְׂרִי יִהְיֶה כְּתֹה יָתֵר. וְאֵינוֹ דוֹמָה זֶרֶק בְּרַחוּק עֶשְׂרִי לְזֵרֶק בְּרַחוּק מְאֹה, שֶׁבְּרַחוּק הַמְּקוֹם בְּיֹתֵר יִתְמַעַט פֶּתַח הַהִכָּאָה.

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שיין להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסו רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב-יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים". 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "כאבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב'ספרי' מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה: החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו ומתגברת והולכת זמן מסוים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל-כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

ג. וְכֵן מְשַׁעְרִין הַמִּכָּה עֲצָמָה. וּמְשַׁעְרִין פֶּתַח הַהִוָּרֵג

וְכֵן הַנְּהַרְג, אִם הוּא גְדוֹל אוּ קָטָן¹², אוּ חֲזָק אוּ חֲלָשׁ, אוּ פְרִיא אוּ חוֹלָה, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - מִיתָתוֹ שָׁל זֶה מְשַׁעְרִין כָּל סְבוּתֶיהָ¹³.

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

ד. כָּלִי בְּרִזָּל לֹא נִתְּנָה בָּהּ תוֹרָה שְׁעוּר¹⁴, שְׁנֵאמַר: וְאִם בְּכָלִי בְּרִזָּל¹⁵ הִכָּהוּ וַיָּמָת, רִצָּח הוּא; וְאֶפְלוּ בְּמַחַט. וְהוּא, שִׁיְהִיָּהּ לוֹ הַדָּם¹⁶, כְּמוֹ מַחַט¹⁷ אוּ שְׁפוּד אוּ סַפִּין¹⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אֶבֶל אִם הִכָּהוּ¹⁹ בְּעֵשֶׂת²⁰ שָׁל בְּרִזָּל וְכִיּוּצָא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ²¹ כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְדִין הָעֵץ אוּ הָאֶבֶן²².

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב'ספרי' מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בוושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) 'ספרי' שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמִּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְּלִי²³ וְהִמִּיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּיָדוֹ אוּ בְּרִגְלוֹ²⁴ אוּ נִגְפּוֹ²⁵ בְּרֹאשׁוֹ וְהִמִּיתוֹ - מְשַׁעְרִין פֶּתַח הַמִּכָּה²⁶ וְכֵן הַנְּהַרְג וּמְקוֹם הַמִּכָּה. אֵינוֹ דוֹמָה דוּחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְכוּעֵט בּוֹ בְּרִגְלוֹ כְּכֹל פָּחוּ, וְאֵינוֹ דוֹמָה מִכָּהוּ עַל לְבוֹ לְמִכָּהוּ עַל מְתָנוּי²⁷, וְאֵינוֹ דוֹמָה חֲלָשׁ הַמִּכָּה אֶת הַפְּרִיא הַחֲזָק לְפְרִיא חֲזָק הַמִּכָּה חֲלָשׁ אוּ חוֹלָה²⁸.

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, 'ספרי' שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

ו. וּמִנֵּין שֶׁמְשַׁעְרִין בְּכָל אֵלוֹ? שְׁנֵאמַר: אוּ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְּיָדוֹ וַיָּמָת, מוֹת יוּמָת הַמִּכָּה. אֵף עַל פִּי שְׁנֵאמַר 'בְּיָדוֹ', הַצְרִיף הַפְּתוּב לְהִיּוֹת הַהִכָּאָה בְּאֵיבָה. מִכָּלֵל שֶׁמְשַׁעְרִין פֶּתַח הַהִכָּאָה²⁹.

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. (48) לאחר שהרפה ממנו. (49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. (50) והציגה והחזמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. (51) אף-על-פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע אור מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. (52) שאין בו שום דבר ממית. (53) וזהו המעשה הממית. (54) שסתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. (55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד-פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. (56) האויר המקולקל על-ידי הנר הדולק.

י. אָבֵל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרֵעֵב⁵⁷ עַד שְׁמֵת, או שְׁכַפְתּוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שְׁסוּף הַצֵּנָה או הַחֲמָה לְכוּא לְשֵׁם וּבְאֵה⁵⁸ וְהִמִּיתוֹ, או שְׁכַפְתּוֹ⁵⁹ עָלָיו גִּיגִית⁶⁰, או שְׁפָרַע⁶¹ עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה⁶², או שֶׁהִשִּׁיף עָלָיו⁶³ אֶת הַנְּחָשׁ, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר אִם שָׁפָה⁶⁴ בוּ פֶלֶב או נְחָשׁ - בְּכָל אֵלוֹ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ⁶⁵; וְהָרִי הוּא רוֹצֵחַ⁶⁶, וְדוֹרֵשׁ דָּמִים⁶⁷ דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם⁶⁸.

57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. (58) לאחר שהניחו שם. (59) קרקעיתה למעלה ופיה למטה. (60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. (61) גילה. (62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. (63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשף אותו ומת, משנה שם עז: (64) בדיבור או ברמוז, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. (65) שלא המית בידי, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמשיך אינו אלא גורם, שם עח. (66) ראה למעלה הלכות בג. (67) הקדוש-ברוך-הוא (תהלים ט, ג). (68) ומענישו.

יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף⁶⁹ חֲבֵרוֹ בְּכוֹר⁷⁰ וְהִיהָ שֵׁם סֵלֶם שֵׁיכוֹל לְעֵלוֹת עָלָיו, או שְׁזָרַק בוּ חֵץ וְהִיהָ תָרִיס⁷¹ בְּיָדוֹ לְהִגֵּן עָלָיו, וּבֵא אַחַר וְסָלַק אֶת הַסֵּלֶם וְהִסִּיר⁷² אֶת הַתָּרִיס - שְׁגִיחֵן⁷³ אֵין נִהְרָגִין בְּבֵית דִּין. אֶפְלוּ הִנִּיהָ הַדּוֹחֵף עֲצָמוֹ הוּא שְׁחוֹר⁷⁴ וְסָלַק הַסֵּלֶם - פְּטוֹר⁷⁵ מְמִיתָת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֵאשׁ הַגֵּגִי³⁰, וְנָפַל וְמָת - מְשַׁעְרִין גְּבַהַּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוּ מֵעָלָיו וְכֵן הַנִּדְחָף; שְׁאִינוּ דוֹמֵה בֵּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגִדּוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנִּין שְׁמִשְׁעֵרִין גְּבַהַּ הַמָּקוֹם? שְׁנֵאמַר: וְאִם בְּשִׁנְאָה יִהְיֶה פְּנֵי³¹. וְיִרְאָה לִי, שֶׁפַּל מָקוֹם שְׁאֵין בְּגִבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים³² - אֵין בוּ פְּדֵי לְהַמִּית, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ³³ בְּכוֹר לְעֵנִין בְּהִמָּה³⁴.

30) לשון 'ספרי' שם. (31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. (32) ראה בבא-קמא נא. (33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. (34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא-אם-כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

ח. אֶחָד הַמִּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן או בְּעֵץ, או שֶׁהִקְהוּ בְּגוֹשׁ עֶפְרוֹ אוּ בְּגוֹשׁ מִלֶּח³⁵ וְנִפְרִית, או פֶּסֶל מִלֵּא עֶפְרוֹ³⁶ או צְרוּרוֹת³⁷, וְאֶפְלוּ בְּפֶלֶח³⁸ דְּבִלְהָ³⁹; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהּ - כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהַמִּית⁴⁰, וְהַכְּבֵד⁴¹ הוּא שְׁמִמִּית.

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". (36) שהפיל עליו, שם. (37) אבנים קטנות. (38) בחתיכה. (39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). (40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. (41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹף הַמַּיִם⁴² או לְתוֹף הָאֵשׁ - אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לְעֵלוֹת⁴³ מִשָּׁם - פְּטוֹר⁴⁴ מְמִיתָת בֵּית דִּין⁴⁵, וְאִם לֹא - חַיִּב⁴⁶. וְכֵן אִם כָּבַשׁ עָלָיו⁴⁷ [בְּתוֹף הַמַּיִם או] בְּתוֹף הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בוֹ⁴⁸ כַּחַ לְעֵלוֹת וְמָת - חַיִּב, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ הוּא הַדּוֹחֵף בְּתַחֲלָה⁴⁹. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ וְחֲטָמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מִפְּרָפֵר וְאִינוּ יָכוֹל לְחַיֹּת, או שְׁכַפְתּוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּצֵנָה או בְּחֲמָה⁵⁰ עַד שְׁמֵת, או שֶׁכָּנָה עָלָיו⁵¹ מָקוֹם עַד שֶׁמִּנְעַ מִמֶּנּוּ הַרוּחַ, או שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַעְרָה או לְבֵית⁵² וְעָשָׂן עָלָיו⁵³ עַד שְׁמֵת, או שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית שֶׁל שֵׁשׁ⁵⁴ וְהִדְלִיק⁵⁵ עָלָיו נֵר עַד שֶׁהִמִּיתוֹ הַהֶבֶל⁵⁶ - בְּכָל אֵלוֹ נִהְרָג עָלָיו, שְׁזָה כְּמוֹ שְׁחָנְקוֹ בְּיָדוֹ.

42) סנהדרין עז: (43) ולא עלה ומת. (44) אף-על-פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. (45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. (46) אף-על-פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיתרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט): נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיחה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתת אביו רבי חייא, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור-המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם-משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועוונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף-על-פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

ב. נתפון¹² להפוט את חברו על מתניו, ולא הנה בפלי פדי להמית על מתניו, והלכה לה¹³ האבן על לבו, והנה בה פדי להמית על לבו, ומת¹⁴; או¹⁵ שנתפון להפוטו על לבו, והנה בה פדי להמית על לבו, והלכה לה האבן על מתניו, ולא הנה בה פדי להמית על מתניו, ומת - פטור ממיתת בית דין, ואינו גולה; שאין ההורג פגונה גולה¹⁶. אבל¹⁷ אם נתפון להפוטו על מתניו, והנה בה פדי להמית על מתניו, והלכה לה על לבו, ומת - הרי זה נהרג¹⁸. וכן כל פיוצא פנה.

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף-על-פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף-על-פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

ג. המכה את חברו באבן¹⁹ או באגרופ²⁰ וכיוצא בהן - אומדין²¹ אותו. אם אמדוהו לחיים - נותן חמשה דברים²² ונפטור²³. ואפלו חלה המכה והכביד²⁴ ומת מחמת המכה - הרי זה פטור²⁵. ואם אמדוהו למיתה - אוסרין את המכה בבית הסתר מיד²⁶, וממתנינים לזה²⁷: אם מת²⁸ - יהרג המכה, ואם הקל ונתרפא רפואה שלמה²⁹ והלך בשוק³⁰ על רגלי³¹ כשאור הבריאים³² - משלם המכה³³ חמשה דברים ונפטור³⁴.

69) סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. 71) מגן. 72) או הסיר. 73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בכור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. 74) לאחר שדחף. 75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

יב. הזורק⁷⁶ צורר⁷⁷ פכתל⁷⁸, וחזרה האבן לאחוריה והרגה - חייב מיתת בית דין, שפכתו היא פאה. וכן אלו שמשחקין בכדור⁷⁹, שהתרו בהן⁸⁰ והרגו⁸¹: בתוף ארבע אמות⁸² - פטורין⁸³; חוץ לארבע אמות, אפלו לסוף מאה אמה⁸⁴ - חייבין⁸⁵. והוא, שיש בה פדי להמית, כמו שבארנו⁸⁶.

76) שנתכוון להרוג את חברו, סנהדרין עז: 77) אבן. 78) והכה בכוח כותל. 79) ומכים בו ככותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. 80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חברים. 81) במזיד. 82) מן הכותל. 83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע אמות, ולפיכך יש לדונן כהמית שלא בכונה. 84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. 85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. 86) למעלה הלכה א.

יג. זרק אבן למעלה, והלכה לצדדין והרגה⁸⁷ - חייב⁸⁸. הכופת את חברו והניחו במקום שאינו יכול לברוח, והציה⁸⁹ עליו מים ומת - הרי זה נהרג עליו. והוא⁹⁰, ששמות מכח ראשון⁹¹ הבא ממעשהו.

87) בשעת נפילתה לצדדים. 88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבו. 89) שהפנה את זרם המים אליו. 90) בתנאי. 91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

פרק רביעי

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכבד. ופירוש על משנתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

א. המתפון² להרג את זה והרג את זה³ - פטור⁴ ממיתת בית דין, ומן התשלומין⁵, ומן הגלות⁶; לפי שאין ערי מקלט קולטות אותו⁷, כמו שיתבאר⁸. לפיכך, הזורק אבן לתוף עדה מישראל⁹ והרג אחד מהן - פטור¹⁰ ממיתת בית דין¹¹.

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכ"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

ו. הפוהו⁴³ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעֶשְׂרֵה מְקוֹלוֹת וְמָת, בֵּין עֲשָׂרֵהוּ בְּזֶה אַחַר זֶה⁴⁴ בֵּין שְׁהִפּוּהוּ כְּאַחַת - פֶּלֶן פְּטוּרִין⁴⁵ מִמִּיתָת בֵּית דִּין; שְׁנֵאֲמַר: כֹּל נֶפֶשׁ אָדָם⁴⁶ - עַד שְׂיֵהֶיָהּ אַחַד שְׁהָרַג כֹּל הַנֶּפֶשׁ⁴⁷. וְהוּא הַדִּין לְשָׁנִים שְׂדַחְפּוּהוּ אוֹ שְׂכַבְשׁוּהוּ⁴⁸ לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שְׂהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ⁴⁹ מִבִּינֵיהֶן וְהָרַג⁵⁰ - שְׂפֶלֶן פְּטוּרִין⁵¹.

(43 סנהדרין עח. (44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. (45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. (46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". (47) ובהכוחו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. (48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. (49) שם פ. (50) אף-על-פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. (51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו'] מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם-כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

ז. זָרְקוּ⁵² בּוֹ עֲשָׂרָה אֶבֶן זֶה אַחַר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן אֵין בָּהּ פְּדֵי לְהַמִּית, וְזָרַק אַחַד אֶבֶן בְּאַחֲרוֹנָהּ וַיֵּשׁ בָּהּ פְּדֵי לְהַמִּית, וְמָת - הָרִי זֶה הָאֲחֵרוֹן נִהָרַג עֲלָיו⁵³. רוֹצֵחַ⁵⁴ שְׁנֵגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעַרַב בְּאַחֲרִים⁵⁵ וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא מֵהֶן - פֶּלֶן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שְׁנִתְעַרַב בְּרוֹצְחִים אַחֲרָיו שְׁנֵגְמַר דִּין - פֶּלֶן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה; שְׂאִין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֹא בְּפָנָיו⁵⁶. וְאוֹסְרִין אֶת פֶּלֶן⁵⁷.

(52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. (53) שם. (54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכך נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. (55) כשרים. (56) ואפילו יבואו כולם בפני ב"ד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". (57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

(19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). (20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. (21) בית-דין (שם עח): (22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא-קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. (23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). (24) חוליו. (25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). (26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטיל בשוק, תלמוד-לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). (27) שמא יבריא המוכה. (28) ואפילו לאחר זמן. (29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. (30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. (31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. (32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. (33) אף-על-פי שאמדוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. (34) ורק אז יצא זכאי.

ד. זֶה שְׁנֵאֲמַר בְּתוֹרָה עַל מִשְׁעֲנָתוֹ³⁵ - אֵינוֹ שְׂיֵהֶלֶף וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמָּטָה אוֹ עַל אַחַר, שְׂאֲפִלוֹ הַנוֹטָה לְמוֹת יָכוֹל לְהִלָּף עַל הַמִּשְׁעֲנָת. לֹא נֵאֲמַר מִשְׁעֲנָתוֹ אֲלֹא שְׂיֵהֶיָהּ מְהִלָּף עַל מִשְׁעֲנַת בְּרִיּוֹ³⁶, וְלֹא יֵהֶיָהּ צָרִיף כֹּחַ אַחַר לְהִשְׁעָן עָלָיו.

(35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". (36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

ה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה³⁷, וְהִקְלָה³⁸ מִמֶּה שְׂהֵיָהּ³⁹, וְלֹאֲחַר מִפְּאֵן הַכְּבִיד וְמָת - הָרִי זֶה נִהָרַג⁴⁰. וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֲמָד שְׁנֵי⁴¹ כְּשֶׁהִקְלָה, שְׂרָגְלִים לְדָבָר⁴².

(37) שיערו בית-דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. (38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. (39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. (40) כדעת החכמים שם. (41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר-כך ומת, כלמעלה הלכה ג. (42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעברו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. (71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". (72) במקרא: ויצא... ויעמד. (73) סנהדרין קב: (74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. (75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה-זרה, שהיה בידו לפני כן. (76) על-ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים-א כא.

י. האפיקורסים⁷⁷, והם עובדי עבודה זרה⁷⁸ או העושה עברות להכעיס, אפלו אכל נבלה⁷⁹ או לבש שעטנז⁸⁰ להכעיס⁸¹ - הרי זה אפיקורוס⁸², וְשׁוֹפְרִין⁸³ בתורה ובנבואה⁸⁴ - מצנה להרגן⁸⁵. אם יש בידו פח להרגן בסניף⁸⁶ בפרהסיא⁸⁷ - הורג; ואם לאו - בא עליהן פעילות⁸⁸ עד שיסכב⁸⁹ הריגתן. כיצד? ראה אחד מהן שנפל לבאר, והסלם בבאר - מסלקו, ואומר: הריני טרוד להוריד בני מן הגג, ואחזירנו לך⁹⁰. וכיוצא⁹¹ בדרברים אלו.

(77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". (78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה-זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. (79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. (80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. (81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור ככוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. (82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. (83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. (84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על-ידו להיות שלוהיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות רח. (85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכ"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו: כותוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקורסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והר"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך" חושן-משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף-קטן יט. (86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו... והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). (87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. (88) בתואנה, לבדות סיבה.

ח. ההורג⁵⁸ נפשות, ולא היו שם עדים רואין אותו כאחת, אלא ראהו האחד אחר האחד⁵⁹, או שהרג בפני עדים בלא התראה⁶⁰, או שהכחשו העדים בפדיקות⁶¹ ולא הכחשו בחקירות⁶² - כל אלו הרצחנים פונסין אותן לכפה⁶³, ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ⁶⁴ עד שיצרו⁶⁵ מעיהן, ואחר כך מאכילין אותן שעורים עד שתבקע פרוסם⁶⁶ מכבד החלי.

(58) סנהדרין פא: (59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: (60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. (61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: (62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. (63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. (64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. (65) שנעשים צרים. (66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

ט. ואין עושין דבר זה לשאר מחיבי מיתת בית דין; אבל אם נתחייב מיתה - ממתין אותו, ואם אינו חייב מיתה - פוטרין אותו. שאף על פי שיש עונות חמורין משפיות דמים⁶⁷, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיות דמים. אפלו עבודה זרה⁶⁸, ואין צריך לומר עריות⁶⁹ או הלול שבת, אינן כשפיות דמים; שאלו עונות הן מעברות שבין אדם למקום, אבל שפיות דמים מעברות שבינו לבין חברו. וכל מי שיש בידו עון זה - הרי הוא רשע גמור. ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה, ולא יצילוהו מן הדין; שנאמר: אדם עשק בדם נפש וגומר⁷⁰. צא ולמד מאחאב עובד עבודה זרה, שהרי נאמר בו: רק לא היה כאחאב⁷¹, וכשנסדרו עונותיו וזכותיו לפני אלהי הרוחות, לא נמצא עון שחייבו פליה, ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו, אלא דמי נבות; שנאמר: ותצא הרוח ותעמד⁷² לפני ה' - זה רוח נבות⁷³, ונאמר לו: תפתה⁷⁴ וגם תוכל⁷⁵. והרי הוא הרשע לא הרג בידו אלא סבב⁷⁶, קל וחומר להורג בידו.

(67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממתת סייף שבאה על שפיות דמים. (68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. (69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. (70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"לָנוּם אֵל עִיר מִקְלָטוֹ."

באיסור לקיחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו" אבל לא ציטט את המשך הפסוק " ...לשוב לשבת בארץ ... כו". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל'ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט את המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל'ת הוא רק לאחר שגלה, שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.

אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו), משמע שמצוות לא-תעשה שלא ליקח כופר לנפש רוצח, מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצוות-עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) בלא כוונה. 3) מן העיר. 4) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצווה על בית הדין להגלותו. 5) ממון, לכפר על החטא. 6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 7) קודם שימות הכהן הגדול. 8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). נפשו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות ויפטור ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם].

ב. אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מייד; אַבְל אִם חָבַל בּוֹ בְּשִׁגְגָה, אֵף עַל פִּי שְׁאֲמֹדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָלָה וָמָת - אֵינּוּ גּוֹלֵה¹⁰; שְׁמָא הוּא קָרַב אֶת מִיתַת עֲצָמוֹ¹¹, או הרוח נכנסה¹² בחבורה והרגתהו. אִפְלוּ שָׁחַט בּוֹ כֵּל שֵׁנֵי הַסִּימָנִים¹³ וְעַמְד מְעֻט¹⁴ - אֵינּוּ גּוֹלֵה עַל יָדוֹ. לְפִיכָף¹⁵, אִם לֹא פָּרַס כְּלָל¹⁶, או שִׁשְׁחָטוּ¹⁷ בְּמָקוֹם שְׁאִין הָרוּחַ מְנַשְׁבֶּת בּוֹ, כְּגוֹן בֵּית סָתוּם¹⁸ שֶׁל שֵׁשׁ - הָרִי זֶה גּוֹלֵה¹⁹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 10) הדין שאוסרים את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 11) על ידי

89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

יא. אַבְל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁹² שְׁאִין בְּיַנְיָנוּ וּבִינָם מְלַחְמָה⁹³, וְרוֹעֵי בְּהֵמָה זָקָה⁹⁴ מִיִּשְׂרָאֵל וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אֵין מְסַבְבִּים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאִסוּר לְהַצִּילָן⁹⁵, אִם נָטוּ לְמוֹת⁹⁶. כְּגוֹן שְׂרָאָה אַחַד מֵהֵן שֶׁנִּפְלַל לָם - אֵינּוּ מְעַלְהוּ. שְׁנָאֲמַר: לֹא תַעֲמִד⁹⁷ עַל דָּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה רֵעֶךָ⁹⁸.

92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה-זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בכהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבכים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַבְרָה וְהַעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ⁹⁹ וְשׂוֹנֵה בּוֹ תְּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה זָקָה¹⁰⁰ שֶׁפָּקְרוּ¹⁰¹ בְּגִזְלָהּ וְהֵם הוֹלְכִים בְּאֹרְחָן; אַבְל יִשְׂרָאֵל בְּעַל עֲבֵרוֹת שְׁאֵינּוּ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תְּמִיד, אֵלָא עוֹשֵׂה עֲבֵרוֹת לְהִנָּאת עֲצָמוֹ, כְּגוֹן אוֹכַל נְבִלוֹת לְתַאבּוֹן¹⁰² - מַצָּה לְהַצִּיל¹⁰³, וְאִסוּר לְעַמְד עַל דָּמוֹ¹⁰⁴.

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום ורוב היום, ואף-על-פי שהם חוטאים מחמת תאוה ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאוה היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

~ יום רביעי י' כסלו ~

פָּרֵק חֲמִישִׁי

1) יבאר כל ההורג בשגגה שגולה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

א. כָּל הַהוֹרֵג בְּשִׁגְגָה² - גּוֹלֵה מִמִּדְיָנָה³ שֶׁהָרַג בָּהּ לְעָרֵי מִקְלָט. וּמַצּוֹת עֲשֵׂה⁴ לְהַגְלוֹתוֹ, שְׁנָאֲמַר: וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהִזְהָרוּ בֵּית דִּין שְׁלֹא יִקְחוּ כִפְרִי⁵ מִן הַרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה⁶ כְּדִי לֵישַׁב בְּעִירוֹ⁷, שְׁנָאֲמַר: וְלֹא תִקְחוּ כִפֶּר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. (31) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה.

ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג³² אֶת אָבִיו בְּשִׁגְגָה - גּוֹלָה. וְכֵן הָאֵבֶן שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גּוֹלָה עַל יָדוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³³? כִּשְׁהָרַגוּ שְׂלֵא בְּשַׁעַת לְמוֹד, אוֹ שֶׁהָיָה מְלֻמְדוֹ אֲמִנּוֹת אַחֲרַת שְׂאִינוֹ צְרִיף לָהּ³⁴; אֲכַל אִם יֵסֵר בְּנוֹ קִדְי לְלַמְדוֹ תוֹרָה אוֹ חֻקָּמָה³⁵ אוֹ אֲמִנּוֹת³⁶, וְנָתַת - פְּטוּר³⁷.

(32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. (33) שהאב גולה. (34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. (35) ועושה בזה מצוה. (36) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). (37) והטעם ראה בהלכה ו.

ו. וְכֵן הָרֵב הַמִּכָּה אֶת תַּלְמִידוֹ³⁸, אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלְּבֹא לְדִין³⁹, וְהִמִּיתוֹ בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר מִגְּלוּת. שְׁנֵאמַר: לְחֹטֵב עֵצִים⁴⁰ - לְדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת. יֵצֵא הָאֵבֶן הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרֵב הַרְוֵה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהָיָה שִׁגְגוֹ וְהָרַגוּ בְּשַׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.

(38) כדי ללמדו. (39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמרוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב): "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". (40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

ז. בַּתְּחִלָּה⁴¹ אָחַד שׁוֹגֵג⁴² וְאָחַד מְזִיד⁴³ מְקַדְּמִין⁴⁴ לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שָׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שְׁנֵאמַר: וְשָׁלְחוּ זְקֵנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אוֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה - מִמִּיתֵין אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: וְנִתְּנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם⁴⁵; מִי שֶׁנִּפְטָר⁴⁶ - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הַרְצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גְּלוּת - מִחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ, שְׁנֵאמַר: וְהִשִּׁיבוּ⁴⁷ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.

(41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: (42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. (43) ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל"

שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם (ע: 12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. (13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. (14) ולא מת מיד. (15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. (16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. (17) לשונו של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. (18) בלי חלון. (19) כי החובל עשה את המיתה כולה.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בְּשִׁגְגָה אֶת הָעֶבֶד²⁰ (אוֹ אֶת גֵּר תוֹשֵׁב²¹) - גּוֹלָה²². וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בְּשִׁגְגָה²³ אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תוֹשֵׁב²⁴, וְכֵן גֵּר תוֹשֵׁב שֶׁהָרַג אֶת גֵּר תוֹשֵׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בְּשִׁגְגָה - גּוֹלָה. שְׁנֵאמַר: לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָגֵר וְלַתוֹשֵׁב בְּתוֹכָם²⁵.

(20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). (21) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן-נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. (22) [המשנה (מכות ח:)] אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה. (23) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. (24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. (25) והמשך הכתוב: התיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

ד. גֵּר תוֹשֵׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁגְגָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שִׁגְגָה²⁶ - הָרִי זֶה נִהְרַג²⁷. אָדָם מוּעַד לְעוֹלָם²⁸. וְכֵן גֵּר תוֹשֵׁב שֶׁהָרַג גֵּר תוֹשֵׁב מִפְּנֵי שַׁעֲלָה עַל דַּעְתוֹ שְׁמַתָּר לְהָרְגוֹ - הָרִי זֶה קָרוֹב לְמִזִּיד²⁹ וְנִהְרַג³⁰ עֲלָיו, הוֹאֵיל וְנִתְפָּוֵן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהָרַג אֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּשִׁגְגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת³¹ אוֹתוֹ; שְׁנֵאמַר: לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל.

(26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. (27) שהרי בן-נח הוא, ובן-נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז). בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. (28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. (29) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). (30) אף על פי שלא הותרה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שְׁהָרְגוּ בְּחִזְיוֹתָם⁵⁸ עִם הַשְּׂנִיִּים שְׂשׂוּמְרִין אוֹתוֹ⁵⁹.
נִכְנָס⁶⁰ לְעִיר מְקַלְטוֹ וַיֵּצֵא חוּץ לְתַחוּמָהּ בְּדוֹן - הָרִי
זֶה הַתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָהּ⁶¹, וַרְשׁוֹת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ.
וְאִם הָרְגוּ כָּל אָדָם - אֵין חֲבִיב עָלָיו⁶²; שְׂנֵאָמַר:
אֵין לוֹ דָּם⁶³.

56) בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה
שייך להלכה ט. (57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה
ז). (58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. (59) לא
שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר
בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג
את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים
היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו
פטור, ראה למעלה הלכה ח. (60) כאן מתחילה כנראה
הלכה י. (61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי
בעיר מקלטו ישב..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז
הלכה ח. (62) אבל לכתחילה אסור להרגו. (63) "ואם
יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו
גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורוצח גואל הדם את
הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג
את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב
עליו (ספרי מסעי, קס).

יא. יֵצֵא חוּץ לְתַחוּם עִיר מְקַלְטוֹ בְּשִׁגְגָה - כָּל
הַהוֹרְגוֹ, בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׂאָר אָדָם, גּוֹלָה⁶⁴ עַל
יָדוֹ. הָרְגוּ בְּתוֹךְ תַּחוּם⁶⁵ עִיר מְקַלְטוֹ, אֶפְלוֹ גּוֹאֵל
הַדָּם - הָרִי זֶה נִהְרַג עָלָיו⁶⁶.

64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג
בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו
גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם
(מנחת חינוך מצוה תי).] (65) [המדובר גם ברוצח שהקדים
וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז)].
66) שאם לא כן אין תועלת בבדיחתו לעיר מקלט לפני
שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל
בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו
אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו
אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני
גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה
ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1.
אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר
מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם
הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה
ט"ו). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3.
יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור
לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה.
וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י"א). 5. שוגג קרוב
לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח
פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק
ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים
אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין

(דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. (44) בורחים
תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם
ט:). (45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין
ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). (46) ממיתה
ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג-ד. (47) משמע שכבר
היה שם.

ח. כְּשִׂמְשִׁיבִינָךְ אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׂנֵי תַלְמִידֵי
חֲכָמִים⁴⁹, שְׂמָא יְהָרְגוּ גּוֹאֵל הַדָּם בְּדֶרֶךְ⁵⁰. וְאוֹמְרֵי⁵¹
לְהָם⁵²: אַל תִּנְהַגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, כְּשׁוֹגֵג כָּאֵ
מַעֲשֵׂה לְיָדוֹ.

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:).
49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח,
שם ט: (50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ
לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט).
51) [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם
דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס
בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש
המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. (52) לגואלי הדם,
לשכך חמתם.

ט. רוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה שְׁהָרְגוּ גּוֹאֵל הַדָּם חוּץ לְתַחוּם⁵³
עִיר מְקַלְטוֹ⁵⁴ - פְּטוּר; שְׂנֵאָמַר: וְלוֹ אֵין מְשַׁפֵּט
מָוֶת⁵⁵.

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם
שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:).
54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין
הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד
בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו
בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר
מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י
בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין
גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב
בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך
עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע
זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד
או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:)
"רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך
כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר
"שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים
וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגותו.
55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי
הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע
יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני
בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י
ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו",
ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם
הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר
מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

י. אֶחָד⁵⁶ הַהוֹרְגוּ בְּדֶרֶךְ קָדָם שְׂיַפְנִס⁵⁷ לְעִיר מְקַלְטוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גג המזבח. (79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. (80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

א. שְׁלֹשָׁה הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כוֹנֵה.

2) את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

ב. **יֵשׁ הוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה.** וְזֶהוּ שֵׁנְאָמַר בּוֹ: **וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה.** וְדִינוֹ: **שֵׁיגְלָה.** לְעָרֵי מִקְלָט וַיִּנְצֵל,⁶ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁷

3) ללא שום כוונה. (4) לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. (5) חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. (6) נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". (7) בפרק חמישי.

ג. **וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשִּׁגְגָה קְרוֹב לְאַנְס.** וְהוּא: **שֵׁינְאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאָרַע פְּלֵא,** שְׂאִינוּ מְצִיֵי בְּרַב מְאָרְעוֹת בְּגִי אָדָם. וְדִינוֹ: **שֶׁהוּא פְטוּר מִן הַגְּלוּת,**¹⁰ וְאִם הִרְגוּ גוֹאֵל הַדָּם - נִהְרַג עֲלֵיוֹ.¹¹

8) ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח"ד. (9) מקרה נדיר. (10) לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. (11) רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלט (במדבר לה, כ"ט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעונו חמור, מה שאין-כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

ד. **וְיֵשׁ הוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְתִהְיֶה הַשִּׁגְגָה קְרוֹבָה לְזִדּוֹן.** וְהוּא: **שֵׁיִהְיֶה בְּדָבָר כְּמוֹ שִׁשְׁעָה,**¹³ או שִׁהְיֶה לוֹ לְהַזְהֵר וְלֹא נִזְהָר. וְדִינוֹ: **שְׂאִינוּ גוֹלָה.** מִפְּנֵי שֶׁעוֹנוֹ חָמור, אֵין גְּלוּת מְכַפֶּרֶת לָו.¹⁴ וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ,¹⁵ שְׂאֵינֶן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְּחִיב גְּלוּת בְּלִבְד.¹⁶ לְפִיכָף, אִם מְצָאוּ גוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מְקוֹם¹⁷ וְהִרְגוּ - פְּטוּר.

12) אף-על-פי שלא התכוון להרוג. (13) ראה להלן הלכה ו, ודוגמה. (14) כלפי שמים. (15) אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. (16) ולא זה שאין לו כפרה בגלות. (17) אפילו בעיר מקלט.

ה. **וְמֵה יַעֲשֶׂה זֶה?**¹⁸ **יֵשֵׁב וְיִשְׁמַר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם.**

לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף-על-פי שהוברר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א).

יב. **הַמְּזַבֵּחַ קוֹלֵט⁶⁷. שֵׁנְאָמַר בְּהוֹרֵג בְּזִדּוֹן⁶⁸: מַעַם מְזַבְּחִי⁶⁹ תִּקְחֵנוּ לְמוֹת, מִפְּלֵל שֶׁהוֹרֵג בְּשִׁגְגָה אֵינוּ נִהְרַג בְּמִזְבֵּחַ. לְפִיכָף, הַהוֹרֵג בְּשִׁגְגָה וְקָלְטוּ מְזַבֵּחַ, וְהִרְגוּ שָׁם גוֹאֵל הַדָּם - הִרִי זֶה נִהְרַג עֲלֵיו, כְּמוֹ שֶׁהִרְגוּ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.**

67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). (68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". (69) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה). שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

יג. **אֵין קוֹלֵט⁷⁰ אֶלָּא גִגוֹ שֶׁל מְזַבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים⁷¹ בְּלִבְד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹהֵן וְעַבְדוֹהַ בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר, או כֹהֵן שְׂאִינוּ עוֹבְד בְּשַׁעָה שֶׁנִּהְרַג⁷², או שִׁהְיֶה עוֹבְד וְלֹא הִיָּה עַל גִּגוֹ שֶׁל מְזַבֵּחַ אֶלָּא סְמוּךְ לוֹ אוֹ אֶחָזוּ בְּקִרְוַתוֹ⁷³ - אֵינוּ נִקְלָט.**

70) את ההורג בשגגה. (71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). (72) על ידי גואל הדם. (73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים א ב, כח).

יד. **וְכֵן מִי שֶׁקָּלְטוּ הַמְּזַבֵּחַ - אֵין מְנִיחִין אוֹתוֹ שָׁם, אֶלָּא מוֹסְרִין [לו] שוֹמְרִין וּמְגַלִּין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ⁷⁴. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים⁷⁵? בְּמַחֲבֵב גְּלוּת⁷⁶; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יִהְרַגְנוּ בְּדִין הַמְּלָכוּת⁷⁷, או מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִהְרַגוּהוּ בְּהוֹרָאת שַׁעָה, וּבְרַח לַמְּזַבֵּחַ וְנִסְמָךְ לֹו⁷⁸, וְאֶפְלוּ הִיָּה זָר - הִרִי זֶה נִצֵּל⁷⁹, וְאֵין לִוְקָחִין אוֹתוֹ מַעַם הַמְּזַבֵּחַ לְמוֹת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם פֶּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין⁸⁰ בְּעִדוֹת גְּמוּרָה וְהִתְרָאָה, כְּשֶׁאָר כָּל הַרְוָגֵי בֵּית דִּין תְּמִיד.**

74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. (75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. (76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. (77) כגון המורד במלך או המבוזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. (78) ולא דווקא על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הברזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר-כך.

י. השוואת ⁴¹ שְׁהָרַג בְּשִׁגְגָה - אינו נקלט; שְׁנֹאֲמַר ⁴²: והוא לא אויב לו ⁴³. חֲזַקְתָּ ⁴⁴ שְׁהוּא קְרוֹב לְמִזִּיד ⁴⁵. וְאִי זֶהוּ שׁוֹנֵא? זֶה שְׁלֵא דְבַר עֲמוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים ⁴⁶ מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זְוִית ⁴⁷ וְהִמִּיתוּ שָׁם בְּשִׁגְגָה, או שְׁדַחְפוּ בְּגוֹפּוֹ ⁴⁸, או נִחְפְּנוּ לְזִרְקָה ⁴⁹ שְׁתִּימִים ⁵⁰ וְזִרְקָה אֲרַבְעֵ, או שְׁעַלָה עַל דַּעְתּוֹ שְׁמַתָּר לְהַרְגוֹ ⁵¹, או שְׁנִתְפַּנּוּ לְהַרְגוֹ זֶה ⁵² וְהָרַג אֶת זֶה, אֶפְלוּ נִתְפַּנּוּ לְהַרְגוֹ עוֹבֵד פּוֹכְבִים ⁵³ או בְּהִמָּה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל - הָרִי פֶל אֱלוֹ קְרוֹבִין לְמִזִּיד, וְאִינָן נִקְלָטִין.

(41) מכות ט: (42) בהורג וחייב גלות. (43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). (44) חזקה עליו. (45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. (46) סנהדרין כז: (47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). (48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זז, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף-משנה). ראה לקמן הערה עו. (49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". (50) מרחק שתי אמות. (51) "האומר מותר - קרוב למזיד הוא", שם. (52) ישראל, ומשום כך אין זה שוגג. (53) שאין מיתה על הריגתו, ראה למעלה פרק ב הלכה יא.

יא. הַנְּכַנְס ⁵⁴ לְחֻצְרָא בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת, וְהָרַגוּ בְּעַל הַבַּיִת בְּשִׁגְגָה - פְּטוּר מִן הַגְּלוּת; שְׁנֹאֲמַר ⁵⁵: וְאִשֵּׁר יָבֵא אֶת רַעְהוּ בִיעֵר ⁵⁶ - מֵה יַעַר שְׁיֵשׁ רִשׁוֹת לְנִהְרַג ⁵⁷ לְהַכְנִס לְשָׁם, אָף פֶל פִּיּוּצָא בּוֹ. לְפִיכָה, הַנְּכַנְס לְחֻנּוֹת הַנְּגָרָה ⁵⁸ שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת ⁵⁹, וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטַפְּחָה לּוֹ עַל פְּנֵיו וְמָת - פְּטוּר מִגְּלוּת; וְאִם נִכְנַס בְּרִשׁוֹת - הָרִי זֶה גוֹלָה ⁶⁰.

(54) מכות ח. (55) בהורג בשגגה שחייב גלות. (56) לחטוב עצים. (57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורגו בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. (58) בבא-קמא לב: (59) הנגר נתן לו רשות להכנס. (60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

יב. מִי שֶׁהָיָה דוֹלָה ⁶¹ אֶת הַחֲבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגַּג, וְנִפְסַק הַחֲבִיל, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהִרְגָתְהוּ; או שֶׁהָיָה עוֹלָה בְּסֵלָם, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהִרְגוֹ - פְּטוּר מִן הַגְּלוּת. שְׁזָה פְּמוֹ אָנוֹס הוּא ⁶²; שְׁאִין זֶה דְבַר הַקְּרוֹב לְהַיּוֹת בְּרַב הַעֲתִים, אֲלֵא פְּמוֹ פְּלֵא ⁶³ הוּא. אֲבָל אִם הָיָה מְשֻׁלָּשׁ אֶת הַחֲבִית ⁶⁴, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ

וְכֵן פֶל הַרְצָחָנִים ¹⁹ שְׁהָרַגוּ ²⁰ בְּעַד אֶחָד ²¹ או פֶלֵא הַתְּרָאָה ²² וְכִיּוּצָא בְּהֵן ²³, אִם הָרַגְן ²⁴ גּוֹאֵל הַדָּם - אִין לְהֵם דְּמִים. לֹא יְהִי אֱלוֹ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרַג פֶלֵא פְּוֵנָה.

(18) שלא יהרג. (19) ראה למעלה פרק ד הלכה ח. (20) בכוונה. (21) שני עדים והתראה דרושים למיתת בית-דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג כלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. (22) בפני שני עדים. (23) כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. (24) בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

ו. פִּיצֵד ²⁵ הַזִּרְקָה ²⁶ אֲבָן לְרִשׁוֹת הַרְבִּים וְהָרַגָה, או הַסּוֹתָר פְּתוֹל לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְנִפְלָה אֲבָן וְהִמִּיתָהּ, בֵּין שְׁפִתָּרוּ בִיּוֹם ²⁷ בֵּין שְׁפִתָּרוּ פְּלִילָה - הָרִי זֶה קְרוֹב לְמִזִּיד ²⁸, וְאִינוּ נִקְלָט; מִפְּנֵי שְׁזוֹ פְּשִׁיעוֹת הִיא, שְׁהָרִי הָיָה לּוֹ לְעִיּוֹן ²⁹ וְאַחַר כֵּן יִזְרַק או יִסְתָר.

(25) שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. (26) ולא התכוון להרוג (מכות ח.). (27) שפשיעתו גדולה, שבעיניו קל יכול היה לראות את העובר בדרך. (28) ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. (29) אם ישנם עוברי דרכים, שם.

ז. סִתְרוּ לְאִשְׁפָּה ³⁰ פְּלִילָה: אִם הַרְבִּים מְצוּיִין בְּהָיָה ³¹ - הָרִי זֶה קְרוֹב לְמִזִּיד ³², וְאִינוּ נִקְלָט; וְאִם אִין הַרְבִּים מְצוּיִין בְּהָ פְּלֵל - הָרִי זֶה קְרוֹב לְאָנוֹס, וְפְטוּר מִן הַגְּלוּת.

(30) שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. (31) לעשות צרכיהם. (32) שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

ח. הָיָתָה הָאִשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהַפְנוֹת בְּהָ ³³ פְּלִילָה, וְאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַפְנוֹת בְּהָ בִיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם ³⁴ וְיָשָׁב שָׁם, וְנִפְלָה עָלָיו אֲבָן בְּשַׁעַת סִתְיָהּ, וְמָת - הָרִי זֶה גוֹלָה ³⁵. וְאִם אַחַר שְׁנִפְלָה הָאֲבָן ³⁶ בָּא זֶה וְיָשָׁב, וְנִפְלָה עָלָיו וְמָת - הָרִי זֶה פְטוּר ³⁷ מִן הַגְּלוּת.

(33) בני אדם לעשיית צרכיהם. (34) ביום. (35) מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס איננו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמישהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל באשפה. (36) מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. (37) הטעם בהלכה ט.

ט. וְכֵן הַזִּרְקָה ³⁸ אֶת הָאֲבָן, וְאַחַר שְׁיַצָּאת מִיָּדוֹ הוּצֵא הָלָה אֶת רִאשׁוֹ ³⁹ וְקִבְּלָהּ - פְּטוּר מִגְּלוּת; שְׁנֹאֲמַר: וְמִצָּא אֶת רַעְהוּ ⁴⁰ - פְּרִט לְמִמְצִיא עֲצָמוֹ.

(38) שם. (39) מן החלון. (40) בחוטב עצים ביער ונשל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. פיצד? הִיָּה עוֹלָה בְּסֵלִים⁷⁸, וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיכָה⁷⁹ מתחת רגליו ונפלה⁸⁰ והמיתה - פטור⁸¹ מן הגלות. וכן המתפונן לזרק פצד זה, והלכה לה לצד אחר⁸²; או שהיתה לו אבן מנחת⁸³ בחיקו, ולא הפיר בה מעולם⁸⁴, ועמד, ונפלה⁸⁵ והמיתה; וכן הסומא⁸⁶ שהרג בשגגה - כל אלו פטורין מן הגלות, מפני שהן קרובין לאנס.

(78 שם. (79 מדריגה. (80 שזוהי ירידה ממש. (81 כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד משנה שם. (82 כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: (83 בבא קמא כו: (84 כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן. (85 על אדם. (86 כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו שסומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

טו. היתה אבן בחיקו⁸⁷, והפיר בה ושכחה, ועמד, ונפלה והמיתה - גולה; שגגה: בשגגה - מפלל שהיתה לו ידיעה⁸⁸. נשטט⁸⁹ הברזל מן העץ המתבקע⁹⁰ - אינו גולה; מפני שאין זה בא מפחו אלא מפח פחו⁹¹, ונמצא כמו אנס⁹². וכן הזורק אבן⁹³ לתמר להפיל תמרים, ונפלו מן התמרים על תינוק והרגוהו - פטור; מפני שנפלו מפח פחו⁹⁴. וכן כל פיוצא בזה משאר הסבות.

(87 בבא קמא שם. (88 ואף-על-פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור-המתחיל בשגגה. (89 משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. (90 נשטט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. (91 המכה בעץ היא כוחו, וניתזו הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. (92 כי הברזל נשטט כתוצאה מן המכה בעץ, אף-על-פי שהיה מהודק היטב בקת. (93 רב פפא, שם ח. (94 האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1 יבאר תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו, ועבד או אשה

והרגתהו; הִיָּה יוֹרֵד בְּסֵלִים, וְנִפֵּל עַל חֲבֵרוֹ⁶⁵; הִיָּה מַעְגָּל בְּמַעְגִּילָה⁶⁶, וְנִפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וְהָרְגָתָהּ - גולה; שגגה: ונפלה עליו וימת - שיפלה דרך נפילה. שהרי דרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק, ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הפכד לירד למטה במהרה⁶⁷; והואיל ולא זרז עצמו ותקן מעשיו יפה בשעת ירידה - יגלה. וכן כל פיוצא בזה.

(61 מן הבור (מכות ז.). (62 קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור-המתחיל אמר ליה. (63 נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. (64 מורידה מלמעלה למטה, ואף-על-פי שזוהר מלשברה. (65 והרגו, אף-על-פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. (66 מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. (67 ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

יג. קצב⁶⁸ שהיה מקצב⁶⁹, והגביה ידו בקופיץ⁷⁰ לאחוריו, והחזירו לשבר העצם, כדרך שעושין הקצבים: כל שימות בהולכה, שהיא ההגבהה מלפניו⁷¹ וירידה מאחוריו⁷² - אינו גולה עליו; וכל שימות בחזרה, שהיא עליה מאחוריו⁷³ וירידה מלפניו - גולה. זה הפלל⁷⁴: כל שבדרך ירידתו⁷⁵ - גולה; שלא בדרך ירידתו⁷⁶ - אינו גולה. ואפלו בירידה שהיא צרף עליה - אינו גולה⁷⁷.

(68 מוכר בשר, מכות ז: (69 קוצץ בשר. (70 סכין גדולה. (71 עליה היא ופטור. (72 המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. (73 תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנ כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף-משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם]. (74 משנה, שם. (75 והעליה מאחוריו בדרך ירידתו היא. (76 וירידה מאחוריו אינה בדרך ירידתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. (77 [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא - לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשטטה שליכה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לנזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד-משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגר"א מכות שם].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲשֵׂה יְדִיךָ לְמִזְנוֹתֶיךָ¹², אֲלֵא אִם פֶּן הָיָה מִסְפִּיקֶיךָ לָהּ¹³.

(7 כנעני. 8) שהרג את ישראל בשגגה. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. (9) לספק לו מזונות, אע"פ שכתוב "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי", ואמרנו בהלכה הקודמת "עשה לו כדי שיחיה", אין חובה זו מוטלת על רבו. והטעם, מפני ש"יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנך אלא חזור על הפתחים", שמצווים ישראל להחיות העבדים שביניהם, גיטין יב. הלכות עבדים פרק ה הלכה ג. (10) לספק לו מזונות אע"פ שכתוב "ונס אל אחת מן הערים האל בכתובה שנתן לה בשעת הנישואין. (11) משום שחובתו לספק לה מזונות אינה מותנית במעשה ידיה. (12) אני מוחל לך על מעשה ידיך ששייכים לי, ואת תמחלי לי על מזונותיך שאני חייב לך. (13) אבל במספיקים לה, יכול הוא לומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ואינו חייב לזון אותה, אע"פ שזה מכביד עליה, שאין דרכה לחפש עבודה בעיר מקלט, שאין מכירים אותה (שם).

ג. רוצח¹⁴ שנגמר דינו¹⁵ להגלותו, ומת קדם שיגלה - מוליכין עצמותיו לשם¹⁶. ורוצח שמת בעיר מקלט¹⁷ - קוברין אותו שם¹⁸. ובעת שימות הפהן הגדול, מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו¹⁹.

(14) מכות יא: (15) בבית-דין. (16) לעיר המקלט. אע"פ שהטעם "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח" (דברים יט, 1) שוב אינו קיים. (17) אע"פ שכבר קיבל עונש גלות, עדיין לא נתכפר לו עד שימות הכהן הגדול. (18) כתוב בהורג בשוגג, שנס לעיר המקלט, שלוש פעמים "שמה" (במדבר לה, ו, יא, יט), ודרשו רבותינו: "שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו", "ספרי" שופטים, קפא; מכילתא דרשב"י משפטים כא; מכות שם. (19) לפי הכתוב "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם, כח), "איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו (בתוך הקרקע), הוי אומר זו קבורה", שם.

ד. שאר הלויים²⁰ השוכנים²¹ בערי מקלט²², פשימות אָחַד מֵהֶן - אינו נקבר בעיר ולא בתוך התחום²³; שְׁנַאֲמַר: ומגדשיהם יהיו לבקמתם ולרכשם ולכל חיתם²⁴ - לחיים נתנו ולא לקבורה²⁵.

(20) מכות יב. (21) ולא אלו שהוגלו לשם כרוצחים בשגגה. (22) שהן של הלויים, ככתוב: "ואת הערים אשר נתנו ללויים, את שש ערי המקלט" (שם, 1). (23) אלא נותנים להם בתי קבורות חוץ לתחום. (24) ולכ צרכי חייהם. ואין לפרש "חיה" ממש, שהרי כתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה היא (גדרים פא.). (25) ואע"פ שהרוצח נקבר שם, אין זו אלא קבורת עראי עד מות הכהן הגדול, ועוד שברוצח הדגישה התורה במפורש "שמה", שם תהא קבורתו (מכות שם).

ה. רוצח²⁶ שהרג בשגגה בעיר מקלט²⁷ - גולה פה

שגלתה, אם רבו ובעלה חייבים לזנום. ודין רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת. ורוצח שהרג בשגגה בעיר מקלט. ודין עיר מקלט שרובה רצחנים אם קולטת, והגולה אם יוצא מעיר מקלטו לעולם. ודין אחד מארבעה כהנים מחזיר את הרוצח כו'.

א. תלמיד שגלה² לעיר מקלט - מגלין רבו עמו; שְׁנַאֲמַר: וְחֵי - עֲשֵׂה לֹא פְדֵי שְׂיִחְיָהּ, וְחֵי בְּעֵלֵי חֲקָמָה³ וּמְבַקְשֶׁיהָ⁴ בְּלֹא תִלְמָד תִּוְרָה כְּמִיתָה חֲשׂוּבִין⁵. וְכֵן הָרַב שְׁגָלָה - מְגַלִּין וְשִׂיבְתוֹ עִמּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

תלמיד שגלה לעיר מקלט - מגלין רבו עמו כו'

וי"ל שמוסיף "וחי בעלי חקמה ומבקשה בלא תלמוד תורה, כמיתה חשובין" כהסבר מדוע מכינים לרוצח בשגגה את כל צרכיו על חשבון יהודי אחר ובפרט רבו, כי עניין זה הוא שאלה של חיים או היפך החיים, ומקורו בדברי הכתוב "החכמה תחיה בעלי".

וקשה לכאורה: מהרמב"ם משמע שמדובר בתלמיד הנמצא בדרגה כזו שכל חייו הם תלמוד תורה, עד שבלעדיה חייו כמיתה חשובין, אבל בגמרא (מכות ב, ב.) לא מצינו חילוק זה ואדרבא כהמשך דדין "מגלין רבו עמו" הביאה הגמ' "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון" ופירש רש"י שם "שלא יביאהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה ... שאינו מצוי אלא ברשעים" וא"כ איך מכניס הרמב"ם תלמיד כזה בתוך הסוג של "בעלי חקמה ומבקשה". וגם צריך להבין מהו מקורו בלשון "בעלי החכמה ומבקשה" והלא כתוב "החכמה תחי" בעלי" ומניין הוסיף גם מבקשי.

והביאור: בעלי החכמה הם אלה הלומדים תורה באופן ש"תורתו דילי" הוא" (קידושין ל"ב) עד שנעשים הבעלים על דברי התורה שלמדו - "נקראת על שמו", "ומבקשה" הם אלו שאינם עדיין בדרגה זו אבל מחפשים להיות בעלי החכמה, וכיון שהבטיחה תורה "יגעת ומצאת תאמין" הרי שבי"ח" הם כבעלי החכמה, ולכן "מגלין רבו עמו" כדי לעורר עניין זה מהכח אל הפועל.

(על פי לקו"ש חכ"ט ע' 33
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) מכות י. (3) הרב. (4) התלמידים. (5) שכתוב בתורה ובמצוותיה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה), וכתוב "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב). (6) שאין לו חיים בלא ישיבה (מכות שם).

ב. עָבַד⁷ שְׁגָלָה⁸ לעיר מקלט - אין רבו חֵיב לְזוּנוֹ⁹, ומעשה ידיו לרבו¹⁰. אָבַל אִשָּׁה שְׁגָלְתָה לעיר מקלט - בעלה חֵיב לְזוּנָהּ. וְאִינוּ יְכוּלִּים לֹאמַר לָהּ: צְאִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמעט את כל המצוות שבתורה. (51) וזהו פיקוח נפש של רבים. (52) שר צבא ישראל בימי המלך דוד. (53) ורשות לגואל הדם להרוג אותו. ומשום כך לא יצא, שאינו חייב לסכן חייו, כדי להציל חיי אחרים. (54) למעלה פרק ה הלכה י.

ט. אָחָד⁵⁵ פֶּהַן גְּדוֹל הַמְּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמְּשָׁחָה⁵⁶ וְאָחָד הַמְּרַבֵּה בְּבָגְדִים⁵⁷, וְאָחָד הַפֶּהַן הַגְּדוֹל הָעוֹבֵד⁵⁸ וְאָחָד הַפֶּהַן שֶׁעֵבֵר⁵⁹, כָּל אָחָד מֵאַרְבַּעַתֶּן שְׁמַת⁶⁰ - מִחֲזִיר⁶¹ אֶת הַרוֹצֵחַ⁶². אָבֵל מְשׁוּחַ מִלְחָמָה⁶³ אֵינוֹ מִחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כֹּהֵן הַדִּיּוֹט⁶⁴.

(55) בין . . . ובין (מכות יא.). (56) הכהנים הגדולים מימות משה עד שנגנו שמן המשחה בימי המלך יאשיהו (יומא נב:). (57) הכהנים הגדולים ששימשו מיאשיהו ואילך. והיה הכהן הגדול מתחנך בריבוי בגדים, היינו בלבישת שמונה בגדים במקום ארבעה שלבש קודם לכן (הוריות יב.). (58) משמש אז בכהונה גדולה. (59) שנטמא כהן גדול או חלה, ומינוו אחר תחתיו זמנית, וכשנתרפא הכהן וחזר לעבודתו, הפעירו את האחר מתפקידו, ונקרא "כהן שעבר". (60) אפילו הכהן שעבר, שכל עבודתו לשעה היתה, ואע"פ שהכהן הקבוע העובד עדיין חי, מכות יא: (61) במיתתו. (62) מעיר מקלטו לעירו. (63) הנואם בפני העם לפני המלחמה (דברים כ, ב.). (64) ככהן פשוט, ובחייבי גלות כתוב "עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כח).

י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ⁶⁵ לְגִלּוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם פֶּהַן גְּדוֹל⁶⁶; וְהַהוֹרֵג⁶⁷ פֶּהַן גְּדוֹל, וְלֹא הָיָה⁶⁸ שָׁם פֶּהַן גְּדוֹל אַחֵר⁶⁹; וְכֵהֵן גְּדוֹל שֶׁהִרְגוּ, וְלֹא הָיָה שָׁם פֶּהַן גְּדוֹל אַחֵר - הָרִי אֵלוֹ גּוֹלִין, וְאֵינֶן יוֹצְאִין מֵעִיר מְקַלֵּט לְעוֹלָם⁷⁰.

(65) שם. (66) כגון שמת הכהן הגדול לפני שנגמר דינו של זה, ועדיין לא מינוו אחר תחתיו. ואם מת הכהן הגדול אחרי שנגמר דינו, הרוצח פטור מגלות (לקמן הלכה יא.). (67) וכן ההורג בשוגג. (68) בשעת גמר דינו. ראה 'בית הבחירה' למכות כאן. (69) אחד משלשה האחרים שנוכרו בהלכה הקודמת. (70) אפילו אם מינוו אחר-כך כהן גדול אחר, ומת לאחר זמן. בגמרא שם למדו מהכתוב, שרק מותו של מי שהיה כהן גדול בשעת גמר דינו של הרוצח, מחזיר את הגולה.

יא. נִגְמַר דִּינוֹ⁷¹ לְגִלּוֹת, וְאַחַר כֵּן מֵת הַפֶּהַן הַגְּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּגְלָה הַרוֹצֵחַ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַגִּלּוֹת⁷². וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר⁷³ דִּינוֹ מֵת הַפֶּהַן הַגְּדוֹל, וּמִנּוּ פֶּהַן אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כֵּן נִגְמַר דִּינוֹ - הָרִי זֶה חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי⁷⁴ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו⁷⁵.

(71) מכות שם. (72) אחר שנגמר דינו, הרי הוא כמי שגלה, אע"פ שעונש הגלות עדיין לא יצא לפועל, ומשום כך עם מיתת הכהן הגדול שהיא עיקר הכפרה, נפטר מגלות, כדין

מְשֻׁכְּוֹנָה לְשֻׁכְּוֹנָה²⁸, וְאֵינוֹ יוֹצֵא²⁹ מִן הָעִיר. וְכֵן לִיּוֹ³⁰ שֶׁהִרְגוּ³¹ בְּמִדִּינָתוֹ³² - גּוֹלָה לְמִדְיָנָה אַחֲרָת³³ מֵעִיר הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁבֶלֶן קוֹלָטוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר³⁴. וְאִם הִרְגוּ חוּצָה מֵעִיר הַלְוִיִּם, וּבְרַח לְעִירוֹ - הָרִי זֶה קוֹלָטוֹ³⁵.

(26) שם יב: (27) שגלה לעיר המקלט, וחזר והרג באותה עיר בשוגג. (28) בתוך העיר. (29) אינו רשאי לצאת בגלל הרצח הראשון. (30) צריך לומר "ובן לוי", כלשון המשנה, שם. (31) בשוגג. (32) בעירו שר בה, באחת מארבעים ושמונה הערים שנתנו ללוויים, במדבר לה. (33) שהרי לא גלה ע"פ בית דין לעיר שיושב בה, ורשאי לצאת ממנה. (34) להלן פרק ח הלכה ט. (35) אע"פ שאין זו גלות אלא מקום דירתו הקבוע מפני הרצח. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב "כי בעיר מלקטו ישב" (במדבר לה, כח) - עיר שקלטו ככר.

ו. עִיר מְקַלֵּט שֶׁרַבָּה רֵצָחִיִּים³⁶ - אֵינָה קוֹלָטָה; וְשֵׁנִי³⁷: וְדָבָר בְּאֲזִיזֵי זִקְנֵי הָעִיר הִיא אֶת דְּבָרֵינוּ³⁸ - וְלֹא שֶׁשׁוּיִן דְּבָרֵיהֶם לְדְבָרֵינוּ. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין פֶּהַן זִקְנִים³⁹ - אֵינָה קוֹלָטָה⁴⁰; וְשֵׁנִי⁴⁰: זִקְנֵי הָעִיר הִיא⁴¹.

(36) מכות י: (37) ברוצח בשגגה שנמלט לעיר המקלט. (38) שרוצח בשגגה. (39) דיינים. (40) ומשום כך משתדלים להעמיד בה דיינים. (41) שלשם נמלט, בה בעיר צריך שיהיו זקנים.

ז. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ⁴² - יֵאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי⁴³. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי בֵן⁴⁴ - יִקְבֵּל מִהֶן⁴⁵.

(42) כגון שהיה איש חשוב. משנה, מכות יב: (43) שצריך להודיע ולפרסם את חטאו, שבאה תקלה על-ידו. (44) אנו רוצים לכבדך. (45) שנאמר "וזה דבר הרוצח (דברים יט, ד) אין לך אלא דיבור הראשון", ואינו צריך לכפול דברו. תוספתא מכות פרק ב.

ח. הַגּוֹלָה⁴⁶ אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מְקַלָּטוֹ לְעוֹלָם⁴⁷. וְאִפְלוּ לְדָבָר מְצוּהָ⁴⁸ אוּ לְעֵדוּת, בֵּין עֵדוּת מְמוֹן בֵּין עֵדוּת נְפֻשׁוֹת⁴⁹. וְאִפְלוּ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ⁵⁰ בְּעֵדוּתוֹ, אוּ לְהַצִּיל מִיַּד הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים אוּ מִיַּד הַנִּהַר אוּ מִיַּד הַדְּלָקָה וּמִן הַמַּפְלֵת. אִפְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין⁵¹ לְתַשׁוּעָתוֹ פְּיוּאָב בֶּן צְרוּיָה⁵² - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת הַפֶּהַן הַגְּדוֹל. וְאִם יָצָא - הִתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה⁵³. כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנָה⁵⁴.

(46) משנה, שם יא: (47) ואפילו לצורך דחוף, אינו יוצא עד שימות הכהן הגדול. (48) כגון עדות החודש (שם) או למול את הבן (ילקוט שמעוני מסעי, סד). (49) להעיד על אדם שעבר עבירה, שחייבים עליה מיתה. (50) כגון שמעידים על אדם שרצח, והוא בא להכחיש או להזים את העדות ולהציל את הנאשם, ואע"פ שפיקוח נפש דוחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשגגה (במדבר לה, יא). וראה 'ספרי' שם קנט. 94 למעלה פרק ה.

כל רוצח שגלה אפילו יום אחד ומת הכהן הגדול. ראה רבינו עובדיה מברטנורא, ו'תוספות יום טוב' כאן. 73) קודם שנגמר. 74) מפני שנגמר דינו בימיו, ואע"פ שלא הרג בימיו. 75) ו"היה לו (לאותו כהן גדול) לבקש רחמים שיגמרו דינו לזכות ולא ביקש" (שם), ולכן נענש שהחזרתו של הרוצח תלוי במיתתו.

~ יום חמישי י"א כסלו ~

פָּרָק שְׁמִינִי

1) יבאר שמצות-עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלויים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה² לְהַפְרִישׁ³ עָרֵי מְקַלְטִים⁴, שְׁנַאמְר׃ שְׁלוֹשׁ⁵ עָרִים תְּבַדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מְקַלְטִים⁶ נוֹהֲגוֹת אֵלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷.

2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 3) לייחד. 4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 5) ותחילת הפסוק "מצוון לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארץ, אשר ה' אלוקיך נתן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש) בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נתון לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

ב. וְשֵׁשׁ עָרִים⁸ הָיוּ. שְׁלֹשׁ הַבְּדִילִים מִשֵּׁה רַבְּנוֹ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן¹⁰, וְשֵׁלֹשׁ הַבְּדִילִים יְהוֹשֻׁעַ¹¹ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן¹².

8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא-מג). 10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

ג. אֵין אַחַת¹³ מֵעָרֵי מְקַלְטִים קוֹלְטֵת עַד שְׂיַבְדְּלוּ בְּלָן, שְׁנַאמְר׃ שֵׁשׁ עָרֵי מְקַלְטִים¹⁴ תְּהִינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעֲנּוּ מִשֵּׁה רַבְּנוֹ, שְׂאֵין שְׁלֹשׁ שְׂבַעֲבֵר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד שְׂיַבְדְּלוּ שְׁלֹשׁ שְׂבַאֲרֵין כְּנַעַן. וְלָמָּה הַבְּדִילִין¹⁵? אָמַר׃ הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוֶה לְיָדֵי אֲקוּמְנָה.

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

יב. נִגְמַר דִּינּוֹ⁷⁶ וְנִמְצָא⁷⁷ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה⁷⁸ אוּ בֶן חֲלוּצָה⁷⁹ - בְּטֻלָּה פְּהֵגָה⁸⁰, וּכְאֵלוֹ נִגְמַר דִּינּוֹ בְּלֹא פְּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשֵּׁם לְעוֹלָם⁸¹.

76) לגלות (שם). 77) נודע. 78) ופסול לכהונה, שהרי נולד מאיסורי כהונה. 79) אשה, שמת בעלה ולא השאיר ילדים, וחלץ לה יבמה ונישאה לכהן באיסור, וילדה לו בן ולא ידעו שהוא פסול, ומינהו כהן גדול. 80) למפרע, שהרי הוברר בדבר שלא היה כהן גדול בשעה שנגמר דינו של זה לגלות. [ראה בפ"ו מהלכות ביאת מקדש, שהקרבנות שהקריב לפני שנודע הפסול כשרים, ולא בטלה כהונה למפרע, שם גזירת הכתוב היא, ולמדוה מן הפסוק (דברים לג, יא) "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים שבו, פועל ידיו תרצה (בגמרא שם יב.)]. 81) ראה למעלה הלכה י.

יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל⁸² - הָרִי הוּא כְּשֶׂאֶר כָּל אָדָם. וְאִם הָרְגוּ גוֹאֵל הַדָּם - נִהָרַג עֲלָיו⁸³; שְׂכָבֵר נִתְפָּקֵר לוֹ בְּגִלְוֹתוֹ⁸⁴.

82) ככתוב: "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (במדבר לה, כח). 83) בבית-דין או על-ידי גואל הדם של הרוצח ששב לעירו. 84) שנמשכה עד מות הכהן. ראה מכות ב:

יד. אֵף עַל פִּי שְׁנַתְּפֵר - אֵינוֹ חוֹזֵר⁸⁵ בָּהּ לְשִׁרְרָה⁸⁶ שְׁהֵיָה בָּהּ⁸⁷ לְעוֹלָם; אֵלָא הָרִי הוּא מוֹרְד מְגִדְלָתוֹ כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תְּקֻלָּה זוֹ הַגָּדוֹלָה⁸⁸ עַל יָדוֹ.

85) לאחר ששב לעירו, אחר מות הכהן הגדול. 86) "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו - ולא לשררותו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, ישוב לשררותו" (מכות יג. ו'ספרי' מסעי קס). ופסק רבינו כדעת רבי יהודה, לפי הכלל רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. 87) אבל שררה אחרת, ירודה יותר, רשאי לקבל. 88) שפיכות דמים, שהיא חמורה משאר עבירות. ראה למעלה פרק ד הלכה ט.

טו. אֵף עַל פִּי שֶׁהַחֹבֵל⁸⁹ בְּאֵבִיו בְּזוֹדוֹן חֵיב מִיתַת בֵּית דִּין⁹⁰ כְּמוֹ הַהוֹרַג⁹¹ שְׂאֵר אָדָם, אִם חָבַל בְּאֵבִיו אוּ בְּאֵמּוֹ בְּשִׁנְגָּה - אֵינוֹ חֵיב גְּלוּת⁹²; שְׁלֹא חֵיבָה תוֹרָה גְלוּת אֵלָא [להורג]⁹³ נֶפֶשׁ אָדָם בְּשִׁנְגָּה בְּלִבֵּר, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ⁹⁴.

89) עושה חבורה. 90) ככתוב: ומכה אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו). 91) במזיד. 92) ואין דינו כהורג אדם בשוגג (מכות ח:). 93) ככתוב: ונס שמה רוצח מכה נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָרֵי מִקְלָט אֵין פְּחוֹת מְשֻׁלְשִׁים וְשִׁתִּים אַמּוֹת.
וּמִקְלָט 'מִקְלָט' הִיָּה כְּתוּב עַל פְּרִשְׁת דְּרָכִים²⁶, כְּדִי
שִׁפְּרוּ הַרְצָחִים²⁷ וַיִּפְּנוּ לְשֵׁם.

(20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:).
(21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים".
(22) גבעה. (23) בקעה. (24) וישגו גואל הדם ויהרגו.
(25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי
מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים
פרק א משנה א. (26) בכל מקום שהיו שתי דרכים
לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ
תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם).
(27) ולא יטעו.

ו. בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּאֶדְר כָּל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאֵין
שְׁלוּחִים לְתֵּן הַדְּרָכִים²⁸, וְכָל מְקוֹם שֶׁמִּצְאוּהוּ
שְׁנַתְקַלְקַל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְּשָׁלוּ²⁹
בְּדָבָר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶן כְּתוּב כְּאֵלוֹ שֶׁכָּבוּ
דְּמִים³⁰.

(28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש
בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ... (פירוש
המשניות שם). (29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים.
(30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים
יט, י), מועד קטן ה.

ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין³¹ בֵּין כָּל עִיר וְעִיר מִעָרֵי מִקְלָט
בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁתוֹן³², עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלְשׁוֹת בְּשָׁרָה³³;
שֶׁנֶּאֱמַר: תִּכְיֶן לָךְ הַדְּרָךְ³⁴.

(31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין".
(32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ
ישראל המערבית. (33) מרחקים שווים בין שלוש ערי
מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע,
וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה
מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם,
ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש
לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי
צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים
לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן
משכם לקדש, מכות ט: (34) והמשכו "ושילשת את גבול
ארצך".

ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עִירוֹת³⁵ גְּדוֹלוֹת,
וְלֹא כְּרָפִים³⁶ גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים³⁷, אֲלֹא עִירוֹת
בִּינוּנוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֲלֹא בְּמְקוֹם שְׁוָקִים³⁸
וּבְמְקוֹם הַמַּיִם. וְאֵם אֵין שֵׁם מַיִם³⁹ - מְכַנְּסִין⁴⁰
לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֲלֹא בְּמְקוֹם
אֲכָלוּסִין⁴¹. נְתַמְעֵטוּ אֲכָלוּסִיָּהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן.
נְתַמְעֵטוּ דִּירוֹתֵיהֶן⁴² - מְכַנְּסִין לְתוֹכָן כְּהַנִּים לוֹיִים
וְיִשְׂרָאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְשִׂין כְּתוֹכָן מִצְדוֹת⁴³, וְאֵין

ד. בְּיַמֵּי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ¹⁶ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ אַחֲרוֹת עַל
אֵלוֹ הַשָּׁשׁ¹⁷, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסְפֹּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים
עַל הַשְּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהִכָּן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי
הַקֵּינִי וְהַקֵּינִי וְהַקֵּינִי וְהַקֵּינִי, שֶׁנֶּכְרַת לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ
בְּרִית עֲלֵיהֶן¹⁸ וַעֲדִין לֹא נִכְבְּשׁוּ. וְעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר
כְּתוּבָה: וְאֵם יִרְחִיב ה' אֶלְהֵיךָ אֶת גְּבֻלְךָ¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בְּיַמֵּי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שְׁלֹשׁ אַחֲרוֹת עַל אֵלוֹ הַשָּׁשׁ".

ובהלכות מלכים ריש פ"א מביא חיוב הוספת שלוש
הערים לעתיד-לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח
מהתורה, אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ...
כו" וּבְפִרְשָׁת בַּלְעָם שֶׁנִּכְבַּשׁ בְּשָׁנֵי הַמְּשִׁיחִים, שְׁכַל מִי
שֶׁאֵינוֹ מֵאֵמִין בּוֹ כו' כּוֹפֵר בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה רַבְּנֵי.

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות
מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי
מקלט לעתיד-לבוא.

ויש לומר שבראייה זו ישנה מעלה שאין בשתי
הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים
עלול להיות שינוי בהבטחה, כגון שבהבטחה ש"בין
הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא"
(הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות) וזוהו מובן שאף
אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא, אין זה מפני
שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין
שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה
שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה
לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה היא פרט
במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו
בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר
נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). (17) שנצטוו באותה
פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש
ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). (18) "ביום
ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ
הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו,
יח-יט). (19) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא
כתוב "כאשר נשבע לתת לך").

ה. וְחִיבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים²⁰ לְעָרֵי מִקְלָט,
לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן²¹. וַיִּמְסִרִין מֵהֶן כָּל מְכֻשׁוֹל וְכָל
תַּקְלָה. וְאֵין מְנִיחִין בְּדֶרֶךְ לֹא תֵל²² וְלֹא גֵיא²³ וְלֹא
נְהַר, אֲלֹא עוֹשִׂין עֲלֵיו גֶּשֶׁר, כְּדִי שְׁלֹא לְעַכְבֵּי²⁴ אֶת
הַבּוֹרֵחַ לְשֵׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּכְיֶן לָךְ הַדְּרָךְ²⁵. וְרַחֵב דְּרָךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: (57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: (58) ענפיו. (59) הרוצח בשוגג. (60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. (61) לגזע העץ. (62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. (63) את הרוצח בשוגג שנמלט. (64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). (65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

פָּרָק הַשְּׁעִי

1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולא יזה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין. א. הרוג שנמצא נופל² לארץ³, ולא נודע מי הכהו - מניחין אותו במקומו⁴. ויוצאין⁵ חמשה⁶ זקנים מבית דין הגדול⁷ שפירוש'שלים, שנאמר: ויצאו זקניך⁸ ושפטו⁹. ומודדין ממנו⁹ אל הערים¹⁰ ששכיבות החלל¹¹. אפלו נמצא¹² בצד עיר זו, שהדבר ידוע בודאי¹³ שהיא הקרובה - מצוה למדד¹⁴.

2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4) על-מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5) למקום שנמצא בו ההורג. 6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף-על-פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף-משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בירינו, שסתם משנה ואחר-כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. 7) מסנהדרין הגדולה. 8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9) מן ההרוג. 10) לדעת איוו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" (ספרי שופטים, רה). 11) ההרוג. 12) סוטה מה. 13) והמדידה מיותרת. 14) ככתוב "ומדדו" (שם).

ב. אחר שמודדין ונודעה העיר הקרובה, קוצרין את הנהרג במקומו¹⁵, וחוזרין זקני ירושלים למקומן¹⁶. ובית דין של אותה העיר¹⁷ מביאין עגלת בקר¹⁸ משל אנשי אותה העיר¹⁹, ומודידין אותה אל נחל²⁰ ששוטף בתזקה²¹. וזהו 'איתן'²² האמור בתורה²³.

מִפְּשִׁילִין בְּתוֹךְ הַבָּלִים⁴⁴, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מִצִּוְיָה שָׁם⁴⁵.

(35) אינן מוקפות חומה. (36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. (37) כברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". (38) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. (39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. (40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. (41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזויינים (רש"י שם). (42) תושבי העיר. (43) לצוד חיות, שציידיים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמה ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שם) יבא נשק ממקומו, ירגישו בו). (44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. (45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

ט. כָּל עֲרֵי הַלְוִיִּם⁴⁶ קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר מִקְלָט הִיא. שְׁנֵאמַר: וְעָלִיהֶם⁴⁷ תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר - הַקֵּיּוֹשׁ⁴⁸ הַכְּתוּב בְּלִזוֹ⁴⁹ זֶה לִזְוֹ לְקָלֵט⁵⁰.

(46) ולא דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). (47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. (48) השווה אותן. (49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. (50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

י. וַיְמָה הַפָּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהַבְּדִלוֹ לְמִקְלָט⁵¹ וּבֵין שְׂאָר עֲרֵי הַלְוִיִּם? שְׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת⁵² בֵּין שְׁלֹא לְדַעַת⁵³, הוֹאִיל וּנְכַנְס בָּהֶן - נִקְלָט; וּשְׂאָר עֲרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֲלָא לְדַעַת. וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינּוּ נוֹתֵן שְׂכָר בֵּיתוֹ⁵⁴; וְהַדָּר בְּשְׂאָר עֲרֵי הַלְוִיִּים - נוֹתֵן שְׂכָר⁵⁵ לְבַעַל הַבַּיִת.

(51) שש הערים. (52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). (53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. (54) לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג.). (55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לענין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

יא. כָּל עִיר הַקּוֹלְטָה - תַּחֲוֹמָה⁵⁶ קוֹלֵט פְּמוֹהָ⁵⁷. אֵילָן שְׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תַּחֲוֹם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפֵא⁵⁸ נוֹטָה חוּץ לַתַּחֲוֹם - מְשִׁיגֵיעַ⁵⁹ תַּחַת הַנוֹף נִקְלָט⁶⁰. הִיָּה עוֹמֵד חוּץ לַתַּחֲוֹם, וְנוֹפֵא נוֹטָה לַתּוֹף הַתַּחֲוֹם - מְשִׁיגֵיעַ לְעָרֵי⁶¹ נִקְלָט⁶², וְהַהוֹרְגוֹ שָׁם⁶³ - נִהְרַג עָלָיו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַתַּחֲוֹם קוֹלֵט - אֵין הַרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ⁶⁴; שְׁנֵאמַר: וַיֵּשֶׁב בָּהֶם⁶⁵ - וְלֹא בַתַּחֲוֹמָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. (33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית-דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). (34) ושלחנו אותו. (35) וגרמנו למותו. (36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו נזוק". שם מו: (37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). (38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". (39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. (40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל-ידי-יזה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכלולים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יודע מי ההורג. . . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית-דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג. . . ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם ה' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

ג. וְעוֹרְפִיזִין²⁴ אוֹתָהּ שֶׁם בְּקוֹפִיץ²⁵ מֵאֲחֶרֶיָּהּ²⁶. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זִקְנֵיהָ²⁷, אֶפְלוּ הֵם מֵאֶה²⁸, בְּלֶן וּרְחֵצִין²⁹ אֶת יְדֵיהֶן שֶׁם בְּמָקוֹם עֲרִיפְתָּהּ³⁰. וְאוֹמְרִים שֶׁם בְּתוֹךְ הַנְּחָל³¹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ³²: יְדִינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעִנְיָנוּ לֹא רָאוּ. כְּלוֹמַר³³, שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנְּהַרְגַּ הַזֶּה וּפְטָרְנוּהוּ³⁴ בְּלֹא מְזוֹנוֹת³⁵, וְלֹא רָאינוהוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא לְווִיָּהּ³⁶. וְהַפְּהַנִּים³⁷ אוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כִּפָּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל³⁸. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא³⁹ מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִפְפַּר לָהֶם הַדָּם⁴⁰.

ד. כְּשֶׁמוֹדְדִין⁴¹ מִן הַחֶלֶל - מְדַקְדְּקִין⁴² בְּמִדָּה, וְאֵין מְקַדְרִין⁴³ בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֵׁשׁ בָּהּ בֵּית דִּין⁴⁴ שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה⁴⁵. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם; שִׁירוּשָׁלַיִם אֵין מְכִיָּאָהּ⁴⁶ עֲגֵלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָהּ⁴⁷ לְשִׁבְטִים, וְנֶאֱמַר: בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ⁴⁸.

(41) ראה למעלה הלכה א. (42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. (43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. (44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה.) (45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. (46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. (47) סוטה מה: (48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

ה. נִמְצָא קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוּ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין⁴⁹ - מְנַיְחִין אוֹתָהּ⁵⁰ וּמוֹדְדִין אֶל שְׂאֵר הָעִירוֹת⁵¹ הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סְמוּךְ לְסָפְרָא⁵² אוּ לְעִיר שֵׁשׁ בָּהּ

(15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. (16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקנין ושופטיך ומדרו, שם. (17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). (18) עד שנתיים ('ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפייה"מ ש"ר"ש שם). ראה ברטנורא. (19) ראה לקמן ה"ח. (20) נהר העובר בעמק. (21) שמימי זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). (22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל ביירא". (23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן-עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בבניאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

ג. וְעוֹרְפִיזִין²⁴ אוֹתָהּ שֶׁם בְּקוֹפִיץ²⁵ מֵאֲחֶרֶיָּהּ²⁶. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זִקְנֵיהָ²⁷, אֶפְלוּ הֵם מֵאֶה²⁸, בְּלֶן וּרְחֵצִין²⁹ אֶת יְדֵיהֶן שֶׁם בְּמָקוֹם עֲרִיפְתָּהּ³⁰. וְאוֹמְרִים שֶׁם בְּתוֹךְ הַנְּחָל³¹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ³²: יְדִינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעִנְיָנוּ לֹא רָאוּ. כְּלוֹמַר³³, שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנְּהַרְגַּ הַזֶּה וּפְטָרְנוּהוּ³⁴ בְּלֹא מְזוֹנוֹת³⁵, וְלֹא רָאינוהוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא לְווִיָּהּ³⁶. וְהַפְּהַנִּים³⁷ אוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כִּפָּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל³⁸. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא³⁹ מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִפְפַּר לָהֶם הַדָּם⁴⁰.

(24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). (25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). (26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . (27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). (28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". (29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. (30) כתוב: ורחצו . . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, ולמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). (31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד-לומר בנחל, שתהא אמירתם וענייתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר-כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. (32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוֹבְדֵי פֹכְכִים⁵³ - אֵין מוֹדְדִין פֶּלַעַר⁵⁴; שְׁהָרִי זֶה בְּחֻזְקַת⁵⁵ שְׁהַרְגוּהוּ עוֹבְדֵי פֹכְכִים.

הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמִקְוֹמוֹ⁷³. וְכֵן פֶּלַעַת מְצוּהָ⁷⁴ - מוֹלִיכִין גּוֹפוֹ אֶצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבְּר בְּמִקְוֹמוֹ⁷⁵.

(70 סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו, ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב), ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו שם. (72 שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי עקיבא. (74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. (75) שמת מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא-קמא פא.). רבינו נקט את הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר-כך מהיכן מודדים.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מִחֻטְמוֹ שֶׁל פֶּלַעַת אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן⁷⁶. וְאִם הִיְתָה עִיר אַחַת⁷⁷ קְרוּבָה לְכָלם - מְבִיאָה עֲגֻלָּה אַחַת עַל פֶּלֶן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גְּבִי זֶה⁷⁸ - מוֹדְדִין מִן הָעֲלִיוֹן⁷⁹ פְּמוֹת שְׁהֵן מִנְחִין⁸⁰.

(76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין אומרים שכולם נהרגו על-ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד זקוקה לכפרה. (77) ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה ערופה לכל חלל וחלל. (78) וחוטמו של זה לא כנגד חוטמו של זה, סוטה מה. (79) שהתחתון טמון מתחת לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה, ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: (80) ואין דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נֶאֱמַר: פִּי יִמְצָא חֶלֶל - לֹא חֲנוּק⁸¹ וְלֹא מִפְּרָפֶר, שְׁאֵין זֶה נִקְרָא חֶלֶל. בְּאֶדְמָה - לֹא טְמוֹן בְּגִל⁸². נִפְלֵל⁸³ - לֹא תְלוּי בְּאֵלֶן. בְּשָׂדֶה - לֹא⁸⁴ צֶף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכּוּ - הָא אִם נוֹדַע⁸⁵, לֹא הִיוּ עוֹרְפִין.

(81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב ('ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). (82) משנה, שם מד: בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת אלא "כי ימצא חלל" בלבד. (83) מילה מיותרת היא ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. (84) אף זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן בן עוזיאל דברים כא, א. (85) 'ספרי' שם, וגמרא שם מז: וראה הלכה יב.

יב. אֶפְלוֹ רֹאֵה הַהוֹרֵג⁸⁶ עַד אֶחָד⁸⁷, אֶפְלוֹ עֶבֶד⁸⁸ אוֹ אִשָּׁה אוֹ פֶּסוּל לְעֵדוֹת בְּעִבְרָה⁸⁹ - לֹא הִיוּ עוֹרְפִין⁹⁰. לְפִיכָּה, מְשֻׁרְבוֹ הַרְצָחִים⁹¹ בְּגוֹלוֹ⁹² - בְּטֻלָּה עֲגֻלָּה עֲרוּפָה⁹³.

(86) את ההורג, שם. (87) שם. (88) כנעני שפסול לעדות. (89) כגון גזלן וכיוצא בו. (90) בתורה כתוב "לא נודע מי

(49 שם מד: 50) אין מודדים לה. (51) אף-על-פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית-דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית-דין, והקרובה שבהן - מביאה. (52) לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים. (53) אפילו יש בה בית-דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמברג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. (54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. (55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מצוין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

ו. אֵין הָעִיר⁵⁶ הַקְּרוּבָה מְבִיאָה אֶלָּא בְּזִמְן שְׁמַנְן הָרֵב שֶׁבָּה פְּמוֹ מַנְיֵן הָעִיר הַרְחֹקָה מִמֶּנָּה; אֶבֶל אִם הִיוּ אֵלוֹ שְׁבָרְחֹקָה מְרַבִּין עַל אֲנָשֵׁי הַקְּרוּבָה מִמֶּנָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב, וְהַמְרַבִּין מְבִיאִין⁵⁷ הָעֲגֻלָּה.

(56) בבא-בתרא כג: (57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על הדעת שהרוצח בא מהם.

ז. אֵף עַל פִּי⁵⁸ שְׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֵב מִן הַתּוֹרָה⁵⁹, וְהוֹלְכִין אַחַר הַקְּרוּב⁶⁰ - הָרֵב עֲדִיהָ⁶¹.

(58) שם. (59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב). (60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). (61) כאשר יש קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו מעדיפים את הרוב.

ח. נִמְצָא הַנְּהַרְג מִכּוֹן⁶² בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת, וְאֲנָשֵׁי זו פְּאֲנָשֵׁי זו בְּשָׂדֶה - יְבִיאוּ עֲגֻלָּה אַחַת בְּשִׁתְּפוּת⁶³, וְיִתְנֶהוּ⁶⁴ וְיֹאמְרוּ: אִם זֶה הִיא הַקְּרוּבָה⁶⁵ - הָרִי הִיא שְׁלֵהֶן⁶⁶, וְאֵלוֹ יִתְנֶה לָהֶם חֶלְקָם מִמֶּנָּה; וְאִם אֵלוֹ הֵם הַקְּרוּבִים - הָרִי הִיא שְׁלֵהֶן, וְאֵלוֹ יִתְנֶה לָהֶן חֶלְקָם מִמֶּנָּה⁶⁷. לְפִי שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְצַמְצֵם⁶⁸, וְאֶפְלוֹ בִּירֵי אֲדָם⁶⁹.

(62) ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). (63) כדעת החכמים, בכורות יח: (64) תנאי. (65) ביותר, החכמים סוברים שאי-אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. (66) ותכפר עליהם. (67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. (68) לכוון את המידה בדיוק. (69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה, וכל-שכן שאי-אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין⁷⁰ מִחֻטְמוֹ⁷¹. נִמְצָא גּוֹפוֹ⁷² בְּמִקְוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמִקְוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוֹף אֶצֶל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו - ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"ש אומרים" שם. (109) את ההורג, משנה שם.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹¹⁰ כְּשֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת פְּשָׁרִים אוֹ פְּסוּלִים; ¹¹¹ אֲבָל אִם אָמַר עַד אֶחָד: רְאִיתִי ¹¹² הַהוֹרֵג, וְשָׁתִי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים; ¹¹³ אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רְאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין. ¹¹⁴

(110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. (111) ואז הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם. (112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. (113) כשיש כשר ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים. (114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה, הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רְאִינוּ ¹¹⁵ הַהוֹרֵג, וְעַד אֶחָד ¹¹⁶ מִכְּחִישָׁם וְאוֹמְרִי: לֹא רְאִיתָם - עוֹרְפִים; שְׁאֶפְלוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים; ¹¹⁷ וְעַד אֶחָד מִכְּחִישָׁ אֶת פְּלוֹן - הֲרִי אֵלוֹ פְּאִישׁ אֶחָד ¹¹⁸ וְעַד אֶחָד.

(115) וקיבלנו עדותם. (116) אפילו בא אחר קבלת העדות. (117) אין הולכים אחר המרובים. (118) אף לאחר קבלת עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

יז. שְׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רְאִינוּ הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבַּעַת פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא רְאִיתָם - עוֹרְפִין. זֶה הַפְּלוֹן ¹¹⁹: בְּפְּסוּלִין ¹²⁰ [הַלֵּךְ] אַחַר רֵב הַמְּנַגֵּן ¹²¹ בְּכָל מְקוֹם.

(119) שם. (120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. (121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראינו, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". (91) כמה עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז: (92) ומכירים את הרוצח. (93) וב'ספר' שם לומדים דין זה מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא (סוטה פ"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

יג. עַד אֶחָד ⁹⁴ אוֹמְרִי: רְאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעַד אֶחָד הַכְּחִישׁוּ ⁹⁵ וְאוֹמְרִי לוֹ: לֹא רְאִיתָ - הֲיִי עוֹרְפִין? ⁹⁶ בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת ⁹⁷; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: אֲנִי רְאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרִי זֶה נֶאֱמַן כְּשֵׁנִים ⁹⁸ לְעִנְיָן זֶה ⁹⁹, וְאִם בָּא אַחַר כֶּף ¹⁰⁰ עַד אֶחָד וְהַכְּחִישׁוּ וְאוֹמְרִי לוֹ: לֹא רְאִיתָ - אֵין מְשַׁגְּחִין ¹⁰¹ עַל דְּבָרֵי הָאֶחָד, וְאֵין עוֹרְפִין.

(94) סוטה מז. (95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. (96) ולא מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו. (97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה לזה יותר מלזה. (98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: (99) של עגלה ערופה. (100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון. (101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף-משנה שם).

יד. בְּאוֹ ¹⁰² שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהָעִיד הָאֶחָד וְהַכְּחִישׁוּהוּ וְאוֹמְרוּ לוֹ: לֹא רְאִיתָ - הֲרִי הֵן כְּשִׁתִּי עֲדִיזוֹת ¹⁰³ הַמְּכַחֲשׁוֹת ¹⁰⁴ זֹו אֶת זֹו, וְעוֹרְפִין ¹⁰⁵. אִשָּׁה ¹⁰⁶ אוֹמְרַת: רְאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מְכַחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמְרַת: לֹא רְאִיתָ - הֲיִי עוֹרְפִין? ¹⁰⁷ בֵּין שְׁבָאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שְׁבָאוּ זֹו אַחַר זֹו ¹⁰⁸. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: רְאִינוּ ¹⁰⁹, וְאוֹמְרִי לָהֶן: לֹא רְאִיתָם - אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמְרִי: רְאִיתִי, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רְאִיתָ - הֲיִי עוֹרְפִין.

(102) שם. (103) של שתי תכות עדים, שאין אנו מאמינים לשתייהן ועדותן בטילה. (104) ואין אנו מקבלים עדותן, מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. (105) כאילו לא באו עדים כלל. (106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. (107) שכשם שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה, כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו יותר מלזו. (108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם בא אחר-כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּכוּבִים¹⁸ - אֵינִי פּוֹסְלָהּ; וְכָל שְׂהִיא
שְׁלֹא לְצַרְפָּה, כְּגוֹן שֶׁפָּרַשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ לְנִשְׂאָה -
פְּסוּלָהּ¹⁹. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת
פְּרָה אֲדַמָּה²⁰.

18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה
מפרה אדומה. 19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא
התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20) פרק א,
הלכה ז.

ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֵגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם²¹, לְפִי שְׂנֵאֲמַר
בְּהַ פְּרָה²² כְּקִדְשִׁים²³. וְכָל הַיּוֹם כְּפִשְׁרֵי²⁴ לְעִרְפֹתָהּ.
וְאֵין עוֹרְפִין²⁵ שְׂתֵי עֵגְלוֹת²⁶ כְּפִאֲחַת, שְׂאֵין עוֹשִׂין
מִצּוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת²⁷.

21) מגילה כ: 22) ראה למעלה הערה י. 23) בהקרבת
קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום
צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". 24) אף-על-
פי שזרזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם
בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר.
25) סוטה ח. 26) שנמצאו שני הרוגים. 27) הרבה בבת
אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממהר
לפרק משאו.

ו. עֵגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בְּהִנְאָה²⁸, וְנִקְרְבַת בְּמִקּוֹם
עֲרִיפְתָּהּ²⁹. וּמִשְׁתַּרְדַּ לְנַחֲלָה³⁰ תֵּאָסֵר בְּהִנְאָה, אָף עַל
פִּי שְׂעִדִין לֹא נִעְרַפָּה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחָטָה אַחַר
יְרִידָתָה - הֲרִי זֹ אֲסוּרָה בְּהִנְאָה³¹, וְתִקְרָב.

28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי
שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). 29) שכתוב "וערפו
שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה.
[דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגיטות
שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נו. ד"ה
כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני
רש"י היתה גיטתא זו. ראה רש"י זכחים מו.].
30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב
המנוגד נגד רבא, ואף-על-פי שרבא הוא בתראה, מפני
שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנוגד. 31) מפני
שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים
שלו ידעו בית-דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה
הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבורה-מתחיל
והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זֹמְמִין - הֲרִי זֹ מִתְרַת בְּהִנְאָה³².
כִּי־צַד? כְּגוֹן שֶׁאֲמַר עַד אֲחֻדָּי³³: אֲנִי רְאִיתִי אֶת
הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישוּהוּ³⁴ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא
רְאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֵגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לְנַחֲלָה³⁵.
לְעִרְפָּה עַל פִּיהֶם³⁶, וְאַחַר כֵּן הוֹזְמוּ³⁷ הַשְּׁנַיִם - הֲרִי
זֹ מִתְרַת בְּהִנְאָה³⁸.

32) "עגלה ערופה, נמצאו עדים זוממים - מותרת בהנאה",
תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עינינו

א. אֵין דִּין עֵגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל²,
וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן³.

2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך
לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3) "אשר ה' אלקיך
נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים דה). ובי'ספרא'
אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי
תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן,
משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה-
שאי-יכן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה
כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל
כשהיא מיושבת על-ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה
אפילו כשאין בית-המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

ב. עֵגְלָה עֲרוּפָה - בֵּת שְׂתֵי שָׁנִים⁴ או פְּחוֹת⁵; אֶבֶל אִם
הֵיְתָה בֵּת שְׂתֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֲחֻדָּי - פְּסוּלָהּ. וְאֵין הַמוֹמֵין
פּוֹסְלִין⁷. וְאָף עַל פִּי בֵּן⁸, אִם הֵיְתָה טְרַפְסָה⁹ - פְּסוּלָהּ¹⁰;
כְּפָרָה נִאָּמַר בְּהַ¹¹ כְּקִדְשִׁים¹².

4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה,
פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני
שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום
אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש
המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). 5) שאין
החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת
שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6) יום
אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7) שלא נאמר בה
"אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט,
ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה
אדומה: "אשר אין בה מום" - בה, ולא בעגלה ערופה.
8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9) "כל שאין כמוה
חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו
ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה
פרקים ה-י. 10) כדין קרבן. 11) "כפר לעמך ישראל"
(דברים כא, ח). 12) המכפרים על בעליהם. וכשם
שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה,
חולין יא.

ג. כָּל הָעֲבוֹדוֹת¹³ פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֵגְלָה כְּמוֹ שְׂפּוֹסְלִין
כְּפָרָה אֲדַמָּה¹⁴, שְׂנֵאֲמַר: אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ. וְלִמָּה
נִאָּמַר 'עַל'¹⁵ אַחַר שְׂנֵאֲמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ',
שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעַל עִם שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהֵעַל פּוֹסֵל
בֵּין בְּשַׁעַת מְלֹאכָה בֵּין שְׂלֹא בְּשַׁעַת מְלֹאכָה, בֵּין
שְׂמִשְׁכָּה בְּעַל טַפַּח נִפְסָלָה, אָף עַל פִּי שְׂלֹא חָרַשׁ
בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלֹאכָה¹⁶; וּשְׂאֵר עֲבוֹדוֹת אֵין
פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שַׁעַת מְלֹאכָה¹⁷.

13) סוטה מו. 14) סוטה שם. 15) "אשר לא משכה
בעול", שם. 16) שבעול הקפידה התורה אפילו על
משיכתו בלבד. 17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך
עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג-ד, ולהלן הלכה ד.

ד. כָּל מְלֹאכָה שְׂהִיא לְצַרְפָּה, כְּגוֹן פִּרְשׁ טְלִיתוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עברו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: (49) שעבר על הלאו, "לא יעברו בו ולא יזרעו", מכות כב. (50) שם. (51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרושה וזריעה. (52) "ולא יזרעו", אף-על-פי שזה נכלל ב"לא יעברו", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים 17: סוטה שם.

י. אֲנָשֵׁי עִיר קְרוּבָה שְׁנֵתְאֲחֶרוּ וְלֹא הִבְיִאוּ עֲגֹלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמִבְיִאִין, וְאֶפְלוּ לְאַחַר כְּמָה שָׁנַיִם⁵³; שְׁחִיבֵי עֲגֹלָה עֲרוּפָה שְׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכְּפוּרִים - חִיבִים לְהִבְיִא אַחַר יוֹם הַכְּפוּרִים.

(53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף-על-פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש-ברוך-הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש-ברוך-הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף-על-פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

~ יום שישי י"ב כסלו ~

פֶּרֶק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר שמצות-עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אֲדָם מִעֲקֵה² לְגַגּוֹ, שְׁנֵתְאֲמַר: וְעֲשִׂיתָ מִעֲקֵה לְגַגְךָ. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה בֵּית דִּירָה³; אֲבָל בֵּית הָאוֹצְרוֹת⁴ וּבֵית הַבְּקָר וּכְיוֹצֵא בֵּתָן - אֵינּוּ זְקוּק לֹא⁵. וְכָל בֵּית שְׂאֵין בּוֹ אֲרִבַּע אַמּוֹת עַל אֲרִבַּע אַמּוֹת - פְּטוּר מִן הַמִּעֲקָה⁶.

2) גדר. (3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. (4) המשמש כמחסן ליינן, שמן ותבואה. (5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממוזוה, שנינו בספרי ואתחנן פסיקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מוזהב פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. (6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג.

ב. בֵּית שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִן - חִיבִין⁷ בְּמִעֲקָה; שְׁנֵתְאֲמַר: כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמְּנוֹ - לֹא תִלֶּה אֶלָּא בְּנוֹפֵל⁸. אִם בָּן, לְמָה נֵאמַר 'גַּגְךָ'? לְמַעַט בְּתֵי פְּנִיסוֹת⁹ וּבְתֵי מְדֻרְשׁוֹת¹⁰, לְפִי שְׂאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה¹¹. הִיִּתְה רְשׁוֹת הַרְבִּים גְּבוּהָה מִגַּגְךָ¹² - אֵינּוּ זְקוּק¹³ לְמִעֲקָה; שְׁנֵתְאֲמַר: כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמְּנוֹ¹⁴ - וְלֹא לְתוֹכוֹ¹⁵.

של בעל הכסף-משנה, והביא מקור אחר. (33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. (34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. (35) ונאסרה בהנאה. (36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. (37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. (38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. וּבֵית-דִין הֵעֵלוּ בְּדַעְתָּם אִפְשָׁרוֹת הַזְמַת הַעֵדִים, וּלְפִיכֵן לֹא הִקְדִישׁוּהָ לְמַקְרָה שְׂכֹזָה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על-פי עדים].

ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג³⁹ עַד שֶׁלֹּא תִעְרַף הָעֲגֹלָה - תִּצָּא וְתִרְעָה בְּעֵדֶיךָ⁴⁰. נִמְצָא אַחַר שְׁנַעְרָפָה - תִּקְבֹּר בְּמִקוּמָה⁴¹; שֶׁעַל הַסֶּפֶק⁴² בָּאָה מִתְחַלְתָּה⁴³, כִּפְרָה סִפְקָה⁴⁴ וְהִלְכָה לָהּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנִמְצָא הַרוֹצֵחַ אַחַר עֲרִיפְתָּה⁴⁵ - הָרִי זֶה יִהְיֶה; שְׁנֵתְאֲמַר⁴⁶: וְאַתָּה תִּבְעַר הַדָּם הַזֶּה.

(39) סוטה מז. (40) כשאר חולין, ואף-על-פי שכבר הורידו אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית-דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממ"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל-ידי-זה להודיע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית-דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף-משנה הלכה ז). (41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. (42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". (43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. (44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז. וכריתות כג:). (45) אין אומרים שעל-ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לו: וסוטה מז: (46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בכרייתא שם מובא הפסוק: "ולא ארץ לא יכפר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

ט. הַנֶּחֱל שְׁנַעְרָפָה בּוֹ הָעֲגֹלָה אֲסוּר בְּזִרְעָה⁴⁷ וְעִבּוּדָה לְעוֹלָם, שְׁנֵתְאֲמַר: אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע⁴⁸. וְכָל הַעוֹבֵד שָׁם עִבּוּדָה בְּגוּפָה שֶׁל קֶרֶקַע, כְּגוֹן שְׁחִרְשׁ אוֹ חֶפֶר אוֹ זֶרַע אוֹ נֹטַע וּכְיוֹצֵא בְּאֵלוֹ - הָרִי זֶה לֹאֶה⁴⁹. וּמִתְרַ⁵⁰ לְסָרֵק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנִקְרָ⁵¹ שָׁם אֲבָנִים, שְׁזָה כְּמִי שְׂאֲרָג שָׁם בְּגֵד אוֹ תְּפִירוֹ, שְׂאֵינָהּ מְלֵאכָה בְּגוּף הַקֶּרֶקַע. לְכָף נֵאמַר⁵²: לֹא יַעֲבֹד וְלֹא יִזְרַע - מֵה זִרְעָה בְּגוּפָה שֶׁל קֶרֶקַע, אֵף כֹּל הָעִבּוּדָה שְׁנֵתְאֲמַרָה שָׁם אֵינָה אֶלָּא בְּגוּפָה שֶׁל קֶרֶקַע.

(47) משנה סוטה מה: וכרייתא מו: (48) ואין מוכנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: (30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. (31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. (32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. (33) והשאר.

ה. הַרְבֵּה דְּכָרִים אֶסְרוּ³⁴ חֻמְמִים מִפְּנֵי שֵׁשׁ פָּהֶם סִכַּנְתָּ נַפְשוֹת³⁵. וְכָל הָעוֹבֵר עָלֶיהֶן וְאוֹמֵר: הָרִינִי מִסַּפֵּן בְּעֵצָמִי, וְזֶמָּה לְאַחֲרֵים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי מִקְפִּיד בְּכָךְ³⁶ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוּת³⁷.

(34) על כל אחד לעשות. (35) להעושה. (36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. (37) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן.

ו. וְאֵלוֹ הֵן: לֹא יִנִּית אָדָם פִּיּוֹ עַל הַסְּלוּךְ³⁸ הַמְּקַלֵּחַ וְיִשְׁתָּה. וְלֹא יִשְׁתָּה בְּלֵילָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן הָאֲגָמִים³⁹, שְׁמָא יִבְלַע עֲלוֹקָה⁴⁰ וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה. וְלֹא יִשְׁתָּה מִיָּם מְגֻלִּים, שְׁמָא שְׁתָּה מֵהֶן נַחְשֵׁי⁴¹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְזוּחָלִי עֶפֶר וְיָמוֹת.

(38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. (39) מקווה מים עומדים. (40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. (41) והטיל בהם ארס.

ז. וְאֵלוֹ הֵן הַמְּשַׁקֵּין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּלוּי: הַמַּיִם, וְהַיֵּין, וְהַפֶּלֶו מְזוּגָה⁴², וְהַפֶּלֶו הַתְּחִיל טַעְמוֹ לְהַשְׁתַּנּוֹת לְחַמְצִין⁴³, וְהַחֲלָב, וְהַדְּבֶשׁ, וְהַצִּיר⁴⁴. אֲבָל שְׂאֵר כָּל הַמְּשַׁקֵּין - אֵין מִקְפִּידִין עַל גְּלוּיָן, שְׂאֵין בְּעָלֵי אָרֶס שׁוֹתִין מֵהֶן.

(42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. (43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: (44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

ח. הַשּׁוּם שְׁנַתְרַסְקִין⁴⁵, וְאַבְטִיחַ⁴⁶ שְׁנַחְפֵּךְ, וְנַתְגָּלָה - אֲסוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּהֵן. יֵינ מְבַשֵּׁל וְיֵינ תּוֹסֵס⁴⁷ - אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם גְּלוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיֵּין מִשְׁעַת דְּרִיכְתוֹ⁴⁸ עַד שְׁלִשָּׁה יָמִים. וְיֵינ אוֹ מִיָּם אוֹ חֲלָב שְׁהִיו חֲמִין, כָּל זְמַן שֶׁהֵבֵל עוֹלָה⁴⁹ מֵהֶן; וְכֵן מְשַׁקֵּין שְׁהִיָּה הַמְּשַׁקָּה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן⁵⁰ טָפָה אַחַר טָפָה, וְהוּא שְׁהִיָּה טוֹרֵד וְיוֹרֵד⁵¹ - כָּל אֵלוֹ אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם גְּלוּי; שְׁזוּחָלִי עֶפֶר מִתִּירָאִים מְבַעֲבוֹעַ הַמְּשַׁקָּה⁵² וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.

(45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. (46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. (47) יין חדש מגיתו, שם ל: (48) בגת.

(7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. (8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוסט בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). (9) מיועדים לתפילה. (10) מיועדים ללימוד תורה. (11) וממילא אין משתמשים בגג. (12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. (13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. (14) לרשות הרבים. (15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

ג. גְּבוּהַ הַמְּעַקָּה אֵין פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה טְפָחִים¹⁶, כְּדִי שְׁלֹא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנוֹפֵל. וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת הַמְּחִיצָה חֲזָקָה כְּדִי שִׁישְׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גִּגּוֹ בְּלֹא מְעַקָּה - בְּטָל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה¹⁷, שְׁנֹאמֵר: וְלֹא תִשִּׂים דְּמַיִם בְּבֵיתְךָ¹⁸. וְאֵין לוֹקֵיין¹⁹ עַל לֹא זֶה, מִפְּנֵי שְׂאֵין בּוֹ מְעֲשֶׂה²⁰.

(16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. (17) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. (18) אשמת שפיכות דמים בביתך. (19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. (20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

ד. אֶחָד הֵגֵן וְאֶחָד²¹ כָּל דְּבָר²² שֵׁשׁ בּוֹ סִכָּנָה וְרֵאוּי שִׁישְׁכֵּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוֹת²³. כְּגוֹן שְׁהִיתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ בּוֹר בְּחֶצְרוֹ, בֵּין שֵׁשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שְׂאֵין בּוֹ מַיִם²⁴ - חֲבִיב לַעֲשׂוֹת חֲלִיאָה²⁵ גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים²⁶, אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כְּסוּי²⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִפֹּל בָּהּ אָדָם וְיָמוֹת. וְכֵן כָּל מְכֻשׁוֹל²⁹ שֵׁשׁ בּוֹ סִכַּנְתָּ נַפְשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַסִּירוֹ³⁰ וְלְהַשְׁמֵר מִמֶּנּוּ³¹ וְלְהַזְהִיר בְּדָבָר³² יָפֵה יָפֵה; שְׁנֹאמֵר: הַשְּׁמֵר לָךְ וְהַשְּׁמֵר נִפְשֶׁךָ. וְאֵם לֹא הִסִּיר, וְהִנִּיחַ³³ הַמְּכֻשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לְיַדִּי סִכָּנָה - בְּטָל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעוֹבֵר בְּלֹא תִשִּׂים דְּמַיִם³⁴.

(21) בין ובין. (22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות, שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכח). (23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. (24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. (25) תל עפר. (26) "עשה לו חולליה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. (27) "וכיסה כראוי", שם. (28) כיוסי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. (29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתיק⁷⁸ שְׁלוּ, או בְּבוֹר אֶפְלוּ עִמָּךְ מֵאֵה אִמָּה⁷⁹, או בְּמִגְדֵל גְּבוּהָ מֵאֵה אִמָּה, או בְּטַרְקָלִין⁸⁰ מִיִּפֶה וּמִסִּיד⁸¹ - הֲרֵי זֶה אֲסוּר⁸². בְּדָק⁸³ אֶת הַתְּכָה או אֶת הַמִּגְדֵל וְאֶחָד פֶּךָ הַנִּיחֹו - הֲרֵי זֶה מִתְּרֵי⁸⁴. וְאִם הִנֵּה בְּהֵן⁸⁵ נָקַב - אֲסוּר⁸⁶. בְּמָה יֵהָא בְּנָקַב? כְּדֵי שֶׁתִּפְגַּס אֶצְבַּע קִטְנָה⁸⁷ שֶׁל קִטָּן⁸⁸.

(73) וזוהלי עפר מתייראים ממנו. (74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. (75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. (76) ארגז. (77) ארון גבוה לשמירת חפצים. (78) בנרתיק. (79) לשון התוספתא שם. (80) באלום. (81) שאין דרך הנחשים להיות שם. (82) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. (83) וראה שאין שם כלום. (84) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וזוהר ויצא משם. (85) בתיבה או בארון. (86) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. (87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. (88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

יד. חֲבִית שֶׁנִּתְגַּלְתָּהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁשָׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתָּה עֲשִׂירֵי. מִעֲשָׂה הִנֵּה וְאִמְרוּ שֶׁשָׁתָה עֲשִׂירֵי וְמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֵרֶס הַהֶחָשׁ שָׁקַע לְמִטָּה⁸⁹. וַיֵּשׁ סַם חֲמַת זֹחֲלֵי עֶפְרוֹ⁹⁰ שֶׁעוֹלָה וְצָף לְמַעְלָה, וַיֵּשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלִית בְּאֲמֻצֵּי הַמִּשְׁקָה, לְפִיכָךְ הִכָּל אֲסוּר⁹¹. וְאֶפְלוּ סִנְנַיִם⁹² בְּמִסְנַנְתָּ. וְכֵן אֲבִטִיחַ שֶׁנִּתְגַּלְתָּהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֶכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֵאָכֵל עֲשִׂירֵי⁹³.

(89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. (90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. (91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. (92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. (93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו. טו. מִזֵּם שֶׁנִּתְגַּלְתָּהּ - לֹא יִשְׁפְּכֶם לְרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים⁹⁴, וְלֹא יִרְבִּיצוּ⁹⁵ בָּהֶם אֶת הַבֵּית, וְלֹא יִגְבְּלוּ⁹⁶ בְּהֵן אֶת הַטֵּיט, וְלֹא יִרְחִץ בְּהֵן פְּנֵי יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יִשְׁקָה מֵהֵן לֹא בְּהֵמָתוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבָרוֹ; אֲבָל מִשְׁקָה אוֹתָן לְחֲתוּל⁹⁷.

(94) שמא יעבור שם אדם יחף וינזק. (95) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. (96) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. (97) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

טז. עֶסֶה שֶׁנִּלְוֶשָׁה בְּמִים מְגֻלִין, אֶפְלוּ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה - תִּשְׂרֹף⁹⁸. וְאֶפְלוּ נְאֻמֵּי הַפֶּת - אֲסוּרָה⁹⁹. (98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה

(49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. (50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. (51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. (52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

ט. מִי כִּבְשִׁין⁵³ וּמִי שֶׁלְקוֹת⁵⁴ וּמִי תוֹרְמוֹסִין⁵⁵ - אֵין בְּהֵן⁵⁶ מִשׁוּם גְּלוּי. מִזֵּם שֶׁשָׂרָה בְּהֵן כִּבְשִׁין וּשְׁלָקוֹת וְתוֹרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן⁵⁷ - אֵין בָּהֶם מִשׁוּם גְּלוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין⁵⁸. וְכֵן מִזֵּם שֶׁהִדִּיחַ בָּהֶם פְּרִישִׁים⁵⁹ וְדוֹרְמוֹסִין⁶⁰ לְחוּלָה⁶¹ - אֲסוּרִין מִשׁוּם גְּלוּי.

(53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. (54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים ורתחים. (55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. (56) שאין הנחש שותה מהם. (57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. (58) כדיון מים שאסורים משום גילוי. (59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. (60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. (61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

י. יֵין שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ⁶² דְּבָרִים חֲדִין⁶³ כִּפְלִפְלִין, או דְּבָרִים מְרִים כְּאֶפְסִנְתִּין⁶⁴, עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין בּוֹ מִשׁוּם גְּלוּי⁶⁵. וְהוּא הִדִּין בְּשָׂאֵר הַמִּשְׁקִין.

(62) שנתנו לתוכו. (63) חריפים. (64) כלענה (מלה יוונית). (65) שאין הנחש שותה מהם.

יא. כָּל הַמִּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשׁוּם גְּלוּי שֶׁנִּתְגַּלְתָּהּ, בֵּין בַּיּוֹם⁶⁶ בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וְאֶפְלוּ הִנֵּה בְּצֵדָן אֲדָם יָשָׁן - אֵין אֵימַת יָשָׁן עַל הַזֹּחֲלִין. וְכִמְהָ יִשְׁהוּ⁶⁷ וַיִּאָּסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַרְחַשׁ⁶⁸ מִתַּחַת אֲזָן כְּלִי⁶⁹ וַיִּשְׁתָּה וַיִּחְזַר לְמִקְוָמוֹ.

(66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. (67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. (68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). (69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

יב. שְׁעוֹר הַמִּים שֶׁיִּאָּסְרוּ אִם נִתְגַּלוּ: כְּדֵי שִׁיחֶיהָ הַסֶּם נִפְרָו⁷⁰ בְּהֵן וּמִזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמִּים מְרִבִּין כְּדֵי שֶׁתֵּאָבֵד בְּהֵן הַמְרָה⁷¹ - הֲרֵי אֵלוּ מִתְּרִין, בֵּין כִּכְלִים בֵּין בְּקִרְקָעוֹת⁷². וְכֵן הִדִּין בְּשָׂאֵר הַמִּשְׁקִין.

(70) מורגש כוחו המרעיל. (71) שיתבטל הארס בהם. (72) כגון מקווה מים.

יג. מִעֵינַן הַמוֹשֵׁף⁷³ כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשׁוּם גְּלוּי. לְגִין⁷⁴ מְגַלָּה שֶׁהִנִּיחוּ בְּשָׂדֶה⁷⁵ תְּכָה⁷⁶ וּמִגְדֵל⁷⁷ או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא אכל נחש. 25) תאנה יבשה. 26) ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

ד. אָסוּר²⁷ לְאָדָם לְתֵן מְעוֹת²⁸ אוּ דִינָרִים²⁹ לְתוֹף פְּיוֹ, שְׂמָא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רַק יָבֵשׁ שֶׁל מַפֵּי שְׁחִין אוּ מִצְרָעִין³⁰ אוּ זַעֲה; שְׂפָל זַעַת אָדָם - סַם הַקְּמוֹת, חוּץ מִזַּעַת הַפְּגָם.

27) שם. 28) פרוטות. ושל נחשת הן. 29) של כסף. 30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פֶּסֶד יְדוֹ³¹ תַּחַת שְׁחִין³², שְׂמָא נִגַּע בִּידוֹ בַּמִּצְרָע אוּ בַסֶּם רַע; שְׁהִידִים עֲסָקְנִית³³. וְלֹא יִתֵּן הַתְּבַשִּׁיל תַּחַת הַמָּטָה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּסֶּעֲדָה³⁴, שְׂמָא יִפֹּל בּוֹ דְבַר הַמִּזְיָק וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶהוּ.

31) כף ידו, ירושלמי שם. 32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. 33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: 34) והוא מיסב על המיטה, וברעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

ו. וְכֵן³⁵ לֹא יִנְעֵץ הַסִּפִּין בְּתוֹף הָאֲתָרוֹג אוּ בְּתוֹף הַצִּנּוֹן³⁶, שְׂמָא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָה וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְעַבֵּר תַּחַת קִיר נְטוּי³⁷, אוּ עַל גֶּשֶׁר רַעוּע, אוּ לְכַנֵּס לְחֻרְבָּה³⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ מִשְׁאָר הַסִּפְנוֹת - אָסוּר לְעַבֵּר בְּמִקוּמָן.

35) שם. 36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. 37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: 38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליה, ברכות ג.

ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדֵי לְהַתְיַחֵד³⁹ עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׂוּדִים עַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַזֶּה עִמָּהֶן בְּדֶרֶךְ⁴⁰ פְּגַע⁴¹ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים בְּדֶרֶךְ - מִחֲזִירוֹ לִימֵינוֹ⁴². הָיָה עוֹלִין בְּמַעְלָה⁴³ אוּ יוֹרְדִים בִּירִידָה - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְמַעְלָה, אֲלֵא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה⁴⁴ וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְמַטָּה, שְׂמָא יִפֹּל עָלָיו לְהַמִּיתוֹ. וְאֵל יִשְׁתַּחֲוֶה⁴⁵ לְפָנָיו, שְׂמָא יִרְץ⁴⁶ אֶת גְּלָגְלָתוֹ.

39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. 40) אף-על-פי שעוברים שם אנשים. 41) נפגש. שם כה: 42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימינית מאשר בשמאלית. 43) כגון בהר או בסלע. 44) בעלייה לך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. 45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. 46) ירוץ.

ח. אִם שְׂאֵל⁴⁷: לֵאָן אֲתָה הוֹלֵךְ? - יִרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ⁴⁸, בְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשׂוֹ; שְׂנַאֲמַר: עַד אֲשֶׁר אָבָא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה⁴⁹.

התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

פָּרֵק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתייחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

א. בְּהֵמָה חַיָּה אוּ עוֹף שֶׁנִּשְׁכַּן הַנְּחָשׁ² וְכִיּוּצָא בּוֹ³, אוּ שְׂאֵכְלוֹ סַם הַמְּמִית הָאָדָם⁴, קָדָם שְׁלִישְׁתָּהּ⁵ בְּגוּפוֹ - הָרִי אֵלָיו אָסוּרִים⁶ מִשּׁוּם סַכְּנַת נַפְשׁוֹת⁷. לְפִיכָף, בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שֶׁנִּמְצָאוּ חַתּוּכֵי רִגְלִים⁸, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְתָרִין מִשּׁוּם טְרִפָּה - הָרִי אֵלָיו אָסוּרִין מִשּׁוּם סַכְּנָה, שְׂמָא אֶחָד מִזּוּחְלֵי עֶפְרַיִם נִשְׁכָּן, עַד שִׁיבְדֻקוֹ. מִיֵּצֵד בּוֹדְקֵן? צוֹלָה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתְּדוּ⁹ הַבְּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנְּה¹⁰ מִשְׁאָר הַצְּלִי - הָרִי אֵלָיו מְתָרִין.

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

ב. וְכֵן נְקוּרֵי¹¹ תְּאֵנִים וְעִנְבִים, וְהַקְּשׂוּאִים וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבִטְיָחִין וְהַמְּלַפְפוֹנוֹת, אֲפֵלוֹ הָיוּ גְדוֹלִים בִּיּוֹתֵר¹², בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחַבְּרִין¹³, וְאֲפֵלוֹ הָיוּ בְּתוֹף הַקְּלִי¹⁴, כָּל שֵׁשׁ בּוֹ לִחְה¹⁵ וְנִמְצָא נִשּׁוּף - אָסוּר, שְׂמָא נַחֵשׁ וְכִיּוּצָא בּוֹ נִשְׁכּוּר¹⁶. וְאֲפֵלוֹ רָאָה צְפוּר¹⁷ אוּ עֶכְבֵּר יוֹשֵׁב וְיִמְגַּר¹⁸ - הָרִי אֵלָיו אָסוּרִין, שְׂמָא בְּמִקוּם נִקְבֵּי¹⁹ נִקְבֵּי²⁰.

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכלו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו 'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

ג. תְּאֵנָה²¹ אוּ עִנֵּב שֶׁנִּשְׁטַל הָעֵקֶץ²² שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גְּלוּי²³. לְפִיכָף אוּכַל אָדָם תְּאֵנִים וְעִנְבִים בְּלִיזָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ²⁴. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיִּבְשָׂה וְנַעֲשִׂית גְּרוּגְרָת²⁵, וְתִמְרָה נְקוּרָה שֶׁיִּבְשָׂה - שְׁתִּיחָן מְתָרוֹת²⁶.

21) ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. 23) אם השאירם גלויים מותרים, אף-על-פי שיש בהם לחלוחית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המִלְחָמָה⁶⁸. וְאִין מְשַׁחֲזִין לָהֶם אֶת הַזֵּינִין⁶⁹. וְאִין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סְפִינִין⁷⁰, וְלֹא קוֹלְרִינִין⁷¹, וְלֹא פְּבָלִים⁷² [שֶׁל בְּרִזָּל], וְלֹא שְׁלִשְׁלָאוֹת שֶׁל בְּרִזָּל הַנְּדוּאָה⁷³, וְלֹא דְבִים⁷⁴ וְאֲרִיּוֹת, וְלֹא פֶל דְּבָר שְׂיֵשׁ בּוֹ נִזְק לְרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין⁷⁵, שְׂאִינִן אֶלָּא לְהַגְנוֹ⁷⁶.

(67 שם טו: 68) שמא ישתמשו בהם להרע ליהודים. (69 כגון סיף ורומח. 70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. (71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. (72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל ורגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות... ולא עששיות של ברזל. (73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זיין, שם טז. (74) משה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. (75) מגינים. (76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זיינם.

יג. וְכֶשֶׁם שְׂאֲסוּר לְמַפְרֵ לְעוֹבְד פּוֹכְבִים, כֶּף אֶסְרוּ לְמַפְרֵ לְיִשְׂרָאֵל שְׂמוּכָר לְעוֹבְד פּוֹכְבִים⁷⁷. וּמַתָּר⁷⁸ לְמַפְרֵ פְּלִי זֵין לְחִיל⁷⁹ שֶׁל פְּנֵי הַמְּדִינָה, מְפַנֵּי שְׁהֵן מְגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל⁸⁰.

(77 שם טו: 78) שם טז. (79) לצבא. (80) שגרים באותה מדינה.

יד. כֹּל שְׂאֲסוּר לְמַפְרֵ לְעוֹבְד פּוֹכְבִים אֶסוּר לְמַפְרֵ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לְסִטִּים⁸¹, מְפַנֵּי שְׂנַמְצָא מְחִזֵּיק יְד⁸² עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמְכַשִּׁילוֹ⁸³. וְכֵן כֹּל הַמְּכַשִּׁיל עוֹר בְּדָבָר⁸⁴ וְהַשִּׂיאוֹ עֲצָה⁸⁵ שְׂאִינָה הַגְּנָתָה⁸⁶, אוֹ שְׁחַזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עוֹר וְאִינוֹ רוֹאֵה דְרָךְ הַאֲמָתָה⁸⁷ מְפַנֵּי תַאֲוֹת לְבָר⁸⁸ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׂנַאֲמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל; הַבָּא⁸⁹ לְטַל מְמָךְ עֲצָה, תֵּן לוֹ עֲצָה הַהוֹגְנָת לֹא.

(81) שודד, שם. (82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעווה לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. (83) בעבירה, שלולא הנשק יתכן ולא היה מעזי ללסטים את הבריות. (84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. (85) ונתן לו עצה. (86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרבו. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. (87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. (88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה

(47) הגוי. (48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמרו לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. (49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שער.

ט. אֶסוּר לְקַח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים, אֶלָּא אִם כִּינִי⁵⁰ נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שְׂיַחֲיָה⁵¹. וְאֶסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִיקוֹרוֹס⁵², וְאָף עַל פִּי שְׂנַתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ⁵³, שְׂמָא יִמְשְׁכוּ אַחֲרֵיוֹ⁵⁴. וּמַתָּר לְקַח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְכַהֲמָה⁵⁵ אוֹ לְמַכָּה שְׂבַגּוּף מִבְּחוּץ⁵⁶, כְּגוֹן מְלוּגְמָא⁵⁷ וְרִטְיָה⁵⁸. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַפְנָה⁵⁹ - אֶסוּר לְקַח מִמֶּנּוּ⁶⁰. וְכֹל מַכָּה שְׂמַחֲלִין עָלֶיהָ⁶¹ אֶת הַשְּׁבֵת - אִין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

(50) שמא יתן לו סם ממות, שם כז: (51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמא ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף-על-פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. (52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. (53) מן החולה שיחיה. (54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. (55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. (56) שאין בו סכנה. (57) תחבושת לחה. (58) תחבושת משוחה סממנים. (59) אפילו בגוף מבחוץ. (60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו, שם. (61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. וּמַתָּר לְשַׂאֵל⁶² לְרוֹפֵא עוֹבֵד פּוֹכְבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סֵם פְּלוּנֵי יָפָה לָךְ, וְכֶף וְכֶף תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

(62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. וְאֶסוּר לְהִסְתַּפֵּר מִהֶן בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד⁶³, שְׂמָא זְהִרְגִנּוּ⁶⁴. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מַתָּר, מְפַנֵּי שְׂמַתְיָא לְהַרְגוֹ. וְאִם דְּמָה⁶⁵ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב⁶⁶ כִּדִּי שְׂיַפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יְהַרְגֵנוּ - הָרִי זֶה מַתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

(63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. (64) במספריים או בתער שבידו. (65) התראה לפני הגוי. (66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אֶסוּר⁶⁷ לְמַפְרֵ לְעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים כֹּל פְּלִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרַק וְלֹא טָעַן 11 - **בְּטַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֵבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִרְאֶה** 12 **אֶת חֲמוֹר אַחֶיךָ.**

(8) נפחד ודואג. (9) במקומו הנכון. (10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עוֹבֵר תֵּעֹזֵב עִמּוֹ" ו"הֵקֵם תִּקִּים עִמּוֹ" בפריקה מדברים. מכילתא שם. (11) אפילו פרק, אבל לא טען. (12) "לא תראה זו מצות לא-תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה... רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות-עשה, 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רע.

ג. הִיָּה פֶּהֶן, וְהִבְהֵמָה רֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת - אֵינִי מִטְמָא 13 לָהּ, כְּשֵׁם שְׂאִינוּ מִטְמָא לְהֹשִׁיב אֲבֵדָה 14. **וְכֵן אִם הִיָּה זָקֵן 15 שְׂאִין דְּרִפּוֹ לְטַעַן וְלִפְרָק - הוֹאִיל וְאֵינָה לְפִי כְבוֹדוֹ, פְּטוּר** 16.

(13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעוזב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא, שם. (14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא-מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות-עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא-תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות-עשה "קרושים יהיו" של כהן (שם ל). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. (15) חכם או אדם מכובד. (16) 'ספרי' שם; בבא-מציעא ל:

ד. זֶה הַפְּלִל 17: פֶּל שְׂאֵלוֹ הִיתָה שְׁלוֹ הִיָּה טוֹעֵן וּפּוֹרֵק 18 - הִרִי זֶה חֵיב לְטַעַן וְלִפְרָק בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הִיָּה חֲסִיד וְעוֹשֵׂה לְפָנָיִם מְשׁוֹרֵת הַדִּין 19, אֲפִלוּ הִיָּה הַנְּשִׂיא הַגְּדוֹל 20 וְרָאָה פְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה שֶׁל תֵּבָן אוֹ קָנִים 21 וְכִיּוֹצֵא פֶּהֶן - פּוֹרֵק וְטוֹעֵן עִמּוֹ 22.

(17) שם. (18) מפני שחם על ממונו, לא היה חושש לכבודו. (19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". (20) של בית-הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. (21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. (22) כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפנים משורת הדין, בבא-מציעא ל:

ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחִזְרָה וְנִפְלָה - חֵיב לְטַעַן וְלִפְרָק פְּעַם אַחֲרָת, אֲפִלוּ מֵאָה פְּעָמִים 23; שְׁנֵאמַר: עֹזֵב תַּעֲזֹב, הֵקֵם תִּקִּים עִמּוֹ 24. לְפִיכֶן צָרִיךְ לְהִדְדוֹת 25 עִמּוֹ עַד פְּרֻסָּה 26, אֲלֵא אִם פֶּן אוֹמֵר לוֹ בְּעַל הַמִּשְׁאָה: אֵינִי צָרִיךְ לָךְ.

(23) 'ספרי' כִּי-תִצֵּא רַכָּה; בבא-מציעא לא. לב.

ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רצט. (89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

טו. וְאָסוּר 90 לְהִשְׂיֵא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים אוֹ לְעוֹבֵד רְשָׁעִים 91. וְאֲפִלוּ לְהִשְׂיֵאוֹ עֵצָה שְׂיִעֲשֶׂה דְבַר מִצְוָה 92, וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ 93 - אָסוּר. וְלֹא נִתְּנָה 94 דְּנִיּאֵל אֲלֵא עַל שְׂהִשְׂיֵא עֵצָה לְנוֹכְדִנְצַר לְתַן צְדָקָה, שְׁנֵאמַר: לְהֵן מִלְּפֵא מְלִיכִי יִשְׁפֵר עֲלֶיךָ 95.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאָסוּר לְהִשְׂיֵא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים ... וְלֹא נִתְּנָה דְּנִיּאֵל אֲלֵא עַל שְׂהִשְׂיֵא עֵצָה לְנוֹכְדִנְצַר לְתַן צְדָקָה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פ"ה ה"י) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה-שאי-כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(90) בבא-בתרא ד. (91) אף-על-פי שהוא חייב במצוות. (92) כעצת דניאל לנוכדנצר שיעשה צדקה, שם. (93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. (94) שהשליכו אותו לגוב אריות. (95) עצתי תיטב בעיניך.

פָּרַק שְׁלִשָּׁה עֶשְׂרִי

(1) יבאר שמצות-עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונוא כו'.

א. מִי שִׁפְגַע 2 פְּחֲבָרוֹ בְּדֶרֶךְ, וְהִבְהֵמָה רֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה 3, בֵּין שְׂהִיָּה עֲלֶיהָ מִשְׂא הָרְאוּי לָהּ 4 בֵּין שְׂהִיָּה עֲלֶיהָ יוֹתֵר מִמִּשְׁאָה 5 - הִרִי זֶה מִצְוָה לְפָרַק מִעֲלֶיהָ 6. וְזוֹ מִצְוֹת עֲשֵׂה, שְׁנֵאמַר: עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ 7.

(2) שפגש. (3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. (4) לשאת לפי כוחותיה. (5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשאה פטור. (6) את המשא. (7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו". וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כִּי-תִצֵּא רַכָּב, ובבאמציעא שם.

ב. וְלֹא יִפְרַק וְיַגְיַחְנוּ נִבְהֵל 8 וְיִלָּךְ, אֲלֵא יָקִים עִמּוֹ, וְיַחֲזֵר וְיִטְעַן מִשְׂאוֹ עֲלֶיהָ 9; שְׁנֵאמַר: הֵקֵם תִּקִּים עִמּוֹ. זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחֲרָת 10. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהֵל וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשׁוּם צֶעַר יִשְׁרָאֵל⁵⁰. אֲבָל פְּהֶמַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמִשְׁאוֹ - אֵינּוּ חֲבִיבִי⁵¹ לְהִטְפֵּל בּוֹ, אֲלֵא מְשׁוּם אֵיבָה⁵².

(46) הולך אחר בהמתו. (47) שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף-משנה ו'דרישה ופרישה' חושן-משפט סי' ערב). (48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. (49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירושו: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף-משנה). (50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא-מציעא שם). (51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. (52) שלא תהיה איבת הגוי על ישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאו של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף-משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן-משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חֲמִירִים⁵³ שְׂרָגְלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן⁵⁴ רְעוּעוֹת⁵⁵ - אֵינָן רִשְׁאִין חֲבִירִין⁵⁶ לְהִקְדִּים⁵⁷ וְלַעֲבֹר מַעְלֵיוֹ⁵⁸. נִפְלֵל⁵⁹ - רִשְׁאִין לַעֲבֹר מַעְלֵיוֹ⁶⁰.

(53) תוספתא בבא-קמא פרק ב. (54) כלומר, של חמור אחד מהם. (55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשיירה. (56) בעלי החמורים. (57) ללכת קדימה. (58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. (59) ואינו יכול ללכת כלל. (60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. הִיָּה⁶¹ אֶחָד טָעוּן⁶² וְאֶחָד רוֹכֵב⁶³, וַיִּדְחֶק הַדֶּרֶךְ⁶⁴ - מַעְבִּירִין אֶת הַרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן⁶⁵. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רִיקָן - מַעְבִּירִין אֶת הַרִיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן⁶⁶. אֶחָד רֹכֵב וְאֶחָד רִיקָן - מַעְבִּירִין אֶת הַרִיקָן מִפְּנֵי הַרֹכֵב⁶⁷. שְׂגִיָּהּ טְעוּנִין, שְׂגִיָּהּ רוֹכְבִין, שְׂגִיָּהּ רִיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בִּיגִיָּהּ.

(61) תוספתא שם. (62) משא. (63) ובתוספתא: "ואחד רכוב". (64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה. (65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות מאשר לטעון. (66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור במהירות, אלא הטעון קודם. (67) מקדימים את הרכוב. זה

(24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא-מציעא פרק ב, משנה ט. (25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. (26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

ו. מֵאֵימַתִּי יִתְחַיֵּב לְפָרֵק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשְׂרָאֵהוּ רִאִיָּה²⁷ שֶׁהִיא פְּגִיעָה²⁸; שֶׁהִי נֹאמֵר 'כִּי תִרְאֶה²⁹, וְנֹאמֵר 'כִּי תִפְגַּע³⁰. וְכִמָּה? שְׁעָרוֹ חֲכָמִים, מִשְׂרָאִיָּה בִּיגִיָּה³¹ מֵאֵתִים וְשֵׁשׁ וְשֵׁשׁ אֲמָה³² וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אֲמָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁבְּעָה וּמְחָצָה בְּמִילָה³³. הִיָּה רְחוֹק מִמֶּנּוּ יִתֵּר מְזָה - אֵינּוּ זָקוּק לָהּ³⁴.

(27) מרחוק. (28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא-מציעא לג. (29) ומשמעו אפילו מרחוק. (30) ומשמעו פנים בפנים. (31) בין הרואה ובין בעל המשא. (32) בערך 56 סנטימטר. (33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. (34) ופטור.

ז. מִצְּוָה³⁵ מִן הַתּוֹרָה לְפָרֵק עִמּוֹ בַּחֲנֹם; אֲבָל לִטְעֹן עָלָיו - הִרִי זוֹ מִצְּוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ³⁶. וְכֵן בְּשִׁעָה שְׂמֻדָּה עִמּוֹ עַד פְּרָסָה - יֵשׁ לוֹ שְׂכָר³⁷.

(35) בבא-מציעא לב. (36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף-על-פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. (37) אף-על-פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל ונוטל.

ח. מִצָּא בְּהֶמַת חֲבִירוֹ רְבוּצָה, אָף עַל פִּי שְׂאִין הַבְּעֵלִים³⁸ עִמָּה - מִצְּוָה לְפָרֵק מַעְלֵיהָ³⁹ וְלִטְעֹן עָלֶיהָ; וְשִׁנְאָמֵר: עוֹב תַּעֲזוּב⁴⁰, הֵקֵם תְּקִים - מִפְּלִ מְקוּם⁴¹. אִם בָּן, לָמָּה נֹאמֵר 'עִמּוֹ'⁴²? שְׂאֵם הִיָּה בַּעַל הַבְּהֶמָה שָׁם, וְהִלֵּךְ וַיֵּשֶׁב לוֹ⁴³, וְאָמַר לָזֶה שְׂפָגַע בּוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְּוָה, אִם רָצִיתָ לְפָרֵק לְבִדְךָ פָּרֵק - הִרִי זֶה פְּטוּר, וְשִׁנְאָמֵר: עִמּוֹ. וְאִם הִיָּה בַּעַל הַבְּהֶמָה זָקֵן אוֹ חוֹלָה⁴⁴ - חֲבִיב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבִדּוֹ⁴⁵.

(38) שיעזרו לו. (39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו. (40) ולשון יתירה היא. (41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. (42) משמע, שהחויב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. (43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. (44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. (45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

ט. פְּהֶמַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְהַמִּשְׁאָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם הִיָּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים מִחֲמַר⁴⁶ אֶחָד בְּהֶמְתּוֹ - אֵינּוּ זָקוּק לָהּ⁴⁷; וְאִם לָאוּ⁴⁸ - חֲבִיב לְפָרֵק וְלִטְעֹן⁴⁹, מְשׁוּם צֶעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַבְּהֶמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמִּשְׁאוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים - חֲבִיב לְפָרֵק וְלִטְעֹן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַקְפִידָה עַל נִפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל⁹⁰, בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צְדִיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נְלוּיִם אֶל ה' וּמֵאַמִּינִים בְּעֵקֶר הַדָּת; שְׁנֵאמַר: אָמַר אֱלֹהִים חַי אֲנִי נֶאֱמַר ה' אֱלֹהִים אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַרְשָׁע פִּי אִם בְּשׁוּב רְשָׁע מִדְרֹכּוֹ וְחִיָּה.

(83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג, ה. (84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל לדרוש שכר (כסף-משנה ע"פ 'תוספות' בבא-מציעא לב: ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר בפריקה]. (85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על לא-תעשה שבתורה, פסחים קיג: (86) רב נחמן בב יצחק, שם. (87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית-דין, כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז). (88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר (משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". (89) אף-על-פי שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא-הדין לטעינה. (90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵת נֶפֶשׁ בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא

נְגַמְר סְפָר אֶחָד עֶשֶׂר, וְהוּא סְפָר נִזְיָקִין.

הַלְכוֹתֵיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשָׁשִׁים: הַלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עֶשֶׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת גְּנֵבָה - תְּשַׁע פְּרָקִים. הַלְכוֹת גְּזֻלָּה וְאֶבְדָּה - שְׁמוֹנֶה עֶשֶׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת חֻבֵּל וּמְזִיק - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פְּרָקִים.

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

ראשית חֲכָמָה קְנָה חֲכָמָה, וּבְכָל קִנְיָנָה קְנָה בִּינָה

סְפָר שְׁנַיִם עֶשֶׂר

וְהוּא סְפָר קִנְיָן

הַלְכוֹתֵיו חֲמִשָּׁה וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת מְכִירָה. ב. הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְנָה. ג. הַלְכוֹת שְׁכָנִים. ד. הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשִׁתְּפִין. ה. הַלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמְצוֹת הַנִּבְלָלוֹת בְּהֵן מְפָרְשׁוֹת בְּשִׁמּוֹתָן בְּמִקּוּמָן.

הַלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מְצוֹת. אַחַת מְצוֹת עֲשָׂה, וְאַרְבַּע

הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות. [בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב, וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינּוֹת⁶⁸ הַעוֹבְרוֹת וּפּוֹגְעוֹת זו בְּזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת⁶⁹, וְאִם בְּזוֹ אַחַר זו - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְמִלִים הַעוֹלִים בְּמַעֲלָה גְבוּהָ וּפּוֹגְעוּ זֶה בְּזֶה⁷⁰, אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - נוֹפְלִין⁷¹, וְאִם בְּזֶה אַחַר זֶה⁷² - עוֹלִין; בְּיַצַּד הֵן עוֹשִׁין? טְעוּנָה וְשִׁאִינָה טְעוּנָה - תְּדַחָה שְׁאִינָה טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְעוּנָה. קְרוּבָה⁷³ וְרַחֲוָקָה⁷⁴ - תְּדַחָה קְרוּבָה⁷⁵ מִפְּנֵי שְׁאִינָה קְרוּבָה. שְׁתֵּיהֶן רַחֲוֹקוֹת אוֹ קְרוּבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֵלָן בְּדַחַק אֶחָד⁷⁶, הֵטֵל פְּשָׁרָה⁷⁷ בִּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שְׁכָר⁷⁸ זו לְזוֹ. וְכֵזָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁷⁹ נֵאמַר: בְּצִדָק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ.

(68) תוספתא שם, סנהדרין לב: (69) שתדחוף זו את זו. (70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש חודו של הר. (71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. (72) אם אחד יחזור אחרונית ויפנה מקום לחבירו. (73) לנמל שיצאה ממנו. (74) לנמל שיצאה ממנו. (75) משום שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות. (76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת לפנות מקום לחברתה. (77) אם אינם יכולים להתפשר מעצמם. (78) כפיצוי להשהייתה. (79) כגון בריא וחולה - ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה, והם מעלים שכר זה לזה.

יג. הַפּוֹגְעֵ⁸⁰ בְּשְׁנַיִם⁸¹, אֶחָד רוֹבֵץ פַּחַת מִשְׁאוֹ, וְאֶחָד פֶּרַק מַעֲלִיו וְלֹא מִצֵּא מִי שִׁיטְעֵן עִמּוֹ - מִצְוָה לְפָרַק בְּתַחֲלָה, מִשּׁוּם צֶעַר בְּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כֵּן טוֹעֵן. בְּמָה דְרָבִירִים אֲמורִים? כְּשֶׁהֵיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים; אֲכָל אִם הָיָה אֶחָד שׁוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב - מִצְוָה לְטַעֵן עִם הַשׁוֹנֵא תַחֲלָה, כְּדֵי לְכַף אֶת יָצְרוֹ הָרַע⁸².

(80) הפוגש. (81) בבא-מציעא לב: (82) המצווה "לכוף את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

יד. הַשׁוֹנֵא שְׁנֵאמַר בְּתוֹרָה⁸³ - לֹא מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם הוּא⁸⁴, אֲלֵא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאָף הָיָה לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַפְתּוּב אוֹמְרִים⁸⁵ 'לֹא תִשְׁנֵא אֶת אֶחָד בְּלִבְכֶם?' אֲמָרוּ חֲכָמִים⁸⁶: כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְבַדּוֹ⁸⁷ שֶׁעֲבַר עֲבָרָה, וְהַתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הָרִי זֶה מִצְוָה לְשׁוֹנֵא⁸⁸, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְשׁוּבָה וְיָשׁוּב מִרְשָׁעוֹ. וְאִף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עָשָׂה תְשׁוּבָה, אִם מִצֵּאוֹ נִבְהַל בְּמִשְׁאוֹ - מִצְוָה לְטַעֵן⁸⁹ וּלְפָרַק עִמּוֹ, וְלֹא יִנְיַחְנוּ נוֹטֵה לְמוֹת, שְׁמָא יִשְׁהָה בְּשִׁבִיל מְמוֹנוֹ וְיָבֹא לְיַדֵּי סַפְנָה. וְהַתּוֹרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. ובמה יקנה המקח? הקרקעות - באחד משלושה דברים: בכסף, או בשטר, או בחזקה.

ד. כיצד בכסף? מכר לו בית, מכר לו שדה, ונתן לו הדמים⁹ - קנה. במה דברים אמורים? במקום שאין פותבין את השטר; אבל במקום שדרכן לכתב שטר מוכר¹⁰ - לא קנה עד שכתב את השטר¹¹. ואין קרקע נקנית בפחות משנה פרוטה.

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עייין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועייין אבן האזל). (10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). (11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

ה. התנה הלוקח ואמר: אם רציתי אקנה בכסף או אקנה בשטר¹², ונתן הכסף על תנאי זה - הרי זה קנין; ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי, והלוקח יכול לחזור בו עד שכתב את השטר. וכן אם התנה המוכר¹³ כזה.

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א-ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

ו. האומר לחברו: תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך - בין שנתן קנה הבית מדין ערב¹⁴.

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז).

ז. כיצד בשטר? כתב לו על הנגר או על החרס¹⁵ או על העלה: 'שדי נתונה לך'¹⁶, 'שדי מכורה לך' - בין שהגיע השטר לידו¹⁷ קנה. אף על פי שאין שם עדים קלל, ואף על פי שאין השטר שונה פלוס¹⁸. במה דברים אמורים¹⁹? במוכר שדה מפני רעתה²⁰; אבל בשאר קרקעות - אף על פי שהגיע שטר של מכר לידו, ואפלו היו בו עדים - לא קנה²¹ עד שיתן את הדמים.

מצות לא תעשה, וזה הוא פרוטין: א) דין מקח וממכר. ב) שלא יונה במקח וממכר. ג) שלא יונה בדברים. ד) שלא יונה גר צדק במקומו. ה) שלא יונה בדברים.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסוימת, אלא דינים יתיקים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא-תעשה רג). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רגא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא לתחצנו בממון" (שם רגג). 5) "הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רגב).

פרק ראשון

1) נתבאר בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. המקח אינו נקנה בדברים², ואפלו העידו עליהם עדים. כיצד? 'בית זה' 'אני מוכר לך', 'יין זה אני מוכר לך', 'עבד זה אני מוכר לך'; ופסקו הדמים, ורצה הלוקח ואמר 'קניתי', ורצה המוכר ואמר 'מכרתי', ואמרו לעדים: 'הווי עלינו עדים שמכר זה ושלקח זה' - הרי זה אינו פלוס⁴, וכאלו לא היו ביניהם דברים מעולם⁵. וכן בנותן מתנה⁶ ומקבלה.

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט). כלומר, אי-קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

ב. אבל אם נקנה המקח באחד מהדברים שהוא נקנה בהם - קנה הלוקח; ואינו צריכין לעדים קלל⁸, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה: -) העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. (30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). (31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

יא. פיצד המחזיק בגדיה 32 כל שהיא קנה? כגון שהיה שם גדר, והיו עולין בנחת 33, והוסיף עליו כל שהיא והשלימו לעשרה 34, ונמצא שאין עולין אלא בדחק 35 - הרי זה הועיל וקנה. וכן אם היתה שם פרצה, והיו נכנסים בה בדחק, והרחיב הוא בה כל שהיא עד שנמצא נכנס ברוח - הרי הועיל וקנה.

(32) עשיית גדר. (33) בהרחבה. (34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף-משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדחק - שקנה. (35) וזהו ה"כל שהיא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

יב. נתן צרור והועיל, כגון שחבר בו המים לשדה 36, או נטל צרור והועיל, כגון שפחת בנטילתו 37 המים לשדה - הרי זה קנה. וכן כל פיוצא בזה 38.

(36) שעל ידי זה נשאר המים בשדה. (37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. (38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

יג. המוכר 39 שדה לחברו פצד שדהו, או שנתנה לו במתנה - פיון שדש 40 את המצר שבין שתי השדות ונעשו שתייהן פשדה אחת קנה. אכל אם הלך בה לארפה ולרחבה - אין הלוף זה מועיל פלום. ואם שביל של פרימים מכר לו - הואיל ונעשה להלוף קנה בהלוף.

(39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הר"ף שם. (40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

יד. וכמה שעור רחב הדרך שיקנה בהלכות 41? אם

(15) ה"ח"ס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו וזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). (16) במתנה. (17) של הקונה או מקבל המתנה. (18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). (19) שקונה בשטר לבד. (20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה קניין שהוא (קידושין שם). (21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

ח. פיצד בחזקה 22? מכר לו בית, מכר לו שדה, או שנתן אותה במתנה - פיון שנעל או גדר או פרץ כל שהיא, והוא שיועיל 23 במעשיו, הרי זה קנה. במה דברים אמורים? פשהחזיק בפני המוכר 24 או הנותן 25; אכל שלא בפני המוכר או הנותן - צריך שיאמר לו 'לך חזק וקנה', ואחר כך, אם החזיק - קנה, אף על פי שאינו בפני הבעלים.

(22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדין בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף-משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. (23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. (24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. (25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לך חזק וקני.

ט. המוכר בית לחברו ומכר לו את המפתח 26 - הרי זה כמי שאמר לו 'לך חזק וקנה' 27. וכן המוכר את הבור - פיון שמכר לו דליו 28, הרי זה כמי שאמר לו 'לך חזק וקנה'. וכשהחזיק וקנה.

(26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. (27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. (28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

י. פיצד המחזיק בנעילה קנה? כגון שמכר בית או חצר, והיה הפתח פתוח, ונעל 29 הלוך את הפתח וחזר ופתחו 30 - הרי זה החזיק וקנה; שהרי נשתמש בה שמוש המועיל 31.

(29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) חרש אותה. (51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. (52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. העפוי"ם⁵³ אינו קונה בחזקה⁵⁴, אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הפסף. וישאל הפסף. וישאל הפסף מחמת העפוי"ם⁵⁵ - הרי הוא כעפוי"ם, ואינו קונה אלא בשטר⁵⁶.

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). (54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). (55) כלומר, הקונה מן הגוי. (56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

יז. כל המחבר לקרקע - הרי הוא פקרקע, ונקנה או בכסף או בשטר או בחזקה. ואם אינו צריך לקרקע, כגון ענבים העומדות לבצור⁵⁷ - הרי זה כמטלטלין לקנין, ויש להן אונאה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצורם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

יח. כלשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, כך שכירות הקרקע נקנה בכסף לבד⁵⁸ או בשטר לבד⁵⁹ או בחזקה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

יט. המוכר לחברו עשה שדות בעשר מדינות - פיון שהחזיק באחת מהן קנה פלו⁵⁹, ואפלו היתה אחת מהן הר גבוה והשנית מצולה⁶⁰, שהרי תשמיש של זו אינה תשמיש של זו, אף על פי כן פיון שהחזיק באחת מהן קנה השאר.

59) קידושין כו, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. (60) עמק.

היה מסים במחיצות⁴² - קנה פדי שגיביה רגל ויניח רגל בצדעה⁴³; ואם אין שם מחיצות - קנה פרחב פדי שתהיה על ראשו חבילה של שריגים⁴⁴ ויסב בה⁴⁵.

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). (42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). (43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. (44) זמורות ענבים. (45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

טו. היתה⁴⁶ הקרקע צחיח⁴⁷ סלע, שאין בה לא גדר ולא פרצה, ואינה בת זריעה⁴⁸ - הרי החזקה שקונה אותה, שטיחת פרות או העמדת בהמה שם וכיוצא בזה משאר התשמיש⁴⁹.

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראייה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. (47) יבש. (48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). (49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנה מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכיייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נו. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. המוכר שדה לחברו, ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה⁵⁰, או שאסף פרות האילן או זמרו⁵¹, וכל פיוצא פדכרים אלו - הרי זה קנה, שהרי החזיק, ואין אחד מהן יכול לחזור בו. וכן אם אסף⁵² המוכר סל של פרות ונתן ללוקח - קנה לוקח מיד בחזקה; שהרי גלה דעתו שהקנה לו שדה זו קנין גמור ונעשו פרותיה שלו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או הַלְבִּישׁוּ, או הַגְבִּיחַ אֶת רְבוֹ - קְנָה¹². וְכֵן אִם
הַגְבִּיחַ הָרֵב אֶת הָעֶבֶד - קְנָה¹³.

(7) ברייתא בקידושין כב. אף-על-פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה שאין-כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף-משנה). (8) רופף את שרוכי נעלו. (9) הסיר את בגדיו ממנו. (10) בשמן. (11) במגדרת. (12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. (13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו" שפ"י חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

ג. תְּקַפּוּ¹⁴ וְהִבִּיאוּ אֶצְלוֹ - קְנָה; שֶׁהַעֲבָדִים נִקְנִין
בְּמִשְׁכָּה פְּזוּ¹⁵. אֲבָל אִם קָרָא לְעֶבֶד וְכָא אֶצְלוֹ, או
שָׁאֲמַר לוֹ רְבוֹ הָרְאשׁוֹן לְךָ אֶצְל הַלּוֹקֵחַ, וְהִלֵּךְ
אֶצְלוֹ - לֹא קְנָה¹⁶, עַד שְׂיִמְשְׁכְנוּ בְּתַקִּיפָה או
שְׂיִשְׁתַּמְשׁוּ בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ. וְאִם הִחְזִיק¹⁷ בוֹ שְׁלֹא
בְּפָנֵי הָרֵב - צָרִיף שְׂאִימַר לוֹ לְךָ חִזַּק וְקָנָה¹⁸.

(14) מימרא של שמואל, קידושין שם. (15) שהיא בתקיפה, בעל-כרחו של עבד. (16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו-הוא. (17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. (18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֵרִי הוּא בְּהִקְמָה¹⁹, וְקוֹנֵין אוֹתוֹ
בְּדְבָרִים שְׁקוֹנֵין בֵּהֶן הַבְּהִמָּה וּבְדְבָרִים שְׁקוֹנֵין בֵּהֶן
הָעֲבָדִים²⁰. לְפִיכָף נִקְנָה בְּמִשְׁכָּה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא
תְּקַפּוּ.

(19) לפי שאין בו דעת. (20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד-משנה).

ה. הַבְּהִמָּה, בֵּין דְּקָה בֵּין גֶּסָה, נִקְנִית בְּמִשְׁכָּה²¹.
אֶף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיחַ אוֹתָהּ, לֹא הַצְרִיכוּהוּ
לְהַגְבִּיחַ²², מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֵּט²³ בְּאֶרֶץ. וְאִם הַגְבִּיחַ -
קָנָה. וְהַגְבִּיחָה קוֹנָה בְּכָל מְקוֹם²⁴. אֲבָל הַמִּשְׁכָּה
אֵין קוֹנֵין בָּהּ אֶלָּא בְּסִמְטָא²⁵ אוּ בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם,
וְאֵין קוֹנֵין בָּהּ בְּרִשׁוֹת הָרֵבִים וְלֹא בְּחֶצֶר שְׂאִינָה שֶׁל
שְׁנֵיהֶם²⁶.

כ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? שְׁנֵת דְּמֵי פְּלִין⁶¹; אֲבָל אִם
לֹא נָתַן דְּמֵי פְּלִין - לֹא קָנָה אֶלָּא פְּנֵד מְעוֹתֵיו⁶².
לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַכָּל בְּמִתְנָה - קָנָה פְּלִין. וְכֵן
בְּשִׁכְרוֹת⁶³, מִיּוֹן שֶׁהִחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה פְּלִין פֶּל
זְמַן הַשְּׁכִירוֹת. הָיוּ מְקַצֵּת הַקְּרָקָעוֹת בְּמִכָּר וּמְקַצֵּתוֹן
בְּשִׁכְרוֹת - מִיּוֹן שֶׁהִחְזִיק בֵּין בְּמִכְרָה בֵּין
בְּשִׁכְרוֹת⁶⁴ קָנָה הַכָּל⁶⁵.

(61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. (62) והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. (63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). (64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). (65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

פְּרָק שְׁנִי

(1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד פְּנֵעֵי - הֵרִי הוּא פְּקָרְקָע² לְקָנָה³, וְנִקְנָה
בְּכֶסֶף⁴ וּבְשִׁטְר א"ו⁵ בְּחִזְקָה⁶.

(2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. (3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. (4) משנה, שם. (5) הכסף-משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. (6) [חזין משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים... נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה בנתיבות המשפט סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

ב. וימה היא החזקה? בְּקִנְיֵן עֲבָדִים? שְׂיִשְׁתַּמְשׁוּ בֵּהֶן
פְּדָרָף שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בְּעֲבָדִים בְּפָנֵי רְבוֹ. בְּיַצֵּד? הַתִּיר
לוֹ⁸ מִנְעָלוֹ אוּ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוּ שֶׁהוֹלִיף בְּלִי
לְבַיִת הַמְּרָחֵץ, אוּ שֶׁהִפְשִׁיטוּ⁹, אוּ סְכּוּ¹⁰ אוּ גָרְדוּ¹¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קניני? הרי שצריך לומר לו דוקא "קניני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם-משנה.

ט. האומר לחבירו 'משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום', ומשך - לא קנה³⁸. ואם אמר לו 'קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום' - קנה³⁹, ואפילו היתה עומדת באגם⁴⁰ ביום שלשים⁴¹. שנה פמי שהקנה אותו מעתה על תנאי⁴². נעשה התנאי - נתקיים הקנין. וכל האומר⁴³ 'על מנת' - פאומר 'מעכשיו' דמי.

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלווקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלווקח. וכתב המגיד-משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף-משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף-על-פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות ה"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם-משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

י. המוכר בהמה לחבירו או נתנה לו במתנה, ואמר 'קנה אותה' פדדך שפני אדם קונין: אם משך או הגביהה - קנה⁴⁶; אכל אם רכב עליה: אם בשדה - קנה, ואם בעיר - לא קנה; לפי שאין דרך בני אדם לרכב בעיר. לפיכך, אם היה אדם חשוב, שדרכו לרכב בעיר, או אדם מזלזל⁴⁷ ביותר, שאינו מקפיד על הלוכו בעיר רוכב, פגון המטפלין בגדול בהמות או העבדים, או שהיתה אשה⁴⁸, או שהיה ברשות הרבים שהרבים דורסין שם⁴⁹ - הרי זה קונה ברכיבה. והוא שתהלה פ⁵⁰.

44) בבא מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם.

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינו נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף-משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא-בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצו, ס"ק ג.). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד-משנה בפ"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא-בתרא פד:

ו. כיצד קונין את הבהמה במשיכה? אין צריך לומר אם משך והלכה, או שרכב עליה והלכה ב⁷¹; אלא אפילו קרא לה ובאה, או שהפשישה²⁸ במקל ורצה בפניו - פין שעקרה²⁹ יד ורגל קנאה³⁰. והוא שימשך בפני הבעלים; אכל אם משך שלא בפני הבעלים - צריך שיאמר לו קדם שימשך 'לך משך וקנה'³¹.

27) על-ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפ"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף-משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבא-מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא-קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף-על-פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא-בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא-קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

ז. המוכר עדר לחבירו או שנתן לו במתנה - פין שמסר לו משכוכית³³ - היא הבהמה המהלכת בראש העדר³⁴ והכל נמשכים אחריה - אין צריך לומר לו 'משך וקנה'; שמשירת בהמה זו פמי שאמר לו 'לך משך וקנה'. וכיון שמשך לו העדר קנה³⁵, ואף על פי שמשך שלא בפניו.

32) שם. 33) מכאן מציין הראב"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצו, ס"ק ט.).

ח. האומר לחבירו 'משך ותקנה'³⁶ או 'חזק ותקנה', וכיוצא בדברים אלו, והלה ומשך או שהחזיק - לא קנה; שמשמע תקנה להבא³⁷, ועדין לא הקנה לו. אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו 'לך חזק וקנה' או 'משך וקנה', וכיוצא בדברים אלו, שמשמען שיקנה עתה בעת שימשך או יחזיק.

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלִהְגִּיבִיהוּ עֵץ עֵץ.⁷ וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. אָבֵל אִם הָיָה טְעוֹן שֶׁל אֲגוּזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים וְכַיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְהָיָה גְדוֹל שְׁאִין אֶחָד יוּכַל לְהִגְבִּיחָהּ - הָרִי זֶה נִקְנָה בְּמִשְׁכָּה⁸; שְׁאֵם יִתִּירוּ - יִתְפַּרֵּד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טַרַח גְּדוֹל. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(5 בבא-בתרא פו. 6 משא, חבילה. 7 שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רב רבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) (והרי הם) מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן-מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8 בבא-בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רב רבי.

ג. הַסְפִּינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהִגְבִּיחָהּ,⁹ וַיֵּשׁ בְּמִשְׁכָּתָה טַרַח גְּדוֹל, וְאֵינָה נִמְשַׁכֶּת אֲלָא לְרַבִּים¹⁰ - לֹא הִצְרִיכָהּ מִשְׁכָּה¹¹, אֲלָא נִקְנִית בְּמִסְרָה¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה¹³. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לֵךְ מִשָּׁךְ וְקִנְיָה' - אֵינּוּ קוֹנֶה הַסְפִּינָה עַד שְׁיִמְשְׁכָנָה¹⁴ פְּלָה¹⁵ וַיּוֹצִיאָנָה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהִיָּתָה בּוֹ¹⁶; שֶׁהָרִי הַקְּפִיד¹⁷ הַמּוֹכֵר שָׁלָא יִקְנֶה זֶה אֲלָא בְּמִשְׁכָּה.

(9 בגלל כובדה. 10 רק על-ידי אנשים רבים (כסף-משנה). 11 כלומר, לא הצריכה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"א). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמשירה עדיפה ממשכה (עיי' 'תוספות' בבא-בתרא עו. ד"ה ספינה). 12 שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13 כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14 לסימטא, כנ"ל. 15 כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי-חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. 16 כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17 כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו-הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן-מיגש).

ד. נִמְצָאת לְמַד¹⁸, שֶׁהַלּוֹקֵחַ מְטַלְטֵלִין, אָף עַל פִּי שְׁנָתָן כָּל הַדָּמִים, כְּזוֹל לְחֹזֵר בּוֹ¹⁹. וְכֵן הַמּוֹכֵר²⁰ כְּזוֹל לְחֹזֵר בּוֹ עַד שְׁיִגְבִּיחָהּ²¹, אוֹ יִמְשָׁךְ דָּבָר שְׁאִין בּוֹ הַגְּבִיחָהּ, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לְלוֹקֵחַ דָּבָר שְׁאִין דָּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשְׁהַגְּבִיחָהּ, אוֹ מִשָּׁךְ דָּבָר שְׁאִין דָּרְכּוֹ לְהַגְּבִיחָהּ, אוֹ נִמְסֹר לוֹ דָּבָר שְׁאִין דָּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ -

(46 שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאיין בה כח לאחוזו הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר היא מעדיפה להתזיקה על-ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש)], וראה בפסחים ג. ו.ג.]. 49) "דרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על-ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצו, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא-אם-כן הולכת על-ידו, ראה למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

א. אֶחָד הַבְּהֵמָה² וְאֶחָד הַמְטַלְטֵלִין נִקְנִין בְּמַעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמִשְׁנָתָן אֵת הַמַּעוֹת קָנָה, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יוּכַל לְחֹזֵר בּוֹ. אָבֵל חֲכָמִים תִּקְנִי³ שָׁלָא יִקְנִי הַמְטַלְטֵלִין אֲלָא בְּהַגְבִּיחָהּ, אוֹ בְּמִשְׁכַּת דָּבָר שְׁאִין דָּרְכּוֹ לְהִגְבִּיחָהּ.⁴

(2 בבא-מציעא מז: כרבי יוחנן. ולמדמים דבר זה מקל-וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:). - ממונו לא כל-שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בכ"מ שם. ומקור קל-וחומר זה בכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל-וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר - בבא-קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ביישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:). וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד-משנה). ורש"י (בבא-מציעא מז:). נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דרבן. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. 4) כי הגבהה עדיפה ממשכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

ב. פִּיצַד?⁵ הַמְקַבֵּץ עֲצִים אוֹ פֶּשֶׁתָן וְכַיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן⁶ גְּדוֹל שְׁאִי אֶפְשָׁר לְהִגְבִּיחָהּ - אֵינּוּ נִקְנָה בְּמִשְׁכָּה; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לְהִתִּיר הָאֲגָד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. וְכֵן³¹ הַשׁוֹכֵר³² הַמְקוּם שְׂאוֹתָן הַמְטַלְטְלִין הַנְּמַכְרִין מִנְחִין בּוֹ - קִנְיָה³³, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׂלֵא הַגְּבִיּה וְלֹא מִשְׁךָ וְלֹא נִמְסְרוֹ לוֹ; שְׁהָרִי נַעֲשֶׂה בְּרִשׁוֹתוֹ. וְכָבֵד בְּאַרְבָּעֵי³⁴, שְׁשִׁכִּירוֹת קִרְקַע נִקְנָה בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָּר אוֹ בְּחֻקָּה.

31 כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף-על-פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). 32 הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על-ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא-מציעא יא:). 33 ודוקא בחצר המשתמרת, או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד-משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34 פרק א' הל' יח.

ח. הַמְקַנָּה קִרְקַע וּמְטַלְטְלִין³⁵ בְּאֶחָד - בִּינּוֹן שְׁקִנְיָה קִרְקַע בְּכֶסֶף³⁶ אוֹ בְּשִׁטָּר³⁷ אוֹ בְּחֻקָּה³⁸ נִקְנּוּ הַמְטַלְטְלִין עִמָּהֶם³⁹. בֵּין שְׁהָרִי שְׁנִיָּהִם בְּמַכְרָא⁴⁰ אוֹ בְּמִתְנָה⁴¹, בֵּין שְׁמַכְרָא מְטַלְטְלִין וְנִתְּן קִרְקַע⁴², בֵּין שְׁמַכְרָא קִרְקַע וְנִתְּן הַמְטַלְטְלִין⁴³ - בִּינּוֹן שְׁקִנְיָה קִרְקַע קִנְיָה מְטַלְטְלִין.

35 קידושין כו. משנה וגמרא. 36 במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ"א ה"ד). 37 באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז). 38 ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף-על-פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39 וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים-ב כא, ג): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל-ידי קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה להלן פ"ו ה"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו אלא מדרבנן, ואם כן על-כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40 ואף-על-פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כו. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב', אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף-משנה, וכן כתבו הר"ן והמאירי). 41 נלמד מהפסוק ב'דברי הימים' הנ"ל. 42 נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן המטלטלין", שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית-יוסף חו"מ סימן רב). 43 נלמד (קידושין כו).

קִנְיָה, וְאִין אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, וְכּוֹפִין אֶת הַלּוֹקַח לְתֵן אֶת הַדָּמִים²².

18 סכום הדברים הקודמים. 19 אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א-ב. 20 כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהספס בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא-מציעא מד:). 21 ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22 [כדין פריעת חוב שכופין את הלזה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ן].

ה. וְלָמָּה תִּקְנּוּ חֲכָמִים²³ דְּבָר זֶה בְּמְטַלְטְלִין? ²⁴ גְּזָרָה שְׁמָא יִתֵּן הַלּוֹקַח דְּמֵי הַחֲפֵץ, וְקִדְּם שְׁיִקְחֵנוּ יֹאבֵד בְּאַנְס, וְכַגּוֹן שְׁנִפְלָה דְּלָקָה וְנִשְׁרַף, אוֹ בְּאוֹ לְסָטִים וְנִטְלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בְּרִשׁוֹת הַלּוֹקַח, יִתְמַהֲמַה הַמּוֹכֵר²⁵ וְלֹא יַצִּילָהּ²⁶. לְפִיכָף הַעֲמִידוּהוּ חֲכָמִים בְּרִשׁוֹת הַמּוֹכֵר, כְּדִי שְׁיִשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֲפֵץ; שְׂאִם אָבֵד - חַיֵּב לְשַׁלֵּם²⁷.

23 בבא-מציעא מז: לרבי יוחנן. 24 שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25 שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חביריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). 26 ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חנים ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27 כן כתב הרי"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

ו. נִמְצָאת אוֹמָר²⁸, שְׂאִם נִתְּן דְּמֵי הַמְקָה וְנִאָּנַס קִדְּם שְׁיִקְחֵנוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקַח: תֵּן לִי מְקַחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתִי! וְאָף עַל פִּי שְׁיִשַׁע יְעִדִים שְׂאָבֵד בְּאַנְס, וְלֹא הָיָה בְּמוֹכֵר פֶּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְּרַשַׁל בְּדָבָר - הָרִי זֶה מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים; שְׁהָרִי תִּקְנּוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָף, אִם הָיָה בֵּיתוֹ²⁹ שָׁל לּוֹקַח שְׁיִשַׁע בּוֹ הַחֲפֵץ שְׁנִמְכַר מְשִׁפָּר לְמוֹכֵר - לֹא תִּקְנּוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שְׁהָרִי הַמְקָה בְּרִשׁוֹת הַלּוֹקַח; וּמְשַׁנְתָּן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמְקָה³⁰, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.

28 יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי"ף שם. 29 שם מט: 30 בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲבָדִים⁵¹, עַד שִׁיְהִי עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקְרָקָע⁵². וְאִם עַל פִּי שְׂאֵמֵר לוֹ 'קִנְיָה עֲבָדִים עַל גְּבִי קְרָקָע'⁵³ - לֹא קִנְיָה עַד שִׁיְהִי בְּתוֹכָהּ⁵⁴; שֶׁהַעֲבָד מְהֵלֵךְ לְדַעַת עֲצָמָה⁵⁵.

50) ברייתא (בבא-קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמכחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובוה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט.). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דנייד" (=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דנייד", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן-משפט סימן רב, ס"ק טו.). 55) זה פירוש המלה "נייד", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

יב. הַמְקַנְהָ עֲבָדִים וּמְטַלְטְלִין בְּאֶחָד, מִשֶּׁן הַמְטַלְטְלִין - לֹא קִנְיָה הָעֲבָדִים⁵⁶; הַחֲזִיק בְּעֲבָדִים - לֹא קִנְיָה הַמְטַלְטְלִין⁵⁷, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה הַמְטַלְטְלִין עַל גֵּב הָעֲבָד⁵⁸. וְהוּא שִׁיְהִי פְּפוּתָה⁵⁹, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יְכוֹל לְהֵלֵךְ⁶⁰.

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על-ידיהם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג.). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד-משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

ממעשה של רבן גמליאל וקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁיְהִי אוֹתָן הַמְטַלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קְרָקָע⁴⁴; אֲבָל אִם הָיָה בְּמָקוֹם אֲחֵר - צָרִיךְ שִׁיאֲמַר לוֹ 'קִנְיָה מְטַלְטְלִין אֲגַב קְרָקָע'. אֲפִלוּ הָיָה הַמְטַלְטְלִין בְּמִדְיָנָה אֲחֵרָת⁴⁵, וְאָמַר לוֹ 'קִנְיָה אוֹתָם עַל גְּבִי קְרָקָע פְּלוּנִית' - בִּינֵן שְׂקָנָה הַקְרָקָע נִקְנֵנו הַמְטַלְטְלִין, אִם עַל פִּי שְׂאֵינֵן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר 'קִנְיָה אֲגַב קְרָקָע' - לֹא קִנְיָה. וְקְרָקָע כֹּל שֶׁהָיָה⁴⁶ קוֹנֵין עַל גְּבֵה כֹּל מְטַלְטְלִין שִׁירְצָה.

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף-על-פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע" שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף-משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כו. "והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף-משנה ותוס' המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ו.

י. הַקִּנְיָה הַשְּׂדֵה לְאֶחָד⁴⁷ וְהַמְטַלְטְלִין לְאֶחָד, אִם עַל פִּי שְׂאֵמֵר לוֹ 'קִנְיָה הַמְטַלְטְלִין עַל גְּבִי קְרָקָע', וְהַחֲזִיק הָאֶחָד בְּקְרָקָע - לֹא קִנְיָה⁴⁸ הַשְּׂדֵה הַמְטַלְטְלִין. וְאִם תִּפְשֹׁן⁴⁹ אֲחֵר שְׂחֹזֵר בּוֹ הַמְקַנְהָ - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ; שֶׁהָרִי תִפְשֹׁן אֲחֵר שְׂקָנָה חֲבֵרוֹ הַקְרָקָע שֶׁנִּקְנֵנו אֵלָיו עַל גְּבוֹ.

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (ח"מ סימן רב, סעיף ג.).

יא. הַמְקַנְהָ עֲבָדִים וְקְרָקָעוֹת בְּאֶחָד, הַחֲזִיק בְּעֲבָדִים - לֹא קִנְיָה הַקְרָקָעוֹת⁵⁰; הַחֲזִיק בְּקְרָקָעוֹת - לֹא קִנְיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נכסים⁷⁶ שיש להן אחריות. שהזרעים שפּעֻצִין נקוב זרועים הם בְּאָרְץ, וְכָל הַמְחַבֵּר לְקַרְקַע הָרִי הוּא בְּקַרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

(70) שם. (71) עשה מלאכה בתוך העציץ. (72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. (73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. (74) נוסח הגמרא (שם). (75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחזור המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". (76) כלומר, ב'קנין אגב'.

יז. כָּבֵר בְּאֲרָנוּ⁷⁷, שֶׁפֶל הָעוֹמֵד לְבַצֵּר כְּבָצוֹר דָּמִי, וְאִינוּ נִקְנָה אֶלָּא בְּהַגְבֵּהָ אוֹ בְּשֵׁאֵר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנָה בְּהֵן הַמְטַלְטְלִים.

(77) פ"א הלכה יז.

יח. פִּשְׁתָּן⁷⁸ כִּשְׁהוּא מְחַבֵּר לְקַרְקַע⁷⁹, וְיָבֵשׁ שְׂאִינוֹ צְרִיף לְקַרְקַע, וְאָמַר לוֹ⁸⁰: יִפֶּה לִי⁸¹ קַרְקַע כֹּל שֶׁהוּא וְקִנְיָה כֹּל מֵהַ שְׂעֻלְיָה⁸² - בִּיּוֹן שְׂתֻלְשׁ⁸³ כֹּל שֶׁהוּא קִנְיָה הַכֹּל⁸⁴ מִפְּנֵי הַתְּנָאֵי הַזֶּה. אָבֵל אִם הִקְנָה לוֹ⁸⁵ הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה⁸⁶ בְּמִכָּר אוֹ בְּמִתְנָה - לֹא קִנְיָה אֶלָּא מֵהַ שְׂתֻלְשׁ⁸⁷, שֶׁהִרִי הַגְּבִיחוֹ. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(78) משנה בבא-בבא פד: (79) שאז דינו כחלוש, כנ"ל. (80) מסקנת הגמרא שם פז. (81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרקע והפשתן שעליו. (82) ב'קנין אגב'. (83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. (84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. (85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. (86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. (87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יג. הַמְקַנְהוּ⁶¹ בְּהֵמָה וְכֹלִים שְׂעֵל גִּבְהָ פְּאָחַד, אֵף עַל פִּי שְׂמִשְׁף הַבְּהֵמָה וְקִנְיָה - לֹא קִנְיָה הַכֹּלִים שְׂעֻלְיָה, עַד שֶׁיִּגְבִּיחַ אוֹ יִמְשֹׁף הַכֹּלִים עֲצָמָן, אִם אֵין דְּרָכָן לְהַגְבִּיחַ; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחֹצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מֵהַ שְׂבִתוּכָה קְנוּי לְבַעֲלָהּ. לְפִיכָף, אִם הִיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפֹתָה - קִנְיָה אֵף כֹּלִים שְׂעֻלְיָה.

(61) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

יד. אָמַר לוֹ הַמְקַנְהוּ⁶²: מִשְׁף בְּהֵמָה וְקִנְיָה כֹּלִים שְׂעֻלְיָה, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוֹף הַבְּהֵמָה, אֵף עַל פִּי שְׂמִשְׁבָּה וְהִיא כְּפֹתָה - לֹא קִנְיָה כֹּלִים שְׂעֻלְיָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁף הַכֹּלִים עֲצָמָן⁶³.

(62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. (63) שמיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהיא על-פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן-משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפופה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל-פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הִיָּה⁶⁴ עֲצִיץ⁶⁵ נְקוּב⁶⁶ לְאָחַד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שְׂבוּ לְאֶחָד: הִקְנָה הָעֲצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - בִּיּוֹן שְׂמִשְׁף⁶⁷ קִנְיָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הָעֲצִיץ - לֹא קִנְיָה⁶⁸, עַד שִׁחְזִיק⁶⁹ בְּזָרְעִים עֲצָמָן.

(64) גיטין כב. (65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזרעים בו זרעים. (66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. (67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. (68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. (69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הִיָּה הָעֲצִיץ⁷⁰ וְהַזְּרָעִים שְׂבוּ לְאָחַד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאֶחָד, וְהִחְזִיק בְּעֲצִיץ⁷¹ לְקִנְיָה הַזְּרָעִים - אֵף הָעֲצִיץ לֹא קִנְיָה⁷²; הִחְזִיק בְּזָרְעִים - קִנְיָה הָעֲצִיץ⁷³. וְזֵהוּ שֶׁשְׂנִינּוּ⁷⁴: נְכָסִים שְׂאִין לְהֵן אַחֲרֵית⁷⁵ נְקָנִים עִם

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ז' כסלו ~

הַלְכוּת טְמֵאָת מֵת

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר דין ארובה שהיא באמצע תקרת הבית והיתה טומאה תחת התקרה כנגד הארובה, אם היתה מקצת הטומאה תחת ארובה ומקצתה תחת התקרה, היתה כזית מן המת כפי העורב והאהיל על גבי ארובה, בית וארובה באמצע תקרת הבית ועלייה על גביו, וארובה בעלייה מכוונת לארובה שבבית, ארובה שבתוך תקרת הבת וקדרה מונחת על הארץ כנגד הארובה וטומאה תחתיה, קורות הבית והעלייה שאין עליהן מעזיבה והן מכוונות וטומאה תחת אחת מהן, בית שנסדק גגו וכותלו, ואכסדרה שנסדקה, אם היה אדם מוטל על הארץ תחת הסדק.

א. אַרְבֵּה² שֶׁהִיא פְּאֲמֻצֵע תְּקֵרַת הַבַּיִת, בֵּין שְׁלֹשׁ בָּה פּוֹתַחַ טֶפַח בֵּין שְׁאִין בָּה פּוֹתַחַ טֶפַח, וְהִיְתָה טְמֵאָה תַּחַת תְּקֵרַת הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אַרְבֵּה³ טְהוֹר⁴, שֶׁהָרִי הוּא גְלוּי לְאֹוִיר, וְשָׁאָר הַבַּיִת טָמֵא. הִיְתָה טְמֵאָה כְּנֶגֶד אַרְבֵּה בְּלִבָּד - כָּל הַבַּיִת טְהוֹר⁵. הִיְתָה מְקַצֵּת הַטְּמֵאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה וּמְקַצֵּתָה תַּחַת אַרְבֵּה⁶: אִם הָיָה בְּאַרְבֵּה פּוֹתַחַ טֶפַח - הַבַּיִת כָּלוּ טָמֵא⁷, וְכֶנֶגֶד כָּל הָאַרְבֵּה טָמֵא⁸; אִין בָּה פּוֹתַחַ טֶפַח: אִם יֵשׁ בְּטְמֵאָה כְּדִי שֶׁתַּחֲחֵלֵק וְיִמְצָא כְּשֶׁעוֹר תַּחַת הַתְּקֵרָה וְכְשֶׁעוֹר תַּחַת הָאַרְבֵּה⁹ - הַכָּל טָמֵא; וְאִם לֹא - הַבַּיִת טָמֵא¹⁰, וְכֶנֶגֶד הָאַרְבֵּה טְהוֹר¹¹. הִיְתָה בְּאַרְבֵּה פּוֹתַחַ טֶפַח וְנִתְּן אָדָם רִגְלוֹ מְלִמְעַלָּה¹² עַל הָאַרְבֵּה - נִעֲשֶׂה הַכָּל אֶהֱל אַחַד¹³, וּבֵין שֶׁהִיְתָה הַטְּמֵאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה בְּלִבָּד אוֹ תַּחַת הָאַרְבֵּה בְּלִבָּד - הַכָּל טָמֵא, הַבַּיִת וּמֵה שֶׁכְּנֶגֶד אַרְבֵּה. וְהָאָדָם שֶׁעָרַב אֶת הַטְּמֵאָה טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנִּעֲשֶׂה אֶהֱל עַל הַטְּמֵאָה¹⁴. אִין בְּאַרְבֵּה פּוֹתַחַ טֶפַח, וְהִיְתָה הַטְּמֵאָה תַּחַת הַתְּקֵרָה - זֶה שֶׁנִּתְּן רִגְלוֹ מְלִמְעַלָּה טְהוֹר, שְׁאִין טְמֵאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפִחוֹת מִטֶּפַח¹⁵. הִיְתָה הַטְּמֵאָה תַּחַת הָאַרְבֵּה¹⁶: אִם טְמֵאָה קָדְמָה אֶת רִגְלוֹ - טָמֵא¹⁷, שֶׁהָרִי הָאֶהֱל עַל הַטְּמֵאָה¹⁸; אִם רִגְלוֹ קָדְמָה אֶת הַטְּמֵאָה - טְהוֹר¹⁹, שֶׁהָרִי רִגְלוֹ מְקַצֵּת הָאֶהֱל וְאִין טְמֵאָה יוֹצֵאת לוֹ²⁰.

2) אהלות פ"י, א, ב, ג. 3) הכלים המונחים בבית כנגד הארובה הפתוחה מלמעלה. 4) אמנם אמרנו (למעלה פ"ד ה"א) שאין טומאה נכנסת ויוצאת בפחות מפותח טפח, אבל אין דין פתח קטן זה כסתום לגמרי לטמא מה שתחתיו. 5) פירוש, הכלים המונחים בבית, בין כנגד

התקרה בין כנגד הארובה טהורים, מפני שהטומאה אינה נמצאת באוהל, אבל המאהיל על הטומאה - טמא. 6) ואפילו אין ביחד יותר מכשיעור מצומצם. 7) מפני שהחלק הנמצא תחת הארובה מצטרף לחלק שתחת התקרה. 8) טעות-סופר, וצ"ל: "וכנגד הטומאה - טמא" (כסף-משנה), וכן כתוב במשנה שם. פירוש, כל המאהיל על חלק הטומאה המונח תחת הארובה - טמא, מפני שהחלק הנמצא תחת התקרה מצטרף עמו לכשיעור. 9) פירוש, שבחלק המונח תחת הארובה לבדו יש שיעור מלא, וכן גם בחלק שתחת התקרה, ואם תחתוך את הטומאה בגבול שבין שני השטחים האלה ימצא בכל אחד מהם כשיעור טומאה. כך מפרש רבינו במשנתנו את דברי ר' יוסי: "אם יש בטומאה, כדי שתחלק ותטמא את הבית ותטמא כנגד הטומאה - טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור", ובהתאם לפירושו זה, כתב כאן בפירושו: "וימצא כשיעור תחת התקרה ותחת הארובה". משמע מדבריו, שאם אין בחלק שתחת הארובה כשיעור, אף-על-פי שביחד יש שני שיעורים, דינו כפחות מכשיעור. ולמה אין החלק שתחת התקרה מצטרף עם החלק שתחת הארובה? מפני שטומאה אינה מתפשטת למקום שאין בו פותח טפח. [והרא"ש מפרש, שהמדובר בכזית וחצי בבית וחצי זית נגד הארובה, וכן פירש בתפארת ישראל שם]. 10) אפילו אם תחת התקרה פחות מכשיעור, מפני שחלק הטומאה שכנגד הארובה מצטרף עמו. 11) טומאת הבית אינה נכנסת שם, מפני שאין בה פותח טפח. 12) וסתם את פי הארובה. 13) שם משנה א. 14) שהרי רגלו חלק מהאוהל. 15) הטומאה אינה מתפשטת לארובה כלל, ואם-כך לא האהיל בכלל עליה. 16) וסתם ברגלו את פיה. 17) האדם וגם הכלים שבכל הבית. 18) בשעה שהניח רגלו על פי הארובה לפני שנסתם. 19) האדם, אבל כל הנמצא בבית - טמא. 20) כמו שאמרנו, שאין טומאה יוצאת בפחות מפותח טפח. ואף-על-פי שאדם אינו חוצץ בפני הטומאה (למעלה פ"ב, ה"א) - כאן רגלו חוצצת. והטעם, מפני שלא האדם הוא החוצץ בפני הטומאה, אלא הגג הסתום (תפארת ישראל יכין טו).

ב. הָיָה כְּזִית מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב²¹ וְהָאֶהֱל עַל גְּבִי אַרְבֵּה עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזִית בְּאֹוִיר אַרְבֵּה, אָף עַל פִּי שְׁאִין בָּה פּוֹתַחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא²².

21) תוספתא אהלות פ"א ה"א. 22) כל מה שבבית טמא, כחכמים שם. ואין זה דומה לטומאה תחת ארובה שבהלכה הקודמת, שאין הטומאה יוצאת כשאין בפי ארובה פותח טפח, כי שם אין אוהל כלל על הטומאה, אבל כאן הטומאה נעשתה אוהל ונתערבה בכל הבית (כסף-משנה).

ג. בַּיִת²³ וְאַרְבֵּה פְּאֲמֻצֵע תְּקֵרַת הַבַּיִת וְעַלְיָה עַל גְּבִיו, וְאַרְבֵּה אַחֲרֵת יֵשׁ פְּאֲמֻצֵע תְּקֵרַת הָעַלְיָה, וְהָאַרְבֵּה מְכַוְּנֵת זוֹ לְמַעַלָּה מִזוֹ, בֵּין שְׁלֹשׁ בְּאַרְבֵּה

תקרת הפית פדי שתפנס בה רגל הערש⁴⁰, והיתה רגל הערש סתמת את הארבה: אם יש בה פותח טפח וטמאה בפית - אף העליה טמאה, שאין כלי המקבל טמאה חוצץ; ואם אין בה פותח טפח - העליה טהורה⁴¹, והרגל שקלמטה טמאה בפלים המאילים⁴². נפחתה המעזיבה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו⁴³.

(38) שם פ"ב מ"ד. (39) הטיט שבין קורה לקורה. (40) רגל המיטה הנתונה בחישוק מתכת עשוי כעין סנדל (ראה משנתנו, ופירוש רבינו שם) ונותנים את הסנדל בחור שברצפה, כדי שלא תזוז המטה ממקומה. (41) ואין זה דומה לדין ארובות שאין בהם פותח טפח שבהלכה הקודמת שהעליה טמאה, מפני "שכל דבר הנכנס בעובי המעזיבה וממלא הפחת ויושב שם, מהתקרה הוא חשוב, ואין אומרים בו: עירב את הטומאה" (הר"י קורקוס מובא בכסף-משנה כאן. וקשה מאוד להתאים ביאור זה לפירושו של הכסף-משנה בהלכה הקודמת, וצע"ג). (42) פירוש, העריסה טמאה טומאת שבעה, כדין כלים שנגעו בכלים. שהרי נגעה בסנדל, והתינוק שבמיטה טמא טומאת ערב. והמדובר כשקדמה טומאה לרגל (כסף-משנה. ראה ביאורנו בהלכה ג, וראה ר"ש במשנתנו). (43) בהלכה הקודמת.

ה. ארבה⁴⁴ שבתוף תקרת הפית וקדרה⁴⁵ מנחת על הארץ ומכוננת פנגד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום מן הארבה, והיתה טמאה תחת הקדרה רצוצה בינה ובין הארץ, או שהיתה הטמאה בתוף הקדרה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁴⁶, ואין טמא אלא פנגדה⁴⁷, והפית פלו טהור⁴⁸. היתה הקדרה גבוהה מן הארץ טפח וטמאה תחתיה או תחת תקרת הפית - הפית פלו טמא⁴⁹, ותחת הקדרה טמא, שהרי הוא אהל; אבל תוף הקדרה וגבה טהור, שאין כלי חרש מטמא מגבו, והרי אור הקדרה גלוי לאויר⁵⁰. אם היה כלי בתוכה או למעלה על גבה - טהור. היתה טמאה בתוכה או על גבה - הפית פלו טהור⁵¹, שהרי הטמאה פנגד ארבה בלבד⁵². היתה הקדרה תחת הארבה והארבה גדולה מן הקדרה, שאם תעלה הקדרה ותצא מן הארבה נמצא בינה ובין שפתי הארבה פותח טפח, אף על פי שהקדרה גבוהה מן הארץ טפח וטמאה בתוכה או על גבה או תחתיה - הפית טהור⁵³. היתה הקדרה מנחת פצד אסקפת הפית⁵⁴, שאם תעלה נמצא ממנה פותח טפח לפנים מן המשקוף, והיתה טמאה רצוצה תחתיה או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח וטמאה תחתיה או בפית - תחתיה והפית טמא, שהכל אהל אחד, ותוכה וגבה טהור⁵⁵. היתה

פותח טפח בין שאין בהן פותח טפח, וטמאה בפית²⁴ - פנגד הארבות²⁵ טהור, והשאר טמא²⁶. היתה טמאה פנגד ארבות - הרי הפית פלו²⁷ טהור. היו בארבות פותח טפח והטמאה בין תחת תקרת הפית בין פנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה מארבת הפית בין למעלה מארבת העליה²⁸ - הפל טמא²⁹, שאין דבר טמא חוצץ³⁰. נתן דבר שאינו מקבל טמאה³¹ על ארבת הפית - הפית טמא, והעליה טהורה³². נתנו על ארבת העליה - הפית והעליה טמאים³³, ופנגדו מלמעלה ולשמים טהור³⁴. אין בארבות פותח טפח והטמאה תחת תקרת הפית, ונתן בין דבר המקבל טמאה ובין דבר שאינו מקבל טמאה בין על ארבת הפית בין על ארבת העליה - אין טמא אלא הפית, שאין טמאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה הטמאה פנגד ארבות ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - הפית והעליה טמאין³⁵, שהרי ערב את הטמאה. נתן דבר שאינו מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - אינו טמא אלא הפית³⁶. וכל אלו הדינים - בעושה ארבה; אבל תקרה שגפחתה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו³⁷.

(23) שם פ"י, מ"ד. (24) שלא כנגד הארבות. (25) הכלים המונחים בבית כנגד הארבות. (26) בין בבית ובין בעליה. (27) כולל את העליה. (28) ונמצא הכל אוהל אחד. (29) כשנתן למעלה, טמא כל מה שבבית וגם כל מה שבעליה, שהרי הכל אוהל אחד ממש, וכן הדין אם כיסה ארובת הבית. מפני שדבר טמא אינו חוצץ, רואים אנו את הכיסוי כאילו הוא מונח למעלה והכול אוהל אחד (ברטנורא). (30) נימוק זה נמשך גם לדין נתנו על ארובת הבית, כמבואר באות הקודמת. ויוצא מזה, שהכיסוי מועיל להביא את הטומאה לבית ולעליה, ואינו מועיל לעכב עליה מלהתפשט לעליה. (31) ראה למעלה פ"ב ה"א. (32) שהכיסוי חוצץ, והרי זה אוהל על גבי אוהל. (33) כי שניהם נעשו אוהל אחד, ונתערבה הטומאה. (34) שהכיסוי חוצץ. (35) משמע, שאין הבדל בין בית ובין עליה, ובשניהם נתפשטה הטומאה אפילו שלא כנגד הטומאה. שהרי רבינו אמר בפירוש "ערב את הטומאה". (36) בנתן למטה, העליה כולה טהורה, מפני שהכיסוי שאינו מקבל טמאה חוצץ, וכשנתן למעלה - העליה טהורה, מפני שדבר טהור אינו מערב את הטומאה. והבית טמא, מפני שאין הטומאה מגולה לאוויר, הרי היא כמנחת תחת התקרה, ואף-על-פי-כן אינה יוצאה לעליה מפני שאין בארובה פותח טפח. ונראה שכנגד הטומאה בעליה טמא כשנתן למעלה, שהרי מאהיל על הטומאה, ואין שום דבר חוצץ. (37) למעלה בפ"ד ה"ב. ואם עשה את הארובה כדי שייכנס אור לבית, שיעורו כפונדיון (ראה שם).

ד. הפותח³⁸ את המעזיבה³⁹ עד שעושה ארבה בתוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תַּחֲתֵיהֶן אוּ בִינֵיהֶן אוּ עַל גְּבֵיהֶן - טַמְאָה בּוֹקֵצַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵצַת וְיִוֵּרֶדֶת, וְאִינְהָ מִטַּמְאָה אֲלֵא כַּנְגְדָה בְּלִבָּד⁶⁹; לְפִי שֶׁכָּל טַמְאָה שְׂאִינְהָ תַּחַת פּוֹתַח טַפַּח בְּרוּם טַפַּח⁷⁰ - הֵרִי הִיא כְּרִצּוּצָה⁷¹. בֵּית שְׁנִסְדֵּק⁷² גָּגוּ וּכְתָלֵיו⁷³ וְנִעְשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים, וְהִיתָה הַטַּמְאָה בְּחֻצֵי הַחֲצִיזוֹן שֶׁהִפְתַּח בּוֹ - הַפְּלִים שֶׁבְּחֻצֵי הַפְּנִימִי כָּלֵם טְהוֹרִין⁷⁴. הִיתָה טַמְאָה בְּחֻצֵי הַפְּנִימִי: אִם הָיָה רַחֵב הַסֵּדֵק כַּחוּט הַמְשַׁקְלֵת⁷⁵ - פְּלִים שֶׁבְּחֻצֵי הַחֲצִיזוֹן טְהוֹרִין⁷⁶, וְאִם הָיָה פְּחוּת מִכָּאן - הֵרִי הֵן טַמְאִין⁷⁷.

58) שם פ"ב מ"ה. 59) טיט או נסרים הממלאים את האויר שבין קורה לקורה. 60) קורת בית כנגד קורת עליה, וגם רחבן שווה. 61) פירוש, בין קורות הבית לקורות העליה. אבל בין קורה לזו שבצידה, אפילו פחות מטפח מפסיק ואין הטומאה עוברת (כספ-משנה). 62) תחת אחת מקורות הבית. 63) שהקורה חוצצת. 64) שהטומאה אינה יורדת ואינה עולה דרך הקורות כשיש עליה פותח טפח. 65) וממלאות את כל רוחב האויר. 66) כלל הוא בדינו: "גור אחית מחיצתא, וגור אסיק מחיצתא" שבת קא, א (בעברית: משוך והורד את המחיצה, ומשוך והעלה את המחיצה). פירוש, אם יש לפניך מחיצה שאינה מגיעה עד לקרקע, יש לדון בה כאילו נמשכה עד לקרקע. וכן מעלים מחיצה נמוכה. ובנידון שלפנינו, רואים את הקורה העליונה, כאילו היא מגיעה עד לתחתונה וסותמת את ההפסק שבין הקורות ונעשה אוהל מושלם. 67) והוא-הדין כשטומאה על התחתונה (ראב"ד), שהרי אין כלום כנגדה למעלה. 68) תוספתא אהלות פ"א ה"ג. 69) שבפחות מטפח אין אומרים "גור אחית" (סוכה כה, א: לא אמרינן "חבוט רמ""). 70) שאין בינה לבין הדבר המאחיל עליה טפח ברוחב טפח על טפח. 71) שנתבאר דינה למעלה פ"ז ה"ד וה"ה. 72) משנה שם פ"א א. 73) במשנה שם כתוב סתם: "בית שנסדק". ורבינו מפרש במשנה כמו שכתב כאן, ומשמע מזה, שאם לא נסדקו הכתלים, דינו כאוהל אחד אם אין בסדק פותח טפח. 74) מפני שהסדק מפסיק, ובטומאה לא אחר את הכלל שפחות משלשה טפחים הוא כלבוד. 75) חוט ומשקל עופרת בסופו, והבנאים משתמשים בו כדי ליישר את הכתלים. ראה כלים כט, ג. [בתוספתא שם פ"ב ה"א פירשו כך דברי בית-הלל במשנתנו]. 76) כבית-הלל במשנה שם. 77) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך החלק החיצון הצריכו שיעור זה, אבל כשטומאה בחלק שהפתח בו וכלים בצד הפנימי, סדק כלשהו מפסיק, מפני "שאיין דרך הטומאה להיכנס".

ז. אַכְסָדְרָה⁷⁸ שְׁנִסְדֵּקָה וְטַמְאָה בְּצַד אֶחָד⁷⁹ - הַפְּלִים שֶׁבְּצַד הַשְּׁנַי טְהוֹרִין⁸⁰; שֶׁהֵרִי הִיא שְׁנֵי אֲהֵלִים זֶה בְּצַד זֶה וְאִוִיר בִּינֵיהֶן, שֶׁהֵרִי הַסֵּדֵק בְּכָל הַתְּקָרָה. נִתֵּן רִגְלוֹ אוּ קִנְיָה מְלַמְעֵלָה עַל הַסֵּדֵק⁸¹ - עָרַב אֶת הַטַּמְאָה⁸². נִתֵּן אֶת הַקִּנְיָה בְּאַרְצָן כַּנְגְדָה הַסֵּדֵק, וְאֶפְלוּ

הַטַּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוּ עַל גְּבֵיהָ - הַבֵּית טַמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נּוֹגַעַת בְּמִשְׁקוֹף טַפַּח; וְכֵן תַּחֲתֵיהָ טַמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַטַּמְאָה יּוֹצֵאָה לְתַחֲתֵיהָ מִן הַבֵּית, שֶׁהַכֵּל אֲהֵל אֶחָד. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הִיתָה נּוֹגַעַת בְּמִשְׁקוֹף בְּפוֹתַח טַפַּח⁵⁶, אוּ שֶׁהִיתָה בְּצַד הַמִּשְׁקוֹף⁵⁷ וְטַמְאָה תַּחֲתֵיהָ - אֵין טַמְאָה אֲלֵא תַּחֲתֵיהָ, אֲבָל הַבֵּית טְהוֹר.

44) שם משנה ו. 45) של חרס. 46) כדין כל טומאה רצוצה (ראה למעלה פ"ז ה"ה). 47) ואף-על-פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, כאן מטמא כנגדו מפני שהטומאה בוקעת דרך הגב. וכן כשהטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא מונחת רצוצה תחת הכלי, מפני שכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר (למעלה פ"ב ה"א), ולפיכך אינה חוצצת והטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת (כספ-משנה, וכן פירש הרא"ש במשנתנו). 48) מפני שאין הטומאה הבוקעת נוגעת בצדי הארובה. 49) מפני שגג הבית ביחד עם שולי הקדירה נעשו אוהל אחד. 50) כלומר לאויר העולם. 51) כך היא גירסת רבינו במשנה שם (ראה השגת הראב"ד וכספ-משנה). 52) וגם מה שתחת הקדירה טהור, מפני ששולי הקדירה חוצצים (כספ-משנה. והוא עצמו מביע תמיהתו על דין זה, שהרי כלי נעשה אוהל לטמא, אבל לא לטהר). 53) מפני שאין כאן אוהל על הטומאה, שהרי ארובה פתוחה לחוץ בפותח טפח. תוספתא אהלות פ"א. 54) משנה אהלות פ"י, ז. 55) המדובר בכלי שפיו צר ומתרחב כלפי מטה, ופי הכלי נשאר מחוץ למשקוף, והבטן יש בו פותח טפח ונמצא תחת המשקוף (כך פירש הראב"ד את המשנה. וגם רבינו, כנראה, מפרש כך). אבל אם פי הכלי מבפנים, הטומאה נכנסת מן הבית לתוך הכלי. 56) וגבוהה מן הארץ טפח. 57) במשנה כתוב "מודבקת". ופירש רבינו, שאם תעלה תהיה מודבקת למשקוף. ומשמיענו שאוהל ארעי (הקדירה) שאין בו טפח, אינו מצטרף לאוהל קבע. [לכאורה לא היה צריך להשמיענו שבצד המשקוף הבית טהור, שהרי כל-שכן הוא, מדין אינה נוגעת בפותח טפח. והר"מ מרוטנבורג מפרש, שאפשר לטעות ולומר שמודבקת מצטרפת למשקוף, מפני שאם תעלה נראית כגוף אחד עמו].

ו. קוֹרוֹת הַבֵּית⁵⁸ וְהַעֲלִיָּה שְׂאִין עֲלֵיהֶם מְצִיבָה⁵⁹ וְהֵן מְכֻנּוֹת קוֹרָה כֻּנְגָד קוֹרָה⁶⁰ וְאִוִיר כַּנְגְדָה אִוִיר, וּבְכָל קוֹרָה מֵהֵן פּוֹתַח טַפַּח וּבִינֵיהֶן אִוִיר פּוֹתַח טַפַּח⁶¹, וְטַמְאָה תַּחַת אֶחַת מֵהֵן⁶² - תַּחֲתֵיהָ בְּלִבָּד טַמְאָה⁶³. הִיתָה הַטַּמְאָה בֵּין הַתַּחֲתוֹנָה לְעֲלִיוֹנָה - בֵּין שְׂתֵיהֶן בְּלִבָּד טַמְאָה⁶⁴. הִיתָה הַטַּמְאָה עַל גְּבֵי הַעֲלִיוֹנָה - כַּנְגְדוֹ עַד לְרִקְיעַ טַמְאָה. הֵיוּ הַקּוֹרוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת מְכֻנּוֹת כַּנְגְדָה הָאִוִיר שֶׁבֵּין הַקּוֹרוֹת הַתַּחֲתוֹנוֹת⁶⁵ וְטַמְאָה תַּחַת אֶחַת מֵהֵן - תַּחַת כָּלֵם טַמְאָה⁶⁶. הִיתָה הַטַּמְאָה עַל גְּבֵי קוֹרָה הַעֲלִיוֹנָה⁶⁷ - כַּנְגְדָה הַטַּמְאָה עַד לְרִקְיעַ טַמְאָה. אֵין בְּקוֹרוֹת פּוֹתַח טַפַּח⁶⁸, בֵּין שֶׁהֵיוּ מְכֻנּוֹת זוֹ עַל גְּבֵי זוֹ וּבֵין שֶׁהֵיוּ הַעֲלִיוֹנוֹת כַּנְגְדָה אִוִיר הַתַּחֲתוֹנוֹת, וְהִיתָה הַטַּמְאָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשקוף¹² ברחב הפתח - אינו מביא אלא אם פן היה בו פותח טפח¹³.

(2) אהלות פי"ד מ"א. (3) פירוש, יוצא ממזוזת הפתח ונכנס לתוך חללו ('סדרי טהרות' ר'חזון איש', וכן משמע מלשון רבינו בפירושו למשנה, שם). (4) יש תוספת לאותו זיו כלפי מטה, וצורתו כך: !. פיה"מ שם, ובפ"ח ה"ב. (5) במשנה כתוב: "בזיו שהוא גבוה מן הפתח וכו' יב טפח". ורבינו מפרש, שהכוונה ממקום הזיו בפתח עד לארץ יש שנים-עשר טפח ('סדרי טהרות'). (6) אם טומאה מונחת תחת הזיו - הבית טמא, וכן כלים שתחתיו טמאים כשטומאה בבית. (7) אף-על-פי שאינו בולט טפח מן המזוזה. (8) בפירושו למשנה, כתב רבינו: "ואלו השיעורים כולם הלכה למשה מסיני", ברור שחזר בו כאן. (9) התוספת היתה כלפי מעלה, כזה _____ !. (10) כעין עלים ופרחים וכדומה, המפותחים באבני הבנין לפאר את הבית. (11) בפירושו למשנתנו מנמק רבינו, מפני שהמשקוף גבוה יותר משנים-עשר טפחים מן הארץ. ואולי גם כאן התכוון לכך, אבל קשה ליישב את סגנון ההלכה ע"פ הנימוק הזה. וב'סדרי טהרות' כתב, שרבינו חזר בו כאן מפירושו. (12) שם מ"ג, שנינו: "קנה שעל גבי הפתח". ונראה שרבינו מקיים את הגירסא שלפנינו, אלא שהוא מוסיף ואומר, שמדובר כשהקנה הוא מצד המשקוף ואינו יוצא מתחתיו ולמטה. (13) פסק כרבי יוחנן בן נורי, נגד דעת רבי יהושע, מפני שרבי יהושע היה תלמידו של רבי יוחנן בן נורי, כמו שאמרו בעירובין יא, ב: מעשה שהלך רבי יהושע ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן גוריון (הר"י חגיז, מובא ב'סדרי טהרות' כאן).

ב. זיז¹⁴ שהוא סובב את פל הבית¹⁵ ואוכל בפתח טפח - מביא את הטמאה¹⁶. היה אוכל בפתח פחות מטפח¹⁷ וטמאה בבית - פלים שתחתיו טמאין¹⁸; טמאה תחתיו - אינו מביא את הטמאה לבית¹⁹. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה²⁰.

(14) שם מ"ד. (15) ויש ברחבו טפח. (16) בין אם הטומאה בבית וכלים תחת הזיו, ובין להיפך (ראה לקמן סוף ה"ג). (17) במשנה כתוב "שלוש אצבעות", וסובר רבינו שלא דווקא שלוש אצבעות אלא כל פחות מטפח - בין יתר על שלוש ובין פחות מזה - דינו כך. ומדובר כשהזיו למעלה משנים-עשר טפחים (כסף-משנה). (18) מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך פתח זה, רואים אנו את הזיו שבפתח כאילו הוא חלק מהפתח, ומפני שהזיו סובב את כל הבית - מתפשטת הטומאה גם לכל הזיו. (וב'תפארת ישראל' כתב, שזה נאמר רק אם יש בזיו שמחוץ לפתח פותח טפח, אבל בפחות מטפח - לא). (19) לרבי יהושע, הנימוק "סופה של הטומאה לצאת" מועיל רק לטמא את הכלים שתחת הזיו, כשהטומאה בבית, אבל לא להיפך. (20) החצר מגולה למעלה, ואכסדרה היא מקורה. אם אכסדרה זו תופסת טפח בפתח הבית - מביאה את הטומאה. ואם פחות מטפח וטומאה בבית, כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים, ואם פחות מטפח וטומאה בבית,

פלי גדול - אינו מערב את הטמאה, עד שיהיה גבוה טפח⁸³ תחת הסדק. היה אדם⁸⁴ מטל על הארץ תחת הסדק - מערב את הטמאה⁸⁵; שאדם חלול הוא, והצד העליון הרי הוא פאהל שיש בו גבה טפח⁸⁶. וכן אם היו תחת הסדק פלים מקפלין⁸⁷ מנחין על הארץ זה על גב זה, והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח - ערב את הטמאה⁸⁸, וכל הפלים שלמטה ממנו הרי הן ככלים שתחת האהל.

(78) שם משנה ב. המדובר כאן באכסדרה פתוחה משלוש רוחותיה, וגגה מחובר לבית (כך פירש ה'תוספות יום טוב' בשם הר"מ מרוטנבורג במשנה, וראה תפארת ישראל שם שדחה פירושו של הכסף-משנה). (79) באיזה צד שהוא. (80) אפילו אם רוחב הסדק פחות מחוט המשקולת. והטעם, מפני שאפשר לה לטומאה לצאת שלא דרך החלק שהכלים נמצאים בו. (81) וסתמו באורך טפח או יותר, אבל פחות מטפח אינו מחבר את שני החלקים. (82) ודינם כאוהל אחד. (83) פירוש, שיהיה תחתיו מקום חלול טפח. שאם לא כן, הרי זו טומאה רצוצה, ואפילו אם רואים את הקנה כאילו הוא סותם את הסדק ואינה מתפשטת לצדדים. (84) שם משנה ג. (85) אף-על-פי שאין מקום פנוי בינו ובין הקרקע. (86) כבית-הלל שם. (87) שם. (88) אף-על-פי שבגדים ממלאים את החלול שבין הבגד העליון והקרקע, נידון העליון כאוהל, והשאר ככלים המונחים באוהל.

~ יום שני ח' כסלו ~

פרק שבעה עשר

(1) יבאר זיו היוצא מפתח הבית ופניו למטה והיה גובהו מעל לארץ שנים עשר טפח או יותר, זיו הסובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח, חלון העשוי לתשימיש וזיו יוצא על גבי החלון, ובנין היוצא לפני החלון שהמשקוף נסמך עליו, שני זיזין זה על גבי זה ויש בכל אחד מהם פותח טפח וטומאה תחת התחתון, כלים או בגדים שהם זה על גב זה וטומאה רצוצה ביניהם, חבית שיושבת על שוליה וכזית מן המת נתון בתוכה, שתי חביות שיושבות על שוליהן ונוגעות זו בזו וטומאה תחת אחת מהן, שיפועי אוהלים אם הם כאוהלים.

א. זיז² שהוא יוצא מפתח הבית³ ופניו למטה⁴, והיה גבוה מעל הארץ שנים עשר טפח⁵ או פחות מכאן - הרי זה מביא את הטמאה⁶ בכל שהוא⁷. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא מדבריהם⁸. וכן כל פיוצא בהבאת הטמאה פזו שאינה פאהל טפח הפריא - אינה אלא מדבריהם. היה גבוה יתר משנים עשר טפח או שהיו פניו למעלה⁹, וכן העטרות והפתוחים היוצאות מן הבנין¹⁰ - אין מביאין אלא בפותח טפח. וכן זיו שעל גבי הפתח היוצא מן המשקוף¹¹, ואפלו היה קנה בצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין ביניהם פותח טפח⁴³ וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא⁴⁴. היתה ביניהן או על גבי העליון - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא⁴⁵. אין בהן פותח טפח, בין שיש ביניהם פותח טפח ובין שאין ביניהם פותח טפח, בין שהיתה הטמאה תחת התחתון או ביניהן או על גבי העליון - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, שהרי היא רצוצה⁴⁶. וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח זו על גבי זו. פלים או בגדים⁴⁷ או לוחות של עץ שהן מנחין זה על גבי זה וטמאה רצוצה ביניהן, אם היתה הטמאה גבוהה מן הארץ טפח⁴⁸ - הרי הפלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל הטפח ומביא את הטמאה לכל הפלים שתחתיו. היו טבליות של שיש, אפילו גבוהות מן הארץ אלהן אמה⁴⁹ - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, מפני שהן כקרקע⁵⁰.

(31) שם מ"ה. (32) מכוונים ורחבם שווה. (33) ומה שלמעלה מהתחתון טהור, מפני שהוא חוצץ בפני הטמאה. (34) התחתון מציל על הכלים שתחתיו, והעליון על אלה שלמעלה ממנו. (35) ומה שלמטה ממנו טהור. זה פשוט. (36) העודף שיש בו טפח מערב את הטמאה, והכול נעשה אוהל אחד. (37) ומה שתחתיו טהור, שהרי הוא חוצץ. (38) שהטמאה מתפשטת כנגד העודף, אפילו אם הוא פחות מפותח טפח, ועולה למעלה ובדרך עלייתה היא פוגעת באויר שביניהם ונכנסת ומטמאה (הרא"ש בפירושו למשנה שם, וכן פירש באליהו רבא). (39) העודף של העליון. (40) שהעליון מאהיל עליהם. (41) כרבי יהושע, שם. והטעם, שבפחות מטפח, טומאה מתפשטת ועולה אבל אינה יורדת (רא"ש שם). (42) שם מ"ו. (43) והתחתון גבוה מן הארץ טפח (ראה ר"ש ורא"ש במשנתנו) (44) אבל ביניהם ועליון טהורים, מפני שהתחתון חוצץ. (45) הטמאה שביניהם היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה, שהרי אין ביניהם פותח טפח, ואף-על-פי-כן אינה בוקעת ויורדת מפני שהתחתון הגבוה מהארץ טפח - חוצץ. (46) אף-על-פי שיש על גבה חלול טפח. רבינו משמענו כאן ביאור חדש למושג "טומאה רצוצה", היינו שהמקום שהיא מונחת עליו הוא פחות מטפח על טפח, ואף-על-פי שהמקום פתוח מארבע רוחותיו, וגם הדבר המאהיל עליה גבוה ממנו טפח. וחדוש הוא שלא שמענוהו בכל מקום אחר. ראה השגת הראב"ד. (47) שם פט"ו ה"א. (48) פירוש, הכלי שהטמאה תחתיו, הוא גבוה מן הארץ טפח (כסף-משנה). (49) תוספתא, שם. (50) שיש מין אדמה הוא, ומתחבר עם הקרקע ונעשים כולם גוש אחד, אבל לוחות של עץ אינם בטלים לגבי קרקע, ולפיכך העליון הוא אוהל והלוחות שתחתיו הם כלים הנמצאים באוהל. [בתוספתא שם אמרו: "טבלאות של שיש חלקות", ומשמע שאם אינן חלקות ואויר מפסיק בין הטבלאות אינן כגוש אחד].

ה. לוחות⁵¹ של עץ שהן⁵² נוגעות זו בזו

כלים שתחת כל גג האכסדרה טמאים מפני שסוף הטמאה לצאת דרך פתח הבית, שגג האכסדרה מאהיל עליו בפותח טפח. ואם הטמאה מונחת תחת גג האכסדרה, אינה מטמאה את הכלים הנמצאים בבית.

ג. חלון²¹ העשויה לתשמיש²² וזיו יוצא על גבי החלון, אפילו היה פרחב אגודל²³ - מביא את הטמאה. והוא שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעים או פחות. היה למעלה מאצבעים - אינו מביא את הטמאה אלא אם פן יש בו רחב טפח. זיו שעל גבי החלון העשויה למאור²⁴ - מביא את הטמאה בכל שהוא²⁵, ואפילו גבוה פל שהוא. בנך היוצא לפני החלון²⁶ שהמשקיף נסמך עליו בשעה שמשקיף - אינו מביא את הטמאה²⁷. היה בו זיו²⁸ - רואין את הבנך כאלו אינו, והזיו העליון²⁹ מביא את הטמאה. וכיצד מביאין פל הזיון האלו טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן או בפית - הפל טמא, בין בפית בין תחת הזיו³⁰.

(21) שם מ"ב. (22) להניח שם חפצים וכדומה. (23) בולט לחץ כרוחב אגודל (אגודל - האצבע העבה שביד). תוספתא, שם ה"ז. (24) המביא את הטמאה ברוחב פונדיון (למעלה פי"ד ה"א). (25) פירוש, כל גובה שהוא, אפילו למעלה משתי אצבעות (רבינו, בפירוש המשנה). (26) כך מפרש רבינו, מה ששינונו (אהלות פי"ב ה"ג) "הבטח" אינו מביא את הטמאה. (27) כשהיא תחת הבטח. הטעם, מפני שהוא חוצץ בפני הטמאה שלא תיכנס לחלון. (28) בולט לתוך החלון והטמאה תחת הבטח. (29) שהוא כאילו תלוי באויר ומאהיל על הטמאה. (30) פירוש, כל מקום שאמרנו למעלה שהזיו מביא את הטמאה, הכוונה היא, שאם טומאה תחת הזיו הוא מביא את הטמאה לבית, וכן גם להיפך. ומובן מאליו, שהכלים הנמצאים במקום הטמאה עצמו - טמאים. מצא רבינו לנכון להדגיש זאת, כדי שלא יטעו לפרש את הביטוי "מביא את הטמאה" במשמעות מצומצמת, היינו שהוא מביא את הטמאה לבית, אבל אין הבית מביא את הטמאה אליו.

ד. שני זיוין³¹ זה על גב זה³², ויש בכל אחד מהן פותח טפח וביניהם פותח טפח, וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד טמא³³. היתה טמאה ביניהן - ביניהם בלבד טמא³⁴. היתה על גב העליון - כנגדו עד הרקיע טמא³⁵. היה העליון עודף על התחתון פותח טפח וטמאה תחת התחתון או ביניהן - תחתיו וביניהן טמא³⁶. היתה על גב העליון - כנגדו ועד הרקיע טמא³⁷. היה העליון עודף על התחתון פחות מטפח וטמאה תחתיהם - תחתיהם וביניהן טמא³⁸. היתה הטמאה ביניהם או תחת המותר³⁹ - ביניהן ותחת המותר טמא⁴⁰, אכל תחת התחתון טהור⁴¹. יש בכל אחד⁴² מהן פותח טפח

אם היתה טמאה או גבוהה מן הארץ טפח⁷³ או מכסה או כפויה על פיה⁷⁴, והיתה טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הכל טמא, וכל הנוגע בה כלו טמא. היתה מקפת⁷⁵ צמיד פתיל⁷⁶ ונתונה על גבי המת - האכלים והמשקים שבתוכה טהורין⁷⁷, והכלים שעל גבה טמאים⁷⁸. חביות שהן יושבות⁷⁹ על שוליהן או מוטות על צדיהם באויר, והן נוגעות זו בזו בפותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁸⁰, מפני שהיא רצוצה. במה דברים אמורים? בטהורות; אבל אם היו טמאות⁸² או גבוהות מן הארץ פותח טפח⁸³ וטמאה תחת אחת מהן - תחת כלן טמא, שהרי הכל אהל אחד⁸⁴.

60) שם פ"ט מט"ז. 61) מדובר בחבית של חרס. 62) כלומר, במקום מגולה לאויר. 63) ואין טפח בין שוליה לקרקע. 64) נחבאר כבר, שכלי אינו חוצץ בפני הטומאה, ולפיכך דין הטומאה שבתוך הכלי, כאילו היא תחת הכלי ובוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה. 65) אף-על-פי שכלי חרס אינו מיטמא מגבו. 66) ונכנסה לתוך החבית וטימאתו. ואפילו שלא כנגד הטומאה - טמא, מפני שהאויר הטמא מתערב עם שאר האויר. 67) שלא כנגד התוך. 68) וכל מה שכנגד הטומאה - טמא. 69) קשה לקבל הדברים כפשוטם, כי אין להעלות על הדעת כלי שעובי דפנו טפח, ופירש בסדרי טהרות' כגון שיש לכלי שפה למעלה, כזה, והשפה עם עובי הדופן רחבם טפח. 70) כל מה שיגע בחבית, בין כנגד הטומאה בין שלא כנגדה וכן תחת השפה, מפני שהטומאה בוקעת ועולה ומתפשטת תחת האוהל כל סביבות הכלי. 71) ואפילו כנגד מקצת היות שתחתיה ('סדרי טהרות'). וכן משמעות לשון רבינו, שכתב: "שהרי הטומאה פשטה בדפנות לבד". ובמשנה, מנמק רבינו: "לפי שהטומאה כבר התפשטה והראה (?) פעולתה וכו'" וב'סדרי טהרות' פירש כוונת רבינו, כיוון שנתפשטה הטומאה ע"י הדופן-האוהל, נפסקה רציפותו של חצי היות שתחת הדופן, ונשאר פחות מכשיעור תחת אוירו ואינו מטמא. ומפירוש זה יוצא, שאם יש בחלק הטומאה שתחת אויר החבית שיעור מלא - גם כנגד פיה טמא. 72) זה נמשך לדין מקצתה תחת דופנה ומקצתה תחת אוירה, ויש בדופן פותח טפח, שאמרנו שכנגד פיה טהור. ומתנה רבינו כאן ואומר, שזה דווקא בכלי טהור, שמדאווייתא הוא אוהל גמור בין לטמא בין לטהר, אבל כלי טמא אינו נעשה אוהל לטהר מדאווייתא, ונשארה כולה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאת את תוכה של החבית ('סדרי טהרות'). 73) והרי כולה מאהילה על הטומאה. 74) והרי היא קביר סתום שמטמא מכל צדדיו (רבינו בפירושו למשנתנו). סתם חבית יש באוירה פותח טפח, ואם אין בה פותח טפח - אין לה דין קביר סתום. 75) תוספתא, אהלות פ"ה ח. 76) כיוסי מהודק יפה. 77) וכל כלי חרס שבתוכה, שכלי חרס מכוסה ומהודק יפה מציל על עצמו ועל כל מה שבתוכו. 78) מפני שהם

בקרנותיה⁵³ והן גבוהות מן הארץ טפח וטמאה תחת אחת מהן - כלים שתחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת בחברתה בפותח טפח⁵⁴. והנוגע בלוח זו השניה - כנוגע בכלים שנגעו באהל המת⁵⁵. אבל כל הכלים שאמרנו שמביאין את הטמאה ואינן חוצצין, אם אהיל הפלי על המת - כל כלים שעל גבי טמאים, כמו שבארנו⁵⁶, וטמאתן משום כלים המאהילין על המת⁵⁷, ואף הכלים שעל גבי שאינן כנגד הטמאה⁵⁸ טמאים משום כלים שנגעו בכלים שהאהילו על המת⁵⁹.

51) שם מ"ב. 52) מדובר בטבלאות של שולחן שהן מקבלות טומאה ('תפארת ישראל' שם, בועז ב). 53) כזה 00 ומונחים זה בצד זה. 54) אין דינו כאוהל ממש, לטמא גם מה שתחתיו. 55) במשנה כתוב: "טמא טומאת שבעה", ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנתנו, שהרי כתב למעלה (פ"ה ה"ד) "והשלישי טמא טומאת ערב", והנוגע בכלים שנגעו באוהל הוא שלישי. ב'כסף משנה' עמד על זה ופירש, שרבינו התכוון לנוגע בכלים שנגעו באוהל המת בעודו מאהיל על המת. ובטומאה בחיבורים גם השלישי טמא שבעה, ולמעלה בפ"ה ה"ד מדובר כשנגעו לאחר פרישה מן המת. ראה השלמות. ולדין עצמו, ברור שהלוח השני טמא טומאת שבעה כחלק מן האוהל, והנוגע בו כנוגע באוהל ואעפ"כ כלים שתחתיו טהורים, מפני שאינו נוגע בראשון בפותח טפח (ראה פירושו למשנתנו). והבדל כזה בין טומאת עצמו לטומאת אחרים, מצאנו שם פט"ז א: "כל המטלטלין מביאין את הטומאה וכו' ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בפותח טפח" (ראה 'אליהו רבא' למשנתנו). 56) למעלה פי"ג ה"ד. 57) ומטמאים כלים ואדם טומאת שבעה. במה דברים אמורים? בכלים שהם נגד הטומאה עצמה. 58) כגון שהאוהל רחב ומתפשט לצירי הטומאה, והכלים עומדים שם. 59) והם עצמם טמאים טומאת שבעה ומטמאים אחרים טומאת ערב, כשנגעו בהם אחר שפירשו מן המת (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

ו. חבית⁶⁰ שהיא יושבת על שוליה⁶¹ באויר⁶², וקצות מן המת נתון בתוכה או תחתיה⁶³ כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁶⁴, והחבית טמאה⁶⁵, שהרי הטמאה בוקעת מתחתיה⁶⁶ ונטמאת אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה⁶⁷ - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת⁶⁸, והחבית טהורה. ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה אלא בדפנה, ואין כלי חרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת הטמאה תחת עבי דפנה ומקצתה תחת אוירה - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. היתה בדפנות פותח טפח⁶⁹ - פלה טמאה⁷⁰, וכנגד פיה טהור⁷¹, שהרי הטמאה פשטה בדפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה⁷²; אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהֵאֵהִילָהּ טְמֵאָה עֲלֵיו - הָרִי זֶה פְּמֵאֵהִיל עֲלֶיהָ
וּמְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה. וְכֵן אִם הִיתָה טְמֵאָה בְּבֵית
וְהֵאֵהִילוּ טְהוּרִין עַל מְקַצְתָּ¹³ שְׂבָחוּץ - הָרִי אֵלּוּ
טְמֵאִין, מִפְּנֵי שְׁהוּא¹⁴ פְּמֵאֵהִיל עַל הַטְּמֵאָה, וְהֵאָדָם
מְבִיא וְאִינוּ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ.

9) שהייתה בחוץ סמוך לכותל הבית, והמשקיף כסף את
גופו לחוץ דרך החלון. 10) אף על פי שהמשקיף נשען
על החלון ונמצא אדן החלון מפסיק בין הטומאה לבית,
והטעם מבואר למטה: "מפני שהאדם חלול וכו'".
11) אדם חי. 12) ונעשה אוהל. 13) של האדם החי
המונח על האסקופה. 14) האדם המוטל על האסקופה.

ג. נוֹשְׂאֵי הַמֵּת שְׁעָבְרוּ בּוֹ¹⁵ תַּחַת הָאֲכַסְדְּרָה¹⁶,
וְהִגִּיף¹⁷ אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֵּלֶת וּסְמְכוּ בְּמַפְתַּח¹⁸ פְּדֵי
שְׁלֹא יִטְמֵא הַבַּיִת, וְכֵן אִם הָיָה אָדָם מִבְּפָנָיִם¹⁹ אוֹ
מִבְּחוּץ סוּמְךָ הַדֵּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֵּלֶת לְעַמֵּד בְּפָנָי
עֲצָמוֹ²⁰ - הַבַּיִת טְהוֹר, וְאִם לֹא - הַבַּיִת טָמֵא; לְפִי
שְׁנִמְצָא הָאָדָם הוּא שְׂחָצֵץ בְּפָנָי הַטְּמֵאָה, וְהֵאָדָם
וְהַפְּלִים מְבִיאִין וְאִינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ.

15) כלומר, עימו. 16) שטח מקורה לפני חזית הבית
ומשקיף הדלת נכנס תחת גגה (רבינו בפירושו למשנה, ויש
מפרשים, שתקרת הבית סוככת על האכסדרה). 17) סגר
את הדלת לפני שנכנס המת תחת גג האכסדרה. 18) כדי
שלא תיפתח הדלת. המפתחות שלהם היו כמין יתד של עץ.
19) בבית. 20) ולא תיפתח מאליה.

ד. תַּנּוּר שְׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעִינָיו²¹ קְמוּרָה
לְחוּץ²², וְהֵאֵהִילוּ נוֹשְׂאֵי הַמֵּת עַל עֵינָיו הַקְּמוּרָה -
הַתַּנּוּר טְמֵא²³ וְהַבַּיִת טְהוֹר²⁴; שְׁהָרִי אִין הַתַּנּוּר גְּבוּהָ
מֵעַל הָאָרְצִין²⁵ פְּדֵי שְׂבִיבֵי טְמֵאָה לְבֵית. מְגַדֵּל הַבָּא
בְּמִדְהָ²⁶ שְׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח²⁷ וְנִפְתַּח לְחוּץ²⁸:
טְמֵאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טְהוֹר²⁹, טְמֵאָה בְּבֵית - מַה
שְׂבִתוֹכוֹ טְמֵא³⁰; שְׁהָרִי הוּא פְּתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח³¹,
וְדֶרֶךְ הַטְּמֵאָה לְצֵאת וְאִין דְּרָכָה לְהַכְנִס. הִיתָה
מוֹכְנֵי³² שְׁלוֹ מְשׁוּכָה לְאֶחָדֵינוּ³³ וְיִוצֵאת³⁴ פְּחוֹת
מִטְּפַח³⁵ וְאִינָה נִשְׁמְטָת³⁶, וְטְמֵאָה שָׁם בְּתוֹכָה כְּנִגְד
הַקְּדוֹת³⁷ - הַבַּיִת טְהוֹר; שְׂאָף עַל פִּי שְׁהִיא יוֹצֵאָה,
אִינָה נִשְׁמְטָת³⁸ וְאִינָה יוֹצֵאת טְפַח³⁹. וְהוּא שְׁהִיָּה
בְּהָ⁴⁰ טְפַח⁴¹ עַל רוּם טְפַח חָלוּל; אֲכָל אִם אִין
בְּמוֹכְנֵי חָלָל טְפַח - הָרִי הַטְּמֵאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת
וְהַבַּיִת טְמֵא. הִיָּה הַמְּגַדֵּל עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת⁴²
וְהַטְּמֵאָה בְּתוֹכוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּכָה שְׁלו⁴³, אָף עַל פִּי
שְׂאִין בִּיצֵאתוֹ פּוֹתַח טְפַח - הַבַּיִת טְמֵא⁴⁴. טְמֵאָה
בְּבֵית - מַה שְׂבִתוֹכוֹ טְהוֹר⁴⁵; שְׂדֶרֶךְ הַטְּמֵאָה לְצֵאת
וְאִין דְּרָכָה לְהַכְנִס.

21) לתנורים המוסקים מבפנים היו חורים שדרכם יוצא
העשן ומוציאים את האפר, ונקרא עין התנור. 22) כעין

מאהילים על המת, שהרי החבית אינה חוצצת (ראה למעלה
פ"ב ה"א). 79) שם פט"ו מ"ג. 80) ויש הבדל בין
יושבות על שוליהן, ובין מוטות ופיהן מן הצד. ביושבות,
גם כל מה שבתוך החבית שהטומאה תחתיה - טמא, מפני
שהטומאה בקעה לתוכה וכמו שביארנו למעלה בחבית
אחת, אבל כשפיהן מן הצד הדפנות חוצצים ומצילים על
תוך הכלי. ומה בין זה לכלים ובגדים ולוחות עץ שאמרנו
למעלה בהלכה ד, שהעליון מאהיל ואלה שתחתיו הם
כמונחים באוהל? שם מדובר בדברים המקבלים טומאה,
אבל חביות של חרס אינן מקבלות טומאה מגבן, ולפיכך
מצילות מה שבתוכן, ואף-על-פי-כן אין מצילות את מה
שעל גבי החביות, כנגד הטומאה ממש. 81) זה נמשך
לדין מוטות על צידיהן. 82) וכלי טמא אפילו באופן כזה
אינו חוצץ, ונכנסה הטומאה לתוך החבית שהטומאה
תחתיה, ומפני שהחביות נוגעות זו בזו בפתח טפח, נעשו
כל הדפנות העליונים כאוהל אחד ומביא את הטומאה
לכולם (על-פי פירוש ה'תפארת ישראל' במשנה).
83) אע"פ שהן טהורות. 84) מקום נגיעתן מצרפן, מפני
שיש בו פותח טפח.

~ יום שלישי ט' כסלו ~

פְּרָק שְׂמוֹנָה עֶשְׂרִי

1) יבאר דין אדם שהאהיל בידו אחת על המת ובידו האחרת
על הכלים, אדם שהשקיף בצד החלון והאהיל על הטומאה
ואם היה מוטל על האסקופה, נושאי המת שעברו בו תחת
אכסדרה והגיף אחד מהם הדלת וסמכו, תנור שעומד בתוך
הבית ועינו קמורה לחוץ והאהיל מת על עינו.

א. אָדָם שְׁהֵאֵהִיל בְּיָדוֹ אֶחָת עַל הַמֵּת וְהֵאֵהִיל
בְּשֵׁנִיָּה² עַל הַפְּלִים³, אוֹ שְׁנַנַּע בְּמֵת וְהֵאֵהִיל עַל
הַפְּלִים: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתַח טְפַח - הַפְּלִים טְמֵאִין⁴,
וְאִם לֹא - טְהוּרִין⁵. וְכֵן שְׁנֵי בְּתִים וּבְהֵם שְׁנֵי חֲצָאֵי
זֵיתִים⁶, וּפְשֵׁט יָדוֹ לְבֵית זֶה וְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה לְבֵית הַשְּׁנִי:
אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתַח טְפַח - עֵרַב אֶת הַטְּמֵאָה⁷ וְנַעֲשֶׂה
הַפֶּל כְּאֵהֶל אֶחָד, וְנִטְמֵא הוּא וְהַבְּתִים⁸; וְאִם לֹא -
אִינוּ מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה.

2) בעודו מאהיל על המת. 3) בעוד ידו נוגעת במת.
4) שהאדם נעשה אוהל והוא מאהיל על המת ועל הכלים.
5) וכן אם אההיל על הכלים אחר שפירש מן המת - הכלים
טהורים, אפילו אם יש בידו טפח, מפני שאינו מטמא
באוהל אלא המת עצמו, אבל לא אדם וכלים שנשמאו במת,
אבל בחיבורים מטמא באוהל. 6) מבשר המת, ושיעורו
לטמא - כזית. 7) שהרי הוא מאהיל על כזית שלם.
8) כלומר, הכלים ובני אדם הנמצאים בשני הבתים.

ב. אָדָם שְׁהִשְׁקִיף בְּעַד הַחֲלוֹן וְהֵאֵהִיל עַל הַטְּמֵאָה⁹
- מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה לְבֵית¹⁰ וְנִטְמֵא כָּל הַבַּיִת. הִיָּה
מְטָל¹¹ עַל הָאֲסָקְפָה וּמְקַצְתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְקַצְתוֹ
בְּחוּץ, וְהֵאֵהִילָהּ טְמֵאָה עַל מְקַצְתוֹ שְׂבָחוּץ - הַבַּיִת
טְמֵא. מִפְּנֵי שְׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ גְבוּהַ טְפַח¹², וְכִינָן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) כלל אמרו: צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא, אבל אינם מצילים על הטמאים מליטמא. לפיכך, אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי, היא מטמאה את הכלים שבאוהל החיצון. 50) במקום מגולה לרקיע. 51) המדובר במגדל שכתליו עשויים לוחות כפולים וביניהם חלול, ובשטח שבין לוח ללוח עומדים או תלויים כלים. 52) שהרי הם מוגנים מכל צד על ידי אוהל. וזה שאמרנו למעלה שאוהל אינו מציל על הטמאים מליטמא הכוונה לאוהל תוך אוהל, וטומאה בפנימי וסוף הטומאה לצאת. 53) שבתוך המגדל עצמו.

ז. כָּל שְׂפוּעֵי אֲהָלִים - פְּאֵהֲלִים. פִּי צֶדֶד? אֲהֵל שֶׁהוּא שׂוֹפֵעַ וְיִזְרְדֵי⁵⁴ וְכִלְהֵ⁵⁵ עַד קְאָצְפֵּעַ⁵⁶, וְטִמְאָה פְּאֵהֵל⁵⁷ - בָּלִים שֶׁתַּחַת הַשְּׂפוּעַ⁵⁸ טִמְאִים⁵⁹; טִמְאָה תַּחַת הַשְּׂפוּעַ⁶⁰ - בָּלִים שֶׁבְּאֵהֵל טִמְאִים⁶¹. הַטִּמְאָה⁶² מֵתוֹךְ הַשְּׂפוּעַ⁶³ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ⁶⁴ מֵתוֹכוֹ⁶⁵ טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעָה⁶⁶, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׂפוּעַ מֵאֲחֵרֵי טִמְאָה טִמְאָה עָרְבֵי⁶⁷; נֶעֱשָׂה הַשְּׂפוּעַ מֵאֲחֵרֵי כְּאֵלּוּ הוּא כְּלִי שֶׁנֹּגַע בְּאֵהֵל. הֵיטָה הַטִּמְאָה עַל אֲחֵרֵי הַשְּׂפוּעַ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחֵרֵי טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעָה, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׂפוּעַ בְּתוֹכוֹ טִמְאָה טִמְאָה עָרְבֵי. פְּחָצֵי זֵית מֵתוֹכוֹ וְכַחֲצֵי זֵית מֵאֲחֵרֵי - הַנוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מֵתוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחֵרֵי טִמְאָה טִמְאָה עָרְבֵי⁶⁸, וְהֵאֵהֵל עֲצָמוֹ⁶⁹ טִמְאָה טִמְאָה שֶׁבְּעָה.

54) שכתליו אינם זקופים אלא משתפעים והולכים ומתוך כך שטח האוהל מתרחב אולם המרחק בין הקרקע ובין יריעות האוהל פוחת והולך. 55) בסמוך לקרקע. 56) כלומר, פחות מטפח. המדובר באוהל שגגו שטוח בטפח על טפח או יותר. 57) תחת הגג לא תחת הכתלים המשופעים. 58) בין במקום הגבוה טפח על הארץ ובין במקום שאין בינו ובין הארץ טפח. 59) משמיענו שני דברים: א. אין אנו דנים את הכתלים כאילו הם זקופים ומסגרות הגג יורדות וסותמות והאוהל מצטמצם לשטח שתחת הגג; ב. שאפילו המקומות שאין בינם ובין הקרקע טפח נידונים כאוהל, והטעם מפני שכל השטח המוקף יריעות הוא אוהל אחד ואם יש בו פותח טפח במקום אחד דין אוהל על כולו ואפילו במקום שאין בו טפח. 60) בכל מקום שהוא אפילו במקום שאין בו רום טפח. 61) שהרי הכל אוהל אחד. 62) עד כאן למדנו דיני השיפוע כמאהיל, ומכאן ואילך דיני נגיעה בשיפוע. 63) כלומר, בין הקרקע ובין היריעה המשופעת בכל מקום שהוא. 64) בשיפוע. 65) בפנים האוהל. 66) אפילו אם פינו המת מתוכו לפני שנגע. 67) המדובר ביריעות המקבלות טומאה אפילו כשהן נטויות כאוהל וחוצצות בפני הטומאה, כגון של פשתן או צמר או עור, ולפיכך שני צדדיהן נידונים כשני כלים, הפנימי מאהיל על המת ומיטמא וגם מטמא אחרים כמת עצמו, והחיצון טמא מפני שנגע בפנימי ודינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שמטמאים טומאת ערב בלבד. והמדובר כשפינו את המת לפני שנגע, אבל הנוגע בחיצון בעוד המת שם טמא טומאת שבעה. 68) שני החלקים אמנם מצטרפים אף על פי שהאחד מבפנים והשני

סילון יוצא מהחור לחוץ. ויש מפרשים "קמורה" היינו שעל גבי העין מבחוץ עשוי כעין גג קטן כדי שלא ייכנס הגשם לתנור, והמדובר כשעין התנור שבחוץ פחותה מטפח (הר"ש במשנתנו, ודעת הרא"ש, שהמדובר כשיש בה פותח טפח, ורבינו לא גילה דעתו בפירושו). 23) שהטומאה נכנסת לכלי חרס אפילו דרך נקב קטן ורק "צמיד פתיל" (כיסוי מהודק) חוצץ. 24) כי התנור המחובר לכתלי הבית הרי הוא מן התורה כבית ממש שיש לו דפנות, שאין טומאה נכנסת לו בפחות מפותח טפח, אלא שחכמים גזרו בתנור שבתוך הבית משום חוץ לבית, וטוברים בית הלל במשנתנו, שגזרו על התנור בלבד, אבל לא החמירו לטמא את כל הבית. 25) אלא קבוע בקרקע ולפיכך אין עליו דין כלי מן התורה ואינו מביא את הטומאה לבית אפילו מדרבנן, שלא גזרו על הבית. ומכאן, שאם התנור העומד בבית אינו עומד על הקרקע והרי הוא ככלי מן התורה, הטומאה יוצאת ממנו דרך פיו לבית ומטמאהו. 26) כעין ארגז גדול, שמחזיק ארבעים סאה בלח (למעלה פרק ו הלכה ב) ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. 27) ומלא כל רחבו. 28) דלת המגדל. 29) ואף על פי שהמגדל בולט לבית אין הטומאה נכנסת לו מפני שהמגדל הבא במידה חוצץ. 30) המדובר, כשאין לבית פתח אחר להוציא בו את הטומאה ואין לה יציאה אחרת אלא דרך הפתח שהמגדל ממלא אותו. 31) שהטומאה תצא שם. 32) בסיס המגדל העומד על גלגלים. 33) לאחורי המגדל. 34) לתוך חלל הבית. 35) במשנה כתוב "שלוש אצבעות" ומפרש רבינו שלאוו דווקא שלוש אצבעות והכוונה לפחות מטפח (טפח = ארבע אצבעות. בכורות לט עמוד ב). 36) הבסיס מחובר למגדל. 37) במקום מגולה לתקרת הבית. 38) אבל אם היא נשמטת דינה ככלי ואינה חוצצת. 39) ולפיכך אין הטומאה יוצאת ממנה לבית כמו שנתבאר כבר כמה פעמים, שטומאה אינה עוברת דרך פתח שאין בו טפח. 40) בכל המוכני. 41) ובחלק שתחת התקרה אין טפח. 42) כל הדינים שלמעלה נאמרו במגדל העומד בפתח הבית. 43) תיבה קטנה העומדת בתוך המגדל. 44) מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הבית. 45) כשאין בפתח המגדל טפח. ואם יש בו טפח נכנסת הטומאה לתוכו מן הבית.

ה. בָּלִים שֶׁבֵּין הַמְּגָדֵל וּבֵין הָאֲרֶץ⁴⁶, שְׂפִינֵי וּבֵין הַכֶּתֶל, וְשִׁבְיָנוּ וּבֵין הַקְּוֵרוֹת⁴⁷: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתַח טֶפַח - טִמְאִים⁴⁸, וְאִם לֹא - טְהוֹרִים; שֶׁהָרֵי אָנוּ רוֹאִים אֶת הַקְּוֵרוֹת כְּאֵלּוּ הֵן יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.

46) המגדל עומד על גלגלים ויש מקום פנוי בין שוליו ובין הקרקע. 47) וטומאה בבית. 48) שטומאת הבית נכנסת שם.

ו. הֵיטָה הַטִּמְאָה תַּחַת הַמְּגָדֵל בֵּינוּ וּבֵין הָאֲרֶץ, אוּ בֵּינוּ וּבֵין הַקְּוֵרוֹת, אוּ בֵּינוּ וּבֵין הַכֶּתֶל, בֵּין שֵׁשׁ שָׁם חָלַל טֶפַח בֵּין שְׂאֵין שָׁם - הַבֵּית טִמְאָה⁴⁹. הֵיךְ עוֹמֵד בְּאֵוִיר⁵⁰ וְטִמְאָה בְּתוֹכוֹ - בָּלִים שֶׁבְּעֵבְרֵי⁵¹ וְטְהוֹרִים⁵²; טִמְאָה בְּעֵבְרֵי - בָּלִים שֶׁבְּתוֹכֵי⁵³ טְהוֹרִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כָּלִי, או שְׁהִיְתָה אֲפֻזָּה²⁹ עַד שֶׁלֹּא יְהִי בָּהּ חֶלֶל טַפַּח אֲלֵא אֲטוּמָה כְּדִי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בָּהּ חֶלֶל טַפַּח בְּמָקוֹם אֶחָד³⁰. הִיְתָה³¹ גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ טַפַּח וְטַמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּבֵית - הָרִי הַבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טַמְאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵהֵל אֶחָד³², וְתוֹכָה וְגִבָּה טְהוֹר³³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵהֵל שֶׁל עֵץ³⁴ וְאִינוּ כָּלִי. הִיְתָה טַמְאָה בְּתוֹכָה³⁵ - אֵין טַמְאָה אֲלֵא תוֹכָה. הִיְתָה עַל גִּבָּה - כְּנִגְדוֹ עַד לְרַקִּיעַ טַמְאָה³⁶. הִיְתָה מִנְחַת עַל הָאָרֶץ³⁷ וּפִיָּה לְחוּץ וּכְזוּת מִן הַמַּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ³⁸ - כְּנִגְדוֹ עַד הַתְּהוֹם טַמְאָה³⁹. הִיְתָה עַל גִּבָּה⁴⁰ - כְּנִגְדוֹ עַד הָרַקִּיעַ טַמְאָה⁴¹. הִיְתָה טַמְאָה בְּבֵית - אֵין טַמְאָה אֲלֵא הַבַּיִת בְּלִבְדוֹ⁴². הִיְתָה טַמְאָה בְּתוֹכָה - אֵין טַמְאָה אֲלֵא תוֹכָה⁴³.

(2) כל מקום שנאמר בפרק זה "טהור" או "טמא", הכוונה לכלים הנמצאים בשטח שבו דנים. (3) אהלות פ"ט מ"א. (4) ואין בינה ובין הקרקע טפח. (5) ומקצת הכוורת עצמה. (6) על גב המקצת שבחוץ או תחתיה. והמדובר, כשהכוורת מחזיקה ארבעים סאה (רבינו בפירושו למשנה), שאינה מקבלת טומאה. אבל היא מביאה את הטומאה, וגם חוצצת בפני הטומאה (למעלה פי"ג ה"ג). (7) כשהטומאה על גבה. (8) כשהטומאה תחתיה. (9) שטומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. ואף-על-פי שכלי עץ הבאים במידה (מחזיקים 40 סאה) חוצצים, זה נאמר רק להציל מה שבצידי הטומאה. אבל שכנגד הטומאה, מציל רק אהל עם דפנות בלבד (ראה 'תוספות יום טוב'). (10) שלא כנגד הטומאה. (11) ואין אנו אומרים מכיוון שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת שהיא אהל, הרי היא מתפשטת בכל אהלה ומטמאה כל מה שבתוכה, לפי הכלל שכל הבית כאילו מלא טומאה. והטעם, מפני שלא אמרו כלל זה אלא כשעצם הטומאה, היינו הכוורת מן המת, נמצא בבית. אבל כאן, כשאין בכוורת אלא כוחה של הטומאה בלבד, אינה מתפשטת לצדדים, אלא ממשיכה ובוקעת כנגד הכוורת (כספ-משנה) [ראה משנה אחרונה, שהביא כמה הוכחות לסתור סברא זו, אבל קשה למצוא הסבר אחר לדברי רבינו כאן]. (12) ואין הכוורת מצילה, אף-על-פי שיש בתוכה פותח טפח. והטעם, מפני שגזרו משום אין בה פותח טפח (סדרי טהרות). יוצא מזה, שלהלכה אין כל הבדל בין גבה ובין תוכה. ולמה לא כלל אותם רבינו בבבא אחת? מפני שבדין גבה, התכוון להדגיש שכנגד הטומאה טמא, ובדין תוכה החידוש הוא שאינה מטמאה שלא כנגד הטומאה. (13) שהרי הטומאה מונחת בחוץ והיא רצוצה. (14) משמע, כל מה שבבית אפילו הכלים שתחת הכוורת בפנים הבית, ואף-על-פי שאין תחתיה פותח טפח. (15) בחלק שמחוץ לבית. (16) תחתיה ועל גבה אין כל סיבה שתתפשט לשם הטומאה, וכלים שבתוכה טהורים אפילו בחלק שבתוך הבית, מפני שהכוורת מצילה על מה שבתוכה, ואף-על-פי שאין בה פותח טפח. ומה שאמרו: כלי נעשה אהל לטמא אבל לא לטהר, הכוונה רק לכלים שמחוצה לו (סדרי טהרות). (17) בתוך הכוורת, אפילו אם היא בחלקה

מבחוץ, אולם, מפני שאין כוורת שלם מצד אחד אין שום צד נידון כאילו היה בו בעצמו כוורת שלם. (69) תוספתא שם פרק א הלכה א. יריעות האוהל טמאים טומאת שבעה, מפני שלטומאת עצמן אין הבדל בין תוכו ובין אחוריו. ולפיכך מצטרפים שני חצאי הזיתים לטמאן טומאת שבעה.

ח. הִיְתָה כְּנִגְדוֹ הָאֵהֵל מְרֻדָּד⁷⁰ עַל הָאָרֶץ וְטַמְאָה תַּחַת כְּנִגְדוֹ הָאֵהֵל הַפְּרוּשׁ עַל הָאָרֶץ אוּ עַל גִּבֵּי הַכְּנָף - טַמְאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה⁷¹, בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת.

(70) סרוח ומונח על הארץ ואין אוויר תחתיו מחובר לאוויר האוהל. (71) ככל טומאה רצוצה, מובן שכל האוהל נטמא כנוגע בכלים שנטמאו במת, אבל הכלים שתחת האוהל ולא נגעו בו - טהורים.

~ יום רביעי י' כסלו ~

פְּרָק הַשְּׁעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר דין כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה לחוץ וכזית ממת נתון תחתיה או על גבה, היתה גבוהה מהארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית או בתוכה, כוורת המוטלת בארץ בתוך הפתח ופיה לפניו והיא כלי שלם וחלולה וכזית מת נתון תחתיה וכו', כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל גובה הבית ופיה למעלה וכו', כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת על צידיה באויר וכזית מת תחתיה וכו', כוורת שהיא כלי שלם והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה וכו', גמל העומד באויר וטומאה תחתיו או שהיה רובץ, אם הנזיר מגלח על אלו הטומאות ואם הנכנסים למקדש חייבים עליהן כרת.

א. פְּוֹרֶת³ שֶׁהִיא מְטֻלֶת בְּאָרֶץ⁴ וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח הַבַּיִת וּפִיָּה⁵ לְחוּץ, וּכְזוּת מִן הַמַּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גִּבָּה מִבְּחוּץ⁶ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנִגְדוֹ הַזֵּיַת בְּתַחְתֶּיהָ⁷ אוּ בְּגִבָּה⁸ טַמְאָה⁹, וְכֹל מֵה שֶׁבְּאֹוִיר תוֹכָה¹⁰ טְהוֹר¹¹, חוּץ מִכָּלִי שֶׁהוּא כְּנִגְדוֹ הַטַּמְאָה¹², וְהַבַּיִת טְהוֹר¹³. הִיְתָה הַטַּמְאָה בְּבֵית - אֵין טַמְאָה אֲלֵא הַבַּיִת¹⁴, אֲבָל כָּלִים שֶׁבְּתוֹכָה אוּ תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גִּבָּה¹⁵ טְהוֹרִים¹⁶. הִיְתָה הַטַּמְאָה בְּתוֹכָה¹⁷ - הַכֹּל טַמְאָה, כֹּל שֶׁבְּבֵית וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָה¹⁸ וְכֹל שֶׁעַל גִּבָּה וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנִגְדוֹ הַטַּמְאָה¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵנוּ. הִיְתָה גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ טַפַּח וְטַמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּבֵית אוּ עַל גִּבָּה - הַכֹּל טַמְאָה²⁰, כֹּל שֶׁבְּבֵית וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גִּבָּה; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּאֹוִיר תוֹכָה טְהוֹר²¹, חוּץ מִכָּלִי שֶׁהוּא כְּנִגְדוֹ הַטַּמְאָה²². הִיְתָה הַטַּמְאָה בְּתוֹכָה - הַכֹּל טַמְאָה, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָה וְכֹל שֶׁבְּבֵית וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גִּבָּה. שֶׁהַכָּלִים אוּ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ אֵהֵל עַל הַטַּמְאָה אוּ שֶׁהִיְתָה הַטַּמְאָה עַל גִּבֵּיהֶן - מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵנוּ²⁴. בְּמֵה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁵ בְּזִמְן שֶׁהִיא כָּלִי²⁶ וּמִחֻלְחֻלֶת²⁷; אֲבָל אִם הִיְתָה פְּחוּתָה²⁸ וְסִתְּמָה הַמָּקוֹם הַנִּפְתַּח בְּקֶשׁ, שֶׁהָרִי אֵינָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוצאת. [ראה כסף-משנה שתירץ באופן אחר, ותירוצו נראה דחוק מאוד]. (40 מבחוץ. 41) ולא יותר. ואינה בוקעת למטה, מפני שהאוהל חוצץ. ברור ללא צל של ספק, שהמדובר במונחת על גב החלק שבחוץ, שהרי בפנים נעשה כל הבית אוהל המת. (42) הכלים שבבית עצמו וגם הכלים שעל גבה, אבל אלה שתחתיה אפילו בחלק שבבית - טהורים, מפני שאין מקום לטומאה להכנס שם, למטה אין פותח טפח ומלמעלה הכוורת חוצצת, מפני שהיא פחותה או אפוצה ויצאה מתורת כלי, כמבואר למעלה. [ואין בזה משום אוהל בתוך אוהל שאינו מציל, מפני שכל דבר שאינו כלי ויש לו פתח לחוץ, אין בו משום אוהל בתוך אוהל]. (43) מבואר ממה שאמרנו למעלה.

ב. פִּוּרְתָּא ⁴⁴ **הַמְּטֵלֶת בְּאֶרְצָא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיָּה לְפָנִים, וְהִיא כְּלֵי שְׁלֵם וְחִלּוּלָה, וְכִזְוִית מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵה מִבְּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא פִּנְגֵד הַזֵּית בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֵה טָמֵא, וְכֹל מֵה שֶׁבְּאֹוִיר תּוֹכָה טְהוֹר, חוּץ מִפְּנֵי הַטְּמֵאָה, וְהַפִּית טְהוֹרָה** ⁴⁵. **הִיתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָה אוֹ בְּפִית - הַכֹּל טָמֵא** ⁴⁶. **הִיתָה גְבוּהָ מִן הָאֶרֶץ טַפַּח** ⁴⁷ **וְטְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ** ⁴⁸ **אוֹ בְּתוֹכָה אוֹ עַל גְּבֵה** ⁴⁹ **אוֹ בְּפִית - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבְּפִית וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַפִּית כְּאֵהֶל אֶחָד** ⁵⁰, **וְכֹל שֶׁעַל גְּבֵה וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָה טָמֵא - שֶׁהַכֵּלִי מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וְאִינוֹ חוֹצֵץ** ⁵¹, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר. הִיתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקֶשׁ אוֹ אֶפְרָצָה, וְגְבוּהָ מִן הָאֶרֶץ טַפַּח, וְטְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּפִית אוֹ בְּתוֹכָה - הַכֹּל טָמֵא** ⁵², **חוּץ מִעַל גְּבֵה** ⁵³. **הִיתָה טְמֵאָה עַל גְּבֵה** ⁵⁴ - **פִּנְגֵדוֹ בְּלֶבֶד עַד לְרִקְיעַ** ⁵⁵ **טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָה טְהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַפִּית כֹּל מֵה שֶׁבֵּהֶן טְהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה כְּלֵי, חוֹצֵצָה. הִיתָה מְנוּחַת עַל הָאֶרֶץ וּפִיָּה לְפָנִים, וְכִזְוִית מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ - פִּנְגֵדוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא** ⁵⁶. **הִיתָה עַל גְּבֵה** ⁵⁷ - **פִּנְגֵדוֹ עַד לְרִקְיעַ טָמֵא. הִיתָה הַטְּמֵאָה בְּתוֹכָה אוֹ בְּפִית - תּוֹכָה וְהַפִּית טָמֵא** ⁵⁸.

(44) שם מ"ה. (45) בכל הדינים שנימנו בהלכה זו עד כאן, אין הבדל בין פיה לפנים לבין פיה לחוץ. (46) כשהכוורת פתוחה לפנים, מתחבר אורה עם אור הבית ונעשו אוהל אחד, ולפיכך אם הטומאה באחד מהם - שניהם טמאים. (47) ויש מקום לטומאה להכנס תחתיה ולצאת. (48) אפילו תחת החלק שמחוץ לבית. (49) בפנים או בחוץ. (50) נימוק לטומאת תוכה כשהטומאה בבית, וכן להיפך. (51) נימוק לטומאת גבה שבחלק החוץ, וגם לטומאת תוכה והבית כשהטומאה על גבה מבחוץ. מפני שהכוורת, שהיא כלי, אינה חוצצת, הרי הטומאה כאילו מונחת תחת הכוורת המאהילה עליה, והכלים שעל גבה כאילו מונחים באוהל. (52) אפילו מה שבתוכה, כמבואר למעלה: מפני שהיא כאוהל אחד עם הבית, מה שאין-כן בפיה לחוץ, שאמרנו למעלה: "ותוכה וגבה טהור". (53) בחלק שבחוץ, מפני שהכוורת הפחותה או הפקוקה, שאינה כלי כלל - חוצצת. (54) מחוץ לבית. (55) כלי המאהיל עליה בכל גובה שהוא.

שמחוץ לבית. (18) כשהטומאה בתוכה, כאילו כולה מליאה טומאה (ראה למעלה הערה ח), והדופן העליון מאהיל עליה ומטמא כל מה שבתוכה, בין בחלק שבבית ובין בחלק שחוץ לו. והבית טמא, מפני שאוהל בתוך אוהל אינו מציל על הטומאה מלטמא (ראה הערות פי"ח ה"ו), וכאילו הטומאה בבית. [בסדרי טהרות מבאר, שאוהל ממש בתוך אוהל מציל, כשיש פתח פתוח לחוץ. אבל כלי שנעשה אוהל, אינו מציל אפילו עם פתח. הבדל זה משמש יסוד להבנת שיטת רבינו בהלכות האבות]. (19) זה נמשך גם לעל גבה, ובשניהם מטהר רבינו כלים שמחוץ לבית שאינם כנגד הטומאה. וטעמו, מפני שיש כאן אוהל פותח טפח על הטומאה, הרי הוא גם חוצץ בפני הטומאה, ואף-על-פי-כן מה שכנגד הטומאה טמא, גזירה דרבנן. משום אין בכוורת פותח טפח, שהיא טומאה רצוצה הבוקעת ומטמאה כל מה שכנגדה (סדרי טהרות). (20) מפני שהכוורת מאהילה על הטומאה, נתחברה לאוהל אחד עם כל הבית. ואפילו אם הטומאה על גבה, שהרי הכוורת אינה חוצצת, וכאילו הטומאה תחתיה, כמבואר למעלה. (21) שעל תוכה מצילה, כמבואר למעלה. (22) גזירה משום אין בה פותח טפח, כמבואר למעלה. (23) דבריו אלו נראים סותרים למה שכתב בפרק י"ג ה"ג, שכלים הבאים במידה חוצצים, והרי המדובר כאן בכלי הבא במידה. ובכסף-משנה מבאר, שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בפתיחה שבין בית לבית, אבל כשהטומאה תחתיו או על גביו, מביא ואינו חוצץ, כמו ששינונו (אהלות פי"ו מ"א) "אדם וכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר", ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה. [ראה רא"ש בפירושו לפ"ח מ"א שהקדים את הכסף-משנה בקביעת הבדל זה]. (24) בפי"ג ה"ג. ראה השלמות שם. (25) שם מ"ג ואילך. (26) שלם, לא שבור. (27) שיש בה חלול (רבינו בפירושו למשנה). (28) ניטל חלק מדופנה. (29) תוכה ממולא בקש, ודפנותיה שלמים. (30) הסגנון אינו בהיר, אבל הכוונה ברורה: שיש בה כמה מקומות חלולים, ואין באחת מהם טפח, אבל אם תצרפם יחד יצא לך יותר מטפח. (31) הכוורת הפחותה או האפוצה. (32) כמו במחולחלת. (33) כלים שבתוכה, בין בחלק שבחוץ ובין שבבית. אבל גבה, רק החלק שבחוץ טהור. וזה יתבאר מהנימוקים שנאמרנו למעלה במחולחלת. תוכה טהור, מפני שעל תוכה היא מצילה, ואפילו כנגד הטומאה טהור, שרק במחולחלת שהיא כלי, גזרו משום אין בו טפח (למעלה הערה יט). אבל באוהל שאינו כלי לא גזרו. והכלים שעל גבה בפנים הבית - טמאים מפני שהם נמצאים באויר האוהל. (34) שאינו מקבל טומאה, אבל אוהל של אריג או עור מיטמא (ראה למעלה פי"ה ה"ב), ודבר טמא אינו חוצץ (כסף-משנה). (35) הטומאה היא כקבורה באדמה (מפני שהכוורת האטומה אינה כלי, ובטלה לגבי קרקע) ואינה יוצאת לבית (רבינו בפירושו למשנה). (36) כלי שאוהל למעלה ממנה, בכל גובה שהוא. אבל אינה בוקעת למטה, מפני שאינה רצוצה. (37) הכוורת האטומה. (38) תחת החלק שבחוץ. (39) שהרי היא רצוצה, ואף-על-פי-כן אינה בוקעת ועולה, מפני שהכוורת שבטלה לגמרי מתורת כלי, היא כאוהל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תּוֹכָהּ. הִיְתָה גְבוּהָהּ טֶפַח מֵעַל הָאָרֶץ וְטִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בְּלֶבֶד טִמְאָה; בְּתוֹכָהּ - תּוֹכָהּ בְּלֶבֶד טִמְאָה; עַל גְּבֻהָהּ - כְּנִגְדּוֹ עַד לְרִקְיעַ טִמְאָה. שֶׁכָּבֵר בְּאַרְנוֹ74, שֶׁכָּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - כְּאֵהֶל הוּא חָשׁוּב, לֹא כְּכֵלִים, וְלִפְיֶךָ חוּצָין.

(68) שם משנה יא. (69) אינה פחותה. (70) ואין תחתיה פותח טפח. (71) תחת כיפת הרקיע. (72) דינים אלה זהים עם הדינים האמורים בבבא ראשונה של פרק זה, שהרי אין כל נימוק לחלק בין שני המקרים, ונאמרו כאן משום הדינים שבכבות הבאות. (73) כאן משווה רבינו באה במידה לפחותה, כדברי חכמים במשנתנו. וזה סותר לכמה דינים שנאמרו למעלה המנומקים בהבדל שביניהם, היינו, שבאה במידה אף-על-פי שהיא אוהל לא יצאה מתורת כלי, ולפיכך כוח חציצתה מוגבל, ואינה חוצצת בפני מה שעליה ותחתיה, אבל פחותה או אפוצה בטלה מתורת כלי לגמרי, וחוצצת גם בפני מה שעליה ושחתיה, וגם לא חלו עליה כמה גזירות שגזרו על כלי שהוא אוהל. ולא מצאתי יישוב מניח את הדעת לסתירה זו. [בכסף-משנה צמצם את הקושיא, ושאל רק למה כתב רבינו כאן "או שהיתה באה במידה", הלא גם בדינים שלמעלה המדובר בבאה במידה? ותירץ מה שתירץ, אבל אין כוח תירוצו יפה ליישב את הסתירה]. (74) למעלה פייג' ה"ג.

ה. פִּוְרֵת75 שֶׁהִיא כְּלִי שְׁלֵם וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלְיָהּ76 לְאוּרִי77, וְטִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּתוֹכָהּ אוּ עַל גְּבֻהָהּ78 - טִמְאָהּ בּוֹקֵצַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵצַת וְיִוְרֶדֶת79. אָבָל אִם הִיְתָה גְבוּהָהּ מִן הָאָרֶץ טֶפַח אוּ מִכְסָּה80 אוּ כְּפוּיָה עַל פִּיָּה, וְטִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּתוֹכָהּ אוּ עַל גְּבֻהָהּ - הַכֹּל טִמְאָה81, כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גְּבֻהָהּ, אִם הִיְתָה הַטִּמְאָה לְמִטָּה; שֶׁהַכֹּלִי הַמֵּאֲהִיל מִבֵּיא אֶת הַטִּמְאָה וְאִינוּ חוּצָין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִיְתָה פְּחוּתָהּ וּפְקוּקָהּ בְּקִשׁ82 אוּ בָּאָה בְּמִדָּה83, טִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ אוּ בְּתוֹכָהּ אוּ עַל גְּבֻהָהּ - טִמְאָהּ בּוֹקֵצַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵצַת וְיִוְרֶדֶת84. וְאִם הִיְתָה גְבוּהָהּ טֶפַח וְטִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בְּלֶבֶד טִמְאָה85. הִיְתָה טִמְאָהּ בְּתוֹכָהּ אוּ עַל גְּבֻהָהּ - כְּנִגְדּוֹ עַד לְרִקְיעַ טִמְאָה, וְכֵלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵהֶל וְחוּצָצַת.

(75) שם משנה יג. (76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). (77) שאין על גבה אוהל. (78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. (79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). (80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. (81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני

(56) כדין טומאה רצוצה, ואינה בוקעת ועולה מפני שהכוורת חוצצת. (57) מבחוץ. (58) כללו של דבר: בפיה לפנים נידונים תוכה של הכוורת והבית כאוהל אחד, ודיניהם שווים בכל המקרים.

ג. פִּוְרֵת79 שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבֵּית60 וְהִיא מִמְלֵאָה אֶת כָּל גְּבֻהַ הַבֵּית, וּפִיָּה לְמַעְלָה לְקוֹרוֹת הַבֵּית, וְאִין בִּינָה לְבֵין הַקוֹרוֹת פּוֹתַח טֶפַח, וְטִמְאָהּ בְּתוֹכָהּ - הַבֵּית טִמְאָה61, טִמְאָהּ בְּבֵית - מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוּר62; שֶׁדָּרָךְ הַטִּמְאָה לְצֵאת לְתוֹךְ הַבֵּית בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאִין דְּרָכָה לְהִכְנֹס. בֵּין שֶׁהִיְתָה63 מִטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיָּה לְפִתְל וּבֵינוּ וּבֵין הַפִּתְל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שֶׁהִיְתָה פִּוְרֵת אַחַת בֵּין שְׁהֵיוּ שְׁתֵּים זו עַל גְּבִי זו וְאִין בֵּין הַעֲלִיּוֹנָה לְקוֹרוֹת אוּ לְפִתְל פּוֹתַח טֶפַח64. הִיְתָה עוֹמֶדֶת65 בְּתוֹךְ הַפִּתְח וּפִיָּה לְמַעְלָה וְאִין בֵּינוּ לְבֵין הַמְשָׁקוֹף פּוֹתַח טֶפַח, וְטִמְאָהּ בְּתוֹכָהּ - הַבֵּית טְהוּר66, טִמְאָהּ בְּבֵית - מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ טִמְאָה67; שֶׁדָּרָךְ טִמְאָה לְצֵאת וְאִין דְּרָכָה לְהִכְנֹס.

(59) שם משנה ט. (60) כולה. במקרה זה אין הבדל בין שלימה ופחותה, בין מחולחלת ואפוצה, בין גבוהה מן הארץ טפח או לא. (61) אפילו אוהל ממש עם דפנות אינו מציל, מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך הבית (כמו שמסיים רבינו), עוברת היא גם בפחות מפותח טפח. (62) שאין הטומאה נכנסת בפחות מפותח טפח, והכוורת עם הדפנות מצילה. (63) הכוורת שכולה בתוך הבית. (64) כל אלה דינם כאמור למעלה. (65) שם משנה יוד. כאן מתחילה בבא חדשה. (66) שהרי הטומאה יכולה לצאת מבלי להכנס לאויר הבית. (67) מפני שאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצילה על מה שבתוכה אפילו עם דפנות.

ד. פִּוְרֵת חֲלוּלָהּ68 שֶׁהִיא כְּלִי שְׁלֵם69 וְהִיְתָה מִנְחַת70 עַל צִדָּהּ בְּאוּרִי71, וּכְזִית מִן הַמֶּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גְּבֻהָהּ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנִגְדּוֹ הִזִּית תַּחְתֶּיהָ וּבְגֻבָּה טִמְאָה, וְכֹל מֵה שֶׁבְּאוּרִי תּוֹכָהּ טְהוּר, אֲלֵא כְּנִגְדּוֹ הַטִּמְאָה, וְכֹל שֶׁאִינוּ כְּנִגְדּוֹ הַטִּמְאָה בְּתוֹכָהּ טְהוּר. הִיְתָה טִמְאָהּ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טִמְאָה, כֹּל מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁכְּנִגְדּוֹ הַטִּמְאָה לְמַעְלָה עַל גְּבֻהָהּ אוּ לְמִטָּה תַּחְתֶּיהָ. הִיְתָה גְבוּהָהּ מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטִמְאָהּ תַּחְתֶּיהָ אוּ עַל גְּבֻהָהּ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טִמְאָה, וְכֹל שֶׁעַל גְּבֻהָהּ טִמְאָה; אָבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוּר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנִגְדּוֹ הַטִּמְאָה. הִיְתָה טִמְאָהּ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טִמְאָה, כֹּל מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁלְּמַעְלָה עַל גְּבֻהָהּ; שֶׁהַכֵּלִים מִבֵּיאִין וְאִין חוּצָין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ72. לְפִיכָךְ, אִם הִיְתָה פִּוְרֵת זו הַמְטִלֵת עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָהּ וּפְקוּקָהּ בְּקִשׁ אוּ שֶׁהִיְתָה בָּאָה בְּמִדָּה73, וּכְזִית מִן הַמֶּת נִתּוֹן תַּחְתֶּיהָ - כְּנִגְדּוֹ עַד הַתְּהוּם טִמְאָה; עַל גְּבֻהָהּ - כְּנִגְדּוֹ עַד לְרִקְיעַ טִמְאָה; בְּתוֹכָהּ - אִינוּ טִמְאָה אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהם ועל הטומאה. (89) דין זה תמוה, למה הטומאה בוקעת ועולה, הלא הצד העליון מציל? וכי בעל-חי גרוע מכוורת פחותה או אפוצה? ובתוספתא שלפנינו הגירסא: "טומאה תחתיו כנגדו עד התהום טמא, ועל גביו כנגדו עד לרקיע טמא". ומפני שבעל-כרחינו עלינו להגיה אחת משתי הגירסאות המנוגדות, רצוי להגיה כאן ולהשוות לגירסא שבתוספתא. (בעקבות החזו"ן-א"ש). בכסף-משנה הקשה, למה אין אנו אומרים גמל חלול הוא, והצד העליון מאהיל ומטמא כל מה שתחתיו אפילו מה שבצידי הטומאה כמו אדם, למעלה פ"ח ה"א? ודבריו מפליאים, כיצד אפשר לדמות גמל לאדם. הלא אדם אינו חוצץ, ובטן גמל חוצצת? (90) והבטן אינה מאהילה עליה. (91) פ"ז ה"ו. (92) נזיר שנטמא במת, מגלה תוך תקופת נזירותו ומביא קרבנות (תגלחת טומאה וקרבנות טומאה) וסותר את ימי נזרו שעברו בטהרה, ומתחיל למנות מראש. (93) מקובלים איש מפי איש עד משה רבינו מסיני. (94) למעלה פ"ג ה"ג, ופ"ה ה"ה.

~ יום חמישי י"א כסלו ~

פְּרָק עֶשְׂרִים

1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

א. **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים² מְצִילִין³ בְּאֹהֶל הַמֵּת⁴: צָמִיד פְּתִיל⁵, וְאֹהֲלִין, וּבְלוּעִין⁶. הַבְּלוּעִין מְצִילִין עַל הַטְּהוּרִים שְׁלֹא יִתְטַמְּאוּ⁷, וּמוֹנְעִין הַטְּמֵאָה שְׁלֹא תֵצֵא וְתִטְמָא⁸; אֲבָל צָמִיד פְּתִיל וְאֹהֲלִין מְצִילִין עַל הַטְּהוּרִים שְׁלֹא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שְׁלֹא תֵצֵא וְתִטְמָא אֶת אֲחֵרִים. פִּיּוּד? בֵּית טְמֵאָה שֵׁשׁ בּו פְּלֵי מְקַף צָמִיד פְּתִיל - פֶּל שֶׁבְּתוֹף הַפְּלֵי טְהוּרִים. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם אֹהֶל בְּתוֹף הַבֵּית - פֶּל הַפְּלֵים שֶׁבְּתוֹף הָאֹהֶל טְהוּרִין¹⁰. אֲבָל אִם הָיָה כְּזֵית מִן הַמֵּת נִתּוּן בְּכֵלִים וּמְקַף עָלָיו בְּצָמִיד פְּתִיל וְהִכְנִיסוּ לְבֵית - הַבֵּית טְמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹף אֹהֶל וְכֵזֵית מִן הַמֵּת בְּאֹהֶל הַפְּנִימִי - פֶּל הַפְּלֵים שֶׁבְּאֹהֶל הַחִיצוֹן טְמֵאִים¹¹.**

2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. (3) מפני הטומאה. (4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מתטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. (5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כסוי מהודק ומחובר. (6) יבואר בהלכה ב. (7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. (8) טומאה בלועה אינה מטמאה. (9) בית שיש בו כזית מן המת וכדומה. (10) ראה למעלה פ"ח דיני מגדל, ופ"ט דיני כוורת. (11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון

שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף-על-פי שאינה גבוהה טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא כקבר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפוייה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מצילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפוייה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). (82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. (83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). (84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. (85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

ו. גְּמָל⁸⁶ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאוֹרֵי⁸⁷: טְמֵאָה תַּחְתּוֹ - פְּלִים שְׁעַל גְּבֵיו טְהוּרִים⁸⁸; טְמֵאָה עַל גְּבֵיו - פְּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ טְהוּרִין. הֵיךְ רוֹבֵץ וְטְמֵאָה תַּחְתּוֹ - הֲרִי זֶה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה⁸⁹, בּוֹקֵעַת וְיִוָּרְדָת. וְכֵן אִם הֵיטָה טְמֵאָה רְצוּצָה תַּחַת רִגְלוֹ אוֹ עַל גְּבֵי רִגְלוֹ⁹⁰ - הֲרִי זֶה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקֵעַת וְיִוָּרְדָת. כְּבָר בְּאֵרְנוּ בְּנִזְרוּת⁹¹, שְׂאֵם הֵיךְ הַנְּזִיר וְכֵזֵית מִן הַמֵּת תַּחַת הַגְּמָל אוֹ תַּחַת הַמָּטָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִשְׁאֵר הַפְּלִים, אִף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טְמֵאָה שְׁבָעָה - אֵינוֹ מְגַלַּח⁹². וּמִשֵּׁם אֹתָהּ לְמַד, שֶׁכָּל אֵלוֹ הַהֲלָכוֹת הָאֵמוּרוֹת בְּטְמֵאָה אֹהֲלִים הַנְּעֻשִׂים מִן הָאָדָם אוֹ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַפְּלִים - הַפֶּל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, מִהֵן דְּבָרֵי קְבָלָה⁹³ וּמִהֵן גְּזוּרוֹת וְהִרְחָקוֹת. וְלִפְיֵךְ אֵין הַנְּזִיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן, וְאֵין תְּבִינָן עֲלֵיהֶן פֶּרֶת עַל בֵּיאַת מְקַדֵּשׁ אוֹ אֲכִילַת קִדְשֵׁיו; וְאֵין הַדְּבָרִים פֶּלֶן אֲמוּרִין אֲלֵא לְעֻנְן טְמֵאָה תְרוּמָה וְקִדְשִׁים בְּלָבָד, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ⁹⁴.

(86) תוספתא אהלות פ"ג ה"ה. (87) שאין דבר סוכך עליו. (88) שבהמה וחיה טהורה וטמאה חוצצות (למעלה פ"ג ה"ג). מובן שהכלים שתחתיו טמאים, שהרי הגמל מאהיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימים אלא בכלב בלבד. (25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים - מטמא. (26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. (27) דרך החלחולת. (28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. (29) במנחות סט, ב - נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

ה. אין הבלועין נצלין³⁰ אלא בבטן נפש החיה, כמו שבארנו; אבל הבלועין בגוף הפלים והאבנים - אינן נצלין. כיצד? פוש³¹ שנבלעה בו הצנור³² של מתכת, ומלמד³³ שנבלע בו הדרבן, ולבנה שהיתה טבעת מבלעת בתוכה, ונכנסו לאהל המת - נטמאו, אף על פי שאין נראין והרי הן מחפין; שאין הבלועין בכלים מצליין אלא בצמיד פתיל³⁴. וכן מחט או טבעת שהיו מבלעין בטפלת התנור³⁵, ונטמא התנור באהל המת או שנפל שרץ לאויר³⁶ - נטמאו הפלים שבתוך הטפלה. ואם היה התנור מקף צמיד פתיל - הואיל והתנור טהור, אף הפלים המבלעין בטיט שעל גביו טהורים³⁷. וכן חבית³⁸ המקפת צמיד פתיל והיתה מחט או טבעת במגופת החבית³⁹ מצדקה⁴⁰ - הרי אלו טמאין⁴¹ ואין מצליין באהל המת. היו במגופת החבית פגוד פיה: אם היו נראין לתוך החבית⁴² ואינן יוצאין לאוירה - טהורין⁴³, ואם יצאו לאוירה - טמאין⁴⁴; שאין כלי חרש המקף צמיד פתיל מציל על הפלים שבתוכו, כמו שיתבאר⁴⁵. ואם יש תחתיה⁴⁶ פקלפת השום⁴⁷, אף על פי שהן שוקעין לתוך אוירה⁴⁸ - הרי אלו טהורין.

(30) כלים פ"ט מ"ו. (31) פלך של עץ. (32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. (33) של עץ שמשמים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. (34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. (35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. (36) אף-על-פי שלא נגע בדופני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. (37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. (38) של חרס. שם. (39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. (40) שלא כנגד פי החבית. (41) העודף ברוב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. (42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. (43) כמו בטפילת התנור. (44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי

אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת - מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

ב. אבל הבלועין מצליין על הטהורים ומונעין את הטמאה. כיצד? כלב שאכל בשר המת¹² ונכנס לבית - הבית טהור. בלע טבעת, אפלו אדם¹³ שבלע טבעת¹⁴, ונכנס לאהל המת, אף על פי שנטמא טמאת שבעה - הטבעת טהורה¹⁵. וכן פל הבלועין בחיה ובהמה ובעופות וברגלים¹⁶ מצליין פל זמן שהן חיים. ואם מתו ובשר המת בתוך מעיהן או הפלים¹⁷ - הרי הן כמו שאינו בלוע¹⁸.

(12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור - טהור". (בחולין ע"א, א - למדו זה מן המקרא). (13) שהוא מקבל טומאה. (14) שאינה מתעכלת במעיו. (15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). (16) משנה, אהלות פי"א, מ"ז. (17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. (18) שם. ראה לקמן ה"ד.

ג. נשחט רב אחד בעוף¹⁹ ורב שנים בבהמה, אף על פי שעדין הן מפרכסין - הרי הן פמתים, ואינן מצליין²⁰ על הפלים הבלועים, ולא מונעין את הטמאה שבתוך מעיהן שלא תטמא.

(19) הגורגת והוושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. (20) אביי, חולין קכ"א, ב.

ד. וכמה תשהה²¹ הטמאה במעיהן ותהיה מטמאה בפשימותו²²? בכלב - שלשה ימים מעת לעת²³, ובשאר חיה ובהמה ועופות ורגלים - יום אחד מעת לעת²⁴. במה דברים אמורים²⁵? בשנשאר בשר המת בתוך מעיהן; אבל זאב שבלע תינוק²⁶ והקיא דרך בית הרעי²⁷ - הבשר טהור²⁸, והעצמות בטמאתן²⁹.

(21) שם. (22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה תשהה הטומאה במעי החי וטמא אחרי מיתתו. (23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמזון שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. (24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ורגלים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנ"ה, ב: "יודע הקדוש ברוך-הוא בכלב שמוזנותיו מועטים, לפיכך שוה אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

57) שם פ"ג ה"ז. (58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרוב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרוב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרוב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים ('סדרי טהרות'). (59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח ('סדרי טהרות'). (60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. (61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית אף-על-פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. (62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור. (63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב. (64) ראה הערה מז.

ח. שְׁתֵּי חֲבִיטוֹת⁶⁵ וְכַחֲצֵי זֵית פְּכָל אַחַת וּמִקְפּוֹת צָמִיד פְּתִיל וּמִנְחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוּרוֹת, שְׁאִין חֲצֵי שְׁעוֹר מְטֵמָא⁶⁶; וְהַבַּיִת טָמֵא, שְׁהָרִי יֵשׁ בְּבֵית כְּזֵית⁶⁷, וְאִין צָמִיד פְּתִיל לְטֵמְאָה⁶⁸. וְאִין מְטֵמָאוֹת מְחַמֵּת הַבַּיִת⁶⁹, שְׁהָרִי הֵן מְקַפּוֹת צָמִיד פְּתִיל⁷⁰. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֵן - הִיא וְהַבַּיִת טָמֵא⁷¹, וְחֲבִירָתָה טְהוּרָה. וְכֵן שְׁנֵי חֲדָרִים⁷² שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת⁷³, וְכַחֲצֵי זֵית בְּפִנְיָם אוֹ בְּאֶמְצָעֵי וְכַחֲצֵי זֵית פְּחִיצוֹן - הַחִיצוֹן⁷⁴ טָמֵא⁷⁵, וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוּרִין⁷⁶. פְּחִיצֵי זֵית בְּפִנְיָם וְכַחֲצֵי זֵית בְּאֶמְצָעֵי - הַפְּנִימִי טְהוּר⁷⁷, וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצוֹן טָמֵא⁷⁸; שְׁדַרְךָ הַטֵּמְאָה לְצֵאת וְאִין דְּרַכָּה לְהַפְּסֵם.

65) שם פ"ח מ"ו. (66) ושיעורו לטמא - כזית. (67) שני החצאים מצטרפים. (68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. (69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. (70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). (71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. (72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). (73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. (74) כלומר, הבית. (75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. (76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון ('תפארת ישראל'). (77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. (78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. (45) לקמן פכ"ג, ה"א. (46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. (47) שכבה דקה של טיט. (48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של ה'כסף משנה').

ו. פֶּל הַבְּלוּעִין⁴⁹ בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הָרִי הֵן טָמֵאִין וְאִין נִצְלִין; שְׁקַרְקָע הָאֵהָל כְּמִוְהוֹ עַד הַתְּהוֹם. מַה שְׁאִין בֵּן בְּכַתְּלֵיו, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר⁵⁰. פִּיצֵד? הַטֵּמְאָה בְּבֵית וְכָלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָעִיתוֹ, אֶפְלוּ תַחַת מְאָה אֶמְהָ - טָמֵאִים. אִם יֵשׁ בְּמִקְוֵן טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוּרִין, שְׁהָרִי הֵן תַּחַת אֵהָל אֶחָד⁵¹. לְמַה זֶה דוּמָה? לְעֵלְיָה שְׁעַל גְּבֵי הַבַּיִת וְטֵמְאָה בְּעֵלְיָה, שְׁהַבַּיִת טְהוּר⁵². וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת⁵³ בְּמַחֲצֵה מְכַלְפֵי אַרְצוֹ⁵⁴, וְהִיתָה הַטֵּמְאָה בֵּין הַמַּחֲצֵה וְהָאֶרֶץ - כָּלִים שְׁבַפְּיֵת לְמַעְלָה מִן הַמַּחֲצֵה טָמֵאִין; שְׁאִין הָאֵהָלִים מוֹנְעִין הַטֵּמְאָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁵⁵. הִיתָה הַטֵּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמַּחֲצֵה - כָּלִים שְׁבִין הַמַּחֲצֵה וְהָאֶרֶץ טְהוּרִין; שְׁהָאֵהָל מְצִיל⁵⁶. וְאִם אִין בֵּין הַמַּחֲצֵה וְהָאֶרֶץ גְּבֵה טֶפַח - הָרִי הֵן כְּטְמוּנִים בְּקַרְקָע הַבַּיִת וְטָמֵאִים.

(49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פסיקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. (50) לקמן פכ"א ה"ג. (51) צ"ל: אחר. (52) אף-על-פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. (53) אהלות פט"ו מ"ה. (54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. (55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל עראי (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

ז. כִּיב⁵⁷ שֶׁהוּא קְמוּר⁵⁸ תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְיֵשׁ בְּפִתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לְבַיִת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיתָה טֵמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טְהוּר⁵⁹; הִיתָה טֵמְאָה בְּבֵית - מַה שְׁבִתּוֹכוֹ טְהוּר⁶⁰. הִיָּה בוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאִין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיתָה טֵמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא⁶¹; טֵמְאָה בְּבֵית - מַה שְׁבִתּוֹכוֹ טְהוּר⁶², שְׁאִין דְּרַכָּה שֶׁל טֵמְאָה לְהַפְּסֵם⁶³. אִין בוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאִין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֵמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כָּאֵלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֵמְאָה בְּבֵית - מַה שְׁבִתּוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כָּלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָע, וְקַרְקָע הַבַּיִת כְּמִוְהוֹ עַד הַתְּהוֹם⁶⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שישי י"ב כסלו ~

פּרָק אַחַד וְעֶשְׂרִים

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרס מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופנס, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטומאה בבית וכלי בכור, חדות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרה דפנותיה עם החבית.

א. מנין לצמיד פתיל שמציל באהל המות? שנאמר: וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הא יש צמיד פתיל עליו - טהור. ומפי השמועה למדו, שאין הפתוח מדבר אלא בכלי חרש בלבד, כלי שאינו מטמא אלא דרך פתחו²; לפיכך, אם היה פתחו סתום ומקף צמיד פתיל - הציל על כל שבתוכו. קל וחמר לכל הכלים שאין מקבלין טמאה³ שצילו בצמיד פתיל. והם: כלי גללים⁴, כלי אבנים, כלי אדמה, וכלי עצמות הדג ועורו ועצמות העוף, וכלי עץ הבא במדה⁵, ונסרים של עץ שהיו פשוטין ואינן פלים, וגלמי כלי מתכת⁶. כל אלו מצילין בצמיד פתיל. אם הדברים שבתוך הכלי המקף נצלו, קל וחמר לבלועין ולכלים שפחת האהלים⁷. מה בין אהלים לכלים שמצילין בצמיד פתיל? שהפלים אינן מצילין אלא בצמיד פתיל, והאהלים מצילין בכסוי בלבד.

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

ב. משפך ששפחה⁸ - מציל בכסוי⁹. אף על פי ששפחה נקוב נקב קטן¹⁰ - הרי הוא פסוים¹¹.

8) הניחו ופיו הרחב למטה. 9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. 10) הפה הצר. 11) מפני שנקב זה נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה).

ג. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל, אם היו בהן

טפח על טפח על רום טפח וכפאן על פיהם על הארץ, אף על פי שלא מרח בצמיד פתיל מן הצדדין - הרי אלו מצילין כל מה שתחתיהן עד התהום, מפני שהן באהל והאהל מציל. אלא אם כן היה הפלי כלי חרש, שאין אהלי כלי חרש מצילין. כיצד? חבית¹² שפניה על פיה, אף על פי שמרחה בטיט מן הצדדין - כל מה שתחתיה טמא; שנאמר: צמיד פתיל עליו, ולא צמיד פתיל על גבו. הדביק פיה לפתל ומרחה מן הצדדים¹³ - מצלת¹⁴ על כל מה שבתוכה ועל כל שפגגדה בפתל. ואם לא מרח מן הצדדין - אינה מצלת; שאין כלי חרש מציל משום אהל¹⁵, כמו שבארנו. אבל שאר כל הכלים המצילין בצמיד פתיל שהיו פיותיהן דבוקות בדפני הבית - מצילין בלא צמיד פתיל, מפני שהן מצילין משום אהל. לפיכך¹⁶ צריך שיהיה דופן הכלי¹⁷ טפח¹⁸, שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים עד שיהיה להן דופן [טפח]. היה לכלי דופן חצי טפח, והיה יוצא מדופן האהל שפה חצי טפח, והדביק זה לזה¹⁹, אף על פי שיש שם חלל טפח - אינו מציל, עד שיהיה טפח ממקום אחד²⁰.

12) של חרס. 13) סביב כל הפה והידקו לכותל. 14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. 15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירווח. 16) מפני שמציל מדין אוהל. 17) גובה הדופן. 18) מראש דופנו עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. 19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. 20) בדופן האוהל או בכלי.

ד. כשם שמצילין מבפנים²¹ עם דפנות האהל, כך מצילין חוץ לאהל אם סמכן לאהל, שהרי האהל נעשה כסוי מכל מקום. כיצד? כלי מחם²² שיש לו דופן טפח, שהניח²³ על גבי תדות²⁴ חוץ לאהל וסמך פיו לדופן האהל, והיתה טמאה תחתיו²⁵ - פלים שבתוכו טהורין²⁶. ואם היה סמוך לכותל חצר או לכותל גנה - אינו מציל, לפי שאינן פתל אהל²⁷; ולפיכך פלים שבתוך הכלי טמאים, שהרי האהלו על הטמאה²⁸.

21) בתוך אוהל הטומאה. 22) כלי גדול שמחממים בו מים. 23) על צידו. 24) ומרוחק טפח מן הקרקע. 25) תחת המיחם. 26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. 27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. 28) שהכלי אינו חוצץ.

ה. קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מפתל לכותל וטמאה תחתיה, וקדרה תלויה מן הקורה, והיתה הקורה נוגעת בפי הקדרה פלה ומכסה אותה - פלים שבקדרה טהורים²⁹, שהרי הצלו בכסוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל.

ח. החדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו, והיתה טמאה בין שפת הפלי ושפת החדות או בתוך החדות - הבית טמא; שאין האהל שבתוך הבית מונע הטמאה, כמו שבארנו. היתה טמאה בבית - פלים שבפאתי החדות, אם יש במקומן טפח על טפח על רום טפח - טהורים⁴⁷, ואם לאו - טמאים⁴⁸. ואם היו פתלי החדות רחבים משל בית - בין פך ובין פך⁵⁰ טהורים, מפני שאינן מפתלי הבית. וכשם שמציל⁵¹ החדות בתוכו, פך מציל בפתליו. כבר בארנו, שהתנור הישן⁵² הרי הוא פכל הפלים שהן מביאים את הטמאה ואינן נעשין אהלם, ומפני זה אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם כן היה מקף צמיד פתיל, כשאר פלים המצילים. וכן בארנו, שהתנור החדש⁵³ אינו פלים לענין זה, אלא נעשה אהל, ולפיכך מציל על מה שבתוכו בכסוי בלבד בלא צמיד פתיל, כאהלם. וכסוי התנור הוא נקרא סרידא.

(47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. (48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. (49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכתלי הבית ושם בנוי חלק מכתלי הדות, וכלים בכתלים שמחוץ לבית. (50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. (51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. (52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. (53) שנתייבש אבל לא הוסק.

ט. תנור ישן בתוך החדש⁵⁴ וסרידא על פי החדש, והרי הכסוי נשען על פי התנור הישן⁵⁵ - רואין: אם כשינטל הישן תפל הסרידא⁵⁶ - לא הציל, וכל שבתוכו⁵⁷ טמא⁵⁸; ואם לאו - הפל טהור⁵⁹. הנה החדש בתוך הישן והסרידא מנחת על פי הישן⁶⁰, אם יש בין החדש והכסוי פחות מטפח - כל שבתוך החדש טהור, וכאלו הסרידא מנחת על פיו⁶¹.

(54) וטומאה בבית. (55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. (56) לתוך החדש. (57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. (58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. (59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). (60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. (61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח.

י. סרידא⁶² של חרס שיש לה שפה⁶³ והיא עודפת על פי התנור ומקפת צמיד פתיל, אפילו היתה

האהל להם³⁰. ואם לא היה פי הקדרה מכסה בקורה אלא בנייהם רוח³¹ - כל מה שבקדרה טמא³², והקדרה עצמה טמאה.

(29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. (30) לקדירה ומה שבתוכה. (31) כל שהוא. (32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכה ואינה מצילה, מפני הרייח שבינה ובין הקדירה.

ו. בור שבתוך הבית, וטמאה בבית וכלים בבור, אם היה מכסה בנסר חלק או בכלי המציל שיש לו דפן טפח - הרי כל מה שבבור טהור³³. היה לבור בננין סביב לפיו גבוה טפח על הארץ, בין שפסהו בכלי המציל שיש לו דפן בין שלא היתה לו דפן³⁴ - הרי זה מציל, שהרי יש לו דפן טפח ממקום אחר³⁵.

(33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. (34) גבוה טפח אלא פחות מזה. (35) דופן הבניין.

ז. חדות³⁶ הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו, והפרח³⁷ שלה יוצא ומכסה פי החדות³⁸, ונתן פלי המציל באהל המת על פי החדות והרי הוא נשען על פרח המנורה³⁹ - רואין: אם תנטל המנורה והפלי המציל עומד⁴⁰ - הרי זה מציל על כל שבתדות, וכלים שביין שפת הפלי ושפת החדות⁴¹ טהורים⁴² עד התהום⁴³, ואף המנורה טהורה, אף על פי ששפת הפרח נראה⁴⁴ בין הכסוי והחדות; ואם לאו⁴⁵ - הפל טמא⁴⁶.

(36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. (37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". (38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. (39) ונשאר ריח אוירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. (40) ואינו נופל לתוך הדות. (41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנורה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. (42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. (43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. (44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד הם]. (45) שאם תינטל המנורה יפול הכיסוי לתוך הדות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים:

1) יבאר דין המחצים ושולי קרקעות כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחללה וחבית זפותה שנתקלף החרס מלמעלה והזפת עומד.

א. שוּלֵי הַמַּחְצִיץ² וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַפְּלִים³ וְדִפְנוֹתֵיהֶן מֵאַחֲרֵיהֶן⁴ - אֵין מְצִילִין בְּצָמִיד פְּתִיל בְּאֵהָל הַמֵּת. קֶרְסָמָן⁵ וְשֶׁפֶן⁶ וְעֶשְׂאָן פְּלִים - מְצִילִין בְּצָמִיד פְּתִיל. שְׁאִין מְצִיל בְּצָמִיד פְּתִיל אֶלָּא פְּלִים.

2) תוספתא כלים פ"ז ה"י. מחץ = כלי חרס גדול שמשמשים בו לשאוב יין מן הגת, ובקרקעיתו קערוורית ונקראת "שולי המחץ" (רבינו בפירושו לפרה פ"ה מ"ה). 3) צ"ל: הכלים, וכן הגירסא בכת"י תימן. פירוש, בית קיבול שבשולי הכלי מבחוץ. [בתוספות נדה מט, א, ד"ה אלא, מובאת תוספתא זו, וגורסים: "שולי המחצים וקרקעות הכלים"]. 4) אם יש שם שקערוורית "הגר"א בהגהותיו על התוספתא מוחק המלה "מאחוריהן", ורצוי למוחקק גם כאן, שהרי גם בפנים אין שקערוורית שבדפנות מצלת). 5) חתך אותן. 6) החלקיקן.

ב. פְּלֵי חֶרֶשׁ⁷ שֶׁנָּתַן בּוֹ טֵיט עַד חֲצִיו - לֹא בְּטָלוּ⁸, וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַפְּלִים - מְצִיל.

7) תוספתא שם, ה"ז. 8) לא יצא מתורת כלי, ולפיכך מציל בצמיד פתיל, אבל אם הוצא מתורת כלי אינו מציל, כמו טבעת הבלועה בלבינה (למעלה פ"כ ה"ה). ראה כסף-משנה.

ג. פְּלֵי חֶרֶשׁ⁹ מְצִיל בְּצָמִיד פְּתִיל עַד שֵׁינֶקֶב בְּמוֹצֵיא רְמוּן¹⁰. וּבְגָדוֹל¹¹ - עַד שִׁפְחַת רְבוּ¹². פִּיעֵד? פְּלֵי גָדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֲצִיו]¹³, וְהִקִּיפוּ צָמִיד פְּתִיל, וְסַתֵּם מְקוֹם הַפְּחַת בְּצָמִיד פְּתִיל - הָרִי זֶה מְצִיל, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ חָשׁוּב פְּלֵי לְעִנְיַן טַמְאָה¹⁴. אֶבֶל פְּלֵים¹⁵ הַמְּקוֹף צָמִיד פְּתִיל שֶׁהָיָה נֶקֶב אוֹ סְדוּק וְלֹא סַתֵּם¹⁶ הַנֶּקֶב - נִטְמָא וְאִינוֹ מְצִיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּנֶקֶב¹⁷? אִם יִהְיֶה פְּלֵי הָעֵשׂוּי לְאֶכְלִים¹⁸ - שְׁעוּרוֹ בְּמוֹצֵיא זֵיתִים; יִהְיֶה עֵשׂוּי לְמִשְׁקָה - שְׁעוּרוֹ בְּכוּנֵס מְשֻׁקָה¹⁹. הָעֵשׂוּי לְכָף וּלְכָף²⁰ - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחִמְרָא²¹, וּמְשִׁינֶקֶב

טַמְאָה תַּחְתֵּיהָ אוֹ עַל גְּבֵהָ - הַפֶּל טַמְאָה⁶⁴; אֶבֶל פְּנֵגֵד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טְהוּר⁶⁵. יִתְּהָ טַמְאָה פְּנֵגֵד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר⁶⁶ - מִפְּנֵגְדוֹ⁶⁷ עַל לְרִקְעַ טַמְאָה, וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוּר.

62) בירור מוקדם של דעת רבינו בדיני סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכן: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששינונו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור סתום מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עורפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעודף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. 63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעודף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. 65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. 66) על הסרידה. 67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה.

יא. קְדֵרָה⁶⁸ שֶׁפָּאָה עַל פִּי הַחֲבִית⁶⁹ וּמֵרַח דִּפְנוֹתֶיהָ עִם הַחֲבִית - מְצִילָה עַל פֶּל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מָה שֶׁבִּינָהּ וּבֵין שְׁפָתוֹת הַחֲבִית⁷⁰. הוֹשִׁיבָה עַל פִּי הַחֲבִית פְּדֵרְפָה⁷¹ וּמֵרַח⁷² - אֵינָה מְצִילָה; מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדֵרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָה, וְאֵין פְּלֵי טַמְאָה מְצִיל⁷³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

68) של חרס. 69) וטומאה בבית. 70) כגון שפי הקדירה עודף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. 71) על שוליה. 72) כלומר, אף על פי שמירח. 73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. תנור²² שְׁהִיְתָה סְרִידָא²³ על פיו ומִקָּף צְמִיד פְּתִיל²⁴ וְנִתְּוֵן בְּאֵהֶל הַמֵּת, וְנִסְדָּק הַתְּנֹר: אִם הָיָה הַסְּדָק מְלֵא פִי מְרִדְעָא²⁵, שְׁהוּא הִקָּף טַפַּח - נִטְמָא הַתְּנֹר, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין הַמְרִדְעָא יִכּוֹל לְהַכְנִס בְּסְדָק אֶלָּא הָרִי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוָה; פְּחוֹת מְכָאן - הַתְּנֹר טְהוֹר. נִסְדָּקָה הַסְּרִידָא שְׁעַל פִּיו: כְּמֵלֵא פִי מְרִדְעָא נִכְנָס²⁶ - הָרִי זֶה טְמֵא; פְּחוֹת מְכָאן²⁷ - נִצָּל בְּצְמִיד פְּתִיל. הָיָה הַסְּדָק עֲגֵל - אִין רוֹאִין אוֹתוֹ אֶרְךְ²⁸, אֶלָּא שְׁעוֹרוֹ כְּמֵלֵא פִי מְרִדְעָא נִכְנָס.

(22) שם מ"ד. (23) כלי חרס גדול שיש לו דפנות, ומכסים בו את התנורים. (24) שהיתה מחוברת לתנור בטיט וכדומה. (25) מלמד שנותנים על צואר הבהמה כדי לכוון הילוכה. (26) הסדק גדול קצת מעובי המרדע. (27) אפילו הם שווים - טהור. (28) לשון המשנה שם. נלאו כל מפרשי המשנה ליישב את התמיהה החמורה: הרי המרדע עגול הוא? והרא"ש גורס: אם הוא ארוך, אין רואים אותו עגול. ראה 'תוספות יום טוב' ומלאכת שלמה.

ה. תנור²⁹ הַמְקָף צְמִיד פְּתִיל שְׁנֹקֵב נִקָּב בְּעֵינָיו שֶׁל תְּנֹר³⁰ הַטּוֹחָה³¹: אִם הָיָה הַנִּקָּב מְלֵא כּוֹשֶׁת³² נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק³³ - הָרִי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה הַנִּקָּב פְּחוֹת מְזָה - נִצָּל³⁴.

(29) שם מ"ח. (30) נקב עשוי בגגו של התנור להוציא את העשן, ונקרא עין התנור (ר"ש). (31) שטחו אותה בטיט וסגורה כדי שלא יפוג חמומו של התנור. (32) פלך. (33) ואינו כבה כשמוציאים אותו דרך הנקב. (34) כחכמים שם.

ו. נִקָּב הַתְּנֹר מְצַדֵּי³⁵ - שְׁעוֹרוֹ מְלֵא כּוֹשֶׁת נִכְנָס וְיוֹצֵא שְׁלֵא דוֹלֵק³⁶. וְכֵן מְגִיפַת הַחֲבִית³⁷ שְׁנֹקֵבָה - שְׁעוֹרָהּ כְּדִי שֶׁתִּכְנַס מִצֵּה שְׁנֵי³⁸ שֶׁל שִׁפּוֹן³⁹ בְּנִקָּב. וְחֻצְבִּים⁴⁰ גְּדוֹלִים שְׁנֹקֵבוּ - שְׁעוֹרָן כְּדִי שֶׁתִּכְנַס מִצֵּה שְׁנֵי⁴¹ שֶׁל קְנֵה⁴¹. פְּחוֹת מְכָאן - טְהוֹרִין. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמָּן שְׁנַעְשׂוּ לִינִן; אֲבָל אִם נַעְשׂוּ לְשֶׁאֲרַ הַמְשָׁקִין, אֲפִלּוּ נִקָּבוּ כָּל שְׁהֵן⁴² - נִטְמָאוּ, וְאִין הַצְּמִיד פְּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שִׁסְתָּם הַנִּקָּב. וְאָף בְּזִמָּן שְׁנַעְשׂוּ לִינִן, לֹא אֲמָרוּ אֶלָּא שְׁנֹקֵבוּ שְׁלֵא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעְשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שְׁהֵן - טְמֵאִים⁴³, וְאִין נִצָּלִין עַד שִׁסְתָּם הַנִּקָּב.

(35) במשנה שם כתוב: "ניקב מצידו". וכל מפרשי המשנה מבארים, מצידו של העין במקום המירווח. (36) שיעור קטן מדולק. (37) פקק של חרס שסותמים בו פי החבית. סתם חבית - של חרס היא. (38) הקשר השני. (39) מין תבואה ממשפחת השעורה (רוגגן בלעז), וקנה שלו דק וחלול ויש בו שלושה קשרים, הקשר שלמטה עבה, האמצעי - בינוני, והעליון דק. (40) כלים גדולים מחביות. (41) קנה סוף הגדל על שפת נהרות ואגמים הם חלולים, ובהם קשרים. והקשר התחתון הוא עבה מכולם. רגילים היו לשאוף יין מן

בְּכוֹנֵס מְשָׁקָה אִינוֹ מְצִיל עַד שִׁסְתָּם הַנִּקָּב אוֹ עַד שִׁמְעֵטָנוּ.

(9) שבת צה, ב, וצו, א. (10) שרימון בינוני יעבור דרך הנקב. לכאורה הלכה זו תמוהה מאוד. מתחילה ב"מוציא רימון" ומסיימת ב"מוציא זיתים"; שנית: לפעמים נאמר "סתימה" סתם, ולפעמים סתימת "מקום הפחת בצמיד פתיל". אולם עיון מעמיק בפירוש רבינו למשנה כלים הנ"ל, מגלה לנו הסבר ההלכה הזו. שנינו שם: "העשוי לאכלין שיעורן כזיתים, עשוי למשקין שיעורן כמשקין וכו' ובכונס משקה". ורבינו מעיר על הסתירה בין משנה זו לסוגיית הגמרא שבת הנ"ל, הקובעת שיעור כמוציא רימון או רובו, ומבאר שבפחות מכמוציא זית מציל אפילו בלי סתימה [נסובר כרש"י שבת שם, שלא הקפידה תורה על צמיד פתיל אלא על פי הכלי בלבד, אבל כשניקב שלא בכוונה מן הצד מציל אם הפחת הוא פחות מהשיעורים הקבועים בגמרא שם, מפני שנאמר "כלי פתוח"], ואם ניקב כמוציא זית וא"כ אינו כלי לקבל טומאה, אינו מציל אלא אם סתם את הנקב בצמיד פתיל, ואם היה הנקב כמוציא רימון (רימון גדול פי כמה מזית) יש הבדל בין כלי גדול לקטן, בכלי קטן אין צמיד פתיל מועיל להציל, ובגדול מציל עד חציו ועד ככלל. ורבינו מסיים ביאורו, וכותב: והבן זה, שהוא עיון דק ומקום הטעאה (ראה תוספות שבת שם ד"ה ולענין). לאור בירור זה, מתפרשת ההלכה ללא קשיים וסתירות. בראשונה זו עוסקת בכלי חרס קטן, והנקב הוא למעלה ממוציא זיתים (ואם הוא למטה משיעור זה, יתבאר דינו בסוף ההלכה). (11) כלי גדול. (12) אבל בפחות מרובו, אפילו הנקב כמוציא רימון - מציל. [בגמרא שם אמרו: "הא ברברבי, הא בוטרי" (בעברית: כאן בגדולים, ושם בקטנים). ומפרש רבינו (וכן פירש רש"י) בגדולים רוב, ובקטנים כמוציא רימון (ראה תוספות שם, וראב"ד כאן)]. (13) והוא הדין בכלי קטן שנפחת פחות מכמוציא רימון. (14) אינו מקבל טומאה. (15) בין גדול בין קטן. כלים פ"ט מ"ח. (16) בצמיד פתיל. (17) כדי שלא יציל בלי סתימה בצמיד פתיל. (18) להניח בו אוכלין. (19) שאם יעמיד שולי הכלי המנוקב על משקה וילחוצו קצת - יכנס המשקה. (20) לאוכלין ולמשקין. (21) נותנים עליו שתי החומרות: מקבל טומאה עד שיינקב כמוציא זיתים, ואינו מציל בכונס משקה (רבינו מבאר כאן רק את החומרא השניה, מפני שאין אנו עוסקים כאן בטומאת כלים אלא בדיני הצלה בצמיד פתיל). וכל הדינים הללו אמורים בניקב מעצמו, אבל כשניקבו בכוונה - שיעורם בכל שהוא. [אפשר גם לפרש שיטת רבינו באופן אחר ולומר, שיש הבדל בין כלי קטן כמוציא זית, ובין כלי גדול כמוציא רימון עד חציו. בקטן מספיקה סתימה בלי צמיד פתיל במקום הנקב, אבל בגדול שנפחת חציו צריך צמיד פתיל. כמו שמבאר רבינו כאן בפירוש. ולפי פירוש זה, מה שאמר בבבא הראשונה "מציל בצמיד פתיל", הכוונה הצמיד פתיל שעל פי הכלי ולא של סתימת הנקב, והדוגמא בבבא "כיצד", נאמרה בכלי גדול בלבד. ומזה יוצא שהפיסקא "ולא סתם הנקב", פירושה סתימה בלי צמיד פתיל. והראשון נראה לי יותר].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) קרש. 59) במשנה, "בסינין". ומפרש שם רבינו, יתירות של עץ שתוחבים בנקבים העשויים בנסרים. 60) מין קליפת עץ שעליה לחלונית מדבקת, והדביק את הקליפה במקום חיבור הנסרים (והר"ש מפרש ששם). 61) מחברים, כדי שיהיה עליו דין צמיד פתיל. 62) מין אדמה המתמרחת יפה בלי גיבול במים. 63) מתכת רכה דומה לעופרת ("ציון" באידיש). 64) כיסוי. 65) מודבק יפה. המדובר בכלי חרס. 66) תאנה מיובשת. 67) לקבל טומאה. אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נתלחחו באחד משבעת המשקין (ראה פ"א מה' טומאת אוכלין ה"ב). 68) מיץ פירות שלא נימנה בין שבעת המשקין.

ט. מגופת החבית⁶⁹ שנתחלחלה⁷⁰, אף על פי שאינה נשמטת⁷¹ - אינה מצלת⁷², שהרי נתרעע הצמיד. הפדור⁷³ והבקעת⁷⁴ של גמיל⁷⁵ שנתן על פי החבית ומרח מן הצדדין - לא תציל⁷⁶, עד שימרח על פל הפדור ועל פל הבקעת ממטה למעלה⁷⁷. וכן במטלת של בגד⁷⁸ שקשרה על פי הפלי. היתה של נר או של עור וקשרה במשיחה⁷⁹, אם מרח מן הצדדין - הציל⁸⁰.

69) שם מ"ג. 70) נתרופפה. 71) אינה יוצאת מפי החבית. 72) כחכמים שם. 73) מטלית שכרכה ככדור (שם מ"ד). ואפילו אם המטלית גדולה משלוש על שלוש והיא מקבלת טומאה, מכיוון שכרכה ככדור והקטינה אינה מקבלת טומאה ומצלת (תפארת ישראל). 74) צ"ל: והפקעת. 75) מין עשב ארוך, וכרכו ועשה כדור. 76) מפני הנקבים שבהם. 77) במשנה כתוב: "מלמעלן ומלמטן". ופירש הרא"ש שם, שימרח מלמטה במקום שהוא נוגע בדופן החבית. ומלמעלה, היינו כל מה שבולט מחוץ לחבית. ונראה שגם רבינו מפרש כך (ראה ר"ש שם). 78) שיש בה נקבים בין החוטים. 79) חבל דק. 80) עור ונייר אינם מנוקבים.

י. חמת⁸¹ של עור הדג⁸² או הנר⁸³ שהלפיש בהן את החבית⁸⁴ וצרה⁸⁵ מלמטה - הרי זו מצלת⁸⁶. ואם לא צרה, אף על פי שמרח מן הצדדין - לא תציל⁸⁷.

81) נאד גדול (תוספתא כלים פ"ז ה"ז). 82) שאינו מקבל טומאה (למעלה פכ"א ה"א). 83) נייר אינו מקבל טומאה. 84) ופי החבית למעלה ומכוסה בשולי החמת. 85) קשרה מלמטה תחת שולי החבית. 86) אם מירחו לשולי החבית (כסף-משנה). ולמה מצלת, הלא אין כאן צמיד פתיל על פי החבית אלא במקום השולים (ראה למעלה פכ"א ה"ג)? מפני שהחבית משמשת צמיד פתיל לנאד, כי היא סותמת את פיו. ואין זה דומה לחבית כפויה שבפכ"א ה"ג, מפני ששם הצמיד פתיל הוא תחת פי הכלי, אבל כאן הוא על פי הכלי. יוצא מזה, שהנאד מציל על החבית הנמצאת בתוכו וסותמת את פיו (על פי פירוש הר"ש במשנה כלים פ"י, ד). 87) מפני שהמירוח יתפרק (ואפשר גם לנמק

החביות בקנה של שיפון, ומן החצבים בקנה סוף, ושיעורם מותאם להרגל זה. 42) אבל לא פחות מכונס משקה (רבינו בפרושו למשנה). ומה בין יין לשאר משקין? מבאר הר"א בהגהותיו למשנה, שהאוויר מפגי טעמו של היין, ובעל היין אינו מרוצה מן הנקב, ולפיכך צריך שיעור יותר גדול. אבל שאר משקין האוויר יפה להם, והבעלים רוצים בנקב, ולפיכך דינו כאילו עשוהו בעצמם. 43) שהרי נפתחה הסתימה, מפני שהמנקב החשיב את הנקב כפתח.

ז. חבית⁴⁴ שהיא מלאה משקין טהורין ומניקת⁴⁵ של חרס⁴⁶ בתוכה, והחבית מקפת צמיד פתיל ונתונה באהל המת - החבית והמשקין טהורין⁴⁷, והמניקת טמאה, מפני שקצתה האחת בתוך החבית המקפת והקצה השני פתוח לאהל המת ואינו סתום. אף על פי שהיא עקמה - אין העקם פסותם.

44) שם מ"ב. 45) כלי ארוך וחלול שמוצצים על-ידו יין מן החבית. 46) במשנה כתוב "מניקת" סתם, ורבינו מפרש - של חרס (ראה ראב"ד וכסף-משנה). 47) ואף-על-פי שהמינקת פתוחה לחוץ, לא יצאה החבית מידי צמיד פתיל. והטעם, מפני שקנה המינקת עקום, אין פיה שלמעלה נעשה פתח לחבית, אבל לגבי טומאת עצמה מסיים רבינו "אין העקום כסתום", מפני שבמקום העיקום מתעכבים כמה טיפות יין - הרי זה כבית קיבול. פסק כבית-שמאי, מפני שחזרו בית-הלל והורו כמותם.

ח. חבית⁴⁸ המקפת צמיד פתיל שנוקבה מצדה וסתמו שמרים⁴⁹ את הנקב - הציל. אגף⁵⁰ חצי הנקב וסתם הציו⁵¹ - הרי זה ספק⁵² אם הציל אם לא הציל. סתם את הנקב בזמורה⁵³ - עד שימרח מן הצדדין⁵⁵. סתמו בשני קסמים⁵⁶ - עד שימרח מן הצדדין ויבין זמורה לחברתה⁵⁷. וכן נסר⁵⁸ שנתן על פי התנור ומרח מן הצדדין - הציל. היו שני נסרים - עד שימרח מן הצדדין ויבין נסר לחברו. חבר את שני נסרים במסמרים של עץ⁵⁹ וכיוצא בהן, או שלפף עליהן שוגמין⁶⁰ - אינו צריך למרח מן האמצע. במה מקיפין? ⁶¹ בסיד ובחרסית ובגפסין, בזפת ובשעווה, בטיט ובצואה ובחמר⁶², ובכל דבר המתמרח. ואין מקיפין לא בבעץ⁶³ ולא בעופרת, מפני שהוא פתיל⁶⁴ ואינו צמיד⁶⁵. ומקיפין בדבלה⁶⁶ שמנה שלא הכשרה⁶⁷ ובכצק שגלושה במי פרות⁶⁸, פדי שלא יטמא; שדבר טמא אינו חוצץ.

48) שם פ"י מ"ו. 49) שמרי היין שבחבית. 50) סתם בטיט וכדומה. 51) השמרים סתמו חצי הנקב השני. 52) בעיא שלא נפשטה, בבא קמא קה, ב, ולפי פירוש התוספות שבת צו, א, ד"ה ולענין. 53) ענף של עץ גפן. 54) בטיט. 55) כדי לסתום את הסדקים הדקים שבין דופן החבית ובין הזמורה, אבל אינו צריך למרוח טיט על הזמורה עצמה למרות סופגיותה. 56) שתי זמורות חתוכות לאורכן, ואפילו הצמיד חתך לחתך. 57) שם.

מתוך מהדורת חזק

וְכִי־צָא בְּהֵן מִדְּבָרִים הַמִּתְמַרְחִין שֶׁהִיא הַמִּתְמַרְחֵת בֵּין
הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זֶר, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הָרִי
זֶה מִצִּיל⁹¹.

(88 שם מ"ה. 89) נשבר חלק מדופנה ונתקלף מעל הזפת.
(90) כדים שנותנים בהם שומן דגים מלוח. במשנה:
"קבוסים". (91) כחכמים.

מפני שפי הנאד נשאר פתוח, שהרי המירוה הוא מן
הצודרים).

יא. חֲבִית⁸⁸ זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלְּף⁸⁹ הַחֶרֶס מִלְמַעְלָה
וְהַזְּפֵת שְׁלֵה עוֹמֵד, וְנִתְּן הַכִּסּוּי עַל הַזְּפֵת וּדְחָקוּ עַד
שֶׁיִּדְבַק בְּזַפֵּת, וְנִמְצָא הַזְּפֵת עוֹמֵד בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין
קְרָקַע הַחֲבִית - הָרִי זֶה מִצִּיל. וְכֵן בְּכִלֵי הַמּוֹרִיס⁹⁰

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה
בפּרָק ח' (מבבא קמא.

הַמְצוּה הַרְפ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהַרְנוּ מִלְרֻצוֹת
זֶה-אֶת-זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִרְצַח" (שמות כ, יג; דברים
ה, יז). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — נִהְרַג בְּהַכָּאָה (בהתנת
ראשו) מִן הַצְּנָאָר. אָמַר יְתַעֲלֶה: "מַעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ
לְמוֹת" (שמות כא, יד). וְכֵן נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוּ בְּפָרָק
ט' מִסְנֵה־דִרְיָן (עו): וּבְפָרָק ב' מִמִּכּוֹת.

הַמְצוּה הַרצ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהַרְנוּ מִלְקַחַת כֶּפֶר
לְרוֹצֵחַ בְּמִזְדָּה, אֲלֵא יִהְרַג בְּהַכְרַח, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
"וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר-הוּא רָשָׁע לְמוֹת"
(במדבר לה, לא). וְכֵן נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוּ בְּמִכּוֹת
(כתובות לז).

~ יום ראשון ז' כסלו ~

מצות עשה רלו.

הַמְצוּה הַרל"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין חוֹבֵל
בְּחִבְרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְכִי-יִרְיֵב אֲנָשִׁים וְהַכָּה-
אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי
קְנֻסוֹת. וְיֵשׁ כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנֻסוֹת כְּלָם, וְהוּא אָמְרוּ
יְתַעֲלֶה: "כִּפְאֲשֶׁר עָשָׂה בֶן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, טז). הַכּוֹנֵה
בְּזֶה שְׁלוֹקְחִים מִמְּמוֹנוּ (מה שהזיק לו) בְּדִי מֵה שֶׁהִזִּיק,
כְּמוֹ שֶׁבֵּא בְּקִבְלָה: אֲפֹלוּ בִישׁוּ בְלִבְד — הָרִי אֵלוּ גּוֹבִים
מִמְּמוֹנוּ בְּדִי אוֹתוֹ הַשְּׁעוֹר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנֻסוֹת אֵלוּ כְּלָם
נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהִמָּה אֶת-הָאָדָם אוֹ
אֶת-הַבְּהֵמָה — הָרִי כְּלֵה-הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יְדוֹן בָּהֶם וְלֹא
יִפְסוֹק אֲלֵא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות
אלה ועוד — מדור לדור). וְכֵן נִתְבָּאָרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה
בְּפָרָק ח' (מבבא קמא.

~ יום שלישי ט' כסלו ~

מצות עשה רכה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

הַמְצוּה הַרכ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַגְלוֹת מִכָּה
נִפְשׁ בְּשִׁגְגָה מַעִירוֹ לְעַרֵי מִקְלָט, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
"וְיָשֵׁב שָׁם עַד-מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (במדבר לה, כה). וְלִשׁוֹן
סִפְרֵי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וְיָשֵׁב שָׁם — אֵינוֹ
יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁם' — שָׁם תִּהְיֶה דִּירְתוֹ,
שָׁם תִּהְיֶה מִיתְתוֹ, שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרְתוֹ". וְכֵן נִתְבָּאָרוּ
כְּלֵה-דִינֵי מְצוּה זוּ בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (ז. וואילך).

הַמְצוּה הַרצ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהַרְנוּ מִלְקַחַת כֶּפֶר
מִרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה בְּדִי לְפִטְרוֹ מִן-הַגְּלוּת, אֲלֵא יִגְלֶה
בְּהַכְרַח. אָמַר יְתַעֲלֶה: "וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לְנוֹס אֶל-עֵיר
מִקְלָטוֹ" (שם, לב). וְכֵן נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּה זוּ בְּגִמְרָא
מִכּוֹת (כתובות לז).

~ יום שני ח' כסלו ~

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפמ. רצו.

הַמְצוּה הַרל"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין חוֹבֵל
בְּחִבְרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְכִי-יִרְיֵב אֲנָשִׁים וְהַכָּה-
אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי
קְנֻסוֹת. וְיֵשׁ כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנֻסוֹת כְּלָם, וְהוּא אָמְרוּ
יְתַעֲלֶה: "כִּפְאֲשֶׁר עָשָׂה בֶן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, טז). הַכּוֹנֵה
בְּזֶה שְׁלוֹקְחִים מִמְּמוֹנוּ (מה שהזיק לו) בְּדִי מֵה שֶׁהִזִּיק,
כְּמוֹ שֶׁבֵּא בְּקִבְלָה: אֲפֹלוּ בִישׁוּ בְלִבְד — הָרִי אֵלוּ גּוֹבִים
מִמְּמוֹנוּ בְּדִי אוֹתוֹ הַשְּׁעוֹר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנֻסוֹת אֵלוּ כְּלָם
נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהִמָּה אֶת-הָאָדָם אוֹ
אֶת-הַבְּהֵמָה — הָרִי כְּלֵה-הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יְדוֹן בָּהֶם וְלֹא
יִפְסוֹק אֲלֵא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות

מתוך מהדורת חזק

מיתה וסיום אותו: אבל בשעת חפצו והליכתו לעשות, הרי אז הוא נקרא: רודף — וחובה עלינו למנעו ולעכבו מלעשות את העברה שלבו מתאנה: ואם התעקש וסרב — אז נלחם בו. ואם נוכל למנעו ממחשבתו בכך שנתפרו אבר מאבריו, כגון שנתחוף ידו או רגלו או נסמא את עינו — הרי זה היותר טוב: ואם אי אפשר למנעו אלא באבוד נפשו — הרי זה נהרג קדם שייעשה. ובאה האזהרה מלחוס עליו ומלהמנע מהריגתו, והוא אמרו: "וקצתה את כפה לא תחוס עינך" (שם) ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "וקצתה את כפה — מלמד שאמה חייב להצילו (את הנרדף על ידה) בכפה. מניין שאם לא תוכל להצילו בכפה הצילו בנפש? תלמוד לומר: לא תחוס עינך. ושם אמרו: "מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"קצתה את כפה". כך כל דבר שיש בו סכנת נפשות — הרי הוא בקצתה את כפה". וזה שאמרנו שיהרג הרודף על חפצו — אינו בכל מי שיחפץ לעשות איזו עברה שתהיה, ואינו אלא באדם הרודף אחר חברו להרגו, ואפלו הוא קטן (הרודף), או הרודף אחר אחת מכל העריות לגלות ערוותה — ובתנאי שלא יהיה בן תשע שנים ויום אחד. ופשוט שהזכור מכלל העריות, אמר יתעלה: "צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה" (שם כב, כז), הא יש לה מושיע — מושיעה בכל דבר שהוא יכול להושיעה. והשנה דין רודף אחריו ורודף אחר חברו להרגו, אמר: "פי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה" (שם, כז) וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מסנהדרין (עב — ג).

המצוה הרצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתראש ממצות נפש מישאאל אם נראנו בסכנת מות ואבדן ויש לנו יכלת להצילו. כגון שהוא טובע במים ואנו גרע לשחות ונוכל להצילו. או שגוי רוצה להרוג ואנו יכולים להסיר מה שלבו או לרחות ממנו הנקו ובאה האזהרה מלהמנע להצילו באמרו יתעלה: "לא תעמד על יד רעך" (ויקרא, יט, טז). ואמרו שגם הכופר עדותו נכלל באזהרה זו, לפי שהוא רוצה את ממונו אחיו אובד והוא יכול להתזירו לו בכך שיגיד את האמת. וכבר בא עוד בענין זה: "אם-לוא יגיד ונשא עינו" (שם ה, א) ולשון ספרי (פרשת קדושים): "מניין אם יודע את לו עדות, שאין אתה רשאי לשחוק עליה? תלמוד לומר: "לא תעמד על יד רעך". ומניין אם ראיתו טובע בנהר, לסטים באין עליו, חיה רעה באה עליו — חייב אתה להצילו? תלמוד לומר: "לא תעמד על יד רעך" ומניין לרודף אחר חברו להרגו שאמה חייב להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא תעמד על יד רעך". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מסנהדרין (עג).

המצוה הרצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהרוג את החוטא בשעה שנראהו שפכר עשה עברה שהוא חייב עליה מיתה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצח) קדם שיבוא לבית דין, אלא נביאהו לבית דין בהכרח ונביא עליו עדים לפניהם, ונהיה אנחנו (הרואים את המעשה) עדים בלבד (ולא דינים), והם (אחרים) דינוהו במה שהוא חייב. והאזהרה שבאה בענין זה היא אמרו יתעלה: "ולא ימות הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט" (שם, יב). ולשון המכלתא: "כול יהרגו אותו משהרג או משנאף? — תלמוד לומר: ולא ימות הרצח עד-עמדו". ואפלו בית דין הגדול הם שראוהו שהרג — הרי כלם נעשים עדים ומעידים לפני בית דין אחר, ובית הדין האחר מיתוהו. ובמכלתא: "הרי עדה (בית דין) שראו אחד שהרג את הנפש כול יהרגו אותו עד שלא יעמוד אצל בית דין? — תלמוד לומר: ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט".

~ יום רביעי י' כסלו ~

מצות עשה רמו.

מצות לא תעשה רצג. רצו.

מצות עשה קפב.

המצוה הרמ"ז — הצווי שנצטוונו להציל הנרדף מיד מי שרודפו להרגו, אפלו בנפשו של רודף, כלומר: שאנו מצוים להרוג את-הרודף, אם לא נוכל להציל את-הנרדף אלא בנפש הרודף, והוא אמרו יתעלה: (כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..) "וקצתה את כפה לא תחוס עינך" (דברים כה, יב). ולשון ספרי (כי תצא): "במבשיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מה מבושיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"קצתה", כך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי הוא ב"קצתה את כפה". וקצתה את כפה — מלמד שאמה חייב להצילו בכפה. מניין אם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפש? תלמוד לומר: לא תחוס עינך" הנה נתבאר לך ענין צווי זה, ושנה שאמר "אשת האחד" — לא דבר אלא בהנה (במצוי), והפננה היא: להציל את הנרדף באבריו של רודף: ואם אי אפשר להצילו אלא בהריגת הרודף לגמרי — הורגין אותו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ח' מסנהדרין (עג).

המצוה הרצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלחוס על נפש הרודף פרוש דבר זה: שנה שאמרנו במצוה שקדמה לזו (לא תעשה רצב), שלא יהרגו העדים את-החוטא (בחסא שחייבים מיתה) עד שדינוהו בית דין במיתה — אין זה אלא אם עבר ועשה המעשה שהוא חייב עליו

~ יום שישי י"ב כסלו ~

מצות לא תעשה רצמ.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

המצוה הרצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהכשיל זה-את-זה בעצה (שאינה הוגנת). והוא: שאם ישאלך עצה בדבר שאינו בקי בו. הרי באה האזהרה מלהטעותו ומלרמותו, אלא תורהו על הדבר שאתה חושבו שהוא טוב וישר, והוא אמרו ותעלה: "ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד) ולשון ספרא (פרשת קדושים): "ולפני סומא בדבר — הנה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו". ואמרו שלאו זה כולל גם מי שפסיע לדבר עברה או גורמה, לפי שהוא בא לאותו האדם שפמאה התאנה את-ראיתו ונעשה עור ועורו בתעיתו. או יכין לו סבות עברתו ועל דרך זו אמרו על המלנה ברבית והלנה ברבית ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשל", לפי שכל-אחד מהם עור לחברו והכשיר לו השלמת העברה. והרבה דברים מסוג זה אומרים בהם: עובר משום: "ולפני עור לא תתן מכשל". ופשיטה דקרא הוא מה-שהזהרנו תחלה.

המצוה הר"ב — הצווי שצטוינו להוריד את-המשא מעל הבהמה שכשלה במשא בשדה, והוא אמרו ותעלה: "כיתראה חמור שנאך רבץ וגו' עוב תעזב עמו" (שמות כג, ה). ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עזוב תעזב — פריקה". ושם אמרו: "עזוב תעזב" — נמצאנו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה, כלומר: שאנו נצטוינו לפרק מעליה (מצות עשה) והזהרנו מלהניחה רוכצת תחת משאה כמו שיתבאר במצות לא-תעשה (המצוה המשלימה ע"ר): ואם הניחה רוכצת תחת משאה, עובר על עשה ולא-תעשה. הנה נתבאר לך, שזה שנאמר "עזוב תעזב" — מצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' [מבבא] מציעא (לב).

המצוה הר"ג — הצווי שצטוינו לטעון את-המשא על הבהמה או על האדם אם הוא לבדו, אחר שהורדנוהו ממנו או שהורידו זולתנו. כי כמו שצטוינו לפרק ממנו, כך נצטוינו לטעון עמו. והוא אמרו ותעלה: "הקם תקים עמו" (דברים כב, ד). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "הקם תקים עמו — טעינה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' (מבבא) מציעא (לב). ושם נתבאר, שמצוה מן-התורה לפרוק ומצוה מן-התורה לטעון.

המצוה המשלימה מאתים ושבעים — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלכוד במשאו מעכב בדרכו, אלא נעזרהו ונפרק מעליו עד שיתקן משאו, ונגביה עמו את

המצוה הקפ"ב — הצווי שצטוינו להבדיל שש ערי מקלט שתהינה מוכנות למכה נפש בשנגה (שהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), ולתקן את-הדרך אליהן ולישר אותה, ולא יניחו בה דבר המעכב את הבורח מלרוץ, והוא אמרו ותעלה: "תכין לך הדרך ושלשת את-גבול ארצך" (דברים יט, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (עז). ומכות (ו). ושקלים (פרק א משנה א) וסוטה. וכבר הזכרנו (מצות עשה קעז) אמרם: "ערי מקלט אין נהגות אלא בארץ".

~ יום חמישי י"א כסלו ~

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט.

רחצ. מצות עשה קפד.

המצוה הקפ"א — הצווי שצטוינו בעריפת ראשה (של) עגלה. אם נמצא בשדה הרוג שלא נודע מי הרגו, והוא אמרו ותעלה: "כיי-מצא חלל בארמה" (דברים כא, א) וזהו דין עגלה ערופה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת סוטה (מד).

המצוה הש"ט — האזהרה שהזהרנו מלזרוע ומלעבוד את-הארמה בנחל איתן (נחל מים הזורם בחוקה) שנערפה בו העגלה, והוא אמרו: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע" (שם, ד) והעובר על זה-לוקה. ובגמרא מכות (כב). כשהזכירו מתיבי מלקות אמרו: "והא איכא זרע לנחל איתן ואזהרתיה מהכא: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע". הנה נתבאר שזו אזהרה אחת ושהיא במלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף סוטה (מה: מו).

המצוה הרח"צ — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מוקשים ומכשולים בערינו ובתוף בתינו כדי שלא יאבדו בהם בני אדם, והוא אמרו ותעלה: "ולא-תשים דמים בביתך" (שם כב, ח) ולשון ספרי (פרשת תצא שם) "ועשית מעקה" (שם) — מצות עשה: 'ולא-תשים דמים' — מצות לא-תעשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש שקלים (מתלמוד) ירושלמי ובכמה מקומות בסדר זקנן (בבא קמא טו, מו, ועוד).

המצוה הקפ"ד — הצווי שצטוינו לסלק המוקשים והמכשולים מכל-משכנותינו, הינו: שנבנה כהל מקיף סביב הגנות והבורות והשיחין ודומיהם, כדי שלא יפול מישהו בהם או מהם. וכן מקומות הספנה פלם בונים ומתקנים אותם, כדי שתסור הספנה, והוא אמרו: "ועשית מעקה לגגך" (שם) ולשון ספרי: "ועשית מעקה לגגך — מצות עשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בבא קמא.

מתוך מהדורת חזק

בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה ששאר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. וכפרוש אמרו (שם צט:): "כדרך שתקנו משיכה בלוקחין כן תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות השקעות וזולתן. כלומר שטר ותזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושים ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

משאו, או על גבו או על בהמתו, כמו שנתבאר בדיני מצנה זו, והוא אמרו: "וחדלת מצוב לו" (שמות כג, ה). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "וחדלת מצוב לו עוב תעוב עמו", נמצאו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה". וכא עוד לאו מיחד בענין זה והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תראה את-חמור אחיך וגו'" (דברים כב, ד), ובספרי (פרשת תצא שם): "לא-תראה את-חמור אחיך וכו' — מצות לא-תעשה, ולהלן הוא אומר: "כי-תראה חמור שניאך" (שמות כג, ה) — מצות עשה". וכבר נתבאר גם דיני מצנה זו בפרק ב' מבבא מציעא (לבב).

~ שבת קודש י"ג כסלו ~

מצות עשה רמה.

המצנה הרמ"ה — הצווי שניצטוונו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר

אגרות קודש

בי"ה, ד' כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים
עוסק בצ"צ וכו' מו"ה יהודא זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו של כת"ר מיום השני.

ובעת רצון אזכיר את כל אלה שכותב אודותם על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר
צוקלה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

ובמ"ש אודות בקשת פלוני שי' בהנוגע להוספת שם, הרי כיון שרצונו בכך, יש למלאות
בקשתו, ויהי רצון שהשינוי יפעל הפעולה לטובה בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות.

בודאי יתועדו גם במחנם הטי' ביום הבהיר הוא י"ט כסלו הבע"ל יום הגאולה והנצחון של
כ"ק רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, ויהי רצון שדברי ההתעוררות והדברי תורה יפעלו פעולתם
מתאים להודעת חז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, נוסף על הענין שהדבור בעצמו חשיב מעשה
עכ"פ מעשה זוטא עי"י עקימת שפתיו עכ"פ (ראה חי' הרשב"א שבועות כא), ובפרט כשהמדובר הוא
ע"ד אותם שכתוב עליהם ועמך כולם צדיקים וארז"ל צדיקים דומים לבוראם, ודבורו של הקב"ה
חשיב מעשה, וגם עקימת שפתיו לא בעי, ודי באתא קלילא (רי"ף סנה' ספ"ז), וביחוד כשהדבור
מביא אחרי כן לבכך, שהוא ע"ד לאו דמחמר דקחשיב יש בו מעשה וקול בלא אות ג"כ מספיק
(להעיר מתוסי ושטמ"ק ב"מ צ, ב. שו"ת נוי"ב מהד"ת או"ח סע"ו. ועיין תניא רפ"ז, לקו"ת לג"פ
סד"ה מים רבים (נד, ד)).

בברכה לבשו"ט בכל האמור, ובפ"ש כל המשתתפים שי' בהתועדות האמורה.

נביאים

הושע פרק ט יא-טו

יא אַפְרַיִם כְּעוֹף יַתְעוֹפֵף כְּבוֹדָם מִלֵּדָה וּמִבְטָן וּמִהַרְיוֹן: יב כִּי אִם־יִגְדְּלוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְשִׁכְּלֹתֵיהֶם מֵאֲדָם כִּי־גַם־אֹיֵי לָהֶם בְּשׁוּרֵי מַהֶם: יג אַפְרַיִם כַּאֲשֶׁר־רָאִיתִי לְצוֹר שְׁתוּלָה בְּנוּהָ וְאַפְרַיִם לְהוֹצִיא אֶל־הַרְגַּב בְּנָיו: יד תַּן־לָהֶם יְהוָה מַה־תִּתֶּן תַּן־לָהֶם רַחֵם מִשְׁפִּיל וְשָׂדִים צְמֻקִים: טו כָּל־רַעְתֶּם בְּגִלְגָל כִּי־שָׂם שְׁנֵאתֵיהֶם עַל רַע מַעַלְלֵיהֶם מִבֵּיתִי אֲגַרְשֶׁם לֹא אוֹסֵף אֶהְבֶּתֶם כָּל־שְׂרֵיהֶם סָרְרִים:

רש"י

אל הורג בניו לזובחם לעכו"ם של מולך כן תירגם יונתן: (יד) תן להם ה' מה תתן. הנביא מתפלל שימותו קטנים שאינו דומה אבלו של קטן לאבלו של גדול לפיכך אם אי אפשר מלידה ומבטן ומהריון שכבר נגזר מבריאת עולם (בראשית ג) ואל אישך תשוקתך תן להם מהרה בקטנותם מה שאתה אומר ליתן להם לאחר זמן שאמרת כי אם יגדלו את בניה' ושכלתים: תן להם רחם משכיל. בשעה שיוצאין לאויר העולם ימותו או יצטמקו שדי אמן שלא יהא להם חלב להניק: (טו) כל רעתם בגלגל. שם הרבו לעבוד עכו"ם בבמות לפי שהיה שם המשכן בתחלה היו אומרים להם נביאי הבעל שהוא מקום נבחר והוא היה למלכי ישראל: לא אוסף אהבתם. לאהוב אותם:

(יא) אפרים כעוף יתעופף וגו'. אמר הנביא הלואי ויהיו כעוף הזה הנווד מקינו וחדל מפריה ורביה כך ישכלו את זרעם או בשעת לידה או יתעכל בבטן ויפילו או בשעת הריון לא יקלוטו כי מה בצע בגדלם את בניהם שהם יגדלו ושכלתים מאדם: (יב) כי גם. לאבות: אוי להם בשורי מהם. כמו בסורי מהן והוא מן מסורות כתבין שי"ן וקריין סמ"ך ד"א כעוף יתעופף כבודם וגו' כעוף זה שפורח ואיננו כן יעוף ויברח כל כבודם כל מה שנצטערו בבניהם בלידה ובהריון מלידה זה צער לידה ומבטן אלו ימי העיבור ומהריון בשעת תשמיש כל טרחם זה יכלה כיצד שהרי כשיגדלו את בניהם ושכלתים: (יג) אפרים כאשר ראיתי לצור. בשלוותה מעטיר' ועשירה על כל המדינות כן ראיתי לאפרים שתולה בנוה ואפרים מה גמול שלם לי נתעסק להוציא

מצודת ציון

(יא) יתעופף. מל' עפפה ופריחה: (יב) ושכלתים. ענין מיתה כמו ושכלה אתכם (ויקרא כ): בשורי. כמו בסורי בסמ"ך והוא מל' הסרה: (יג) שתולה. ענין נטיעה כמו כעץ שתול (תהלים א): בנה. ענין מדור: (יד) משכיל. מל' שכול ומיתה: צומקים. יבשים ונגובים ולזה יקראו הענבים היבשים צמוקים כמ"ש ושני צמוקים (ש"א ה): (טו) סוררים. סרים מדרך הטוב ומורדים:

מצודת דוד

(יא) כעוף יתעופף כבודם. הכבוד יפרח מהם כמו העוף הפורח מהר ר"ל לא יהיה נעשה בהם הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם ובעת הכנסתם בכריתו של אברהם אבינו: מלדה. מהם יפרח הכבוד בעת הלידה כי אז ימותו עד לא יבואו לזמן הכנסת הברית ולא ישיגו הכבוד הנעשה אז: ומבטן. ומהם יפרח הכבוד בעת יצאו מבטן כי יולדו מתים ולא ישיגו אף הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם: ומהריון. מהם יפרח הכבוד בעת ההריון ר"ל לא יעברו נשותיהם כלל

וממילא יפרח הכבוד ואיננו: (יב) כי אם יגדלו. אשר אם כמה מהם יגדלו את בניהם וינצלו מהמקרים ההם, הנה אשכלם מאדם ר"ל ימותו עד שלא יגיעו לגבול איש כי ימותו עודם קטנים: כי גם וגו'. אשר לבד זה יהיה בכל מעשיהם אוי להם בעת אסיר להפרד מהם: (יג) אפרים. אתה אפרים הנה היית במעלה גדולה כמו שראיתי את צור שהיא שתולה במדורה במעלה גדולה כן היית גם אתה: ואפרים וגו'. ר"ל והנה אפרים מה גמול שלם נתעסק להוציא בניו אל הורג לזבחם לעכו"ם: (יד) תן וגו' מה תתן. ר"ל מה שתתן לאח"כ תן להם מיד וחזור ומפרש תן להם רחם משכיל וגו' ר"ל למה ימותו הבנים בנערוותם להרבות אבלם טוב יותר שתתן להם רחם משכיל שנשי אפרים יפילו עוברים מת או שיהיו שדי נשותיהם צומקים ר"ל שלא יתעברו כלל שאז השדים צמוקים ונגובים מבלי לחלוחית חלב כי כשתהר האשה מתחיל לבוא לחלוחית חלב בדדיה ולא זולת ההריון: (טו) כל רעתם בגלגל. ר"ל הרעה הגדולה שבכל הרעות היא מה שהעמידו עבודת כוכבים בגלגל במקום שעמד המשכן בתחלה: כי שם וגו'. ר"ל אשר שנאתם שיהיו שמה והשנאה הוא בעבור רוע מעלליהם ולכן אגרשם מביתו הוא גלגל שהיה שם בתחלה בית ה' ומשכנו: אהבתם. לאהוב אותם: כל שריהם. כי כל שריהם סוררים:

כתובים

דברי הימים ב פרק כח ה"טו

ה ויתנהו יהוה אלהיו ביד מלך ארם ויפוזבו ויפוזבו ממונו שביה גדולה ויביאו דרמשק וגם ביד מלך ישראל נתן ויד-בו מכה גדולה: (ס) ו ויהרג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד הפל בני חיל בעוזכם את יהוה אלהי אבותם: ז ויהרג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך ואת עזריקם נגיד הבית ואת אלקנה משנה המלך: (ס) ח וישבו בני ישראל מאחיהם מאתים אלף נשים בנים ובנות וגם שלל רב בזו מהם ויביאו את השלל לשמרון: (ס) ט וישם ה' יהוה נביא ליהוה עדר שמו ויצא לפני הצבא הפא לשמרון ויאמר להם הנה בחמת יהוה אלהי אבותיכם עלי יהודה נתנם בידכם ותהרגוכם בזעף עד לשמים הגיע: י ועתה בני יהודה וירושלם אתם אמרים לכבש לעבדים ולשפחות לכם הלא רק אתם עמכם אשמות ליהוה אלהיכם: יא ועתה שמעוני והשיבו השביה אשר שביתם מאחיכם פי חרון אף יהוה עליכם: (ס) יב ויקמו אנשים מראשי בני אפרים עזריהו בן יהוחנן ברכיהו בן משלמות ויחזקיהו בן שלם ועמשא בן חדלי עליהם מן הצבא: יג ויאמרו להם לא תביאו את השביה הנה פי לאשמת יהוה עלינו אתם אמרים להסוף עלי חטאתינו ועל אשמתנו פירצה אשמה לנו וחרון אף על ישראל: (ס) יד ויעזב החלוץ את השביה ואת הבנה לפני השרים וכל הקהל: טו ויקמו האנשים אשר נקבו בשביה וכל מערמייהם הלבישו מן השלל וילבשו וינעלו ויאכלו וישקו ויסכמו וינהלום בחמרים לכל פושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שמרון: (פ)

רש"י

(ז) את מעשיהו בן המלך. אחז, הרג זכרי גבור אפרים: ואת עזריקם. ואת דוגמא (בראשית ל"ו) ואיה וענה וכן נדרם ורכב וסוס (תהלים ע"ו): (ט) ויקמו האנשים

אשר נקבו בשמות. למעלה מי הם אותם אנשים שהם מראשי בני אפרים עזריהו בן יהוחנן וחביריו: וכל מערמייהם. לשון ערום ועריה:

מצודת דוד

(ו) בעוזם. בעבור עוזם ובעונש בא: (ח) בנים ובנות. ר"ל קטנים וקטנות: (ט) לפני הצבא. לקראת הצבא: בחמת ה'. בעבור שבערה חמת ה' על יהודה לזה נתנם בידכם ולא בעבור זכותכם: בזעף. בכעס רב וגדול עד שהגיע אל השמים לרוב גדלו והוא מלשון מליצה וכאומר והנה בזה קבלו די גמולם: (י) ועתה. הואיל וקבלו די הגמול וכי מהראוי לכבשם עוד לעבדים ולשפחות: הלא רק אתם. ר"ל השביה ההיא לא לטובה לכם הבאתם עמכם רק אתם מביאים עמכם

מצודת ציון

(ז) נגיד הבית. פקיד הבית: משנה המלך. שני למלך: (י) לכבוש. לאחוז בחזקה כמו ותכבשו אותם (ירמיה לד): (יד) החלוץ. אנשי המלחמה המזויינים: (טו) נקבו. נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כד): ויחזיקו. אחזו: וינהלום. ענין הנהגה כמו אתנהלה לאטי (בראשית לג): כושל. ענין תשות כח כמו כשל כח הסבל (נחמיה ד): עיר התמרים. על שם שגדל בה תמרים הרבה:

אשמות ופשעים: (יא) כי חרון. כי פן יהיה חרון אף ה' עליכם: (יב) על הבאים. לעורר לבכם לעזוב השבויים: (יג) הנה. אל שומרון: כי לאשמת ה'. את אשמת ה' ר"ל דברי הנחשבים בעיני ה' לאשמה אתם אומרים להוסיף עלינו עוד על חטאתינו אשר מאז: כי רבה. בדבר הזה יהיה לנו אשמה רבה וחרון אף מה' על ישראל: (יד) ויעזוב וכו'. לפני השרים עזבו הכל מידם והעמידם לפני השרים לעשות בהם הטוב בעיניהם: (טו) אשר נקבו. עזריהו וחבריו הנזכרים למעלה: ויחזיקו בשביה. שיהיו תחת ידם וברשותם: וכל מערמייהם. כל מי בהם שהיה ערום מבלי לבוש הלבישו מן השלל: וינעלום. נתנו מנעלים ברגליהם: ויסכמו. בשמן: וינהלום. הנהיגום על החמורים את כל מי שחלש כחו ונחלש ללכת ברגליו: אצל אחיהם. מבני שבט יהודה:

מושניות מסכת בבא בתרא

ה האומר: איש פלוני בני בכור, לא ימל פי שנים; איש פלוני בני, לא יירש עם אחיו – לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה. המחלק נכסיו לבניו על פיו, רבה לאחד ומעט לאחד, והשוה להן את הבכור – דבריו קימין; ואם אמר: משום ירשה – לא אמר כלום; פתב בין פתחלה, בין באמצע, בין בפוף: משום מתנה – דבריו קימין. האומר: איש פלוני יירשני, במקום שיש בת; בתי תירשני, במקום שיש בן – לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה; רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שהוא ראוי לירשה – דבריו קימין, ועל מי שאינו ראוי לירשה – אין דבריו קימין. הפותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו – מה

פירוש ברטנורא

ה לא אמר כלום. ואין יכול לסלקו מן הירושה אלא ע"י שיתן במתנה נכסיו לשאר בניו: על פיו. משום דמצווה מחמת מיתה, ושכיב מרע דבריו ככתובים וכמסורים ואינו צריך קנין. משום הכי תני על פיו: והשוה להן את הבכור. כלשון מתנת: דבריו קיימין. ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה, שיש כח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה: ואם אמר משום ירשה. ואם ריבה לאחד ומיעט לאחד בתורת ירושה, שאמר פלוני בני יירש שדה בית כור, ופלוני [בני] יירש שדה בית לחך, ועל בנו בכור אמר שירש כשל חבירו, לא אמר כלום, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה: פתב בין פתחלה וכו'. נתן שדה פלונית לפלוני וירשנה, זהו בתחלה. יירשנה ותנתן לו, זו היא בסוף. יירש שדה פלונית ותנתן לו וירשנה, זו היא מתנה באמצע: אם אמר על מי שראוי לירשו. כגון על בן הבנים. ועל בת בין הבנות, פלוני יירשני: דבריו קיימין. דכתיב (דברים כ"א) והיה ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לבנים למי שירצה. ומודה רבי יוחנן דעל אב במקום בת ועל בת במקום בן, לא אמר כלום, שאין הבת ראויה לירש במקום בן, ולא האב במקום בת. וכן מודה רבי יוחנן שאם השוה את הבכור לבנים לא אמר כלום, דכתיב (שם) לא יוכל לבכר וכו'. והלכה כר' יוחנן בברוקה: אין רוח

מושניות מבוארות – קהתי

כאן לשון מתנה, אף על פי שהזכיר גם לשון ירושה, מכל מקום דבריו קיימים, שיכול אדם ליתן ממונו במתנה למי שירצה. האומר: איש פלוני יירשני, במקום שיש בת – הראויה לירשו, וכל שכן במקום שיש בן; או האומר: בתי תירשני, במקום שיש בן – והרי הבן ראוי לירשו ולא הבת, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה – שעקר את הירושה מן הירוש המפורש בתורה. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שהוא ראוי לירשה – כגון שיש לו בנים אחדים, ואמר: בני פלוני יירשני; או שיש לו בנות אחדות, ואמר: בתי פלונית תירשני, דבריו קיימין – ומבואר טעמו בגמרא, שנאמר (דברים כ"א, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו", מלמד הכתוב שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה (מבניו. וכן לגבי יורשים אחרים). ועל מי שאינו ראוי לירשה – כגון שאמר: "איש פלוני יירשני" במקום שיש בת, ואפילו אמר: "בתי תירשני" במקום שיש בן, אין דבריו קיימין – כגמרא מבואר, שאף הירשא ("האומר: איש פלוני יירשני" וכו') מדברי רבי יוחנן בן ברוקה, וכך שנוייה משנתנו: "האומר: איש פלוני יירשני" במקום שיש בת: "בתי תירשני" במקום שיש בן – לא אמר כלום... אבל בת בין הבנות ובן בין הבנים, אם אמר שירש כל נכסיו – דבריו קיימים, שרבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי לירשוה, דבריו קיימים". ברם, אם אמר כלשון שלילה, כגון: "איש פלוני בני לא יירש עם אחיו", אף רבי יוחנן בן ברוקה מודה שלא אמר כלום, כמו ששינונו ברישא, לפי שעוקר במפורש מה שכתוב בתורה. כן מודה רבי יוחנן בן ברוקה, שאם השווה את הבכור לבנים, לא אמר כלום, שנאמר (דברים כ"א, טז): "לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור". והלכה כרבי יוחנן בן ברוקה (גמרא). הפותב את נכסיו לאחרים ונחיל לבניו כלום, מה שעשה עשוי – שזכו האחרים בכל מה שנתן להם, אכל אין רוח חקמים נוזה הימנו – אין לחכמים נחת רוח ממעשיו אלו, לפי שעוקר דין ירושה של תורה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם לא היו בניו נוהגין פשוטה, וכו'

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה

משנתנו דנה במי שבא להפקיע ירושה ממי שראוי לירש, או להעריך ירושה על חבירו.

האומר: איש פלוני בני בכור – שהוא בני הבכור, לא יטל פי שנים – בירושה לאחר מותי, או האומר: איש פלוני בני – שהוא בני, לא יירש עם אחיו – לא יהא לו חלק בירושה לאחר מותי, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה – שעקר בדבריו מה שמפורש בתורה שבכור נוטל פי שניים וכל בן יש לו זכות ירושה, והרי כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל (בבא מציעא ז, יא). ואף על פי שלדעת רבי יהודה (שהלכה כמותו) בדבר שבממון תנאו קיים, מכל מקום כאן אף רבי יהודה מודה שתנאו בטל, לפי שאין הבן יכול למחול על הירושה, והואיל והיא דבר שלא בא לעולם (גמרא). ויש מפרשים, שהואיל ונאמר בפרשת הירושה (במדבר כז, יא): "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט", אין תנאי יכול לבטלה (המאירי). המחלק נכסיו לבניו על פיו – כגון שמצווה מחמת שהוא חולה ונוטה למות, והרי דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ואין צורך לא בקנין ולא בשטר, רבה לאחד ומעט לאחד – נתן לאחד מבניו יותר משנתן לאחר, והשוה להן את הבכור – או שנתן לבן הבכור חלק השווה לשל אחיו, דבריו קיימין – שיש כוח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה, ואין כאן "מתנה על מה שכתוב בתורה". ואם אמר: משום ירשה – אם ריבה לאחד ומיעט לאחד כלשון ירושה, כגון שאמר שאחד יירש יותר משאר אחיו, או שבנו הבכור יירש חלק השווה לשאר אחיו, לא אמר כלום – מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה. פתב בין פתחלה, בין באמצע, בין בפוף: משום מתנה – שמלבד לשון הירושה הזכיר גם לשון נתינה, בין בתחילה, כגון: "תיתנתן שדה זו לבני יירשנה", בין באמצע, כגון: "יירש שדה זו ותיתנתן לו וירשנה", בין בסוף, כגון: "יירש שדה זו ותיתנתן לו". דבריו קיימין – שהואיל ויש

שְׁעֵשָׂה עֲשִׂי, אַבֵּל אֵין רוּחַ חַכְמִים נוֹחָה הֵימֵנּוּ; רַבְּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם לֹא הָיוּ בְּנָיו נוֹהֲגִין בְּשׂוֹרָה – זְכוֹר לְטוֹב.

וְהַאוֹמֵר: זֶה בְּנֵי – גְּאֹמֵן. זֶה אָחִי – אֵינוּ גְּאֹמֵן, וְנוֹטֵל עִמּוֹ בַּחֲלָקוֹ; מֵת – יַחְזְרוּ נְכָסִים לְמִקְוָמָן; נָפְלוּ לוֹ נְכָסִים מִמְּקוֹם אַחֵר – יִירְשׁוּ אָחִיו עִמּוֹ. מִי שִׁמְתָּ וְנִמְצָאָת דִּיתִיקִי קְשׂוֹרָה עַל יָרְכוּ – תְּהֵי זוֹ אֵינָה פְּלוּם; וְזֶה בָּהּ לְאַחֵר, בֵּין מִן הַיְוֶרְשִׁין בֵּין שְׂאִינוּ מִן הַיְוֶרְשִׁין – דְּבָרָיו קִימִין.

זְ הַכּוֹתֵב נִכְסָיו לְבָנָיו – צָרִיךְ שְׂיִכְתָּב: מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיָּתֵהּ; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵינוּ צָרִיךְ. הַכּוֹתֵב נִכְסָיו לְבָנוֹ לְאַחֵר מוֹתוֹ – הֶאֱב אֵינוּ יוֹכֵל לְמָפּוֹר מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּתוּכִין לְבָן, וְהֵבֵן אֵינוּ יוֹכֵל לְמָפּוֹר מִפְּנֵי

פירוש ברטנורא

הַכּוֹתֵב נוֹחָה הֵימֵנּוּ. אֵין לַחַכְמִים נַחַת רוּחַ בַּמְעוֹשִׁי, וְאֵפִילוּ אֵין בְּנָיו נוֹהֲגִים כְּשׂוֹרָה, דְּלֵמָּא נַפִּיק מַיְיִהוּ וְרַעָא מִעַלְיָא. ואֵין הִלְכָה כַר"ש בֶּן גַּמְלִיאֵל: זֶה בְּנֵי גְּאֹמֵן. לְיֹרְשׁוֹ וּלְפִטְרוֹ אֵת אֵשְׁתּוֹ מִן הַיּוֹבֹם: זֶה אָחִי אֵינוּ גְּאֹמֵן. לְהוֹרִישׁוּ עִם אָחִיו, שֶׁהָיוּ אֵינָן מְכִירִים אוֹתוֹ: וְנוֹטֵל עִמּוֹ בַּחֲלָקוֹ. כִּגּוֹן אִם הֵם שְׂנֵי אַחִים לְבַד הַסֵּפֶק, וְיֵשׁ לָהֶם לַחֲלַק שְׁלֹשׁ שְׂדוּת, זֶה נוֹטֵל שְׂדֵה וּמַחְצָה זֶה נוֹטֵל שְׂדֵה וּמַחְצָה, זֶה שִׁמְעִיד עַל הַסֵּפֶק שֶׁהוּא אָחִיו, נוֹתֵן לוֹ חֲצֵי הַשְּׂדֵה, וְהַאֲחֵר אֵינוּ נוֹתֵן לוֹ כֻּלּוֹם, דְּאָמַר לִיה הֵב אֵת הָרַחֵק וְשִׁקּוּל: מֵת. הַסֵּפֶק: יַחְזְרוּ. אוֹתָן הַנְּכָסִים שֶׁנָּתַן לוֹ אָחִיו: לְמִקְוָמָן. כְּלוֹמַר לְמִי שֶׁנִּשְׁתַּם לוֹ. אַבֵּל שֶׁאֵר אַחִים אֵין יוֹרֵשִׁים עִמּוֹ: נָפְלוּ לוֹ. לַסֵּפֶק: נְכָסִים מִמְּקוֹם אַחֵר. כַּחֲשׂוֹ. אוֹ קֵנָה נְכָסִים וְעַכְשִׁיו מֵת: יוֹרְשׁוּ אָחִיו. שֶׁל זֶה הִשְׁחֵד מְעִיד שֶׁהוּא אָחִיו: עִמּוֹ. דֵּהָא קֵא מוֹדִי לֵהוּ שְׂאֲחִיהֶם הוּא. וְהֵי מוֹלִי בַרְלַא כְּפֻרו שֶׁאֵר אַחִין לוֹמַר דַּאֵי שְׂאֵינוּ אַחִינָן, אֲלֵא מוֹעֲנִים שְׂאֵינָן מְכִירִים אוֹתוֹ. אַבֵּל אִם כְּפֻרו בּוֹ שְׂאֵינוּ אַחִיהֶם, לֹא יִירְשׁנוּ אֲלֵא זֶה שֶׁהֶעִיד לוֹ בַּלְבַד: דְּיִיתִיקֵי. צוּמֵת שְׂכִיב מַרְע. וְלֶשׁוֹן דִּיתִיקֵי דַּאֵ תַּהֵא לְמִקְם וּלְמַהוּ: קְשׂוֹרָה לֹא בִּירִיכּוֹ. דְּלִיכָא לְמִמַּר אַחֵר כְּתִבָּה וְנִתְנָה שָׂם, אִפִּילוּ חֵבִי הָיוּ זֹו אֵינָה כְּלוּם, שֶׁהָיוּ לֹא גַמַר לְהַקְנוֹת אֲלֵא בַּקְבָּלָת הַשְּׂטָר וְאֵין שְׂטָר לְאַחַר מִיָּתֵהּ:

זְ צָרִיךְ שְׂיִכְתָּב מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיָּתֵהּ. דְּמַשְׁמַע גּוּף הַקְּרָקַע יְהֵא קָנִי לְךָ מֵהַיּוֹם וְלֹא תֵאכַל הַפְּרִיט עַד לְאַחַר מִיָּתֵהּ. וְאִם לֹא כְּתוּב מֵהַיּוֹם, לֹא נָתַן לוֹ כְּלוּם, דֵּאֵין מַתְנֵה לְאַחֵר מִיָּתֵהּ: אֵינוּ צָרִיךְ. לְכַתוּב מֵהַיּוֹם. דְּכִיּוֹן שְׂכַתְּבִּב בַּשְּׂטָר כַּכְּ וְכַךְ בְּשַׂבַּת אָמַר לֵנֹו פְּלוּנִי הוּוֹ עֲלֵי עֵרִים, וְזִמְנוֹ שֶׁל שְׂטָר מוּכִיחַ עֲלָיו שֶׁמֵּאוֹתוֹ הַיּוֹם תַּחֲלוּלָה הַמַּתְנֵה, דַּאֵי לֹא תִימָא חֵבִי, וְזֵמַן שְׂכַתְּבִּב בַּשְּׂטָר לֵמָּה נִכְתַּב. וְהִלְכָה כַּרְבִּי יוֹסִי: לְאַחֵר מוֹתוֹ. מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיָּתֵהּ: הָאֵב אֵינוּ יוֹכֵל

משניות מבוארות – קהתי

שְׂטָר לְאַחֵר מִיָּתֵהּ (רַשְׁב"ם; בַּרְטִנּוֹרָא). זְכָה בָּהּ לְאַחֵר – כִּגּוֹן שְׂאֵמַר לְרֵאוּבֵן: זֶכָה בְּשַׂטְר זֶה לְצוֹרֵךְ שִׁמְעוֹן, בֵּין מִן הַיְוֶרְשִׁין בֵּין שְׂאֵינוּ מִן הַיְוֶרְשִׁין – כְּלוֹמַר אִפִּילוּ רֵאוּבֵן הוּא אֶחָד מִיּוֹרְשִׁי, וְנִמְצָא כְּאִילוּ לֹא יֵצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, מִכָּל מָקוֹם דְּבָרָיו קִימִין – וּזְכָה שִׁמְעוֹן בְּמָה שְׂכַתְּבוּ בַּשְּׂטָר הַצּוּמָה (הַרַמְב"ם; הַרְמ"ה; "תַּפְאַרַת יִשְׂרָאֵל"); וְיֵשׁ מַפְרָשִׁים: יִזְכַּה בָּהּ לְאַחֵר – יִזְכַּה בַּהּ הַשְּׂכִיב מַרְע לְאַחֵר מַחֲשִׁי, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִכְתַּב הַשְּׂטָר לְשֵׁם אוֹתוֹ הָאֵישׁ, כִּגּוֹן שְׂכַתְּבִ עַל שֵׁם רֵאוּבֵן, וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: זֶכָה בְּמָה שְׂכַתְּבוּ בַּשְּׂטָר זֶה, בֵּין מִן הַיְוֶרְשִׁין בֵּין שְׂאֵינוּ מִן הַיְוֶרְשִׁין – כְּלוֹמַר אִפִּילוּ שִׁמְעוֹן אֵינוּ מִן הַיְוֶרְשִׁין, דְּבָרָיו קִימִין – שְׂדַבְרֵי שְׂכִיב מַרְע כְּכַתּוּבִים וְכַמְסוּרִים הֵם (רַשְׁב"ם; וְעִיין "תּוֹסֵפּוֹת יוֹם טוֹב" שְׂמַבְיָא פִּירוּשׁ נוֹסָף שֶׁל הַרַמְב"ם עַל פִּי "מְגִיד מִשְׁנֵה", ה'ל' זְכִייה ט, כח).

לְטוֹב – שְׂכַכְגוֹן זֶה רְאוּיִים הֵם לְהַעבִיר מִן הַיְוֶרְשָׁה. בַּרְס, תַּנָּא קָמָא חוֹלֵק עַל רַבְּנָא שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְסוּבְרֵי, שְׂאֵפִילוּ לֹא הָיוּ בְּנָיו נוֹהֲגִים כְּשׂוֹרָה, אֵין רְאוּיִ לְהַעבִיר מִן הַיְוֶרְשָׁה, שְׂמָא יַעֲשׂוּ תְשׁוּבָה אוֹ שְׂמָא יֵצְאוּ מֵהֶם בְּנִים הַגּוֹנִים. וְהִלְכָה כְּתַנָּא קָמָא.

באור משנה ו

הַאוֹמֵר: זֶה בְּנֵי – אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִיָּה מוּחֶזֶק לֵנֹו שֶׁהוּא בְּנוֹ, מִכָּל מָקוֹם הוּאֵיל הוּוּא מְעִיד עֲלָיו שֶׁהוּא בְּנוֹ, גְּאֹמֵן – לְעֵנִי יְרוּשָׁה, שְׂזַכֵּיא בְּנוֹ זֶה לְיִרְשׁוֹ, וְכִן לְפִטְרוֹ אֵת אֵשְׁתּוֹ מִן הַיּוֹבֹם וּמִן הַחֲלוּצָה (עֵיין מִשְׁנֵה קִידוּשִׁין ג' ח). זֶה אָחִי – הַאוֹמֵר: פְּלוּנִי הוּא אָחִי, אֵינוּ גְּאֹמֵן – לְהוֹרִישׁוּ עִם שֶׁאֵר אָחִיו בְּנְכִסֵּי אֲבִיו, הוּאֵיל וְהֵם אֵינָם מְכִירִים אוֹתוֹ; וְהוּא הַדִּין לְעֵנִי יֵיבּוֹם וְחֲלוּצָה, שְׂאֵינוּ גְּאֹמֵן לְאַסְרָה, אִם הִיא בַּחֲזָקָה מִתּוֹרַת (רַשְׁב"ם; "תַּפְאַרַת יִשְׂרָאֵל"); וְנוֹטֵל – אַח זֶה חֵלֶק בִּירוּשָׁה, עִמּוֹ בַּחֲלָקוֹ – מֵתוּךְ חֲלָקוֹ שֶׁל הָאֵחַ הַמְּעִיד עֲלָיו, אַבֵּל לֹא מֵתוּךְ חֲלָקָם שֶׁל שֶׁאֵר אַחֲשִׁים, כִּגּוֹן רֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שְׂבִאִים לְחָלוּק יְרוּשַׁת אֲבִיהֶם, וְכָא שִׁמְעוֹן הֶעֱדִיד עַל דֵּן שֶׁהוּא אַחִיהֶם, וְרֵאוּבֵן אֹמַר שְׂאֵינוּ מְכִיר אוֹתוֹ, נוֹטֵל רֵאוּבֵן מַחְצִית הַנְּכָסִים, וּמֵתוּךְ הַמַּחְצִית הַנוּפְלַת לְחָלְקוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אֵין שִׁמְעוֹן נוֹטֵל אֲלֵא כַּדִּי שְׁלִישׁ כֹּל הַנְּכָסִים, שֶׁהָיוּ הוּא אֹמַר שֵׁם שְׁלוֹשָׁה אַחִים, וְהַמּוֹתֵר שֶׁהוּא שִׁישִׁית מִכָּל הַנְּכָסִים הוּא נוֹתֵן לְדָן בִּירוּשָׁה: מֵת – דן, יַחְזְרוּ נְכָסִים לְמִקְוָמָן – הַנְּכָסִים שֶׁנָּתַן לוֹ שִׁמְעוֹן מִחֲלָקוֹ בִּירוּשָׁה חוֹזְרִים לְשִׁמְעוֹן. נָפְלוּ לוֹ – לְדָן, נְכָסִים מִמְּקוֹם אַחֵר – עַל יְדֵי יְרוּשָׁה אוֹ מַתְנֵה וְכַדּוּמָה, וּמָת, יִירְשׁוּ אָחִיו עִמּוֹ – עִם שִׁמְעוֹן, שֶׁהָיוּ הוֹדָה שְׂרוֹן הוּא אַחִיהֶם. בְּמָה דְּבָרִים אִמְרוּ? בּוֹמָן שֶׁלֹּא אָמַר שֶׁ אַחֲשִׁים שְׂאֵינוּ אַחִיהֶם, אֲלֵא טַעְנֵי שְׂאֵינָם מְכִירִים אוֹתוֹ, אַבֵּל אִם הִכְחִישׁוּ אוֹמְרוּ שְׂאֵינוּ אַחִיהֶם, לֹא יִירְשִׁנוּ אֲלֵא זֶה שֶׁהֶעִיד עֲלָיו בַּלְבַד (גַּמְרָא; פַּרְשִׁיִים). מִי שִׁמְתָּ וְנִמְצָאָת דִּיתִיקֵי – צוּמֵת שְׂכִיב מַרְע, קְשׂוֹרָה עַל יָרְכוּ – שְׂכַכְגוֹן זֶה אֵין לוֹמַר, שְׂמָא אַחֵר כְּתִבָּה וְנִתְנָה שָׂם, אִף עַל פִּי כֵן תְּהֵי זֹו אֵינָה פְּלוּם – שֶׁהוּאֵיל וְכַתְּבִי שְׂטָר וְלֹא מִסְרוּ לְמִי שְׂכַתְּבוּ בוֹ, אִנּוּ חוּשָׁשִׁים שְׂמָא נַמְלֵךְ בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא לִיתָן לוֹ ("תַּפְאַרַת יִשְׂרָאֵל"); וְיֵשׁ מַבְאֲרִים הַטַּעַם, שֶׁחוֹשָׁשִׁים שְׂמָא לֹא גַמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֲלֵא בַּשְּׂטָר, וְאֵין

~ יום שני ~

באור משנה ז

הַכּוֹתֵב נִכְסָיו לְבָנָיו – בַּמַּפְרָשִׁים מְבוּאָר, שְׂמִדּוּבָר כִּאֵן בְּכִרְיָא שְׂכַתְּבִ שְׂטָר מַתְנֵה לְבָנָיו עַל נְכִסָּיו, כִּגּוֹן שְׂרַצָּה לִישָׁא אִשָּׁה, וִירָא הִיָּה שְׂמָא יִשְׂתַּעבְדוּ נְכִסָּיו לְאִשְׁתּוֹ, וְיִפְסְדוּ בְּנָיו עַל יְדֵי זֶה לְאַחֵר מוֹתוֹ, לִפְיַכְךָ כְּתַב לָהֶם נְכִסָּיו, שִׁיחִיו קָנִיִים לָהֶם לְאַחֵר מוֹתוֹ, וְבַחֲשִׂיו יְהֵא הוּא אוֹכַל הַפְּרִיט (רַשְׁב"ם; "תַּפְאַרַת יִשְׂרָאֵל"). צָרִיךְ שְׂיִכְתָּב: מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיָּתֵהּ – שְׁנוּסָה זֶה מַשְׁמַעוּ: גּוּף הַקְּרָקַע יְהֵא קָנִי לָהֶם מֵהַיּוֹם, וּבִפְרִיט יְחִיו זְכוּיִם לְאַחֵר מִיָּתֵהּ. אַבֵּל אִם אֵינוּ כּוֹתֵב לָהֶם "מֵהַיּוֹם", נִמְצָא שֶׁלֹּא הִקְנָה לָהֶם כְּלוּם עַד לְאַחֵר מִיָּתֵהּ, וְאֵין מַתְנֵה לְאַחֵר מִיָּתֵהּ, שֶׁהָיוּ בְּאוֹתָהּ שַׂעָה פִּקְעָה רְשׁוֹתוֹ מִנְכְּסָיו, וְאֵין לוֹ חֵלֶק בְּהֵם שִׁיּוּכָל לְהַקְנוֹתָם; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֵינוּ צָרִיךְ – לְכַתוּב "מֵהַיּוֹם"; וּמְבּוּאָר טַעְמֵנוּ בַּגְּמָרָא, לְפִי שֶׁהוֹמַן הַכְּתוּב בַּשְּׂטָר מוּכִיחַ עֲלָיו, שְׂמַאוֹתוֹ הַיּוֹם קָנִיָּה לָהֶם הַמַּתְנֵה לְעֵנִי גּוּף הַקְּרָקַע, שֶׁאִם לֹא כֵן, לִמָּה כְּתַב אֵת הַזְּמַן בַּשְּׂטָר? ! וְהִלְכָה כַּרְבִּי יוֹסִי. הַכּוֹתֵב נִכְסָיו לְבָנָיו לְאַחֵר מוֹתוֹ – הֵינּוּ מֵהַיּוֹם וְלֵאחֵר מִיָּתֵהּ, הֶאֱב אֵינוּ יוֹכֵל לְמָפּוֹר – אֵת הַנְּכָסִים מְכִירָה מוּחֵלְתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּתוּכִין לְבָן – שְׂגוּף הַנְּכָסִים קָנִי לְבָן, וְאֵין לָאֵב בְּהֵם אֲלֵא קָנִין פְּרִיט, וְהֵבֵן

שֶׁהֵן בְּרֵשׁוֹת הָאֵב. מְכַר הָאֵב – מְכוּרִין עַד שְׁיִמוֹת; מְכַר הֶבֶן – אֵין לְלוֹקַח בְּהֵן כְּלוּם עַד שְׁיִמוֹת הָאֵב. הָאֵב תּוֹלֵשׁ וּמֵאֵכִיל לְכָל מִי שִׁרְצָה; וּמֵה שֶׁהֵיִחַ תְּלוֹשׁ – הָרִי הוּא שֶׁל יוֹרְשִׁין. הֵיִחַ בְּנִים גְּדוּלִים וְקִטְנִים – אֵין הַגְּדוּלִים מִתְּפָרְנְסִים עַל הַקִּטְנִים, וְלֹא הַקִּטְנִים נִזְוֵינָן עַל הַגְּדוּלִים, אֶלֶּא חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. נִשְׂאוּ הַגְּדוּלִים – יִשְׂאוּ הַקִּטְנִים. וְאִם אָמְרוּ הַקִּטְנִים: הָרִי אָנּוּ נוֹשְׂאִים כְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׂאֵתֶם אִתָּם – אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם, אֶלֶּא מֵה שֶׁנָּתַן לָהֶם אֲבִיהֶם, נָתַן.

ח הֵיִחַ בְּנוֹת גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת – אֵין הַגְּדוּלוֹת מִתְּפָרְנְסוֹת עַל הַקִּטְנוֹת, וְלֹא הַקִּטְנוֹת נִזְוֵנוֹת עַל הַגְּדוּלוֹת, אֶלֶּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה. נִשְׂאוּ הַגְּדוּלוֹת – יִשְׂאוּ הַקִּטְנוֹת. וְאִם אָמְרוּ הַקִּטְנוֹת: הָרִי אָנּוּ נוֹשְׂאוֹת כְּדָרְךָ שֶׁנִּשְׂאֵתֶן אִתָּן – אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן. זֶה חֵמֵר בְּבָנוֹת מִבְּנִים, שֶׁהַבָּנוֹת נִזְוֵנוֹת עַל הַבָּנִים וְאֵין נִזְוֵנוֹת עַל הַבָּנוֹת.

פ ר ק ת ש י ע י

א מִי שֶׁמָּת וְהֵיִחַ בְּנִים וּבָנוֹת, בְּזִמְנָן שֶׁהִנְכָּסִים מְרֻבִים – הַבָּנִים יִירְשׁוּ וְהַבָּנוֹת יִזְוּנוּ; הִנְכָּסִים מְעֻטִין – פִּירוּשׁ בֵּרֶטְנוּרָא

למכור. בלא הבן. שהגוף קניו לבן; והבן אינו יכול למכור. בלא האב. שהפירות קניין לאב; מכר האב. סתמא מכורים הפירות ללוקח, עד שימות האב; מכר הבן. בחיי האב אין ללוקח פירות עד שימות האב; האב. שכתב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מותו: תולש ומאכיל הפירות למו שירצה בחייו. אבל מה שהניח במחובר בשעת מיתה אע"פ שעומד ליתלש הרי הן של בנו מקבל המתנה. אבל הכותב נכסיו לאחר, אפילו מה שהניח במחובר לקרקע בשעת מיתתו הרי הוא של יורשים, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו יותר מאחר: מתפרנסין. לבוש וכסות. לפי שפירנסת הגדולים מרובה מפירנסת הקטנים: ניוונים. אכילה ושתייה. לפי שמוזנות הקטנים מרובים משל גדולים, שאוכלים פעמים רבות ומפורים, לפיכך הקטנים מעכבים על הגדולים מלהתפרנס מתפוסת הבית, והגדולים מעכבין על הקטנים מליזון, אלא יתפרנס ויוון כל אחד מחלקו: נשאו גדולים. ועשו צרכי חופה מתפוסת הבית לאחר מיתה אבהם: ישאו גם הקטנים. מתפוסת הבית: ואם אמרו הקטנים. לאחר מיתה אבהם, הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם בחיי אבינו: אין שומעין להם. אלא מה שנתן להם אביהם בחייו, נתן:

ח הניח בנות. ולא בנים: שהבנות ניוונות מן הבנים. בתנאי כתובה. ואין בנות קטנות ניוונות מן הגדולות. בדמקום שאין בנים יורשים אין הבנות אוכלות בתנאי כתובה, אלא חולקות בשוה וכל אחת נזונת משלה:

משניות מברארות – קהתי

אנו נושאים ונוטלים הוצאות הנישואין מן הירושה, כדרך שנשאו הגדולים בחיי האב ממעותיו (גמרא). אין שומעין להם – ליתן להם הוצאות הנישואין מכלל נכסי הירושה, אלא מה שנתן להם אביהם – בחייו, נתן – ואין זה בכלל הירושה.

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בבנות יורשות שיש ביניהן גדולות וקטנות.
הניח בנות גדולות וקטנות – ולא הניח בנים, שנמצאו בבנות יורשות, אף בהן אין הגדולות מתפרנסות – במלבושים, על הקטנות – על חשבון הבנות הקטנות, ולא הקטנות נזונות על הגדולות – ואין הבנות הקטנות נוטלות מוזנות על חשבון הגדולות, אלא חולקות בשוה – וכל אחת ניוונית ומתפרנסת מחלקה. נשאו הגדולות – ונטלו הוצאות נישואיהן מן הירושה, קודם שנתחלקה, ישאו הקטנות – ויטלו אף הן את ההוצאות מן הירושה. ואם אמרו הקטנות – לגדולות: הרי אנו נושאות – מן הירושה, כדרך שנשאתן אתן – בחיי אבינו, אין שומעין להן – הכל כמו בדין הבנים (במשנה הקודמת). זה חמיר בבנות מבבנים – בדבר זה יש בירושת הבנות חומרה שאינה בירושת הבנים, שהבנות נזונות על הבנים – שאם יורשים הבנים, ויש עמם גם בנות, הבנות ניוונות מנכסי הירושה, על פי תנאי הכתובה, עד שיכגרו או עד שיתארסו (כתובות ד, יא); ואין נזונות על הבנות – שאם הניח בנות בלבד, אין הן ניוונות מן הירושה, אלא חולקות בשווה, וכל אחת ניוונית מחלקה.

אינו יכול למכור – את הנכסים בחיי אביו, מפני שהן ברשות האב – לאכילת הפירות. מכר האב – את הנכסים סתם (ושביט), מכורין – הפירות ללוקח, עד ששימות – האב; ברם, אם הלוקח אינו מסכים לכך, הריהו חזור בו ומבטל המקח, שהואיל ולא ידע שאין לו בהם אלא פירות, הרי זה מקח טעות ("נימוקי יוסף"). מכר הבן – את הנכסים בחיי האב, אין ללוקח בהן כלום עד ששימות האב – ברם לאחר מיתת האב קנה הלוקח את הנכסים, אפילו מת הבן קודם מיתת האב, שאין לאב בהם אלא קנין פירות, וקנין פירות אינו קנין הגוף (כדעת ריש לקיש בגמרא. שהלכה כמותו). האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה – בחייו; ומה שהניח תולש – כשמת, הרי הוא של יורשין – ולא של מקבל המתנה לבדו. אבל מה שהניח במחובר לקרקע בשעת מיתתו, הרי הוא של בנו מקבל המתנה (ובמחובר העומד להיותו של נחלקו המפורשים והפוסקים – עיין ברטורא ו"תוספות יום טוב"). במה דברים אמורים? בכותב נכסיו לבנו, לפי שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, אבל הכותב נכסיו לאחר, אפילו מה שהניח במחובר לקרקע בשעת מיתתו, הריהו של היורשים (גמרא). הניח בנים גדולים וקטנים – ומדובר כאן, שלא כתב את נכסיו לאחד מבניו, אלא שמת והניח ירושה לבניו, שיש ביניהם גדולים וקטנים, והרי הוצאות הגדולים על מלבושים מרובות משל הקטנים, ואילו הוצאת מוזנותיהם של הקטנים מרובה משל הגדולים, שאוכלים פעמים רבות ואף מבזבזים. אין הגדולים מתפרנסים – במלבושים, על הקטנים – על חשבון הקטנים. ולא הקטנים נזוין על הגדולים – ואין הקטנים מקבלים מוזנות על חשבון הגדולים, אלא חולקין בשוה – את הנכסים, וכל אחד מהם ניוון ומתפרנס מחלקו. נשאו הגדולים – נשים לאחר מיתת אביהם, ונטלו הוצאות הנישואין מן הירושה, קודם שנתחלקה, ישאו הקטנים – כלומר אף הקטנים יטלו הוצאות נישואיהם מכלל נכסי הירושה. ואם אמרו הקטנים: הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם – כלומר אם נשאו הגדולים בחיי אביהם, ובאו הקטנים לאחר מיתת האב ואמרו: הרי

~ יום שלישי ~

באור משנה א

משנתנו שניה כולה במסכת כתובות (ג, א), והיא דנה בתביעותיהם של בנים ובנות לגבי נכסי הירושה, שכן הבנים באים לזכות בירושה מדין תורה, והבנות תובעות מוזנות מתנאי הכתובה.

הַבְּנוֹת יִזְוְנוּ וְהַבְּנִים יִשְׁאַלוּ עַל הַפְּתָחִים. אֶדְמוֹן אָמַר: בְּשִׁבְלֵי שְׁאֵנֵי זָכָר הַפְּסָדָתִי? אָמַר רַבִּן גַּמְלִיאֵל: רוּאָה אֵינִי אֶת דְּבָרֵי אֶדְמוֹן.

ב הַיְנִיחַ בְּנִים וּבְנוֹת וּמָטוּם, בְּזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מְרִבִּים – הַזְּכָרִים דּוֹחִין אוֹתוֹ אֶצֶל הַנְּקֻבוֹת; הַנְּכָסִין מְעֵטִין – הַנְּקֻבוֹת דּוֹחוֹת אוֹתוֹ אֶצֶל הַזְּכָרִים. הָאֹמֵר: אִם תֵּלֵד אֶשְׁתִּי זָכָר יִטַּל מִנֶּה, יִלְדָה זָכָר – נוֹטֵל מִנֶּה; נְקֵבָה מְאֵתִים, יִלְדָה נְקֵבָה – נוֹטֵל מְאֵתִים; אִם זָכָר מִנֶּה, אִם נְקֵבָה מְאֵתִים, וְיִלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה – הַזָּכָר נוֹטֵל מִנֶּה, וְהַנְּקֵבָה נוֹטֵל מְאֵתִים; יִלְדָה מָטוּם – אֵינִי נוֹטֵל; אִם אָמַר: כֹּל מִה שֶׁתֵּלֵד אֶשְׁתִּי יִטַּל – הָרִי זֶה יִטַּל. וְאִם אֵין שֵׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא – יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל.

ג הַיְנִיחַ בְּנִים גְּדוּלִים וְקַטְנִים, הַשְּׂבִיחוּ הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים – הַשְּׂבִיחוּ לְאֶמְצַע. אִם אָמַרוּ: רְאוּ מַה שֶׁהַיְנִיחַ

פירוש ברטנורא

ט א מי שמת. שהנכסים מרובים. כדי שיוזנו הבנים והבנות עד שיכירו הבנות: שהנכסים מועטים. שאין בהם כשיעור זה: בשביל שאני זכר הפסדתי בתמיהה. אלא לא אפסיד נזון כולנו יחד. ואין הלכה כאדמון. ועשו אלמנה אצל הבת בנכסים מועטים, כבת אצל האחין, מה בת אצל האחין הבת נזונת והבנים ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת האלמנה נזונת והבת תשאל על הפתחים:

ב וטומטום. ספק זכר ספק נקבה: הזכרים דוחין אותה אצל הנקבות. דאמרי ליה אייתי רביה דזכר את ושקול: הנקבות דוחות אותה אצל הזכרים. דאמרי ליה אייתי רביה דנקבה את ותזון עמנו: וילדה זכר נוטל מנה. וע"ג דקימא לן המוכה לעובר לא קנה, הכא בשכיב מרע שוכה לבנו קנה, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו: ילדה זכר ונקבה תאומים יחד: ילדה טומטום אינו נוטל. האי מתניתין אדחיא לה, והלכתא שטומטום נוטל כפחות שבשניהם: יורש את הכל. דלא תימא בריה בפני עצמה הוא ולא בר ירושה הוא, קמשמע לן:

משניות מבוארות – קהתי

מזונות בלבד כמו הבנות, שכן הבנים אומרים לו: הבא רביה שזכר אתה ותיטול עמנו בירושה. הַנְּכָסִין מְעֵטִין – ובזמן שנכסי הירושה הם מועטים, שאינם מספיקים אלא למזונות הבנות, והרי שינוי במשנה הקודמת: הבנות נזונות והבנים שואלים על הפתחים, הַנְּקֻבוֹת דּוֹחוֹת אוֹתוֹ – את הטומטום, אֶצֶל הַזְּכָרִים – לשאול על הפתחים, שאומרות לו: הבא רביה שנקבה את ותיטול מזונות עמנו. הָאֹמֵר: אִם תֵּלֵד אֶשְׁתִּי זָכָר יִטַּל מִנֶּה – שכיב מרע שהיתה אשתו מעוברת, ואמר: אם תלד אשתי זכר, יטול מאה זוז במתנה, וְיִלְדָה זָכָר, נוֹטֵל מִנֶּה – ואף על פי שההלכה היא, שהמזכה לעובר לא קנה, מכל מקום בשכיב מרע זכה העובר, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, והוא רוצה באמת שיקנה, ותיקנו חכמים שיהא תוקף לדבריו כדי שלא תיטרף דעתו עליו (עיין "תוספות יום טוב" ר"תפארת ישראל", שיש מפרשים משנתנו אפילו בבריא); נְקֵבָה מְאֵתִים – האומר: אם תלד אשתי נקבה תיטול מאתיים; וְיִלְדָה נְקֵבָה, נוֹטֵל מְאֵתִים – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה בנקבה "מאתיים" (ולא "מאה" כמו בזכר). שהואיל ונקבה אינה יכולה לחזור אחר מזונותיה כזכר, רגיל האב לזכות לה יותר (גמרא). אִם זָכָר מִנֶּה, אִם נְקֵבָה מְאֵתִים – האומר: אם תלד אשתי זכר יטול מנה, ואם תלד נקבה תיטול מאתיים, וְיִלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה – תאומים, הַזָּכָר נוֹטֵל מִנֶּה, וְהַנְּקֵבָה נוֹטֵל מְאֵתִים – אף על פי שלא התנה אלא על כל אחד לבד (הרא"ש; תפארת ישראל). וְיִלְדָה טְמָטוּם, אֵינִי נוֹטֵל – בגמרא מבואר, שמשנתנו היא כדעת רבן שמעון בן גמליאל הסובר, שטומטום אינו לא זכר ולא נקבה, אלא בריה בפני עצמה, הלכך אינו נוטל כלום; אבל אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל אלא כחכמים הסוברים, שטומטום הוא ספק זכר ספק נקבה, ולפיכך הוא נוטל כפחות שבשניהם, היינו מאה זוז. אִם אָמַר: כֹּל מִה שֶׁתֵּלֵד אֶשְׁתִּי יִטַּל – וילדה טומטום, הָרִי זֶה יִטַּל – ואין אומרים, שלוליד כזה לא נתכוון. וְאִם אֵין שֵׁם יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא – הטומטום, יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל – שאף הטומטום נחשב כורעו ובר ירושה הוא.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

הַיְנִיחַ בְּנִים גְּדוּלִים וְקַטְנִים – מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים, הַשְּׂבִיחוּ הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים – של הירושה, קודם שחילקום,

מִי שְׁמַת וְהַיְנִיחַ בְּנִים וּבָנוֹת – ובאים הבנים לחלוק בנכסי הירושה, והבנות תובעות מזונות, בְּזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מְרִבִּים – שנכסי הירושה שנפלו להם מאביהם מרובים הם, הַבְּנִים יִירְשׁוּ וְהַבְּנוֹת יִזְוְנוּ – כפי שהם זכאים בנכסי אביהם. בגמרא שואלים: "וכמה מרובין?" ומסיקים: "כל שייזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו", כלומר ש"מרובים" היינו שהנכסים מספיקים כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות. מכאן, שלא באה משנתנו ללמד בנכסים מרובים שיש בהם כדי מזון לבנות וירושה לבנים, שהבנים יירשו והבנות ייוזנו, שהרי הלכה זו ידועה היא, שהבנים יורשים מדין התורה, והבנות נזונות מתנאי הכתובה על פי תקנת חכמים, כמו ששינוי (כתובות ד, יא), אלא המשנה באה להשמיענו: בזמן שהנכסים מרובים – שמספיקים הם כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות, הבנים יירשו – את כל הנכסים, כלומר שכל נכסי הירושה יעברו לרשות הבנים, והבנות ייוזנו – על ידי אחיהן, עד שיבגרו או עד שיתאסרו. ואין הבנות יכולות לומר לבנים: תנו לנו מהנכסים כדי מזונותינו עד שנבגרו והשאר יהא שלכם, אלא כל הנכסים עומדים ברשות הבנים, והם נותנים מזונות לבנות; הַנְּכָסִים מְעֵטִין – ובזמן שנכסי הירושה מועטים הם, היינו שאין בהם כדי מזונות הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות, הַבְּנוֹת יִזְוְנוּ וְהַבְּנִים יִשְׁאַלוּ עַל הַפְּתָחִים – כלומר שמוציאים מנכסי הירושה כדי מזון הבנות עד שיבגרו, והשאר נותנים לבנים, ולאחר שאכלו הבנים את מה שקיבלו, יחזרו על הפתחים לבקש נדבות. וכן אם אין בנכסי הירושה אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות ייוזנו והבנים יחזרו על הפתחים (עיין רמב"ם הל' אישות יט, יז). אֶדְמוֹן אָמַר: בְּשִׁבְלֵי שְׁאֵנֵי זָכָר הַפְּסָדָתִי? – כלומר הלוא כוח הבן יפה מכוח הבת, שהבן יורש והבת אינה יורשת, ומרדע כאן תהא ידו של הבן על התחתונה? האם בשביל שהוא בן וראוי לירש בנכסים מרובים עליו להפסיד את ירושתו בנכסים מועטים? אלא ייוזנו כולם כאחד. אָמַר רַבִּן גַּמְלִיאֵל: רוּאָה אֵינִי אֶת דְּבָרֵי אֶדְמוֹן – נראים לי דבריו של אדמון. מכל מקום אין הלכה כאדמון.

באור משנה ב

הַיְנִיחַ – האב שמת, בְּנִים וּבְנוֹת וּמָטוּם – שאין ידוע אם הוא זכר או נקבה, בְּזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מְרִבִּים, הַזְּכָרִים דּוֹחִין אוֹתוֹ אֶצֶל הַנְּקֻבוֹת – ואינו נוטל עם הבנים חלק בירושה, אלא מקבל

לְנוּ אָבָא, הָרִי אָנוּ עוֹשִׁים וְאוֹכְלִין – הַשְּׂבִיחוּ לְעֶצְמוֹן. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׂבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים – הַשְּׂבִיחָה לְאֶמְצֵעַ. אִם אִמְרָה: רְאוּ מָה שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעָלִי, הָרִי אָנִי עוֹשֶׂה וְאוֹכְלָת – הַשְּׂבִיחָה לְעֶצְמָהּ.
ד הָאֲחִין הַשְּׂתֵפִין שֶׁנֶּפֶל אַחַד מֵהֶן לְאֶמְנוֹת – נֶפֶל לְאֶמְצֵעַ. חֵלָה וְנִתְרַפָּא – נִתְרַפָּא מִשְׁלַע עֶצְמוֹ. הָאֲחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוֹשְׁבֵינֹת בְּחַיֵּי הָאָב, חֲזָרָה שׁוֹשְׁבֵינֹת – חֲזָרָה לְאֶמְצֵעַ, שֶׁהִשְׂבִּיחוּ נִגְבִּית בְּבֵית דִּין; אָבֵל הַשְּׁלֹחַ לְחִבְרוֹ כְּדֵי יוֹן וְכֵדִי שָׁמֹן – אֵינָן נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גְּמִילוֹת חֲסָדִים.

פירוש ברטנורא

א הַשְּׂבִיחוּ גְדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים. בעורן בתפוסת הבית: הַשְּׂבִיחוּ לְאֶמְצֵעַ. והני מילי כששבתו הנכסים מחמת נכסים עצמן, שלא הוציאו משלהן כלום אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים מחמת עצמן. אבל אם חפרו ונטעו והוציאו משלהן, מה שהשביחו השביחו לעצמן; וכן האשה שהשביחה בגמרא מוקמינן לה באשה יורשת. כגון שנשא ראובן את בת שמעון אחיו, ומת בלא בנים, ובנות שמעון אחיו יורשות אותו, נמצאת אשתו שהיא בת שמעון אחיו יורשת אותו עם שאר אחיותיה, וסלקא דעתך אמינא דבההיא הנאה דנפק עלה קלא ששולטת ומשבתת, אפילו כי אמרה ראו מה הניח לי בעלי וכי אפילו הכי מחלה ורוצה יהיה השבח לאמצע, קמשמע לן דהשביחה לעצמה:

ד שֶׁנֶּפֶל אַחַד מֵהֶן לְאֶמְנוֹת. לעבודת המלך. שכן מנהג המלך להעמיד מכל בתי העיר אדם אחד למוכס חדש אחד או שני חדשים: נֶפֶל לְאֶמְצֵעַ. כל הריחו. מפני שמחמת אביהם באת לו. אבל אם מחמת עצמו, מפני חריפותו וחשיבותו וחכמתו נלקח לעבודת המלך, מה שהריחו הריחו לעצמו: חלה ונתרפא. אם חלה באונס כלומר שלא פשע הוא בעצמו, מתרפא מן האמצע. אבל אם חלה מצנים פחים וכיוצא בהם, דכתיב בהו (משלי כ"ב) שומר נפשו ירחק מהם, ברא אמרינן במתנותין דאינו מתרפא אלא משל עצמו: שׁוֹשְׁבֵינֹת. דרך שושבינות נוטל סעודה ודורון לחופה ואוכל עמו, והוה חזור ועושה כן לזה גם כן כשישא אשה. ואם שלח האב שושבינות בסתם על יד אחד מבניו וחזרה השושבינות אחר כך לאחר שמת האב, חזרה לאמצע, מפני שהיא כמלוה, שהרי נגבית בבית דין, שיכול המולך שושבינות לחבירו לחזור ולתבוע ממנו בבית דין שיתן לו שושבינות כדרך שנתן לו. והוא יהיה נשואי השני כנשואי הראשון, אם בתולה בתולה, ואם אלמנה אלמנה, ואם פרדסאי פרדסאי, ואם בצנעא בצנעא. שיכול השני לומר לראשון, איני עושה עמך אלא כדרך שעשית עמי: אָבֵל הַשְּׁלֹחַ לְחִבְרוֹ כְּדֵי יוֹן וְכֵדִי שָׁמֹן. בלא חופה. או אי נמי בחופה ואינו הולך לאכול עמו, אין זו שושבינות אלא מתנה, ואינה נגבית בב"ד:

משניות מבוארות – קהתי

אם אחד מן האחים חלה, והוציא הוצאת על ריפוי, נִתְרַפָּא מִשְׁלַע עֶצְמוֹ – הוצאת ריפוי משלו הן. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שחלה מחמת פשיעה, היינו שלא נזהר מקור או מחוס, כמו שאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים, שנאמר (משלי כב, ה): "צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם". אבל אם חלה באונס, הוצאת ריפוי משל השותפות. הָאֲחִין שֶׁעָשׂוּ מִקְצָתָן שׁוֹשְׁבֵינֹת בְּחַיֵּי הָאָב – נוהגים היו בימייהם, שבזמן שאדם נשא אשה, היו רעיו ומיודעיו ושולחים לו דורונות לצורך הוצאות ימי המשתה, והיו אותם המשלחים אוכלים ושותים עם החתן בשבעת ימי המשתה. דורונות אלו נקראים "שושבינות", והמשלחים אותם נקראים "שושבינים". השושבינות אינה מתנה גמורה, אלא כעין הלואה, לפי שלא היה אדם שולח דורונות אלא על דעת כן שיהא חברו החתן מחזיר לו דורונות בזמן שהוא ישא אשה. לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות, הרי זה תובעו בדין ומוציא ממנו (דמביס הלי זכיה ומתנה ז, א-ב). ומכאן באה משנתנו ללמד (לפי פשוטה). שאם אחדים מן האחים עשו שושבינות בחיי אביהם, כלומר ששלחו דורונות לחתן מנכסי אביהם, חֲזָרָה שׁוֹשְׁבֵינֹת – כשחזר מקבל השושבינות ושלח דורונות לאחים בזמן שנשאו נשים לאחר מיתת אביהם, חֲזָרָה לְאֶמְצֵעַ – לשותפות כל האחים, שֶׁהִשְׂבִּיחוּ נִגְבִּית בְּבֵית דִּין – כמו שבארנו לעיל, שהשושבינות היא כמלווה שהניח להם אביהם, ומקבל השושבינות חייב להחזיר שושבינות כיוצא בה לשולח. אבל בגמרא מובאת ברייתא, שאם שלח האב שושבינות על שם אחד מבניו, כשחזרת לאחר מיתת האב הרי היא חוזרת לאותו בן שעל שמו שלחה האב, ומכאן מקשים על משנתנו, שהרי מהברייתא משמע, שמכל שכן אם שלח הבן עצמו את השושבינות, אף על פי שמנכסי האב שלחה, מכל מקום כשהיא חוזרת, חוזרת לבן. לפיכך מבארים בגמרא את משנתנו בשושבינות ששלח האב על שם אחד מבניו סתם ולא פירש על שם מי, ונמצאו כולם בכלל, הלכך אם חזרה השושבינות לאחר מיתת האב, חזרה לאמצע (לכך האוחזים). וכן הלכה (גמרא). אָבֵל הַשְּׁלֹחַ לְחִבְרוֹ כְּדֵי יוֹן וְכֵדִי שָׁמֹן – בלא חופה, או אפילו ביום החופה אלא שלא הלך לאכול ולשמוח עם החתן, אֵינָן נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גְּמִילוֹת חֲסָדִים – שאין להם דין שושבינות אלא

הַשְּׂבִיחוּ לְאֶמְצֵעַ – לשותפות כל האחים ולכולם חלק שווה בשבח. בגמרא מבואר, שמדובר כאן דווקא בכגון ששבתו הנכסים מחמת הנכסים, כלומר שלא הוציאו משלהם כלום אלא מנכסי הירושה שכרו פועלים לנטוע ולזרוע, שבכגון זה אנו אומרים שהגדולים מחלו על טרחתם לגבי הקטנים, אבל אם השביחו מחמת עצמם, שחפרו ונטעו בעצמם או שכרו פועלים משלהם, מה שהשביחו השביחו לעצמם. אִם אִמְרוּ – הגדולים בפני בית הדין, או בפני עדים (רשב"ם): רְאוּ מָה שֶׁהֵנִיחַ לִנְי אָבָא, הָרִי אָנוּ עוֹשִׁים וְאוֹכְלִין – את השבח לעצמו, הַשְּׂבִיחוּ לְעֶצְמוֹן – שהואיל והזהירו שמוכנים הם לחלוק, ומה שמשביחים משביחים לעצמם, הרי מאחר שלא חששו בית דין לאזהרתם והניחו להם להשביח, בודאי ראו בזה תועלת גם לשאר אחיהם, ומחלו להם את השבח (הדא"ש; תפארת ישראל). ויש מבארים הטעם, לפי שגילו דעתם שאינם מוחלים על טרחתם ומה שמשביחים משביחים לעצמם (הדמ"ה). וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׂבִּיחָה אֶת הַנְּכָסִים – אחר מיתת בעלה, הַשְּׂבִיחָה לְאֶמְצֵעַ – לשותפות כל הירושים – בגמרא מבואר, שמדובר כאן באשה יורשת, היינו באלמנה שירשה נכסי בעלה, כגון שנשא ראובן את בת שמעון אחיו, ומת ראובן בלא בנים, ואף שמעון אחיו אינו קיים, ובנות שמעון יורשות את ראובן; נמצאת אשתו, שהיא בת שמעון אחיו, יורשת אותו עם שאר אחיותיה; הלכך אם השביחה, השביחה לאמצע. אבל אם לא היתה אשה יורשת, השבח ליתומים. אִם אִמְרָה: רְאוּ מָה שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעָלִי, הָרִי אָנִי עוֹשֶׂה וְאוֹכְלָת, הַשְּׂבִיחָה לְעֶצְמָהּ – שהואיל והודיעה על כך, השבח לעצמה, כמו שבארנו בהלכה הקודמת.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הָאֲחִין הַשְּׂתֵפִין – המתפרנסים מן הירושה בשותפות, שֶׁנֶּפֶל אַחַד מֵהֶן לְאֶמְנוֹת – לעבודת המלך (גמרא). היינו שנתמנה למשרה ממשלתית, נֶפֶל לְאֶמְצֵעַ – השכר שהוא מקבל משותף לכל האחים. ודווקא אם קיבל את המשרה מחמת אביהם, כגון שהיה קרוב למלוכה, ואין צורך לומר אם קיבלה מחמת האחים, ואפילו היה ראוי למשרה זו יותר מכולם אבל אם הודיעו שמיניהו מחמת עצמו, כגון מחמת חריפותו וחכמתו, השכר לעצמו (ברייתא בגמרא). חֵלָה וְנִתְרַפָּא –

ה השולח סבלונות לבית חמיו, שלח שם מאה מנה, ואכל שם סעודת חתן אפילו פדינר – אינן נגבין; לא אכל שם סעודת חתן – הרי אלו נגבין. שלח סבלונות מרבין, שיחזרו עמה לבית בעלה – הרי אלו נגבין; סבלונות מעטין, שתשתמש בהן בבית אביה – אינן נגבין.

ו שכיב מרע שפתיב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא – מתנתו קימת; לא שייר קרקע כל שהוא – אין מתנתו קימת. לא פתיב בה: שכיב מרע, הוא אומר: שכיב מרע היה, והן אומרים: בריא היה – צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע; דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: המוציא מחברו עליו הראיה.

פירוש ברטנורא

ה השולח סבלונות. מנהג התנים למחרת הקידושין שולחין לבית הארוסה תכשיטים ומני מגדנות וכדי יין וכדי שמן, ופעמים הולך החתן ואוכל שם: אינן נגבין. אם מת הוא או מתה היא או שבא לגרשה. דמחמת חבת שמחת אכילה מחל. ודוקא שאכל בדינר, אבל אכל פחות מדינר לא מחל וגובה הסבלונות: שלח סבלונות מרובים. ואפילו מועטים, אם פירש על מנת שיבואו עמה לבית בעלה הרי אלו נגבין. ואורחא דמלתא נקמ, שדרך הסבלונות ששולחין כדי שיבואו לבית בעלה להיות מרובין, ואתן ששולחין כדי שתקשטו בהן בבית אביה דרכן להיות מועטין:

ו ושייר קרקע כל שהוא. והוא הדין אם שייר לעצמו ממטלטלין, מתנתו מתנה, ואם עמד אינו חוזר. והוא שקנו מידו על אותו מתנה, דמתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין בין עמד בין לא עמד. ואם לא קנו מידו לא קנה מקבל המתנה אפילו מת השכיב מרע. ודוקא כשבא להקנות המתנה מחיים. אבל אם אמר יתנו לפלוני כך וכך אחר מותו אינו צריך קנין, ואפילו שייר לעצמו. ושכיב מרע שבא ליתן מתנה מחיים, אם לא שייר לעצמו כלום ועמד, חוזר ואפילו קנו מידו. ומצוה מחמת מיתה דשמענא ליה דקאמר וי ליה דמיית, לעולם חוזר, בין שייר בין לא שייר, ואפילו קנו מידו. ואם מת, קנה מקבל המתנה ואפילו בלא קנין: לא כתב בה שכיב מרע. כד קצור ורמי בערסיה. ואף לא לשון מתנת בריא, כד הלך על רגלוהו בשוקא. ולא שייר כלום: הוא אומר שכיב מרע הייתי. וחזרני בי. והלה אומר בריא היית ולא תחזור: צריך להביא ראיה שהיה שכיב מרע. דבתר השתא אולינן, דהאידיגא בריא הוא, ועליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע בשעת המתנה: והכמים אומרים. לא אולינן בתר השתא אלא אמרינן המוציא מחברו עליו הראיה, ומקבל המתנה שבא להוציא מיד הנותן שהוא מוחזק. עליו להביא ראיה ועדים שבריא היה באותה שעה. והלכה כהכמים:

משניות מבוארות – קהתי

ו"מועטים" לאו דווקא הוא, אלא עיקר ההבדל הוא, שאם פירש, שהסבלונות יחזרו עמה לבית בעלה, אפילו שלח סבלונות מועטים, הרי אלו נגבין, אף אם אכל שם סעודת חתן; ואם פירש שתשתמש בהם בבית אביה, אפילו היו מרובים, אינם נגבין, אף אם לא אכל סעודת חתן. ולא נקטה המשנה "מרובים" ו"מועטים" אלא מפני שכך הדרך, שסבלונות מרובים הם מתנה שיחזרו עמה, והסבלונות ששולח כדי שתשתמש בהם בבית אביה הם מועטים (רשב"ם; ברטנורא).

דין מתנה וגמילות חסד, שאין יכולים לתבוע את החזרתה.

בארנו משנתנו לפי הרשב"ם, וכן מפרש הרב מברטנורא, אבל הרמב"ם מפרש, שמשנתנו באה ללמד, שדין שושבינות אינו נוהג אלא במעות בלבד אבל לא בכדי יין ושמן (הל' זביחה וזמנה ו. טו). ויש מפרשים, שדיני שושבינות הם בכסף או בזהב או בגדים וכיוצא בהם, אבל לא במאכל ובמשתה (הרמ"ה).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

כבר הזכרנו (בתחילת מסכת כתובות). כי לפנים בישראל כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה. וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. מכאן היה גם מנהג, שהחתן היה שולח למחרת יום הקידושין לבית ארוסתו תכשיטים ומני מגדנות. מתנות אלו נקראות "סבלונות". ויש שהיה החתן הולך אחר כך לבית חמיו ואוכל שם סעודת חתן. – והנה אגב ההלכה שינונו במשנה הקודמת בענין השושבינות שהיא נגבית בבית דין, באה משנתנו ללמד בענין הסבלונות, אם נגבין הם, כשיגיש החתן את ארוסתו או כשמת אחד מהם.

השולח סבלונות לבית חמיו – מתנות החתן לכלתו לאחר יום הקידושין, כמו שבארנו לעיל, שלח שם מאה מנה – מתנות בשווי עשרת אלפים וזו, ואכל שם סעודת חתן אפילו פדינר – ואחר כך גירש אותה או שמת אחד מהם, אינן נגבין – אין יכולים לתבוע את החזרת הסבלונות, שהואיל ואכל בבית חמיו סעודת חתן, אנו אומרים, שמחמת שמחת הסעודה ודאי מחל על הסבלונות. בגמרא מבואר, שדווקא אם הסעודה שאכל היתה לפחות בדינר, אבל אם היתה פחות מדינר, לא מחל, וגובה הסבלונות. לא אכל שם – בבית חמיו – סעודת חתן, הרי אלו נגבין – שלא שלח את הסבלונות אלא על מנת לכנסה, וכיון שלא כנס אותה חייבת היא להחזיר לו את הסבלונות. שלח סבלונות מרבין, שיחזרו עמה לבית בעלה – כדי שתביאם עמה לבית בעלה לאחר הנישואין, הרי אלו נגבין – אפילו אכל שם סעודת חתן; אבל שלח סבלונות מעטין, שתשתמש בהן בבית אביה, אינן נגבין – אפילו לא אכל סעודת חתן. במפרשים מבואר, שברישא מדובר בשולח סבלונות סתם, ובאלו יש הבדל בין "אכל סעודת חתן" ל"לא אכל", ואילו בסיפא מדובר במפרש, כלומר שמה שנקטה הסיפא "מרובים"

באור משנה ו

שכיב מרע – חולה מסוכן, שפתיב כל נכסיו לאחרים – והוא הדין אם חילק נכסיו על פיו, כגון שאמר: כל נכסי לפלוני, שכן דברי שכיב מרע ככתובים וכמסוריים הם (רשב"ם; תפארת ישראל). ושייר קרקע כל שהוא – לעצמו, והוא הדין אם שייר מיטלטלים (גמרא). מתנתו קימת – כלומר שאם עמד מחוליו אינו יכול לחזור בו, שהואיל ושייר לעצמו, אנו אומרים שדעתו היתה ליתן את נכסיו אפילו יעמוד מחוליו. ברם, אין המקבל זוכה בנכסים אלא אם כן קנו מידו, שמתנת שכיב מרע במקצת (היינו כששייר לעצמו) צריכה קנין, בין עמד מחוליו בין לא עמד. לא שייר קרקע כל שהוא – היינו שלא שייר לעצמו כלום, אינן מתנתו קימת – כלומר שאם עמד מחוליו יכול הוא לחזור בו, שהואיל ולא שייר לעצמו כלום אנו אומרים שלא נתן נכסיו לאחרים אלא משום שסבור היה שהוא עומד למות, והרי זו מתנת שכיב מרע גמורה. לא פתיב בה: שכיב מרע – לא כתב בשטר המתנה שהיה חולה בשעת הנתניה, וכן לא פירש בו שהיא מתנת בריא, ואף לא שייר לעצמו כלום, הוא אומר: שכיב מרע היה – וכיון שעמד מחוליו יכול הוא לחזור בו, והן אומרים – המקבלים את המתנה אומרים: בריא היה – ואינו יכול לחזור בו, צריך – הנותן, להביא ראיה שהיה שכיב מרע – שהואיל ועכשיו הוא בריא אנו אומרים שגם בשעת המתנה היה בריא, לפיכך עליו להביא ראיה שהיה אז חולה. דברי רבי מאיר – הסובר שהולכים אחר מצבו עכשיו. והכמים אומרים: המוציא מחברו עליו הראיה – מקבל המתנה הבא להוציא מיד הנותן, שהוא המוחזק, עליו להביא ראיה שבריא היה באותה שעה. והלכה כהכמים.

ז המחלק נכסיו על פיו, רבי אליעזר אומר: אחד בריא ואחד מספן, נכסים שיש להן אחריות – נקנין בכסף ובשטר ובחזקה; ושאיין להן אחריות – אין נקנין אלא במשיכה. אמרו לו: מעשה באמן של בני רובל שהיתה חולה, ואמרה: הנו כבינתי לבתי, והיא בשנים עשר מנה, ומתה, וקנימו את דבריה. אמר להן: בני רובל תקברם אפם. וחקמים אומרים: בשבת דבריו קמיין, מפני שאינו יכול לכתוב; אבל לא פחל. רבי יהושע אומר: בשבת אמרו, קל וחמר פחל. פיוצא בו: זכין לקטן, ואין זכין לגדול. רבי יהושע אומר: לקטן אמרו, קל וחמר לגדול. ח נפל הבית עליו ועל אביו, או עליו ועל מורישיו, והיתה עליו כתבת אשה ובעל חוב, יורשי האב אומרים: הפן מת ראשון, ואחר פך מת הפן – בית

פירוש ברטנורא

ז ר' אליעזר אומר אחד בריא ואחד מספן. ר' אליעזר לית ליה דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, ואפילו מצוה מחמת מיתה סבירא ליה דאין מתנתו מתנה אלא בקנין, כמתנת בריא. ואין הלכה כרבי אליעזר: כבינתי. תרגום רידיים כבינתא: תקברם אפם. כלומר אין מביאין ראה מהם שרשעים היו וקנסו קנסו רבנן לבנים לקיים לבת מתנת אמן, אע"פ שלא היה מן הרין: אבל לא פחול. אם חילק השכיב מרע נכסיו בחול: קל וחומר פחול. וכן הלכה דבין בחול בין בשבת דברי שכיב מרע ככתובי וכמסורין דמו, ואין צריך קנין. ואם שאל שיקנו מידו, קונים ממנו בין בחול בין בשבת כדי שלא תטרף דעתו עליו:

ח נפל ה' האב אומרים הפן מת ראשון. ואין בעל חוב יכול להפיע מנכסים אלו שהרי לא זכה בהן הפן מעולם: ובעלי החוב אומרים האב מת ראשון. ונפלו הנכסים שעה אחת לפני הפן. והם משועבדים לכתובת אשה ובעלי חוב: בית שמאי אומרים יחלוקו. דקסברי בית שמאי שמר העומד לנכות כנבוי

משניות מבוארות – קהתי

לא היו רשעים, ולפיכך אין לומר שקנסום. וחקמים אומרים – יש גורסים כאן: רבי אליעזר אומר: בשבת – אם שכיב מרע חילק נכסיו בשבת, דבריו קמיין – בלא קנין, מפני שאינו יכול לכתוב – וכיון שאי אפשר לכתוב ולקנות בשבת, תיקנו חכמים שיהו דבריו קיימים, כדי שלא תטרף דעתו עליו, אבל לא פחל – לפי שיש תקנה בכתיבה ובקנין. רבי יהושע אומר: בשבת אמרו – החכמים, ששכיב מרע מקנה באמירתו, אף על פי שאין לומר: מתוך שיכול להקנות ולכתוב, אף בלא קנין וכתיבה קנה, קל וחמר פחל – שכיון שאפשר בקנין ובכתיבת שטר, כל שכן שהמקבל זוכה בנכסים אף בלא קנין וכתיבה, כמו שאמרו: "כל הראוי לביילה אין ביילה מענבת בו" (גמרא בבא בתרא פא, ב; ופירוש הדברים, שבמנחות יב, ד, שנינו: "מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון, ומביא בכלי אחד", לפי שעד ששים עשרון סולת נבללים יפה בשמן, אבל יותר משישים עשרון צריך שני כלים, שאין יכולים לבלול יפה יותר משישים עשרון סולת בשמן בכלי אחד, ומכל מקום מי שהביא עד שישים עשרון בכלי אחד ולא בלל, המנחה כשרה, שהואיל והיא ראויה לביילה אין ביילה מעכבת בה; ואף כאן, הואיל ובחול ראויה לכתוב, כל שכן שאין הכתיבה מעכבת). פיוצא בו – בדרך דומה לזו נחלקו התנאים בענין אחר: זכין לקטן – הרוצה ליתן מתנה לקטן, הואיל ואין הקטן יכול לזכות בעצמו, יכול אחר לזכות בשבילו, ואין זכין לגדול – לפי שהגדול יכול לזכות בעצמו. רבי יהושע אומר: לקטן אמרו – החכמים, שיכול אחר לזכות בשבילו, אף על פי שהוא בעצמו יכול לזכות, קל וחמר לגדול – שכיון שאפשר לגדול לזכות בעצמו, ואף יכול הוא לעשות שליח, כל שכן שגם אחר יכול לזכות בשבילו. והלכה כרבי יהושע.

באור משנה ח

מכאן ועד סוף פרקנו דנות המשניות בספקות בירושה.

נפל הבית עליו ועל אביו – על ראובן ועל יעקב אביו, ומתו שניהם, או עליו ועל מורישיו – קרוביו, שהוא יורשם במותם, כגון על ראובן ועל שמעון אחיו שלא הניח זרע, והיה ראובן ראוי לירשו, והיתה עליו – על ראובן, כתבת אשה ובעל חוב – ולא הניח נכסים, שיגבו מהם בעל חוב את חובו ואלמנתו את כתובתה, יורשי האב – ככגון שנפל הבית עליו ועל אביו – אומרים: הפן מת ראשון, ואחר פך מת האב – ונמצא שלא זכה ראובן בירושה

יום ששי ~

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד בדין שכיב מרע המצווה לחלק את נכסיו, והיא מביאה בזה מחלוקת תנאים.

המחלק נכסיו על פיו – על פי צוואתו; יש מפרשים, שמחלק נכסיו לבניו (רש"י גיטין יד, ב); ויש מפרשים, שמדובר כאן במחלק נכסיו לשאינם ראויים לירשו (יד ושם; המאירי), רבי אליעזר אומר – ויש גורסים: רבי אליעזר אומר (ענין תוספות): אחד בריא ואחד מספן – בין שהוא מחלק כשהוא בריא ובין כשהוא חולה מספן (שכיב מרע), אין הנכסים נקנים למקבל אלא באחד מדרכי הקנין, והיינו: נכסים שיש להן אחריות – קרקעות, נקנין בכסף – שנותן הקונה למקנה; ואפילו נתן לו שווה פרוטה, הואיל ונתן על דעת גמר קנין, הרי זה קנה; ובשטר – או בשטר מתנה שכותב הנותן למקבל, ובחזקה – או בחזקה, שהמקבל מחזיק בקרקע, כגון שנועל או גודר או חפר בקרקע וכדומה (ענין משנה קידושין א, ה); ושאיין להן אחריות – מיטלטלים, אין נקנין אלא במשיכה – או בהגבהה, או במסירה (כמבואר בקידושין א, ד-ה), אבל לא בכסף ולא בשטר ולא בחזקה; רבי אליעזר אינו סובר, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ולכן הוא אומר כאן, שאפילו שכיב מרע שחילק נכסיו, אין המקבל זוכה בהם אלא בקנין כדן מתנת בריא. ואין הלכה כרבי אליעזר. אמרו לו – חכמים, הסוברים שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם: מעשה באמן של בני רובל – שם אביהם, שהיתה חולה, ואמרה: הנו כבינתי לבתי – בנינה תרגום של רידי (ישעיה ג, כג), והיינו מין צעיר, והיא בשנים עשר מנה – ושווייה של הכבינה אלף ומאתיים זו, ומתה, וקנימו את דבריה – שנתנה את הכבינה לבתה, אף על פי שלא הקנתה אותה, ומכאן שמתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין. אמר להן – רבי אליעזר לחכמים: בני רובל תקברם אפם – כלומר אין להביא ראה מבני רובל, שרשעים היו, והלוואי שתקברם אפם! וכיון שהיו רשעים, קנסו אותם חכמים לקיים מתנת אפם לבתה בלא קנין (רש"י; ברטנורא). כגמרא מובא, שמה שאמר רבי אליעזר שהיו רשעים, הטעם הוא מפני שקיימו קוצים בכרם; ואמנם נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים (כלאים ה, ח): "המקיים קוצים בכרם – רבי אליעזר אומר: קידש (אסר את הגידולים בהנאה); וחכמים אומרים: לא קידש". ומכאן, שלשיטת חכמים

שְׁמַאי אומְרִים: יִחְלְקוּ; וּבֵית הַלֵּל אומְרִים: נְכָסִים בְּחֻזְקָתָן.

ט נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אֶשְׁתּוֹ, יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל אומְרִים: הָאִשָּׁה מֵתָה רֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּךְ מֵת הַבְּעַל; יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה אומְרִים: הַבְּעַל מֵת רֵאשׁוֹן, וְאַחַר כֵּךְ מֵתָה הָאִשָּׁה – בֵּית שְׁמַאי אומְרִים: יִחְלְקוּ; וּבֵית הַלֵּל אומְרִים: נְכָסִים – בְּחֻזְקָתָן; כְּתֻבָּה – בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל, נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִין עִמָּה – בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב. י נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ – אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים שִׁיחְלְקוּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מוֹדָה אֲנִי בִּזְוָה שֶׁהַנְּכָסִים בְּחֻזְקָתָן. אָמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי: עַל הַחֲלוּקִין אֲנִי מִצְטַעְרִין, אֲלֵא שֶׁבִּאתָ לְחָלוֹק עֲלֵינוּ אֶת הַשְּׁוִין.

פירוש ברטנורא

דמי, ויורשי האב ובעלי חוב תרוויחו מוחזקים הו, לפיכך יחלקו; ובית הלל אומרים. הנכסים בחזקת יורשים וכמוחזקים דמו ובעל חוב בא להוציא מידם ועליו להביא ראיה שהאב מת תחילה:

ט האשה מתה תחילה. ואין לירשי האשה כלום, שהרי הבעל מת אחרון וירש את אשתו: נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותו עליו, הלכך נכסי צאן ברזל יחלקו; וכתובת אשה. שהם מנה מאתים ותוספת, נשארים בחזקת יורשי הבעל; ונכסים הנכנסים ויוצאים עמה. הם נכסי מלוג. שבשעה שהיא נכנסת נכנסים עמה וכשהיא יוצאת יוצאים עמה. אם פחתו פחתו לה ואם הותרו הותרו לה. אלו הם בחזקת יורשי האשה. נמצאו יורשי האשה נוטלים כל נכסי מלוג וחצי נכסי צאן ברזל: י נפל הבית עליו ועל אמו. ואין לה בן אחר אלא זה. יורשי הבן אומרים האשה מתה תחלה וירש הבן נכסיה ואנו יורשים הבן. ויורשי האשה ממשפחת בית אביה אומרים הבן מת תחלה ואנו יורשים את האשה: אלו ואלו מודים. ב"ש וב"ה: שיחלקו. דכיון ששניהם באים מכח ירושה הו ספק וספק ויחלקו. ולא דמי לנפל הבית עליו ועל אשתו, דהתם יש שני מיני נכסים, יש שהבעל מוחזק ויש שהאשה מוחזקת, אבל הכא הכל בחזקת האשה כיון שהיתה אלמנה, ושניהם באים מכח ירושה לירש הכל, הלכך יחלקו; מודה אני בזה. דלדברי בית הלל הכא נמי אמרינן נכסים בחזקתן, בחזקת יורשיה מן האב, שהרי בחייה משמת בעלה אחר שבט אביה היא מתיחסת, וממונה נמי בחייה היה בחזקת שבט אביה. הלכך יורשיה מן האב יורשים אותה. והלכת כר"ע: על החלוקין אנו מצטערינן. כלומר, על מחלוקת דלעיל רב"ש וב"ה אנו מצטערים שלא השוו דעתן, ואתה אומר שגם בזה חלוקין ובאת לחלוק על ת"ק שאומר שהם שוין:

משניות מבוארות – קהתי

נוסח המשנה ביבמות ד. ג נקטה המשנה גם כאן. "יורשי האב". נמצאו יורשי האשה נוטלים כל "נכסי מלוג" וחצי "נכסי צאן ברזל".

באור משנה י

נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ – ולא היו לו בנים, ואין ידוע מי מת ראשון; יורשי הבן, כגון אחיו מאביו, אומרים: האם מתה ראשונה ואחר כך בנה, ונמצא שבשעת מיתת האם ירש אותה בנה, ואנחנו יורשים אותו; ויורשי האם, היינו קרוביה ממשפחת אביה, אומרים: הבן מת ראשון ולא ירש את אמו, שאין הבן יורש את אמו כשהוא בקבר כדי להנחיל לאחיו מן האב, ולפיכך אנהנו יורשיה; אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים – בית שמאי ובית הלל מודים, שִׁיחְלְקוּ – לפי ששניהם באים מכוח ירושה, ושניהם מוחזקים באופן שווה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מוֹדָה אֲנִי בִּזְוָה – כלומר אומר אני גם בזה (ונקט לשון "מודה" אגב לשונו של תנא קמא). שחולקים בית הלל על בית שמאי, וסבורים בית הלל, שֶׁהַנְּכָסִים בְּחֻזְקָתָן – בגמרא מבואר; בחזקת יורשי האם, שהרי משעה שנתאלמנה היו הנכסים בחזקתה, ונמצא שהחזקה הנחלה בשבט בית אביה, הלכך יורשיה מבית אביה יורשים אותה. אָמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי: עַל הַחֲלוּקִין אֲנִי מִצְטַעְרִין – כלומר על המחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל בהשניות הקודמות אנו מצטערים, אֲלֵא שֶׁבִּאתָ לְחָלוֹק עֲלֵינוּ אֶת הַשְּׁוִין – ועוד באת להוסיף מחלוקת ביניהם אף במקום שדעותיהם שוות. ומוכל מקום הלכה כרבי עקיבא.

הרשב"ם מפרש, שמדובר במשנתנו בכגון שאותו בן שמת עם אמו תחת המפולת הוא בן יחיד שלה; אבל אם יש לה עוד בן מבעל אחר, שהוא אחי מן האם, והאח מן האב אומר: האם מתה תחילה וירש אחי חצי נכסיה ואתה חצני, והרי אני יורש את חלקי של אחי; והאח מן האם אומר: לא כי, אלא אחי מת תחילה ואתה כך מתה אמי, והרי אני יורש כל נכסיה של אמי, הדין הוא שהאח מן האם יורש הכל, לפי שהוא יורש ודאי של מחצית הנכסים, והאח מן האב ספק יורש, ואין ספק מוציא מיד ודאי. מכאן מבארים רוב מפרשי המשנה, כפירושו של הרשב"ם, שאין לה בן אלא זה. אבל בעלי התוספות חולקים על כך וכותבים, שזוהי הלכה בלא טעם, שמפני שהוא יורש ודאי בחלק של הנכסים יתחשב כודאי אף בשאר הנכסים, ועוד הקשו מסוגיות הגמרא; ומסיקים בעלי התוספות, שההלכה שבמשנתנו נוהגת אפילו כשיש לה בנים אחרים מאיש אחר (עיי' טור חושן משפט סי' רפ. בית יוסף ס').

בכלל, ואין בעל חוב והאלמנה יכולים להיפגע מנכסי הירושה שנפלו להם מיעקב אביו; בְּעַלֵי הַחֹב אומְרִים: הָאָב מֵת רֵאשׁוֹן, וְאַחַר כֵּךְ מֵת הַבֵּן – ונמצא שבשעת מיתת האב זכה ראובן בנו בירושתו, ויש לנו לגבות מחלקו. בֵּית שְׁמַאי אומְרִים: יִחְלְקוּ – שממון המוטל בספק חולקים. ובגמרא (יבמות לז. ב) מבואר, שלדעת בית שמאי שטר העומד ליגבות ככבוי הוא, ונמצא שבעלי החוב אף הם מוחזקים בנכסים כירשי האב, לפיכך יחלקו. וּבֵית הַלֵּל אומְרִים: נְכָסִים בְּחֻזְקָתָן – הנכסים הם בחזקת יורשי האב, שהרי הם יורשים ודאי, ובעלי החוב, הבאים להוציא מיד היורשים, עליהם להביא ראיה, שהוא מת ראשון, וכל זמן שאין להם ראיה, אינם יכולים לגבות מנכסי הירושה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ט

נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אֶשְׁתּוֹ – ואין לה בנים ממנו (רשב"ם), יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל – אביו או אחיו או בניו מאשה אחרת – אומְרִים: הָאִשָּׁה מֵתָה רֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּךְ מֵת הַבְּעַל – ונמצא שבשעת מיתת האשה ירש הבעל את נכסיה, שהרי הבעל יורש את אשתו, והרי אנו יורשים מכוחו את הכל, ואין לירשי האשה בנכסים כלום. יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה – קרוביה ממשפחת אביה – אומְרִים: הַבְּעַל מֵת רֵאשׁוֹן, וְאַחַר כֵּךְ מֵתָה הָאִשָּׁה – והרי אנו יורשים את כל נכסי האשה. בֵּית שְׁמַאי אומְרִים: יִחְלְקוּ – שממון המוטל בספק חולקים. וּבֵית הַלֵּל אומְרִים: נְכָסִים בְּחֻזְקָתָן – כלומר "נכסי צאן ברזל", היינו הנכסים שהנסיח לו בנדוניה וקיבל אחרייתם עליו, הרי הם בחזקת שני היורשים, יורשי הבעל ויורשי האשה, הלכך בנכסים אלו יחלקו, כְּתֻבָּה – סכום הכסף שכתב לה הבעל בכתובה, בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל – שהרי אחריית הכתובה על הבעל, נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִין עִמָּה – היינו "נכסי מלוג" שהביאה מבית אביה, שלא קיבל הבעל אחרייתם עליו, אלא שהוא אוכל פירותיהם, הואיל והם באחריית האשה, הרי הם בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב – כלומר יורשי האשה ממשפחת אביה (עיי' "תוספות יום טוב", שמבואר ס'ט. שאגב

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

מצוה דרבים. שאני להוציא רבים י"ח לקדושה: טללא. גג: בוצין. דלעת: מקטפי'. לשון קטף והוא שרף האילן כלו' משעה שהוא חונט ויוצא מתוך הסניף ניכר אם יהיה טוב:

דף מז עמוד ב. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, הַשָּׁעָה יִשְׂרָאֵלִים גְּדוּלִים וְעֶבֶד כְּנַעֲנֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מְצַטְרָפִין לְזִמּוֹן בְּהִזְכַּרְתָּ שֶׁם שָׁמַיִם וְלִכְלֵל דָּבָר שֶׁבִקְדוּשָׁה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִיִּתְיָב, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכְּנָסֶת לְהַתְפַּלֵּל וְלֹא מָצָא שֶׁם עֲשָׂרָה, וְשִׁחַרְרַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶת עַבְדּוֹ וְהִשְׁלִימוֹ – וְהַשְׁלִים בּוֹ אֶת הַמִּנְיָן לְעֲשָׂרָה, מִדִּיּוּקַת הַגְּמָרָא: שִׁחַרְרַר אִין [כַּן], דְּוּוּקָא

משום ששחרר את העבד צרפו למנין, ואילו לא שחרר אותו, לא היה ניתן לצרפו, וקשה על רבי יהושע בן לוי האומר שניתן לצרף עבד. דוחה הגמרא: במעשה ההוא תרי אצטריבו – היו חסרים למנין שני אנשים, ולפיכך שחרר חדר וכך היו תשעה ישראלים, ונפיק בחד – ויצא ידי עשירי בצירוף עבד אחד בלבד, וכדברי רבי יהושע בן לוי.

הגמרא דנה כיצד הותר לרבי אליעזר לשחרר עבדו, ומקשה: והיכי עבד הוי – האיך שיחררו, והאמר רב יהודה (גיטין לח:), כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר בענין עבדים כנענים (ויקרא כה מו), 'לְעוֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ', ואין רשות לשחררם. מתרצת הגמרא: לְדַבֵּר מִצְוַת שְׂאֵנִי – שונה שחרור זה שהיה לצורך מצוה. מקשה הגמרא: הרי מצוה הפאה בעבירה היא, מה עדיפות יש לבטל מצוה האחת על פני חברתה. מתרצת הגמרא: מִצְוַת דְּרָבִים שְׂאֵנִי, ששחררו לצורך זיכוי הרבים שיצאו ידי חובתם בקדושה, ומצוה של רבים עדיפה על של היחיד.

מסקנת הגמרא: וְלִית הַלְכָתָא בְּכָל הַנִּי שְׂמַעְתָּתָא – אין הלכה ככל אלו השמועות שאמרו האמוראים לעיל (מז:), אֵלָּא כִּי הָא דְאָמַר רַב נַחֲמָן, קָמֵן שַׁעֲדִיין לֹא מִלְּאוּ לוֹ שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים וַיּוֹם אַחַד, תִּיּוּדַע לְמִי מְבָרְכִין – שידוע ענין הברכה שהוא הידור ורוממות הקב"ה, מְזַמְּנִין עֲלָיו.

הגמרא מביאה מעשה המוכיח על חריפותם של אבבי ורבא, מכך שכבר בקטנותם ידעו 'למי מברכין': אֲבִי וְרַבָּא כִּשְׁהוּ בְּקַטְנוֹתָם הָיוּ יִתְיָב קָמִיָּה דְרַבָּה – היו יושבים לפני רבה בסעודה. אָמַר לְהוּ רַבָּה, לְמִי מְבָרְכִין. אָמַרִי לִיה – השיבו לו שניהם, לְרַחֲמָנָא – מברכים לקב"ה. הוסיף רבה ושאלם וְרַחֲמָנָא הֵיכָא יִתְיָב – והיכן מקום שכינתו של הקב"ה. רַבָּא אַחֲוֵי – הפנה מבטו לְשָׁמַי טַלְלָא – כלפי הגג, כלומר שכינתו בשמים שמעל גג הבית. אֲבִי נִפְק לְבָרָא אַחֲוֵי כְּלָפִי שְׁמַיָּא – יצא מהבית לחוץ והפנה מבטו כלפי השמים עצמם. אָמַר לְהוּ רַבָּה, תְּרִוּוּיְכוֹ רַבְּנָן הוּיָתוּ – שניכם כשתגדלו תהיו תלמידי חכמים מובהקים, וְתִיַיְנו דְאָמַרִי אִינְשֵׁי – ומעשה זה הוא כדוגמא למאמר השגור בפי הבריות, בּוּצִין בּוּצִין מְקַמְפִּיָּה יָדִיעַ – כל דלעת ודלעת כבר בקטנותה לפי השרף היוצא ממנה בשעת חניטה, ניתן להכיר את איכות הפרי אם יהיה טוב, וכמו כן בבני אדם ממעשיהם בקטנותם ניתן לדעת כיצד יתנהגו לכשיגדלו.

35 שני תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת, ואסורה לאכול בקדשים
 36 עד שתביא קרבנה. אם היא מסופקת אם הפילה ולד ממש או
 37 שהפילה רוח שאינה מטמאת אותה, וכן אם היא מסופקת אם
 38 ראתה דם בימי נדתה ואינה חייבת בקרבן ובה או שראתה דם בזמן
 39 אחר וחייבת בקרבן, מביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואין
 40 החטאת נאכלת אלא נשרפת.
 41 הגמרא מביאה ראייה לחילוקו של רב אשי. מבארת הגמרא: וּמָנָא
 42 תִּימְרָא – מנין לנו לומר דְשָׂאֵי בֵּין לְשׁוֹן דִּינְרֵי' לְבִין לְשׁוֹן דִּינְרֵי',
 43 (דתינא) [דִּתְנַן] במשנה בכריתות (ח). הַאֲשֶׁה שְׁהָיוּ עָלֶיהָ כֶּסֶף הַמָּשׁ
 44 לִידוֹת, כלומר שהפילה חמש פעמים דבר שהוא ספק ולד המטמא
 45 טומאת לידה, ספק רוח בלבד שאינה נטמאת בו, או שיש עליה
 46 כֶּסֶף הַמָּשׁ יוֹבֵת – שחמש פעמים ראתה דם במשך שלשה ימים,
 47 ואינה יודעת אם היה זה בימי נדתה ופטורה מקרבן, או שהיה זה
 48 שלא בימי נדתה וחייבת קרבן וזה, מְבִיֵּא קֶרְבָּן אֶחָד עַל כָּל
 49 תַּמְשַׁת הַסְּפִיקוֹת, תור לחטאת ותור לעולה, וקרבות אלו אינם
 50 נאכלים אלא נשרפים, וְאוֹבְלָת בְּזָבְחִים, כיון שקרבן אחד מתירה
 51 לאכול בזבחים אף אם התחייבה בכמה קרבנות, וְאִין הַשְּׂאֵר עָלֶיהָ
 52 חוֹבָה – אינה חייבת להביא מספק את ארבעת הקרבנות האחרים,
 53 כיון שקרבנות אלו נשרפים ואינם נאכלים, ובקושי התירו לה
 54 להביא קרבן אחד כדי להתירה לאכול בקדשים. אִם הָיוּ עָלֶיהָ
 55 הַמָּשׁ לִידוֹת וְדָאוֹת, או הַמָּשׁ יוֹבֵת וְדָאוֹת, מְבִיֵּא קֶרְבָּן אֶחָד
 56 וְאוֹבְלָת מִיד בְּזָבְחִים, כיון שקרבן אחד מתירה לאכול בקדשים,
 57 וְהַשְּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה – חייבת להביא את ארבעת הקרבנות האחרים
 58 שהתחייבה בהם.
 59 ממשיכה המשנה: מַעֲשֶׂה שֶׁהִתִּיקַר מַחִיר הַקִּינִים, וְעַמְרֵי קִינִים
 60 בִּירוּשָׁלַיִם בְּדִינְרֵי זָהָב – במחיר שני דינרי זהב לשני קינים, אֶמְרַ
 61 רְבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הַמַּעֲזוּן הַזֶּה – לשון שבועה בבית המקדש,
 62 אִם אֲלֵין הֶלְלִיחָה, עַד שְׁיָהוּ הַקִּינִים נִמְכָּרִים בְּשְׁנֵי דִינְרֵין שֶׁל כֶּסֶף לְכָל
 63 קָן, כּדִּי שְׁלֵא יִתְעַבְכוּ הַנְּשִׂימ וְלֹא יִתְבַּלְּו מִפְּרִיָה רֹבִיָּה. וכדי
 64 לַגְרוֹם לְכָךְ שִׁירֵד מַחִירֵם שֶׁל הַקִּינִים, נִכְנָם רָבן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 65 לְבֵית דִּין וְלִמְדָה, הַאֲשֶׁה שְׁהָיוּ עָלֶיהָ הַמָּשׁ לִידוֹת וְדָאוֹת, או הַמָּשׁ
 66 יוֹבֵת וְדָאוֹת, מְבִיֵּא קֶרְבָּן אֶחָד, וְאוֹבְלָת בְּזָבְחִים, וכפי שהיה הדין
 67 יְדוּע קודם לכן, וְהוֹסִיף לְיֹמְדָה, שְׁאִין הַשְּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה, וכדעת
 68 רבי עקיבא בכריתות (ח).

1 מקשה הגמרא: וְאִימָא פְּרִימֵי – שמא נאמר שהתחייב לו פרוטה
 2 של זהב, ולא דינר. מתרצת הגמרא: פְּרִימֵי דְהִקְבָּא לֹא עֲבָדֵי אִינְשֵׁי
 3 – אין דרך בני אדם לעשות פרוטות של זהב, אלא כוונתו למטבע
 4 הזהב הקטן ביותר שירך בני אדם לעשות, שהוא דינר זהב.
 5 הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא: אם כתב לשון זָהָב
 6 בְּדִינְרֵין, אִין חִיבוּ פָחוֹת מִכֶּסֶף דִּינְרֵין כֶּסֶף, זָהָב, כלומר זהב
 7 בשווי שני דינרין של כסף. מקשה הגמרא: מנין שלשון 'דינרין'
 8 היינו דינרין של כסף, וְאִימָא – ומדוע לא נאמר ונפרש שגם 'דינרין'
 9 הכוונה לדינרי זהב, ומה שכפל את לשונו ואמר 'זהב בדינרין'
 10 היינו כיון דְהִקְבָּא פְּרִימֵי בְּדִינְרֵי דְהִקְבָּא קְאָטֵר – כוונתו היתה
 11 לשברים של זהב בשווי שני דינרי זהב.
 12 מתרצת הגמרא: אֶמְרַ אֲפִי, הִכְלַל בּוּחַ הוּא שִׁיר בְּעַל הַשְּׂטָר –
 13 המלוה, הבא לגבות בשטר, עַל הַתְּחַתְּנוּתָהּ, כיון שהמוציא מחבירו
 14 עליו הראיה, ואינו יכול להוציא מהלוה אלא כמשמעות הפחותה
 15 ביותר שבשטר, וכיון שלשון השטר יכולה להתפרש גם כשני
 16 דינרין של כסף, אין מחייבים אותו שני דינרין של זהב.
 17 מקשה הגמרא: (רישא דקתני כסף בדינרין אין פחות משני דינרין
 18 זהב כסף אמאי אימא כספא נסכא בתרי דינרי כספא קאמר). [אִי
 19 קְבִי – אם כך שבכל מקום אומרים שיד בעל השטר על התחתונה,
 20 רִישָׁא נְמִי – גם בברייתא הראשונה שהובאה לעיל (ספ) דשם
 21 מבואר שאם כתב 'כסף בדינרין' חייב דינרי כסף בשווי שני דינרי
 22 זהב, מדוע לא נפרש שהתחייב לו שברי כסף בשווי שני דינרין של
 23 כסף. וכן בברייתא השנייה, שאם כתב 'דהב דינרין' או 'דינרין דהב'
 24 נתן לו שני דינרין של זהב, מדוע לא נאמר שידו על התחתונה
 25 ואין לו אלא זהב בשווי שני דינרין של כסף].
 26 מתרצת הגמרא: אֶמְרַ רַב אֲשֵׁי, יש חילוק בין לשון 'דינרי' לבין
 27 לשון 'דינרין', וּבְרִישָׁא מדובר דְקַתְבַּ לְשׁוֹן דִּינְרֵי', שמשמעותם
 28 דינרי זהב, ואילו בְּרִישָׁא מדובר דְקַתְבַּ לְשׁוֹן דִּינְרֵין', וסתם דינרין
 29 משמעותם היא דינרין של כסף, ולא של זהב.
 30 אשה שילדה או הפילה, חייבת להביא כבש לעולה ותור או בן
 31 יונה לחטאת, ואם אין ידה משנת להביא כבש, מביאה שני תורים,
 32 אחד לחטאת ואחד לעולה, ושני תורים אלו מכונים 'קן'. ועד שלא
 33 תביא קרבנה אסורה לאכול בקדשים. וכן אשה שראתה דם במשך
 34 שלשה ימים רצופים, שלא בזמן נדתה, חייבת קרבן וזה, שהוא

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום חמישי עמ' א

15 אֶמְרַ לִיה רַבִּי אַבָּא, וְאִי לֹא אָתָּה, לֹא מְהִימְנִינָא – וכי אם לא יעידו
 16 כדברי לא אהיה נאמן, וְהָא כְּנִימָא לֵן שֶׁהֶמְלִיחָה אֶת תְּבִירוֹ בְּפִנֵי
 17 עֵדִים, אִינוּ צְרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, ומדוע איני נאמן לומר שפרעתני,
 18 אף ללא עדים. אֶמְרַ לִיה רַבִּי יַצְחָק נִפְחָא, אֶמְרַ אֶמְרַ, בְּהִתְיָא, בְּשִׂמְעָתָא
 19 דְמַר בְּבִירָא לִי – בהלכה זו אני סובר כפי שפסקת בעצמך את
 20 ההלכה, דְאֶמְרַ רַבִּי אַבָּא, אֶמְרַ רַב אֶדָּא בְּרַ אֶהֱבָה, אֶמְרַ רַב, לֹה
 21 הָאוֹמְרַ לְחִבְרֵי – למלוה, פְּרַעֲתִיךְ בְּפִנֵי פְּלוֹנִי וְפְּלוֹנִי, צְרִיף שְׂבִיבָאוּ
 22 אוֹתָם פְּלוֹנִי וְפְּלוֹנִי וְעִידוּ כְּדַבְּרֵינוּ, ואף שאם לא היה אומר כן
 23 מתחילה היה נאמן לומר שפרעו בינו לבינו, מכל מקום אחרי
 24 שאמר שפרע בפני עדים עליו להוכיח את דבריו, וכדברי רבי
 25 ש'צריך לברר'.
 26 [אֶמְרַ לִיה] רַבִּי אַבָּא, וְהָא אֶמְרַ רַב יְגִידֵל אֶמְרַ רַב, הִלְכָה בְּדַבְּרֵי רְבִין
 27 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁאִין צְרִיף לְבַרְר. ועוד, שמסתבר לפסוק כן,
 28 שהרי אף רַבִּי הָאוֹמְרַ שְׁצִיף לְבַרְר, לֹא

1 המקח שלו, מכל מקום אדם זה שאמר שיש לו שטר חייב להביאו
 2 כדי לזכות בשדה, כיון שהלה טוען שהוא החזיק בקרקע בגזילה.
 3 ואילו רבן שמעון בן גמליאל סובר שאינו צריך לברר את כל
 4 טענותיו, ודי בכך שיביא את עדי החזקה, ככל אדם שנאמן מכח
 5 עדות זו. ואף שאמר בתחילה שיש לו שטר, כיון שלא היה חייב
 6 לומר כן כדי לזכות בשדה, אינו צריך לברר ולהוכיח את טענותיו
 7 המיותרות, ולכן אמר שנידון בחזקה, כלומר, יכול להביא רק את
 8 עדי החזקה, ולזכות בשדה.
 9 הגמרא מביאה מעשה בענין זה של חיוב האדם לברר את דבריו:
 10 כִּי הָא – כמו מעשה זה שאירע. דְרַב יַצְחָק בְּרַ יוֹסֵף הָיָה מְסִיק בֵּיה
 11 זוּי – היה נושה מעות בְּרַבִּי אַבָּא, אֶתָּא לְקַמְיָה – בא רב יצחק בר
 12 יוסף לפני דְרַבִּי יַצְחָק נִפְתָּח לְתוּבַע אֶת רַבִּי אַבָּא, אֶמְרַ לוֹ רַבִּי אַבָּא
 13 פְּרַעֲתִיךְ בְּפִנֵי פְּלוֹנִי וְפְּלוֹנִי. אֶמְרַ לִיה רַבִּי יַצְחָק נִפְחָא, אִם כְּדַבְּרֵיךְ,
 14 יָבֹאוּ – עליך להביא את אותם פְּלוֹנִי וְפְּלוֹנִי, וְעִידוּ כְּדַבְּרֵיךְ.

ורבנו תם פירש בתשובתו דנסכא גריעא. ובין הבא ובין בחבותרו (ק, ב) פריך: ואימא נסכא,
מבא דיד בעל השטר על התחנתה. וקשה בדפרישית. ואומר רבי: דנסכא חשיבא טובא, כיון
שכתב סתם — אימור דהיינו נסכא. דנסכתא כן רצה לומר, כיון שלא פירש המטבע. ושיעור
הזה לנסכא פחותה, [ואפשר] שהיו יודעים כמה היה. ולא תקשה הא דקאמר התם: פריטי
דכספא לא עבדי אינשי, והכא קאמר: באתרא
דלא סגי פריטי דכספא. התם הכי פריך: ואימא
פרטות של נחושת, ומשני: פריטי דכספא לא
עבדי אינשי, רכסף? הכתוב בשטר משמע שנסף
ממש הלזה לו, ולא שזה כסף. אבל הכא פריך:
ואימא פריטי — פירושו: מנעת ופונדינן ואיסרין
וכל שאר מטבע של כסף הפחותים ממדינא קורין
פריטי, ולא פריטי ממש. ומשני: דמדינא היא תנא
באתרא דלא סגי פריטי דכספא, שאין הולך
מטבע של כסף פחותה מדינא באותה מדינה. והך
סוגיא איתא נמי במנחות. * הכי רישא נמי —
פירש רבינו חננאל: רישא נמי — היינו ברייתא
קמייא: "כסף בדינרין" אין פחותין משני דינר
זהב כסף. וכן נראה לי. ואף על פי שהתלמוד רצה
לחלקו לשתי ברייתות, שאמר בכל אחת "תנו
רבנן". אף על פי שבתוספתא שלנו ברייתא ד"זהב
אין פחות ממדינא "זהב" שניה תחלה קודם הויא
דכסף — נראה דהייתא אינה שבתוספתא,
התלמוד היה יודע שכן היא מברייתא אחת
שניה. וכעין זה נראה לי בתחלת ראש השנה (ב),
(ב) שמחלק התלמוד ברייתא דתנו רבנן, ואף על פי
שהיא אחת. והכי פריך: אימא דהבא פריכא בתרי
דינרי דהבא. כיון שההובב דינרין, ודינרין "זהב" הן
דינרי זהב — כמו כן "זהב בדינרין" היא של זהב,
כיון שבהובב משתעני שטר. כי למה יש לומר שאין

פריטי דהבא לא עבדי אינשי — בשום אתרא. ודלמא בתרי דינרי דהבא פריכא קאמר
— כלומר, "זהב בדינרין" — תריוויהו הובב מיירי, אלא שזה מטבע ואיך היה הדבא
פריכא, והכי קאמר: דהבא פריכא בשוה שני דינרין זהב לזה פלוני מפלוני. אי הכי רישא
נמי — בין אדירך ברייתא קמייא דקתני: "כסף בדינרין" אין פחות מבשני דינרין ודבא
כסף — נימא יד בעל השטר כו, והוה לנו לפירש:
גרזאות כסף בשני דינר כסף. ובין דרך מתניתא
דקתני: "זהב דינרין" ודינרין דהב" אין פחות
משני דינרין זהב — נימא: אין פחות משוה שני
דינרין כסף זהב רישא דכתב דינרי — דמשמע
דינרי זהב, אבל "דינרין" סתם משמע של כסף.
ומנא תימרא דשאני בין לן דינרי לדינרין — שוה
דינרין של כסף זה של זהב. והתנן — במשלה
פרק קמא דברייתות: האשה שיש עליה ספק
חמש לירות — חמש פעמים הפילה, ספק רוח
ספק ולד. ספק חמש זיבות — כגון מקולקלת
למנינה, וראתה חמשה חדשים שלשה ימים
רצופים בכל חדש, ספק בימי נדה, ספק בתוך
אחד עשר יום שבין נדה לנדה שדום ימי זיבה
וחייבת בקרבן. מביאה קרבן אחד — לטירד
מטומאתה: תור לעולה ותור לחטאת. ואינו
נאכל. דחטאת העוף בא על הספק ואינו נאכל,
כדנפקא לן ממתניתין דרבי יוסי ברבי חנינא
במסכת נזיר (כט, א). ואין השאר עליה חובה —
שבקושי התירו להביא חטאת העוף על הספק,
כדי לטהרה מספק טומאתה, משום דהייתא
חטאת אולא לקבורה. וכיון דמיטזרא בקרבן
אחד, כדאמרינן במסכת כריתות — דומיא
דאשה טמאה דמדיחיא חמש טבילוח, ובטבילה
אתא מטהרת — ות לא מייתי חטאת מספק,
להביאו לבית הפסול, והשאר עליה חובה — ובגין שילדה לאחר מלאה. אבל על הלידה
שבתוך מלאה — נפטרת בקרבן אחד על שניהם. ומ"זאת תורת היולדת" נפקא לן בפרק
"אביבה מוחזיק בפרה" (בריות ט, ב). הפוען הוה — בבית המקדש נשבע. עד שעמרו
בדינרין — של כסף. כלומר, שיהא בוול. ואין השאר עליה חובה — טעמא דרבי שמעון
ורבי עקיבא דאמרי התם. תאמר על אחת ותפיטער, מפרש התם בפרק קמא
ועמוד

היא הדינרין זהב מאחר שכתב בשטר? ועוד, כמו "כסף בדינרין" שוה דינרי זהב, אם כן סתם
דינרין הן של זהב אמר אביי. יד בעל השטר על התחנתה — לכך יש לנו לומר שהדינרין
של כסף, אף על פי שיש זהב בשטר. אבל רישא דברייתא דתרויניה, אף על פי שיש בה נמי
דינרין, דמשמע נמי של כסף. וסתם דינרין של כסף הן — כל כמה דלא אמר "דינרין" אין
לומר שם שיהיו של כסף, ד"זהב דינרין" ו"דינרין זהב" מוכח בהויא שהדינר של זהב, ופריך:
רישא נמי, דקתני "כסף בדינרין" — דהוה של כסף שבלמא אי לאו סיפא, הוה אמינא טעמא
דרישא — ודסתם דינרין הם של זהב עד שיפרש דינרין של כסף או זוויה, אבל כיון דאמר
דינרין הם של כסף — אפילו כשמוכר בשטר של זהב, משום דיד בעל השטר על התחנתה ולא גרסין נמי
משמע אלא זהב. אבל "דינרין" משמע בין כסף ובין זהב, ולהכי מוקמינן הווא דסיפא בשל כסף —
משום דיד בעל השטר על התחנתה, כדמשני אביי. ולא גרסין בספרי: "אלא אמר רב
אשי", דלא קאתי לשנויי דאביי. ונראה לומר דאכולה ברייתא קמייא קאמר רב אשי דכתב "דינר" —
אפילו הכי "כסף דינר" רדינרי כסף? מוכח דינרין כסף קאמר, שאין לפרשו בענין
אחר מולא קאמר "בדינרי". דאי מודה רב אשי דברישא דקמייא לא מיירי בדכתב "דינר" —
אמאי מפלוני בין ביה ללא ביה? לילפוג בין "דינרי" ל"דינרין" אבל אי נראה לומר כן, כן
"כסף דינר" רדינרי כסף? לא היו דינרי כסף — כי זה לא היה דינור, ואין שום אדם כותב כן. אי נמי,
"דינרי כסף" רכסף דינר" בלא בית איכא לספוק, וחילוק, אף על פי שיש לנו לומר
המוציא מחבירו עליו הראיה ככל ספק ממון, שהרי יש ספק שתיקנו חלוקה, כי ההוא דרב אשי
דאמר בבכורות (מה, א): מנחה יורשין ומנחה לקוחות. ואפילו לא היו חולקים היבא דלא
תפס — היבא דתפס לא מפקינן מיניה. לשון רבינו יצחק.

דינרין הם של כסף — אפילו כשמוכר בשטר של זהב, משום דיד בעל השטר על התחנתה ולא גרסין נמי
משמע אלא זהב. אבל "דינרין" משמע בין כסף ובין זהב, ולהכי מוקמינן הווא דסיפא בשל כסף —
משום דיד בעל השטר על התחנתה, כדמשני אביי. ולא גרסין בספרי: "אלא אמר רב
אשי", דלא קאתי לשנויי דאביי. ונראה לומר דאכולה ברייתא קמייא קאמר רב אשי דכתב "דינר" —
אפילו הכי "כסף דינר" רדינרי כסף? מוכח דינרין כסף קאמר, שאין לפרשו בענין
אחר מולא קאמר "בדינרי". דאי מודה רב אשי דברישא דקמייא לא מיירי בדכתב "דינר" —
אמאי מפלוני בין ביה ללא ביה? לילפוג בין "דינרי" ל"דינרין" אבל אי נראה לומר כן, כן
"כסף דינר" רדינרי כסף? לא היו דינרי כסף — כי זה לא היה דינור, ואין שום אדם כותב כן. אי נמי,
"דינרי כסף" רכסף דינר" בלא בית איכא לספוק, וחילוק, אף על פי שיש לנו לומר
המוציא מחבירו עליו הראיה ככל ספק ממון, שהרי יש ספק שתיקנו חלוקה, כי ההוא דרב אשי
דאמר בבכורות (מה, א): מנחה יורשין ומנחה לקוחות. ואפילו לא היו חולקים היבא דלא
תפס — היבא דתפס לא מפקינן מיניה. לשון רבינו יצחק.

לפי הספרים גורסים "עד שיהיו בדינרין" ולא גרסין "בדינר של כסף", לא ידענו הכי פשיט מינה "דינרי" של זהב ודינרין של כסף, דלמא האי דקאמר "דינרי של זהב" גבי זהב —
תחמת דביקותה היא, אבל בלא דביקות יאמר לעולם "דינרין", ולא "דינרי". וסתם "דינרי" של כסף, עד שיפרט דינרי זהב. ולכך שנה גבי זהב "דינרי" וזהב] — שהוצרך לפרש שוה של
זהב ולבא דביקותה. אבל גבי כסף לא הוצרך לפרש שוה של כסף, ושנה "דינרין" סתם, לפי שאינו דרוק אפילו אם נפוך לומר כי כמו שאמר "חוד" בלא דביקות בלא תלמוד מביאם "חודים"
בלשון משנה — ואם כן בלשון תלמוד אי אפשר שיהו "דינרי" של כסף, שלאותם קורא חזי בלשון תלמוד, ולהכי קים ליה ש"דינרי" הם לשון זהב — הא ליכא למימר, שאם מטעם זה רוצה
להוכיח — למנא הביא מתניתין דכריתות (ת, א): ועוד, כיון שהביא ראייה ממנה — אם כן רוצה לומר שבלשון משנה שהיא עברי היא "דינר" של זהב ומצאתי בתורת כהנים "עד שיהיו בדינרין
של כסף". ולפי גירסת תורת כהנים מוכח שפיר, כיון ששנה "דינרי" גבי זהב ודינרין" גבי כסף, אף על פי ששניהם דבוקים. ונראה: לטעמי דגירסי ברישא "בדינרי" אחד — אין צריך לגרס
בסיפא "כסף", דהא לשון "בדינרי" הוא של זהב.

הכי גרסין: נכנס לבית דין ולומר האשה שיש חמש לירות עליה והוא חייב עליה חובה — וכן כתוב בכל הספרים הבא ובכריתות בפרק קמא
(שם). והכי איתא בתורת כהנים. אבל יש תימה: מאי ליהוי הבא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל דפליגי לפי גירסא זו אבות שמאי ואבית הלל, דתריוויהו מודו במגפלת יום שמונים ואחד
שחייבת על כל לידה ולידה? והכי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא פרק קמא דכריתות הכי אית להו, שישאר עליה חובה. אלא שרבי יוחנן בן נורי אומר: תאמר על האחרונה ותהא מותרת בקדשים.
פירושו: ותו ליכא למיחש שתהא סבורה ליפטור, דוואי האחרון אינו פטור את הראשון. אבל אם לא אמרה על האחרון — איכא למיחש שתהא סבורה שהראשון פטור אפילו לידה ולאחר
מלאה כמו במלאת, ואתי למפשע שלא להביא יותר. ורבי עקיבא לא חייש לפשיעה, ועל איהו שתאמר מותרת בקדשים. אבל לתריוויהו תשאר עליה חובה, ברישא דהא משנה דהבא.
ועוד, היכי מייתי מעשה לסתור? אי משום דמעיקרא הוה קיימי בדינרי זהב — דהיינו מעשה לסייע, דהא משמע שוה היה טעות שהיו מחמירין, כמו שמוכח הוולך, שרבן שמעון בן גמליאל
ביטל אותה חומרא ועוד: כיון שהיתה מותרת לאכול בקדשים — למה היו עומדים דינרי זהב, כיון שכיולות לאכול בקדשים: מיהו: יש לומר משום "כל תאחר" היו דוחקת.
ובספר

ובספר רבינו תם מצאתי במשנה כריתות במילתיה דרבן שמעון בן גמליאל: והשאר עליה חובה. ומתחלה היה כתוב "ואין השאר עליה חובה", ומחק "ואין". וכן היה נראה עיקר. אבל יש תימה, שבכל הספרים הוא כתוב "ואין", בין בכריתות בין בתורת כהנים בין בבאבא. עוד יש לדקדק: דלא גרסינן "ואין", דאי גרסינן ליה, כי מוקי טעמא דרבי עקיבא לפשיעה - לוקי טעמא דסבר רבין שמעון בן גמליאל, ולא שייך פשיעה לדידה. מיהו, יש להדות. כדמקאמר תאמר על אחת מהן - משמע שכולן חובה עליה. הגהה: ובפירוש אשכנזים ראייה כתוב: רבן שמעון בן גמליאל רבי יוחנן בן נורי רבי עקיבא מדמי להו לטבילתה, ופליגי אביית שמאי ואביית הלל. עד כאן.

רבעתים - היינו רובע דינר, כדפירש בקונטרס. והכי מוכח בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות י, ב) דקאמר: עשירית האיפה בפרוטה מנלן? דתנו רבנן: האומר "הרי עלי סלע" - יביא כבש, שאין לך דבר שקרב בסלע אלא כבש. ותנן: עמוד קנים בו ביום ברבעתים. ומדחס רומנא עליה דדל להוי חד משיתסר בסלע בו, ומדברעתים חד משיתסר בסלע - שמע מינה דהיינו רובע דינר. ונראה גרסו "רבעתים", ולא "רבעתים", מאחר שהיא רובע דינר כדפירשה. דאי גרסינן "רבעתים" - אם בן צריך לפרש דהיינו שתי רבעי חצי דינר, דהיינו נמי רובע דינר - חד לא היה שום חשבון. ועוד: דאמרנן לעיל בההוא פירקא (ט, א): גרין בזמן הזה צריך שיפירש רובע לקינו, אף על גב

ועמדו קינין בו ביום ברבעתים. פתוב מלמעלה וכו'. תנו רבנן: ילמד התחתון מן העליון באת אחת, אבל לא בשתי אותיות, כגון: "הנן" מ"הנני" ו"ענן" מ"ענני". מאי שנא שתי אותיות דלא? דלמא מיתרמי שם בן ארבע אותיות, והוה ליה פלגיה דשמיא, אי הכי, אות אחת נמו - דלמא מיתרמי שם בן שתי אותיות, והוה ליה פלגיה דשמיא אלא, שתי אותיות היינו מעמא - דלמא מיתרמי שם בן שלש אותיות, והוה ליה רובא דשמיא. אמר רב פפא: פשיטא לי, "ספל" מלמעלה ו"קפל" מלמטה - הכל הולך אחר התחתון. פני רב פפא: "קפל" מלמעלה ו"ספל" מלמטה, מאי? מי חיישנין לזבוב, או לא? תיקו. ההוא דהוה פתב ביה "שית מאה וזוזא", שלחה רב שרביא קמיה דאביו: שית מאה איסתרי וזוזא, או דלמא: שית מאה פריטי וזוזא? אמר ליה: דל פריטי, דלא פתבי בשמיא, דאסוכי מסקן להו ומשו

בדקו ברובע הוא. ובפרק קמא דכריתות (ת, א) מפרש רש"י שני קינין ברבעתים, ולפי זה יוכל להיות רבעתים. אבל אינו מיושב, דאם כן למד נטי שני קינין בשני רבעים: היה יכול לומר שלשה (או שני) קינין בשלשה רבעים אלא נראה דגרסינן ברבעתים, ופירושן קן ברובע. ובידנין חזב נמי - קן בדנין חזב, אבל בתורת כהנים מצא רבי "רבעתים" בשני יודין. וקשה לרבי מאה דאמרנן בפרק "הוציאו לו" (יומא נה, ב) במתניתין: רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד של חזב בלבד. ותני, רבי יהודה אומר: לא היו שפורות לקני חובה מפני התערבות. ופריך: ונישקול ארבע זוזי ונשדי במים, וזאת לישתרו. משמע דמי שני פרידין היינו שמונה זוזי, והתם משמע - חד משיתסר בסלע ואומר רבי: דהיינו ארבע זוזי פשיטי, דהיינו איסתריא. סלע מנינה, דהואי פלאג דוחא. אף על גב דאכתי הוה ליה למימר תרי זוזי, דהיינו ריבוע דוחא - לא דק, ונקיט לה שמא לפי הווקר שהיה ביניהם. ואכתי קשה לרבינו יצחק: דהתם קאמר כבש חטאת דקרב בסלע, הוא אמרינן בפרק בתרא דכריתות (כו, א): מפני מה לא נתנה תורה שיעור למחוסרי כפרה - שמא יזלו הטלאים, ואין להם תקנה לבלבד בקדשים. ופריך: הוא חטאת חזב דלא נתנה תורה שיעור. משמע התם דלא בעי סלע ויש לומר: דמוצא מן מובחר לחביא בסלע, דבעינן "מבחר נדריך" - מיוחד שבעירו, ולהכי הוי דבר הגון להביא סלע בתולה, אף על פי ששכר פחות. כדאמרנן בפרק בתרא דכריתות (שם) מדאמר רומנא איל בכסף שקלים - מכלל דכבש בן שנה בסלע. ועוד קשה לרבינו יצחק: דבפרק "איהוה מוקמן" (זבחים מט, א) אמר: חטאת בת דנקא, איהוה מעה, דנקא על שם של פדיון פטר חומר, דהיינו מעה ושמא דנקא לא דוקא. אי נמי, לכל הפחות דנקא, דהכי אמור רבנן: עין יפה - סלע, עין רעה - דנקא. ועוד יש להקשות מהא דאמר במנחות בפרק בתרא (ק, ב): "הרי עלי שור" בו, כבש - יביא הוא ונסכי בסלע. וליכא לתרתי הא דקאמר בחטאת בת דנקא חזבא סלע - שהנסכים משלימין לסלע, שהרי עשירית האיפה שיביא למנחת הכבש - בפירושה, כדקאמר התם, דהייך ישלם מן דנסכים בשלשה ועשרים חלקים של סלע: ועוד אומר רבי: דשיבוש הוא, דחטאת אינה טעונה נסכים כדאמר בעלמא (מנחות ז, ב). אלא הכי איכא לשנויי, כדפירשית. **אם** כן למד כתוב - פירש רבינו יצחק: דבשלמא אם צריך שיכתבו בשני מקומות קודם שיטה האחרונה, שאין ללמוד מן השטר עד שיכתבו שתי פעמים - אתי שפיר מה שכתובין פעמים מענין הראשון של שטר, דהיינו הלואה, ובענין השני שמדבר באחריות. אבל מאחר שלמדו מן התחתון לבדו - למד כתובין העליון: באחד מהן דיו **אם** כן למד כתוב העליון שאם תמוך בו - האי טעמא לא שייך בהא דאמר הכל הולך אחר התחתון (כדאמר). ואין למדין מן העליון כלום, ואם כתב למשה מנה - אין למדין מן העליון ומאתים אם נמחק קצת מן התחתון, ועוד, דאות אחת לא שייכא כלל להני גזוני. אלא מילתא באפי נפשיה היא, וקאי אחא דאמר כותבין שטר סכום המלוה פעמים, וקאמר: מה שרגלים לכלול בדברים בשטר - כגון שנות האנשים, כדאמרנן בממרא: כגון חן מונגי, שאם תמוחק אות אחת מן התחתון, ואפירוש רבינו חננאל כתוב: אם כן למד כתובין את העליון - משמע כדפירשית. הוא דלא קאמר: אם כן למד כתובין את התחתונה - לפי שהתחתונה עיקר. וכן פירש רבי, שלא הוצרך ליתן טעם למד כתובין התחתונה, שהרי כל טעם שיעשה בעליון יתקן על ידי התחתון, אפילו דבר שאין לומר שכן רצה לכתוב בעליון, ולכן כתובין התחתון, שאם יטעה - יתקן מתחתון, כי בשניהם לא יאזנו שיעשה. **אבל** לא משתי אותיות - פירש רשב"ם: אלא יתן למי ששמו כן, ששתי אותיות לא חסר הסופר. ומשמע שלא היה מעמידו בנמחק האות. ואתא שפיר לספרים דגרסי במתניתין "שאם לא כתב אות אחת" בו, אבל לספרים דגרסי במתניתין "שאם תמוחק" - אין לפרש כן, דהא משמע דקאי אמתניתין, דקנתי: שאם תמוחק אות אחת בו, ואת אחת דמתניתין נמי אין לפרש אלא כפי ברייתא זו. ואומר רבי: דבגריסא זו צריך לפרש דבנמחקו שתי אותיות מיירי, דכולי האי לא גמרינן מעליון, ולא יגבה כלל, ואף על גב דאי לא אהדר לדיבוריה לא הוה ספלין ליה במאי דלא כתב אלא חדא ויזמא, מכל מקום נמחק וכתב - גרע מהיכא דלא נכתב כלל. ודיקון דשתי אותיות שבעליון אין נכירות בו - שמא לא החזיר דבריו אלא לשנות השם, מאחר דחזוין ביה ריעותא בשתי אותיות.

(הגהה): בתוספתא תניא: לעולם התחתון ילמוד מן העליון, באות אחת ולא בשתי אותיות. ונראה לרבינו יצחק: דבחרת "וקינא מנידה" מיירי, דמחלקין במקושר. וצריך עיון, עד כאן הגהה: **דלמא** מיתרמי שם בן שלש אותיות - תימה: היכא דלא הוי רובא מיהא, אמאי לא למוד? ומדקאמר ולמא מיתרמי בו - משמע דמשום דך חששא ספלין בכולהו, ותימה הוא ליגזור באחרניין ולהפסידו משום דך חששא. **ספל** וקפל - פירש רבינו תם: ספל - ס' פלגי, כמו שלשים חצאין דלעיל בימי שמת" (קמח, א) - חצאי סלעים. קפל - ק' פלגי. רבינו תנא, והוא דלמא מיתרמי שתי לשונות: ספל - ספל כדפירש הקונטרס. קפל - כלי אחד ששמו כן, ועוד לשון אחד פירש: ספל - סאה ופלגא, קפל - קב ופלגא. **אסוכי** - מסכי - לשון מנין, כמו: סך מקרי דרדיק (לעיל ב, א). סך קירי פלסתר (עבודה זרה יא, ב).

32 לומדים אותן מהעליון אינו מחשש שיהיו מחצית מהשם, אלא
 33 הֵינּוּ מְעַמָּא, דְּלִמָּא מִיתְרַמֵּי שָׁם בְּן שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, וְהָוּה לִיּהּ רוּבָא
 34 דְּשָׁמָא - ושתי אותיות הן רוב השם, ואי אפשר ללמוד את רוב
 35 השם מהעליון, וכיון שבמקום שצריך ללמוד שתי אותיות יכול
 36 להודמן מקרה שילמדו את רוב השם מהעליון, הדין הוא שאין
 37 לומדים כלל שתי אותיות, ואף אם אינן רוב השם, אבל כשחסרה
 38 רק אות אחת, שאפילו בשם בן שתי אותיות אינה אלא מחצית
 39 מהשם ולא רובו, לומדים את התחתון מהעליון.
 40 הגמרא מביאה נידון שיש בו סתירה בין התחתון לעליון: אָמַר רַב
 41 פְּפָא, פְּשִׁימָא לִי, שאם כתוב 'פְּסַל' מְלַמְעֵלָה, שפלוני הפקיד אצל
 42 פלוני ספל, וכתוב בו 'קְפַל' מְלַמְעֵלָה, שהפקיד אצלו דבר שמקפלים
 43 אותו, והיינו בגד, הֶפֶל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן, והייב לו בגד, ולא ספל.
 44 כְּעֵי רַב פְּפָא, אם כתוב בו 'קְפַל' מְלַמְעֵלָה, וְסַפַּל' מְלַמְעֵלָה, מֵי
 45 חִישִׁינָן לְרִבּוּב שמוחק חלק מהאות, ובאמת היה כתוב גם למטה
 46 'קַפַּל', והרוב מוזק את רגלה של הקוף ונעשתה סמ"ך, והולכים
 47 בזה אחר העליון, כיון שיתכן שאף למטה היה כתוב כן, או שלא
 48 חוששים לכך, אלא הולכים אחר התחתון שכתוב בו ספל. אומרת
 49 הגמרא: תִּיקוּ - תעמוד שאלה זו בספק, ואין לה פשיטות, והדין
 50 הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
 51 הגמרא מביאה מעשה בשטר שנכתבה בו לשון מסופקת: הָוּא -
 52 מעשה בשטר מסויים, דְּהָוּה קְתַבְּ בֵּיהּ שְׁחִיב פְּלוּנִי לְפְלוּנִי 'שִׁית
 53 מָאָה, וְזוּזָא' - 'שש מאות, וזוז', ויש ספק לאיזו מטבע היתה הכוונה
 54 ב'שש מאות'. שְׁלָחָה רַב שְׂרָבְיָא קַמֵּיהּ דְּאַבְיִי, וביאר את צדדי
 55 הספק, האם מפרשים את לשון השטר כ'שִׁית מָאָה אִיסְתִּינִי, וְזוּזָא'
 56 - שש מאות 'סלעים', שכל אחד שוה עשרים וחמשה זוזים, ועוד
 57 זוז אחד, או דְּלִמָּא 'שִׁית מָאָה פְּרִימִי, וְזוּזָא' - שש מאות פרוטות,
 58 שהם מטבע קטן ביותר, ועוד זוז אחד.
 59 אָמַר לִיהּ - השיב לו אביו, דַּל פְּרִימִי - הוצא מספקך את האפשרות
 60 שכוונתו לשש מאות פרוטות, כיון דְּלֵא קְתַבֵּי בְּשִׁטְרָא - לא
 61 כתובים בשטרות מניין כזה, דְּאַסּוּכִי מִסְכָּן לְהוּ - מסכמים את
 62 הפרוטות יחד,

1 וְעָמְדוּ קִינִין בּוּ פִּיּוּם בְּמַחִיר שֶׁל דִּינָר כֶּסֶף ל'קו' של
 2 שני תורים, פחות ממה שנשבע רבן שמעון בן גמליאל שיהיה
 3 מחירן. ועל כל פנים מלשון המשנה מוכח ש'דינרי' היינו דינרי
 4 זהב, כפי שהיה מחיר הקינים בתחילה, ו'דינרין' היינו דינרים של
 5 כסף, כפי שנשבע רבן שמעון בן גמליאל שלא ילין עד שיהיה
 6 מחירם כך.
 7 שנינו במשנה: קְתוּב מְלַמְעֵלָה וְכוּ' מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה
 8 מאתים ומלמטה מנה, הכל הולך אחר התחתון. אם כן למה
 9 כותבין את העליון, שאם תמחק אות אחת מן התחתון ילמד מן
 10 העליון:
 11 הגמרא דנה כמה אותיות החסרות בתחתון אפשר ללמוד
 12 מהעליון: תְּנוּ רַבָּנִין, וְלִמָּד הַכְּתוּב בְּחֵלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַשֹּׁטֵר מִן
 13 הַכְּתוּב בְּחֵלֶק הָעֵלְיוֹן, רק באופן שנמחקה אות אחת בתחתון, אֲבָל
 14 לֹא ילמד התחתון מהעליון פְּשִׁי אוֹתִיּוֹת. כְּגוֹן שִׁישׁ שִׁינּוּי בִּשְׁם
 15 הַמְלוּחָה או הלוה, ונשאר למטה לאחר מחיקת אות אחת השם
 16 'הָקֵן', יש ללמוד את האות החסירה מהשם 'הָנְנִי' הַכְּתוּב לְמַעְלָה.
 17 וְכֵן אִם נִשְׁאַר לְמַטָּה הַשֵּׁם 'עָנָן' יש ללמוד את האות החסירה
 18 מְהַשֵּׁם עָנְנִי שְׁכְּתוּב לְמַעְלָה. אֲבָל אִם נִמְחַקוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן
 19 שְׁכְּתוּב לְמַטָּה רַק 'חן' או 'ען', אִין לּוּמְדִים מִהָעֵלְיוֹן שֶׁהַשֵּׁם הוּא
 20 'חנני' או 'ענני'.
 21 מקשה הגמרא: מֵאֵי שְׁנָא אופן שנמחקו שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, דְּלֵא לּוּמְדִים
 22 את העליון מהתחתון, לכאורה הטעם הוא דְּלִמָּא מִיתְרַמֵּי - שְׁמָא
 23 יודמן שיהיה זה שָׁם בְּן אֶרְבַּע אוֹתִיּוֹת, וְאִם יִמְחַקוּ שְׁתֵּי
 24 אוֹתִיּוֹת הָוּה לִיּהּ פְּלִגְיָה דְּשָׁמָא - נמצא שחסר מחצית מהשם, ולא
 25 מסתבר ללמוד חצי מהשם הַכְּתוּב לְמַטָּה מִהָעֵלְיוֹן, ולכן אף
 26 במקום ששתי אותיות אינן מחצית מהשם, וכגון בשם ארוך יותר,
 27 אין למדים שתי אותיות. וקשה, אִי הָכִי בְּמַחִיקָת אוֹת אַחַת נְמִי
 28 שִׁיךְ חֲשַׁשׁ זֶה, דְּלִמָּא מִיתְרַמֵּי שָׁם בְּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְאִם תִּמְחַק אוֹת
 29 אחת ויצטרכו ללומדה מהעליון, הָוּה לִיּהּ פְּלִגְיָה דְּשָׁמָא, ומדוע
 30 אמרה המשנה שאות אחת אפשר ללמוד מהעליון.
 31 מתרצת הגמרא: אֲבָל, באופן שנמחקו שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַטַּעַם שֶׁאִין

אגרות קודש

ביה, ג' כסלו, תשי"ח
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ רב פעלים מלאכתו מלאכת שמים שמואל שי

שלום וברכה!

...שמחתי לקרות במכתבו, ע"ד האפשריות דהשתתפות תלמידי בהתועדות דיום הבהיר
 י"ט כסלו, והרי מכאן עד אז די זמן להכנה מתאימה כלשונו במכתבו, וזכות הרבים מסייעתו
 לתוספת סייעתא דשמיא להצליח בזה, ואפשר יש מקום לצרף לזה גם מושפעינו בעבר, ועי"פ הפתגם
 הידוע בפעולת התועדות חסידותית, כדאית השתדלות ויגיעה בזה, כיון שעת רצון היא ושעת
 הכושר להתרשמות באופן שתהיי פעולתה ניכרת לכמה שבועות וחדשים לאחר זיה, וכמו שראה
 במוחש גם בעבר.

ויהי רצון שזכות בעל השמחה דיום הבהיר י"ט כסלו תעמוד לכ"י בתכ"י הצלחתי בענינים
 הכללים ובענינים הפרטים שבכלל זב"ז תלוי וביחוד באלו שחינונו בכשרון לחינוך והשפעה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

59 'פרדיסא', שהרי אחרי שמחק את רוב האות בי"ת והשאיר רק את
60 החלק הימני שלה שנראה כו"ו, נעשה רווח בין האותיות, כַּפְתִּיה
61 - כפתו על העמוד להכותו, וְאֹדְרִי - הודה הלוקח שזיף את
62 השטר.
63 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זיופי שטרות: הֵהוּא שטר דְּהֵנָה
64 כְּתִב בִּיה שפלוני קנה את מְנָת - חלקם בקרקע של רַבּוּבִין וְשִׁמְעוֹן
65 אֲחֵי - האחים, הֵנָה לְהוּ אָחָא דְשִׁמְיָה אֲחֵי - היה לאותם ראובן
66 ושמעון אח נוסף ששמו 'אחי', אָלּוּ הַלּוּקָח וְכִתְבּ בִּיה וְי"ו - הוסיף
67 לפני המילה 'אחי' שהיתה כתובה שם, את האות וי"ו, וְשִׁנְיָה -
68 ועשה מהמילה 'אחי' את המילה 'אָחֵי', ונמצא כתוב בשטר
69 שקנה את חלקם של 'ראובן ושמעון ואחי', כלומר את חלק שלשת
70 האחים שבקרקע. אָתָא לְקַמְיָה דְאַבְיָי, אָמַר לִיה לַלּוּקָח, מַאי טַעְמָא
71 דְחִיק לִיה עֲלָמָא לְחָא וְי"ו בּוֹלִי חָא - מדוע דחוק כל כך המקום
72 לאות וי"ו הכתובה לפני 'אחי', שכיון שכתבה בזיוף הוצרך
73 לדחוקה בין המילים. כַּפְתִּיה - כפתו על העמוד להכותו, וְאֹדְרִי -
74 הודה הלוקח שזיף את השטר.
75 הגמרא מביאה מעשה בזיוף חתימות העדים שבשטר: הֵהוּא שְׁמַרְא
76 דְהֵנָה חָתִים עֲלֵיה - שהיו חתומים עליו כעדים רְבָא, וְרַב אָחָא בְר
77 אֲדָא. אָתָא לְקַמְיָה דְרַבָּא, וכיון שזיף היטב את החתימות אָמַר לִיה
78 רבא, אֲבָן דִּין חֲתִימוֹת דְרַב אֲדָא וְי"ו חָא - זאת חתימת ידי, מִיהוּ - אבל
79 לא יתכן שאני חתמתי כאן, כיון דְקַמְיָה דְרַב אָחָא בְר אֲדָא, לֹא
80 חֲתִימִי לִי מְעוּלָם - מעולם לא חתמתי לפני רב אחא בר אדא, אלא
81 תמיד כיבדתיו לחתום תחילה כיון שהיה וקן. כַּפְתִּיה - כפתו רבא
82 על העמוד להכותו, וְאֹדְרִי - והודה שזיף את חתימותיהם של רבא
83 ורב אחא בר אדא. אָמַר לִיה רבא לאותו זיפן, בְּשִׁלְמָא דִּינִי, וְיִפְתָּה
84 - את חתימתי אני יכול להבין שהצלחת לזיף, אָלּוּ את חתימתו
85 דְרַב אָחָא בְר אֲדָא, דְרַתִּית דִּיה - שידיו רועדות, ואותיות חתימתו
86 אינן מסודרות אלא פורחות לפי רעידת ידו, חִיבִי עֲבָדְתָּ - כיצד
87 עשית זאת. אָמַר לו הוייפן, אֲנָחִי דְרַב אֲמַצְרָא - הנחתי את ידי על
88 החבל שקשור לרוחב תנור, כיון שהרצוה לעבור את הנר על גבי
89 קרש קטן המונח שם אוחו בחבל, והחבל רועד מחמת המים, וכך
90 רעדה ידו כשחתם. וְאָמַר לִיה - ויש שאמרו דְקַם אֲמִרְנָא - שעמד
91 הזיפן על הכלי ששואבים בו מים מהבור, שהוא רועד, וְכַתְבּ את
92 חתימתו של רב אחא בר אדא:

משנה

93 משנתינו מבארת באיזה אופן רשאים העדים למסור שטר חתום
94 לאחד מבעלי הדברים, אף שאין שני הצדדים הנוגעים בדבר
95 נמצאים לפניהם. וכן יבואר בה מי הוא שמשלם את שכר הסופר.
96 פוֹתְבִין גַּט לְאִישׁ - לבעל, והותמים בו העדים ומוסרים אותו לבעל,
97 אָף עַל פִּי שְׂאִין אֲשֶׁתוּ עִמּוֹ, כיון שהוא יכול לגרשה בעל כרחו
98 ואינו צריך לכתוב את הגט מדעתה, ויגרשה מתי שירצה.
99 וְכֵן כּוֹתִים את ה'שטר' - שטר שהאשה כותבת בו שקיבלה
100 מבעלה את דמי כתובתה, לְאִשָּׁה, אָף עַל פִּי שְׂאִין בְּעֵלָה עִמָּה, כיון
101 שאין הבעל מפיסד בכתיבה זו, אלא היא בלבד, ועליה להיזהר
102 בשטר זה שלא יבוא ליד בעלה קודם שיפרע לה את כתובתה.
103 המשנה מבארת מתי נאמרו דינים אלו: וְכַלְבֵּד שְׂיָהָא הסופר וכן
104 העדים מְבִידִין, כלומר, מכיר את שמות הבעל והאשה שהוא כותב
105 בגט או בשובר, שאם לא כן יש לחשוש שיכתוב הבעל גט לשם
106 אשה אחרת ויתנוג לה, או שהאשה תכתוב שובר לבעל אחר,
107 ותתן לו.
108 אמרת המשנה דין נוסף: וְהַבְּעַל המגרש את אשתו, הוא נוֹתֵן את
109 הַשְּׂכָר לסופר הכותב את הגט, וכטעם שיבואר בגמרא (ספד), וכן
110 נותן את השכר של כתיבת השובר של פרעון הכתובה, שהרי שטר
111 זה נכתב לטובתו, שלא תחזור האשה ותגבה ממנו את כתובתה
112 פעם נוספת.

1 וּמְשַׁנְיָ לְהוּ זִוְיָ - ומונה אותם כזוים שלמים, שכל מאה תשעים
2 ושתיים פרוטות הן זו, ובמקום שש מאות פרוטות יכתוב שלשה
3 זוים ועשרים וארבעה פרוטות. מַאי אָמַרְתָּ - מה האפשרויות
4 שאפשר לומר, או שכונתו לשית מָאָה אִיִּתְרִי וְזוּזָא - שש מאות
5 סלעים ועוד זו, או שכונתו (לשית מָאָה זִוְיָ וְחַד זִוּזָא - שש מאות
6 זו, ועוד זו), מסיים אביו ואומר: יָד בְּעַל הַשְּׂכָר עַל הַתְּחַתְּנוּתָה,
7 שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו גובה שש מאות סלעים
8 שהם מטבעות גדולים יותר, אלא רק שש מאות זוים, ועוד זו.
9 הגמרא מביאה מימרא של אביו בענין זיוף שטרות: אָמַר אַבְיָי, חָא
10 מַאן דְקָעִי - מי שרוצה לְמַחֵי חֲתִימוֹת דִּיה כְּבִי דִינָא להראות לבית
11 דין את חתימת ידו על נייר חלק, כדי שיוכלו להשוותה לחתימה
12 שחתם על שטר אחר, ולראות שאכן זו חתימתו האמיתית, לֹא
13 לְחָוִי - לא יראה את חתימתו על ידי שיחתום בְּסוּף מְנִילְתָא - בסוף
14 קלף ריק, דְלָמָא מְשַׁכַּח לָהּ - שמא ימצאנה אַחַר שהוא אדם רע,
15 וְכִתְבִיב דְמַסְיָק בֵּיה זִוְיָ - ויכתוב מעל חתימתו שהוא נושה ממנו
16 בחתום משה, וְחֲתִימוֹתוֹ שִׁלְמַטָּה תְּחִיבֵנו אִף שֶׁאִין שֶׁם עֵדִים, דְהִנְגֵן
17 בַּמַּשְׁנָה להלן (קעה), הוֹצִיא עֲלָיו הַתּוֹבַע שֶׁטֶר בְּכִתְבֵי יָדוֹ - בחתימתו
18 של הנתבע שְׁהוּא חֲתִיב לוֹ מַמּוֹן, גּוֹבֵה מְנַכְסִים בְּגִי חוֹרִין - נכסים
19 שבדי הלה עצמו, ויבוא לידי הפסד, ולכן לא יחתום במקום כזה
20 שאפשר לזיף שטר מעל חתימתו.
21 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הֵהוּא גּוֹבִינָא - מעשה במוכס
22 יהודי, דְאָתָא לְקַמְיָה דְאַבְיָי, אָמַר לִיה הַמוֹכֵס, נִחְוִי לִי מִר חֲתִימוֹת
23 דִּיה - יראה לי אדוני את חתימת ידו על גבי שטר, דְכִי אֲחֵי רְבָנִין
24 - כדי שכשיבואו בני הישיבה להעביר את המכס, מְהוּ לִי - יראו
25 לי את חתימת ירך שאתה מבקש שאוותר להם על תשלום המכס,
26 וּמְעַרְבָנָא לְהוּ בְלֹא מְכָסָא - ואעבירם ללא תשלום המכס. אֲחֵוֹי לִיה
27 - רצה אביו להראות לו את חתימתו בְּרִישׁ מְנִילְתָא - בראש הקלף,
28 הֵנָה קָא נְגִיד בֵּיה - היה אותו מוכס מושך את הקלף כדי שיחתום
29 אביו בסוף הקלף, ויוכל לזיף על גביו שטר חוב על אביו. אָמַר לִיה
30 אביו, כְּבָרִי קְדָמוּךְ רְבָנִין, שאמרו שלא לחתום בסוף הקלף מחשש
31 לזיוף.
32 הגמרא מביאה דין נוסף בכתיבת השטר, מחשש לזיוף: אָמַר אַבְיָי,
33 אדם שכותב סכומי כסף בשטר, מְתַלָּת - משלש וְעַד עֶשְׂרִי, כגון
34 שלשה מחבירו שלש מטבעות או יותר, עד עשר, לֹא לְכַתְבּ
35 מספרים אלו בְּסוּף שְׂיָהָה - שורה, שהרי נשאר גליון ריק אחרי
36 סיום המילה, ויש לחשוש דְלָמָא מְזִיף חֲתִיב את האותיות יו"ד
37 ומ"ה ברוח שנשאר אחרי המילה, ומהמילה 'שלש' יעשה
38 'שלשים', וכן מ'ארבע' יעשה 'ארבעים', וכן על דרך זו עד עשר.
39 אך בכתיבת 'אחד עשר' אין לחשוש, שהרי אם ירצה לזיף
40 ולכתוב 'אחד ועשרים' יצטרך להוסיף את האות וי"ו לפני
41 ה'עשרים', וכיון שצריך לדחוק ולהוסיפה בין המילים, יהיה זיופו
42 ניכר.
43 ממשיך אביו: וּמְכַל מְקוּם אִי אִיִּתְרִמִי לִיה - אם הזדמן לו לכתוב כן
44 בסוף השורה, נִיִּתְרִיָּה לְדוּבְרִיה - יחזור על דבריו, כלומר על מילה
45 זו של הסכום, תְּרִין, תְּלָתָא וְיָמֵי - שתיים או שלש פעמים, ובאופן
46 זה אִי אֲפָשֵׁר דְלֹא מִיִּתְרִמִי לִיה - שלא יזדמן לו לכתובה לפחות
47 פעם אחת בְּאֲמַצְעֵי שְׂיָהָה, שאז אי אפשר להוסיף עליה כלום, ואף
48 אם יזיף למעלה, הרי למדים מהתחתן, כמבואר במשנתנו (ספד)
49 שכשיש סתירה בסכום בין העליון לתחתון הולכים אחר התחתון.
50 הגמרא מביאה מעשה בזיוף שטרות: הֵהוּא - מעשה בשטר מקח,
51 דְהֵנָה בְּתִיב בֵּיה 'תִּלְתָא בְּפַרְדִּיסָא' - מכרתי לפלוני שלישי מהפרדס
52 שיש לי בתוך הגינה. אָלּוּ - הלך הלוקח וּמְחַקֵּיה לְגִינְה דְבִי"ת,
53 וְכִרְעִיה - מחק את הרגל ואת רוב הגג של האות בי"ת, עד שהיתה
54 נראית כאות וי"ו, וְשִׁנְיָה וְזִפְרִיָּסָא - ושינה את המילים 'תילתא
55 בפַרְדִּיסָא', ל'תילתא ופַרְדִּיסָא', ומשמעות הלשון היא שמכר לו
56 שלישי בגינתו, ומלבד זה את כל הפרדס שלו. אָתָא לְקַמְיָה דְאַבְיָי
57 - בא הדין לפני אביו, אָמַר לִיה אביו ללוקח, מַאי טַעְמָא רִוּיָּה לִיה
58 עֲלָמָא לְחָא וְי"ו - מדוע יש רווח גדול בין האות וי"ו למילה

איטרי = סלעים. יד בעל השטר על התחנתה — ולית ליה אלא איטרי, דאינו כל איטריא פלגא דחוצא, כך פירש רבינו חננאל. ונראה לי דחוי יקבל, דאיטריי הוו סלעים, ויש בכל אחד ארבעה דינרין. אבל אסתירא פשיטי — אינהו דאי הוו פלגא דחוצא, דהיינו סלע מדינה, כדאמרין בבבא קמא (לו, א) גבי התוקע לחבירו, בעובדא

ומשוי ליה זוזי — תימה: זוזי נמי משוי איטרי, דמסכי להו באיטרי. אם כן לית לן למימר מהאי טעמא שית מאה זוזי, אלא שית מאה איטרי, שגדולים יותר ויש לומר: דחוי רגילים לכתוב בשטרות אף על פי שיש מטבע גדול ממנו, כדאשכחתי בוזי צורי, דקאמר בכל מקום ארבע זוזי, ולא חשבינן להם בסלעים. ופירוש רבינו חננאל, שפירש דאיטרי היבין

דחנן בישא. אפר אביי לא אחוי איניש חתימת ידיה בו' — אדם שצריך לכתוב חתימת ידו על קלף ולהשליך לבית דין כדי שיכירו בית דין חתימתו, כי ההיא דאמרין בכתובות בפרק "האשה שנתארמלה" (כא, א), כגון ראוון ושמעון שהיו חתומין בשטר, ומת שמעון, ואין מי שיכיר חתימת שמעון אלא ראוון ואחד מן השוק. ואמרין התם שיכתוב ראוון כתב ידו וישליכהו לבית דין, ובית דין מקיימין חתימת ידי ראוון הכתוב בשטר מכתב ידו שהשליך בבית דין, ואין צריך ראוון להעיד על כתב ידו בשטר: "זה כתב ידי", ובאין ראוון ואחד מן השוק ומעיד על חתימת שמעון. ואמר אביי כשיחתום ראוון להשליך לבית דין — לא יחתום בסוף הקלף, אלא בתחלתו. שלא ידא חלק מלמעלה, שמא ימצאו אדם רע ויכתוב בחלק שלמעלה מחתימתו: "אני החתום ליתי מפלוני כך וכך ממוך", ותנן הוציא עליו כתב ידו בו', והיינו חתימת ידו, כדתנן (גיטין עא, ב) כתב סופר ועד כשר. ואמר רבי ירמיה: חתם סופר שנינו. מובינא — מוכס, וישראל היה. כי הלפי רבנן — ותשלח כתב ידך למחול המכס, אמחול לך. הוה גניד — מושך בקלף כדי שיחתום אביי מלמטה. אפר אביי מתלת ועד עשר לא לכתוב בסוף השפה — דמזיף וכתב לתלת "תלתין", ולארבע "ארבעין", ולחמש "חמשין", וכן עד עשר יכתוב לעשר "עשרין". אבל אחד עשר אינו יכול לזוּיף, דצריך למכתב "אחד ועשרים", וכי כתב בין אחד עשר וי"ז — נראה דחוק, ומיכרז, וזי איתריבי ליה — ארבע או חמש בסוף שיטה. ליהדר — ולדכריה להאי סכומא עד דמיתרמי ליה באמצע שיטה. דאפילו אם זיזף וכתב — אין למדן אלא מן החתחתן, כדקתני מתניתין. הווא דהוה כתב ביה תילתא כפרידיסא, כך היה כתוב בשטר: "ובינת לפלוני בגינתא דאית לי תילתא כפרידיסא. אול הלוקח מחקיה לגגיה דביית מכאן ומכאן, ושוויה "כפרידיסא", ואמר ליה: מכרת לי תילתא דיגנתא, וכל הפרדס כולו, והא שטר. הווא שפרא דהוה כתוב ביה מנת ראוון ושפעין אחי

ליה זוזי — תימה: זוזי נמי משוי איטרי, דמסכי להו באיטרי. אם כן לית לן למימר מהאי טעמא שית מאה זוזי, אלא שית מאה איטרי, שגדולים יותר ויש לומר: דחוי רגילים לכתוב בשטרות אף על פי שיש מטבע גדול ממנו, כדאשכחתי בוזי צורי, דקאמר בכל מקום ארבע זוזי, ולא חשבינן להם בסלעים. ופירוש רבינו חננאל, שפירש דאיטרי היבין ליה, והן פחותין מזוזי, כדאמר: איתסרא פלגא דחוצא — לא נהירא, ד'מאי אמרת' אינו מתקיים בשום מקום. אלא נראה לרבי כרבינו שמואל בן מאיר, מתוך הלשון דקאמר "מאי קאמרת", דמשמע — דהא ליכא למימר, כמו: מאי אמרת לסטים מזויין בו' (קדושין יא, א), ולספרים דגרסי: אלא מאי איכא למימר, אי שית מאה איטרי חוצא אי שית מאה זוזי חוצא די בעל השטר על התחנתה — לפי אותן ספרים יוכל בטוב לפרש דאיטרא בעיר מחזא, והוה דני זוזי חוצא צורי. מיהו, רבינו חננאל גרסי: מאי אמרת שית מאה איטרי חוצא, די בעל השטר על התחנתה. ורבינו חם היה גריס בסוכה (כב, ב), וזוהו מלעיל באיטרא מלחתה. ומפרש: זוזי חצמא בראש החר שהוא גדול, דומה לאיטרא שהוא קטן לעומד למטה. לא לכתוב בסוף שיטה — פירוש: אי כתב לשון נקבה, דכתב "תלת" ולא כתב תלתא. אף על פי שאין אשתו עמו — ואם תאמרו: ולחוש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי, וטרפה מלקוחות שלקחו הפירות מן הבעל עד תשרי, למאן דאמר דאף לאחר שנתן ענינו לגרשה אוכל פירות עד שעת נתינה, שלא כדון. דהכי פרצתן סוף פרק קמא דבבא מציעא (ט, א) על ממצא גיטי נשים, דקאמר: בנמן שהבעל מודה יחיד לאשה. ומשני התם, דאמרין לה: אייתי ראייה מאימא מטא גיטא לידך. דהני מילי בנפול דאיתרע הוא דמצינך הכי, אבל הבא דלא נפל — אמאי לא איישינן להכי? ואומר רבינו יצחק, דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. הלכך, הבא דאיתליד ריעותא דוקא חיישינן. דהכי אמרין בפרק קמא דגיטין (יח, א) דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה, שיכתוב לה גט קודם שירצה לגרשה, וגיטין הבאים ממדינת הים — קלא אית להו. ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה — ואם תאמרו: וניחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנו עד תשרי, ומזבנת לכתובתה בטובת הנאה, ואולי בעל וטרף לקוחות שלא כדון הא פריך הכי בפרק קמא דבבא מציעא (ב, א) על מצא שובר, ומשני: שמע מיניה איתא לדשמואל, דאמר: המוכר שטר חוב לבינו חוזר ומחלו — מחלו, שאף מחלת לבעל אם היתה רוצה. ואביי משני: עדיי בחיתומי וכי לו, והא דשכיב מתניתין ופרך אברייתא — משום דמתניתין מצי לאוקמי בשטר דאית ביה הקנאה. אבל התם קתני: אין האשה מודה בו' — דמשמע שאומרת שלא נתנתו לבעל עדיין, ומה בכך אם בהקנאה מיירי. אף על גב דמצי לפרש דאומר מזויין הוא — משמע דמיירי בכל ענין אין האשה מודה, בין שאמרה מזויין, בין שאמרת לא נתתו עדיין לבעל.

כותבין

אף על פי שאין בעלה עמה — ולדידה חוב הוא, ולבעלה הוי זכות, וכן לאדם שלא בפניו, והיא צריכה להודור בו שלא יבא ליד בעלה עד שתקבל כסף כתובתה, ובלבד שיחא טבירן — בגמרא מפרש לה. והבעל נתון שכר — הגט, טעמא מפרש בגמרא. ושכר השובר — דכותבו הוא, דלא תהדר ותגבה כותבתא זימנא אחרייתא.

כותבין

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43

כותבין שטר ללוה — בהא נמי פרין התם: ונחשוש שמא כתב ללוות כו', ומוקי לה בשטר
אקנייתא, ואבי אמר: עדיז בחיתומי זכין לו. וליחוש דלמא כתביה לאתתא
דלאו דיליה ומגרש לה — פירש רשב"ם: ומתוכיז להחירה להנשא שלא כדין. ותימה ליה: והא
בפני עדים יתנו לה, והם יקראו את הגט, כדאמרינן בגיטין (ט, ב) דמביעי לאקרוי גיטא.
ויראו העדים שהן זה שם האיש ועוד: בלאו הכי
ליחוש דלמא כתביה לאיתתא דלאו דיליה, כיון
שאין מתירין האשה, וכתוב הגט לאיש אחר
כשמו. ויתן הגט לאיש אחר ששמו כשמו, ויתן
הגט לאשת האיש להוציא מבעלה כתובתה וכן
נראה לי דמקשה, ולא גריסין "ומגרש לה" שם
האיש בגט האיש הדין לשם האשה — תימה: אמאי
נקט שם האיש בגט ושם האשה בשובר? וש
לומר: דלא חש לפרש כולוה, אלא נקט שם אותו
דמכתבי הכתב, דעלייהו קתני במתניתין: והוא
שיחיה מכירין — שטרין החיבור, ולהכי נקט להו רב,
ומתניתין גופא לכך דברו באלו — לפי שכבר
הוצרכו להכירם. והוא הדין ודאי שם האחר
משום ששאל אחרת.
ו**ליחוש** לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר
אחת — ותימה: אי בהחוקא, ואליבא
דמנא? אי לרבי מאיר דאמר דעדי החתימה כרתו —
ליכא למיחש למדיד, שהגט לא יהיה גט, מאחר
שאין מוכיז תמוכו שהוא שלח. כדאמר ביב"ל
הגט' (גיטין כד, ב) בתב לגרש את הגדולה לא
יגרש את הקטנה, דייק בגמרא: הא גדולה מציי
לגרש. ומוקי לה משום הכי כרבי אלעזר דאמר
עדי מסירה כרתו, ולא רבי מאיר. ומאי קאמר נמי
שמגרשין נשותיהן זה בפני זה — אפילו הכי לא
מגורש אם לא כתבו דורות, ואי אליבא דרבי
אלעזר פריך — לדידיה נמי לאו גיטא הוא. שהרי
צריכה להביא עדי מסירה שנחנה לה בעלה, כיון
שעדי חתימה אינם מוכיזין שבעלה נתנה. וצריכה
היא עדי מסירה להביאם לפנינו שבעלה מסר לה,
ותבקשם ולא תמצא. ולמאי נידוח לה? ואי בלדא
החוקא איירי, דהשתא כרתי שפיר עדי חתימה,
שאינן יודעים בעיר אלא בעלה — ומאי משני? זאת
אומרת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אם
מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה? מה תיקו? הלא
אין יודע שיש שנים בעיר, ולעולם יגרשנה זה
בשם בעלה שלא בפניו. כיון שלא החוקא ואומר
רבינו יצחק: בדחוקין מיירי, ואליבא דרבי אלעזר
דקימיא לן כותיהו פריך. ואף על גב דעדי מסירה
כרתו, וצריכה להביא עדי מסירה, ליחוש: מאחר
שכותבין לו גט בלא אשתו, או לא יעשו הגירושין
בפניהם — בלא כתב גיטא כו'. והעדים שידעו
המקורם בית דין ודאי לומר: שמא טעיתם כן וכן,
כדפרישתי, משני, הכי אמר רב: שני יוסף בן שמעון
הדירים בעיר אחת, אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה.
ומאחר שנתקן כך — צריך לפרש במוזן קושיתא ראשונה,
דפריך: וליחוש דלמא כתב — כשהחוקא דוקא, דאי לא החוקא — לא הוה מביעי ליה לרב למימר — והוא הדין לשם האיש. ואף על גב דאבי חישי לשני יצחק בפרק "האשה" (יבמות קטו,
אף על גב דלא החוקא — רבא לא חישי התם. ורבה נמי לא חישי היכא דלא החוקא, כדמוכח בפרק קמא דבבא מציעא (יה, ח) (ובכל הגט). ולמאי דפרישית דמוכח ביב"ל הגט' (גיטין כד, ב)
(ב) דלרבי מאיר אין יכולין שני יוסף בן שמעון לגרש נשותיהן עד שיכתבו דורות, כיון דעדי חתימה כרתו? אין גט אלא אם כן מוכיזין עדים הכתובין בו שבעלה נתנו לה — קשה עלה דמדאקמי
פרק "המגרש" (שם פ, ב) ומתניתין דשני גיטין ושמותיהן שוין כרבי מאיר דוקא. ורדי: אפילו תימא רבי אלעזר. ומיהו, כרבי מאיר משמע דאתי לא שפיר. והכי נראה ליה לרבי מאיר: הא
מוכח ביב"ל הגט' דלרבי מאיר אין שני יוסף בן שמעון יכולין לגרש נשותיהן אלא אם כן יכתבו דורות ויש לומר: דכי מוקי ליה לרבי מאיר כרבי מאיר סבר שאינם שוין לגמרי, שהרי שלושם בדרות או
סוּמ, דעבישי העדים החתומים מוכיזין שמוי בעלה בא הגט אם הוא בידה. ומה שקורא אותם שוין — לפי שבמקום פחותינו אין מי שיכיר אותם שוין יוסף בן שמעון
— תימה: מה בקי? הלא צריך שיכיר שם האשה בגט, ואשתו לא יכירו בשמה. ולא שייך למימר שחידק ויש לומר: שגם אשתו באה עמו. ואי נמי, מכירין את אשתו ושלו על ידי פלוני ופלוני
שאמרן שהיא אשתו של זה, אבל לא שמעו אך הוא שמו, שאמרנו שפלוגיה היא אשת ראונו. שאם כן — יודעים שאין שמו יוסף בן שמעון.

כיון

כותבין שטר ללוה — להיות מוזמן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות, אף על פי שאין
מלוה עמו. והלוה נתן שכר — בגמרא פריך: פשיטא דהלוה נתן שכר, שהרי כל הנאה
שלו אין כותבין שטרי אירוסין — מפרש ב"אגלה מנחליח" (מועד קטן יח:) שטרי פסיקתא,
כדבר גדיל: כמה אתה נתון לבגך כך וכך כו'. **אלא** מרעית שניהם — אבי חתן ואבי כלה.
ונשואין — כתובה. **שטרי אירוסין** — מקבל שדה
למחצה לשלש ולרביע, וקבלותיו — כחירות,
כך וכך כותבין ללוה ששמו, ביירווי — בגמרא
מפרש. כל מעשה בית דין — כגון אדרכתא,
דמודעינן ללוה ואיזיל ופרעו בטרם שיכתב.
ושניהם נותנין שכר — בשטרי ביירווי. ובגמרא
מפרש פלוגתייהו. שניהם — העדים כותבין שני
שטרות. לזה אחד ללוה אחד. **גמרא** — שיהא
מכיר שם האיש בנג' — הסופר והעדים צריכין
שיכירו שוהו שמו, דאיכא למיחש אין גט זה
אלא לאיש אחר, ויבא לרמות ולהגבות כותבה
לשום אשה. כדתנן (כתובות פט, א): הוציאה גט
ואין עמה כותבה — גובה כותבתה. ושם האשה
בשובר — שלא תרמה ליתנו לאיש שגרש
אשתו, ותפסיד כותבתה על ידה. ומגרש לה —
ומתוכיז להחירה לינשא שלא כדין. **אלא** זה
בפני זה — דליכא למיחש תו מדיד. ונחשוש —
דלמא נפיץ לו לעיר אחרת כו'. לתנא דמתניתין
דבעי מכירין, למה כותבין שום גט לשום אדם
אף על פי שאינו מכירין שמו? והלא שמו יוסף
בן שמעון זה מעיר אחרת בא לכאן, והיה שמו
ראובן בן יעקב. ועתה הרגיל החוקק שיקראו לו
כאן ראובן, לפי שרוצה לגרש אשת ראובן בן
יעקב שבמקום פלוני. אין חוששין לו — דכל כך
לא היה מחליף שמו זמן מרובה. פן יודע הדרב.
ברמאותיה — ידע, ויודע לענות. הלכך אין
תקנה עד דליתחוק. **הוא תברא** דהוה חתים
עלה רב ירמיה בר **אבא** — לאחד זמן אתאי
דהיא איתתא לקמיה לתבוע כותבה, ואמרה לה:
לאו אנא הואי אותה אשה שאתה אומר
שחתמת על שובריה, ושמתא אשה אחרת ששמה
כשמי ושם בעלה כשם בעלי, אבל אני לא
התקבלתי כותבתי עדיין. **אמר לה אף אנא אמרי**
להו — לסהדי החתומים עמי על השובר שאיך
אותה האשה שחתמתנו על שובריה, הדין עמה.
והם השיבו לי ששתיני כמה ששנתנה החתוף
קולה. הדין עמדם. ובמה התקבלת כותבתי.
מיקש קשיא — הוקינה, וכבר נשתנה ונעשה
קולה עבה.

כיון

כותבין שטר ללוה — להיות מוזמן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות, אף על פי שאין
מלוה עמו. והלוה נתן שכר — בגמרא פריך: פשיטא דהלוה נתן שכר, שהרי כל הנאה
שלו אין כותבין שטרי אירוסין — מפרש ב"אגלה מנחליח" (מועד קטן יח:) שטרי פסיקתא,
כדבר גדיל: כמה אתה נתון לבגך כך וכך כו'. **אלא** מרעית שניהם — אבי חתן ואבי כלה.
ונשואין — כתובה. **שטרי אירוסין** — מקבל שדה
למחצה לשלש ולרביע, וקבלותיו — כחירות,
כך וכך כותבין ללוה ששמו, ביירווי — בגמרא
מפרש. כל מעשה בית דין — כגון אדרכתא,
דמודעינן ללוה ואיזיל ופרעו בטרם שיכתב.
ושניהם נותנין שכר — בשטרי ביירווי. ובגמרא
מפרש פלוגתייהו. שניהם — העדים כותבין שני
שטרות. לזה אחד ללוה אחד. **גמרא** — שיהא
מכיר שם האיש בנג' — הסופר והעדים צריכין
שיכירו שוהו שמו, דאיכא למיחש אין גט זה
אלא לאיש אחר, ויבא לרמות ולהגבות כותבה
לשום אשה. כדתנן (כתובות פט, א): הוציאה גט
ואין עמה כותבה — גובה כותבתה. ושם האשה
בשובר — שלא תרמה ליתנו לאיש שגרש
אשתו, ותפסיד כותבתה על ידה. ומגרש לה —
ומתוכיז להחירה לינשא שלא כדין. **אלא** זה
בפני זה — דליכא למיחש תו מדיד. ונחשוש —
דלמא נפיץ לו לעיר אחרת כו'. לתנא דמתניתין
דבעי מכירין, למה כותבין שום גט לשום אדם
אף על פי שאינו מכירין שמו? והלא שמו יוסף
בן שמעון זה מעיר אחרת בא לכאן, והיה שמו
ראובן בן יעקב. ועתה הרגיל החוקק שיקראו לו
כאן ראובן, לפי שרוצה לגרש אשת ראובן בן
יעקב שבמקום פלוני. אין חוששין לו — דכל כך
לא היה מחליף שמו זמן מרובה. פן יודע הדרב.
ברמאותיה — ידע, ויודע לענות. הלכך אין
תקנה עד דליתחוק. **הוא תברא** דהוה חתים
עלה רב ירמיה בר **אבא** — לאחד זמן אתאי
דהיא איתתא לקמיה לתבוע כותבה, ואמרה לה:
לאו אנא הואי אותה אשה שאתה אומר
שחתמת על שובריה, ושמתא אשה אחרת ששמה
כשמי ושם בעלה כשם בעלי, אבל אני לא
התקבלתי כותבתי עדיין. **אמר לה אף אנא אמרי**
להו — לסהדי החתומים עמי על השובר שאיך
אותה האשה שחתמתנו על שובריה, הדין עמה.
והם השיבו לי ששתיני כמה ששנתנה החתוף
קולה. הדין עמדם. ובמה התקבלת כותבתי.
מיקש קשיא — הוקינה, וכבר נשתנה ונעשה
קולה עבה.

כיון

כותבין שטר ללוה — בהא נמי פרין התם: ונחשוש שמא כתב ללוות כו', ומוקי לה בשטר
אקנייתא, ואבי אמר: עדיז בחיתומי זכין לו. וליחוש דלמא כתביה לאתתא
דלאו דיליה ומגרש לה — פירש רשב"ם: ומתוכיז להחירה להנשא שלא כדין. ותימה ליה: והא
בפני עדים יתנו לה, והם יקראו את הגט, כדאמרינן בגיטין (ט, ב) דמביעי לאקרוי גיטא.
ויראו העדים שהן זה שם האיש ועוד: בלאו הכי
ליחוש דלמא כתביה לאיתתא דלאו דיליה, כיון
שאין מתירין האשה, וכתוב הגט לאיש אחר
כשמו. ויתן הגט לאיש אחר ששמו כשמו, ויתן
הגט לאשת האיש להוציא מבעלה כתובתה וכן
נראה לי דמקשה, ולא גריסין "ומגרש לה" שם
האיש בגט האיש הדין לשם האשה — תימה: אמאי
נקט שם האיש בגט ושם האשה בשובר? וש
לומר: דלא חש לפרש כולוה, אלא נקט שם אותו
דמכתבי הכתב, דעלייהו קתני במתניתין: והוא
שיחיה מכירין — שטרין החיבור, ולהכי נקט להו רב,
ומתניתין גופא לכך דברו באלו — לפי שכבר
הוצרכו להכירם. והוא הדין ודאי שם האחר
משום ששאל אחרת.
ו**ליחוש** לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר
אחת — ותימה: אי בהחוקא, ואליבא
דמנא? אי לרבי מאיר דאמר דעדי החתימה כרתו —
ליכא למיחש למדיד, שהגט לא יהיה גט, מאחר
שאין מוכיז תמוכו שהוא שלח. כדאמר ביב"ל
הגט' (גיטין כד, ב) בתב לגרש את הגדולה לא
יגרש את הקטנה, דייק בגמרא: הא גדולה מציי
לגרש. ומוקי לה משום הכי כרבי אלעזר דאמר
עדי מסירה כרתו, ולא רבי מאיר. ומאי קאמר נמי
שמגרשין נשותיהן זה בפני זה — אפילו הכי לא
מגורש אם לא כתבו דורות, ואי אליבא דרבי
אלעזר פריך — לדידיה נמי לאו גיטא הוא. שהרי
צריכה להביא עדי מסירה שנחנה לה בעלה, כיון
שעדי חתימה אינם מוכיזין שבעלה נתנה. וצריכה
היא עדי מסירה להביאם לפנינו שבעלה מסר לה,
ותבקשם ולא תמצא. ולמאי נידוח לה? ואי בלדא
החוקא איירי, דהשתא כרתי שפיר עדי חתימה,
שאינן יודעים בעיר אלא בעלה — ומאי משני? זאת
אומרת שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אם
מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה? מה תיקו? הלא
אין יודע שיש שנים בעיר, ולעולם יגרשנה זה
בשם בעלה שלא בפניו. כיון שלא החוקא ואומר
רבינו יצחק: בדחוקין מיירי, ואליבא דרבי אלעזר
דקימיא לן כותיהו פריך. ואף על גב דעדי מסירה
כרתו, וצריכה להביא עדי מסירה, ליחוש: מאחר
שכותבין לו גט בלא אשתו, או לא יעשו הגירושין
בפניהם — בלא כתב גיטא כו'. והעדים שידעו
המקורם בית דין ודאי לומר: שמא טעיתם כן וכן,
כדפרישתי, משני, הכי אמר רב: שני יוסף בן שמעון
הדירים בעיר אחת, אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה.
ומאחר שנתקן כך — צריך לפרש במוזן קושיתא ראשונה,
דפריך: וליחוש דלמא כתב — כשהחוקא דוקא, דאי לא החוקא — לא הוה מביעי ליה לרב למימר — והוא הדין לשם האיש. ואף על גב דאבי חישי לשני יצחק בפרק "האשה" (יבמות קטו,
אף על גב דלא החוקא — רבא לא חישי התם. ורבה נמי לא חישי היכא דלא החוקא, כדמוכח בפרק קמא דבבא מציעא (יה, ח) (ובכל הגט). ולמאי דפרישית דמוכח ביב"ל הגט' (גיטין כד, ב)
(ב) דלרבי מאיר אין יכולין שני יוסף בן שמעון לגרש נשותיהן עד שיכתבו דורות, כיון דעדי חתימה כרתו? אין גט אלא אם כן מוכיזין עדים הכתובין בו שבעלה נתנו לה — קשה עלה דמדאקמי
פרק "המגרש" (שם פ, ב) ומתניתין דשני גיטין ושמותיהן שוין כרבי מאיר דוקא. ורדי: אפילו תימא רבי אלעזר. ומיהו, כרבי מאיר משמע דאתי לא שפיר. והכי נראה ליה לרבי מאיר: הא
מוכח ביב"ל הגט' דלרבי מאיר אין שני יוסף בן שמעון יכולין לגרש נשותיהן אלא אם כן יכתבו דורות ויש לומר: דכי מוקי ליה לרבי מאיר כרבי מאיר סבר שאינם שוין לגמרי, שהרי שלושם בדרות או
סוּמ, דעבישי העדים החתומים מוכיזין שמוי בעלה בא הגט אם הוא בידה. ומה שקורא אותם שוין — לפי שבמקום פחותינו אין מי שיכיר אותם שוין יוסף בן שמעון
— תימה: מה בקי? הלא צריך שיכיר שם האשה בגט, ואשתו לא יכירו בשמה. ולא שייך למימר שחידק ויש לומר: שגם אשתו באה עמו. ואי נמי, מכירין את אשתו ושלו על ידי פלוני ופלוני
שאמרן שהיא אשתו של זה, אבל לא שמעו אך הוא שמו, שאמרנו שפלוגיה היא אשת ראונו. שאם כן — יודעים שאין שמו יוסף בן שמעון.

57 דְּלָאוּ דִּילָהּ – ותתן את השובר לאותו אדם שאינו בעלה, ויהיה
 58 נאמן לומר שפרע את הכתובה לאשתו.
 59 אָמַר לְהוּ אֲבִי, הֲכִי אָמַר רב, כלומר, כך הוא פירוש דבריו, צריכים
 60 הסופר והעדים להכיר את 'שם האיש בפני', כפי שאמר רב
 61 בפירושו, והוא הדין לְשֵׁם הָאִשָּׁה, שצריכים להכיר שהשם שנכתב
 62 בגט הוא שם אשתו. וכן מה שאמר רב שצריכים להכיר את 'שם
 63 הָאִשָּׁה בְּשׁוֹבֵר', והוא הדין לְשֵׁם הָאִישׁ, שצריכים לדעת שזהו שמו
 64 של בעלה.
 65 הוסיפו אותם חכמים שישבו יחד להקשות: וְאָף שִׁמְכִירִים אֵת שְׁמוֹ
 66 ושם אשתו, לַיְחֹשׁ לְשֵׁנֵי אֲנָשִׁים שִׁשְׁמָם יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן, וכן שמות
 67 נשותיהם שונים, הַדְּרִים בְּעִיר אַחַת, ואין חילוק ביניהם בכתיבת
 68 הגט לא בשמותיהם ולא בשם עירם, והחשש הוא, דְּלָמָּא קָתִיב
 69 אחד מהם גִּימָא, והואיל והעדים מכירים אותו ואת אשתו יחתמו
 70 לו על הגט, וְאֵינְל וּמְמַטֵּי לִיהַּ לְאַתְתִּיהּ דְּהִיאָךְ – וילך ויתן את הגט
 71 לאשת חברו, ששמו כשמו, ותטען שהיא גרושה מבעלה ומותרת
 72 להינשא.
 73 מתרץ רב אחא בר הונא: אָמַר לְהוּ רב אחא בר הונא, הֲכִי אָמַר רב,
 74 שֵׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן שִׁשְׁמוֹת נְשׁוֹתֵיהֶם שׁוּם הַדְּרִים בְּעִיר אַחַת, אֵין
 75 מְנַשִּׂין נְשׁוֹתֵיהֶן אֶלָּא זֶה בְּפִנֵּי זֶה, וממילא לא יתכן שאחד מהם
 76 יתן את הגט לאשת חברו, שהרי יצטרך לעשות זאת בפני חברו,
 77 וחבירו לא יניח לו לעשות כן.
 78 הוסיפו החכמים להקשות: וְעִידִין לַיְחֹשׁ, דְּלָמָּא אֵינְל לְמַתָּא
 79 אֶתְהַיָּא – שמא ילך אדם שאין שמו יוסף בן שמעון, לעיר אחרת
 80 שלא מכירים אותו, וּמְהַיָּק לִיהַּ לְשֵׁמִיהּ בְּיוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן – ויפרסם
 81 ששמו יוסף בן שמעון, ויחזיקוהו באותה עיר בשם זה, וּכְתִיב גִּימָא
 82 על שם יוסף בן שמעון שבעיר אחרת, וּמְמַטֵּי לִיהַּ לְאַתְתִּיהּ דְּהִיאָךְ
 83 – ויתנו לאשת יוסף בן שמעון שגר בעיר אחרת.
 84 מתרץ רב הונא בר חיננא: אָמַר לְהוּ רב הונא בר חיננא, הֲכִי אָמַר
 85 רב, כָּל אָדָם שֶׁהוֹחֵק שְׁמוֹ בְּעִיר בַּמִּשְׁךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵין הוֹשִׁשִׁין לוֹ
 86 שְׁמָא הוּא מְשַׁקֵּר, כיון שהיה חושש שיעיד אדם מעירו ויגלה שאין
 87 זה שמו האמיתי.
 88 שואלת הגמרא: וּמָה לָּא אֵיתְהוּק שְׁמוֹ בַּמִּשְׁךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, והוא
 89 רוצה לגרש את אשתו עתה, מָא – מה דינו, כיצד מבררים אם זהו
 90 שמו האמיתי או לא. משיבה הגמרא: אָמַר אֲבִי, דְּקָרוּ לִיהַּ, וְעַיְנֵי –
 91 קוראים לו פתאום בשם שהוא אומר שזהו שמו, ואם הוא עונה
 92 לקריאה זו מוכח שזהו שמו האמיתי, שאם לא כן לא היה נותן לבו
 93 לקריאה זו, ולא היה עונה.
 94 הגמרא מביאה את דעת החולק על אביו: רב זבד אָמַר, אֵין תקנה
 95 בכך שיקראו לו ויענה, כיון דְּרַמְאָה, בְּרַמְאֻתִיהּ דְּהִי – הרמאי נזהר
 96 ברמאותו, שלא תתגלה, ויתן דעתו לענות לשם זה, ואֵין תקנה
 97 לכתוב גט לאדם עד שיוחזק שמו בעיר שלשים יום.
 98 הגמרא מביאה מעשים שונים בענין הכרת בעלי הדין ששםם
 99 כתוב בשטר: הָהוּא תְּקָא – מעשה בשובר מסוים שנכתב בו
 100 שנפרעה כתובתה של אשה פלונית, דְּהָוָה תְּתִים עָלֶיהָ – שהיה
 101 חתום עליו כעד רב ירמיה בר אבא. אַתְּנָא לְקַמְהָ הִיא אֵיתְהָא –
 102 באה אותה אשה לפני רב ירמיה, וְאָמְרָה לִיהַּ, לָאו אֲנָא הִיא – לא
 103 אני הייתי האשה שביקשה ממך לחתום על שובר זה, אלא יתכן
 104 שהיתה זו אשה אחרת ששמה כשמי ושם בעלה כשם בעלי, והיא
 105 נתנה את השובר לבעלי, אך לפי האמת עדיין לא נפרעה כתובתה.
 106 אָמַר לה רב ירמיה בר אבא. אֲנָא נִמְי אָמְרִי לְהוּ – גם אני אמרתי
 107 לעדים שחתמו איתי על השובר דְּלָאו אֵינְי הִיא – שאין את האשה
 108 שבאה לפנינו לבקש את כתיבת השובר, ובאמת יתכן שכתובתך
 109 לא נפרעה, וְאָמְרִי לִי אותם עדים שאת היא אותה אשה, ומה
 110 שאני סבור שזו אשה אחרת היינו כיון דְּמִיקַשׁ הוּא דְּבִשְׁמָא לָהּ –
 111 הזקינה אותה אשה, וְכִנְרַ לָהּ קָלָא – והתחלף קולה, כלומר נעשה
 112 קולה עבה יותר, ולכן טעיתי בו.
 113 הגמרא מביאה את ההלכה בזה: אָמַר אֲבִי על מעשה זה, אֵף עַל
 114 גַב דְּאָמְרִי רַבְּנִין (שבועות לב). שדורשים מהפסוק (ויקרא ה א) 'אם לוא
 115 יגיד וְנִשָּׂא עֵנׇוּ',

1 המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטר הלוואה: פּוֹתְבִין
 2 וְחוֹתְמִים וּמוֹסְרִים שְׁטַר הַלְוָאָה לְלוֹהָ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַמְּלוֹהַ עִמּוֹ,
 3 שהרי אין למלוה הפסד בכך, ויתנו לו בעת ההלוואה. וְאֵין פּוֹתְבִין
 4 שטר חוב לְמַלְוָה, עַד שְׂהָא הִלְוֵה עִמּוֹ, שאם לא כן יכתוב המלוה
 5 שטרות ללא שילוח כלל, ויגבה בהם שלא כדין.
 6 אומרת המשנה דין נוסף: וְהִלְוֵה הוּא שְׁנוֹתָן אֵת הַשְּׁבֵר לְסוֹפֵר
 7 הכותב את שטר ההלוואה, שהרי הוא אמתנה מזההלוואה.
 8 המשנה מבארת את דיני כתיבת שטר מקח: פּוֹתְבִין שְׁטַר לְמוֹכֵר
 9 קרקע לחבירו, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ, שהרי אין ללוקח
 10 הפסד בדבר, וכשימכור את שדהו יתן את השטר ללוקח. וְאֵין
 11 פּוֹתְבִין שטר לְלוֹקֵחַ עַד שְׂהָא הַמוֹכֵר עִמּוֹ, שאם לא כן יכתוב
 12 הלוקח שטרות מקח ללא שיקנה אותם באמת, ויוציא בשטרות
 13 אלו את הקרקע מיד בעליה שלא כדין. וְהִלְוֵה הוּא שְׁנוֹתָן אֵת
 14 הַשְּׁבֵר לְסוֹפֵר הכותב את שטר המקח, כיון שעיקר ההנאה היא
 15 שלו.
 16 המשנה מבארת עתה את דיני כתיבת שטרות אירוסין ונישואים:
 17 אֵין פּוֹתְבִין שְׁטַרֵי אִירוּסִין, שנכתב בהם כמה התחייבו אבי החתן
 18 ואבי הכלה לתת לחתן ולכלה, וְשֹׁטְרֵי נִשׁוּאִין – שטר כתובה, אֶלָּא
 19 מְדַעַת שְׂנֵיהֶם – שטר אירוסין מדעת אבי החתן ואבי הכלה
 20 המתחייבים ממון בשטר זה, וְשֹׁטְרֵי נִשׁוּאִין מדעת החתן והכלה,
 21 שמתחייבים זה לזה חיובים שונים. וְהִתְקַן הוּא שְׁנוֹתָן אֵת הַשְּׁבֵר
 22 של כתיבת שטרות אלו, כיון שהוא קונה, וגם מרויח את הנדוניא
 23 שהנתיב לו.
 24 אֵין פּוֹתְבִין שְׁטַר אִירוּסִין, שבו מתחייב האריס לעבוד בשדה של
 25 בעל הבית תמורת חלק מסוים בתבואה שתצמח, ולא שטר
 26 קְבָלוּת, שבו מתחייב הקבלן לעבוד בשדה תמורת שכר קבוע
 27 שאינו לפי כמות התבואה שצמחה, אֶלָּא מְדַעַת שְׂנֵיהֶם, כיון
 28 שהשטר מחייב את שניהם שלא יוכלו לחזור בהם מזהתחייבותם.
 29 וְהַמְקַבֵּל – האריס או הקבלן, הוא שְׁנוֹתָן אֵת הַשְּׁבֵר של הסופר, כיון
 30 שעיקר ההנאה שלו. אֵין פּוֹתְבִין שְׁטַרֵי בִּירוּדִין, וְכָל שאר השטרות
 31 שהם מְעַשָּׂה בֵּית דִין, אֶלָּא מְדַעַת שְׂנֵיהֶם – שני בעלי הדין, וְשְׂנֵיהֶם
 32 נִתְּנִין אֵת הַשְּׁבֵר של הסופר. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלֵק וְאוֹמֵר,
 33 לְשְׂנֵיהֶם פּוֹתְבִין שְׂנֵים – לשני בעלי הדין כותבים שני שטרות, לָוֵה
 34 שטר לְעַצְמוֹ וְלוֹהֵה שטר לְעַצְמוֹ.

גמרא

35 שנינו במשנה: 'כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו,
 36 והשובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכיר'.
 37 שואלת הגמרא: מָא י'בְלַבְד שְׂהָא מְכִירִין, את מי צריכים העדים
 38 להכיר כדי לכתוב את השטרות. משיבה הגמרא: אָמַר רב יהודה
 39 אָמַר רב, וְכַבְדְּ שְׂהָא הַסּוֹפֵר וְכָן כָּל אֶחָד מֵהָעֵדִים, מְכִיר אֵת שֵׁם
 40 הָאִישׁ, כְּכִתִּיב גַּם, שאם לא כן יש לחשוש שהאדם שלפניהם
 41 כותב גט על שם אדם אחר, ויתן את הגט לאשת אותו אדם, ותטען
 42 שהתגרשה מבעלה ותגבה כתובתה, וְכָן עליו להכיר את שֵׁם
 43 הָאִשָּׁה שהוא כותב בְּשׁוֹבֵר על פי ציוויה, שאם לא כן יש לחשוש
 44 שתכתוב שובר על שם אשה אחרת, ותתן אותו לבעלה של אותה
 45 אשה אחר שגירשה, ויטען שפרע לה את כתובתה.
 46 הגמרא מבררת את דברי רב: יְתִיב (י'שב) רב סְפָרָא, וְרַב אַחָא בֶּר
 47 הוֹנָא, וְרַב הוֹנָא בֶּר חיננא, וְיְתִיב אֲבִי גְבִיחוֹ – וישב אביו אצלם,
 48 וְיְתִיב וְקִמְיַעֲוֵא לְהוּ – וישבו והסתפקו בביאור דברי רב, האם
 49 אפשר לדייק מדבריו שאת 'שם האיש בפני', אֵין – יש צורך שיכיר
 50 הסופר והעדים, אבל את שֵׁם הָאִשָּׁה, לא, וכן דווקא את 'שם האשה
 51 בְּשׁוֹבֵר', אֵין – צריכים להכיר, אבל את שֵׁם הָאִישׁ לא, והרי אם כן
 52 קשה, לַיְחֹשׁ, דְּלָמָּא קָתִיב גִּימָא – שמא יכתוב אדם גט על שם אשת
 53 חברו, וְאֵינְל וּמְמַטֵּי לִיהַּ לְאַתְתִּיהּ דְּהִיאָךְ – וילך ויתן את הגט
 54 לאשת חברו, ותטען שהיא גרושה ותגבה מבעלה את כתובתה
 55 שלא כדין. וְכָן יש לחשוש דּוֹמְנִין – לפעמים יכול לקרות דְּאֵילָא
 56 וּכְתָבָה אִשָּׁה שׁוֹבֵר על שם אדם אחר שאינו בעלה, וְהִתְבָּה לְנַבְרָא

55 שבר.
56 מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהמקבל נותן שבר, שעיקר ההנאה שלו.
57 מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא פְּשִׁדָה פְּוִיָּה – שצריכים להוֹבִירָה
58 ולא לעבוד בה במשך שנה או שנתיים, ובזמן זה אין למקבל הנאה
59 כלל, מכל מקום המקבל נותן שבר כיון שעיקר ההנאה שלו.
60 שנינו במשנה: **אִין פּוֹתְבִין שְׁפָרִי בִירוּרִין אֱלָא מְדַעַת שְׁנֵיהֶם וְכוּ'**.
61 שואלת הגמרא: **מָאִי שְׁפָרִי בִירוּרִין**, משיבה הגמרא: **הַכָּא**, בבבלי,
62 תְּרִיגִימוּ – פירושו שהכוונה לְשָׁפְרִי מְעַנְתָּא – שטרות שכותבים בהם
63 סופרי הדיינים את טענות בעלי הדין, כדי שלא יוכלו לחזור בהם
64 מטענותיהם, וכיון שהם מפסידים בכך שלא יוכלו לחזור בהם,
65 כותבים רק מדעת שניהם.

66 ביאור נוסף: **רַב יְרְמִיָּה בַר אֲבָא אָמַר**, כוונת המשנה לאופן שלא
67 הסכימו בעלי הדין שידונו אותם בית דין מסוים, ובאופן כזה
68 מבואר בסנהדרין (בג) – **שָׁוָה** – בעל דין אחד פְּוִרָא לוֹ דִּין אֲחֵד, וְנָה
69 פְּוִרָא לוֹ אֲחֵד, ושניהם בוררים דין שלישי, וכותבים בשטרות
70 הבריורין איזה דין בירר לו כל אחד מבעלי הדין, כדי שלא יוכלו
71 לחזור בהם מבחירת הדיינים, וכיון שמחמת הכתיבה לא יוכלו
72 לחזור בהם, כותבים רק מדעת שניהם.

73 שנינו במשנה: **רְבִן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר**, לְשֵׁנֵיהֶם פּוֹתְבִין שְׁנַיִם,
74 לָזָה בְּעֲצָמוֹ וְלָזָה בְּעֲצָמוֹ.
75 מבררת הגמרא: **לִיטָא** – האם נאמר ש**בְּפּוֹבִין** על מִדַּת סְדוּם? **קָא**
76 **מִפְּלִגֵי** – שנחלקו באדם הנוהג במדת סְדוּם, כלומר שגורם הפסד
77 לתבירו בלי שיהיה לו כל ריוח בזה, האם כופים אותו להמנע מכך,
78 דְּמַר – תנא קמא **כְּבִר שׁוֹפִין** על מדת סְדוּם, ולכן גם אם אחד
79 מהם אינו רוצה שיכתבו את טענותיו באותו שטר עם טענות
80 חברו, כותבים כן בעל כרחו. **וַיֵּר** – רבן שמעון בן גמליאל **כְּבִר**,
81 **אִין פּוֹבִין** על מדת סְדוּם, ויכול כל אחד לומר שהוא רוצה לכתוב
82 שטר בפני עצמו.

83 דוחה הגמרא: **לֹא** – אין זו מחלוקתם, אלא **דְּכֹבֵלֵי עֲלִמָא** סוברים
84 ש**כּוֹבְרֵי** על מדת סְדוּם, **וְהַכָּא**, היינו **מְעַמָּא דְרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**
85 שכותבים שתי שטרות, כיון דְּאָמַר לֵיהּ – יכול כל אחד מהם לומר
86 לחברו, **לֹא נִיחָא לִי דְתַתִּיבִי וְכֹתֵב גַּבִי וְכוּתִי** – אין הדבר נח לי,
87 שיהיו 'זכויותי', הטענות שאני זוכה מכחם בדין, כתובות יחד עם
88 טענותיך, כיון דְּדָמִית עֲלָאי בִי אֲרִיָא אֲרָבָא – אתה דומה בעיני
89 כאריה האורב לי ומחפש להעלייל עלילות עלי, וכשהייתי טענותי
90 כתובות בשטר שבידך תחפש בהם טענות לטעון כנגדי.

משנה

91 משנתינו דנה בדין 'אסמכתא', כלומר אדם המתחייב ממון בתנאי
92 שיקרה דבר מסוים, האם חלה התחייבותו.
93 מִי שְׁהִיָּה חַיִּיב לְחַבִּירוֹ מִמּוֹן בְּשִׁטְרָא, וְפָרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, וְחָשַׁשׁ
94 לְהַשְׁאִירוֹ בִּיד הַמְלוּחָה, שִׁמָּא יַחְזוֹר וְיִתְבַּע אֶת כָּל הַחוֹב, וְהַמְלוּחָה
95 חָשַׁשׁ לְחַזְרוּרָא לְלוּחָה, שִׁמָּא יִטְעַן שְׁפָרַע הַכָּל, וְמוֹשׁוֹם כִּךְ הַשְׁלִישׁ
96 הַמְלוּחָה אֶת שְׁפָרָא – נתנו לאדם שלישי שנאמן על שניהם. וכדי
97 שיהיה המלוה בטוח שיפרע לו הלוה את שארית חובו, אָמַר לוֹ
98 הַלוּחָה לְשִׁלְיִשׁ, אִם לֹא (נתתי) [אֶתְּךָ] לְךָ אֶת שְׁאֵרִית הַחוֹב מִכָּאֵן וְעַד
99 יוֹם הַלּוּזִי, תֵּן לוֹ שְׁפָרָא – תן את השטר למלוה, ויכול לגבות את
100 כל החוב, על אף שכבר פרעתי את חלקו. אם הניע הדין שהתחייב
101 הלוה לפרוע בו את שארית החוב, וְלֹא יִתֵּן, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר יִתֵּן
102 השליש את השטר למלוה ויגבה את כל החוב, וְרַבִּי הִיְדֵיָה אָמַר
103 לֹא יִתֵּן, כיון שלא חלה התחייבותו, אלא פורע הלוה רק את
104 שארית החוב שלא פרע.

1 שְׁפִינָן שְׁהִיָּדַע הַעֲדָה אֶת עֵדוּתוֹ שׁוֹב אֵינּוּ חוֹזֵר וְיִמְנִיד דְּבַר הַסּוֹתָר אֶת
2 דְּבָרָיו הָרַאשׁוֹנִים, מְכַל מִקּוּם צְוִרְכָּא מְרַבֵּן – תלמיד חכם כרב
3 ירמיה **לֹא אוֹרְחִיָּה לְמִידַק** – אין דרכו לדקדק בהכרת נשים, ונאמן
4 לומר שטעה בה בתחילה, ועתה דקדק היטב והוא מכירה.

5 הגמרא מביאה מעשה נוסף עם רב ירמיה: **הָהוּא תְּרָבָא** – מעשה
6 בשובר על כתובה שנפרעה, דְּהָהוּ חָתִים עֲלֵיהּ רַב יְרְמִיָּה בַר אֲבָא,
7 אָמַרָה לִיהּ הָאִשָּׁה 'לֹא אָנָּה הוּא' – לא אני הייתי האשה שאמרה
8 לך לכתוב לי שובר, וכתובתי לא נפרעה. אָמַר לָהּ רַב יְרַמְיָה,
9 אֲיִרְכָא אֲנִתְ הוּת – באמת את היא אותה האשה, שאמרה לי
10 לחתום. אָמַר אֲפֵי, אָף עַל גַּב צְוִרְכָּא מְרַבֵּן לֹא אוֹרְחִיָּה לְמִידַק
11 בנשים, מכל מקום כיון דְּרַבִּי דְקָ – אם הוא אומר שדקדק היטב
12 והוא מכירה, הרי הוא נאמן.

13 הגמרא מביאה מִימְרָא של אבֵי בענין דומה: **אָמַר אֲפֵי, הָאִי**
14 **צְוִרְכָּא מְרַבֵּן דְּאִילוּ לְקְדוּשֵׁי אֲחֵתָא** – תלמיד חכם ההולך לקדש
15 לוֹ אִשָּׁה נִידְבָר – וילך עם הארץ בהרִיָּה – יחד איתו, כיון שאם ילך
16 לבדו יש לחשוש דְלָמָא מְחִלְפֵי לָהּ מִינְיָה – שמא יחליפה לו באשה
17 אחרת, ולא יבחין בכך, ואילו עם הארץ שאיתו דרכו להתבונן
18 בנשים ויבחין בכך.

19 שנינו במשנה: כותבין גט לאיש וכו' והפעל נותן שְׁכַר וכו'.
20 שואלת הגמרא: **מָאִי מְעַמָּא** שהבעל נותן את שבר כתיבת הגט.
21 משיבה הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (דברים כד) 'יְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָא וְיָתַן
22 בְּיָדָהּ', וכיון שהכתיבה מוטלת על הבעל, הוא זה שצריך לשלם
23 את שבר הסופר.

24 אומרת הגמרא: **וְהָאֵדְבָא, דְּלֹא עֲבָדִין הָבִי** – ובזמן הזה, שאין
25 עושים כן, אלא האשה משלמת את שבר הסופר, היינו כיון
26 דְּשִׁוְיָהוּ – הטילו רַבֵּן תְּשׁוּלִים זה אֲאִשָּׁה, לטובתה, כִּי הִכִּי דְלֹא
27 לְשִׁתְּיָה – כדי שלא יעכבנה הבעל מלגרשה ממזמת שאינו רוצה
28 לתת את שבר הסופר, ומכל מקום כיון שהכתיבה מוטלת על
29 הבעל, ואומרת האשה לסופר שיקנה את הגט לבעל.

30 שנינו במשנה: פּוֹתְבִין שְׁפָרִי לְלוּחָה אָף עַל פִּי שְׁאִין מְלוּחָה עִמּוֹ וְכוּ'
31 והלוה נותן שבר.

32 מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהלוה משלם לסופר, שהרי למלוה אין
33 הנאה בדבר. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה המשנה
34 להשמיענו דין זה, אלא **בְּעִיִּקָא** – נוטל הלוה את המעות באופן
35 שחציים הלוואה החוזרת ללא ריבית, וחציים פקדון, והלוה עושה
36 עִיִּסְקָא בכל הממון, ונוטל לעצמו את הריוח של מחצית המלוה,
37 והמלוה נוטל את הריוח של מחצית הפקדון, ואף שגם למלוה יש
38 הנאה, הנאת הלוה גדולה יותר שהרי הוא צריך את ממון
39 ההלוואה כדי להתפרנס בו.

40 שנינו במשנה: פּוֹתְבִין שְׁפָרִי לְמוֹכֵר אָף עַל פִּי שְׁאִין לּוֹקְחָ וְכוּ'
41 והלוקח נותן שבר.

42 מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהלוקח משלם לסופר, שהרי עיקר
43 ההנאה שלו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא **בְּמוֹכֵר אֶת שְׁדָהוּ**
44 **מִפְּנֵי רְעָתָהּ**, כגון שיש בה מום גדול או שהיא רחוקה מביתו, שאף
45 שיש לו הנאה גדולה במכירתה, מכל מקום הנאת הלוקח גדולה
46 יותר.

47 שנינו במשנה: **אִין פּוֹתְבִין שְׁפָרִי אִירוּסִין וְכוּ'** והחתן נותן שבר.
48 מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שהחתן נותן את השכר על כתיבת השטר
49 שפוסקים בו אבי החתן ואבי הכלה את הממון שיתנו, שהרי עיקר
50 ההנאה היא שלו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא**, דְּאֵפִילוּ אִם הַחֲתָן
51 הוא צְוִרְכָּא מְרַבֵּן, דְּנִיחָא לִיהּ לְחִמּוּנָה לְקְרוּבִיָּה – שנוח לו לחמיו
52 לקרבו ולהשיא לו את בתו, והנאתו גדולה, מכל מקום אף בזה
53 החתן נותן את השכר.
54 שנינו במשנה: **אִין פּוֹתְבִין שְׁפָרִי אִירוּסוֹת וְקַבְלָנוֹת וְכוּ'** והמקבל נותן

1 ביון שהגיד ונפק לן במסכת שבעות (לב, א) מ"אם לא יגיד". צורבא מרבנן —
 2 בגון רב ירמיה בר אבא, לאו דרכיה למידק ולהכיר בנשים כל כך. והגדה קמייתא
 3 שאמר דלאו אידי היא — לאו כלום היא, ולא מיקרי חזור ומגיד במה שאמר לבסוף.
 4 את היא אלא שנשנתה קולף. וכיון דאמר השתא דקדקתי פיה — סמכינן עליה,
 5 ומדימנינן ליה. אף על גב — דאמור רבנן:

6 צורבא מרבנן תאלו אורחיה למידק, בגון רב
 7 ירמיה שטען תלמודא חלה הכירה — אפילו
 8 הכי, כיון דאמר דקדקתי פיה עתה, ומכירה —
 9 סמכינן עליה, כדאמרינן גבי רב ירמיה
 10 שסמכינן על מה שאמר לבסוף, דכיון דדק דק,
 11 נידבר — לנחנח. עם הארץ — שמסתכל ומכיר
 12 בנשים. הכי גרסינן: מאי טעמא דאמר קרא
 13 ובתב ונתן. והאיכא דלא עבדינן הכי כו' —
 14 אלא נהגו שהאשה נותנת שכר. דלא נשתיה
 15 — בשביל השכר, שאינו רוצה ליתן, והתענין.
 16 אידי דתנא רישא כו' — לא גרסינן, וישבוש
 17 הוא. ויש מפרשים דאשבור קאי, ולמימרא
 18 דאיהו ילבה השכר ולא הבעל, ואידי דתנא
 19 רישא בדידיה משום גט, שהבעל נתן שכר —
 20 תנא נמי בדידיה גבי שובר. ולאו דוקא, ואין
 21 זה שטת גמרא למינוחיה בדידיה שיקרא
 22 משום רישא. עיישא — מעות למחצית שכר.
 23 מפני רעתה — מום גדול שבה, או רחוקה
 24 ממנו, וסלקא דעתך אמינא יתן הוא שכר,
 25 דתנאה ידידיה הוא, וכדכתיב "הקונה אל
 26 ישמו והמוכר אל יתאבל" (יחזקאל ז)
 27 וכדאמרי אינשי (בבא מציעא נא, א): זבנת —
 28 קניא, זבין — אוביד. אפילו צורבא מרבנן —
 29 הותן. סלקא דעתך אמינא תמוי יתן כל
 30 השכר, שהרי משיא בתו לתלמיד חכם. בבורה
 31 — שצריך להוכירה שנה או שנתיים, ואין ריח
 32 עתה למקבל. הכא תנינן — בבבלי שמי
 33 טענתא — שני סופרי הדיינין היו כותבין
 34 טענות אנשי הריב, כדי שלא יהו פוסקין
 35 וחותין וטוענין, ועל פי אותן טענות פוסקין
 36 הדיינין את דינם. זה בורר לו — דין אחד כו',
 37 והיו כותבין בשטר: פלוני בירר לו דין פלוני,
 38 ופלוני בירר לו את פלוני. לימא בכופין על
 39 פרק סדום קמפילני — מדת סדום, כדתנן (אבות
 40 מרת חמישי משנה ז): האומר שלי שלי, שלך
 41 שלך — כל זוה בינתי, ויש אומרים זו מדת
 42 סדום. לימא תנא קמא סבר: שניהם נותנין שכר,
 43 ונותנין שטר אחד בין שניהם. ואם יאמר אחד
 44 מהם: לא אתן השכר, כי אני חפץ שיהא לי שטר
 45 אחד לבדי ולך שטר אחר, ויהיה "שלי שלי
 46 ושליך שלך" — כופין אותו ועושין אחד, כי מה
 47 שאמר — מדת סדום היא. ורבן שמעון וכן
 48 גמליאלו סבר: אין כופין, ומשנינן: לא דכולי
 49 עלמא כופין — וטעמא דרבן שמעון — משום
 50 דקסבר אין זו מדת סדום, שהרי חסר הוא הרבה
 51 דבר אם יכתבו שטר אחד לשניהם, דאמר: לא
 52 ניהא לי דתיהו זכותי בשטר אחד אצל זכותך,
 53 דרמית עליא כאריא אריבא — כל שעה שתראה

54 הכתב תבא עלי בעלילות טענותיך הכתובים בו, ושם תראה טענותי, נבא לידי מריבה, כי איש מריבות אתה. **משנה** והשליש את שפרו — המלוה חללה ומסרוהו ביד שלישי, שהרי
 55 טורח היה להם לכתוב שובר, וסמכו על השלישי. **גמרא** אסמכתא — המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד, וסומך בלבו בשעת ההנאה שיכול לקיים הדבר כשיגיע זמן,
 56 וכשיגיע הזמן יאנס ולא יוכל לקיים. לא קניא — ואינו נתפס בתנאו, ולא יפסיד בכך. והיינו אסמכתא מפורשין בבבא מציעא בפרק "איזהו נשך" (סו, ב) ובפרק "המקבל" (שם קד, ב).
 57 כי אתו הלכה דרבי אמי — דאסמכתא ובי מאחר שפעם ראשונה ושניה — כלומר, כמה פעמים למיתו רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי, אלא במה אעשה והדאן רבי אמי לא פסק
 58 גמרא: ואין הלכה כרבי יוסי, אף על פי שגומקו עמו. דאסמכתא לא קניא אלא אם כן קנו מיניה במיתו דין חשוב, כדאמר במסכת נדרים (ב, א). **משנה** מי שנשחק
 59 שפר חובו — מעצמו, שנשטשטש או שנפלו עליו מים. מעמיד עליו מים. מעמיד עליו עדים — היודעים מאימתי נכתב ומה כתוב בו, והם עושין לו קיום בפני בית דין, ובתבין לו מה שהיה כתוב באותו
 60 השטר והזמן והמעות. נשחק שפרו — שהיה כתוב ביום פלוני, ופלוני ופלוני היו עדים שהיו החתומים בו — כל זה כותבין אלו המקיימין, ואחר כך חותמין את שמוהם בסוף.
 גמרא

ופלוני

ופלוני עדין — החתומים בשטר, כך פירש רשב"ם. ונראה לרבינו יצחק שמזכיר (הוא הדין) נמי העדים שהעידו שראו אותו השטר, שאם ירצה הלה היום או למחר לפסלן — שיכול לפסלן, ותימה אם צריך לכתבן, שאין הגמרא מזכירן. וצריך עיין בתיקון שטרות. **אבל** בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו —

רשב"ם

גמרא הוציא — שטר מחוק לפנינו, שהיה כתוב ביום פלוני. ופלוני ופלוני — היו עדים שהתומים בו. ומפרש גמרא: אם כתוב בו הווקענו בו' — שעמדו אלו בית דין המקיימין וחקרו עדים החתומים בו להעיד על חתימתן, ומצאו בדריהם מכוונין. נזהר — מומן ראשון הכתוב בשטר, ואין צריך ראייה אחרת. ואם לאו — צריך להביא ראייה אחרת על

ופלוני ופלוני עדיין. **גמרא** **תנו רבנן: איזהו קיימו:** **"במותר תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיין"**; **ואם פתוב בו "הווקענו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת"** - **גובה ואינו צריך להביא ראייה, ואם לאו - צריך להביא ראייה; נקדע - פסול, ונקדע - פשר; נמחק או נמשמש, אם רישומו ניכר - פשר. היכי דמי "נקדע" היכי דמי "נתקדע"? אמר רב יהודה: "נקדע" - קדע של בית דין, "נתקדע" - קדע שאינו של בית דין. היכי דמי קדע של בית דין? אמר רב יהודה: מקום עדים ומקום היזמן ומקום התורה. **אפוי אמר: שתי וערב. הנהו ערבאי דאתו לממכדיהו, דהוו קא אנסו ארעתא דאינשי; אתו מירוותיהו לקמיה דאפוי, אמרו ליה: ליחוי מר שטרין ולכתוב לן מר שטרין אחריות עליה, דאי מיתגנים חד - לקיימין חד בידן. אמר להו: מאי אעביד לבני? דאמר רב ספרא: אין פותבין שני שטרות על שדה אחת, דלמא מריף והדר מריף. הוו קא מרדי ליה, אמר ליה לספריה: זיל פתוב להו הוא על המחוק ועדין על הנייר, דפסול. אמר ליה רב אחא בר מניומי לאפוי: ודלמא רישומו ניכר, ותניא: נמחק או נמשמש, אם רישומו ניכר - פשר אמר ליה: מי קאמינא שטרין מעליא? אל"ף בי"ת בעלמא קאמינא. תנו רבנן: הרי שבא ואמר "אבר שטר חוב", אף על פי שאמרו עדים "אנו פתבנו וחתמנו ונתנו לו" - אין פותבין לו את השטר; במה דברים אמורים - בשטרין הלואה, אבל שטרין מקח וממכר - פותבין, חוץ מן האחריות שבו; רב****

תחתיו ככל הכתוב בראשון. וכגון שאין לו עדים שאבר ממנו. כתבנו ונתנו לו — דליכא למימר: שמא כתב ללוות ולא לה. כשפירי הלואה — אפילו אם באו לכתוב חוץ מאחריות שבו — אין פותבין, דאתו למיטרף ביה מבני חרי, ושמן לא אבד הראשון, אי נבנו דלמא חור ומצאו וטרף והדר טרף. **אבל בשטרי מקח וממכר — אם אמרו עדים כתבנו ונתנו לו — פותבין לו אחר, חוץ מאחריות שבו.** מאחר שאמת הדבר הוא שהקרקע קנו לו, והוא ירא פן שיתקע הדבר ויערער עליו שלא בידן — פותבין לו שטר מקח בלא אחריות, כדמפרש לקמן (קסט). בא' "שטרא דנן דכתבנוהו דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי" בו'.

רבן

עומדת החוקה במקום השטר, ויכול לומר כל מה שיכול לתען — עומדת החוקה במקום השטר, ויכול לומר כל מה שיכול לתען עמו השטר בידו, כי יאמר: מה שאין לי שטר — לא בשביל שהחזרתי לו, אלא שלא נהרתי לשמרו לאחר שלש שנים. ותימה לרבן שמעון בן גמליאל, שכולל מקום יכול המוכר לעשות שטרות, כגון ראובן דכתב שני שטרות שמכר שדה לשמעון, ויתן האחד לשמעון ואחד ללוי, ויעשה קנוניא בינו ובין לוי, ויציא לוי אותו השטר לאחר שלש שנים שהפסיד שמעון שטר, ויטעון כי שמעון מסרו לו נתן לו השדה, ולא יצטרך הוא להביא ראיה, למאן דאמר אין צריך להביא ראיה לומר דכי האי גונא צריך להביא. וכדאי גונא אמרינן לקמן (קעג, א) דאחין הואיל ושמעי להרדי — צריך להביא ראיה. ואפילו אמרינן בעלמא אין צריך, ובעינן אחר יש לפרש, ולא תקשה לרבן שמעון בן גמליאל ולא תצטרך לכל זה. רבן שמעון בן גמליאל אמר אף שטרי מקח וממכר אין פותבין — כדמפרש לקמן, שיש לחוש שמא החזיר הלווקח למוכר חזור המוכר, ואם לא נכתב שטר שני ללווקח — ויציא המוכר הקרקע על ידי השטר שהחזיר לו. אבל אם נכתבו לו שטר שני ללווקח, אפילו יציא המוכר על הלווקח השטר שהחזיר לו — לא יועיל כלום, שיאמר הלווקח: שני שטרות היו לי, קודם החזרתי לו אלא אחד. וכיון שהאחד עדיין בידו — לא חור המוכר, והשטא אין להקשות: אפילו כשש שטר ביד המוכר מה שיש לו להועיל, והלא הלווקח יכול לומר לו: קודם שמכרתי לי השדה כתבת שנים או שלשה שטרות, וכתבו לך כאשר פצתה, כי כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו, ומה שאין שטר בידו — לפי שאבר ממנו. הא לא קשה מידי, דהויא אין מועיל למוכר אלא אם כן יש עדים שהה שטר שבידו הוא אותו שנתנו ללווקח, ועתה חור לידו. אי נמי, יבררו עדים שהחזיר לו הלווקח את השטר

ופלוני עדיין. **גמרא** **תנו רבנן: איזהו קיימו:** **"במותר תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיין"**; **ואם פתוב בו "הווקענו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת"** - **גובה ואינו צריך להביא ראייה, ואם לאו - צריך להביא ראייה; נקדע - פסול, ונקדע - פשר; נמחק או נמשמש, אם רישומו ניכר - פשר. היכי דמי "נקדע" היכי דמי "נתקדע"? אמר רב יהודה: "נקדע" - קדע של בית דין, "נתקדע" - קדע שאינו של בית דין. היכי דמי קדע של בית דין? אמר רב יהודה: מקום עדים ומקום היזמן ומקום התורה. **אפוי אמר: שתי וערב. הנהו ערבאי דאתו לממכדיהו, דהוו קא אנסו ארעתא דאינשי; אתו מירוותיהו לקמיה דאפוי, אמרו ליה: ליחוי מר שטרין ולכתוב לן מר שטרין אחריות עליה, דאי מיתגנים חד - לקיימין חד בידן. אמר להו: מאי אעביד לבני? דאמר רב ספרא: אין פותבין שני שטרות על שדה אחת, דלמא מריף והדר מריף. הוו קא מרדי ליה, אמר ליה לספריה: זיל פתוב להו הוא על המחוק ועדין על הנייר, דפסול. אמר ליה רב אחא בר מניומי לאפוי: ודלמא רישומו ניכר, ותניא: נמחק או נמשמש, אם רישומו ניכר - פשר אמר ליה: מי קאמינא שטרין מעליא? אל"ף בי"ת בעלמא קאמינא. תנו רבנן: הרי שבא ואמר "אבר שטר חוב", אף על פי שאמרו עדים "אנו פתבנו וחתמנו ונתנו לו" - אין פותבין לו את השטר; במה דברים אמורים - בשטרין הלואה, אבל שטרין מקח וממכר - פותבין, חוץ מן האחריות שבו; רב****

תחתיו ככל הכתוב בראשון. וכגון שאין לו עדים שאבר ממנו. כתבנו ונתנו לו — דליכא למימר: שמא כתב ללוות ולא לה. כשפירי הלואה — אפילו אם באו לכתוב חוץ מאחריות שבו — אין פותבין, דאתו למיטרף ביה מבני חרי, ושמן לא אבד הראשון, אי נבנו דלמא חור ומצאו וטרף והדר טרף. **אבל בשטרי מקח וממכר — אם אמרו עדים כתבנו ונתנו לו — פותבין לו אחר, חוץ מאחריות שבו.** מאחר שאמת הדבר הוא שהקרקע קנו לו, והוא ירא פן שיתקע הדבר ויערער עליו שלא בידן — פותבין לו שטר מקח בלא אחריות, כדמפרש לקמן (קסט). בא' "שטרא דנן דכתבנוהו דלא למיגבי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי" בו'.

53 שקנה ממנו והוציאנה מידו, וכיון שאין לו ממון, יגבה הלוקח
 54 מלקוחות של המוכר שקנו ממנו קרקעות אחריו, על ידי שיראה
 55 להם את שטר המקח שבידו, והגבייה נעשית על ידי שהוא מראה
 56 את שטר המקח שבידו, ומוכיח שהמלוה של המוכר הוציא ממנו
 57 את הקרקע מחמת חובו של המוכר, וגובה מהלקוחות, ואם יהיו
 58 לו שני שטרות יש לחשוש דלמא פריף - שמא יגבה קרקע
 59 מהלקוחות על ידי שיראה להם את שטר המקח שבידו, והדר פריף
 60 - ויחזור ויגבה מלקוחות נוספים על ידי שיראה גם להם את שטר
 61 המקח השני שבידו, ויטען שעתה גבה ממנו המלוה של המוכר את
 62 הקרקע, והלוקח השני שהוא גובה ממנו לא ידע שכבר גבה הלה
 63 את חובו מלוקח אחר, בשטר הראשון. ולכן אמר להם אביי שאף
 64 שיש להם חשש שיגזלו מהם את השטר, אינו יכול לכתוב להם
 65 שטר נוסף על קניית הקרקע.
 66 הגמרא ממשיכה את המעשה: הוּו קא מרדי ליה - היו בעלי
 67 הקרקעות מפצירים ומבקשים מאביי שיכתוב להם שטר נוסף, אף
 68 שאמר להם שהדבר אסור. אמר ליה לפריה - אמר אביי לסופר
 69 שלו, הכותב את שטרותיו, יל - לך והטעה אותם, וכתוב להו -
 70 וכתוב להם שטר, ותחזור ותמחקנו, ותכתוב אותו שוב באופן
 71 שיהיה הוא - השטר עצמו כתוב על המחקק, ועדיו חתומים על הנייר
 72 שאינו מחוקק, דשטר כזה הוא פסול, כמבואר לעיל (קסד), והם לא
 73 יבחינו בכך שהוא שטר פסול, ויפסיקו להפציר בי. אמר ליה רב
 74 אחא בר מניומי לאביי, כיצד אפשר לכתוב שטר כזה, והרי יש
 75 לחשש דלמא - שמא לא ימחק הכתב הראשון ניכר, ואף פ"ח
 76 המחיקה יהיה רישומו ניכר, והלקוחות ימחקו לגמרי את הכתב
 77 השני, ותניא בברייתא שהובאה לעיל, שאם נמחק השטר או
 78 נמשמש, אם רישומו של הכתב ניכר, כשר, ויוכלו להשתמש בו,
 79 כדן כל שטר הכתוב על הנייר.
 80 אמר ליה אביי לרב אחא בר מניומי, מי קאמינא שטרך מעליא - וכי
 81 אמרתי לסופר לכתוב בפעם הראשונה שטר טוב ולמחקק, שאז
 82 יש חשש שיהיה רישומו של הכתב הראשון ניכר, ואף פ"ח ב"ית
 83 בעלמא קאמינא - אמרתי לו שיכתוב סתם אותיות כאל"ף וב"ית
 84 על השטר, וימחקם, ועל גבי המחיקה יכתוב שטר מקח, ויהיה זה
 85 שטר פסול.
 86 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בכתיבת שטר חדש, במקום שטר
 87 שאבד: תנו רבנן, הרי שקא המלוה לבית דין ואמר אבד שטר חובי,
 88 ועדיין לא נפרע על ידי הלוה, ורוצה שיכתבו לו שטר חדש, אך
 89 אין לו עדים שאיבד את שטר, אף על פי שאמר עדים, אנו כתבנו
 90 את שטר החוב שהוא אמר שאבד לו, וחתמנו עליו, ונתננו לו
 91 אותו בציווי הלוה, מכל מקום אין בותבין לו את השטר החדש.
 92 ממשיכה הברייתא ומבארת: פשה דרבים אמורים, בשטרין הלואה,
 93 שיש לחשוש שנפרע החוב והחזיר המלוה את השטר ללוה, או
 94 שאף אם לא נפרע, יש לחשוש שמא הוא משקר ולא אבד שטר, או
 95 שמא ימצאנו, ואם יהיו לו שני שטרות יגבה מהלוה פעמיים,
 96 שלא כדן. אבל שטרין מקח וממכר - שטר על קניית קרקע,
 97 שהעדים מעידים שכתבו וחתמו ונתנו לו שטר זה, ואומר הקונה
 98 שאבד שטר, בותבין לו שטר חדש, כדי שתהיה לו הוכחה שאכן
 99 קנה את הקרקע, ואין בזה חשש, שהרי אף אם באמת לא אבד
 100 שטר אין הפסד בכך שיהיה לו שני שטרות. אך כותבים את השטר
 101 החדש חזין מן האחריות שבו, כלומר, אין כותבים שאם הנושים
 102 במוכר יגבו את הקרקע מהלוקח מחמת חובו של המוכר, ויכל
 103 הלוקח לגבות את ממון המקח מהמוכר, כיון שיש לחשוש שלא
 104 אבד שטר באמת, ואם אכן נושי המוכר יוצאו ממנו את הקרקע
 105 מחמת חובו של המוכר, יגבה מהלקוחות האחרים של המוכר
 106 פעמיים, בשני השטרות, וכמו שהתבאר לעיל.

1 ופלוני ופלוני הם עדיי שהיו חתומים בשטר, ובסוף שטר הקיום
 2 חתומים עדים אלו שמכירים את השטר.

גמרא

3 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בנוסחאות הקיום של שטר שנמחק:
 4 תנו רבנן, איזהו נוסח קיומו של שטר שנמחק, פמותב תלתא הוינא
 5 - במושב שלשה דיינים היינו, אנו פלוני, ופלוני, ופלוני, והוציא
 6 המלוה שהוא פלוני בן פלוני, שטר מחוק לפנינו, ששטר מחוק זה
 7 נכתב ביום פלוני, ופלוני ופלוני הם עדיי שהיו חתומים בו.
 8 ממשיכה הברייתא: ואם כתוב בו - בנוסח הקיום תוספת זו,
 9 'הווקקנו לעדותן של עדים, ונמצאת עדותן מבוזנת', כלומר, חקרנו
 10 את העדים שהיו חתומים בשטר שנמחק, ונמצאה עדותם
 11 אמיתית, נזכה המלוה את חובו ב'קיום' זה, מהזמן שנכתב בשטר
 12 הראשון, ואינו צריך להביא ראיה נוספת לזמן החוב או לטך
 13 המעות, אלא דין הקיום' כדן השטר הראשון שנמחק. ואם לאו -
 14 אם לא נכתב בקיום נוסח זה של 'הווקקנו', צריך המלוה להביא
 15 ראיה על אמיתות כל מה שהיה כתוב בשטר, כמו סכום ההלוואה
 16 וזמנה, שאם לא כן יטען התבע שהיה זה שטר מזויף.
 17 הגמרא מביאה את המשך הברייתא, המבררת את כשרותם של
 18 שטרות עם פגמים שונים: שטר שנקרקע בכונה על ידי אדם, פסול,
 19 שקריעתו מוכיחה שהיה פסול או פסול. אבל שטר שנכתב
 20 מעצמו, כשר. אומרת הברייתא דין נוסף: שטר שנמחק הכתב שבו,
 21 או שנמשמש הכתב, אם רישומו של הכתב ניכר, ואפשר עדיין
 22 לראות מה היה כתוב בו, כשר.
 23 מבררת הגמרא: תיבי דמי 'קרקע' והיכי דמי 'נתקרקע', כלומר כיצד
 24 יודעים אם נקרקע מעצמו וכשר או שנקרקע בכונה ופסול. מבארת
 25 הגמרא: אמר רב יהודה, 'קרקע' היינו שיש בו קרקע של בית דין,
 26 שמהותו תבואר להלן, ו'נתקרקע' היינו קרקע שאינו של בית דין.
 27 מבררת הגמרא: תיבי דמי קרקע של בית דין. מבארת הגמרא: אמר
 28 רב יהודה, שקרע בו את אחד המקומות החשובים שבו, והיינו את
 29 מקום חתימת העדים, ומקום הזמן, ומקום התורה - שכתוב שם טך
 30 המעות שהתחייב לו, שאם אחד מהם קרוע השטר פסול. אביי
 31 אמר, קרע של בית דין הוא שתי ועקר - קריעת השטר לאורך
 32 ולרוחב.
 33 הגמרא מביאה מעשה שענינו שייך לכתיבת שטר שנמחק: תהו
 34 ערבא, דתו לפומבדיתא - מעשה בישמעאלים שבאו לעיר
 35 'פומבדיתא', דהו קא אבסי ארעתא דאינשי - שהיו גזולים קרקעות
 36 מאנשים, ונטולים מהם אף את שטרות המקח שלהם, כדי שלא
 37 יוכלו הנגולים לערער ולהוכיח שהקרקעות שלהם. אתו מרוותיהו
 38 לקמיה דאביי - באו בעלי הקרקעות לפני אביי קודם שגזלו מהם
 39 את הקרקעות והשטרות, ואמרו ליה לאביי, ליתנו מר שטרין -
 40 יראה אדונינו את שטרות המקח שיש לנו על שדות אלו, שהם
 41 שלנו, ולכתוב לן מר שטרך אחרינא עליה - ויכתוב לנו שטרות
 42 מקח אחרים על קרקעות אלו, כדי שיהיו לנו שני שטרות שוים על
 43 כל קרקע, דאי מיתניס חד - שאם יאנסו מאיתנו הישמעאלים את
 44 השטר האחד, כשיגזלו את הקרקע, נקיפין חד בידן - ישאר לנו
 45 שטר אחד בידנו, ואם לאחר זמן תהיה ידנו תקיפה, נוכל לערער
 46 ולהוכיח שהקרקע שלנו, ולהוציאה מיד אלו שיקנה
 47 מהישמעאלים.
 48 אמר להו אביי, מאי אעביד לבו - וכי מה אני יכול לעשות לכם
 49 בענין זה, דהא אמר רב פפא, אין בותבין שני שטרות מקח על שדה
 50 אחת, כיון שיכתב שמוכר השדה לזה כסף קודם שמכר את
 51 הקרקע, ולא יהיה לו מהיכן לשלם, ויגבה המלוה את הקרקע
 52 מהלוקח, ויתחייב מוכר הקרקע לשלם ללוקח את דמי הקרקע

59 לגבות את נכסי הלוח. וְכַל שטר אֲדָרְבֵּתָא - שכותבים למלוה
60 אחרי שמצא קרקע ביד הלקוחות של הלוח, דְּלֵא פְתִיב בְּה
61 'קְרַעְנִי לְשֵׁטֶר מִדְּרַפָּא, לֹא אֲדָרְבֵּתָא הוּא, כיון שיש לחשוש
62 שיחזור ויגבה בשטר הטיפא שבידו בבית דין אחר, מלבד מה
63 שהוא בא לגבות בשטר האדרכתא. וְכַל שטר שוּמָא - ששמים את
64 הקרקע למלוה הוא זוכה בה, דְּלֵא פְתִיב בְּיָה 'קְרַעְנִי לְשֵׁטֶר
65 אֲדָרְבֵּתָא, לֹא שוּמָא הִיא, כיון שיש לחשוש שיחזור המלוה ויגבה
66 בשטר האדרכתא שבידו. ואם כן כשגבה המלוה בפעם הראשונה
67 בודאי קרעו את שטרו, וכיצד יוכל לחזור ולגבות את הקרקע.
68 הגמרא מתרצת את דברי רב ספרא, שאמנם בבעל חוב לא שייך
69 שיגבה פעמיים את השדה, אבל יש אופן אחר שבו אפשר לגבות
70 ממנו את השדה פעמיים. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיבָא - לא הוצרך
71 רב ספרא לומר את דבריו, אלא באופן דְּקָאֲתִי מִפְּתֵי אֲבִתְהִי -
72 שיבוא המערער ויוציא את הקרקע מהלוקח על ידי שיביא עדים
73 שהיה הקרקע של אבותיו, ואותו אדם שמכרה גזלה מאבותיו,
74 ובאופן כזה הוא מוציא את הקרקע מיד הלוקח ללא שטר, ויש
75 חשש שאחרי שיוציאנה מידו פעם אחת יגבה הלוקח את דמי
76 המקח מלקוחותיו של המוכר בשטר הראשון שבידו, ויניחנו
77 המערער בקרקע בשקט עוד מעט זמן, ויחזור ויוציאנה מידו על
78 ידי שיטען שוב שהיא של אבותיו ולא של המוכר לו, ויחזור
79 הלוקח ויגבה את דמי המקח מלקוחות אחרים של המוכר, על ידי
80 השטר השני שבידו, שכתובה בו אחריות.
81 רב אחא מקשה על דברי רב ספרא: אָמַר לִיה רַב אֶחָא מִדְּפִתִי
82 לְרַבִּינָא, וְלִמַּח לִיה לְמִיפָר לִיה לְבַעַל חוּב - מדוע צריך הלוקח לומר
83 לנושה במוכר שגבה ממנו את הקרקע 'שוף לי פְּהָא אֲרַעָא וְאִיקוּם
84 בְּה' - הנח לי לשבת בקרקע בשקט ואז תחזור ותגבנה ממני,
85 כמבואר בדברי רב ספרא, והרי תִּפְסִיק לִיה - די לו בכך דְּבִין
86 דְּקִיפֵי תְרֵי שְׁטָרֵי - כיון שיש בידו שני שטרות מקח עם אחריות,
87 מְרִירָה וְהִרְדֵּי מְרִירָה - יגבה בשטר הראשון מלוקח אחד, ויחזור מיד
88 ויגבה מלוקח נוסף לגבות השני, ומקודש יש לו צורך לשחות עוד
89 זמן בקרקע כדי לגבות בשטר השני. מתרץ רבינא: אִם יַעֲשֶׂה כֵּן,
90 ויגבה משני הלקוחות בשני השטרות מיד, נְפִישִׁי עֲלֵיהּ בְּעַלֵי דִּינִין
91 - יתרבו עליו בעלי דינים התובעים אותו, שהרי בבת אחת יוציא
92 את הקרקעות מלקוחות ומתוך כך ישימו לב לרמאותו.
93 הגמרא מבררת מדוע אמרה הברייתא שאי אפשר לכתוב ללוקח
94 שטר מקח נוסף עם אחריות, והרי לכאורה אפשר לעשות תנאה
95 שלא יוכל לגבות פעמיים. מקשה הגמרא: וְלִתְנוּב לְהָא שְׁטָרָא
96 מְעַלְיָא - ומדוע לא נכתוב שטר מקח חדש עם אחריות ללוקח,
97 וכדי שלא יוכל לגבות פעמיים, כחששו של רב ספרא, לְתַנוּב
98 תְּבָרָא לְמוֹכְר - יכתבו 'שובר' למוכר, שיהיה כתוב בו כך, כֵּל שְׁטָרֵי
99 דִּיפְקִין עַל אֲרַעָא דֵא - כל שטרות המקח שיצאו על קרקע זו, יהיו
100 פְּסוּלִין, לְבַר מִן דִּיפְסִיק בְּזַמְנָא דֵא - מלבד השטר שיצא ויהיה כתוב
101 בו זמן זה, והיינו הזמן שבו כתבו את השטר החדש, ויכתבו בשטר
102 את הזמן של יום כתיבתו, ולא את הזמן של השטר הישן, וממילא
103 אם יוציא הלוקח את השטר הישן, שיזמנו קודם לזמן השטר
104 החדש, לא יוכל להשתמש בו כדי לגבות מלקוחות את דמי
105 הקרקע, כיון שיש ביד המוכר 'שובר' המבטל את כח השטר.
106 הגמרא מביאה אפשרות ליישב את הברייתא: אֲמָרוּהּ רַבְּנִין
107 לקושיא זו קְמִיָה דְרַב פְּסָא, וְאֲמָרֵי לֵה - יש אומרים שאמרו זאת
108 קְמִיָה דְרַב אִשִּׁי, ואמרו בני הישיבה, זֹאת אֲמָרְתָּ - יש ללמוד
109 מקושיא זו שהברייתא סוברת שאין בּוֹתְבִין שוֹבֵר, כלומר אם
110 המלוה בא לגבות את חובו מהלוח ויאמר שאבד לו שטר, אין
111 הלוח חייב לפורעו תמורת שובר, אלא יוכל לטעון שהוא חושש
112 שלא אבד השטר או שמא ימצאנו לאחר זמן ויחזור ויתבענו, ואף
113 שיכתוב לו שובר הוא חושש שיאבד לו השובר, והוא הדין כאן
114 שאין המוכר חייב להסכים לכתוב ללוקח שטר מקח נוסף, אף אם
115 יכתוב לו הלה שובר המבטל את כח השטר הישן. ולהלן (קט)
116 נחלקו תנאים האם כותבים שובר.

1 רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלַק וְאִמְרַה, אִף שְׁטָרֵי מִקַּח וּמִמְכָר אִין
2 בּוֹתְבִין, אף על פי שלא כותבים בהם אחריות. וטעמו, כיון שהוא
3 טובר שאם הלוקח רוצה למכור את הקרקע בחזרה למוכר עצמו,
4 מחזיר לו את שטר המקח וזוכה המוכר בקרקע, כמו שיבואר
5 בהמשך הברייתא, וממילא יש לחשוש שהשטר לא אבד לו אלא
6 החזירו למוכר לשם החזרת הקרקע, ועתה הקרקע שייכת למוכר,
7 ואם נכתוב לו שטר חדש יוכל לטעון שלא מכר את הקרקע
8 למוכר. אבל לדעת חכמים אין החזרת השטר מחזירה את הקרקע
9 למוכר, ואין חשש בדבר.
10 הברייתא מביאה אופן נוסף שנחלקו בו: וְכֵן הִיָּה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
11 גַּמְלִיאֵל וְאִמְרַה, הִנְתִּין קִרְקַע בְּמִתְנָה לְחִבְרוֹ, וכתב לו עליה שטר,
12 וְהִחְזִיר לּוֹ מִקְבַּל הַמִּתְנָה לְנוֹתֵן אֶת הַשְּׁטָר, הִנְרָה מִתְנָתוֹ לְרִשְׁוֹתוֹ
13 שֶׁל הַנּוֹתֵן, לֹאא קִינֵן נוסף. וְהַכְּמִים אֲמָרִים, אף אם החזיר לו את
14 השטר עדיין מִתְנָתוֹ מִיְיָתָה, עד שיעשה הנותן קנין חדש בקרקע,
15 או שיכתוב לו המקבל שטר חדש.
16 הגמרא מבארת את הברייתא: אָמַר מַר, 'אבל שטרי מקח וממכר
17 כותבין לו, הוִין מִתְּחִילֵיהּ שְׁבוֹ, שואלת הגמרא: מֵאָּ שְׁמַעָא שאין
18 כותבים בשטר החדש אחריות נכסים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב
19 סְפָרָא, לְפִי שִׁישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שְׁבִיבָא לֹא אבד שטרו, והדין הוא שְׁאִין
20 בּוֹתְבִין שְׁנֵי שְׁטָרוֹת עִם אַחֲרִיּוֹת עַל שְׂדֵה אֶחָת. והטעם לכך, שיש
21 לחשוש דְּלִמָּא אִוִּיל בְּעַל חוּב - שמא יבוא הנושה במוכר, וְמִרְרִירָה
22 לִיה לְהָא - ויוציא את הקרקע מיד הלוקח, מחמת המוכר עצמו
23 לא יהיה מוזהב לשלם את חובו. ועתה חייב המוכר לשלם ללוקח
24 את דמי הקרקע שהוציאו מידו, וכיון שכתב לו המוכר 'אחריות'
25 יוכל הלוקח לגבות את חובו גם מהלקוחות האחרים של המוכר,
26 שקנו ממנו קרקעות אחריו, ואם יכתבו לו שני שטרות יש לחשוש
27 שיעשה הלוקח קנוניא עם הבעל חוב של המוכר, וְכֵן יַעֲשֶׂה, אִוִּיל
28 הָאִי - ילך הלוקח וְמִפְסִיק תְּד - ויוציא שטר מקח אחד שיש לו,
29 וְמִרְרִירָה לְקוֹחוֹת - ויגבה בו מהלקוחות האחרונים של המוכר את
30 ממונו המקח שחייב לו המוכר, ויקרעו בית דין את השטר שבידו
31 כדי שלא יגבה בו שוב. וכדי לחזור ולגבות ברמאות, אָמַר לִיה
32 הַלּוֹקַח הַרְאִשׁוֹן לְבַעַל חוּב שֶׁהוּצִיא מִמֶּנּוּ אֶת הַקִּרְקַע, 'שוף לי
33 דְּאִיקוּם בְּה' - הנח לי להחזיק בקרקע בשקט כמה שנים, עד
34 שישתכח הדבר שכבר גביתי מלוקח אחד מעות מחמת שהוצאת
35 ממני את הקרקע, וְהִרְדֵּי תָא מִרְרִיבֵן - ותשוב ותוציא ממני את
36 הקרקע, כאילו עתה אתה גובה את חובך מהמוכר על ידי נטילת
37 הקרקע שלי, וְמִפְסִיק אֲחֵרִיבָא - ויוציא הלוקח את השטר השני שיש
38 לו על קניית הקרקע, שכתובה שם אחריות על הקרקע, וְהִרְדֵּי אִוִּיל
39 מְרִירָה לְקוֹחוֹת אֲחֵרִיבֵי - ויחזור ויגבה את מעות המקח מלקוחות
40 אחרים של המוכר, שלא כדוין, וכיון שטעם זה אין כותבים שני
41 שטרות מקח על שדה אחת, אמרה הברייתא שאם הוא אומר
42 שאבד שטרו כותבים לו שטר ללא אחריות, מחשש שבאמת לא
43 אבד השטר ואין כותבים שני שטרות עם אחריות על שדה אחת.
44 הגמרא מבררת כיצד תיתכן קנוניא זו. מקשה הגמרא: כִּיצַד יוּכַל
45 הַנוֹשֶׂה לְגַבּוֹת מִהַקִּרְקַע שְׁבִיד הַלּוֹקַח אֶת חוּבוֹ מִהַמוֹכֵר פְּעַמִּים,
46 והרי כשגובים חוב אין מניחים את שטר החוב ביד המלוה אלא
47 מוציאים אותו מידו וקורעים אותו, ואם כן פִּינֵן דְּקְרַעְנִי לְשְׁטָרָא
48 דְּמִלְוָה - כיון שקרענו את שטר החוב של המלוה בעת הגבייה
49 הראשונה, והוא הניח ללוקח לשבת בקרקע אחר כך, בְּמֵאָּ הִרְדֵּי
50 מְרִירָה לֵה - באיזה כח הוא יכול לחזור ולהוציא את הקרקע מידו,
51 ואם לא יוכל להוציא ממנו את הקרקע כדוין לא יוכל הלוקח
52 לעשות את הקנוניא שאמר רב ספרא.
53 הגמרא מוכיחה שקורעים את שטרו: וְכֵן תִּימָא דְּלֵא קְרַעְנִי - ואם
54 תאמר שאין הכרח שיקרעו את שטרו, אלא יתכן שיכתבו לו
55 שובר, וְהָא אָמַר רַב נְחִמָּן, כֵּל שֵׁטֶר מִרְרַפָּא - שכותבים בו בית דין
56 שיכול המלוה לגבות את קרקעותיו של הלוח, דְּלֵא פְתִיב בְּיָה -
57 שלא כתוב בשטר זה 'קְרַעְנִי לְשְׁטָרָא דְּמִלְוָה' - קרענו את שטר
58 ההלואה, לֹא מִרְרַפָּא הוּא - אין זה שטר טוב, ואין המלוה יכול

1 השטר כדי שיחזור המכר. ורבנן דפליגי עליה דרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה אין איתותי
 2 נקנות, כדמפרש לקמן, וצריך לכתוב "קני לך האי שטרא וכל שעבודיה". ובין שכתובין
 3 שמקנה לו מה שכתוב בשטר — אין לחוש אם השטר השני ביד הלוקח, שאפילו יש בידו
 4 אלה שטרי מכר — קנה המוכר בחזרת השטר, כיון שכתב לו הלוקח שחזר ומקנה לו (הגדה).
 5 וקשה לפי פירושו וענין בתרא הוה אמאי לא

6 נשאר לו שטר שני שנכתב לו: "פלוני בן פלוני
 7 גמיר לני: אבד שטרי שכתבתם וחתמתם, ועתה
 8 כתבו אחר לראיה שלא יוכל המוכר לכפור המכר
 9 כשלא אמנא עדי מסירה", והה שטר לא זיק
 10 כלום למוכר, שכיון שכתובין בשטר השני
 11 שמחמת שאבד הראשון כתבו השני — לא זיק
 12 למוכר כלום. כשיצויא השטר שחזר לידו, או יביא
 13 עדים שזחחיו לו הלוקח את השטר כדי שיחזור
 14 המכר — לא יכול לומר: שני שטרות היו לי, וכל
 15 זמן שהזאת בידו לא חזר המכר, שהרי מוכיח
 16 מתוך השטר השני שלא כתב לו המוכר, אלא
 17 העדים שעאווה אחר שזחחיו הראשון למוכר,
 18 ושיקף להם לומר שנאבד ויש לומר: דחיישין
 19 לבית דין טועין, שכשיצויא הלוקח השטר שכתוב
 20 בו שעאווה העדים לפי שאמר (שנאבד) השטר
 21 הראשון שכתבתם וחתמתם ותננו לו — טענו בית
 22 דין לומר: אם לא שחקרו עדים שאבד הראשון לא
 23 כתבו לו שני. שאפילו לרבנן דאמרי לעיל בשליח
 24 "יש נחליקי" (קלח), דבי דינא בתר עדים דייקי,
 25 הכא איכא למימר דמודו, דכיון שהעדים מעידים
 26 על תהלת שטר המכר בעדות ברויה, וגם עתה
 27 באים לגמור הדבר לפי שאמר שנאבד השטר
 28 הראשון — לא היו כותבין לו אלא דבר ברור. עד
 29 כאן הגהות. וקצת קשה לפי וענין בתרא: זה הוא
 30 משמע דממילתיה דרבן שמעון בן גמליאל דחייש
 31 שמא חזר המכר, אבל לאיניש דעלמא — שמא
 32 נתן לו הלוקח השטר כדי לקנות השדה — לא
 33 חייש, מדרקאמר: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל
 34 אמר לומר: מתנה לחבירו בו' עד חזרה מתנתו
 35 ויש לומר: ולאניש דעלמא אמ נתן לו הלוקח
 36 שטר מכר שלו כדי לקנות השדה — קנה במסירה,
 37 אף על פי שיש עדיין שטר שני בידו. ולכן לא
 38 יועיל לחזיק לאיניש דעלמא שטר השני, שהרי
 39 לא יכול לחזור, מאחר שסטר לו שטר אחר. ודוקא למוכר לא תועיל חזרת השטר אחר, כיון
 40 שבשטר שני הנשאר ביד הלוקח כתובה חובת המוכר.

41 **לכתוב** לאידך כל שטרי דליפקן בומנא דא בו' — ואם תאמר: אמאי חיישין שאין המוכר
 42 לפנינו, כדפרישית לעיל על מילתא דרבן שמעון בן גמליאל ויש לומר: (דרבן
 43 שמעון בן גמליאל ודאי כשאינו לפנינו), ודבדאי אי היה פריך על רבן שמעון בן גמליאל
 44 דאמר אין כותבין איכא למיפך הכין אבל הכא כי פריך על האי דקאמר חוץ מאחריות שבו
 45 — (היינו) שבשום ענין אין כותבין (ואחריות), אפילו הוא לפנינו. ונראה דודאי היה מצי
 46 לשנויי: הוא הדין אם הוא לפנינו ודכותבין, ורבותא קא משמע לך, אבל דאיתא אינו המעשר,
 47 אפילו הכי כותבין לו. אלא דעדיפא משני ליה. **לבר** ממאן דניפוק ממנא דא — פירושו:
 48 וכתבו לו ממנו שני. אבל שטר דלעיל, דקאמר בברייתא — (היינו) דכותבין בשטר מקח
 49 וממכר, וכותבין בשטר זמן ראשון, כדפרישית לעיל.

בעלמא

50 בעת שאמר אבד שטרי) (קמא) וטרופו בו כעם אחרת. לפיכך אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת. אמר רב רב אחא מרפתי לרבינא — אמאי הליתן טעמא שמוס
 51 דאמרי ליה שוף לי וכו': בלא טענה זו נמי, כיון נדיקט שני שטרות ביום אחד — יכול לטרופו ולחזור ולטרופו, ולכן אמר רב ספרא: אין כותבין שני שטרות על שדה אחת ומשני: אם כן,
 52 נפיש עליה מריבות ומחלוקות של בעלי דינין בבת אחת, ויתנו לב על גביה. ונכתבו ליה שטרא מעליא בו' — אמיתיתא פריך. אמאי קתני חוץ מאחריות שבו — משום פסידא
 53 דמוכר? הלא יכולין אנו לעשות תקנה. שכתבו ליה שאמרו אבד שטרי שטר מעליא, ובאחריות, דאיכא למימר הדין עמו דודאי אבד שטרו, ונכתבו ליה לאידך למוכר שובר שיוכיח
 54 שנפסד השטר הראשון שביד הלוקח, ולא יבא לבגות בו עוד. והשתא ליכא למיחש דלמא טרופי הדר טרופי, שהרי כשיצויא הלוקח שטרו הראשון שאבד כדבריו — יוציא המוכר
 55 את השובר שכתבו בו' "כל שטרי דיפקון" בו' — כל שטרי מכירה דיפקון על ארעא דיהו בטלין. לבר מריפוקן — כלומר, חוץ מזה השטר שכתבתו לו בזמן פלוני תחת הראשון שאמר
 56 לי שאבד ממנו. וזאת אומרת בו' — מחלוקת תנאים היא במתניתין בפירקין בשטרי הלוואה, דאיכא למאן דאמר: אין כותבין, שלא יא' צריך לשמור שובר מן העכברים, ומלה שאבד
 57 שטרו — הפסיד חובו. ואמרי הדין לשטרי מקח, אם אבד הלוקח שטרו — לא נכתבו ליה שטרא מעליא על סמך השובר שביד המוכר, שהרי לא יכתבו שובר, דנמנא מוכר צריך לשמור
 58 שובר מן העכברים.

1 רבן שמעון בן גמליאל אויב אפילו בשמרי מקח וממכר אין כותבין — דסבירא ליה:
 2 אחריות נקנות במסירה, כדלקמן גבי מתנה, דחיישין דלמא לאחר שכתבו ותננו לו
 3 שטר המכירה החזיר לו לוקח זה למוכר את השטר, וחזר לו מקחו, כדאמרין גבי
 4 מתנה. חזרה מתנה — כדמפרש לקמיה עעמא. מתנתו קיימת — אלא אם כן חזר
 5 ומכרה או נתנה לו בקנין גמור, או בשטר חדש,
 6 כדין לוקח ומוכר. אמר מר חוץ מאחריות שבו
 7 מאי עילא — אין כותבין לו אחריות. אמר רב
 8 ספרא לפי שאין כותבין שני שטרות על שדה
 9 אחת — שאם יכתוב לו שטר אחר — חיישין
 10 דלמא אתי בעל חוב וטרופי ליה להאי שדה,
 11 דאמר הקונה אותה כי אבד שטרי שהיה לי על
 12 שדה זו וכתבו לו שטר אחר עליה, ובין
 13 דנטרפה מיהו — אוכל בהאי שטרא דכתבו
 14 ליה, וטרופי ללקוחות שקנו אחר שקנה הוא,
 15 ויעשה קנויאי עם הבעל חוב שטרפה ממנו.
 16 ואמר ליה שוף לי דאיקום בארעא — כלומר,
 17 אל תערער עלי עתה כלום. פירושו: שוף =
 18 בשופי, כדגריסין (כתובות ב, א): והוא שאבדום
 19 בעליהם שלש שנים ובשופי. כך אמר ליה: שוף
 20 לי, דאיקום בארעא ארבע או חמש שנים עד
 21 דתיישן הדבר, והדר תא ותערער עלי וימנא
 22 אחריתי. ועבדי הכי, ובתר זמן מערער עליה
 23 וטרופי לה מניה, והדר אול הקונה שאמר "אבד
 24 שטרי" וכתבו לו אחר, ומפיק ליה להחזא
 25 שטרא (קמא) וכתבו ליה על שדה זו, ואילו
 26 וטרופי ללקוחות. ומקשינן עליה: ובין ודיקעויה
 27 לשטרא — דבעל חוב, בזימנא קמיתא טרופי
 28 — במאי טרופי כי אתי השטא וטרופי? והאמר
 29 רב נחמן בו' — כך הוא הסדר: מלה בא לבית
 30 דין וצועק על הלוה שיפירע לו חובו, וממננין
 31 ליה ללוה בדינא, כדאמרין, ואי לא אתי —
 32 משמתין ליה, וכותבין שטר טריפא למלה
 33 שילך ויפשפש אחר קרקעותיו של לוח. וכל
 34 מקום שימצא מנכסיו או מלקוחות שקנו ממנו
 35 אחריו כן — יראה שטרו לבית דין של אותה
 36 העיר, וימסרו לו קרקעותיו למלה, ויכתבו לו
 37 שטר אדרכתא. שיהא שליט הודוך על נכסיו
 38 של זה לבנות חובו מהן, כדמפרש ב"הגהות

39 בתרא'. ושטר הטרופא יקרע, פן יחזור ויטרופו בבית דין אחר. וישומו הנכסים כדן
 40 שומת בית דין כדמפרש בבבא קמא. וכפי השומא יקחם בחובו, ויכתבו לו בית דין
 41 שטר שומת הנכסים לדעת בבמה בקלם, ומשום דשומא הדרא לעולם כשיהא לו מעות
 42 ללוה, כדאמרין (בבבא מציעא טו, ב, לה, א), וכשתינו לו בית דין שטר השומא —
 43 יקרעו האדרכתא, פן יחזור ויטרופו בה פעם שניה שלא כדן. ומשני: לא צריכא דתי
 44 מנכ באהתיא — לכך אין כותבין שני שטרות — דחיישין דלמא לאו מנכ ההלואה יבא
 45 ויטרופי, אלא יבא ויערער כי זו השדה גולה מאבותיו זה שמכרה לך. והביא עדים כי זו
 46 השדה אבותיו, והמוכר שטרו גולה מאבותיו. והוציאה מידו והעמידה ביד המעשר,
 47 וכתבו ללוקח שנטרפה מידו, וכי יש לו רשות לטרופו הלקוחות שקנו קרקע מן המוכר
 48 שמכר לו שדה זו הגוולה. והלך ועשה קנויאי הלוקח עם הגגול שלקח השדה מידו, ואמר
 49 ליה: שוף לי, ועשה כן. ואחר ארבע וחמש שנים עוד בא הגגול והביא עדים כי שדה זו
 50 גולה המוכר הוה ומכרה לוח, וטרופה מידו, וחזרו הלוקח הוה בשטר (השני שכתבו לו

51 רבן שמעון בן גמליאל אויב אפילו בשמרי מקח וממכר אין כותבין — דסבירא ליה:
 52 אחריות נקנות במסירה, כדלקמן גבי מתנה, דחיישין דלמא לאחר שכתבו ותננו לו
 53 שטר המכירה החזיר לו לוקח זה למוכר את השטר, וחזר לו מקחו, כדאמרין גבי
 54 מתנה. חזרה מתנה — כדמפרש לקמיה עעמא. מתנתו קיימת — אלא אם כן חזר
 55 ומכרה או נתנה לו בקנין גמור, או בשטר חדש,
 56 כדין לוקח ומוכר. אמר מר חוץ מאחריות שבו
 57 מאי עילא — אין כותבין לו אחריות. אמר רב
 58 ספרא לפי שאין כותבין שני שטרות על שדה
 59 אחת — שאם יכתוב לו שטר אחר — חיישין
 60 דלמא אתי בעל חוב וטרופי ליה להאי שדה,
 61 דאמר הקונה אותה כי אבד שטרי שהיה לי על
 62 שדה זו וכתבו לו שטר אחר עליה, ובין
 63 דנטרפה מיהו — אוכל בהאי שטרא דכתבו
 64 ליה, וטרופי ללקוחות שקנו אחר שקנה הוא,
 65 ויעשה קנויאי עם הבעל חוב שטרפה ממנו.
 66 ואמר ליה שוף לי דאיקום בארעא — כלומר,
 67 אל תערער עלי עתה כלום. פירושו: שוף =
 68 בשופי, כדגריסין (כתובות ב, א): והוא שאבדום
 69 בעליהם שלש שנים ובשופי. כך אמר ליה: שוף
 70 לי, דאיקום בארעא ארבע או חמש שנים עד
 71 דתיישן הדבר, והדר תא ותערער עלי וימנא
 72 אחריתי. ועבדי הכי, ובתר זמן מערער עליה
 73 וטרופי לה מניה, והדר אול הקונה שאמר "אבד
 74 שטרי" וכתבו לו אחר, ומפיק ליה להחזא
 75 שטרא (קמא) וכתבו ליה על שדה זו, ואילו
 76 וטרופי ללקוחות. ומקשינן עליה: ובין ודיקעויה
 77 לשטרא — דבעל חוב, בזימנא קמיתא טרופי
 78 — במאי טרופי כי אתי השטא וטרופי? והאמר
 79 רב נחמן בו' — כך הוא הסדר: מלה בא לבית
 80 דין וצועק על הלוה שיפירע לו חובו, וממננין
 81 ליה ללוה בדינא, כדאמרין, ואי לא אתי —
 82 משמתין ליה, וכותבין שטר טריפא למלה
 83 שילך ויפשפש אחר קרקעותיו של לוח. וכל
 84 מקום שימצא מנכסיו או מלקוחות שקנו ממנו
 85 אחריו כן — יראה שטרו לבית דין של אותה
 86 העיר, וימסרו לו קרקעותיו למלה, ויכתבו לו
 87 שטר אדרכתא. שיהא שליט הודוך על נכסיו
 88 של זה לבנות חובו מהן, כדמפרש ב"הגהות

מקום בינתיים יאכל הלוקח את פירות הקרקע שלא כדין, ויהיה
 קשה לגבות ממנו את דמי הפירות, וכן אם קנה את הקרקע שלא
 באחריות הרי לא יחזור למוכר כלל, ולא יתברר לו שהוציאו
 ממנו את הקרקע שלא כדין.
 הגמרא מבררת את אופן כתיבת שטר מקח שני במקום השטר
 שאבר, ללא אחריות: **אָמַר מַר בְּרֵייתָא** (סופר) לגבי הטוען שאבר
 שטר, 'אבל שטרי מקח וממכר כותבין לו, חזין מן האחריות שבו'.
 מבררת הגמרא: **הֵיכִי כְּתִיבִין** - כיצד כותבים נוסח שטר מקח ללא
 אחריות. **אָמַר רַב נַחֲמָן, דְּכֶתְבִי כְּהֵן, שְׁטָרָא דְּנָן** - שטר זה, **דְּלֵא**
לְמִינְבִי בֵּיה - לא נכתב כדי שיגבו בו במקרה שיוציאו את השדה
 מיד הלוקח, **לֹא מְשַׁעְבְּדִי, וְלֹא מְכַנֵּי חַרִי, אֱלָא נִכְתַּב רַק כִּי הֵיכִי**
דְּתִיקוּם אֲרָעָא בְּיַדֵּיהּ דְּלֹקָח - כדי שתעמוד הקרקע ביד הלוקח,
 ולא יוכל המוכר לטעון שלא מכרה לו מעולם.
אָמַר רַפְרָם, זֹאת אֲמַרְתָּ - מתוך דברי רב נחמן יש ללמוד,
שְׁטָרֵיהוֹן שאינה כתובה בשטר, **מְעוֹת סוֹפֵר הוּא** - אין זו אלא
 טעות של הסופר ששכח לכתובה, ולכן דין השטר כאילו נכתבה
 בו אחריות, שהרי מבואר בדברי רב נחמן **דְּמַעְמָא** - הטעם שאין
 אחריות בשטר הוא רק כיון **דְּכֶתְבִי לֵיהּ הֵכִי** - שכתב כן בפירוש
 בשטר, שאין בו אחריות, **הָא לֹא כְּתִיב לֵיהּ הֵכִי** - אבל אם לא
 יכתוב כן בפירוש, אף שלא יכתוב שיש בו אחריות, **נְבִי** - יגבה
 הלוקח את הממון מהמוכר, והיינו כיון שאחריות טעות סופר.
 הגמרא מביאה את דעת החולק על רב נחמן, בדן מביאור
 הברייתא: **רַב אֲשִׁי אָמַר, 'אֲחֵרִיתוֹן לֹא מְעוֹת סוֹפֵר הוּא,** אבל אביאור
 כזה באמת אין בו אחריות, ואם יגבו מהלוקח את הקרקע לא יוכל
 לחזור ולתבוע את המוכר, **וּמֵאִי** - ומה ביאור לשון הברייתא
 שכותבים שטר נוסף **חֲזוּן מְאֵרֵיהוֹן שְׁבוּ'**, רק **דְּלֵא כְּתִיב בֵּיה**
אֲחֵרִיתוֹן - שלא כותבים בפירוש אחריות בשטר החדש, וממילא
 לא יוכל לגבות בו.
 הגמרא מביאה מעשה בענין קניית קרקע שלא באחריות: **הָיִיא**
אִתְרַתָּא - מעשה באשה אחת, **דְּיִהְבָה לֵיהּ וּזְוִי לְהָהוּא נְבָרָא לְמִינְבִין**
לָהּ אֲרָעָא - שנתנה מעות לאדם אחד כדי שיקנה לה קרקע. **אֲזַל,**
וְכַן לָהּ שְׁלֵא בְּאֲחֵרִיתוֹן - הלך אותו אדם, וקנה לה קרקע ופירש
 שיהיה המקח ללא אחריות. **אִתְרַתָּא** - באה האשה לקמייה **דְּרַב נַחֲמָן**
 ותבעה את השליח, שקנה לה קרקע ללא אחריות, ואם יוציאה
 מידה לא תוכל לתבוע את המוכר, ותפסיד. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחֲמָן**
לְשִׁלְיָהּ, טַעַנְתְּ אֲהֵשָׁה כְּנוּנָה, שְׁהָרִי הִיא אוֹמַרְתְּ לְתַקְוִי שְׁדֵרְתֵּיהּ,
וְלֹא לְעִוְוִיתִי - שלחתיך לעשות עבורי מעשה מתוקן, ולא מעשה
 מעוות ומקולקל, וקניית קרקע ללא אחריות הוא מעשה מקולקל.
 וכדי לתקן זאת, **זִיל וְנָתַתְּ מִינֵיהּ שְׁלֵא בְּאֲחֵרִיתוֹן** - לך וקנה את
 הקרקע מהאשה ללא אחריות, **וְהָדֵד וְנָתַתְּ נִיחָלָה בְּאֲחֵרִיתוֹן** -
 ותחזור ותמכרנה לה באחריות, כדי שאם יטרפה ממנה הנושים
 של המוכר הראשון, תוכל האשה לתבוע את המעות ממך שהרי
 מכרת לה את הקרקע באחריות, ואתה תפסיד, שהרי קנית ממנה
 את השדה שלא באחריות.
 שנינו בברייתא (ע"א): **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אִף הַנִּזְתֵּן מִתְּנָה**
לְחֵבֵירוֹ, וְהַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׂטָר, חֲזָרָה מִתְּנָתוֹ. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים
מִתְּנָתוֹ קְנִימָת.

הגמרא דוחה ראייה זו: **אָמַר לָהּ, אֵין רֵאיהּ מִהֲבֵרִיתָא** שאין
 כותבים שובר, אלא יתכן **דְּעָלְמָא כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, וְהָכֵא חֵינֵי מְעָמָא**
 שאין כותבים שטר חדש תמורת שובר שיכתוב הלוקח למוכר,
דִּישׁ לְחִשׁוּשׁ כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ רַב סַפְרָא לְעִיל (ע"א), דְּלָמָא אָזִיל בְּעַל
חֻבֵּי, וְפִירֵיהּ מִינֵיהּ דְּלֹקָח - ויגבה את הקרקע מהלוקח הראשון,
וְאָזִיל אִיהוּ וְפִירֵיהּ לְקוֹחוֹת - וילך הלוקח יגבה פעמיים, משני
 לקוחות מאוחרים, בשני השטרות שבידו, ואף שכתב הלוקח
 למוכר שובר, מכל מקום **שׁוֹבֵר נְבִי לְקוֹחוֹת לֵיבָא** - אין השובר
 נמצא ביד הלקוחות אלא ביד המוכר, ולא יוכלו לדחות את
 הלוקח שלא יגבה מהם פעם נוספת.
 הגמרא ממשיכה להקשות: **סוֹף סוֹף, הִרִי הִלְקוֹחוֹת שִׁיגְבָה מֵהֶם**
 הלוקח את הקרקעות, **וְכִי לֹא אָמַר דְּאֲרָעָא הָרִיר** - וכי לא יחזור
 ויתבע את דמי המקח מהמוכר, וכיון שיתבעוהו בודאי ישים לבו
 לכך שגבה הלוקח פעמיים שלא כדין, ויוכיח זאת על ידי השובר
 שבידו, ויוציאו ממנו את הקרקע הנוספת. **מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:** אכן
 לאחר זמן יוציאו מידו את הקרקע, אך **אֲחֵרֵיהּ וְהֵכִי** - בינתיים, עד
 שיוציאו את הקרקע מידו, **שְׁמִישׁ וְאֲבִיל פִּירֵי** - יאכל הלוקח
 הראשון את פירות הקרקע שבידו, ויהיה קשה להוציא ממנו שוב
 את הפירות שכבר אבל, כמבואר בחולין (ע"ב) **שִׁקְשָׁה גֹל הַנֶּאֱבָל**.
 הגמרא מתרצת באופן נוסף: **אִי נְבִי, הַחֲשׁוּשׁ הוּא לְלֹקָחָהּ שְׁלֵא**
בְּאֲחֵרִיתוֹ, כְּלוֹמַר, יִגְבָּה הַלֹּקָח הָרֵאשׁוֹן שְׁלֵא כִּדִּין מְלֹקָח
שְׁנֵי שְׁקֵנָה קִרְקַע מִהֲמוּכָר לֵאל אַחֲרִיתוֹ, שֶׁאִם הִיוּ מוֹצִיאִים מִמֶּנּוּ
אֵת הַקִּרְקַע כִּדִּין לֹא הִיָּה יֹכֹל לְחַזֵּר וּלְתַבּוֹעַ הַמּוֹכֵר אֵת הַקִּרְקַע
שִׁגְבוּ מִמֶּנּוּ. וְאִף שְׁלִפֵי הָאֵמֶת גְּבָה מִמֶּנּוּ שְׁלֵא כִּדִּין, וְאִם יֵאמָר זֹאת
לְמוֹכֵר יוֹצִיא הַמוֹכֵר אֵת הַשׁוֹבֵר וְיֹכִיחַ שְׁכֵבֵר פֶּרַע וְיַחֲזִירוּ לוֹ אֵת
הַקִּרְקַע, מִכֵּל מְקוֹם כִּיּוֹן שְׁאֵין לוֹ אַחֲרִיתוֹת לֹא יַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ כֻּלָּל
לְחַזֵּר לְמוֹכֵר וְלוֹמַר לוֹ שְׁהוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ אֵת הַקִּרְקַע.
 הגמרא מבררת מדוע החששות שנאמרו לגבי שטרי מקח אינם
 קיימים בשטר הלוואה, ולכן סוברת הברייתא ש'כותבים שובר'.
 מקשה הגמרא: **אִי הֵכִי, שִׁבְשֻׁטוֹת מִקַּח הַנְּכַתְבִּים בְּאֲחֵרִיתוֹת אוֹבֵר,**
 כותבים שובר, מחשש שיגבה מהלקוחות פעמיים כיון שלא יהיה
 השובר בידם, **בְּשִׁטְרֵי הַלְוָאָה נְבִי נֵאמַר שְׁלֵא יִתְחַיֵּב הַלְוֶה לְפִרְעוֹ**
תְּמוֹרַת שׁוֹבֵר, מַחֲשָׁשׁ שְׁבֵאֵמֶת לֹא אֲבַד הַשְּׁטָר, וְאֲחֵרֵי שִׁיגְבָה
פַּעַם אַחַת מִהַלְוֶה וְיִתֵּן לוֹ שׁוֹבֵר, יִלֵּךְ עִם הַשְּׁטָר הַיֵּשֵׁן שְׁבִידוֹ
לְגַבּוֹת מִהַלְוָקָה שְׁקֵנָה קִרְקַע מִהַלְוֶה, וְהֵלֵךְ לֹא יִדַּע שְׁהַלְוֶה כָּבֵר
פֶּרַע שְׁהָרִי הַשׁוֹבֵר נִמְצָא בִּיד הַלְוֶה וְלֹא בִּיד הַלְקוֹחוֹת. וְגַם בּוֹזֵה
שִׁיכִים שְׁנֵי הַחֲשׁוֹשׁוֹת שְׁהוּבָאוּ לְעִיל, שֶׁאִם יִגְבָּה קִרְקַע שְׁנִקְנָתָהּ
בְּאֲחֵרִיתוֹת יֵשׁ הַפְּסַד בְּכֵךְ שַׁעַד שִׁיחֻזֵּר הַלֹּקָח לְלוֹה וְיִתְבַּרֵּר שִׁגְבָה
פַּעֲמַיִם יֵאֱכַל הַמְלוּהָ אֵת הַפִּירוֹת, וְכֵן שֶׁאִם יִגְבָּה קִרְקַע שְׁנִקְנָתָהּ
שְׁלֵא בְּאֲחֵרִיתוֹת לֹא יִחֻזֵּר הַלֹּקָח כֻּלָּל לְלוֹה, וְלֹא יִתְבַּרֵּר שֶׁנִּפְרַע
הַחֻב פַּעֲמַיִם.
 מתרצת הגמרא: **הָתָם** - לגבי הלוואה, אין לחשוש שיתנו
 הלקוחות את הקרקע למלוה בלי שיבררו אצל הלוה אם הוא
 עדיין חייב, **כִּיּוֹן דְּזוּיֵי מְסִיק** - שהוא נושה בו מעות, **וְאָמַרִי, פְּיִיבִיָּה**
בְּעַל חוֹב כְּזוּיֵי - שמה כבר פיטס הלוה ופרע לו את חובו במעות,
 ומתוך שיברר את הדבר אצל הלוה יתברר שיש לו שובר. אבל
הָכֵא - לגבי שטר מקח, **כִּיּוֹן דְּאֲרָעָא מְסִיק** - שהלוקח תובע
 מהמוכר קרקע אחרת במקום זאת שגבה ממנו בעל חובו של
 המוכר, **מִידַע יִדַּעֵי** - יודעים הלקוחות דמאן דמסיק ארעא - שמי
 שנושה בחבירו חוב של קרקע, **כְּזוּיֵי לֹא מְפִיִּים** - אינו מתפייס מיד
 בקבלת מעות, אלא רוצה קרקע ממש, ולכן יתנו לו את הקרקע
 ולא יבררו אצל המוכר אם יש לו מעות, וכיון שכך לא יתברר
 להם מיד שיש למוכר שובר על שטר מקח זה, ואף שלאחר זמן
 יתבעו מהמוכר את דמי המקח, ויתברר להם שיש לו שובר, מכל

1 ובוה נחלקו, רבן שמעון בן גמליאל סבר, אין אותיות נקנות במסירה,
 2 ומסירת שטר המקח מהמוכר למחזיק אינה מקנה לו את הקרקע,
 3 ועליו להביא עדים שעשה בשדה זו קנין חזקה, כגון שנעל גדר או
 4 פרץ, ורבי סבר, אותיות נקנות במסירה, ודי בכך שיביא המחזיק
 5 את השטר.
 6 אביי מקשה על רב דימי: אמר ליה אביי, אם כן, פלוגתא לך -
 7 אתה חולק על דברי רבה, שאמר לעיל (טסט) שלרבן שמעון בן
 8 גמליאל אותיות נקנות במסירה. אמר ליה רב דימי, ותפלוג - אכן
 9 אני חולק על רבה, ואיני חושש.
 10 אמר ליה אביי, הכי קאמינא לך - כך כוונתי להקשות לך, שהרי
 11 מתניתא - הברייתא שהובאה לעיל, שלרבן שמעון בן גמליאל
 12 הותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, לא
 13 מיתרצא, אלא פדמתרצא מר - אינה מיושבת אלא כביאורו של
 14 רבה, שלרבן שמעון בן גמליאל אותיות נקנות במסירה, ואם כן
 15 לרבין בביאור הברייתא השניה שרבן שמעון בן גמליאל סובר
 16 שאין אותיות נקנות במסירה, קשיא לרבן שמעון בן גמליאל
 17 בברייתא הראשונה, אדרבן שמעון בן גמליאל עצמו, בברייתא
 18 השניה.
 19 אביי מבאר באופן אחר את מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל:
 20 אלא אמר אביי, לדברי הכל אותיות נקנות במסירה, והקא במאי
 21 עסקינן, באופן שהמחזיק בקרקע אמר שיש לו שטר מקח רגיל
 22 שנכתב על שמו, ובשטר זה חתמו עדים, וגם נמטר בפני עדים
 23 אחרים, ומלבד זה טען המחזיק שיש לו עדים שקנאה בקנין חזקה,
 24 וקנין שנמצא אהד מהן - מעדי החתימה שבשטר, קרוב לבעלי
 25 הדין או פסול לעדות מחמת עבירה, ורבי ורבן שמעון בן גמליאל,
 26 בפלוגתא דרבי מאיר ורבי אלעזר קא מפלגי, שנחלקו מי הם
 27 העדים העיקריים שבשטר, רבי סבר לה כרבי אלעזר, דאמר (ניסן
 28 פ) לגבי גט אשה שעדי מסירה פרת', כלומר, עדי מסירת הגט הם
 29 המכשירים אותו וכורתיים בין הבעל לאשה, והוא הדין בשטרות
 30 ממון שעדי המסירה הם העיקר, ואף כשאחד מהחותמים פסול
 31 עדיין השטר מוכשר בעדי המסירה, ולכן לרבי אינו חייב להביא
 32 את עדי החזקה. ורבן שמעון בן גמליאל האומר שצריך להביא
 33 דווקא את עדי החזקה סבר לה כרבי מאיר, דאמר שעדי חתימה
 34 פרת', כלומר, עדי החתימה שבגט ובשטרות ממון הם העיקר,
 35 וכיון שאחד מהעדים פסול נפסל שטר המקח לגמרי, וצריך
 36 המחזיק להביא את עדי החזקה.
 37 מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבי אלעזר יכשיר שטר שחתום בו עד
 38 פסול, על ידי עדי מסירה, והא אמר רבי אבא, אף שלרבי אלעזר
 39 אין צורך בעדי חתימה, מכל מקום מודה היה רבי אלעזר בשטר
 40 ה'מויף מתוכו' - שחתמו בו פסולים, שהוא פסול מדרבנן אף אם
 41 נמטר בפני כשרים, מחשש שיסברו שהם כשרים וימסרו בפניהם
 42 את השטר, ואם כן כאן שחתם בשטר עד פסול, לא יוכשר בעדי
 43 המסירה.
 44 רבי אבינא מפרש את המחלוקת באופן אחר: אלא אמר רבי אבינא,
 45 הפל - רבי ורבן שמעון בן גמליאל מודים שאם פתוב בו - בשטר,
 46 לשון זו שכתבו בו בית דין, 'הווקנו לעדותן של עדים ונמצאת
 47 עדותן מוויפת', שהוא פסול, אף שיש בו עדי מסירה, וכרבי אבא
 48 שמודה רבי אלעזר במזויף מתוכו, ובוה לדברי הכל על המחזיק
 49 להביא את עדי החזקה. ולא נחלקו אלא בשטר שאין עליו עדים
 50 חתומים כלל, אלא עדי מסירה, דרבי סבר לה כרבי אלעזר דאמר
 51 עדי מסירה פרת' ושטר זה כשר, ואינו צריך להביא את עדי חזקה, ורבן
 52 שמעון בן גמליאל סבר לה כרבי מאיר, דאמר עדי חתימה פרת',
 53 והשטר פסול, ולכן עליו להביא את עדי החזקה.
 54 ביאור נוסף במחלוקתם: ואיבעית אימא, מדובר באופן ששטר
 55 המקח של המחזיק אינו מקיים, ופ' מודה בשטר שכתבו צריך

56 ל'קנימו' קא מפלגי - נחלקו באדם התובע את חבירו בשטר
 57 שחתמות העדים שבו אינן מקימות, אמנם הנתבע מודה שהשטר
 58 אמיתי, אך טוען טענה אחרת המבטלתו, כגון שנפל מידו והלה
 59 מצאו, דרבי סבר, מודה בשטר שכתבו אין צריך לקנימו, כיון שאף
 60 כשטוען שהשטר מזויף אינו נאמן לגמרי, שלא נחשדו ישראל
 61 בכך, אלא שהחמירו חכמים שאם הנתבע טוען שהשטר מזויף יש
 62 לקיימו, אך אם הוא מודה שאינו מזויף אין התובע צריך לקיימו
 63 ואינו נאמן בשאר טענותיו, ולכן יכול המחזיק בקרקע להשתמש
 64 בשטר כראיה לבעלותו, ואינו צריך להביא את עדי החזקה. ורבן
 65 שמעון בן גמליאל סבר, מודה בשטר שכתבו צריך לקנימו, שהפה
 66 שאסר הוא הפה שהתיר, וכיון שכל ידיעתנו שהשטר אמיתי היא
 67 מפי הנתבע, והרי הוא טוען טענה אחרת המריעה את כחו, נאמן
 68 בוה, ולכן צריך המחזיק להביא את עדי החזקה כדי לזכות בשדה.
 69 מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שנחלקו בזה, והא איפכא שמעין
 70 להו - והרי במקום אחר מוכח שכל אחד מהם סובר שראי הפוכה
 71 מהמבואר כאן בדעתם, דתניא, שנים אדוקין בשטר - מלוה ולוה
 72 האוחזים יחד בשטר החוב, המלוה אומר שטר זה שלי הוא -
 73 בחזקתי הוא, שעדיין לא פרעתי, והטעם שאתה אוחז בו הוא כיון
 74 שנפל ממני, ונמצאתו. ולוה אומר, אכן שליך הוא היה, שליתי בו,
 75 ופרעתי לך ולכן הוא בידי, ונפל ממני ומצאתו, הדין הוא שיתקיים
 76 השטר בחזקתו, ויגבה בו המלוה את חובו, דרבי רבי. רבן שמעון
 77 בן גמליאל אומר, המלוה והלוה יתלוקו במה ששטר, כלומר יפרע
 78 הלוה מחצית מהחוב הכתוב בשטר. ממשיכה הגמרא: והיונן קה -
 79 ונשאנו ונתנו בביאור ברייתא זו (ב"מ ז), שלכאורה קשה, כיצד
 80 יתכן שלרבי גובה המלוה את כל החוב, ולית ליה לרבי קה דתנן -
 81 וכי רבי חולק על המשנה (ב"מ ב), שנים אוחזין במילית, זה אומר אני
 82 מצאתיה, וזה אומר אני מצאתיה, הדין הוא שזה ישבע שאין לו קה
 83 פחות מחצית, וזה ישבע שאין לו קה פחות מחצית, ויתלוקו, והרי
 84 לא הובאה במשנה מחלוקת בזה, ומדוע לגבי שטר אמר רבי
 85 שהמלוה גובה הכל, ולא רק חצי. ובתירוץ על זה אמר רבא, אמר
 86 רב נחמן, בשטר מקויים, דכולי עלמא לא פליגי דיתלוקו בשטר, כי
 87 פליגי בשטר שאינו מקויים, רבי סבר שמודה בשטר שכתבו, צריך
 88 לקנימו, ואם לא כן נאמן הנתבע לומר שהוא פרוע, ולכן רק אי
 89 מקויים ליה המלוה, גבי פלגא - גובה חצי, וכדין שנים האוחזים
 90 בטלית, ואי לא מקיימו, הרי חפשא בעלמא הוא - כחרס בלבד
 91 נחשב שטר זה, ואינו גובה כלום, ולכן אמר שיש לקיימו תחילה.
 92 ואילו רבן שמעון בן גמליאל סבר שמודה בשטר שכתבו אין צריך
 93 לקנימו, ולכן אף אם אין השטר מקויים גובה בו המלוה הכל, ולכן
 94 כששניהם אוחזים בו, יתלוקו, אף שאינו מקויים, ועל כל פנים מוכח
 95 מביאורו של רבא שלרבי מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ולרבן
 96 שמעון בן גמליאל אינו צריך לקיימו, וזהו הדין ממה שרצתה
 97 הגמרא בסוגייתנו לומר בביאור מחלוקתם.
 98 מתרצת הגמרא: איפוך - יש להפוך את השיטות בברייתא
 99 שהובאה בסוגייתנו, ולומר שרבן שמעון בן גמליאל אומר שנידון
 100 בשטר, כיון שמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ואין המערער
 101 נאמן לומר שלא מסר לקונה את השטר, ורבי הוא הסובר שנידון
 102 דווקא בחזקה, כיון שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וכל זמן
 103 שאינו מקיימו נאמן המערער לומר שהשטר פסול, וצריך המחזיק
 104 בקרקע להביא את עדי חזקתו.
 105 הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן נוסף: ואיבעית אימא, לעולם
 106 לא תיפוץ, אלא הקא בלגרי קמיפלגי - מחלוקתם היא באדם
 107 האומר שיש לו כמה ראיות לטענותיו, האם עליו להביא את כל
 108 הראיות שאמר שיש לו, אף שמעיקר הדין לא היה צריך מתחילה
 109 להביא את כולם, לרבי עליו להביא את כולם, ולכן אף שסתם
 110 אדם המחזיק בקרקע שלש שנים אינו צריך להביא את שטר

מסרתיו. ולא איפכא שמענין להו — בפרק "שנים אוחזין" דתיני: שנים אדוקים בשטר כו. יתקיים השטר בחותמו דברי רבי — וגובה ליה מלוה כוליה, וכדמפרשין טעמא לקמן. והוינן בה — הכי קאמרינן בפרק "שנים אוחזין". אמר מר: יתקיים השטר בחותמו, דברי רבי. וגובה לו מלוה כוליה; בתמיה, ולית ליה לרבי כו' ויחלוקה ויהי נמי יגבה חצי חוב הכתוב בשטר, ולא יותר אמר רב נתנן במקיים — בתנפנן, כולי עלמא לא פליגי דפליגי בין שניהם, כדן משנתנו ד"שנים אוחזין". אי מקיים ליה פליג — כלומר, או יש ממש בדבריו, ויגבה מהם חצי חוב בשטר. ואידך פלוגא יפסיד בשביל תפיסת הלוה שאדוק עמו בשטר. אלא הכא בלברר קא מיפליג — אדם שנתן למערער: שני מיני חזקות יש לי, אחת — שיש בידי עדיין שטר מכירה שעשית לי על זה והשדה, ועוד — שיש לי עדי חזקה שלש שנים. וקאמר רבי: נדון בשטר, שצריך לברר ולאמנת את דבריו, ולהביא את השטר כמו שטען, ועדי חזקה בלא שטר לא יעיל לו כאן, מאחר שזה עומד ומערער: לא מסרתי לך שטר מעולם, ולא מכרתי לך, ושלא כדן החזקה. והלא שטען שטר יש עדיין בידי. ואילו לא טען כך — היה די לו בעדי חזקה, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא טו, א) דעד הלית שטר מודד איניש בשטריה, טפי לא מודד. ורבן שמעון סבר: נדון אף בחזקה לבדה, כאילו בא לידון בחזקה לבדה בלא שטר. וכל שכן שאם הביא שטר מכירה — לא בעו תו עדי חזקה, דאם ארס צריך לברר ריבוי טענות שטען שאין צריכים לו. וכי הכי דאילו טען מעיקרא: אבן שטרי, ויש לי חזקה שלש שנים — די לו בכך, כן טען נמי. יש לי שטר עם החזקה — די לו בחזקה בלא שטר. תבעיה לרינא — רבי חייא לרבי אבא. אמר לא מהימנינא — לומר "פרתיהו אפילו בלא עדים; והאן קיימא לן — בפרק "שבוטות הדינין". כשמעתך — דאמרת משמיה דרב צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. ומיהו, אי אתו הני סהדי ואמרי: לא היו דברים מעולם — הא אמר רבא בפרק "שבוטות הדינין" (שבוטות נא, ב). כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש וכו'. והלכתא כרבא, ונשבע הלוה שפרעה, ופטור. אמר ליה — רבי אבא. והאמר רב נידל אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל — שאמר: נדון אף בחזקה לבדה. דכיון דלא היה צריך לטעון "שטר יש בידי", מאחר שאכלה שני חזקה — אין צריך לברר לא דבריו, שהרבה לטעון מה שאין צריך. ואנא נמי, כיון דבלא עדים מהימנינא — איני צריך לברר ולהביא עדים שאמרת. ואף רבי לא אמר אלא לברר — כלומר, מן היין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. אלא רבי לא נתחל אלא משום דסבידא ליה דצריך לברר את דבריו אחרי שטען "יש לי שטר", ורבי מודה שאם לא טען — לא היה צריך אלא חזקה לבדה. וכיון דלא היא פלוגתיהויהו אלא כדי לברר — נראין דברי רבן שמעון בן גמליאל שאין לו להפסיד בשביל שפת יתר.

אמר

רבן שמעון בן גמליאל סבר אין אותיות נקנות במסירה — והלכך צריך עדי חזקה; דכיון דאמר ליה אידך "לך חזק וקני" ויש לו עדים שהחזיק בה — קנה, דקרקע נקנית בכסף או בשטר מכירה ומתנה או בחזקה. והכי קאמר רבן שמעון בן גמליאל: נדון בחזקה ולא בשטר. אמר ליה אבוי — לרב דמי. אמר בן פלוגתא — דברך, לדמר — שאמר רבה למעלה: לרבן שמעון אותיות נקנות במסירה, ואתה אמר לרבן שמעון אין אותיות נקנות במסירה. אמר ליה — רב דמי לאבוי ותפלוג, כלומר איני חושש. אמר ליה אם בן קישא דרבן שמעון בן גמליאל כו' — דהא על כרחך הווקעו ופרש הברייתא דלעיל כדמר. אלא אמר אבוי — מאי שטר דפליגי בה רבי ורבן שמעון — לאו בשטר הכתוב בשם אחר ומסר ליה פליגי, דהא בין לרבי בין לרבן שמעון אותיות נקנות במסירה, כדאמרינן לרבי ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, א), ולרבן שמעון לעיל בשמעתין כדמר. אלא בשטר מכירה שכתב בו מוכר ללוהק זה כדן קרקע הנקנית בשטר, פליגי, ובגון שנמצא אחד מהעדים קרוב כו'. רבי סבר כרבי אלעזר — דאמר גיטין בפרק "המגרש" (פו, א) אין העדים חותמים להגט אלא מפני תקון העולם. דעדי מסירה גורמין לבריות וגו', ונמצא גט כשר בכתיבה בלא עדים, אלא שידא מוסרו לאשתו להתגרש בפני עדים, דהא כתיב "ותב לה" — בכתיבה לחוד בלא חתימה מיירי. ומיהו, עדים בעינן שיראו שנתגרשה. והכא נמי, כאילו אין עדים בשטר דמי. הלכך נדון בשטר בלא עדי חזקה, אלא שיביא עדים שנכתב ונמסר לו בפניהם, שהשדה נקנה לו בשטר, אף על פי שאין בו עדים. ורבן שמעון בן גמליאל — אומר: בחזקה הוא קונה, אי אמר ליה "לך חזק וקני". שהשטר בלא עדים אינו קונה. כרבי מנאי, דעדי חתימה עיקר. דהאי דכתיב "ותב" — אחתימת עדים קפיד קרא. מודה רבי אלעזר ב' — דדוקא גט שאין בו עדים כשר, דאע"פ מסירה קפיד רומנא. ומיהו, אם חתמו שקר או מסירה פסולים בתוך הגט — הרי הוא פסול. אלא אמר רבינא גמליאל מודים — רבי ורבן שמעון בן גמליאל מודים שאם מוויף מתוכו שהוא פסול, כדרכי אבא דמודה רבי אלעזר כו'. ואיבעית אימא מודה — מערער שכתבו לשטר שבדי זה פליג, וקאמר מערער: לא מכרתי לך, ומנאי פליגי השטר, ומצאנן: אין צריך לקיימו — דלא דמי לשאר דינים שהפה שאמר הוא הפה שהתיר. שאפילו אם היה זה מערער ואומר לא כתבתיו — לא היה לנו לחשוך את זה הלוהק בכך, שלא נחשוך ישראל לעשות שטרות מוויפיים. אלא שהחמירו חכמים להצטק קיום היבא ומערערי עליה. הלכך, כי אמר כתבתיו — נתמנה למי שהשטר בידו. צריך לקיימו — והכי קאמר רבן שמעון: נדון בחזקה ולא בשטר. שהשטר אינו מועיל לו כל זמן שלא נתקיים על ידי אחרים, אף על פי שזה המערער מודה שכתבו, דאיהו אמר: כתבתיו, וקאמר נמי: לא

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54

41 אלא הכא בלברר קמיפליגי; כי הא דרב יצחק בר יוסף הוה מסיק ביה וזוי דרבי אבא, 42 אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא, אמר: פרעתיה בפני פלוני ופלוני. אמר ליה רבי יצחק: יבואו פלוני ופלוני ויעידו. אמר ליה: 43 אי לא אתו לא מהימנינא? והא קיימא לן: המלוה את חברו בעדים — אינו צריך לפרעו בעדים אמר ליה: אנא כהניא 44 בשמעתא דמר סבידא לי, דאמר רבי אבא אמר רב אדא בר אבהו אמר רב: האומר לחבירו "פרעתיה בפני פלוני ופלוני" — 45 צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. [אמר ליה], והא אמר רב נידל אמר רב: הלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל. ואף רבי לא

אמר

אלא

לברר - פירש רבינו תם: לברר אמיתת הדברים, ולהעמיד על האמת. ואם ימצאו
ואמרו לא ראינו מעולם - מייחב. אבל אם לא ימצאו - לא אבד בכך, שאין
סבירא שהיה מחייבו לשלם על זה אם לא יוכל למצואן, כי מה דין הוא זה שפישי בהם אם
לא יוכל לאמת דבריו שלא היה צריך לטעון ועוד, והכי משמע "אנא נמי לברר קאמינא"

אלא לחייב, שאם היה מחייבו לברר - מה
התשובה היא זו "אנא נמי לברר" מכל מקום היה
מחייבו ואדרבה, מה שמוכיח לברר - אינו כי אם
קושיא על טעמו, כמו שפירש רשב"ם ואף רבי לא
אמר אלא לברר. הלבך לא מסתבר טעמא לחייבו
משום הכי. ובשבעות פרק "שבועת הדיינים"
(מוא), ג' דקאמר: אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו
דברים מעולם, ואמר רבא: כל מילתא דלא רמיא
עליה דאיינש - אמר ולאן אדעתיה. תימה:
דאמר הכא צריך שיבואו פלוני ופלוני ועידו וש
לומר: דרבא כרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה,
כדפסיק רב (פפא), אי נמי, אפילו ולרבי,
וכדפירוש רבינו תם, דמפרש הכא: אם לא כירר
- לא הפסדי. דיש לו לברר כל מה שיוכל, ומכל
מקום אי לא משכח להו, או אומרים לא היו
דברים מעולם - יש לומר דלא מפסדי. אבל
תימה שרבינו שמואל בן מאיר הביאה על זה
שצריך שיבאו פלוני ופלוני ועידו, משמע שרצה
להעמידה כרבי אפילו לפירוש שלו. ושמא היה

רצה לומר דגרע היכא דלא הביאם מדיכא דאייחיתו ואמרו לא היו דברים מעולם, ולא
הבתי כלל. ויש מיישבים דבריו אליבא דרבן שמעון בן גמליאל, וסובר שהלכה כותיה.
ואפילו למואן דאמר התם הוחזק כפרן - אתי שפיר כרבן שמעון בן גמליאל, דיש לומר דלא
אמר רבן שמעון בן גמליאל אלא דאין צריך להביא.

אין הלכה לא כרבי יהודה ב' - פירש רבינו שמואל בן מאיר: דאמר עדים מקרעים את
השטר, דהכי משמע חליף - אפילו בעדים, וכן הוא לפי המסקנא. דשמעי ליה ברייתא ולא דרר,

דאידו מכשר בעדים ואידו מצריך בית דין, אבל רב נחמן לא היה סובר מילתיה דרב
הכי, דאם בן - מאי הא דקאמר לרב הונא: אי שמעי ליה ב' הוה הדר ביה ממה שהיה אומר אין הלכה כרבי יהודה: מי אלימא ממתניתין דמשמע נמי בעדים, ואפילו הכי פליג עליה: ואם
תאמר: במשנה לא הני עדים בהדיא - מכל מקום איהו סבירא ליה דעדים קאמר, ופליג עליה, דתנא הוא ופליג ונראה לרבינו יצחק: דרב נחמן סבר לה למילתיה דרב הכי אין הלכה כרבי
יהודה דאמר חליף וכתובין ליה מומן שני. וסבירא ליה דרבי יהודה מומן שני קאמר, מרלא פירש במשנה: וכתובין לו שטר אור מומן ראשון. וממאי דהדר ליה רבי יוסי: וכן יפה לו ולא יגרע
כחו של זה - משמע דרבי יהודה מומן שני קאמר, דאין מומן ראשון - מה הורעת כח איכא? והשתא קאמר שפיר: אי היה שמעי ליה הא דתנאי: עדים מקרעין לו את השטר וכתובין לו שטר
אחר מומן ראשון - היה הדר מומאי ומצריך בית דין כדי לכתוב מומן ראשון. ולא היה פליג אברייתא חבכי, שכל עצמו לא בא אלף אפופקי ממה שהיה סובר שרבי יהודה לא היה מכשיר
מומן ראשון בלבד ככל אפילו בבית דין, ומלא קאמר ליה במתניתין, ובא רב לומר שאף על פי שבעדים יש לומר שאין להכשיר מומן ראשון - בבית דין מיהא ראו להכשיר. ואי היה ידע
דברי יהודה היה מכשיר אפילו בעדים מומן ראשון - לא היה פליג עליה. ותימה: דלעיל (קסח), א' בנמחק כתובין לו מומן ראשון, כן פירש רבינו שמואל בן מאיר התם: "וביום פלוני" דקאמר
התם - היינו שהיה כתוב זמן ביום פלוני. והכי משמע קצת מדברי בית דין. ואמאי לא כתובין הכא מומן ראשון כי התם לרבי יהודה אליבא דרב. והוה סלקא דעתיה דמומן שני כתובין לרבי
יהודה? ומצינן למימר דרב נחמן סבירא ליה דרב היה מוקי לה הדיא דנמחק בכתיבת זמן ראשון אליבא דנפשיה, ואליבא דרבי יהודה מומן שני. דמומף דהדיא משנה לא מוכחא לרבי יהודה
אי מומן ראשון אי מומן שני. אף על גב דמצריכי בית דין - איכא למימר מומן שני. דאפילו מומן שני איכא למימר שאין לעדים לכתוב שלא מדעת ליה. ואפילו אותם עדים שעשאוהו אין
רשאין לעשות אחר, שבין שעשו שליוותן - אין חורין וערשין שליוותן. דומיא דגט, שאם צוה לכתוב גט וליתן לשלוחו, שנעשה שליח להולכה וכתבו ונתנו לו, ונמחק או אבד - שאין
יכולין לעשות אחר, כדמכח בפרק "התקבל" (גיטין ט"ו, ב). ואף על פי שיש לתת חזקתו, שברין שבגט לא יעשו גט שני, דבעינן שיאמר לסופר "כתוב" ולעדים לחתום, ומן השני לא אמר להם
כלום. אבל הכא בלא צווי יכול להיות כשר, שאינו אלא לראיה לגלות שנשתעבדו נכסיו על ידי השטר הראשון, ואחרי שנשתעבדו לא יפקע השעבוד. ומכל מקום, אף על פי שאין דומה
לגמרי לגט - נוכל לומר שאין להם לכתוב עליו שעבוד שלא מדעת. כיון שנאמר מן המלוה אותו שכתבו ונתנו לו, על פי ליה אין רשאין לעשות אחר - כל שכן עדים אחרים, שוה השטר
מוק לו אפילו לא יכפור כלום. שאף על פי שגם אם לא נכתב היה גובה מלקוחות שלקחו אחר שנמחק הראשון כאילו היה קיים, כיון דאית ליה קלא לאהי מלוה, כדמשמע ב"חוקת הבתים"
(בבא בתרא א'), א' אל משום דמאן היבנע אי זיקף - היתה מלוה על פה. וגובה מן הלקוחות, אף על גב דמצעי לאטעינייהו ללקוחות ולומר להן בשעת מכת פרעתי, ושטרא ליבא לאפקי
עלייהו - מכל מקום מוקיע השטר הדין ללוה, שאם ירע לו ואין לו שטר - אין לו זכרון כלום, ואם יש שטר - זימנין דמשמתיש ולא ידויב ליה, ואמר: היבנא לך לחמר או לימנא אודיא,
הדר גבי זימנא אחריית. ועוד יש לומר: דרב נחמן סבירא ליה דמדורה רב היכא דנמחק שנתעשן לו בית דין שטר אחר מומן ראשון, משום דהתם אין לחוש אם זה דומה למוקדם, כיון שבית
דין בעצמם כותבין אותו. דבית דין אלימי לאפקעי ממונא, ולא יבא לחתום בשטר מוקדם על ידי שנכשיר זה. אבל הכא - כותבין ליה עדים, הלבך אין להם כח לחתום מומן ראשון, שדומה
למוקדם, שלא יבאו לחתום בשטרי מוקדמין. ועוד יש לומר: דגבי נמוקין אין דומה כל כך למוקדם, מאחר שזוהו שטר ראשון אלא שמעתיקין אותו. אבל הכא - שטר חדש שהיו כותבין בו
זמן ראשון היה דומה למוקדם. וקצת היה משמע בדמנח נמי זמן שני, והכי משמע לישנא קצת, דקאמר: הוציא שטר מחוק ביום פלוני. ומיהו, היה קשה איפכא לרב דאמר זמן ראשון, ולרבי
יהודה דבמנוח דאמר אפילו בעדים מומן ראשון, ואין לומר שבנמחק אין ראוי כל כך זמן ראשון, שאינו מדעת שניהם. כי כמו שפירש רבינו יצחק ורבינו שמואל בן מאיר, דהא דהא
ב"הגזל קמא" (בבא קמא א'), ג' גבי שורף שטרות אי דאיכא סהדי בו - ומשמע שאו לא יפסיד כלום. ועוד תימה, דלעיל בנמחק בעי בית דין לבולי עלמא, והכא קאמר רבי יהודה עדים
ובוה אומר רבינו יצחק, דהכא דכתביה מדעת שניהם - לא בעו אלא עדים, אבל בנמחק - כותבין שלא בפני הלוה, וכיון שמדוק לו - נראה אין לעדים לעשותו שלא מדעתו.
אלא

אמר ליה אנא נמי לברר קאמינא - כלומר, כרבי סבירא לי, ואם לא כירר דבריו -
הפסדי. וכן פירש רבינו זקני מנוחתו כבוד בפרק "זה הורר" אליבא דרבי, שצריך לברר,
ואם לא הביא שטר - הפסדי. ויש לשון אחר ואין בו ממש, ואף על פי שהלכה כרבי
מחבירו - בהא הלבחת כרבן שמעון, שאין צריך לברר, דאמר רב גידל אמר רב.

משנה מי שפרע מקצת חובו - במלוה
בשטר מיידי, ואיכא למישח פן יחזור המלוה
ויתבע כל חובו. רבי יהודה אומר יחליף - יקרע
אותו השטר, ויתכוב לו שטר אחר לפי חשבון
הנשאר, מומן ראשון, כדמפרש בגמרא. יכתוב
שובר, וישמרוהו הלוה. לשמור שוברו - שאם
אבד שוברו - יחזור המלוה ויגבה כל חובו.
אמר לו רבי יוסי בן יפה לו - למלוה, שהיה
הלוה בדאגת שימור שוברו. ולא המלוה, דעבד
לוה לאיש מלוה, כדאמרינן בגמרא. ולא ירע
כחו - של מלוה להחליף שטרו, כדאמר רבי
יהודה, כדי שיכופ לפרעו. **גמרא אין הלכה**
לא כרבי יהודה - שאמר: יחליף, ואפילו לכתוב
לו מומן ראשון על ידי עדים בלא בית דין,
כדמפרש ואזיל - דלא אלימי עדים לקרוע
שטר, ולהחליף ולגבות מומן ראשון, ולא כרבי
יוסי - דאמר: כותבין שובר, וצריך לשמור
שוברו מן העכברים. וכותבין לו שטר אחר -
לפי טכוס המעות שהיכי לו עדיין, ורב תנא הוא
ופליג. אי שמעי ליה לרב הא דתנאי - לקמן בשמעתין, במילתיה דרבי יהודה בפרע
חצי חובו, שמקרעין עדים בו, הוה חדר בית - רב, והיה מודה שהלכה כרבי יהודה.
דהא רב נמי הכי קאמר, דמה לי בית דין מה לי עדים, שמעק ולא חדר בית - דבריייתא
תני: עדים מקרעין, ואידו אמר: בית דין דוקא, ולא עדים.

בשלמא
בשטרי שמואל לרב הא דתנאי - לקמן בשמעתין, במילתיה דרבי יהודה בפרע
חצי חובו, שמקרעין עדים בו, הוה חדר בית - רב, והיה מודה שהלכה כרבי יהודה.
דהא רב נמי הכי קאמר, דמה לי בית דין מה לי עדים, שמעק ולא חדר בית - דבריייתא
תני: עדים מקרעין, ואידו אמר: בית דין דוקא, ולא עדים.

בשלמא
בשטרי שמואל לרב הא דתנאי - לקמן בשמעתין, במילתיה דרבי יהודה בפרע
חצי חובו, שמקרעין עדים בו, הוה חדר בית - רב, והיה מודה שהלכה כרבי יהודה.
דהא רב נמי הכי קאמר, דמה לי בית דין מה לי עדים, שמעק ולא חדר בית - דבריייתא
תני: עדים מקרעין, ואידו אמר: בית דין דוקא, ולא עדים.

35 אָמַר – השיב לו רבי יוסי לרבי יהודה, אכן כך הוא הדין, לפי ששך
 36 יָפָה וראוי לו למלוה, שהלוה הוא שידאג על שמירת השובר, ולא
 37 שהמלוה יצטרך לדאוג על שמירת שטר החוב, וְלֹא יֵרַע הלוה את
 38 כְּחוֹ שָׁל זֶה – המלוה, בכך שיקרע את שטרו ויכתוב לו שטר חדש,
 39 שכיון שיכתבו שטר חדש ולא יכתבו שובר לא יחשוש הלוה
 40 מאבידת השובר ולא יודרו לפורעו. וכיון ש'עֵבֶד לֹדֶה לְאִישׁ מִלְוֶה'
 41 (משל כ' ז), ראוי יותר שהטרחוה והחשש להפסד יהיו של הלוה
 42 ומתוך כך יודרו לפרוע את כל החוב.

נמרא

43 שנינו במשנה שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי לגבי הפרוע מקצת
 44 חובו, האם מחליף את השטר באחר, או שהמלוה כותב שובר,
 45 הגמרא מביאה דעה נוספת בנידון זה: אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, אֵין
 46 הַלְבָּה לֹא פְרָבִי יְהוּדָה האומר שקורעים את השטר הראשון
 47 והעדים כותבים למלוה שטר חדש על שארית החוב, וְלֹא פְרָבִי
 48 יוֹסֵי האומר שהמלוה כותב שובר ללוה, והשטר חוב נשאר בידו,
 49 אָלָא דווקא בֵּית דִּין הֵם שֶׁמְקַרְעִין אֶת הַשְּׁטָר הראשון, וְכוּתְבִין לוֹ
 50 שְׁטָר חוֹב אַחֵר מִזְמַן שֶׁנִּכְתַּב הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן, ולא כמשמעות דברי
 51 רבי יהודה שאף העדים יכולים לעשות כן, ואף ששני התנאים
 52 במשנה אינם סוברים כן, הרי מבואר בכתובות (ח) שאף שרב הוא
 53 'אמורא', דינו היה כ'תנא', והוא יכול לחלוק על תנאים.
 54 הגמרא מבררת את דעת רב: אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַב הוּנָא, וְאָמַרִי
 55 לָהּ – ויש שאומרים שאמר כן רב יְהוּמָי פַּר אַבָּא לְרַב הוּנָא, אִי
 56 שְׁמַיעָא לִיה לְרַב הָא (פְרִייתָא) – אם היה רב שומע ברייתא זו,
 57 דְתַנְיָא בה בשם רבי יהודה, עֲדִים הֵם שֶׁמְקַרְעִין אֶת הַשְּׁטָר הראשון,
 58 וְכוּתְבִין לוֹ למלוה שְׁטָר אַחֵר מִזְמַן רִאשׁוֹן, הֵנּוּ הָרַר בֵּיה – היה
 59 חוזר בו ממה שאמר שאין הלכה כרבי יהודה, שהרי אף לדעת
 60 רב כותבים את השטר מהזמן הראשון, ואף שרב אמר ש'בית דין'
 61 הם הכותבים את השטר החדש, אין זה בדווקא, אלא הוא הדין
 62 שהעדים יכולים לעשות כן, וכמו שהתבאר דעת רבי יהודה
 63 בברייתא.
 64 אָמַר לִיה רַב הוּנָא, שְׁמַיעָא לִיה לְרַב בְּרִייתָא זו, וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא הָרַר
 65 בֵּיה, אלא דברר זה עצמו הוא חולק על רבי יהודה, שלרבי יהודה
 66 יכולים העדים לכתוב שטר חדש מהזמן הראשון, ואילו רב סובר
 67 שרק בית דין יכולים לעשות זאת.

1 אָמַר שמעיקר הדין עליו להביא את שטר המקת, אָלָא שכיון
 2 שאמר שיש לו שטר עליו לְפָרַד את דבריו, ואם לא יברר את דבריו
 3 יפסיד, וכיון שאף לדעת רבי חיובו לברר הוא רק מחמת יתור
 4 לשונו, מסתברים יותר דברי רבן שמעון בן גמליאל שאין לחייבו
 5 מחמת שפת יתר שאמר בטענתו.
 6 אָמַר לִיה רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא לְרַבִּי אַבָּא, אָנָּא נָמִי לְפָרַד קְאָמִינָא – אף
 7 אני סובר שיש לפסוק כרבי, שכיון שטענת טענה יתירה ואמרת
 8 שפרעת בפני עדים עליך להביא את העדים, ואם לא תביאם
 9 תפסיד ותתחייב לשלם, אף שאם מלכתחילה היית אומר רק
 10 שפרעת בינך לבינו, היית נפטר.

משנה

11 אדם הלוה מחבירו בשטר, בשעה שפורע את חובו למלוה צריך
 12 המלוה להחזיר לו את השטר, כדי שלא יוכל לחזור ולתובעו בו,
 13 אמנם באופן שפרע הלוה רק חלק מהסכום הכתוב בשטר, אין
 14 הלוה רוצה שישאר השטר ביד המלוה מחשש שיחזור ויתבע
 15 ממנו את כולו, ומאידך אין המלוה רוצה להחזירו ללוה, כדי
 16 שיוכל לתבוע ממנו את החלק שעדיין לא פרע. משנתנו מבארת
 17 מה הדין באופן זה.
 18 מִי שֶׁפָּרַע למלוה שלו מְקַצָּת מחובו בשטר, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הדין
 19 הוא שִׁיחְלִיף לו המלוה את שטרו, כלומר יקרע את השטר הראשון
 20 שבו כתוב כל סכום ההלוואה, ויכתוב לו הלוה שטר חדש על חלק
 21 החוב שנשאר לאחר הפרעון, ואין המלוה יכול להשאיר את שטר
 22 החוב בידו בעל כרחו של הלוה, ולכתוב לו שובר על פרעון חלק
 23 מהחוב.
 24 רַבִּי יוֹסֵי חוֹלַק וְאָמַר, אין המלוה חייב לקרוע את השטר שבידו,
 25 אלא יִקְטוֹב המלוה ללוה 'שזכר' – שטר שכתוב בו שפרע לו סכום
 26 מסוים, וממילא לא יוכל המלוה לחזור ולתבוע את הלוה בשטר
 27 שבידו אלא את הסכום שעדיין לא פרע.
 28 רבי יהודה מבאר מדוע לדעתו אין המלוה יכול להכריח את הלוה
 29 לקבל שובר, אלא עליו לקרוע את השטר ולכתוב חדש: אָמַר רַבִּי
 30 יְהוּדָה, לדברין, רבי יוסי, שהשטר הראשון נשאר ביד המלוה,
 31 נִמְצָא שְׁלוֹה זֶה צְרִיף לְהוֹיֹת שוֹמְרֵי אֶת שוֹכְרֵי מִן הַעֲבָבִים שלא
 32 יאכלוהו, כלומר, לשומרו תמיד שלא יאבד, שהרי אם יאבד
 33 שוברו יוכל המלוה לגבות ממנו את כל החוב, ואף את החלק
 34 שכבר פרע.

כל אלו שהתענו ברדיפות ועמדו בכל הניסיונות, והעמידו "דור
 ישירים יבורך", בנים ובנות לומדי תורה ומקיימי מצוות – ילכו
 בראש לקראת משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה
 משיחת י"ט כסלו תש"כ

עניין השמחה מודגש במיוחד בנוגע ללימוד התורה.. בנוגע
 לנגלה דתורה, ועל-דרך-זה – ועל-אחת-כמה-וכמה – בנוגע
 לפנימיות התורה
 משיחת י"ט כסלו תשט"ו

43 כיצד אמר רבי יוסי בטעמו השני שהוא משום שהמלה צריך
 44 לגבות מהזמן הראשון, והא רבי יהודה האומר שכותבים שטר
 45 חדש נמי מִזְמַן ראשון קְאָמַר שכותבים אותו, כמבואר בברייתא.
 46 משיבה הגמרא: רבי יהודה לא פירש בדבריו איזה זמן כותבים
 47 בשטר החדש, והכי קְאָמַר ליה רבי יוסי לרבי יהודה, בין כך ובין
 48 כך אני חולק עליך, אי מִזְמַן ראשון קְאָמַר שיתכנו את השטר,
 49 פְּלִיגְנָא עֲלֶיךָ בְּחֵדָא - אני חולק עליך בדיון אחד, שאני סובר
 50 שכותבים שובר כדי שיוכח המלוה את הלוה לפרועו, ואי מִזְמַן שני
 51 קְאָמַרְתָּ, פְּלִיגְנָא עֲלֶיךָ בְּתַרְתֵּי - אני חולק עליך בשני דינים, האחד,
 52 שלדעתי כותבים שובר כדי שיוכל לכפותו, והשני, שגובים מהזמן
 53 הראשון ולא מהזמן השני.
 54 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבי יהודה לרבי יוסי, התלויה
 55 במחלוקת במשנתנינו: תַּנּוּ רַבֵּינָן בתוספתא (מכות פ"א ה"ב), שֶׁטֶר חֹב
 56 שֶׁמֶנּוּ תְּנוּב בתאריך מטוים לפי חודשי החמה, כפי שמונים אומות
 57 העולם, ולפי החשבון יוצא תאריך זה בַּשָּׁבֶת, אי בַּעֲשָׂרָה בְּתַשְׁרֵי -
 58 ביום הכיפורים, וברור שלא נכתב השטר בתאריך זה, שהרי אסור
 59 לכתוב באותו זמן, אלא או שנכתב קודם לתאריך שכתוב בו, והוא
 60 שטר שאיחרו את זמנו והוא כשר, או שנכתב לאחר התאריך
 61 שכתבו בו, והוא שטר שהקיימו את זמנו והוא פסול, אנו אומרים
 62 שבדאי שֶׁטֶר מְאוּחָר הוּא, שכתבוהו לפני אותו זמן וכתבו בו
 63 תאריך מאוחר יותר מזמן כתיבתו האמיתי, וְכֵשֶׁר, שאין חשש
 64 תקלה בשטר כזה, דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה. רבי יוסי חולק ופוסל שטר
 65 שכתבו בו תאריך מאוחר, ומשמע שהוא פוסל אף שטר זה שזמנו
 66 בשבת או ביום הכיפורים.
 67 אָמַר לֹו רַבֵּי יְהוּדָה לרבי יוסי, כיצד אתה אומר ששטר זה פסול,
 68 והלא מַעֲשֶׂה כֹּה לְפִינֵיךָ בְּעִיר צְפּוֹרִי, שבא לפניך שטר מאוחר,
 69 וְהַשְׂרֵת אֹתוֹ. אָמַר לֹו רבי יוסי, בַּשָּׁבֶת שֶׁטֶר שֶׁזָּמְנָהּ מְאוּחָר,
 70 בְּיַד הַשְׂרֵתִי - הכשרתי שטר כמו זה שאמרת בו את דינך, שזמנו
 71 בשבת או בעשרה בתשרי, שכיון שמוכח מתוכו שלא נכתב בזמנו,
 72 הכל יודעים שהוא שטר מאוחר, אבל בשטר רגיל שאינו מוכיח
 73 מתוכו שלא נכתב בזמנו אני סובר שהשטר פסול, וכטעם שיבואר
 74 להלן.
 75 מקשה הגמרא: וְהָא רַבֵּי יְהוּדָה נָמִי, בְּיַד הַשְׂרֵתִי - והרי גם רבי
 76 יהודה אמר את דינו בשטר כזה, שזמנו בשבת או ביום הכיפורים,
 77 ובמה נחלקו איפוא.
 78 הגמרא מבארת שמחלוקתם כאן שייכת למחלוקתם במשנתנינו.
 79 מתבררת הגמרא: אָמַר רַבֵּי חֵדָּה, הֲבַל מוֹדִים - בין רבי יהודה ובין
 80 רבי יוסי, שֶׁאֵם הוֹזְקֵנוּ לְעוֹנֵנוּ שֶׁל שֶׁטֶר - בדקנו את הזמן הכתוב
 81 בשטר, וְנִמְצְאָתָ עוֹנֵנוּ מְכֻוֹנֵנוּ בַּשָּׁבֶת, או בַּעֲשָׂרָה בְּתַשְׁרֵי, שמוכח
 82 מתוכו שֶׁשֶׁטֶר מְאוּחָר הוּא, הרי זה כאילו כתבו בו בפירוש
 83 שאיחרו את זמנו, וְהוּוּ שֶׁטֶר בְּשֶׁר.

1 רב הונא מבאר את טעמו של רב: בַּשָּׁלְמָא בִּי דִּינָא יכולים לכתוב
 2 שטר חדש מזמן ראשון, ויגבה המלוה קרקעות מלקוחות שקנו
 3 את הקרקעות קודם כתיבת שטר זה, אף שמעיקר הדין אין כח
 4 בשטר זה שיגבו בו אלא מזמן כתיבתו, שהוא זמן שני, כיון שבת
 5 דין אֲלִימֵי לְאִפְקוּעֵי מְמוּנָא - כחם גדול וחזק להפקיע ממון מבני
 6 אדם, שהפקר בית דין הפקר, אֵלָא עֲדִים אלו שחתמו על השטר,
 7 כיון שכבר עשו את שליחותן לחתום על השטר הראשון, וכי חוֹזְרִין
 8 וְעוֹשִׂין שְׁלִיחוּתָן - לחתום על שטר נוסף.
 9 הגמרא מקשה על ביאורו של רב הונא. מקשה הגמרא: וְלֹא,
 10 בתמיה, וכי אין העדים יכולים לחתום על שטר נוסף, וְהָא אָמַר
 11 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֲדִים כּוֹתְבִין - רשאים לכתוב אֲפִילוּ עֲשָׂרָה
 12 שְׁטָרוֹת עַל שְׂדֵה אַחַת, אם אבדו השטרות הראשונים, והבינה
 13 הגמרא שמדובר בכל סוגי השטרות, ושלא כדברי רב הונא
 14 האוסר על העדים לכתוב שטר הלוואה אחר, במקום אותו שאבד.
 15 הגמרא מביאה כמה תירוצים על קושיא זו: רַב יוֹסֵף אָמַר, לעולם
 16 אסור לעדים לכתוב שטר הלוואה מזמן ראשון במקום השטר
 17 שאבד, וכדברי רב הונא, ואילו מימרא זו של רב המתירה לכתוב
 18 אפילו עשרה שטרות, עוסקת בַּשֶּׁטֶר מְתָנָה, שסתם מתנה אין בה
 19 אחריות, ואף אם יוציאו את השדה מיד מקבל המתנה לא יוכל
 20 לגבות מהלקוחות את קרקעותיהם, וכיון שאין כל נזק ללקוחות
 21 יש בזה תועלת למקבל המתנה שיוכל להוכיח שהשדה שייכת
 22 לו, לכן מותר לכתוב אפילו עשרה שטרות.
 23 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: וְרַבָּה אָמַר, שדברי רב נאמרו אפילו
 24 בַּשֶּׁטֶר מִקַּח, ובאופן שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת - שכתוב בשטר שאין בו
 25 אחריות ולא יוכלו לגבות בו מלקוחות, ואין נזק בכך שיכתבו שטר
 26 נוסף.
 27 הגמרא מביאה עתה את גוף הברייתא שהזכרה לעיל (ע"פ) שהיא
 28 סותרת את דברי רב. מבררת הגמרא: מֵאֵי בְּרִיּוּתָא, בְּתַנְיָא, הָרִי
 29 שְׁהָיוּ בעלי חבות נִשְׁפִּין בּוֹ - בלוה אֵלָּה זֵוֹ, שֶׁפָּרַע מִזֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת
 30 זֵוֹ, הָרִי הוּא שֶׁהַעֲדִים מְקַרְעִין אֵת הַשֶּׁטֶר, וְכּוֹתְבִין לֹו מְלוּהָ שֶׁטֶר
 31 אַחֵר, מִזְמַן כתיבתו של השטר הראשון, דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה. רבי יוסי
 32 חולק וְאָמַר, שֶׁטֶר זֶה - הראשון הוּא מוֹנֵה בְּמִקְוָמוֹ, ביד המלוה,
 33 וְיִתְכַוֵּן שׁוֹבֵר לְלוֹה, שפרע חמש מאות זה. מבאר רבי יוסי את
 34 טעמו: וּמִנֵּי שֶׁנִּי דְּרִיבֵי אָמְרוּ שְׁבוֹתְבִין שׁוֹבֵר, ולא כותבים שטר
 35 חדש, אַחַת, כְּדֵי שְׁיִכּוֹף הַמְלוּהָ אֵת הַלוֹה לְפִוְרָעוֹ אֵת שאר החוב,
 36 על ידי שיחשש שיאבד לו שוברו ויגבה ממנו המלוה את כל
 37 חובו, וְאַחַת - טעם נוסף, כְּדֵי שְׁיִגְבֶּה הַמְלוּהָ מִזְמַן רֵאשׁוֹן, אבל
 38 אם יעשו כדברי רבי יהודה לא יוכלו לכתוב לו שטר חדש אלא
 39 מזמן כתיבת השטר השני, ויפסיד המלוה בכך שלא יוכל לגבות
 40 מלקוחות שקנו אחרי כתיבת השטר הראשון ולפני כתיבת השטר
 41 השני.
 42 הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי שבברייתא. שואלת הגמרא:

המשך ביאור למס' בבא בתרא ליום וביעי עמ' 1

14 וכמבואר לעיל (כח) ששייבה בקרקע שלש שנים נחשבת כ'חוקה'
 15 המוכיחה שהקרקע שלו, נידון בַּשֶּׁטֶר - עליו להביא את שטר
 16 המקח ולהוכיח ממנו שהשדה שלו, ולא די בעדי החוקה, דְּבָרֵי
 17 רַבֵּי. רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חולק וְאָמַר אדם זה נידון בַּחֲזֻקָה,
 18 ולהלן יבואר האם רק בחזוקה או אף בחוקה.
 19 מבררת הגמרא: בְּמֵאֵי קְמִיפְלִגִי - באיזה דין נחלקו רבי שמעון בן
 20 גמליאל ורבי. מבארת הגמרא: בִּי אֶתָּא - כשבא רב דִּימֵי מאריך
 21 ישראל לבבל אָמַר, בְּאוֹתִיּוֹת נִקְנֹת בְּמִסְרֵיהָ קָא מִיפְלִגִי, ומדובר
 22 באופן שהמחזיק בקרקע טוען שקנאה מפלוני בשטר, אמנם אותו
 23 שטר לא נכתב לצורך מכירה זו, אלא כשקנה אותו פלוני את
 24 השדה מבעליה הראשונים כתב לו הלה שטר מקח, ואת אותו
 25 שטר מקח מסר ליד המחזיק בה עתה, כדי שיוכח בקרקע,

1 היא האם 'אותיות', כלומר שטרות מקח או מתנה שנכתבו לאדם
 2 אחר, ורוצה אותו אדם למוכרם לאדם אחר, נקנים על ידו
 3 במסירתן בלבד, רַבֵּן שֶׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, אוֹתִיּוֹת נִקְנֹת
 4 בְּמִסְרֵיהָ, וממילא כשנותן מקבל המתנה את שטר המתנה לאדם
 5 אחר, וזכה הלה במתנה, והוא הדין כשנותנה לנותן עצמו, וְרַבֵּן
 6 סָבַר שֶׁאֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנֹת בְּמִסְרֵיהָ, וממילא אף כשנותן את השטר
 7 לנותן לא זכה במתנה, עד שיעשה קנין המועיל.
 8 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבן שמעון בן גמליאל
 9 וחכמים, שיש שפירשו שהיא שייכת למחלוקתם האם 'אותיות'
 10 נקנות במסירה: תַּנּוּ רַבֵּינָן, אדם המוחזק בקרקע, הָבֵא לִידוֹן -
 11 להוכיח שהקרקע שלו, נגד טענת בעל הקרקע הקודם שטוען
 12 שלא מכר לו את הקרקע, בַּשֶּׁטֶר וְכֻחָקָה, כלומר, המוחזק טוען
 13 שיש לו שטר מקח על השדה וגם עדים שישב בה שלש שנים,

1 **אלא** עדים שעשו שליחותו בו - תימה קצת על הלשון, דמשמע שעשו שליחותו כבר
2 גורם שלא יעשו. כי היא ד'התקבל' (גיטין סג, ב) דכתבי 'הפוחא' ושמה היה
3 'פוחא', וקאמר: עשו עדים שליחותו ולא יכתבו עוד - והם ניהא, אבל הכא אין לישב
4 כלל, דכל שכן אם לא עשו שליחותו מעולם דהויא לה מילה על פה, שאין יכולין לכתוב

5 מזמן ראשון - דאם כן הוה ליה מוקדם גמור
6 ועוד, דהתם בגיטין מה שאין יכולין לעשות
7 שליחותו - זהו משום ששליחותו פסקה משעה
8 שעשו את הראשון, ואם יעשו אחר - אין זה
9 שליחותו של הבעל, שלא צוה לכתבו. אבל אם
10 מצוה לכתוב שני - יכולין לעשות. הובא, אף
11 על פי שילה מצוה להם לכתוב לעשות שטר
12 ראשון - לא יעשו, דאם לא כן נמי דחוקה
13 דמלצה לקרוע שטר הראשון אם אין הלוה כופו
14 לכך; ואם כן רוצה הלוה בכך. דאין לומר כי
15 הלוה אינו רוצה אלא מזמן שני - כי מה טענה
16 היה לו בזה? ועל כרחך צריך כאן לפרש כן: וכי
17 עדים אף על פי שעשו שליחותו וברר חלה
18 שעברו על ידו, יכולין לעשות בשביל כך שטר
19 אחר כיוצא בראשון מאחר שדומה למוקדם?
20 ואפילו אם מצוה להם הלוה - אין זו סברא,
21 שאם כן אימרו כל שטר מוקדם כשר, ואיני
22 למיתחם בשטר מוקדם. אבל במה שכתבו לו
23 בית דין מזמן ראשון - לא יבא לחתום בשטר
24 מוקדם, כי ידעו שהוא פסול, ובהו יתלו הכשרו,
25 שבית דין אלימי לאפקעי ממונא. והלשון
26 ממונא ביהוה.

כותבין

27 אפילו עשרה שטרות - ואם תאמר:
28 למאי דסלקא דעתך דבאחריות
29 מיירי, תקשי הא דאמר לעיל (קס"ט, ב) אבל
30 בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו
31 ויש לומר: דלעיל הכי פירושו, דהוא אמר אבד
32 שטר חובי, דחיישין דלמא טריף וחדר טריף. אבל
33 הכא מיירי בשידוע לנו שנאבד, או אריתו
34 שנשרף. **מזמן** ראשון - רבי יהודה לא פירש

35 לרבי יוסי מזמן ראשון, אבל ברייתא היא שנויה במילתיה דרבי יהודה לפי האמת.
36 **שאים** החוקק לעדותו של שטר - הא לישנא משמע שאין כתוב להדיא כך, אלא ג' בניסן
37 והוא הל ביום חמישי, ועתה נמצאת ג' בניסן מכוונת בשבת. וכן ביום שני בשבת
38 שניה של תשרי, והוא הל בשבת - נמצאת עונתו מכוונת ביום הכפורים. ותימה: נימא דעשה
39 בקביעתא דירחא, ויהיה כשר לרבי יוסי, ואמאי פסול? ולרבי יהודה נמי, ניהא טפי למימר הכי
40 ממה שנאמר שכתבל (לחובא) בעלמא, בשלמא ליום הכפורים - לא קשיא מידי,
41 כיון שמוכרי באיזה יום לשבוע שאותו יום היה יודע שיהיה יום הכפורים - שבו לא היה
42 טועה, אלא משבת קשה ואומר רבינו יצחק: דימירי אחר רובו של חדש, כדאמר ביהוה
43 בורקין (סנהדרין מג, ב) דאי אפשר דלא שמע.

מתקף

44 **היאך** אתם מעידין על שטר זה שנמסרה לכם עדות זו במקום הזה, והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני - שטר ועדיו כשרין, חיישין שמא איתרוהו וכתבוהו. ושקלו וטרו
45 רבי הנינא ורבינא לאוקמי תרייהו מנהנין ומתנינא ולא דחו דורא מניה, וקימנא לן דלא מוכרין תיובתא אלא ממשעה או ברייתא שדיא הלבב. והוה, הא בהדיא אמרינן קיום שטרות
46 מדרבנן דאי, רבי מדאורייתא - לא בעינן, דקיימא לן כריש לקיש, דאמר (כתובות יח, ב) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנתקדו עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאצרכיניהו
47 קיום. שמע מינה שעל הבא לפסול את השטר עליו הראיה, הלכך מעמידין שטר זה בחזקת מאוחר, והטוען כי מוקדם הוא כדי לפסלו - עליו הראיה. ורבי יוסי פוסל - שטר מאוחר
48 דעלמא, שאין בתוכו הוכחה כלל, כדמפרש לקמיה. והלא מעשה בא לפיך בצפורי - בשטר מאוחר, והכשרתו. אמר לו כשהכשרתי בזה - שכתוב זמנו בשבת וביום הכפורים
49 הכשרתי, שמתוכו מוכיח שלא נכתב בזמנו, שהרי אין ישראל כותבין שטרות בשבת וביום הכפורים, והכל יבינו שהוא מאוחר, ולא נפיק מיניה חורבא כדלקמן. אבל במאורח בעלמא,
50 שזמנו כתוב ביום ראשון או לכתובה, ולא יודע אם מאוחר הוא או לאו - כהוא פליגנא עלך, ופסילנא. וטעמא לקמן. אמר רבי פרת הכל מודים - רבי יהודה רבי יוסי, בכל שטרות
51 מאוחרין בענין זה, שכשנא נוקק למנות למתי מגיע עונתו של שטר, ונמצאת עונת הזמן הכתוב בו מכון ביום השבת או בעשרה בתשרי - שטר מאוחר הוא זה. וכשר דלרבי הכל
52 דדמי כמי שכתוב בתוכו "שטרא דגן דכתבנהו לאו בזמניה כתבנהו אלא אנן סהדי איתרוהו וכתבנהו", שהרי הכל יודעים שלא נכתב בשבת וביום הכפורים, וכירו שהוא מאוחר,
53 ונלא אתי לדי חורבא כדמפרש לקמן, והכי קאמר רבי פרת: הכל מודים בהואו שטר דקתני כדאתא שטר שכתוב זמנו בשבת כו' דכשר, דחיינו דקאמר ליה רבי יוסי: בזה הכשרתי.

לא

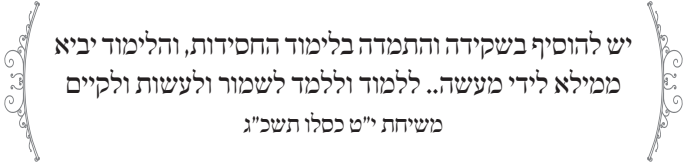
1 **בשלמא** בי דינא - מקרעין ומחליפין אחר, וכותבין אותו מזמן ראשון לטרופי שלא בדין
2 מזמן ראשון. דמן הדין לא אלים שטרא למיטרף אלא מיום שנכתב ואילך, אלא בית דין
3 אלימי ומפקעי ממונא, דהפקר בית דין הפקר, כדנפסקא לן מ'אלה הנחלות" (גיטין לו, א).
4 **אלי עדים** שעשו שליחותו - לכתוב ולהעיד בשטר הראשון, היאך חזרוין ועושין

5 שליחות אחרת, ומי נתן להם כח זה? ולא -
6 בתמיה, וכי אין עדים חזרוין ועושין? והאמר רב -
7 יהודה אמר רב - מי שבאד שטרו, ואמר
8 לעדים: כתבו לי אחר - חזרוין וכותבין אפילו
9 עשרה שטרות, אם אבדו זה אחר זה. ומשני: רב
10 יוסף אמר - לעולם אין כח בידם של עדים
11 לחזור לכתוב שטר אחר לגבות מלקוחות. ו
12 קאמר רב יהודה אמר רב - הגי מילי בשטר
13 מתנה שאין בו אחריות, וכיון דהכל יודעין
14 שנתון לו השדה - למה לא יכתבו לו שטר
15 מתנה להיות בידו לעדות, דתיקו ארעא ביהדי.
16 ורבה אמר - אפילו בשטר מכירה קאמר רב
17 יהודה דכותבין עשרה, ובגון דלית ביה אחריות.
18 וכדאמרן לעיל (קס"ט, ב): חוץ מאחריות שבו
19 וכדאמר רב נחמן לעיל (קס"ט, ב): שטרא דגן
20 דכתבנהו לא למינבי ביה כו', כדי שיבוק
21 לפורעו - המלוה יבוק ללוה לפורעו, שדואג פן
22 יפסיד שוברו, וזה יוציא שטרו ותובעו כל חובו.
23 ופיבינן: ורבי יהודה נמי מוזין ראשון קאמר -
24 כרבי יוסי, ומה תשובה היא זו שאמר רבי יוסי
25 כדי שיגבה מזמן ראשון? הכי קאמר ליה רבי
26 יוסי כו' - דרבי יהודה לא פירש דבריו כל כך,
27 אלא יחליף סתמא קאמר ליה לרבי יוסי, כדתנן
28 במתניתין. כהיא פליגנא - דכותבין שובר כדי
29 שיבוק לפורעו. בתרתי פליגנא עלך - כי כותבין
30 שובר, וגובין מזמן ראשון. תנו רבנן שטר שכתב
31 בו זמנו כשבת או בעשרה בתשרי - כגון
32 במקומות שמונח לחדשי הגוים, וכתב בשטר
33 "בחמשה עשר לירח פלוני", וכשאנו נוקקין
34 לכון מתי אירע יום חמשה עשר של אותו חדש

35 - נמצא עונתו ביום שבת, או ביום עשירי לתשרי, דחיינו יום הכפורים. והכל יודעין שלא
36 נכתב לא בשבת ולא ביום הכפורים, ונמצא שלא נכתב באותו יום המוכיח בשטר, אלא
37 או מוקדם הוא ופסול, או מאוחר וכשר, שטר מאוחר הוא וכשר דברי רבי יהודה -
38 דסבירא ליה לרבי יהודה: כל שטר מאוחר כשר, ואפילו אותו שאין להוכיח מתוכו של
39 שטר אם מאוחר הוא ואם לאו. וכל שכן זה, שזמנו ביום השבת וביום הכפורים, שחמשה
40 מוכיח שהוא מאוחר. ואפילו רבי יוסי מודה ביה, דלא נפיק מיניה חורבא מהאי, כדמפרש
41 ואילו. והא ליכא למימר שמא מוקדם הוא ופסול, כמו שפירש רבינו ונאל - הלא
42 תראה דרמינן עלה דמתניתין (סנהדרין לב, א), דתנן: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות
43 בדרישה וחקירה, שנאמר (ויקרא כד) "משפט אחד יהיה לכם", הא דתניא בתוספתא
44 בתחלת מסכת מכות: שטר שכתוב בו זמנו באחד בניסן בשמיטה, ובא עדים ואמר:

45 **היאך** אתם מעידין על שטר זה שנמסרה לכם עדות זו במקום הזה, והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני - שטר ועדיו כשרין, חיישין שמא איתרוהו וכתבוהו. ושקלו וטרו
46 רבי הנינא ורבינא לאוקמי תרייהו מנהנין ומתנינא ולא דחו דורא מניה, וקימנא לן דלא מוכרין תיובתא אלא ממשעה או ברייתא שדיא הלבב. והוה, הא בהדיא אמרינן קיום שטרות
47 מדרבנן דאי, רבי מדאורייתא - לא בעינן, דקיימא לן כריש לקיש, דאמר (כתובות יח, ב) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנתקדו עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאצרכיניהו
48 קיום. שמע מינה שעל הבא לפסול את השטר עליו הראיה, הלכך מעמידין שטר זה בחזקת מאוחר, והטוען כי מוקדם הוא כדי לפסלו - עליו הראיה. ורבי יוסי פוסל - שטר מאוחר
49 דעלמא, שאין בתוכו הוכחה כלל, כדמפרש לקמיה. והלא מעשה בא לפיך בצפורי - בשטר מאוחר, והכשרתו. אמר לו כשהכשרתי בזה - שכתוב זמנו בשבת וביום הכפורים
50 הכשרתי, שמתוכו מוכיח שלא נכתב בזמנו, שהרי אין ישראל כותבין שטרות בשבת וביום הכפורים, והכל יבינו שהוא מאוחר, ולא נפיק מיניה חורבא כדלקמן. אבל במאורח בעלמא,
51 שזמנו כתוב ביום ראשון או לכתובה, ולא יודע אם מאוחר הוא או לאו - כהוא פליגנא עלך, ופסילנא. וטעמא לקמן. אמר רבי פרת הכל מודים - רבי יהודה רבי יוסי, בכל שטרות
52 מאוחרין בענין זה, שכשנא נוקק למנות למתי מגיע עונתו של שטר, ונמצאת עונת הזמן הכתוב בו מכון ביום השבת או בעשרה בתשרי - שטר מאוחר הוא זה. וכשר דלרבי הכל
53 דדמי כמי שכתוב בתוכו "שטרא דגן דכתבנהו לאו בזמניה כתבנהו אלא אנן סהדי איתרוהו וכתבנהו", שהרי הכל יודעים שלא נכתב בשבת וביום הכפורים, וכירו שהוא מאוחר,
54 ונלא אתי לדי חורבא כדמפרש לקמן, והכי קאמר רבי פרת: הכל מודים בהואו שטר דקתני כדאתא שטר שכתוב זמנו בשבת כו' דכשר, דחיינו דקאמר ליה רבי יוסי: בזה הכשרתי.

לא

מתקוף לה אביי — נראה לרבינו יצחק דקבלה מרבא. וכן ר' דאמרין בסוטה (ו, ב) על

משנה שוברת כתובתה ויוצאת, שמע מינה: כותבין שובר? אמר אביי: תני מקרע — נראה דדחויא הוא, ומתהויא ליבא למשמע מינה, דהא בשמעתא דהטוען אחר מעשה בית דין פרק "שנים אוחזין" (בבא מציעא יז, ב) משמע דסבירא ליה דכותבין שובר.

בתר דאמר ליה רב ספרא לטפריה כי כתביתו

האי תברא כו' — שמוא הוי שוכחין

לכתוב "האי שטרא" כו', על כן כתבו זה.

אי

לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא, דרבי יהודה
למעמיה, דאמר: אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה
חורבא; ורבי יוסי למעמיה, דאמר: כותבין שובר,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אפילו למאן דאמר כותבין שובר,

הני מילי אפלא, אבל אפוליה לא. ולא היא, אפוליה אפוליה פתבין, כי הא דרב יצחק בר

יוסף הוה מסיק ביה זוזי ברבי אבא, אהא לקמיה דרבי חנינא בר פפי, אמר ליה: תב לי

זוזיי. אמר ליה: תב לי שטרא ושקול זוזף. אמר ליה: שטרך אייבם לי, אכתוב לך תברא.

אמר ליה, הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין כותבין שובר אמר: מאן יהיב לן מעפריה

דרב ושמואל רמינן פעינין, הא רבי יוחנן והא ריש לקיש דאמרי תרווייהו: כותבין שובר.

וכן פי אהא רבין אמר רבי אילעא: כותבין שובר. ומסתברא דכותבין שובר, דאי סלקא

דעתא אין כותבין שובר, אבד שטרן של זה - יאכל הלה וחדרי? מתקוף לה אביי: ואלא

מאי, פותבין שובר? אבד שוברו של זה - יאכל הלה וחדרי? אמר ליה רבא: אין, "עבד

לוה לאיש מלוה". תנן התם: שטרי חוב המוקדמין - פסולין, והמאוחרין - פשוטין. אמר רב

המנונא: לא שנו אלא שטרי הלוואה, אבל שטרי מקח וממכר - אפילו מאוחרין נמי פסולין;

מאי מעמא? זמנין דמזבין ליה ארעא בניסן וכתוב ליה בתשרי, ומתרימי ליה זוזי ביני ביני

וזבין ליה מיניה. וכי מטי תשרי מפיק ליה ואמר ליה: הדר וכתבה מינה. אי הכי, שטרי

הלוואה נמי, זמנין דיויף בניסן וכתוב ליה שטרא בתשרי, ומתרימי ליה זוזי ביני ביני ופרע

ליה, ואמר ליה: תב לי שטרא, ואמר ליה: אייבם לי, וכתוב ליה תברא. וכי מטי זמניה

מפיק ליה ואמר ליה: הני השתא הוא דיופת מינאי - קסבר: אין כותבין שובר. אמר ליה

רב יימר לרב פהנא, ואמרי לה רב ירמיה מדיפתי לרב פהנא: והאידינא דכתבין שטרי

מאוחרין וכתבין תברא, אמאי קעבדינן הכי? אמר ליה: פתר דאמר להו רבי אבא לספריה:

פי פתביתו שטר מאוחר, פתבו הכי: "שטרא דנן לא בזמניה פתבניה, אלא אחרנהו

וכתבנהו". אמר ליה רב אשי לרב פהנא: והאידינא דלא קא עבדינן הכי - פתר דאמר ליה

רב ספרא לספריה: כי פתביתו הני תברי, אי ידעיתו זמנא דשטרא - פתבו, אי לא - פתבו

סתמא, דכל אימת דנפיק לרעיה. אמר ליה רביןא לרב אשי, ואמרי לה רב אשי לרב פהנא:

והא

לוה לאיש מלוה — מוטב שהיא טורח ודאגת שמירת שטר מוטל על הלוה יותר מן המלוה. תנן התם — בסדר זרעים, בפרק אחרון דמסכת שביעית. מוקדמים פסולין — שכתבוחו

באחד באייר, ובתוך השטר הקדימו וכתבו בו באחד בניסן — פסולין, דאחי למיטרף לקוחות שלא כדון. ואפילו זמנן שני לא גובה, כדאמרין ב"איחודו נשך" (בבא מציעא עב, א) א

רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן, גזירה שמוא יגבה זמנן ראשון. אבל מוקדמין בענין זה שכתבו בו באחד בניסן, ובאחד בניסן כתבוהו, ולא לזה עד תשרי, דאחא למיטרף לקוחות

שלא כדון דמניסן ועד תשרי — כזה נחלקו בפרק "שנים אוחזין", רב אשי מוקי לה בשטרי הקנאה, ואביי אמר: ערוי בחתומיו זכין לו, ומיזם כתבית השטר שיעבר נפשיה, והלכך

כשר. והמאוחרים בשרין — שכתבוהו באחד בניסן, וכתבו בתוך השטר באחד באייר. וכל שכן אם לזה בניסן ולא נכתב עד אייר, דכשר, שהרי מחול לו שעברו של חדש שעבר. אמר

רב המנונא לא שנו — המאוחרים כשרים, אלא בשטרי הלוואה. כדאמרן לעיל: רבי יהודה לטעמיה דאמר אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה חורבא. ורב המנונא סבירא ליה אין כותבין

שובר, כדמתרין לקמן, הלכך ליבא למיחש למידי. אבל בשטרי מקח וממכר אפילו מאוחרים פסולים — דזמנן דזמנן ראובן ארעא לשמעון בניסן על מנת שאם יגיע לזמנים אחרונה

לו, וכשכתב שטר מקנה תב בו "ראובן מכר לשמעון בתשרי". חזור ראובן ולקח שדהו משמעון בתמוה, וכשאל שטר מקנה, אמר ליה שמעון: אייבם לי. ואפילו למאן דאמר

אין כותבין שובר — הכא מודה, דמה יפסיד שמעון אם לא יפרה ראובן שדהו? הלכך אפילו אם יכתוב לו שמעון לראובן שובר שפרה שדהו בתמוה — יחזור שמעון ויוציא שטרו

הכתוב בתשרי, ויאמר: אחר שפדית חזרתי ולקחתי ממך, והא שטרא. אי הכי שטרי הלוואה נמי כו' — כדאמרן לעיל אליבא דרבי יוסי, דפסיל שטר מאוחר משום דך חורבא. קסבר

רב המנונא אין כותבין שובר — הלכך מאוחרין בשרין כדאמרן אליבא דרבי יהודה. והאידינא כתבין שטרי מאוחרין וכתבין תברא — ולא חיישין לחורבא דנפיק מיניה לרבי יוסי

לעיל. אמר ליה בתר דאמר להו רבי אבא לפריה כו' — ליבא למיחש מידי. דכין דכתבו בתוך השטר שהוא מאוחר — הרי הוא כשטר שכתבו בו זמנו בשבת ועשרה בתשרי,

כדאשרגא לעיל בין לרבי יהודה בין לרבי יוסי. דכין דידעינן ביה בשטר שהוא מאוחר — לא אתי ליה חורבא, ושוברו מוכיח עליו שהוא פרוץ, והאי קדימין ליה שובר ביה משום

דשטר מאוחר כתבוהו, כמו שכתבו בתוכו "אנן סודי איתרנהו", ואפילו רבי יוסי בזה מבשר. אמר ליה רב אשי לרב פהנא והאידינא לא עבדינן הכי — אלא כתבין שטר מאוחר וכתבין

תברא, ולא כתבין בתוך השטר "איתרנהו וכתבנהו", ואפילו הכי לא חיישין לחורבא דרבי יוסי. אודברתו זמנא דשטרא כתובו — בתוך השובר: "פלוגי פרע לפלוגי חוב פלוגי כך

וכך של אותו השטר שכתבו בו זמן פלוגי". ואו לא יוכל לזמות, שאפילו כתב את השטר מאוחר — הרי השובר מוכיח עליו שהוא פרוץ. ואי לא — אודברתו זמן הכתוב בשטר —

כתבו השובר סתמא. שלא יתא כתוב שום זמן בשובר, אלא סכום המעות שהיו כתובין בשטר כותבין בשובר, דכי היכי דכל אימת דנפק השטר שכתבו בו סכום ממון כזה — לורעיה

השובר, לא שאם השטר קודם לשובר לא שנו מאוחר דימנן, דהא תברא סתמא כתבו. ומעתה צריך המלוה ליהדר שלא ילוה עוד ללוה הזה כסכום ממון הכתוב בשובר, דהא

תברא מרע ליה, ואם הלוחו כסכום ממון ההוא — הוא ניהו דאפסיד אנפשיה.

55 ולא להיפך, ומסתבר שדאגת שימור השטר תהיה מוטלת על
56 הלוה, ולא על המלוה.
57 הגמרא מביאה משנה הדנה בדין שטרות הלואה מוקדמים
58 ומאוחרים: תנן תתם (שביעית פ"י מ"ה), שטרין חוב המוקדמין, כגון
59 שנכתבו בתשרי ונכתב בהם ניסן שלפניו, פסולין, כיון שבאמת
60 נכסי הלוה משתעבדים רק מתשרי, שזוהו זמן ההלואה, ואין
61 המלוה רשאי לגבות נכסים שמכר הלוה באייר, אך כיון שנכתב
62 בשטר שזמנו בניסן, יגבה המלוה אף מלקוחות אלו, שלא כדין,
63 ולכן שטרות אלו פסולים, ואין גובים בהם כלל ממשועבדים.
64 ממשיכה המשנה: ושטרי חוב המאוחרין, כגון שנכתבו בניסן
65 ונכתב בהם תשרי שאחריה, או שלוח בניסן ונכתב השטר רק
66 בתשרי שאחריה, פסולין, שאין ללקוחות כל הפסד בדבר, והמלוה
67 הוא שמפסיד שאינו יכול לגבות מלקוחות שקנו מזמן ההלואה
68 האמיתי שהוא בניסן, אלא מלקוחות שקנו מתשרי, וכיון שהוא
69 מסכים לכתיבת זמן זה, השטר כשר.
70 הגמרא מביאה את הדין בשטרות מכירה מוקדמים ומאוחרים:
71 אמר רב המנונא, לא שנו שטרות מאוחרים כשרים, אלא בשטרין
72 הלוואה, אבל שטרין פקח ופקח על מכירת קרקעות, אפילו
73 מאוחרין נמי פסולין. מבאר רב המנונא: מאי טעמא, וימנין דמזבין
74 ליה ארעא בניסן - כיון שלפעמים מוכר אדם קרקע בניסן, וקתיב
75 ליה בתשרי - וכותב בשטר המקח שמכרה בתשרי שאחריה,
76 וקתיב ליה זון בניסן - ובין ניסן, שהוא זמן המכירה, לבין
77 תשרי שהוא הזמן הכתוב בשטר, יודמנו למוכר מעות, וקתיב ליה
78 מיניה - ויחזור ויקנה את הקרקע מהלוקח, וכשיבקש ממנו המוכר
79 שיחזיר לו את שטר המקח יאמר לו הלוקח שאבד לו, ויכתבו
80 שטר מקח חדש על מכירת השדה מהלוקח למוכר, וידיה כתוב
81 בו הזמן האמיתי. ויש לחשוש, דכי מיני - כשיגיע חודש תשרי,
82 מפיך ליה - יוציא הלוקח את שטר המקח הראשון שכתוב בו
83 שנמכרה לו הקרקע בתשרי, ואמר ליה למוכר, אף שקנית ממני
84 את הקרקע אחרי שמכרת לי אותה בניסן, מכל מקום תרד וקתיב
85 מיניך - חזרתי וקניתי ממך, ושטר זה יוכיח שכתוב בו שמכרת לי
86 את הקרקע בתשרי, אחרי שקנית אותה ממני בין ניסן לתשרי.
87 וכיון שלפי האמת הקרקע שייכת למוכר שקנאה, נמצא שמחמת
88 איחורו של שטר המקח הראשון יוכל הלוקח להוציא ממוכר
89 את הקרקע שלא כדין, ולכן פסלו חכמים שטר מקח מאוחר,
90 מחשש תקלה זו.
91 מקשה הגמרא: אי הכי, בשטרין הלוואה נמי נחשוש לדבר מעין זה,
92 וכחששו של רבי יוסי הפוסל שטרות מאוחרים, דמנין דזיוף בניסן
93 - אפשר שילוח אדם בניסן, וקתיב ליה שטרין בתשרי - ויכתוב
94 בשטר שלוח בתשרי, וקתיב ליה זון בניסן - ויודמנו לו מעות
95 בין ניסן לתשרי, ופרע ליה, ובשעת הפרעון אמר ליה הלוה הב לי
96 שטרין - השב לי את שטר החוב, ואמר ליה המלוה, ארבע לי -
97 אבד לי שטר החוב, וקתיב ליה תבא - ויכתוב לו המלוה שובר.
98 וכי מיני זמניה - כשיגיע חודש תשרי, שזוהו הזמן הכתוב בשטר,
99 מפיך ליה - יוציא המלוה את השטר, ואמר ליה ללוה, הנין
100 השקאת הוא דיופת מינאי - עתה לוית ממני את ההלואה הכתובה
101 בשטר זה, ואף שיש ביד הלוה שובר, הרי זמנו קודם לזמן הכתוב
102 בשטר החוב, ויטען המלוה שנכתב השובר על הלואה קודמת,
103 שהרי זמן השטר מאוחר מזמן השובר, ויגבה בשטר זה שלא כדין,
104 ומדוע שטר חוב מאוחר כשר.
105 מתרצת הגמרא: רב המנונא שאמר דין זה קפך כרבי יהודה, שאין
106 פותבין שוקר, ואם אבד שטר החוב אין הלוה חייב לפרוע כלל,
107 וממילא אין חשש תקלה בשטרי חוב מאוחרים.
108 הגמרא מבררת כיצד מתיישב חוב ההלכה שכותבים שובר, עם

1 ולא תקלין אלא בשטר מאוחר בעלמא - סתם שטר מאוחר, שאין
2 האיחור מוכח מתוכו, דרבי יהודה המכשירו, למעמיה - לשיטתו,
3 דאמר במשנתנו (קט) אין פותבין שוקר, ולא נפיק מיניה חוקרא -
4 ולא תצא תקלה משטר מאוחר. ורבי יוסי הפוסלו, גם כן למעמיה,
5 דאמר במשנתנו שפותבין שוקר, ויתכן שהשטר ישאר ביד המלוה
6 לאחר שיפרענו, ויש לחשוש שיפרע הלוה את חובו קודם הזמן
7 הכתוב בשטר, ונפיק מיניה חוקרא, שהרי זמן השובר יהיה מוקדם
8 מזמן השטר, ויטען המלוה שאמנם פרע לו חוב אחד, אך לאחר
9 מכן חזר והלוהו, ויוכיח זאת מכך שזמן השטר מאוחר מזמן
10 השובר, ואילו לפי האמת נכתב השובר על שטר זה עצמו, ולכן
11 לעולם אין כותבים שטר מאוחר. אמנם בשטר שמוכח מתוכו שלא
12 נכתב בזמנו אין לחשוש לתקלה זו, שהרי לא יוכל המלוה לטעון
13 שהשטר נכתב בזמנו, וכיון שידעו שהוא מאוחר לא יגבו בו.
14 הגמרא מביאה דין נוסף בענין כתיבת שובר: אמר רב הונא פריה
15 דרב יהושע, אפילו למאן דאמר רבין שפותבין שוקר,
16 וחייב הלוה לפרוע את החוב אף כשאין המלוה מחזיר לו את שטר
17 החוב, הני מילי אפלטא - היינו דוקא על חצי, כלומר על חלק
18 מהחוב, ששטר החוב קיים ביד המלוה ואינו מחזירו כיון שלא פרע
19 את כולו, אבל אפוליה - אם רוצה הלוה לפרוע לו את כל החוב,
20 ואין המלוה מחזיר לו את השטר כיון שאבד לו, לא כותבים שובר,
21 ואין הלוה חייב לפרועו ללא שיחזיר לו את שטר החוב עצמו, לפי
22 שהמלוה הוא שהפסיד - ולא היה לעצמו בכך שלא שמר על שטרו.
23 דוחה הגמרא: ולא היא - אין דברי רב הונא נכונים, אלא לרבי יוסי
24 אפילו אפוליה פתבין, וכטעם שיבואר להלן.
25 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: כי הא דרב יצחק בר יוסף הוה
26 מפיך ביה זון - הייה נושה מעות ברבי אבא, אהא לקמיה דרבי
27 הנינא בר פפי - בא רב יצחק לתבוע את רבי אבא לפני רבי חנינא
28 בר פפי, אמר ליה רב יצחק לרבי אבא אבא אבא לי זון, אמר ליה רבי
29 אבא, אבא לי שטרין, ושקול זוןך - השב לי קודם את השטר, ואחר
30 כך טול את מעותיך. אמר ליה רב יצחק, שטרך ארבע לי - שטר
31 החוב שלך אבד לי, ומכל מקום פרע לי, ואכתוב לך תבא - שובר.
32 אמר ליה רבי אבא, והא רב ושמואל דאמרי תרוניהו - שניהם אמרו
33 שאין פותבין שוקר, ואינו חייב לפרוע לך ללא קבלת שטר החוב
34 עצמו.
35 אמר רבי חנינא בר פפי לרבי אבא, מאן יהיב לן מעמיה דרב
36 ושמואל, רמינן פנינן - מי יתן לנו מעפרם של רב ושמואל, ונניחם
37 בעינינו מרוב חביבותם, אך מכל מקום הא רבי יוחנן והא ריש
38 לקיש, דאמרי תרוניהו, פותבין שוקר, ואנו יכולים לסמוך על
39 דבריהם, ועליך לפרוע לרב יצחק בר יוסף תמורת שובר.
40 הגמרא מביאה את דעתם של אמוראים נוספים בענין זה: וכן כי
41 אהא - כשבא רבין מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי אילעא,
42 פותבין שוקר.
43 מסיימת הגמרא: ומסתברא, דכותבין שוקר, דאי סלקא דעתא -
44 שהרי אם תעלה בדעתך לומר שאין פותבין שוקר, נמצא שאם
45 אבד שטרך של זה - המלוה, יאכל הלה ותרד - ישתמש הלוה
46 במעות ההלואה של המלוה וישמח בהם, ולא יצטרך לפרועם
47 לעולם, וזהו דבר שאינו מסתבר.
48 אביי מקשה על סברת הגמרא: מתקיף לה אבין, ואלא מאי -
49 לדברך, מהו הדין הראוי, שפותבין שוקר, והרי לפי זה נמצא שאם
50 אבד שוקרך של זה, יתבענו המלוה בשטר חוב שבדיו, ויאכל הלה
51 ותרד - יגבה המלוה את ממונו של הלוה שלא כדין, וישמח בו.
52 רבא מתרץ את קושיית אבבי: אמר ליה רבא, אין - אכן ראוי
53 שחשש ההפסד יהיה אצל הלוה ולא אצל המלוה, כיון שעבד
54 ליה לאיש מלוה (משלי כב ז), כלומר הלוה הוא המשועבד למלוה

60 שוברו, אלא ישאר ביד המלוה רק שטר אחד על חמשים.
61 דין נוסף באותו ענין: אָמַר רב אַשִּׁי, הָאֵי מָאן דְּנָקִיט שְׂטָרָא בַּר מָאָה
62 זֻזֵי, וְאָמַר, שְׁוֹנְהוּ נִיחְלֵי חַד בַּר חֻמְשֵׁין - כתבו לי במקומו שטר
63 אחר על חמשים זוז בלבד, כיון שכבר פרע לי הלוה חמשים, לֹא
64 מְשֻׁנְיָא לִיה - אין עושים כדבריו שלא מדעת הלוה, מָאֵי מְעָמָא,
65 אָמַרְיָן, שְׂמַא הָאֵי - לזה זה, מִיפְרַע פְּרַעִיָה - כבר פרע לו שטר זה,
66 וכשפרעו אָמַר לִיה הַלּוּה נָב לִי שְׂטָרָא - השב לי את שטר החוב,
67 וְאָמַר לִיה הַמְלוּה, אִירְכַּס לִי - אבד לי שטר החוב, וְקָתִיב לִיה
68 תְּבַרָא - וכתב לו המלוה שובר, וכתב בו שהוא נכתב על שטר חוב
69 של מאה זוז, וְאָם נַעֲשֶׂה כַּדְבָרֵינוּ וְנַחֲלִיף לו את השטר בשטר של
70 חמשים, יֵשׁ לַחֲשׂוֹשׁ דְּמַפְסִיק לִיה הָאֵי - יוציא המלוה את השטר
71 החדש, וְאָמַר לִיה הַלּוּה, אַמְנַם מוֹכֵחַ מִהַשּׁוֹבֵר שְׁפַרְעָת לִי שְׂטָר של
72 מאה זוז, אַךְ הָאֵי - שטר זה שבידי, אַחֲרֵינָא הוּא - שטר אחר הוא,
73 שהרי הוא כתוב על סך חמשים זוז, ויגבה ממנו שלא כדין, לִכֵּן אֵין
74 מחליפים למלוה את השטר שלא מדעת הלוה.

משנה

75 תחילת המשנה עוסקת בחלוקת ירושה: שְׁנֵי אֲחִין, אֶחָד עֲנֵי וְאֶחָד
76 עָשִׂיר, וְהַיְחֵי לָהֶן אָבִיהֶן בִּירוֹשָׁה בֵּית מִרְחִין, וְבֵית הַכֹּהֵן - מקום שבו
77 מוציאים את השמן מהיתום, הדין הוא כך, אִם עֲשָׂאָן אֲבִיהֶם
78 לְשִׁבְרָא - להשכירם לאחרים ולהרויח ממון, אִף הַבְּנִים מִשְׁכִּירִים
79 אותם, וְהַשְׂכָּר לְאִמְצָעָא - לשני האחים יחד. אִךְ אִם עֲשָׂאָן אֲבִיהֶם
80 לְעִצְמָא - לשימוש בני הבית, הֵרֵךְ הַעָשִׂיר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִרְחִין לַצֶּרֶב
81 ולצורך עבדיו, ובבית הבודד לטחוט את זיתיו, וְאִמְרַר לְעֵנֵי בִּדְרָךְ
82 שחוק, קַח לְךָ עֲבָדִים וְרַחֲצוּ בְּכַרְמֶיךָ, קַח לְךָ יְרֵמִים וְכֹא וְעֲשֵׂה בְּבֵית
83 הַכֹּהֵן, כְּלוֹמַר, הרי אין לך במה להשתמש בדברים אלו, ואֵין העני
84 יכול להשכיר את המרחץ ובית הבוד לאחרים, אֲלֵא הֵם נִשְׁאָרִים
85 כפי שעשאו אביהם, לשימוש בני הבית בלבד.
86 חלק זה של משנתנו עוסק בכתיבת שטר על אדם, בומן שיש
87 באותה עיר אדם נוסף ששמו כשמו: עֲנִינִם שִׁקְהוּ גְרִים פְּעִיר אַחָת,
88 שֵׁם אֶחָד יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן, וְכֵן שֵׁם אַחָר יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן, אֵין שְׁנִיחַם
89 וְכֹלֵין לְהוֹצִיא שְׂטָר חוּב זֶה עַל זֶה, כְּלוֹמַר, אם אחד מהם מוציא
90 שטר חוב שכתוב בו שיוסף בן שמעון לזה מיוסף בן שמעון מעות,
91 אינו יכול לגבות בו, וכטעם שיבואר בגמרא (קטג.). וְלֹא אדם אֶחָד
92 יִכּוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן - על אחד מהם, שְׂפָר חוּב, כיון שכל אחד מהם
93 יכול לטעון שלא הוא היה הלוה, אלא חבירו, ששמו כשמו.
94 דין נוסף: אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁמֹרֶתוֹ שׁוֹבֵר שְׁנַכְתָּב בּוּ שְׂטָרוֹ שֶׁל
95 יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן פְּרוּעֵי, הדין הוא שְׂמֹרֶת שְׁנִינָן נַחֲשִׁים כְּפָרוּעֵין,
96 ובגמרא יבואר באיזה אופן עוסק דין זה.
97 המשנה מבארת את התקנה שיש בכתיבת שטר על בני אדם אלו
98 ששמותיהם שוים: יִצְדַּק יְעֻשֵׁר, אִם רְצוֹנָם לְכַתּוֹב שְׂטָר בֶּאֱפוּן
99 המועיל, וְשִׁלְשׁוּ - יכתבו בשטר דור שלישי, שזה יכתוב יוסף בן
100 שמעון בן יעקב, וחבירו יכתוב יוסף בן שמעון בן נפתלי, ונדע על
101 שם מי נכתב השטר. וְאִם הָיוּ מְשׁוּלְשֵׁין - שגם שמות אבות
102 אבותיהם שוים, יִקְרְבוּ בְּסִמְן, כגון יוסף בן שמעון שהוא נמוך, וְאִם
103 הָיוּ מְסוּמְנִין - שהיו סימניהם שוים, יִקְרְבוּ בְּהֶן - אם היה אחד
104 מהם כהן, יכתבו זאת בשטר, וכך נדע על מי נכתב השטר:

גמרא

105 הגמרא מבארת את ההלכה בענין שטר שלא נכתב בו כלל שם
106 המלוה: הֵהוּא שְׂטָרָא דִּנְפֵק לְבֵי דִּינָא דְרַב הוּנָא - מעשה בשטר חוב
107 שיצא בבית דינו של רב הונא, דְּתָהוּ קְתִיב בֵּיה - שנכתב בו כך,
108 אֲנִי פְלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי, לֵוִיתִי מִנֵּה מִמְדָּא, ולא התפרש בו מי הוא
109 המלוה, והאדם שהחזיק בשטר טען שהוא המלוה, ואמר שלא
110 נכתב שמו בשטר כיון שהשטר לידו וכתב בו 'ממך', והמשמעות
111 היא שלוה מאותו אדם המוחזק בשטר.

1 וְהָאֵי דִּינָא דְלֵא קְעָבְדִּין הָבֵי - והרי בזמנינו שאין עושים כן, ולא
2 כותבים בשטר מאוחר 'איחרנוהו וכתבנוהו', וגם לא כותבים
3 שובר סתם ללא זמן כדי שיבטל את כחו של השטר המאוחר,
4 מדוע מכשירים שטר חוב מאוחר ואין חוששים שיגבה המלוה
5 בשטרו על ידי הזמן הכתוב בשטר שהוא לאחר כתיבת השובר.
6 אָמַר לִיה, רְבִּין תְּקוּנֵי תְּקִינֵי - חכמים תיקנו את התקנות האמורות
7 לעיל, מָאן דְּעָבְדֵי, לָא עָבִיד - מי עושה כן, מציל את עצמו מחשש
8 הפסד, ואילו מָאן דִּילָא עָבִיד, אִיהוּ הוּא דְאֶפְסִיד אַנְפְּשִׁיָה - הוא
9 שמפסיד לעצמו בהנהגתו, ואֵין לבטל את ההלכה מחמתו.
10 הגמרא מביאה דין נוסף בכתיבת הזמן שבשטרות: אָמַר לְהוּ רְבָא
11 בַר רַב שִׁילָא, לְהֵנְהוּ קְתִיב שְׂטָרָא אֶקְנִיָתָא - לאותם סופרים
12 הכותבים שטרות על דבר הנעשה בקנין, כגון מתנה או מכירה, בֵּי
13 קְתִיבְתוּ - כשאתם כותבים שְׂטָרֵי אֶקְנִיָתָא אלו, אֵי יְדַעְתוּ יוֹמָא
14 דְקִנְיָתוּ בֵּיה - אם אתם זוכרים באיזה יום עשיתם את הקנין, קְתִיבו
15 בשטר אותו יומו, ולא את יום כתיבת השטר, שיש לחשוש
16 שמא לאחר אותו קנין מכר או נתן הבעלים הראשונים את הקרקע
17 לאדם אחר שלא כדין, שהרי כבר מכרה או נתנה לזה, ועליכם
18 לכתוב את זמן הקנין כדי שיוכל הראשון להוכיח שהוא קדם לו.
19 וְאֵי לֹא - אם אינכם זוכרים, אִף אִם אתם משערים באיזה יום היה
20 הקנין אין לכם לכתוב לפי אומדן הדעת, אֲלֵא קְתִיבו יוֹמָא דְקִנְיָמִיתוּ
21 בֵּיה - כתבו את היום שבו אתם עומדים בעת כתיבת השטר, ולא
22 תאריך הקודם לזמן זה, אִף שבוֹדָאֵי הקנין קדם לו ואֵין בכך משום
23 הפסד, כִּי הֵיכֵי לֵאָמַר תְּתִיבו שְׂטָרָא - כדי שלא יראה הדבר כשקר
24 אם לא היה הקנין באמת באותו יום.
25 הגמרא מביאה דין נוסף שטעמו הוא משום 'מחויי כשירקא': אָמַר
26 לְהוּ רַב לְסַפְרֵיהּ - לסופרים שלו, וְכֵן אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא לְסַפְרֵיהּ,
27 בֵּי קְרִימִיתוּ בְּשִׁילָא - כשאתם נמצאים בעיר 'שילא' וכותבים שם
28 שטר, בין בשטר מתנה, מקח או הלואה, ובין בזכרון עדות שאתם
29 כותבים, קְתִיבו שְׁהַשְׂטָר נִכְתָּב בְּשִׁילָא, וְאִף עַל גַּב דְּמִסְוִין לְכֹו מִילֵי
30 תְּהִינֵי - אף שענינו של השטר שעליו אתם מעידים היה בעיר
31 'הניני', וכן להיפך, בֵּי קְרִימִיתוּ בְּהִינֵי, קְתִיבו בְּהִינֵי, וְאִף עַל גַּב דְּמִסְוִין
32 לְכֹו מִילֵי בְּשִׁילָא, שאם לא כן נראה הדבר כשקר.
33 רבא אומר הלכה נוספת בכתיבת שטרות: אָמַר רַבָּא, הָאֵי מָאן
34 דְנָקִיט שְׂטָרָא בַּר מָאָה זֻזֵי - מלוה המחזיק בירו שטר חוב על סך
35 מאה זוז, וְאָמַר לעֲבָדִים, שְׁוֹנְהוּ נִיחְלֵי תְרֵי בְּנֵי חֻמְשֵׁין - עשו לי
36 במקום שטר זה, שני שטרות של חמשים זוז, וחיתמו בהם, כדי
37 שכשפרע לו הלוה חמשים אחזיר לו אחד מהשטרות, ולא
38 אצטרך לכתוב שובר, לֹא מְשֻׁנְיָא לְהוּ - אין עושים לו דבר זה שלא
39 מדעת הלוה, אִף שידוע לנו שלא פרעו.
40 מבאר רבא: מָאֵי מְעָמָא, כיון דְּעָבְדוּ רְבִּין מִילָתָא - עשו חכמים
41 תקנה זו, שלא ישתנה השטר מכפי שהיה בתחילה, שזוהו דבר
42 וְנִיחָא לִיה לְמַלְוֵה, וְנִיחָא לִיה לְלוֹה - שהוא נח וטוב גם למלוה וגם
43 ללוה, נִיחָא לִיה לְמַלְוֵה שִׁיהִיה לו שטר אחד, כְּדֵי שְׂבוּבָה לְפִרְעוּ -
44 שיכריחנו לפרוע את כל החוב, כְּלוֹמַר, אם יפרע לו הלוה חמשים
45 ויכתוב לו המלוה שובר דיאג הלוה שמה שאבד שובר, ויודרו
46 לפרוע את החמשים הנותרים, אבל אם ידיו שני שטרות
47 וכשפרענו הלוה חמשים יחזיר לו המלוה שטר אחד, לא ימהר
48 לפרוע את החמשים הנותרים. וְכֵן נִיחָא לְלוֹה בְּתַקְנָה זו, כִּי הֵיכֵי
49 דְנִיפְנַם שְׂטָרֵיהּ - כדי שכשפרע חמשים יהיה השטר שבידי המלוה
50 'פגום', כְּלוֹמַר שטר שאף המלוה מודה שהוא פרוע במקצת,
51 ובשטר כזה אין המלוה גובה את השאר ללא שבועה.
52 דין נוסף בענין זה: וְאָמַר רַבָּא, הָאֵי מָאן דְנָקִיט תְרֵי שְׂטָרֵי בְּנֵי חֻמְשֵׁין
53 חֻמְשֵׁין - מלוה המחזיק בירו שני שטרות של חמשים זוז על לזה
54 אחד, וְאָמַר, שְׁוֹנְהוּ נִיחְלֵי חַד בַּר מָאָה - עשו לי במקומו שטר אחד
55 על מאה, לֹא מְשֻׁנְיָא לִיה - אין עושים כדבריו שלא מרצון הלוה.
56 והטעם לכך, כיון דְּעָבְדוּ רְבִּין מִילָתָא דִּנִּיחָא לִיה לְמַלְוֵה, וְנִיחָא לִיה
57 לְלוֹה, נִיחָא לִיה לְמַלְוֵה שִׁיהִיה בִּידוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת של חמשים, כִּי הֵיכֵי
58 דְלֵא נִיפְנַם שְׂטָרֵיהּ, וְנִיחָא לִיה לְלוֹה, כְּדֵי שְׂאָם יִפְרַענו חמשים לֹא
59 יִכּוֹף אותו המלוה לְפִרְעוּ את השאר בכך שיחשוש הלוה שיאבד

1 והאידין לא עבדינן הכי — אלא כתבין שטר מאוחר תמא, דלא כתיב "איהרנחו
2 וכתבנוהו וכתבין תברא עליהו" בשעת פרעון, וכתבין זמן בשובר ולא כתבין ליה
3 תמא, ולחורבא דרבי יוסי לא חיישין, להנך דכתבי אקניאיתא — כותבי שטר מתנה
4 שאין כתוב בהן אחריות, ולא אתי למיטרף מלקוחות. אי נמי, שטר מכירה שכתב בהן
5 אחריות, שדינו לטרוף לקוחות משעת מכירה.
6 דרעם בפרק ליה לקלא בלא שטר, כדאמרין 1
7 ב"חוקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב) אמר רב
8 המוכר שדהו בעדים — גובה מנכסים
9 משועבדים, ובמפרש התם טעמא: מלוא
10 אוביני קא רמית בו, הלכך, אי ידעיתן ההוא
11 יומא דקנייתו ביה מן הנותן מתנה או מוכר
12 מכריה — כתבו בעשוי אורו היום שנתנה
13 המתנה והמכירה, דאיכא למיחש שגא אחרי
14 כן נתנה לאחר שלא כדן. (פסק) ודוקא שטר
15 אקנייתא, אבל שטר הלוואה שיש בו אחריות
16 — לא יכתוב אלא יום שעומד בו בעשוי, דאם
17 כן הוה ליה מוקדם ופסול, דאתי למיטרף
18 לקוחות מומן הכתוב בשטר שלא כדן.
19 דלעולם אין לקוחות משועבדים לשום אדם כל
20 זמן שלא נכתב שטר, עד שיקחו מן הלוה
21 קרקעות אחר שנכתב השטר המשעבד בכסיו.
22 הלכך, אי כתבי יומא שנעשית ההלוואה בשטר
23 זה — פסול הוא, דאתי למיטרף לקוחות שלקחו
24 בין ההלוואה לכתיבת השטר, והם לא
25 נשתעברו עד לאחר כתיבת השטר. דרעם
26 התותמים על השטר אינורו מפכי ליה לקלא,
27 כדאמרין לענין הלוואה ב"חוקת הבתים",
28 ולקוחות שלקחו אחרי כן — אינורו הוא
29 דאפסידו אנפשיהו, אבל מקמי כתיבת השטר
30 — שפיר זבון, ואפילו נכתב ביום ונתחם בלילה
31 חשבין ליה מוקדם ופסול, דהא לא אשתעבר
32 לקוחות אלא מיום תהימה ואילך, ואינורו אתי
33 למיטרף מיום כתיבתו שלא כדן, והכי תנן
34 ב"המביא גטי" (גיטין יז, א), נכתב ביום ונתחם
35 בלילה — פסול, ורבי שמעון מכשירי. שדהי רבי
36 שמעון אומר: כל הגיטין שנכתבו ביום ונתחמו
37 בלילה — פסולין, חוץ מגיטי נשים. והתם
38 מפרש טעמא לענין גיטי נשים, מיהו, לענין
39 שאר שטרות — לכולי עלמא פסולין. פסק — אפס,
40 רבינו תנאל פירש: דהא דרבה בר שילא שמענין מינה דשטרא דכתיב בההוא יומא דקנו מיניה, ובתר כמה יומי אסחידו עליה
41 הנורו סהדי קמאי — שפיר דינא, מדקאמר: אי ידעיתו יומא דאקנייתו — כתבו ההוא יומא, ואף על בג דחתמי עליה דאינורא — שפיר דמי, דלא אשכחן דבכו תהימת ההוא יומא
42 אלא גט אשה בלבד, דתנן בגט: נכתב ביום ונתחם בלילה — פסול, וכן הלכה הוא. כך פירש רבינו חננאל. אך לא יתכן, אלא כמו שפירשתי, ובדפירשתי מנתנין דגיטין. כי
43 יביתו בשילי — ואתם כותבין שם אותה העיר בשטרי מכירה או שטרי מתנה או זכרון עדות — כתבו בתוך השטר מקום שאתם יושבים שם בשעת כתיבה.
44 כלומר: במקום פלוני כתבנו דך מה שראינו במקום פלוני. בהני — מקום. האי מאן דנקיט — מלוא דנקיט שטר מלוא בר מאה זוזי, ואמר להם: כתבו לי תרי בני חמשים, שכשיפרע
45 לי הלוה חמשים זוזי אקרע שטרא של חמשים, ולא ידע צריך לכתוב שובר — לא כתבין שלא מדעת הלוה. מאי מעמא עבדו רבנן מילתא — שתקנו שלא ישתנה שטרו מכמות
46 שדהי, דניחא ליה בו, כי היכי דליבוש ולפרעיה — כשיפרענו ליה למלוא חצי חובו — יכופנו מלוא לפרוע לו השאר, כי דיאג הלוה פן יפסיד שוברו ויתבעהו מלוא כל חובו. כי
47 היכי דליפשיטו — כשיפרע חמשים זוזי הרי נמצא שטר שבדי מלוא פגום, ותנן (במכורות פז, א): אהונגות בחתבתה אל תפרע אלא בשבעה, והוא הדין לכל השטרות,
48 כדאמרין במסכת שבעות: וזי מה בין זה לפגום שטרו כו', בפרק "שבעת הידייני" (מא, א). כי היכי דלא ליפגום שטרו — אך כשיפרעו חמשים זוזי יחזיר לו שטר של
49 חמשים, ונשאר בידו שטר של חמשים שני שלם. אמר רב אשי האי מאן דנקיט שטר — מלוא בר מאה זוזי, ואמר להו לספרי: כתובו חד בר חמשים מההוא זמן ראשון,
50 שהרי פרע לי המותר וקרעו שטר זה — לא כתבין ליה שטר אחריו, לא מומן ראשון, וכל שכן מומן זה של יום כתיבה ואילך. שמא שטר פרוע הוא זה ויש לו שובר
51 ללוה עליו, ויוציא המלוה עליו שטר של חמשים, ויאמר: חוב אחר הוא זה, שהליתין לך פעם אחרת. משנה הרי עשירי אומר לעני בו' — ואפילו למאן דאמר בפרק קמא
52 (בבא בתרא ג, א) דאית דינא, אגוד — שני דינא, אגוד — שני דינא, איכא, "אגוד" (במכורות פז, א): אהונגות בחתבתה אל תפרע אלא בשבעה, והוא הדין לכל השטרות,
53 ולא יניחו לו להרבות ולהביא בו אדם במרחץ, אלא מבני ביתו. איני יכולין להוציא שטר חוב זה על זה — שיכול הלה לטעון: שטר זה שבדיך אני החוזרתי לך יהיה חוזרת
54 לי מומן שלית בו ממני, ולא אחר יכול להוציא — על אחד מהם, דכל חד מצי מדחי ליה אצל חברו, אלא אם כן יש עדים דברב שמעדין: זה לזה מזה. אבל מן השטר
55 אין יכולין להביא ראיה. נמצא לאחד בין שטרותיו בו' — בגמרא פרק עשה מרישא, ומפרש לה שפיר. ביצד יעשו — אם רוצים ללות זה מזה, או מאיש אחר, או לקנות
56 קרקע. ישלשו — אי אביו, ויתכבו יוסף בן שמעון בן יעקב, זה יכתוב: יוסף בן שמעון בן נפתלי. משולשים — ששמותיהן ושמות אביהן ושמות אביהן שוין. ויתכבו סימן
57 — יוסף בן שמעון שהוא גרץ, או לבן, או יגורו, לזה מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור, ואם היו סימניהן — שוין. ויתכבו כהן — אם אחד מהן כהן, ויתכבו יוסף בן
58 לזה מיוסף ישראל. נמצא הווא שטרא דנפק לבי דינא דרב הונא — והיה מוחזק בו אדם אחד שדהי טוען: פלוני בן פלוני הכתוב בזה השטר כתבו וחתמו ומסרו לי, לפי
59 שהליתיו כך וכך מומן. וכתבנו מנתנין בפרדיקן (קעה, ב): הוציא עלי כתיב ידו שהוא חייב לו — גובה מנכסים בני חורין, ואת שמי לא הוצרך לכתוב, שהרי מסרו לי, וכתב

1 **מִינָךְ** אפילו מריש גלותא — לשון שאילה הוא. וכן יהיה דאמר רב הונא: חיישין לשני
2 שוידי ביכל הגוט" (גיטין כו, א) וב"שנים אחוח" (בבא מציעא יח, ב). והכי פירושו:
3 אפילו מריש גלותא שאין רגיל להלותא, נאמר אפילו באותו דבוי אי פסיס ביה: אבל רבינו
4 שמואל בן מאיר אין חופס בו עיקר. ואין נראה לרבינו יצחק מה שמפרש: אפילו מריש גלותא

5 — שאנו חוששין שמא אדם אחר הלדו ונפל
6 ממנו ומצאו ליה. מה לי תלתות בריש גלותא אותו
7 אדם אחר? ולישנא נמי לא משמע כלל הכי. ומה
8 שהקשה למה שפירשתי, דהוה ליה לממרי: הווא
9 (גברא) דנפק מתותי ידיה משמע — נראה דלא
10 קשה כלל, דלרב דונא הוה מספקא ליה, ודרך
11 שאלה היה אומר: אם נתחייב אותו כלל, דמשמע
12 אפילו מריש גלותא אף על פי שאינו רגיל להלות
13 לו כלל? אלא שמע מינה "מינך" לא חשיב
14 משמעות והבל הוא, ומשום אדם לא יגבהו, ו
15 אלא?

16 **עדי** מסירה כרתי — הא דכתוב ביה "היום" —
17 לא משום דרצין זמן, אלא שאם מתנה
18 בעל פה שום תנאי, אם ימות מחולי זה או כשימות
19 — שתהא או מגורשת מעבשיו, וכדפסיק לעיל
20 (קל, א) כרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח
21 עליו, והי באומר "מהיום", אבל היבא דלא מתנה
22 שום דבר — לא צריך כלל "מהיום", ודא פירש
23 רבינו שמואל בן מאיר דבעי למיכתב "מהיום"
24 משום דבעי אבא שאול ידים מוכיחות — אין
25 נראה לרבינו יצחק, דהא אמרין (גיטין ח, א) זמן
26 לא תקנו אלא משום פירות או משום בת אחות,
27 ורבי אלעזר לא (והוה) בעי זמן בכלל, דסבירא ליה
28 עדי מסירה כרתי, כמו שסובר רבינו שמואל בן
29 מאיר עצמו. וגם זהו תימא להוסיף טעם דרש לאבא שאול, דבעי "היום" משום הוכחה.

30 **אבל** הכא ליחוש לנפילה — תימא: מאי שייכא הכא פירכא דרבי אלעזר בהלואה? הוה
31 מצד למימרו: נתי נמי דמשמע מהווא גברא כו' — מכל מקום ליחוש לנפילה. ואפילו הוה
32 סובר כרבי מאיר הוה מצי למיפריך הכי ואומר רבינו יצחק דהיי פירושה: אלמא "מהיום" —
33 מהווא יומא דנפק ביה משמע, הכי נמי "ממך" — מהווא גברא דנפק מתותי ידיה משמע,
34 שרצה לומר לכל אדם שימצא בידו, כי משמעות חשבו הוא ולא הבל וליצנות. וכן משמע
35 שיגבה כל מי שימצא, וכן דעת החכמה היתה. ובשטרי אקנייתא אתי שפיר, שמשמע עצמו
36 מה שלא לזה עדיין, משום הכי שעבר לו אפילו לא ילוח לעולם, כדאמרין ב"שנים אחוח" (בבא מציעא טו, ב): מצא שטרי הקגאה בשוק — חזירים לבעלים, מאי אמרנו? שמא כתב
37 ללות ולא לזה — הא שעבר ליה נפשיה. הלכך לא שייך למחש לנפילה הכא. ואפילו בלא
38 אקנייתא הוה מצי לאוקומי פירוש רבינו תם "דהגושא" (כתובות קב, א) דמפרש התם
39 שיכול אדם להשתעבד לחבירו אפילו לא לזה ממנו, כגון שיכתוב השטר: אני חייב לך מנה,
40 ויכתבו ויתנו לו לשם כך. ופריך: דלמא אבא שאול כרבי אלעזר סבירא ליה, ולא בעי זמן
41 כו', ו"היום" משמע: יומא דנפק מבעל הבית, ולא דנפק מבית דין. ולא הוצרך "מהיום" אלא
42 אם התנה "אם מת" כדפירשית לעיל. אבל הכא — ליחוש לנפילה, ד"ממך" נמי לא משמע
43 אלא שנתנו לו, כי היכי ד"מהיום" משמע סתם משמעותו משעת הגירושין, ולחפות על בת
44 אחותו לא יוכל — הא עדי מסירה צריך. והכי נמי מוזנא הכא — אותו שנתנו לו דוקא,
45 ולא לתמצאו — אם בן אבא למחש לנפילה ומשני: לנפילה לא חיישין, ותחלת שאלה דרב
46 הונא נראה לרבינו יצחק לפרש כן: "ממך" — אפילו מריש גלותא, אף על פי שאין רגיל
47 להלות כלל וגם אפילו אנו ידעין בבירור שלא הלדו, וגם אין רגילות להקנות לו וליתן לו
48 שטר הקגאה כלל — אפילו הכי מקנה לו, מטעמא דפירשתי. או לא, דשמא אין לנו תלתות
49 אבל באותו שנתנו לו — הלכך חיישין לנפילה, דלא קני אם לא מסרו לו. ועוד יש לפרש:
50 אלא הכא ליחוש לנפילה. כלומר, לא ימבעיא דלא משמע הווא גברא כו', והבל הוא.
51 ואפילו הוה משמע — ליחוש לנפילה ומשני: לנפילה לא חיישין, וקושיא ראשונה לא חשש
52 לתרך, משום דכרבי אלעזר לא מתוקמא, דהא מצריך "מהיום", וטעמא שפירשתי למעלה
53 הוא דחוק, ולא סבירא ליה לרבה הווא דחויא. וכן מצינו בשאר מקומות בגמרא שאין
54 חושש לתרך קושיא ראשונה כלל. **לנפילה** דחד — פירושו: שאין תלתות שנפל אלא מאחד לבר, כי היכי דמתרמי שמוה נפל. לנפילה דרבים — פירושו: דיש לחוש מכל בני אדם שבעולם
55 שנפל מזה או מזה, יש תלתות בנפילה. **ואלא** הא דתינא כו' — לנפילה דחד חיישין, ומתניחין בבאין בדרשאה, וברייתא במוציאין זה בלא זה.

בבא בתרא. פרק עשירי - גט פשוט - דף קעב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"

1 **אמר רב הונא** — "ממך" משמע אפילו מריש גלותא. כלומר, שמא ריש גלותא או אדם
2 אחר הלדו, ונפל ממנו ומצאתו. ואין לפרש שבא רב הונא לומר שיגבה שטרו זה
3 ההוחק, דמשמע: כל מי שמוחזק בשטר, ואפילו ריש גלותא מוחזק בו, שאין רגיל
4 להלות, יגבה לו בו — דאם בן הזה ליה למימר כדלקמן: "ממך" — ההוא (גברא) דנפק
5 מתותי ידיה משמע. ואין בו זמן — והוא אחד
6 משלשה גיטין פסולין, ואין ניסת הולד כשר,
7 בפרק "המגרש" (גיטין פ, א). **אני היום גירשתך**
8 כשר — קא סלקא דעתין השתא, כיון דעדים קא
9 חזו ליה בידיה וכתוב בו "היום" — הרי כתב בו
10 זמן. **הווא יומא דנפיק** — בבית דין הולדתה
11 האשה משמע, וחשבין ליה כזמן גמור. **הכא**
12 **נמי משמע מלך ב"ו** — דהא חזו ליה בית דין
13 בידו, וכמי שנתכב שם המלוה בשטר דמי. **דלמא**
14 **אבא שאול** — לא חייש לשום זמן בניטין
15 בדיעבד, וכדריבא אלעזר סבירא ליה, דתנן בפרק
16 "המגרש" (סם) שלשה גיטין פסולין, ואם ניסת
17 הולד כשהי כתב בכתב ידו עליו ועל עדים, יש
18 עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא
19 עד אחד — הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם
20 ניסת הולד כשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי
21 שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים —
22 כשר, וגובה מנכסים משועבדים, שאין העדים
23 תוחמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. וכי
24 הדיכי דרבי אלעזר מכשיר ליה בלא עדים משום
25 טעמא דעדי מסירה כרתי — הכי נמי מכשיר
26 ליה בלא זמן משום האי טעמא גופיה. כדקתני
27 יש עליו עדים ואין בו זמן בהאי משנה דשלשה
28 גיטין פסולין, ועלה קאי רבי אלעזר ואמר: לא

29 **אמר רב הונא** — "ממך" — **אפילו מריש גלותא, ואפילו**
30 **מישבור מלכא. אמר ליה רב חסדא לרבה: פוק עיני**
31 **בה, דלאורתא בעי לה רב הונא מינך. נפק דק**
32 **ואשפח, דתניא: גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, אבא**
33 **שאול אומר: אם כתוב בו "גרשתיה היום" - פשר.**
34 **אלמא: "היום" - ההוא יומא דנפיק ביה משמע, הכא**
35 **נמי "ממך" - מהווא גברא דנפיק מתותי ידיה משמע.**
36 **אמר ליה אבאי: ודלמא אבא שאול פרכי אליעזר**
37 **סבירא ליה, דאמר: עדי מסירה פרת, אבל הכא**
38 **ליחוש לנפילה אמר ליה: לנפילה לא חיישין, וממא**
39 **תימרא דלא חיישין לנפילה? דתנן: שנים שקיבו בעיר**
40 **אחת, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן**
41 **שמעון - אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא**
42 **אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב; הא הם על**
43 **אחרים - יכולין, ואמאי? ליחוש לנפילה אלא**
44 **שמע מונה: לנפילה לא חיישין. - ואבאי? לנפילה**
45 **דחד לא חיישין, לנפילה דרבים חיישין.**
46 **ואלא**

47 על פי שאין עליו עדים בהאי שטר שאין בו זמן — כשר, שאין העדים תוחמין על הגט
48 אלא מפני תיקון העולם. והכי נמי אין תוכיבין בו זמן אלא מפני תיקון העולם דבת אחותו
49 ופירות, כדמפרש בפרק (יכל הגט) "דמביא תנינא" (שם י, א), וכיון שנתנו לה בפני
50 עדים — הם יעידו על הזמן ועל הגט. והאי דמצריך אבא שאול לכתוב בו "אני היום
51 גירשתך" — לאו משום זמן, דהא אין זה זמן, ולזמן לא חייש כרבי אלעזר. אלא דבעי
52 אבא שאול ידים מוכיחות דמשעה שקבלה הונא נגרשה מיד. שאם לא כתב "מהיום"
53 בגט זה שאין בו זמן — מנין לנו שיהיה גט? שמא אין בדעתו לגרשה מיד בגט זה עד סוף
54 שנה או שנתים לאחר קבלתה הלכך בעי אבא שאול שיכתבו "היום" אחרי שאין זמנו
55 כתוב בו שכיח עליו, כרבי יוסי דאמר (בבא בתרא קלו, א) זמנו של שטר מוכיח עליו.
56 והאי דאמר אבא שאול — היינו דכתבינן בגט "מן יומא דנן ולעלם", אבל הכא ליחוש
57 לנפילה — וכדבר הונא, דאמר: "ממך" — אפילו מריש גלותא, ושמא אחר נפל
58 ומצאו זה. הא תן על אחרים מוציאין — אחד מהן שיש לו שטר על אחד שיגבה
59 ממנו, ולא יכול זה לטעון "מחביבך נפל ומצאתו". נמצינו למדין שמי שמוחזק בשטר
60 — יכול לגבות מלוה מאיש אחר הכתוב בתוכו, ואף על פי שהשטר אין מוכיח מי
61 המלוה. והוא הדין "ליתני ממך". ואבי לנפילה דחד לא חיישין — כגון שטר שבדי
62 יוסף בן שמעון שיש לו על אחד מן השוק, דהיינו נפילה דחד ומציאה דחד — היכי
63 איתרמי מילתא דמיסין בן שמעון נפל ויוסף בן שמעון מצאו: הלכך לא חיישין.
64 אבל גבי "ליתני ממך מנה" דהיינו נפילה דרבים, שיש לחוש מאיש אחר בעולם נפל
65 ואיש אחר בעולם מצאו, כגון זה שמוחזק בו — התם ודאי חיישין ולא יגבה בו
66 (הגיה) — חיישין לנפילה דחידו ואשכחו רבים, עד כאן. עיקר הלשון כן הוא:
67 לנפילה דרבים חיישין — כלומר, שמוצא שום אדם בעולם. אבל לשמצא יחד
68 יוסף בן שמעון — לא חיישין, ורבינו חננאל פירש: ואבי לנפילה דחד ואשכחה
69 האי דשמיה כשמיה דהאי — לא חיישין, שאילו מן האחר נפל היה צועק ומבקש,
70 וכיון שלא צעק נתברר כי לזה שמצאו הוא. אבל לנפילה דרבים, דלא ידעין מי
71 הוא — חיישין.

ואלא

חושש לתרך קושיא ראשונה כלל. **לנפילה** דחד — פירושו: שאין תלתות שנפל אלא מאחד לבר, כי היכי דמתרמי שמוה נפל. לנפילה דרבים — פירושו: דיש לחוש מכל בני אדם שבעולם שנפל מזה או מזה, יש תלתות בנפילה. **ואלא** הא דתינא כו' — לנפילה דחד חיישין, ומתניחין בבאין בדרשאה, וברייתא במוציאין זה בלא זה.

הכא

30 חוששים שמא כוונתו שתגרוש רק לאחר זמן, ואילו כשכתוב
 31 'היום' מוכח שכוונתו שתגרוש מיד, אָבֵל הָכָא - כאן, לגבי שטר
 32 שכתוב בו 'ממך', לַחֲשׂוֹשׁ לְנִפְיֵיהָ - שמא יש לחשוש שנכתב השטר
 33 עבור אדם אחר, ונפל ממנו, ומצאו אדם זה התובע בו עתה לפנינו,
 34 וכחששו של רב הונא.
 35 אָמַר לִיה רַבְהּ, לְנִפְיֵיהָ לֹא תִישְׁיֵן - אין חוששים שמא נפל שטר
 36 כשר מיד אדם, כיון שבני אדם זהירים בשמירת שטרותיהם (יבמות
 37 קטז), ולכן כשבא אדם לפנינו ותובע בשטר שבידו, מסתבר
 38 שנכתב עבורו ולא שנפל מאחר ומצאו.
 39 רבה מביא ראיה לדבריו, שאין חוששים לנפילה. אומר רבה: וּמָנָא
 40 תִּימְרָא - ומנין אני לומד דלא תִישְׁיֵן לְנִפְיֵיהָ, דתנן במשנתנו
 41 (ע"א), שְׁנַיִם שְׁתֵּי בְעֵיר אַחַת, שֵׁם הָאֶחָד יוֹסֵף בְּן שְׁמַעוֹן, וְשֵׁם הָאֶחָד
 42 גַּם בֶּן יוֹסֵף בְּן שְׁמַעוֹן, אֵינָן יְבֹלְוִין לְהוֹצִיא שְׁמֵר חוּב זֶה עַל זֶה, וְלֹא
 43 אַחַר יְבֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁמֵר חוּב, ומשמע שרק עליהם אי אפשר
 44 להוציא שטר חוב, הָא - אבל הם על אַחֵרִים, יְבֹלְוִין, וכל אחד
 45 מהם המוציא שטר שכתוב בו שאדם פלוני לזה מיוסף בן שמעון,
 46 גובה בו, וְלִכְאוּרָה קְשָׁה, אָמַר - מדוע המוציא גובה בו, לַחֲשׂוֹשׁ
 47 לְנִפְיֵיהָ - נחשוש שמא שטר זה נכתב עבור יוסף בן שמעון האחר,
 48 ונפל ממנו השטר ומצאו זה, אָלֵא לֹא שְׁמַע מִיָּנָה - בודאי מוכח
 49 ממשנתנו דלְנִפְיֵיהָ לֹא תִישְׁיֵן, ומסתבר שנכתב השטר עבור
 50 המחזיק בו.
 51 הגמרא מבארת מה ישיב אביי על ראיה זו. אומרת הגמרא: וְאֵבְי
 52 החושש לנפילה יתרץ, שאמנם מוכח מהמשנה שלְנִפְיֵיהָ דְחַד לֹא
 53 תִישְׁיֵן - אין חוששים שנפל שטר מאדם מסוים ששמו יוסף בן
 54 שמעון ומצאו דווקא אדם זה ששמו גם כן יוסף בן שמעון, ולכן
 55 יכול המחזיק בשטר כזה לגבות בו, אבל לְנִפְיֵיהָ דְרַבִּים תִישְׁיֵן -
 56 יש לחשוש לנפילת שטר שכל אדם יכול לאבדו וכל אדם
 57 שימצאו יכול להשתמש בו, כגון שטר שכתוב בו 'ממך', ואין
 58 גובים בשטר כזה, מחשש לנפילה.

1 אָמַר רַב הוּנָא, אֵין מַחְזִיק יְכוּל לַגְבוּת בְּשֵׁטֵר זֶה, כִּיּוֹן שְׁלִשׁוֹן
 2 'מִמֶּךָ' יְכוּלָּה לְהַתְפַּרֵּשׁ כִּלְפֵי כָל אָדָם שְׁבַעוּלָם, וְאִפְּלִיּוֹ מִרִּישׁ
 3 גְּלוּתָא - מראש הגולה, וְאִפְּלִיּוֹ מְשֻׁבָּר מְלָכָא - מלך פרס, ואף
 4 שאדם זה מחזיק בשטר אין זו ראיה שהוא היה המלוה, שהרי
 5 יתכן שנפל השטר מהמלוה האמיתי, ואדם זה מצאו.
 6 אָמַר לִיה רַב הוּנָא לְרַבְהּ, פּוּק עֵינֵין בָּהּ - צא ועיין בהלכה זו,
 7 דְלִאוּרְתָא, בְּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִיָּנָה - כיון שבערב ישאל אותך רב
 8 הונא שאלה זו כדי לבדוק אם תדע מה להשיב. נָפַק, דִּק וְאִשְׁכַּח
 9 - יצא רבה ודקדק במשניות ובברייתות, ומצא ברייתא זו שניתן
 10 ללמוד ממנה את ההלכה בנידון זה, דְתִנְיָא בְּבֵרִיתָא, גַּט אִשָּׁה,
 11 שֵׁשׁ עָלְיוֹ חֲתִימוֹת עָרִים, וְאֵין בּוֹ - לא נכתב בו זְמַן כְּתִיבַת הַגֵּט,
 12 אִבָּא שְׂאוּל אֹמֵר, אִם בְּתוּב בּוֹ 'בְּרִשְׁתֵּיהָ הַיּוֹם', אִף שְׂלֵא כְּתוּב
 13 אִיזָה יוֹם, הַגֵּט בְּיָשָׁר. אָלֵמָא - מוכח מדברי אבא שאול, שלשון
 14 'הַיּוֹם' 'הַיּוֹם יוֹמָא דְנִפְיָק בֵּיה' מְשַׁמַּע - משמעותה שעל אותו יום
 15 שיצא הגט בבית דין מעידים העדים, וְהָכָא נָמִי - גם כאן, בשטר
 16 שכתוב בו 'לויתי ממך', יש לפרש שלשון 'מִמֶּךָ', מִהוּוּא גְבִרָא
 17 דְנִפְיָק מִתּוּתֵי יְדֵיהּ מְשַׁמַּע - משמעותה שלזה מאותו אדם שמחזיק
 18 את השטר בידו, וכאילו התפרש שמו בשטר, ושלא כדברי רב
 19 הונא החושש שנכתב השטר עבור אדם אחר, ונפל ממנו, ומצאו
 20 זה שמוציאו עתה.
 21 אָמַר לִיה אֵבְי לְרַבְהּ, וְדִלְמָא - שמא נדחה את ראייתך מהברייתא,
 22 ונאמר שאבא שאול שאומר שדי בכתיבת 'גרשתיה היום', אין זה
 23 מחמת שמשמעות הלשון היא שנכתב ביום הגירושין וכאילו יש
 24 בו זמן, אלא באמת בדיעבד אין צריך זמן, כיון שכתובת הזמן בגט
 25 היא מתקנת חכמים כדי שידעו מתי התגרשה, ואילו אִבָּא שְׂאוּל
 26 בְּרַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] בְּבִירָא לִיה - הוא סובר, דְאָמַר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר,
 27 עָדִי מְסִירָה בְּרִיתִי - עדי מסירת הגט הם הכורתיים בין הבעל לאשה,
 28 ועדי המסירה הם שיעידו על זמן הגירושין ואין צורך לכותבו בגט,
 29 ומה שאמר אבא שאול שגט שאין בו זמן פסול היינו כיון

אגרות קודש

ביה, ד' כסלו, תשי"ח
 ברוקלין.

האברך יוסף שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מר"ח כסלו, ובשאלתו בהנוגע להשתתף במסיבה וכו'.

כיון שתלוי זה בכמה פרטים (אופני המסיבה ואופני ההשתתפות) יציע הדברים לפני מורה
 הוראה שבסביבתו, והוא יורה.

בודאי ידוע לו ע"ד המובא בספרים בנוגע אופני קורת רוח שעל הבנים לגרום לנשמת
 אבותיהם, שמהעיקרים בזה, העסק בהפצת תורה ומצוותי (ולהעיר ג"כ מזהר ח"ג סוף פרשת
 בחקותי) ובודאי ידוע לו עד כמה מסר נפשו אביו ע"ה על עניני חסידות בכלל ולהפצתה ביחוד,
 שלכן תקותי שככל האפשרי משתדל גם הוא בזה בכלל ובפרט בשנת האבלות והרי זכותו (וגם
 אחריותו) בזה גדולים פי כמה, כיון שמצבו הוא שיכול להשפיע על חוג מסוים, ובפרט על כתנו,
 ואין לך דבר העומד בפני הרצון,

בטח יודע משלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים אשר שמענו מכ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע שהם שוים לכל נפש וסגולה לכ"כ ענינים, ועכ"פ ישמור אותם
 מכאן ולהבא.

בברכה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ב התוקע יתד בכּתל יא | לתלות בו פלים וכיוצא בזה - חייב משום בונה יב. ואפילו לא תקע היתד, אלא שקדח חור בכּתל לתקוע בו יתד - חייב משום בונה על נקב זה, הואיל ונקב זה הוא מועיל לבנין, דהיינו לתקיעת היתד ג. וכן העושה נקב בקרקע הפית פדי שיצאו המים - חייב משום בונה.

ביאורי הלכה

יא | יתד בכּתל – צ"ע אם התוקע יתד בכלי בחוץ חייב¹³ משום בונה¹⁴.
יב | משום בונה – אפילו היה נקב עשוי בכּתל, אסור לתקוע בו יתד¹⁵ כל שהוא מהודק קצת¹⁶. אבל דבר שאין הדרך כלל לתקועו בכּתל אין אסור בהכנסתו

כשלעצמה ואפילו הוא מהודק קצת אלא רק בתקיעתו באופן שיש בזה הרחבת הנקב כמבואר בסעיפים הבאים¹⁷, וכשהוא מונח בלבד – מותר בכל עניין¹⁸.
יג | לתקיעת היתד – תקיעה היתד נחשבת בנין אפילו מטרת היתד לתלות עליו דברים ואין בו שום תועלת

צינונים והוספות

13 או שאין האיסור אלא במחובר לקרקע אבל בתלוש מותר לכתחילה אם אין בו זלזול שבת ועובדין דחול כמו תקיעת מסמרים וכיו"ב. ואם-כן מותר לחבר מפה אל השולחן בנעצים אף שתקועים בחוץ ואין בזה לא משום בונה ולא משום מכה בפטיש, משא"כ כשהוא לצורך הכלי ע"ד המובא לעיל (על ס' שיג הערה ד) מקצת השלחן שאסור לחבר וילון בנעצים על הכלי מחשש שיתקע בחוץ. משמע שהוא איסור בכּתל בלבד והוא משום שבניין בכלים אינו אלא במקום שיש כאן אומנות או בניין הכלי עצמו (ושייך שם גם איסור 'מכה בפטיש', ראה לעיל על ס' שיג הערה קיג), וכשתוקע יתד לצורך תליית דברים בלבד ואין כאן שום עשיית או תיקון כלי לכאורה מותר, אף שבמחובר לקרקע הוא אסור (כדלעיל על ס' שיג הערה פו). כן אין לפרש שהאיסור משום עשיית הנקב בכּתל שלא חייבים עליו בכלים כשאינו להכניס ולהוציא, כי אדרבה חיוב הנקב הוא משום תקיעת היתד ולא להיפך, וכן אין לומר ש'תוקע' היינו שלא בחוץ (ראה להלן הערה טז), כי היה לו לפרש זאת, ובפרט שסוכ"ס גם שלא בחוץ אסור בכלים מחשש שמא יתקע בחוץ, ומסתמתו משמע שאיסור תקיעת היתד לא שייך בכלים.
15 וכן אסור לתקוע או לחזק אחיזתו של מסמר שהתרופף, מתלה, בורג וכל דבר שהדרך לתקועו בכּתל.
16 היינו שנתפס היטב ולא מונח בלבד, ואף שכוונתו לתלות בו כלים ולא לבניין כלל יש לחוש שבהכנסת מסמר לנקב שבקיר הוא דרך בנייה ולאוסרו כל שהוא מהודק קצת (משום נראה כבונה עכ"פ) ולא דומה לחיבורים שאינם דרך

בנייה כלל שלא נאסרו אלא אם כן מחברם בחוץ כדלעיל על ס' שיג הערה פג ואילך.
17 קצת בדה"ש ס' קיט בדה"ש ס"ק ד: ואפילו היה נקב עשוי בכּתל אסור לתחוב בו יתד או שאר דבר לתלות עליו הכלים, אע"פ שאינו תקוע בחוץ מ"מ הוי בונה, וכמו שאסור להחזיר דלת של בית אע"פ שאינו תקוע בחוץ דהוי בנין גרוע ואפ"ה אסור במחובר לקרקע כמש"כ בפנים סט"ו, ומכל מקום באם היתד הוא רפוי הרבה כגון שהנקב רחב קצת יותר מעובי היתד אפשר דלא הוי בכלל בנין כלל... ודוקא במסמר וכיוצא שהדרך לתקועו בכּתל להשתמש בו, דבזה אם הוא מהודק קצת חייב משום בונה ואפ"י רפוי לגמרי יש לאסור שמא יהדקו, אבל לתחוב בנקב שבכּתל דבר שאין הדרך כלל לתקועו בכּתל כגון מפתח וכיוצא מותר, אפילו הוא מהודק קצת (היכא שאין לחוש שמא יתרחב הנקב ע"י התחיבה) דלא הוי בונה כלל אם מניחו דרך עראי ואינו מבטלו שם, וכמו שמותר לתחוב סכין בחור שבכּתל אע"פ שהסכין מהודק בתוך הנקב שהנקב הוא כמעט כמדת הסכין שהרי נעשה מעיקרא ע"י הסכין הזה שתחב אותו בכּתל מערב שבת.
18 בקצוה"ש שם: ומיהו אפשר דעכ"פ אסור להכניס היתד בנקב משום גזירה שמא יתקענו בחוץ דהיינו שיתחבנו בעומק יותר בתוך עובי הכּתל, או שימלא את הנקב בקסמים באופן שהיתד יהי' תקוע בחוץ כמו שהדרך לעשות כן בחול, וכמו בכלי של פרקים דגזרינן שמא יתקע בחוץ, ועכ"פ יש לזהר גם באופן זה שהיתד רפוי הרבה בנקב. ע"כ. אך למעשה בגזירה אין לדמות מילתא למילתא,

אָבֵל הָעוֹשֶׂה נֶקֶב בְּדָבָר תְּלוּשׁ - אֵינוֹ חַיֵּב יָדָא, אֶלָּא אִם פֶּן הִנָּקֵב עֲשׂוֹי לְהַכְנִים וְלְהוֹצִיא בּוֹ, פְּגוֹן נֶקֶב שֶׁבְּלֹא שֶׁל תְּרַנְגוּלִים שְׂאִינוֹ מְחַבֵּר לְקַרְקַע, שֶׁהוּא עֲשׂוֹי לְהַכְנִים הָאוֹרָה וְלְהוֹצִיא תְּהַבֵּל, שֶׁנֶּקֶב זֶה הוּא פֶּתַח גְּמוּר, וְחַיִּים עַל עֲשִׂיתוֹ מְשׁוּם תִּקּוּן כְּלֵי שֶׁהִיא תּוֹלְדֵת "מִפְּהַ בְּפִטְיִשׁ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן ש"ב. וּבֵין שֶׁעֲשֶׂה הֶנָּקֵב בְּעֵץ, בֵּין בְּמִתְכַתֵּת טו, בֵּין בְּכֵלִים טז - חַיֵּב עָלָיו מְשׁוּם "מִפְּהַ בְּפִטְיִשׁ" יז, אִם הוּא עֲשׂוֹי לְהַכְנִים וְלְהוֹצִיא:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום פגון וסתירה בשבת סעיף ב:

ביאורי הלכה

כי אז חייב עליו משום בונה ושוב לא מתחייב משום

מכה בפטיש²³.

[ז] משום מכה בפטיש - אסור לנקב מוצץ של בקבוק לתינוק או להרחיב את הנקב הקיים מכבר²⁴, וכן הדין לגבי מכסה של מלחיה וכדו'. אבל מותר להסיר את החומר הסותם את הנקב הקיים מכבר²⁵.

ציונים והוספות

(21) לקמן סי' תעז ס"א; וחייב על עשיית נקב שדינו כ'פחת' ותיקון כלי אף שהעץ המתכת או האבנים לא נעשו כעת כלים גמורים אלא נעשו ראויים לשימוש כלשהו וממילא חלה עליהם תורת כלי.

(22) כדלקמן סי' תעז שם.

(23) אלא אם כן לסוברים שאין בנין וסתירה בכלים כלל.

(24) ומכל מקום לצורך האכלתו של התינוק - ובשעת הצורך - מותר לומר לנכרי לעשות כן.

(25) שש"כ פ"ט ס"כ.

לבניין עצמו¹⁹.

[ד] אינו חייב - עשיית דבר המועיל לבניין אינה בניין גמור²⁰.

[טו] בין במתכת - ואבנים וכיוצא בהם משאר דברים הראויים לעשות מהן כלים²¹.

[טז] בין בכלים - אבל לא באוכלין²², וכן לא בבניין

וכל שהוא הנחה בלבד אין לאסור אלא אם כן הוא דרך בנייה (כמפורט לעיל על סי' שיג הערות פג"פד), ועוד דאל"כ המניח כל דבר על הקרקע יש לחוש שיבטלו וידביקו שם.

(19) כל חיבור והוספה לבניין אסורים משום בונה אם מבטלו שם, ואם לא מבטלו שם אלא דרכו להוציאו ולהכניסו תדיר צריך ליתן לו תורת כלי כדלעיל סי' שיג סעיף ב.

(20) אין חייבים בדבר תלוש אלא על בניין גמור כעשיית דבר מתחילתו ולא על הוספת תועלת בלבד (סי' שיג ס"ט).

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות הפקר והשגת גבול/גזילה וגניבה ~

במקום אחר על ידי מורה והשתדלות. אלא אם כן הוא קונה בול גדול שאינו מצוי לקנות כך במקום אחר אזי דינו כמציאה אם הראשון לא קנה עדיין באחד מדרכי הקנין שהמקח נקנה בו:

יא וכל זה כשכבר פסקו הדמים הקונה והמוכר ואין מחוסרין אלא קנין אבל אם לא הושוו עדיין בפסוק דמים שהמוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחר לקנות שלא עשו חכמים תקנה להפסיד המוכר שכשיבא אחד לקנות ויפסוק לו מעט דמים יצטרך למכור לו אם לא יהיה רשאי שוב שום אדם לבא לקנותו ואפילו אם המוכר הוא נכרי לא חלקו חכמים. אבל אם הושוו בפסוק דמים אסור לאחר להוסיף בדמים אפילו המוכר הוא ישראל אלא אם כן הלוקח הוא נכרי.

ויש אומרים שבשכירות בתים מן הנכרי יש חרם רבינו גרשם שלא להשיג גבול (אפילו אם לא הושוו עדיין בפסוק דמים):

~ יום ראשון ~

דיני הפקר והשגת גבול:

י במקום שלא זכו ארבע אמותיו אף על פי שנפל לו עליה או שפירש מליתו עליה מותר לאחר להקדים לזכות בה בהנבחה.

ואם איש עני הוא זה יש אסורים שעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע ויש אומרים שלא אמרו כן אלא כשמהפך להשתכר אצל בעל הבית חררה בעד איזה שירות שישרתהו ובא אחר וקדמו נקרא רשע מפני שהוא יכול להשתדל להשתכר כן במקום אחר אף שיהיה לו איזה טורה בהשתדלות עד שימצא מקום אחר כזה מה שאין כן במציאה וכן עיקר. ומכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו.

אבל המחזר אחר דבר לקנותו בין קרקע בין מטלטלין ובא אחר וקדמו נקרא רשע שהרי היה מוצא לקנות או למכור

~ יום שלישי ~

דיני גזילה וגניבה:

א אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי בין גדול בין קטן. ואפילו אם הנכרי ציער את הישראל (צער שלא שייך בו תשלומין). ואף על פי שפחות משה פרוטה אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחלה.

ואם הוא דבר מועט כל כך שאין מי שיקפיד כלל עליו כגון ליטול קיסם מהחבילה או מהגרד לחצוץ בו שינוי מותר. ומדת חסידות למנוע גם מזה:

ב ואפילו מי שהוא בסכנת מות וצריך ליטול ממון חבירו כדי להציל נפשו ממות לא יטלנו אלא על דעת לשלם שאף על פי שכל העבירות שבתורה נדחות מפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אסור להציל עצמו כממון חבירו על דעת להפטר אלא על דעת לשלם כשתמצא ידו הואיל ואפשר בתשלומין.

ואף על דעת לשלם לא הותר אלא מפני פיקוח נפש אבל שלא במקום פיקוח נפש אסור אפילו על דעת לשלם דבר יפה ממנו ואפילו לרפואת חולי שאין בו סכנה או להציל בו מאנס שאנסו ביסורי הגוף שאין בהם סכנה מפני שהוא אסור של תורה ואין מתרפאים שלא במקום סכנה אלא באיסורי דברי סופרים כמ"ש בי"ד סי' קנ"ה.

ואפילו לגנוב על מנת לשלם תשלומי כפל שרוצה להנחותו ויודע שלא יקבל ממנו.

ומכל מקום אם הגולה הוא חפץ העומד לימכר ולא מחפצי ביתו והתשלומין בעד הגולה הם בעין רשאי לגזול ולזכות לו התשלומין על ידי אחר שכיון שהתשלומין יפין מהגולה הרי זה זכות להנגול וזכין לאדם שלא בפניו. וגם אינו עובר בכל תגובו שאין זו גנבה כיון שהאחר יודע מזה והוא אינו עושה זה בחסתר כלל:

ג ואפילו הגונב על דעת להחזיר אותו החפץ עצמו אלא שרוצה לצערו זמן מה. ואפילו אין כוונתו לצערו כלל אלא שגונב דרך שחוק הרי זה עובר בלא תעשה. ויש אומרים שאינו אסור אלא מדברי סופרים שלא ירגיל עצמו בכך:

~ יום רביעי ~

ד אסור לעשוק את חבירו אפילו כל שהוא שנאמר לא תעשוק את רעך. ואיזהו עושק זה הבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלים כגון שיש לחבירו בידו הלואה או שכירות ואינו רוצה לשלם (או שמדחהו בלך ושוב לך ושוב). ולא זה אינו אלא בישראל אבל לא בנכרי שנאמר רעך.

והוא שאין חילול השם בדבר כגון שלוח מנכרי ומת הנכרי רשאי לכחש לבנו שאינו יודע בבירור שהוא משקר אבל

ה אסור למלמד להשכיר את עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר כל זמן שהמלמד בביתו אם לא שיאמר בעל הבית אין רצוני לעכב המלמד שלי אבל הוא אסור לפעול עם הבעל הבית שיפטרנו בכלות זמנו שהרי הוא יכול למצוא בעל הבית אחר על ידי מורה והשתדלות. והוא הדין אם אין המלמד בביתו של בעל הבית אלא כשכבר ביקש מבעל הבית תחלה אף שעדיין לא הבטיחו הרי זה כעני המהפך בחררה שאסור לאחר ליטלה ממנו.

אבל בבעל הבית ששכר מלמד אחד מותר לבעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו לבניו ואין בזה משום השגת גבול כי אפשר שאינו יכול למצוא מלמד מועיל לבניו כזה:

~ יום שני ~

ו ישראל שיש לו נכרי מכירו שהוא נושא ונותן עמו תמיד או מלוה אותו ברבית תמיד יש אומרים שמותר לישראל אחר לעסוק עם אותו נכרי ולהלוותו ולשחרו ולהוציא ממנו לפי שנכסי נכרי הן כהפקר וכל הקודם זכה שבהפקר אין בו משום השגת גבול על פי סברא האחרונה שנתבאר למעלה.

ויש אוסרין שכיון שנכרי הוא מכירו של זה ורגיל לעסוק עמו תמיד והישראל בטוח בו הרי זה כאילו בא העסק לידו של ישראל ומי שבא לפתות הנכרי לעסוק עמו הרי הוא פוסק חיותו של זה. ואפילו ישראל שהוא בעל מלאכה ורגיל לעשות תמיד אצל נכרי אחד אסור לאחר להזויל השכר כדי שיתן לו הנכרי המלאכה לעשות הואיל וזה הוא רגיל עם נכרי זה מכבר ובטוח בו והרי זה כאילו חיוו תלויים בו וזה פוסק חיוו. וכן כל כיוצא בזה מדברים שאדם בטוח בהם ורגיל בהם אסור לאחר למנעם ממנו מפני שהוא כפוסק חיוו.

ולענין הלכה זה תלוי במנהג מקומות יש מקומות נוהגין להקל כסברא הראשונה ויש מקומות נוהגין להחמיר כסברא האחרונה וירא שמים יחמיר לעצמו בכל מקום.

אבל מותר מן הדין לבני העיר לירד אחד בתוך אומנות חבירו כגון להושיב חנות בצד חנות חבירו וכן חייט בצד חייט מפני שיכול לומר לו מי שבא אצלך יבא ומי שיבא אצלי יבא.

ומותר לחנוני השני לחלק קליות ואגווים לתינוקות ולשפחות השלוחות לחנות לקנות כדי שיבאו אצלו לקנות מפני שיכול לומר לו אני מחלק אגווים ואתה חלוק שקדים. וכן מותר לו להזויל השער או להגדיל המדה מפני שגם חבירו יכול לעשות כן לפיכך אינו כפוסק חיוו.

ומדת חסידות שלא לירד לתוך אומנות חבירו שנאמר ואת אשת רעהו לא טימא (ס"א לא עשה לרעהו רעה) ופירשו חכמים זה שלא ירד לתוך אומנות חבירו:

שלא לקבל ממנו כדי שלא ימנע מלעשות תשובה אם הוא גנב או גולן מפורסם שעסקיו בכך ותשובתו קשה שאם יקבלו ממנו לא ישאר לו מאומה לפיכך צוו למחול לו כדי לפתוח לו פתח שיבא לעשות תשובה ולבקש שימחלו לו. ואם הוא אומר אף על פי שמחלתם לי רצוני לשלם לצאת ידי שמים אין מוחין ביד מי שמקבל ממנו. אבל אם הגנבה או הגולה קיימת אין צריך למחול לו כלל.

ואם הגנול חייב לאחרים ואין לו במה לפרוע לא ימחול בכל ענין כדי שיפרע לבעלי חובות שלו:

~ יום שישי ~

ה ואם מתבייש להחזיר לו יכול להבליע לו דמים אלו בחשבון כשנושא ונותן עמו. ואם אינו נושא ונותן עמו יתן לאיש אחר שהוא נושא ונותן עמו שיבליע לו בחשבון. או ישלך המעות לתוך כיסו שיש בו מעות שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר. אבל אם החזיר לו לכיס שאין בו כלום לא יצא עד שימצאם זה בכיסו ואם נאבדו קודם שמצאם לא קיים מצות השבת.

ואם מת הגנול יחזיר לזרשיו.

והגנול את הרבים ואינו יודע למי יחזיר כגון המוכסים שנמלו יותר מקצבתם שנתן להם המלך וכן הגבאים הממונים מן המלך לגבות המס והם מקילים לקרוביהם ומטילים על אחרים שהרי הם גולנים גמורים וכן ממוני הקהל שעושים כמעשיהם תשובתן קשה לפיכך יעשו צרכי רבים כגון לחפור בארות מים בכדי שגם הגנולים יהנו מהם. ומכל מקום אותם אנשים שהם מכירים שגולו מהם חייבים להחזיר להם ולא די במה שנהנים ממימיהם.

וכן יעשה המלוה ברבית לרבים ואינו יודע למי:

פ אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב ועון גדול הוא שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה ועל זה נאמר חולק עם גנב שונא נפשו וגורם לו לגנוב גניבות אחרות שאם לא ימצא לוקח אינו גונב אף על פי שאפשר לו להוליך למקום שאין מכירין אותו שהוא גנב אין זה מצוי לו כל כך ואם כל יודעיו ומכיריו לא יקנו ממנו לא יגנוב כל כך לפיכך אסור לכל יודעיו לקנות ממנו. וכן אסור לקנות מגולן. אלא אם כן מתכוין לטובת הבעלים להחזירה להם והם יחזירו לו מעותיו. והוא שהבעלים לא היו יכולים להציל בעצמן אם לא היה קונה הוא:

~ שבת קודש ~

י ואפילו אם אין ידוע שזה החפץ הוא גול או גנוב כיון שהמוכר הוא גולן או גנב מפורסם אסור לקנות ממנו שום דבר שיש לחוש בו שהוא גול או גנוב. אלא אם כן ידוע

כשהנכרי יודע שהוא משקר אסור לכחש לו שום דבר מפני חילול השם.

ואף במקום שאין הנכרי יודע אינו רשאי אלא להפקיע הלואתו או שאר חובו שהוא חייב להנכרי אבל כשהחפץ של הנכרי הוא בעין אסור לכפור בו שהרי זו גולה ממש.

ולא עוד אלא אפילו קנה חפץ מנכרי אסור להמעותו בחשבון בנתינת מעות בעד החפץ כמו שנאמר וחשב עם קונהו שהרי אין הנכרי מקנה לו החפץ אלא בעד סכום הדמים שפסק לו והמטעהו בחשבון המעות הרי זה כגונב החפץ ולא כמפקיע חובו. ואפילו גניבת דעת שאין בה חסרון מעות אסורה במקף וממכר כמ"ש בהלכות אונאה.

ומכל מקום אם הנכרי מעה מעצמו מותר אם לא יהיה חילול השם בדבר מפני שלא יודע לו. ונכון שיאמר לו הישראל ראה שעל חשבונך אני סומך.

ואם משכן נכרי חפץ לישראל יש מתירין להשתמש בו אף על פי שבישראל כיוצא בזה הרי זה גולן (מפני ששולח יד בפקדון בנכרי אין בו משום שליחות יד שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו רעהו ולא של נכרי כי שליחות יד אינה גולה לגמרי אלא שמשתמש בפקדון לצורך עצמו ומה שיתקלקל בתשמישו דעתו לשלם לו ולא אסרה תורה בנכרי אלא לגולל ממנו לגמרי שלא על דעת לשלם):

~ יום חמישי ~

ה כל החומד ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקחם ממנו רק שאין בדעתו למכרם והוא הרבה עליו רעים או שהפציר בו בעצמו עד שמכרם לו הרי זה עובר בלא תחמוד. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שתמד כמו שכתוב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך.

ומשעה שנפתה בלבו וחשב האידך יקנה חפץ זה עבר בלא תתאוה כי אין תאוה אלא בלב בלבד.

והתאוה מביא לידי חימוד והחימוד מביא לידי גול והגול מביא לידי שפיכות דמים הא למדת שהמתאוה לשל חבירו עובר בלאו אחר והקונה דבר שהתאוה בהפציר שהפציר בו או בבקשה ממנו בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים הרי זה עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה:

ו מצות עשה על הגנול להחזיר הגולה עצמה אם היא בעינה ולא נשתנית שנאמר והשיב את הגולה אשר גול והוא הדין לגנב ואינו יוצא ידי חובתו בנתינת דמים אפילו אם כבר נתייאשו הבעלים. אבל אם אבדה או שנשתנית שינוי שאינו חוזר לברייתו יוצא ידי חובתו בנתינת דמיה כמה שהיתה שוה בשעת הגולה.

ואם הגנול הוא במקום אחר אין צריך לשלוח המעות למקומו אלא מודיעו שיבא לו וישלם לו:

ז וכשבא מעצמו לעשות תשובה וליתן דמים צוו חכמים

בעליה לרשות מי שהיא בידו לעולם לפי שהקרקע לעולם היא ברשות בעליה עומדת.

אבל דבר המיוטלטל שנגזל או נגנב ונתייאשו ממנו הבעלים ואחר כך נמכר או ניתן הרי זה נקנה להלוקח או להמקבל מתנה ביאוש ושינוי רשות שהרי לא בא לרשותו באיסור גזל כיון שנתייאשו כבר בעליו ממנו קודם שבא לרשותו והרי זה דומה למציאה ומותר ליהנות בו הוא וכל אדם מן הדין. אלא שעשה איסור בתחלה בלקיחתו כיון שידוע שזהו גזול או גנוב ואסור בהנאה וכל האסור בהנאה אסור לקנותו ולפיכך אם בא לצאת ידי שמים ולהפקיע ממנו איסור זה יחזירו לבעליו.

ואם גברה ידו על הגזול או על הגנב ולקח ממנו הגזלה או הגנבה ביד חזקה אין זה נקרא שינוי רשות הואיל ולא נתנוהו לו מרצונם וחייב להחזירה לבעליה מן הדין אף על פי שכבר נתייאשו ממנה.

ובמדיניות אלו המנהג להחזיר מן הדין כל גזלה וגנבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות אלא שאם נתן דמים מחזירים לו דמיו ואין לשנות. ואם אינו מכיר הבעלים יכריז ויודיע כדרך שנתבאר במציאה:

שיש לו גם שלו כיוצא בו ואז מותר בין לקנות בין ליהנות ממנו בחנם ואפילו יש לו מעט שלו כיוצא בו והרבה כיוצא בו של גזל תולין להקל שזהו שלו.

אבל אם יודע שזו היא הגזלה עצמה אסור ליהנות בה בין לקנותה בין בעודה ברשות הגזולן כגון לרכוב על גבי בהמה.

ואפילו כבר נתייאשו ממנו הבעלים לפי שביאוש לבד אין הגזלה יוצאה מרשות בעליה להיותה נקנית להגזולן שיהא ברשותו כמו המציאה כיון שבא לרשותו באיסור גזל לכך לעולם היא עומדת ברשות בעליה כל זמן שהיא ברשות הגזולן.

ואפילו הנאה שגם בעליה לא היו מקפידים עליה אסור ליהנות ממנה כגון חילוף מטבע בשוויו ממועות גזולים או גנובים עצמן בודאי:

וא וכן ליכנס בבית גזול בודאי בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים או לעבור בשדה גזולה בודאי (ולענין מצוה שלא תהא באה בעבירה מחזירים אפילו בסתם כמ"ש בא"ח סי' תרמ"ט).

ואפילו אם נתייאשו בעליה כבר ואפילו נמכרה לאחר ולשלישי ולרביעי שהקרקע אינה נגזלת ואינה יוצאה מרשות

~ 'תורה אור' פרשת וישלח - הפרשה החסידית ~

ויאבק איש עמו¹

הקדושה³, והלא כל עיקר חיות הקליפות הוא מהקדושה, וכענין "לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו"⁴, מותרו החסד⁵ כו';

ולעתידי-לכא פשיבורר, אזי פתיב: "ואת רוח הטומאה אעביר כו" (זכריה י"ג, ב); "חיל בלע ויקיאנו" (איוב כ, ט); "בלע המות לצח" (ישעיה כה, ח). והיה פלא היה⁶. ובתיב (קהלת ה, ט): "עת אשר שלט האדם באדם לרע לו" – ואיך יהיה יכולת בידו להלחם כו'?

"ויאבק איש עמו כו" (פרשתנו לב, כה):

הנה נודע שמלחמה זו היא מלחמת הס"מ בסטרא דקדושה. וכענין "מלחמה לה' בעמלק" (בשלח י"ט, טו). וכנודע מן ה"פרדים"², שמה ש'נגע בכף ירך יעקב" (פרשתנו לב, לג) – דפגים אתר דנבואה, עד דאתא שמואל ותקן ה'צח", כמו שפתיב (שמואל א, טו, כט): "וגם יצח ישראל לא ישקר".

ולכאורה אינו מוכן, איך יתכן להיות הס"מ נלחם נגד

1 חוקת (במקור פרך ג) עמוד תשסד ואילך).

2 (שער יז שער ירך יעקב בביאור וזר חלק א כא, א).

3 (המלחמה של יעקב ושרו של עשו, שהוא בחינת המלחמה בין סטרא דקדושה לסטרא אחרת. – תקס"ו עמוד פא).

4 (ראש שבת קמז, א. פסחים נז, א. בראשית רבה סח, יא. ויקרא רבה פרשה לו, ה. ספרי האזינו לב, ט. ה. תנחומא וילך ב).

5 (ראש לקמן קיט, ד. תורת חיים נח טד, ד).

6 (על פי עובדיה א, טו: "היו פלוא תי").

1 (דבור המתחיל ויאבק איש: תורת חיים פס' וישלח קמז, ב). אור התורה וישלח דבור המתחיל "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנפש" – בראשית פרך ב עמוד רמד, ב) – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נגמר ליל שבת קדש פרשת וישלח, מז כסלו תקס"ו. נוסח ב מהמאמר – הנחת אדמו"ר האמנעי – נדפס במאמרי אדמו"ר תקן תקס"ו חלק א עמוד קמח. נוסח ג – הנחת רבי משה בן אדמו"ר תקן – נדפס שם עמוד קסד ומתחיל "בזהר (פרשת וישלח דף ק"ע א'): ויאבק איש עמו".

חלק מהנחת אדמו"ר האמנעי עם הנהגות אדמו"ר הצמח צדק, נדפס באור התורה בראשית פרך ה עמוד תתעה, א. וראה גם שם פרך ז עמוד תתל, א.

"ומשם יפרד" (בראשית ב, י) - להיות "עלמא דפרודא"¹³, בבחינת יש ודבר בפני עצמו, ו"קרו ליה אלהא דאלהיא"¹⁴, שתופסים מקום לעצמם. וקבלתם הוא רק "מאחורי העור דנוקבא", דהיינו בחינת צירופי אותיות דרך גקבי העור, דהיינו בחלל ומקום ריוח שבין צירוף לצירוף¹⁵ כו' פנודע.

והנה כתיב (עובדיה א, ה): "אם תגביה בנשור כו'", שהן מגביהים את עצמם בחוצפה וגסות הרוח כו'. וענין חוצפה זו למעלה - היא שרוצים לינק מאור אינסוף ברוך-הוא שלא על ידי הקדושה שהיא המשכת הפטול הנמשך על ידי ישראל - פי מזה אין להם יניקה, רק "מאחורי העור דנוקבא";

אלא רוצים שישפיע להם אור אינסוף ממש, שלפניו "בחשכה פאורה" - שאין בחינת הפטול תופס מקום כלל לפניו, ו"אם צדקת כו"¹⁶, וגם "שממית [..] היא בהיכלי מלך", ומשם יהיה להם יניקה שלא יצטרכו לקבל דרך הקדושה, דרך גקבי העור בבחינת שערות וצפרנים כו'.

רק "משם אורידיך נאם הו"ה" (עובדיה שם): כי הו"ה הוא בחינת השתלשלות, צמצום והתפשטות כו', בבחינת "עקודים, נקודים"¹⁷ כו'; ו"משם אורידיך", שעל פי סדר ההשתלשלות וצמצום להיות נמשך פנימיות כו' - אין אור אינסוף ברוך-הוא שורה אלא במי שבטל כו'.

והנה המשכה זו היא על ידי אתערותא-דלתתא מבחינת יעקב, שהוא המשיך "עקודים, נקודים כו'". דהיינו שיהיה צמצום אור אינסוף דרך הקדושה דוקא על ידי בחינת פטול כו'. ולכן "ויאבק איש עמו", שרצה הם"מ להגביה בנשור כו'.

והנה יעקב - "מובחר שבאבות"¹⁸, ו"האבות הן הן

אך הענין הוא: פי הנה המאציל העליון ברוך-הוא, הוא "סובב כל עלמין", ולפניו "בחשכה פאורה" (תהלים קל"ט, יב); "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך" (משלי ל, כח) - שאינה תופסת מקום, ויכולה להיות גם "בהיכלי מלך" ואינו חושש.

וכמו שכתוב (פרשתנו לו, לא): "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל", ש"לפני מלך מלך לבני ישראל" היו מלכי ארץ אדום גם כן, אלא דהיינו דוקא "לפני מלך מלך לבני ישראל"⁸. אבל אחר כך הרי כתיב (מלכים א כב, מה): "מלך אין באדום כו'", לפי שנמשך להיות צמצום באור אינסוף ברוך-הוא, שלא יומשך הפנימיות פי אם לסטרא-אד-קדושה דוקא - "יאר ה' פניו אנתנו סלה"⁹. והקליפות מקבלים מבחינת אחריים "כמאן דשרי בתר כתפוי"¹⁰, ונקראים (תרו כ, ט): "אלקים אחרים", לפי שישאל ממשכיכם כך, להיות אור אינסוף שורה דוקא במי שבטל¹¹ כו'.

והנה תחלת הפטול הוא בבב"ד¹², שהם הם בחינת פטול ממש;

ואחר כך נמשך למדות, שהן נמשכין מחב"ד על ידי התבוננות. שנתהווה בחינת התפעלות הלב באהבה ויראה, מפני שמתבונן בגדולת אינסוף ברוך-הוא, ואינן עצמות הפטול ממש פמו חב"ד;

ואחר כך לנצח והוד, שהן בחינת ירידה יותר גדולה. שאין זה אלא בחינת התפשטות ממנו ולולתו, להוציא מפה אל הפועל ממש להשפיע לוולתו - ללמד לאחרים או ליתן צדקה כו'. ואף על פי כן נמשך בהן בחינת פטול לאור אינסוף ברוך-הוא;

עד שנמשך למכוונת-דעשה שהיא סוף הקדושה ונקללת בבחינת פטול.

12 ("צריך עיין, דבאדם שבחזית הרע של חזונית וסכרן אהרא אין תופס מקום נגד עצמותו והפרד כלל, עד שלא יתכן בהם האף והחימה לירגו עליהם, כמו שאין תופס מקום בעיני המלך השממית שהתפש בהיכלו אף ששנואה היא." - תקס"ו עמוד פב).

13 (עולם הנפרדים. ותר חלק א כב, א).

14 (וקוראים לו אלוקי האלוקים. מנחות ק, א).

15 (ראה מאמרי אדמו"ר הקו"ק תקס"ה חלק ב עמוד תתנו. תורת חיים וארא חלק א נה, ד ובנסמן שם).

16 ("מה תמן לו או מה מןך יקה". איוב לה, ז).

17 (ויצא לא, י. יב. ראה עין חיים שער ו (שער העקודים) בתחלתו).

18 (נסמן לעיל יז, ג).

7 ("והנמשל ממיילא יבן, שבחינת הרע של חזונית וסכרן אהרא אין תופס מקום נגד עצמותו והפרד כלל, עד שלא יתכן בהם האף והחימה לירגו עליהם, כמו שאין תופס מקום בעיני המלך השממית שהתפש בהיכלו אף ששנואה היא." - תקס"ו עמוד פב).

8 ("שמאחר שלא היה ענין מלך בישראל, הוא התיקון דאצילות, לקד מלכו הו' מלכים קדמין בארץ אדום, משמש ונקו פנימיות השפע עליונה, מאחר ששם "בחשכה פאורה" שוים כו'." - תקס"ו עמוד פג).

9 (על פי נשא ו, כה: "יאר ה' פניו אלך ויהגד". תהלים סו, ב: "אלקים ותגנו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה").

10 (כמי שזורק מאחורי כתפו. ראה תניא פרק כב).

11 (ראה תניא פרק ו (דף י, ב); פרק לה. וראה סוטה ה, א. ספר המאמרים תרצ"א עמוד קמט ושם נסמן).

אחריהם. וכמו המדות של נפש־הבהמית שמוֹלְבִּישִׁין את נפש־האֱלֹקִית ומוֹנְעִין הדְבִיקוֹת כו'. ואין התְלַבְּשוֹת זו אֶלָּא בְּשַׁעֲה שְׁמִסְתַּלְקִים מוֹחִין־דְּאֶבָּא.

וכמאמר רז"ל²⁴: "צְרִכֵי עַמּוּד יִשְׂרָאֵל מְרוּבִים, וְדַעְתָּם קֶצֶרָה" פירושו: שֶׁשֶּׁשְׁהִדְעַת מִתְקַצֵּר וּמִתְצַמֵּם בְּבַחֲנֵית מוֹחִין־דִּינִיקָה, אָזִי נַעֲשׂו "צְרִכֵי עַמּוּד מְרוּבִים" – רְבִים וְנִפְרָדִים, ו"לְתַאֲוָה יִבְקֵשׁ נִפְרָד כו'" (משלי יח, א).

ואף על פי כן (פְּרָשְׁתֵנוּ לֵב, כו): "וַיֵּרָא כִּי לֹא יִכּוֹל לוֹ": מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הוּא י'־עֶקֶב²⁵, הֵייוֹ הָאֵרֶת יְסוּד־אֶבָּא, שֶׁהוּא שְׂרִישׁ הָאֲצִילוֹת. שֶׁיַּעֲקֹב הוּא שֶׁהַמְשִׁיךְ כָּל בַּחֲנֵית "עֲקוּדִים, נְקוּדִים כו'" שֶׁהֵיו תְּחִלָּה תַּחַת מְמוֹשֶׁלֶת לְכֵן.

"וְדִלְגָבֹן שְׁתֵּי בְנוֹת" (ויצא כח, טו) – לָאָה וְרַחֵל, וַיַּעֲקֹב הִפְכֵם לְקְדוּשָׁה כו'. וְנִמְשָׁךְ גַּם בְּמִדּוֹתָיו בַּחֲנֵית בְּטוּל מִמוֹחִין־דְּאֶבָּא. וְלֹא יִכּוֹל לְגַנּוּע רַק בְּכַף הַיָּד²⁶, שֶׁהִיא הַשְּׁפָעָה שְׁמִמְנוּ וְלַחוּץ, שֶׁשֵּׁם הָאֵרֶת הַבְּטוּל מוֹעֲמֵת. בְּנֹדַע²⁷ שְׁכָלִיּוֹת מְבֻשְׁלֵין הַזֶּרַע, שֶׁנַּעֲשֶׂה גְשָׁמִיּוֹת כו'.

וְכֹה מַעֲה הַס"מ: שֶׁפְּסוּר שֶׁיַּעֲקֹב אִינוֹ אֶלָּא מִרְכָּבָה לְחַג"ת, אֲבָל בְּאֵמַת שְׂרִישׁ יַעֲקֹב ו"יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי קְדֻשׁ"²⁸ – חֲכָמָה־עֲלֵאָה, יְסוּד־אֶבָּא, מוֹחֵ־הַזְּבָרֹן כו'.

וְהֵנָּה מִלְחָמָה זֹו הִיא ב"זֶה לְעוֹמֵת זֶה" בְּבַחֲנֵית דְּכַר־דְּקִלְפָּה שֶׁנִּגְנַד ו"א. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ "זֶה לְעוֹמֵת זֶה" בְּבַחֲנֵית מְלָכּוֹת־דְּקִלְפָּה כו'.

וְזֶהוּ הַהִפְרָשׁ שֶׁבִּין עֶפֶר לְאֶבֶק שֶׁנּוֹפֵר בְּזוּהַר²⁹:

כִּי הֵנָּה ד' יְסוּדוֹת – אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עֶפֶר – הָעֶפֶר הִיא תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכּוֹלָם; וְאֵשׁ, רוּחַ, מַיִם הֵם הַגְּבוּהִים יוֹתֵר. וְאֵף עַל פִּי כֵן, כּוֹלָם אִין מְצַמִּיחִים פִּירוֹת, רַק "הַכֹּל הִיָּה מִן הָעֶפֶר"³⁰ (קהלת ג, ט). וְהַטַּעַם, כִּי הָעֶפֶר הוּא

הַמְרַכְכָּה¹⁹ – בַּחֲנֵית חַג"ת; שֶׁבְּבַחֲנֵית בְּטוּל עֲצָמוֹ, דְּהֵייוֹ בַּחֲנֵית חַב"ד אִין לָהֶם אַחִיזָה כו', אֶלָּא בַּחַג"ת שֶׁהֵן מִדּוֹת, הַתְּהַפְּעָלוֹת מִן הַבְּטוּל כו', וְשֵׁם הוּא אַחִיזָת "זֶה לְעוֹמֵת זֶה" (קהלת ג, יד) – דְּכַר דְּקִלְפָּה נִגְד ו"א כו'.

מִה שְׂאִין כֵּן בַּחב"ד²⁰, בְּנֹדַע שֶׁכָּל הַמְקִיפִים הֵם מְבִינָה, וְהַמְקִיף הוּא דוֹחָה הַחִיצוֹנִים. וְכַמְבּוֹאֵר מ"הַחִיכּוֹלוֹת"²¹, שְׂאִין ב"זֶה לְעוֹמֵת זֶה" רַק נִגְד ז' תַּחְתּוֹנוֹת וְלֹא בְּהִיכָל קְדֻשָׁת־קְדָשִׁים שֶׁהוּא כּוֹלָל כְּתַר־חַב"ד כו'.

וַיּוֹכֵן זֶה אֶצֶל הָאָדָם: שֶׁאֲחֵר הַתְּפִלָּה חוֹלְפָת וְעוֹבְרָת הָאֲהָכָה כו', לְפִי שֶׁהָאֲהָכָה הִיא נַעֲשִׂית פְּנִימִית (מִה שְׂאִין כֵּן הַתְּבוֹנְנוֹת הוּא בַּחֲנֵית מְקִיף כו') בְּתְפִלָּה, וְשַׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁפּוֹגֵר עֵינָיו וְאִינוֹ רוֹאֶה זֶה הָעוֹלָם מִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ הָאֲהָכָה הַהִיא, מִה שְׂאִין כֵּן אֲחֵר הַתְּפִלָּה שְׂרוּאָה עֵינָיו הָעוֹלָם וְתַעֲנוּגָיו כו'. וְאִין לָךְ שְׂדוּחָה אֶת הַחִיצוֹנִים אֶלָּא מִה שֶׁהוּא בְּבַחֲנֵית מְקִיף, הֵייוֹ שְׂאִינוֹ נִגְבֵּל בְּכָלִי, שֶׁהוּא דְּכַר קָיִים לְעַד.

וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפָרְשַׁת "קְדֻשׁ" (בא י, ט): "וְלִזְבָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", לְפִי שֶׁפָּרְשַׁת "קְדֻשׁ" הִיא בַּחֲנֵית חֲכָמָה – מוֹחִין־דְּאֶבָּא (שֵׁם בַּחֲנֵית הַזְּבָרֹן) שְׁמִתְלַבְּשִׁים בְּאִימָא – מְקוֹר הַמְקִיפִים. וְלָכֵן כְּתִיב בְּמִלְחָמָת עַמְלָק (תצא כה, ט): "לֹא תִשְׁכַּח", שֶׁכַּחַה הִיא הַסְתַּלְקוֹת הַמוֹחִין־דְּאֶבָּא, שֶׁשֶּׁשֶּׁמְסַתְּלָקִין מוֹחִין־דְּאֶבָּא בְּבַחֲנֵית הַמּוֹדוֹת, שְׂאִין לָהֶם אֶלָּא מוֹחִין דִּינִיקָה, שֵׁם יֵשׁ "זֶה לְעוֹמֵת זֶה".

וְזֶהוּ ו"יֵאָבֵב" – שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן חֲבוּק²², שֶׁהַחֲבוּק הוּא בְּיָדִים – "חֲסֵד – דְּרוּעָא יְמִינָא כו"²³, כִּד סִיבֵב גּוֹפוֹ בְּיָדָיו חֲסֵד וְגַבּוּרָה. דְּהֵייוֹ שֶׁהַלְבִּישׁוֹ חֲסֵד וְגַבּוּרָה שֶׁל ס"מ אֶת גּוֹפָא דִּיעֲקֹב כְּדִי לְהַפִּילוֹ וְלְהַמְשִׁיךְ לְכוֹ

19) (בראשית רבה פרשה מו, ו. זתר חלק א רי, ב. חלק ג קכב, א).
20) ("אף צריך עיון מהנהגות לדבור המתחיל "תער השכורה" מהרמ"ו, שיש בעשייה לעומת זה גם נגד עתיק יומין. ומהנהגות לדבור המתחיל "ויפילני במתיבתא דרקיע" מענין ד' מיני נגעים, שנגע היפך הענג. ויש לומר כי רבינו ז"ל חולק בזה על הרמ"ז וצריך עיון גדול". – ספר המאמרים תרכ"ט עמוד יא. וראה אור התורה פ'רשת זכור עמוד א'תשעה).
21) (זתר חלק ב פקודי רנב, ב).
22) (ראה פירוש רש"י על תפסוק).
23) (תמוני זתר בהקדמת, "פתח אליהו" י, א).
24) (פיטס בהפלת נעילה על פי ברכות כח, ב).
25) (ראה קהלת נעקב ערך ישראל. נסמן לעיל כה, ג).
26) ("וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו, ותקע פה ירך יעקב בהאבקו עמו". פְּרָשְׁתֵנוּ לֵב, כו).
27) (ראה זח"ג רצו, א. פְּרָדִים רְמוּנִים ש"ח פכ"ד. מכו"ש ש"ג ח"ב פ"ז).

לַעֲתִיד־לָבֵא – "וְזֹאת רוּחַ הַפּוֹמָאָה אֲעֲבִיד כּוּ" וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חַיּוֹת מִכָּל וְכָל³⁴.

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל³⁵: "הַעֲלוּ אָבֶק עַד פֶּסַח הַכְּבוֹד", הַיּוֹא מַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת, שְׁנֵים בְּחִינַת "אָבֶק" נִתְפַּלֵּל לְמַעַלָּה עַל יְדֵי הַבִּירוֹר שֶׁל יַעֲקֹב; כְּמוֹ שֶׁכָּאֲשֶׁר "וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ" – גַּם יַעֲקֹב נִתְחַזַּק וּבִירוֹר מִמָּוֶה.

"וְהַעֲלוּ" – לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהַבִּירוֹר הִיָּה עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם, יַעֲקֹב הוּא הַמְּבַרֵּר וְס"מ הוּא הַמִּתְבַּרֵּר (כו').

וְכְמוֹ שֶׁחֲבֵק הַס"מ דִּיּוֹ – חֶסֶד וּגְבוּרָה – עַל גּוֹפּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כִּד חֲבֵק דִּיּוֹ יַעֲקֹב – חֶסֶד וּגְבוּרָה שְׁלוֹ – עַל גּוֹפּוֹ שֶׁל ס"מ. כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַמְתַּאֲבָקִים בְּמַלְחָמָה. וְכִד הוּא דֶּרֶךְ מַלְחָמַת הַצִּיר־הָרַע, כְּמֹאֵמַר רַז"ל: "לַעוֹלָם יִרְגְּזוּ כוּ"³⁶. וְלָכֵן גְּדוּל פַּח הַתְּשׁוּבָה (כִּי הַבִּירוֹר הִיּוּנו עֲגוּן תְּשׁוּבָה כו'). וְ"בְמָקוֹם שֶׁבַעֲלֵי תְשׁוּבָה כוּ"³⁷, דְ"מִשְׁכִּין לִיָּה בְּחִילָא יַתִּיר כוּ"³⁸. וְהִיּוּנו מַלְחָמַת "זֶה לַעוֹמֵת זֶה" דִּי"א.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מִתְבַּרֵּר גַּם הָאָבֶק בְּמַלְחָמַת "זֶה לַעוֹמֵת זֶה" דִּינֻקְבָּא. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר עַל פְּסוּק (וַאֲתַחֲנוּן ג' ח) "בְּכָל לְבָבָד" – בְּב' יִצְרִיד³⁹, דָּא הוּא רְזָא כו'⁴⁰.

וְהָאָבֶק – הוּא מַלְכוּת־דְּקַלִּיפָה, עֲלָה עַד פֶּסַח הַכְּבוֹד – מַלְכוּת־דְּקַדְוִישָׁה, שְׁמִבְּחִינַת מַלְכוּת הוּא שְׁמִשְׁתַּלְשֵׁל "מַעוֹלָם וְעַד עוֹלָם" עַד מַלְכוּת־דְּעֵשִׂיָּה לְהִיּוֹת מְקוֹד הָאָבֶק, כִּי "מִשְׁם יִפְרַד כוּ". כִּי ז"א וְנוֹקְבָא דְקַלִּיפָה נִגְדַּ ז"א וְנוֹקְבָא דְקַדְוִישָׁה. וְהַבִּירוֹר הוּא – לְהִיּוֹת מַלְכוּת־דְּקַלִּיפָה נִכְלָלַת בְּמַלְכוּת־דְּקַדְוִישָׁה, וְז"א – בְּז"א דְקַדְוִישָׁה כו' :

מִבְּחִינַת מַלְכוּת. "וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמּוֹשֶׁפֶן" (בְּמִדְבָּר ה', י). וּבְקַדְוִישָׁה הַיּוֹא בְּחִינַת הַתְּפִלּוֹת. וְ"נַעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוֹפֵן" דִּיּוֹקָא.

וְכַנּוּדַע מַה שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעִיָּה מו', ו): "אֲנִי רֵאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן", שֶׁהַמַּלְכוּת הוּא כְּתָר – אֲנִי אוֹתִיוֹת אֲנִי³¹ ("וְהַחֲכֵמָה מֵאִיִּן תִּפְצָא" (אִיִּב כַּת, יב), כִּי אִיִּן הוּא בְּחִינַת כְּתָר), הוּא כְּתָר, שֶׁהוּא הַמּוֹצֵעַ בֵּין הַמְּאֲצִיל לְנֶאֱצִילִים לְהִיּוֹת מֵאִיִּן יֵשׁ. וְלָכֵן יֵשׁ כַּח זֶה גַּם לְהַמְלָכוֹת – הוּא בְּחִינַת עֶפֶר – לְהַצְמִיחַ כָּל צִמַח הָאֲדָמָה בְּגִשְׁמִיּוֹת. וְגַם בְּרוּחַנִיּוֹת יֵשׁ כַּח לְהַמְלָכוֹת שֶׁהוּא סוֹף הַמְּדַרְגּוֹת, מְקוֹד אֲתַעְרוּת־אֲדִלְתָּמָא, לְהִיּוֹת אֲתַעְרוּת־אֲדִלְעִילָא, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר הַי' סְפִירוֹת כו'.

מַה שְּׂאִין כֵּן אָבֶק הוּא "דִּיאֲשֶׁתָּאָר מִן נוֹרָא"³², כְּמִשְׁלַח הָעֵצִים שְׂדוּלְקִים בְּאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ שׂוֹאֵב יִסוּד אֵשׁ, רוּחַ, מִיָּם שֶׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא נִשְׁאָר אֲלָא יִסוּד הָעֶפֶר שֶׁהוּא הָאָפֶר, וְאָפֶר זֶה הוּא אִינוֹ מְצַמִּיחַ כְּמוֹ עֶפֶר (שְׁמִצְמִיחַ מַעֲצָמוֹ, אֲלָא זוֹרְעִין כּוֹ וּמְצַמִּיחַ. שְׁלָכֵן הוּא בְּשֶׁר לְכַסּוֹי הַדָּם³³).

כִּד עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַח הַמַּלְכוּת־דְּקַלִּיפָה הַיּוֹא אַחַר גְּמַר כָּל הַבִּירוֹרִים. שְׁעִיקַר הַיּוֹת קַלְפוֹת הוּא עַל יְדֵי שְׁבִירַת הַכְּלִיָּם. וְכִי שְׁנַבְרֵר תַּחֲלָה, הַיּוֹתֵר מוּבַחֵר, הוּא נַעֲשֵׂה אֲצִילוֹת, וְהַנְּשָׂאָר נַעֲשֵׂה בְּרִיָּאָה כו', עַד שֶׁהַמְּדַרְגָּה הַתַּחֲתוֹנָה, סוֹף כָּל הַבִּירוֹרִים, מַה שְּׂאִי אֲפִשֶׁר עוֹד לְבַרְרֵי, שֶׁם הֵם הַקַּלְפוֹת; וְלֹא נִשְׁאָר בְּהֵם אֲלָא חַיּוֹת מוֹעֵט כְּמוֹ אָבֶק, שֶׁשְׂשׂוֹדְרֵעִין כּוֹ עַל כָּל פְּנִים מְצַמִּיחַ. (וּמְכַל מְקוֹם אִינוֹ כְּמוֹ עֶפֶר שְׁמִצְמִיחַ מַעֲצָמוֹ וְאִם זוֹרְעִים כּוֹ מְצַמִּיחַ כּוֹ כְּהִנָּה וְכַהֲנָה).

וְחַיּוֹת הַזֶּה הוּא גַּם כֵּן רַק בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת, אָבֶל

36 (אָדָם יִצְרִיטוֹב עַל יִצְרֵי־הָרַע. בְּרַכּוֹת ה', א. וְזֵר חֲלָק א מְקַץ רב, א. חֲלָק ג בְּחֻקּוֹתֵי קַיָּה, ב.)

37 ("עוֹמְדִים – צְדִיקִים גְּמוּרִים אִין יוֹלִים לַעֲמוֹד". בְּרַכּוֹת לר', ב.)

38 (מִמְשִׁיכִים עֲלֵיהֶם כְּכַח יַתֵּר. עַל פִּי זֵהר חֲלָק א תִּי שְׂרָה קַמְט, ב.)

39 (בְּרַכּוֹת פָּרָק ט מַשְׁנָה ב.)

40 (רָאָה זֵהר חֲלָק ב וְאָרָא כו, ב. לְקוּשֵׁי תוֹרָה הַקַּת נח, ד.)

31 (רָאָה מְאוּרֵי אוֹר אוֹת א סַעֲף ס.)

32 (שְׁנִישְׂאָר מְהָאֵשׁ. זֵהר שָׁם.)

33 (חֻלְוִין פַּח, ב. וּבְחֻסְפוֹת שֶׁם בְּדַבּוֹר הַמִּתְחַלֵּל מְצִיטוֹ.)

34 (הַמְשִׁיךְ הַזֵּהר שָׁם: "עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר, דָּאֲתַעֲבֵר שׁוֹלְטָנוּתִיה וְאֲתַחֲלַף. וְכִד הוּא לִזְבָּנָא דְאַתִּי, בְּגוּן דְּגְלוּתָא הַשְׁתָּא פְּלִילִיא דְמִיָּא, וְאִירוּ לִילִיא. וְשִׁלְטָא הַהוּא אָבֶק עַל יִשְׂרָאֵל וְאִינוֹן שְׂכִיבֵי לַעֲפְרָא (אֹחֲרָא), עַד דִּיסְתַּלַּק נְחוּרָא וְיַתְגַּבֵּר יִמְמָא. וּבְכִירוֹ יִשְׁלַטוּן יִשְׂרָאֵל, וְלַהוֹן וְתַנְיַיִב מַלְכוּתָא דְאִינוֹן קְדִישֵׁי עֲלִיוֹנִין").

35 (חֻלְוִין צָא, א. זֵהר שָׁם.)

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גוי' לך לך

ולבא לא"י ששם הוא המקום שבו יבא גלוי אור הפנימית והעצמות (משום דנעוץ תחילתן בסופן כו' כידוע דבחי' המל' היא בקו האמצעי דת"י שעולה עד פנימית הכתר דוקא וכל ענין הנ"ל הוא רק שיתגלה בחי' פנימית אא"ס שבפנימית הכתר בכלל וכמ"ש בפרדס בשער הצנורות דהתחלקות ג' קוין דאצילות הח"ן בג"ה דת"י הוא רק מחצוניות דחכמה שבכתר ועיקר גלוי הפנימית דכתר שיבא בגלוי גמור גם בג' הקוין דאצי' הוא מפנימית דח"ס ע"י האבות שהראשון היה אברהם שע"י נגלו דח"ס הפנימים ע"י המילה שיליד את יצחק כשהוא מהול כמשי"ת שיהיה הכנה לתו"מ כו'). רק כשמל א"ע הוא שבא לידי גלוי בפועל ע"י הפריע' ועתה נצטווה רק על ההתעוררות הגלוי הזה לבד והוא מ"ש לו לך לך (לך בשבילך דוקא ששם דוקא יקרא אברהם ע"י המילה ולא כאן גם כשהיה מל א"ע כו') ופי' מארצך וממולדתך כו' היינו שיצא משרשו ומקורו הנעלם (שהוא בחי' מלכות דא"ק שנעשה שרש ומקור לכתר דא"א וע"י כידוע) ששם הוא נק' אברם בבחי' העלם החכמה עדיין לבלתי יתגלה כלל שאין החכמה רק בבחי' נקודה א' דבחי' אין שבכתר כנ"ל ונצטווה להתעורר ליצאת מארצו כו' לבא לידי גלוי בהתפשטו' אורך ורוחב בכל האצי' עד בחי' המל' דאצי' סופא דכל דרגין וז"ש אל הארץ אשר אראך כי מצד רוממות העלם החכמה דא"א הנ"ל לא נודע שם בחי' המל' כלל בבחי' מציאות דבר מה (כבטול אותיות הדבור במקור כח השכל הנעלם כו') וז"ש אשר אראך שיתגלה לו הארץ שהוא א"י בחי' עלמא דאתגלייא עולם הדבור כידוע וד"ל. ופי' השני בארצך זה לא כפשוטו דקאי על הארץ אלא קאי על אברהם והוא שאמר אל הארץ אשר אראך כלומר אשר אראה ואגלה אותך שם במהותך ועצמותך כמו שאתה ממש למעלה בבחי' ההעלם דח"ע לבא למטה בבחי' גלוי אור ממש ולא תהיה שם בבחי' ההעלם כעכשוו והטעם הוא לפי שהמקום גורם שהארץ הזאת היא בחי' עלמא דאתגלייא כנ"ל. וזהו אל הארץ שהוא בחי' מלכות דאצי' שנק' פתח האהל כנ"ל שנגלה האור האלקי מאצי' לבריאה כו' להיות התהוות יש מאין ממש כידוע. ויש עוד פי' בארץ הזאת שהוא בבחי' בינה דאצי' (שהיא ה"א ראשונה דשם הוי' כו') שנק' ג"כ עלמא דאתגלייא לגבי בחי' ההעלם דחכמה דפנימית אבא כידוע שבחי' החכמה בכלל נק' אין והבינה נק' יש שהיא בבחי' השגה והכנה ובחי' נקודה

(ה) והטעם שאחרי המילה דוקא. ידוע לפי שהערלה החופפת על הברית היא בחי' קליפ' נוגה שמתיר על האור כו' והערלה דבוקה בברית הרי ה' גם ק"נ מקבלת השפע הפנימית דח"ח הנ"ל הנגלים מעצמות כו' ולזה הוצרך לבחי' הצמצום דקו המדה הנ"ל לצמצם האור הפנימית מאד ורק להשפיע בצמצום ומדה כפי הראוי לבד כדי שלא יגיע השפע לק"נ אך בהסיר הערל' לגמרי והובדלה ק"ן מן הקדושה אז נגלה בחי' ח"ח הפנימיים בבחי' גלוי אור רב הננוז ונעלם בעצמות (וזהו אחר חטא עה"ד שנתגברו מאד יניקות החצונים אבל קודם חטא עה"ד לא היה מקום לק"נ כלל וע"כ לא נצטוו אדה"ד על המילה עד אברהם כמ"ש במ"א) ובבחי' גלוי אור הפנימית ביסוד מרב טוב העליון נתבררו ונתעלו כל הניצוצות דקדושה שנפלו בק"נ והן הנשמות הגבוהות שהיו מושקעות בע' שרים שנקבצו ובאו לשרשם וכהמשכת הנר בפני האבוקה הגדולה כו' וז"ש והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך שזהו כאשר מל א"ע דוקא נק' אב המון גוים לפי שנתגלה פנימי' האור דעצמו' באבי"ע ביתר מכפי צמצום הראשון כנ"ל במילה ופריעה דאברהם בה"א כנ"ל ע"כ נכללו הניצוצו' שבע' שרים דנגה בקדושה ונק' אב המון גוים וכמו הדוגמא שא' (פסחים ח ע"א) שצדיקים בפני השכינה כנר בפני האבוקה שזהו גלוי מלכות דאצי' בג"ע שנכללים הנשמות בוי' השכינה שנעשה ע"י לבריאה כו' כך נכללים כל הניצוצות שנתפורו בע' שרים ונמשכים בבחי' המלכות שנק' פתח האהל כאשר מל אברהם א"ע שנתגלה בחי' ח"ח הנ"ל שהוא ענין תוספת גלוי אור הפנימי דוקא כנ"ל ולא מקודם שמל א"ע שהי' פנימי' אור המאציל בהעלם החכמה עדיין שנק' אברם כנ"ל וד"ל:

(ו) והנה כל זה הוא בחי' ה"א דאברהם שהיה זה בשעה שמל א"ע דוקא מטעם הנ"ל אך א"כ יש להבין מהו זה שאמר לו ה' לך לך מארצך כו' זמן רב קודם המילה שהוא זמן כ"ד שנה כי לא היה אברהם רק בן ע"ה שנה בצאתו מחרן ומע"ה עד צ"ט הוא כ"ד שנה כו'. הענין הוא שהיה צווי זה להיות בו התעוררות להתחלת הענין הזה גם קודם לזמן המילה שיתעורר בעצמו ליצאת מבחי' ההעלם דחכמה שנק' חכמה פתימא כנ"ל לבא לידי גלוי במל' דאצי' שהוא א"י למטה שצריך שיצא תחלה מארצו ומולדתו כו'

לידי גלוי מאין ליש בבחי' עלמא דאתגלייא בבינה או במלכות שם אראך בגלוי והוא בזמן המילה שנק' שמו אברהם בה"א נוספת מטעם הנ"ל ולכך אמר לו אשר אראך לעתיד (והוא בחיות בני"א בא"י בקיום התו"מ שזהו שלימות הגלוי הזה כו') וכפשוטו קאי על הארץ אשר אראך לארץ הזאת ועתה לא גילה לו כי לא יוכל לגלות לו עד שיבא לא"י דוקא ויעשה שם יח"ע בעוברו' שלו מטעם שית' כי עתה לא נצטווה רק על העתיד כנ"ל וד"ל:

דחכ' בהעלם מתגלה בבינה כמו (בראשית ב, י) ונהר יוצא מערן כו' שזהו בחי' בינה שנק' נהר כמו הנהר שמתגל' מהעלם המעיין כו' שיוצא מהעלם העדן דחכמה כו'. וזהו אל הארץ שהוא בחי' בינה עלאה ששם אראך אגלה אותך להיות בבחי' הגלוי בהשגה ממש כמו העוה"ב שנתגלה מפנימית והעלם דחכמה בהשגה במורגש כמ"ש (משלי ה, כא) להנחיל אוהבי יש יש ממש ושני הפירושים הללו הכל א' ושניהם אמת ועולים לענין א' שבחי' ההעלם הוא שבא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

זולתו ולכן מספרות זע"ו, משא"כ כשהיא מסותרת בנזף גשמי, הנה הגוף הגשמי אינו יכול להשיג אפילו הרוחנית המלוכש בו ממש רק מציאותו ולא מהותו ממש כנ"ל ממשיך המדות והשכל כו', וגם בכללות הנפש כך הוא שהגוף יודע ומרגיש שיש בו נפש המח' והמושכלת ואינו משיג מהותה כו' כמ"ש במ"א באריכות, אמנם כ"ז הוא בהמדות והשכל שמרגיש מציאותו ולא מהותו כנ"ל אבל הדבור שבאדם הנה האדם משיג מהותו ממש ג"כ, לפי שהוא בערכו להיות מושג מחמת שהוא גשמי כמוהו כי הנה הגם שנודע שהכ"ב אותיות הם מהנפש ואע"פ שיוצאים מן ה' מוצאות אחת"ע מהגרון כו' אין ר"ל שמתהווים ממש בהגרון רק שיוצאי' מהנפש ומכים בגרון ועושים בו הקול וכן בומ"ף בשפתים כו' והרי אותיות שבנפש הם רוחניים, וא"כ איך יהי' בהן השגת המהות. אך באמת אין הכוונה שגשם האותיות הוא מהנפש כי גשם האותיות הוא הקול שהוא גשמי רק שכ"ב אותיות הנפש מתלבשים בו אחת"ע מתלבשים בקול שבגרון כו' ולהיות שיש להם עכ"פ חומר גשמי לכן נתפסים ומושגים מהותם ממש להאדם שהרי האדם המדבר משיג מהות קול הדברים שמוציא מפיו ואינן כמו המדות והשכל שאינו משיג מהותם ממש רק שיודע ומרגיש מציאותם כנ"ל:

ד. וע"פ משל זה ננפש האדם איך שאפילו השכל שבאדם ממש אין האדם משיג מהותו כנ"ל משא"כ הדבור שהוא השגת המהות, יוכן היטב ענין הפרש בין השגת החכמים להשגת הנביאים, שמה שידעו המקובלים ואפי' הרשב"י ע"ה, אף גם בענין ע"ם דאצי' ענין חכים ולא בחכמה ידיעא ע"ד דוגמא, היינו רק ידיעת המציאות שידע

ג. וביאור ענין ידיעת המציאות והשגת המהות, הנה יוכן עד"מ ממה שיש ב' ידיעות אלו גם בנפש האדם, הנה המדות והשכל שבאדם, הנה האדם יודע מציאותם, ועכ"ז אינו משיג מהותם ממש, עד"מ יש אדם שהוא וותרן בעצם שהוא מפני טבע רוחניות שהוטבע כן בלבו להיות מוותר משלו לזולתו ויש שהוא קמצן וקפדן שהוא טבע הדין והגבורה המוטבע בלבו, וכודאי שהאדם יודע בנפשו היטב מדות אלו איך ומה שהוא אם בטבע זו או בוו יודע ומרגיש ממש מציאותם, ועכ"ז הרי אינו משיג ממש מהותם שאינו מכיר מהות החסד איך ומה הוא מהותו וכן מהות הקפדנות, ויותר יוכן זה מענין המחשבה, אשר אנו רואים שזיכור האדם איזו שכל וסברא שלמדה כבר כמה שנים ולא עלתה על מוחו בינתיים רק אח"כ בעיינו בהלכה זיכור אותו השכל, וא"כ מוכרח שהיתה זו ההשכלה טמונה בשכלו גם קודם שזכור עליה, שלכך מיד שזיכור עליה ימצאנה, והלא האדם אינו מרגיש מזה כלל, דהיינו שאינו מרגיש כלל ענין ההשכלה הטמונה אצלו בכח חכמתו בעדינא דלא עסיק בה, והיינו לפי שהשכל אינו דבר יש אלא רוחני ואינו משיג מהותו, ולכן אין כל אדם יכול להשיג איכות ומהות השכל שאנו רואים שזה חכם וזה טפש אף ששניהם יש להם מוח גשמי רק החסרון הוא מצד כח החכמה הרוחנית, ואין גוף גשמי יכול להשיג מהות רוחני רק שידע מציאותו שיודע בכירור שזה חכם או שזה סכל אבל לא יכיר מהות חכמה זו שבו. ומ"ש ב' רוחות מספרות זו עם זו היינו לאחר פרידתה מן הגוף אזי הנפש הרוחנית כשהיא אינה מסותרת ומלוכשת בנזף גשמי אזי תשיג רוחני

מציאותה בלבד (והא דמבואר במשל אות ג' שאפי' החכמה שבאדם אינו משיג מהות' א"כ למה אמר כאן דרוקא חכמה דאצי' הוא שאין מושג מהותה, דמשמע דחכמה אנושית מושג מהותה. נ' דלעיל כוונתו על מהות כח החכמה המלוכש במוח שממנו נובע' ההשכלות שהוא אינו מושג כלל מהותו, אבל גילוי ההשכלה מושגת להאדם המשיגה. וכאן ר"ל דאין להעריך כלל הגילוי מח"ע שהוא מערך וסוג השכל אנושי כי באמת לא מיני' ולא מקצתיה כנ"ל) ועד"ז השיג רשב"ע ע"ה מה שהשיג בבחי' אצילות ואפילו למעלה מהאצי'. וכל אלה לא נפלאו גם ממרע"ה ופשיטא הוא. אבל מ"ש שמרע"ה היתה נבואתו רק בנתי"מ דאצי' שבבריאה היינו בבחי' השגת המהות שכח' זו השיג מהותם ממש עם בחי' אור הבינה ואחוריי' דאבא שבנתי"מ דאצילות, וכזה השיג ישעי' בבריאה וז"ש ואראה כו' שרפים עומדים ממעל לו וגודע שהשרפים הם מעולם הבריאה, והוא למטה מהשגת מרע"ה כנ"ל ויחזקאל ביצירה כו', הכל השגת המהות ממש והוא עד"מ באדם כמו שמשגיג מהות הדבור שלו כנ"ל שהיא השגת המהות ולא ידיעת המציאות לבד:

שיש בחי' חכים ולא בחכמה ידיעה, אבל לא השיג מהות אותה חכמה מהו, כי אין לדמותו כלל לשכל האדם לא מיני' ולא מקצתיה, שהרי החכמה שלנו איננה מהות שום דבר כלל, משא"כ החכמה עילאה הנה החכמה תחיה שהיא מהות נשמות כו' וכן בהשתלשלות המדרגות נתהוו מחכמה שמן ומים כידוע שהאור והמים והשמן יתייחסו כולם אל בחי' החכמה שממנה נתהוו היינו ע"י המשכה והשתלשלות מח"ע וזה א"א למוח להשיג על בוריו שמחכמה יתהוו נשמות כו' או השמן ומים, הרי אין מהות הח"ע מושג כלל, כי באמת אין שכל אנושי מערך זה כלל, כי הרי מקור התהוות שכל אנושי הוא רק בבחי' יש מאין מכלים דעשי', ועשי' לגבי יצי' אין ערוך וכן יצי' לגבי בריאה ובריאה לגבי אצילות רק שעי' פרסות שהוא צמצומים והעלמים רבים שמתצמצם אור ושפע החכמה דאצילות מתהוו ממנה חכמה אנושית, וע"כ אינו ערוך ול"ז כלל שהח"ע תחי' מאין ליש משא"כ השכל אנושי, וזהו לא בחכמה ידיעה שאינה מערך חכמה שבנברא' הנק' חכמה ידיעה, לכן הרי א"א להשיג בחכמה האנושי' מהות חכמה עליונה ית' רק

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

ויאמר כו' מחר חודש (ב)

לחסות, ושורש הברכה מע"ק, עמיקא עילאה בינה, ונק' בריכה העליונה, והברכה שבה נמשך מע"ק, ולכן נא' בקרבן דר"ה הביאו עלי כו' ע"ד על הוי' דחנה, שיומשך משם הברכה ע"י יחוד שמשא וסיהרא כו'.

ה) ומעתה יובן ענין וה' פקד, בר"ה נפקדו העקריות שרה וחנה, בנין המל' בשביל היחוד להוליד נשמות חדשות וישנות, וזהו הדין דר"ה אם ראוי בנין המל' כו', ע' בזח"א וירא דק"ט ב' בפ' הפסוק והוא מסבות, כהדין מקלא כו', ובפרש"י ע"פ זה, וכמו"כ בענין בנין עדי עד פקידה דאשה להוליד בנים זהו ע"י המשפט הנ"ל. והגם כי לאו בזכותא תל', אמנם הגם כי בני חיי ומוזוני לאו בזכותא כו', היינו שאין בכחם ליתן דבר זה כ"א צריך להיות נמשך מהמול הנ"ל, וכמשל דבר גדול שאין בכח בעלי המשפט לפסוק דבר גדול כזה בלתי המלך לבדו, ומ"מ צריכי' בעלי המשפט לעיין אם ראוי להעלות על שולחן המלך כו', ותלוי בהם ג"כ אם לא ישר בעיניהם זכותו אינם מעלי' כלל כו'. ועד"ז יובן בכני חיי ומוזנא שתלוי בב"ד אם ראוי להעלות,

ד) ועפ"ז יובן ענין נהר פלגיו, שפי' פלגיו הוא נהר יותר גדול מבחי' נחל כמ"ש הג"פ, וזהו פלגיו בחי' נחל כמו שהוא בהפלגה שאו יקרא נהר, והיינו כנ"ל ששורש השפע בא מבחי' שלמעלה מהשתלשלות, ע"ד נחל איתן, איתן תושב, כענין פנימיות אבא, אורח שם ע"ב, וגם אורח א"ק אדם דבריאה שמאיר בו הארה מבחי' קדמון לכל הקדומים, בהגהות ראה שבלק"ת (ך' ד"ה), וכשמאיר בחי' זו במל' שנק' עיר, ע"ד מ"ש בס"י שתי אבנים כו' ובהקבץ כו' נעשה עיר אלקינו, הנה הפלגת הנחל הנ"ל משמח את העיר מחמת עוצם הגילוי שמאיר מלמעלה מהשתלשלות דרך וע"י הצירוף חדש שמאיר בה מש' הוי' שהוא ג"כ ל' מהוה אמנם ונבראו בדרך ממילא, כמ"ש בכ"ד ומהם קול דודי שבלק"ת בשה"ש ובכ"ד בת"א ג"כ, להיות כי ע"י יחוד זה נמשך העטרה דרך בחי' אמו, וכמו שהוא בחו"כ זכר כו' ויברך כו', כן הוא בשמשא וסיהרא. וי"ל שעיקר הברכה הוא בשביל סיהרא ע"ד הפרנסא כו' שבשביל אשתו דוקא, וכמ"ש במ"א דקאי על אדם העליון, וע' בלק"ת בד"ה טוב

כמ"ש בד"ה כי ישאלך כו' והחוקים, והוא בחי' ההמשכה מסוכ"ע להיות נמשך הגשמים מעל השמים, וכמ"ש בפדר"א כשחפץ לשלוח ברכה בצמח הארץ, שי"ל שבחי' זו נמשך מבחי' חפץ הוי' היינו אא"ם הסוכ"ע כמ"ש, ומזה נמשך תוס' ברכה בריבוי, וע"ד שארז"ל חמים ככליות כו', שתוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר, והו' תלוי בתומ"צ, כי גשם הוא באתעדל"ת אתעדל"ע כמ"ש ואידו יעלה כו', ואם כי עצם השפע נשפע מבחי' מולא שבחי' האין הוא המול כנ"ל, מ"מ תלוי בזכות אם יעלו לשם וכנ"ל, וע"י בחי' זו הוא מתעלה לבחי' המולות דכתר כו' להיות נמשך ההשפעה בגשמות, וכן ברוחניות להיות פקידת הארץ היא כנס"י שנק' ארץ חפץ כמ"ש כי כו' ארץ חפץ, ואתם קרוים כו'.

ובכדי שיהי' פקידת ארץ זו לבוא לבחי' תשוקה כמ"ש ותשוקק' שהיא בגשמי' תשוקת הארץ לגשמים כמ"ש ארץ לא שבעה מים, וברוחניות הוא תשוקת ארץ דנשי' להיות בבחי' ועמך לא חפצתי כו' כל מה שהוא עמך כו', כ"א א"ם עצומ"ה, ע"י התבוננות דכתי' כי ב"ה כו' שני אותיות, שמוכן שאין ערוך כלל, והו' ארץ רצוא ותשוקה, מל' רו"ל שרצתה לעשות רצון קונה, והו' זכות תחלה, והיינו אמרם עשה רצונו כרצונך כו' בטל רצונך, שפי' התוס' יו"ט על מ"ע ומל"ת, ועי"ז יומשך פקידת הארץ בגשמי ברכה מעל השמים היינו בחי' אור זה"י מעין לע"ל כנ"ל בשם רש"י, וגם מבחי' אור שנברא ביום ראשון שגנוז בתורה כו', וע"ד שארז"ל ברבות בראשית ס"פ ק"ו כל אורה האמור כאלהו בירידת גשמים הכתוב מדבר, שדחקו המפרשי' במדרש זה, אך לפי הנ"ל נחא שיוכל לירד ולהתגשם גם בגשמי ברכה למטה בבחי' ארץ חפץ, וע"ד שאמרו שאור החסד אינו מתעבה כו', ולכן גם למטה פעולתו לבוא לבחי' התשוקה לאו"ם עצומ"ה כו' שלמעלה מבחי' עמך כו'.

והם בעצמם אינם יכולים ליתן כ"א תלוי במולא דונוצר ונקה, אשר שם באמת אם צדקת כו' ואינו תופס מקום כלל, ולכן משם נמשך סליחת העוונות כו', ומ"מ צ"ל תחלה דין ומשפט אם להעלות לשם, וכנ"ל במשל. והו' וה' פקד, הוא וב"ד ע"ב שנהדרין היושבי' בהיכל הזכות. ונמצא מתורץ גם פסוק ועבדתם שיצ"ל זכות בנ' דברים אלו בני חיי ומזונא, ומ"מ הם עצמם תלויים בבחי' מולא כו'. ולכן לענין הגשמים נא' ג"כ אם בחוקותי תלכו ופי' רש"י, והוא מהילקוט, אם תהיו עמלים בתורה שעי"ז ונתתי גשמיכם בעתם ושיומשכו הגשמים מעל השמים בתום' ברכה למטה כו'.

והנה ארז"ל ברבות אית לן חד הוא דטב מכולהון והוא מאי דכתי' הוא ה' אלקינו בכל הארץ משפטיו, ומשפט דאיהו רחמי נמשך מבחי' הוא שיש בבחי' ב"ד הנ"ל, ורחמים הוא בחי' קו האמצעי שת"ת עולה עד הכתר שיומשך משם בחי' יגמדה"ר להיות נפקדים בנ' דברים אלו דבני חיי ומזונא ברוחניות ובגשמי' בכל הפרטי'. והו' פקדת ארץ, שכדי להיות פקידת הארץ בגשמים זהו ע"י אם בחוקותי תלכו כנ"ל בלימוד התורה ובקיום התומ"צ שנק' חוקים כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה שקאי על התומ"צ, וכמו שהביא במדרש ובילקוט ראיות מפסוקי' רבים, חוקות שמים וארץ לא שמתי, שי"ל חוק הוא הדבר קצוב, מל' הטריפני לחם חוקי, כי חק לכהנים, והיינו מה שנמשך מבחי' יחוד חיצוני דחו"ב לצורך הקיום תלוי ג"כ בתומ"צ, וכמשרז"ל ע"פ עשרה עשרה, ולא אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא, שע"מ נק' מילי דהדיוטא, ומ"מ מוכרח להיות נמשך דבר ה', כמ"ש ע"פ לעולם ה' דברך כו' דאל"כ הי' אין ואפס, והו' נמשך ע"י עשרה דעשה"ד, ואמרז"ל ג"כ תנאי התנה כו', וקודם מ"ת י"ל שקבלו משני אלפי' תהו שוהו הקדמה לשני אלפים תורה ולכן אכלו את חוקם כו'. ועיקר פי' חוק הוא ציור הדבר,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ואהי' אצלו אמון, ש"פ במדבר, עח"ש, תרד"ע

כו', ובמד"ר פ' בראשית פ"א א"י א"ת אמון אלא אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה כו', ולפ"ז אמון הוא ל' אומן ל' פועל שהקב"ה פועל ע"י התו' כו'. וצ"ל מה הם ב' הענינים בתורה מה שהתורה נתגדלה ונתאמנה אצל הקב"ה, ומה שהקב"ה פועל ע"י התורה כו'. גם צ"ל

ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום משחקת לפניו כו', הנה זהו מא' התו' שאומרת ואהי' אצלו אמון כו', ופרש"י אמון גדולה אצלו ל' האמונים עלי תולע, וכן פי' במצ"ד הייתי מגודלת אצלו, והיינו שהתו' נתגדלה ונתאמנה אצל הקב"ה, ולפ"ז תי' אמון הוא ל' נפעל שהתו' נתאמנה

ומל', ואו' ע"ז ארוממך שצריכים לרומם כללות ההשתל' בעצמו' או"ם כו', דהנה פסוק זה אמר ישעי' בנבואה כעין הקדמה להנבואה שא' אח"כ ושמת מעיר לגל שזוהו ביטול מל' דנוגה כו', ובכדי שיהי' ביטול מל' דנוגה בבחי' ביטול לגמרי זהו דוקא ע"י המשכת אור חדש מעצמו' א"ם כו', ובכדי שתהי' המשכה צ"ל תחלה העלאה, והו' ארוממך לרומם כלל' ההשתל' בעצמו' א"ם ועי"ז נמשך האור חדש, שז"ע אודה שמך דאודה הוא בחי' המשכה והמשכה הוא בשמך בבחי' המל' ועי"ז יהי' ביטול מל' דנוגה כו'.

ואח"כ מבאר אופן המשכה דהאור חדש במ"ש כי עשית פלא עצות מרחוק אמנת אומן, דהנה כי עשית פלא קאי על בחי' החכ' כו', ואי' בזהר שם כי עשית פלא כסויה ולבושא לאתלבשא נהורא סתימא עתיקא כו', והיינו כמו שהחכ' עולה לגבי הכתר ומעלמת את אור הכתר כו', וכמו שאנ"ר דמי שהוא במוחין דגדלות ביכולתו להעלים את התענוג אפי' תענוג עצמי כו', והו' מפני שהחכ' היא תענוג בעצם מהותה רק שבא במהות אחר בכח החכ' אבל באמת מהותו הוא כח התענוג, וע"כ יש בכח החכ' להעלים על התענוג כו', והו' בבחי' ח"ם דלפעמים היא עולה ולפעמים יורדת והיינו דלפעמים היא מתעלמת ולפעמים יורדת להיות מקור על הגילוי כו', וכמו שהיא מתעלמת למע' ה"ה מעלמת על הכתר כו', ואו' החכ' נק' פלא דהרי הכתר הוא בחי' פלא וע"כ כאשר החכ' מעלמת על הכתר גם היא נק' פלא כו'.

מ"ש ואהי' אצלו אמון הדול"ל והייתי אצלו וכמש"א הייתי מגודלת הייתי כלי אומנתו כו', מהו אומרו ואהי' שזוהו ל' עתיד והוהו כו'. ובוהר פ' אחרי דס"ב ב' א' דואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים זהו ע"ד אהי' אשר אהי', וצ"ל מה שייכות הב' פעמים אהי' לואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים כו'. והנה בפרמי' חשיב כאן ה' ענינים בתו' ואהי' אצלו אמון, ואהי' שעשועים יום יום, משחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו, ושעשועי את בנ"א, והוא כמו שהתו' ירדה ונמשכה בהח' מדרי' דכתר וח"ב וז"א ומל' עד שירדה לבי"ע. דמ"ש ואהי' אצלו אמון היינו התו' כמו שהיא בכתר, ואהי' שעשועים יום יום הוא חו"ב, משחקת לפניו בכל עת משחקת בתבל ארצו הן ז"א ומל', ושעשועי את בנ"א היינו כמו שירדה בבי"ע כו', דכל הה' מדרי' הן בתענוג רק מ"ש ואהי' אצלו אמון זהו כמו שהתו' היא בבחי' שעשועי' העצמו' דא"ם בחי' שעשועי המלך בעצמותו כו', והד' מדרי' הן בבחי' המשכות והארות התענוג כו', אמנם גם בחי' שעשועים העצמו' נמשכים בכל המדרי', והוה כללות הענין מה שהתו' אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה היינו המשכת בחי' שעשועים העצמיים בכל המדרי' דהשתל' כו'. ולהבין ענין ואהי' אצלו אמון, ואיך שהשעשועים העצמי' נמשכים בכל המדרי', ילה"ק מ"ש ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כו', ואי' בזהר פ' בלק דקצ"ג ע"ב דה' אלקי אתה כולל כל הע"ם דאצי' הו' אלקי הן חו"ב אתה הוא חסד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עוז והדר לבושה - ש"פ שלח תרפ"ט

כתיב וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה שיש ב' בחי' נשמות והן שנק' אדם וזרע בהמה, והפרש הוא דאדם יש לו דעת ובהמה אין לה דעת, ואין הכוונה דנשמות דזרע בהמה אין להם שכל והשגה באלקות שהרי גם המלאכים נק' בשם בהמות וחיות פני ארץ' ופני שור ויש להם השגה גדולה באלקות, ומכש"כ נשמות דבי"ע דיש להם השגה באלקות, רק ענין הדעת הוא הכרה והרגשה והוא שהדבר שמשויג יהי' נרגש אצלו שע"ז הוא שמאיר בפנימיות, וכנראה בחוש דבהשגה לכד יוכל להיות שהגם שמשויג הענין ומ"מ אינו נוגע לו הדבר, ובכדי שהענין יורגש בפנימיות ויהי' נרגש אצלו הענין ובכדי שיעשה בו הזוהר להיות ניזון ממקומו

והנה השבטים אמרו ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד, דהשבטים הם הארת האצי' כמו שנמשכים לכריאה והיחוד שלהם הוא מעין היחוד דאצי', והוה כשם שאין בלבך כו' אין בלבינו כו' שהעבודה שלהם הוא מעין העבודה דיחוד'ע, ומ"מ אמרו כך בכף הדמיון, דעם היות דהשבטים עושים בחי' היחוד והביטול כנ"ל מ"מ אינו דומה כמו האבות שהן מרכבתא עילאה דאצי' שהביטול הוא בבחי' ביטול במציאות ממש משא"כ הביטול דשבטים הוא בחי' ביטול היש בלבד, ולכן הרי השבטים בחרו להם להיות במדבריות והתבודדות שלא יטרידו ולא יבלבלו אותן מעבודתן. וכיאר הענין הוא, דהנה

במלאכתו, וזה שייך רק בנשמות דאצי' ממש לא בנשמה דבי"ע וגם לא מבחי' אצילות שבבריאה, דאצילות שבבריאה הרי אינו כמו אצילות ממש, וגם שהרי מתאחד בבריאה וממילא העולם תופס מקום רק נשמה דאצילות ממש הוא שאין העולם תופס מקום ואינו מבלבל כלל כו', וזהו שאמר דוד אם זכרתך על יצועי באשמורות אהנה כך, דגם על יצועי שהוא זמן הקטנות הי' בתכלית הדבקות באלקות להיות שהי' מרכבה לבחי' מל' דאצילות כמו שהוא באצילות, ע"כ הי' שוה בקטנות ובגדלות, מפני שהי' במדרגת אצי' בחי' ד"ע שאין העולם תופס מקום והביטול הוא בבחי' ביטול במציאות, וזהו שהשכמים אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, דהגם שהאבות הן המרכבה הוא בחי' יחו"ע בחי' ביטול במציאות, והשכמים הי' הביטול שלהם בבחי' יחו"ת ביטול היש, אבל עם זה הנה גנוונא דאינון מתייחדין לעילא באחד אוף הכי איחי אתיחדת לתתא ברוא דאחד, פי' ברוא דאחד הוא שבד"ת שהוא יחו"ת הי' במדרגת יחו"ע, דבוה הוא יתרון המעלה בעבודה בעולם התחתון דוקא, ולכן באותה שעה פתח יעקב ואמר בשכמל"ו, היינו ביתרון המעלה שיש בהעבודה דיחו"ת למהו אחד באחד.

וזהו עון והדר לבושה של תורה דוקא, דהתורה צריכה ללבושים והם העבודה בתפלה וקיום המצות, דהתפלה נקראת עון שנותנת כח ועון בהנה"א להתגבר על הנה"ב, והמצות הם הדר, ואז דוקא ותשחק ליום אחרון, היינו שאז נשלם הכוונה האמיתית דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים וזהו באותה שעה פתח יעקב, היינו שהוא פתח צינור זה, וזהו יעקב אבינו לא מת אלא חי הוא, דיעקב"ב הוא יו"ד עקב, דגם בהמדר' היותר אחרונה דעקבות משיחא יאיר היו"ד דחכמה, והיינו דהעבודה בתומ"צ במס"ג הוא במדר' יחו"ע, ולכן זכותו יגן עלינו דכות הוא מותר העבודה המאירה לנו ולבנינו, וחי הוא לעולם.

ק"צור. יבאר ההפרש בין השכמים שהם הארת האצי' ויוסף תולדות יעקב שהוא אור האצילות ממש, ולכן גם בעסקו בכתבי דחושבנא הי' בתכלית היחוד, וזהו יעקב חי לעולם דכותו יגן עלינו.

זהו ע"י הדעת דוקא, וזהו דנשמות דזרע אדם דהיינו נשמות דאצי' יש להם דעת היינו בחי' הכרה והרגשה באלקות, ונשמות דבי"ע הגם שיודעים ומשיגים אלקות, אין להם דעת להיות בבחי' הכרה והרגשה, אך הרי נשמות דבי"ע יש להם ג"כ בחי' הדעת והרגשה באלקות, אך הענין כידוע שיש ב' בחי' דעת ד"ע וד"ת, וזהו שאין להם דעת, היינו בחי' ד"ע שזהו הדעת האמיתי, והענין הוא כידוע דד"ת הוא ההשגה וההרגשה בהאלקות המתלבש בעולמות דלגבי מדר' זו העולמות תופסים מקום וממילא הביטול הוא בבחי' ביטול היש בלבד, וד"ע הוא בבחי' אוא"ם שלמעלה מהעולמות שאין העולמות תופסים מקום כלל, וזהו ההפרש בין נשמות דאצילות דנשמות דבי"ע, דנשמות דאצי' יש להם דעת בבחי' עצמות אוא"ם ואיך שכולא קמו כל"ה, וע"כ הביטול הוא בבחי' ביטול במציאות, אבל נשמות דבי"ע הגם שיש להם שכל והשגה מ"מ אינם במדר' ד"ע דאצילות ממש ולכן הביטול שלהם הוא רק בחי' ביטול היש בלבד.

ק"צור. יבאר דהשכמים הם רק הארת האצילות ולזאת אמרו כך כו' בכף הדמיון, דכתיב וזרעתי כו' דנשמות דאצי' מכירים בא"ם ב"ה והביטול שלהם ביטול במציאות, ונשמות דבריאה ביטול היש.

ובזה יובן ההפרש בין יוסף להשכמים דיוסף כתיב אלה תולדות יעקב, שהוא אור האצילות כמו שהוא ולכן כתיב ב' ויבא הביתה לעשות מלאכתו ות"א למכרך בכתבי דחושבנא, וזהו פלא והלא יוסף הי' מרכבה לאלקות, וענין המרכבה הוא הדבקות תמידי לאלקות גם בחושי הגוף וכמ"ש בסש"ב בענין האבות הן המרכבה שהיו כל אבריהם קרושים ומובדלים מעניני עוה"ז כו', והיינו שגם בחושי הגוף הוא בבחי' דבקות באלקות, וא"כ איך הי' עוסק בכתבי דחושבנא והי' מלך במצרים, וע"כ לומר, שזהו מפני שהעולם לא הי' תופס מקום אצלו כלל ולא הי' מבלבל אותו כלל ובעת שהי' בתכלית הדבקות באלקות הי' יכול לעסוק בעניני העולם, וכמו חכם גדול שיכול להיות עמוק בעומק מחשבתו בשכל עמוק ואין האחרים מבלבלים אותו גם כשמדברים עמו ה"ה עמוק במחשבתו (גם אם ישבו שרים כו' עכרך ישיח בחקך כו'), וזהו דיוסף הי' מרכבה גם בעת שהי' עסוק

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

פורים, ה'תש"א

ישנם הרבה אבות ואמהות המכריזים שאין הם סוברים שזקוקים ללכת למקוה כשרה. יש בכך באמת משום עזות וחוצפה גדולה, שאנשים

ילדים כשרים יהודיים הם אלה שהוריהם שומרים על טהרת המשפחה. ילדים כאלה יכולים והם אכן יקבלו את פני המשיח.

בורים בלימוד התורה, ירשו לעצמם לסבור שיש להם הזכות להביע דיעה בשאלות של תורה.

אם הם היו מביעים דיעה באיזה מדע עולמי, מבלי שלמדו אותו מדע באופן יסודי – היו מחזיקים אותם למשוגעים.

לא זו בלבד שבכך הם מספרים לכולם שהם טפשים עולמיים – רש"י והרמב"ם וכל התנאים והאמוראים והגאונים סוברים שאשה יהודיה מוכרחה להיטהר רק במקוה כשרה, ובורים מדעת תורה אלה אינם סוברים כך, כמה טפשי הדבר – הרי יש בכך משום חוצפה והעזה.

*

אומרים אתם שאינכם מאמינים בכך, שעל אשה יהודיה להיטהר במקוה כשרה – במחילת כבודכם – אומר אני לכם גלוי לכל, מה שאתם אומרים שאינכם מאמינים – שקר הדבר. אתם כן מאמינים בזה ובתורה ומצוות כמו כל בני ישראל, מה שאתם אומרים שאינכם מאמינים הוא רק עילה או תואנה, תשובה בלי יסוד, אתם כן מאמינים.

האמונה הטהורה בהקב"ה ובתורה ומצוות, קיימת בכל בן ובת ישראל, וכן בכס כמו אצל כל בני ישראל. כשילד נחלה ח"ו, אתם רצים לבית הכנסת לעשות "מי שברך", רצים לצעוק בארון הקודש, ריבוננו של עולם רחם ושלח רפואה לילדנו, צערכם ודמעותיכם שוברים את הלב. מצד אהבת ישראל בוודאי שצריכים להשתתף בצערכם ולהתפלל להשי"ת, שירחם עליכם וירפא את ילדכם. אך, באיזה פנים יכולים לבקש את השי"ת בשעה שאת תורתו אינכם רוצים ללמד את ילדכם, את מצוותיו – טהרה, שבת, כשרות, תפילין וכו' אינכם רוצים לקיים, אתם עצמכם הנכם הרוצחים של ילדיכם.

נשות ישראל מוכרחות להתאגר באגודות נשים "טהרת בנות ישראל" או בשמות אחרים, במגמה לשמור את הטהרה במקוה כשרה ולנהל לשם כך תעמולה גדולה ביותר, באמצעות התכנסויות ונאומים והסברה בכתב, על חובתה של האשה היהודיה, והאחריות הגדולה שהיא נושאת על עצמה לבריאות ילדיה. והשי"ת יעניק בוודאי אתכן ואת בעליכן בילדים טובים בריאים ואנו נשתתף

בשמחותיכן.

*

על כל צעד ושעל בחיי העם היהודי ובטבע היהודי הבא בתולדה, רואים אנו איך תורה וישראל הם דבר אחד. התורה אומרת לנו מה הם ישראל, וה"ישראל" מבין את התורה.

הגמרא¹² מדברת אודות זכות אבות. התוספות מבדילים בין זכות אבות לברית אבות, והסוגיא באה לידי מסקנה, שלא רק ברית אבות לא תמה, אלא גם זכות אבות לא תמה.

ההבדל בין ברית אבות לזכות אבות, למרות שניהם הם דברים הנוגעים לבני ובנות האבות בכל הדורות עד למשיח, בכל זאת קיים הבדל.

"ברית אבות" הוא מה שהשי"ת נשבע כביכול לאבות אברהם יצחק ויעקב שילדיהם וילדי ילדיהם עד סוף כל הדורות הם העם הנבחר, שהשי"ת בחר בנו לעמו והכתיר אותנו בשם הקדוש "עם ה'".

*

בקטרוג מסויים שהיה על בני ישראל, אמר השי"ת כביכול "בין כך ובין כך בני הם ולהחליפם באומה אחרת אי אפשר"¹³, זוהי השבועה הקדושה שנשבע השי"ת ב"ברית אבות".

"זכות אבות" הוא הזכות שהאבות זיכרו וטיהרו את העולם על ידי הסברי אמונה. זכותם זו של אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, תגן על ילדיהם וילדי ילדיהם עד סוף כל הדורות בכל המדינות ובכל הזמנים. שני דברים אלה – ברית אבות וזכות אבות – חתומים בנשמה היהודית, ובאים לידי ביטוי בתכונה היהודית הטבעית, בלי יוצא מן הכלל של מעמד והשקפה.

בכל אחד מבני ובנות ישראל קיימת הנקודה היהודית, הנשארת תמיד טהורה ובהירה בכל הזמנים ובכל המצבים. הכוח האלקי של אותה נקודה הוא בלתי מוגבל ומביא למהפכה שלימה בחיי האדם, שמה"עבריי" הנחות ביותר, בלי תורה ומצוות, יהיה "יהודי" בעל מסירות נפש הגדולה ביותר.

(13) ראה קידושין לו, א. ורות רבה פתיחתא ג.

(12) שבת נה, א.

~ רשימות אדמור מוהר"י צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

.1

ועתה שמע נקודת המענה על שאלתך העמוקה, לאמר הסבא והנכד, דער זיידע און דער אייניקל², שניהם מקושרים ומשולבים בהתאחדות גמורה.

מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין גילה דרך בעבודת השם-יתברך, ופתח צנור המסירות-נפש בעבודה זו.

ומורנו רבינו הגדול נשמתו-עדין סלל מסילה רחבה בדרך עבודת השם-יתברך פהוראת מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין ומסר נפשו הקדושה על זה.

במלות קצרות, מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין, הראה איך צריכים, ויא דארף מען לעבוד את השם-יתברך.

ומורנו רבינו הגדול נשמתו-עדין הראה איך אפשר, ויא קאן מען, לעבוד את השם-יתברך.

המסילה הרחבה אשר סלל כבוד-קדושת רבינו הגדול "איך אפשר", הגם פי הוא רק בשני אופנים, אופן המוחין ואופן המדות, אבל בזה גופא הרי מפרש ומבאר בכמה אופנים וציורים שונים, עד פי נותן יד עזרה לפושע כי ישוב אל ד' וירחמהו.

כבוד-קדושת רבינו הגדול, מכניס עצמו וקדושתו בטובתו של איש יהודי גם ובעל עבירה, מיסרו ומוכיחו, מעוררו וממציא לו מזור ותרופה, מנתמו ומעודדו ומעמידו על האמת בסדר תשובה ועבודה לפי ערכו, מוציאו מן האשפה והלכלוך, מרחיצו ומנקהו ומושיבו בהיכלי מלך.

.2

דער רבי זאגט אז אהבת השם-יתברך איז אהבת ישראל, אהבת ישראל איז אהבת השם-יתברך [=הרבי אומר שאהבת השם-יתברך היא אהבת ישראל, אהבת ישראל היא אהבת השם-יתברך].

ער זאגט ואס עס שטייט, אבער דער עיקר ושרש ענין פון דעם איז, ואס באיין רבין איז דער עיקר דער טאן, גיט דער זאגין [=הוא אומר מה שכתוב, אבל עיקר ושרש הענין הוא, שאצל הרבי העיקר הוא העשיה, לא האמירה].

ואס עס שטייט, זאגין אלע, דער רבי האט דאס גיטאן בפועל ממש, און גיטאן מיט מסירות-נפש [=מה שכתוב, כולם אומרים, הרבי ביצע זאת בפועל ממש, ועם מסירות-נפש] ועל סוד זה בנה החסידות חב"ד.

רבותינו ז"ל אומרים פלל גדול, "ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה", שהפלל הזה הוא הן בלימוד התורה וקיום המצוות, והן בהנהגות טובות.

ורבינו הגדול הביא פלל זה מן הכח אל הפועל בחיי עולם זה, הוא ה' אומר, הכל יכולים

(2) זיידע ... אייניקל: כלומר מורנו הבעש"ט וכ"ק רבנו הזקן נ"ע (בשוה"ג שם).

לְלִמּוּד תּוֹרָה, וְהַפֵּל יְכוּלִים לְעִבּוּד הַשֵּׁם-יִתְבַּרְךָ מִתּוֹךְ הַפְּרָה בְּאַלְקִים חַיִּים בְּהַשְׁגָּחַה פְּרָטִית, וְהַפֵּל מְחוּיָיבִים לְעִבּוּד בְּעֶצְמָם, כֹּל אֶחָד כְּפִי לַחוּ.

רְבִינוּ הַגָּדוֹל מְאַפְשֵׁר אֶת עֲבוּדַת הָאֱלֹקִים, גַּם לְאֲנָשִׁים בִּינוּנִים, וּמְסַר נַפְשׁוֹ הַקְּדוּשָׁה לְפִתּוּחַ יְדֵלְתֵי הַיְכָלֵי הָאוֹר, גַּם לְיוֹשְׁבֵי בַחֲשׂוֹן.

רְבִינוּ הַגָּדוֹל, מִתְחִיל עֲבוּדָתוֹ עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ, לְקֶרֶב לְבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׂמִים, מִתּוֹךְ צַעַר יְסוּרֵי הַמְּלָשִׁינוֹת הַפְּנִימִית אֲשֶׁר יִצְאָה לְתַבְעָרָה בְּסִיבַת תְּלַמִּידֵי הָרַב הַצַּדִּיק רַבֵּי אַבְרָהָם נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן מְקַאֲלִיֶּסֶק, כְּאֲשֶׁר יְבוֹאֵר הַלְּאָה.

בְּקֶרֶב אֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְאֲבָנֵי בְּרֶד מִמְּפִלְגַת הַמִּתְנַגְּדִים, הוֹלֵךְ רְבִינוּ הַגָּדוֹל בְּחֻשָׁאֵי לְתִייר הַמַּצָּב כְּאֲשֶׁר הוּא, כְּגַבּוֹר מְלַחֵמָה הַשֵּׁם נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ בְּעַד אֲחִיו וּבְגִי עֵמוּ.

וּבְעֵת הַהִיא, בְּעֵדִינָא דְכוּלָּא עֲלָמָא רוּחַ, רְבִינוּ הַגָּדוֹל סוֹכֵב הוֹלֵךְ בְּגִלּוּי וּבְסִתְרָה, וּמוֹתַח לּוֹ קוּ בְּאוֹפֶן לְאַפְשֵׁר אֶת עֲבוּדַת הַתְּעַמּוּלָּה, לְתוֹרַת מוֹרְנוּ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן בְּאוֹפֶן גְּלוּי וּמְסוּדָר.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

איבוד הרעל של המחלה, די פארגיפטונג וואס דאס איז דער סם ותוקף הרעל. וכן הוא בחולי הנפש. וכשם שברפואות חולי הגוף צריכים רופא מומחה, כן ויותר מכן ברפואות חולי הרוחניים שצריכים רופא מנוסה הלומד ספרי מוסר וחסידות והולך בדרכי הרפואה בסדר מסודר, אשר ראשית הכל עושה הן הסור מרע והן הועשה טוב הכל בתוקף דקבלת עול בהשני קוין דלא תעשה ובהקום ועשה, והכל בתוקף גדול בלי שום הנחות עד שנקנה בנפשו וזוכה לאור כי טוב האמיתי בקיום התורה והמצוה ובהבנת דברי תורה בקליטה טובה ומצליח בחידושי תורת אמת. ויסביר תוכן הדברים האמורים גם לבן גילו. והשי"ת יצליחם בדרכי החיים עפ"י תוה"ק.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מוזכר

בי"ה, ט"ו מ"ח תשי"ט

ברוקלין

אל התלמיד . . .

שלום וברכה!

במענה על מכתבו אודות סדרי עניני ואופני העבודה לגרש ולעזוב מדות הלא טובות או גם רעות ואופני עבודה לרכוש מדות ישרות ולהתרגל בעניני עבודה ושקידת הטוב, הנה רפואת כחות הנפש בשכל ומדות ולבושי הנפש מחשבה דיבור ומעשה הוא בדוגמת ר"ל חולי הגוף, אשר תחלת הכל הרופא מומחה מסדר ומגביל במהות התחלואים מה שהם עיקרים ומה שהם מסתעפים, ומעיין בהעיקרים ומחלקם לסוגיהם ומעיין במקור סיבתם, ומעיין בספרי הרפואה באופן רפואתם, וראשית הכל הוא

על-ידי לימוד החסידות פועלים רבות גם בנוגע ללימוד הנגלה

שיהיה באופן דתורה לשמה, "סם חיים"

משיחת י"ט כסלו תשי"א

המלאכים, השלוחים ואנחנו

שבת פָּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח תַּקְל"ג, הַיְתֵה הַשְּׁבֵת הָאֲחֵרוֹנָה לַחַיִּי הַמַּגִּיד מִמְזִיזֵיט (שֶׁהִסְתַּלַּק לְמַחְרָת, בִּי"ט בְּכֶסֶלֹו תַקְל"ג). הוּא שָׁכַב עַל הַמָּטָה כְּשֶׁסָּבְיֹו תַלְמִידָיו הַקְּדוּשִׁים וְהִבִּיא אֶת פְּרוּשׁ רַש"י עַל הַפְּסוּק "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים. אֶל עֲשׂוֹ אָחִיו" - שֶׁהַמַּלְאָכִים שֶׁשְּׁלַח יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ, לֹא הָיוּ סֹתֵם שְׁלוּחִים אֲלָא מַלְאָכִים מִמֶּשׁ.

עַל כֵּן אָמַר הַמַּגִּיד, שֶׁרַק אֶת הַ"מִּמְשׁ" - הַגּוֹף (-הַחֲלֵק הַחֲמָרִי וְהַמְּמָשִׁי) שֶׁל הַמַּלְאָכִים שֶׁלַח יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ, אֵךְ הַרוּחָנִיּוֹת וְהַנְּפֶשׁ שֶׁלָּהֶם נִשְׁאַרָה עִם יַעֲקֹב.

נִשְׁאַלֶת הַשְּׁאֵלָה, הַרִי אֲפֹלוּ אֲצֵל בֶּן אָדָם הַגּוֹף לֹא יָכוֹל לְחַיּוֹת וְלַהֲתַקֵּים בְּלִי הַנְּפֶשׁ, וּבִדְוִאי שֶׁאֲצֵל הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם נִבְרָאִים רוּחָנִיִּים, הַנְּפֶשׁ הִיא הָעֶקֶר. אִז אֵיךְ יַעֲקֹב שֶׁלַח אוֹתָם, אִם הַנְּפֶשׁ שֶׁלָּהֶם נִשְׁאַרָה אֲצֵלוֹ?

מִסְבִּיר הַרְבֵּי, שֶׁאִין הַכּוֹנֵה לֹמַר שֶׁהֵם הָיוּ בְּלִי נְפֶשׁ כָּלָל, אֲלָא שֶׁהַמַּלְאָכִים הָיוּ כֹּל-כֵּךְ קְשׁוּרִים לַיַּעֲקֹב, עַד שֶׁגַם כְּשֶׁהֵם הִגִּיעוּ לַעֲשׂוֹ, הֵם הִרְגִישׁוּ שֶׁזֶה לֹא הַמְּקוֹם הַטָּבְעִי שֶׁלָּהֶם וְהַרוּחַ וְהַנְּפֶשׁ שֶׁלָּהֶם נִשְׁאַרָה קְשׁוּרָה לַיַּעֲקֹב, וְכֵמוּ שֶׁהַבְּעַל שֵׁם טוֹב אָמַר "בְּמָקוֹם שֶׁרְצוֹנֹו שֶׁל אָדָם - שֵׁם הוּא נִמְצָא".

וְדוּקָא כֵּן - כְּאֲשֶׁר הֵם קְשׁוּרִים לַיַּעֲקֹב - הַמַּלְאָכִים יָכֹלוּ לְהַשְׁפִּיעַ עַל עֲשׂוֹ, וְלֹא לְהִיֹּת מְשַׁפְּעִים מִמֶּנּוּ חֲלִילָה.

בְּאוֹתָהּ הַתּוֹעֲדוֹת סֵפֶר הַרְבֵּי שְׁנֵי סְפוּרִים הַמְּחַיִּים כִּיצַד גַּם כְּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ מִתְּעַסְקִים עִם הַגְּשָׁמִיּוֹת (כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ לַעֲשׂוֹ), אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁהַרוּחָנִיּוֹת הִיא הָעֶקֶר וְלֹא הַגְּשָׁמִיּוֹת:

סְפוּר אֶחָד מִרְבֵּי בְּנֵימִין קִלְצָקֶר שֶׁהָיָה סוּחַר עֲצִים, אֵךְ בְּסוּף הַחֶשְׁבֹּן הַשְּׁנָתִי שֶׁלוֹ כָּתַב: סֶךְ הַכֹּל, אִין עוֹד מַלְבָּדוּ...

וְהַסְּפוּר הַשְּׁנִי, שֶׁכְּאֲשֶׁר בָּא אוֹרַח חֲשׁוֹב לְאֶדְמוֹ"ר הַזֶּקֶן, חֲלָקוּ בְּבִיתוֹ תַּפְּקִידִים בְּהַכְּנַת הַתַּבְּשִׁילִים לְכַבּוֹד הָאוֹרַח, אֵךְ שֶׁכַּחוּ לֹמַר מִי יִשִּׁים אֶת הַמֶּלֶח, וְכֵן קָרָה שֶׁשְּׁמוֹ כְּפוּל מֶלֶח. אֵךְ אֶדְמוֹ"ר הַזֶּקֶן הַמְּשִׁיךְ לְאָכֵל כְּרִגִיל וְאָמַר לְאוֹרַח שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ בְּמִזְרִיטֵשׁ פָּעַל עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא לְהִרְגִישׁ אֶת הַטַּעַם בְּאָכֵל..

וְכֵן גַּם אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְזַכֵּר שֶׁהָעֶקֶר הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹן הַשֵּׁם וּלְזַכֵּךְ אֶת הַגְּשָׁמִיּוֹת עַל-יַדֵּי הָאֲכִילָה וְשִׁתְיָה, אֵךְ הֵן לֹא מְטָרָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

כְּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים אֶת הַשְּׁלִיחוֹת "לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי", עֲלִינוּ לְזַכֵּר תְּמִיד שֶׁאָנוּ נִמְצָאִים בְּשְׁלִיחוֹת, וְלְהִיֹּת קְשׁוּרִים תְּמִיד לְ"מִשְׁלַח", רְבוּתֵינוּ נִשְׂאִינוּ, וְכֵן הָעוֹלָם לֹא יַפְּעַל עֲלֵינוּ חֲלִילָה, אֲלָא רַק אָנוּ נַפְעַל עֲלֵינוּ וְנַפְיֵץ אֶת הַמַּעֲיָנוֹת חוּצָה, עַד בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ.

(מַעֲבֹד עַל-פִּי לְקוּטֵי שִׁחוֹת, חֵלֵק י, עֲמוּד 100 וְאֵילֵךְ. מִתּוֹךְ 'נִשְׁמַתָּ דְאוּרִייתָ')

חומש לקריאה בציבור פרשת וישלח

שני ד ויגלן שם בלילה ההוא ויקח מן-הבא בידו
מנחה לעשו אחיו: ט ענים מאתים ותישים
עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים:
טו גמלים מיניקות ובניהם שלשים פרות
ארבעים ופכים עשרה אתנת עשרים ועזים
עשרה: יז ויתן ביד-עבדיו עדר עדר לבדו
ויאמר אל-עבדיו עברו לפני ורוח תשימו בין
עדר ובין עדר: יח ויצו את-הראשון לאמר פי
יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי-אתה
ואנה תלך ולמי אלה לפניך: יט ואמרת לעבדך
ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני לעשו והנה
גם-הוא אחיני: כ ויצו גם את-השני גם
את-השלישי גם את-כל-ההלכים אחרי
העדרים לאמר פדך הזה תדברון אל-עשו
במצאכם אתו: כא ואמרתם גם הנה עבדך
יעקב אחיניו כי-אמר אכפרה פניו במנחה
ההלכת לפני ואחרי-כן אראה פניו אוילי ישא
פני: כב ותעבר המנחה על-פניו והוא לן
בלילה-ההוא במחנה: כג ויקם ובלילה הוא
ויקח את-שתי נשיו ואת-שתי שפחתיו ואת-
אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק:
כד ויקחם ויעברם את-הנחל ויעבר את-אשר-
לו: כה ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד
עלות השחר: כו וירא פי לא יכל לו ויגע
בכף-ירכו ותקע כף-ירד יעקב בהאבקו עמו:
כז ויאמר שלחני פי עלה השחר ויאמר לא
אשלחך פי אם-ברכתני: כח ויאמר אליו מה-
שמך ויאמר יעקב: כט ויאמר לא יעקב יאמר
עוד שמך פי אם-ישראל פי-שרית עם-אלהים
ועם-אנשים ותוכל: ל וישאל יעקב ויאמר

לב וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו
אחיו ארצה שער שדה אדום: ה ויצו אתם
לאמר פה תאמרון לאדני לעשו פה אמר
עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-עתה:
ויהי-לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה
ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך: (ל) ו
וישב המלאכים אל-יעקב לאמר באנו אל-
אחיד אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע-
מאות איש עמו: ה וירא יעקב מאד ויצר לו
ויחץ את-העם אשר-אתו ואת-הצאן ואת-
הפקד והגמלים לשני מחנות: ט ויאמר אם-
יבוא עשו אל-המחנה האחת והכהו והיה
המחנה הנשאר לפליטה: (י) ויאמר יעקב
אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה
האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה
עמך: יא קטנתי מפל החסדים ומפל-האמת
אשר עשית את-עבדך פי במקלי עברתי
את-הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות:
יב הצילני נא מיד אחי מיד עשו פירא אנכי
אתו פני-יבוא והפני אם על-בנים: יג ואתה
אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את-זרעך
בחול הים אשר לא-יספר מרב:

~ נקודות משיחות קודש ~

וישלח יעקב מלאכים (לב, ד)

יעקב עצמו כבר היה מוכן לגאלה, והוא שלח מלאכים
אל עשו לברר אם גם הוא מוכן. הדבר נרמז בדברי יעקב
”ויהי לי שור וחמור”, ואמרו רז”ל חמור זה מלך המשיח,
שנאמר ”עני ורוכב על חמור”. אף המלאכים חזרו והשיבו,
שעשו עדין לא נתברר. ”באנו אל אחיד”, אמרו לו, והתברר
לנו שבאנו ”אל עשו”, אותו עשו הרשע. ואז הבין יעקב
שהדרך אל הגאלה עוד ארכה – ”ואני אתנהלה לאטי”.

(ספר השיחות תשנ”ב, כרך א, עמ’ 155)

דחיה ובטול). זוהי המשמעות הפנימית של השתחוותות אלו: יעקב ירד אל עשו ויהתלבש בלבושי המתברר.
(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 298)

רביעי ויתגשש השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין:
ותגשש גם-לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגשש
יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר מי לך כל-
המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר למצאחן
בעיני אדני: ויאמר עשו ישלי רב אחי יהי
לך אשר-לך: ויאמר יעקב אל-נא אם-נא
מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי פי
על-כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרגני:
קח-נא את-ברכתי אשר הבאת לך פרי-חנני
אלהים וכי ישלי-כל ויפצרו-בו ויקח: ויאמר
נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: ויאמר אליו אדני
ידע פיהילדים רפים והצאן ותפקר עלות עלי
ודפקום יום אחד ומתו כל-הצאן: ויעבר-נא
אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאפי להגל
המלאכה אשר-לפני ולהגל הילדים עד אשר-
אבא אל-אדני שעירה: ויאמר עשו אציגה
נא עמך מן-העם אשר אתי ויאמר למה זה
אמצא-חן בעיני אדני: וישב ביום ההוא
עשו לדרבו שעירה: ויעקב נסע ספתה ויבן
לו בית ולמקנהו עשה ספת על-פני קרא
שם-המקום סבות: ויבא יעקב שלם עיר
שכם אשר בארץ פנען בבאו מפרן ארם ויחן
את-פני העיר: ויקן את-חלקת השדה אשר
נטה-שם אהלו מיד בני-חמור אבי שכם
במאה קשיטה: ויצב-שם מזבח ויקרא-לו אל
אלהי ישראל: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

הילדים רפים (לג, יג)

יעקב עצמו כבר היה מוכן למשיח, מוכן לקיים היעור
"ועלו מושיעים... לשפט את הר עשו" (רשי פסוק הבא).
אבל "הילדים", עם ישראל, אינם מוכנים עדין. ומעין זה

הגידה-נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי
ויברך אתו שם:

~ נקודות משיחות קודש ~

פי שרית עם אלקים . . . ותוכל (לב, כט)

יהודי שעשה מעשה רע, עלול להצטדק על כך ולטען
שהדבר אינו באשמתו, שהרי המלאך הכריז עליו עוד לפני
שנולד שיהיה טפש . . . התשובה לאמתלא זו נמצאת
בפסוקנו (בדרך הצחות): כל יהודי נקרא בשם "ישראל",
ומוכן שיש בכחו לנצח אפילו מלאכים. ומכאן, שגם אם
המלאך הכריז עליו שיהיה טפש, ביכלתו להיות חכם.
(שיחת ש"פ יתרו, תשרי"מ)

שלישי לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל פיר
ראיתי אלהים פנים אל-פנים ותנצל נפשי:
ויזרח-לו השמש כאשר עבר את-פנואל והוא
צלע על-ירכו: על-כן לא-יאכלו בני-ישראל
את-גיד הנשה אשר על-כף הירך עד היום
הזה פי נגע בכף-ירך יעקב בגיד הנשה:
לג וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו פא
ועמו ארבע מאות איש ויחץ את-הילדים
על-לאה ועל-רחל ועל שתי השפחות: וישם
את-השפחות ואת-ילדיהן ראשנה ואת-לאה
וילדיה אחרנים ואת-רחל ואת-יוסף אחרנים:
והוא עבר לפניהם וישתחוו ארצה שבע
פעמים עד-גשתו עד-אחיו: וירץ עשו
לקראתו ויחבקהו ויפל על-כתיב צוארו קרי צוארו
וישקהו ויבכו: וישא את-עיניו וירא את-
הנשים ואת-הילדים ויאמר מי-אלה לך ויאמר
הילדים אשר-חנן אלהים את-עבדך:

~ נקודות משיחות קודש ~

וישתחו ארצה שבע פעמים (לג, ג)

בברור הרע יש שני אופנים. בדרך גלוי אור - המברר
מאיר על המתברר אור גדול. באפן זה יש יתרון למברר, כי
הוא נשאר בדרך-גתו ואינו יורד אל המתברר. בדרך התלבשות
- המברר יורד למקום המתברר. באפן זה יש יתרון
למתברר, כי הוא עצמו, כפי שהוא במצבו ובדרך-גתו, מפסיק
להתנגד לקדשה (ואלו באפן הראשון נפעל הברור בדרך

בכל נשיא ישראל (ראשי תבות: נצוצו של יעקב אבינו), שאף שהוא עצמו מוכן לגאלה, מתעקב הוא בגלות עם צאן מרעיתו, השקועים עדין בגלות. וזהו הטעם שמנוחתם-קבד של נשיאי חב"ד הוא בחוץ לארץ - כדי לעזור לצאן מרעיתם, על ידי שהולכים אל הצי"ן ומבקשים על כל המצטרף.

(תורת מנחם, כרך יא, עמ' 29)

כִּמְנוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כְּלִזְכֹּר: ^ט וְנָתַנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לָעַם אֶחָד: ^י וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בְּתָנוּ וְהִלְכָנוּ: ^{יא} וַיִּמְכְּבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שְׂכָם בְּיַחְמוֹר: ^{יב} וְלֹא־אֶחָד הִנְעֵר לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְפָּר מִכָּל בֵּית אָבִיו: ^{יג} וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׂכָם בָּנוּ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: ^{יד} הֲאֲנָשִׁים הֲאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיִּשְׁבוּ בְּאַרְצָן וַיִּסְחָרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הַזֶּה רַחֲבַת־יָדַיִם לַפְּנֵיהֶם אֶת־בְּנֵתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ נָתַן לָהֶם: ^{טו} אֲדֹ־בְזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אִתָּנוּ לְהָיוֹת לָעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כְּלִזְכֹּר כַּאֲשֶׁר הֵם נְמַלִּים: ^{טז} מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֲדָ נָאוֹתָה לָהֶם וַיִּשְׁבוּ אִתָּנוּ: ^{יז} וַיִּשְׁמָעוּ אֶל־חָמוֹר וְאֶל־שְׂכָם בָּנוּ כְּלִי־צִיֵּאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיַּמְלִיזוּ כְּלִזְכֹּר כְּלִי־צִיֵּאֵי שַׁעַר עִירוֹ: ^{יח} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהַיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׂמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כְּלִזְכֹּר: ^{יט} וְאֶת־חָמוֹר וְאֶת־שְׂכָם בָּנוּ הֲרָגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׂכָם וַיֵּצְאוּ: ^כ בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזֹוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוָתָם: ^{כא} אֶת־צִיאָנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: ^{כב} וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפֶל וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית: ^{כג} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שְׂמֵעוֹן וְאֶל־לוֹי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיִשְׁבַּת הָאָרֶץ בְּפָנַעְנִי וּבְפָרְזִי וְאֲנִי מִתִּי מִסְפָּר וְנֹאסְפוֹ עָלַי וְהַכּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: ^{כד} וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזְנֵה יַעֲשֶׂה אֶת־אַחֲוָתָנוּ: ^{כה} לֵה אֶת־אֲשֶׁר־לָנוּ אֶת־בְּנֵי־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל וְשִׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־

חמישי לד * וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרָאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: ^ב וַיֵּרָא אֹתָהּ שְׂכָם בְּיַחְמוֹר הַחַוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: ^ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה וַיְדַבֵּר עִלְיָב כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה: ^ד וַיֹּאמֶר שְׂכָם אֶל־חָמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלִידָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ^ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָ אֶת־דִּינָה בְּתוֹ וּבָנִיו הָיוּ אֶת־מְקַנְהוּ בַּשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: ^ו וַיֵּצֵא חָמוֹר אֲבִי־שְׂכָם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ^ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כַּשְׂמָעִם וַיַּתְעֲצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי גִבְלָה עֵשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשִׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: ^ח וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׂכָם בְּנֵי חֲשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבַתְּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ^ט וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם: ^י וְאִתָּנוּ תִשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תְּהִיָה לַפְּנִיכֶם שָׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהִאֲחִזּוּ בָּהּ: ^{יא} וַיֹּאמֶר שְׂכָם אֶל־אֲבִיהָ וְאֶל־אֲחִיהָ אֲמַצְאֲחֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן: ^{יב} הֲרַבּוּ עָלַי מְאֹד מְחַר וּמִתָּן וְאִתָּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתִנּוּ־לִי אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קִרֵּי הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה: ^{יג} וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׂכָם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְאָ אֶת־דִּינָה אִתָּם: ^{יד} וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אַחֲוָתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: ^{טו} אֲדֹ־בְזֹאת נָאוֹת לָכֶם אִם תְּהִיוּ

לך אתגנה ולזרעך אחרוך אתן אתהארץ:
 ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו:
 ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו
 מצבת אבן ויפסד עליה נסך ויצק עליה שמן:
 ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו
 שם אלהים בית אל: ויסעו מבית אל ויהי
 עוד בכרת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל
 ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה בלדתה
 ותאמר לה המולדת אלתיראי פרי גסוזה לך
 בן: ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו
 בן אונן ואביו קרא לו בנימין: ותמת רחל
 ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם: ויצב
 יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת
 רחל עד היום: ויסע ישראל ויש אהלה
 מהלאה למגדל עדר: ויהי בשכני ישראל
 בארץ ההוא וילד ראובן וישפב את בלהה
 פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב
 שנים עשר: בני לאה בכור יעקב ראובן
 ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: בני
 רחל יוסף ובנימין: ובני בלהה שפחת רחל
 דן ונפתלי: ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר
 אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם: ויבא
 יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא
 חברון אשר גר שם אברהם ויצחק: ויהיו
 ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה: ויגוע
 יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים
 ויקברו אתו עשו ויעקב בנו: פ לו ואלה
 תלדות עשו הוא אדום: עשו לקח את נשיו
 מבנות פגוע את עדה בת אילון החתי ואת
 אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי: ואת
 בשמת בת ישמעאל אחות נביות: ותלד
 עדה לעשו את אליפז ובשמת ילדה את
 רעואל: ואהליבמה ילדה כתיב את יעיש קרי את

שם מזבח לאל הנראה אליך בכרחך מפני
 עשו אחיך: ויאמר יעקב אל ביתו ואל
 כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר
 בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם: ונקומה
 ונעלה בית אל ואעשה שם מזבח לאל הענה
 אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי:
 ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר
 בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם
 יעקב תחת תחת האלה אשר עם שכם: ויסעו
 ויהי חתת אלהים על הערים אשר
 סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב: ויבא
 יעקב לזוה אשר בארץ פגוע הוא בית אל הוא
 וכל העם אשר עמו: ויבן שם מזבח ויקרא
 למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלהים
 בכרחו מפני אחיו: ותמת דברה מינקת
 רבקה ותקבר מתחת לבית אל תחת האילון
 ויקרא שמו אלון בכות: פ וירא אלהים
 אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אתו:
 ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך
 עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא
 את שמו ישראל: ויאמר לו אלהים אני אל
 שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך
 ומלכים מחלציך יצאו:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו . . שמעון ולוי . . איש חרבו (לד, כה)

רש"י בפרושו על הש"ס (נזיר כט, א) לומד מפסוקנו את
 הדין של "בן שלש עשרה למצוות", שכן באותו זמן היו
 בני י"ג שנה, וקראם הפתוב "אישי". ויש לשאל, מדוע נלמד
 דין זה משמעון ולוי, ולא מראובן. ויש לומר, דהנה כשנצר
 מגיע לגיל מצוות, אין הוא עומד בדרך הנעלית של ראובן,
 ראיה בפאלקות, אלא בדרך שמעון, בחינת שמיעה. ומשרת
 העבודה היא המשכת אור אלקי וחבורו עם העולם, דרך
 לוי (שנקרא בן על שם "הפעם ילדה אישי אלי").

(אגרות קודש, כרך ב, עמ' קסח)

ששי יב ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק

גדה, שרומזו על רתיחת הדם באפן בלתי רצוי (ולכן דוקא מראה אדם מטמא). ורתיחה זו באה מ"עשו הוא אדום", שנקרא בן על שם "האדם האדם הזה". (וראה לקוטי לוי יצחק לזח"ג עמ' שנט, שד' מי גדה הם כמו ד' מלכי אדום). (רשימות, יב, עמ' 19)

שביעי - אלה בני-שעיר החרי ישיבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה: כא ודשון ואצר ודישן אלה אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום: כב ויהיו בני-לוטן חרי והימם ואחות לוטן תמנע: כג ואלה בני שוכל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם: כד ואלה בני-צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את-הימם במדבר ברעתו את-החמרים לצבעון אביו: כה ואלה בני-ענה דשן ואחליבמה בת-ענה: כו ואלה בני דישן חמדן ואשבן ויתרן וכרון: כז אלה בני-אצר בלה וועון ועקון: כח אלה בני-דישן עויז וארון: כט אלה אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שוכל אלוף צבעון אלוף ענה: ל אלוף דשן אלוף אצר אלוף דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם בארץ שעיר: פ לא ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך-מלך לבני ישראל: סא וימלך באדום בלע בן-בעור ושם עירו דנהכה: סב וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן-זרח מבצרה: סג וימת יובב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני: סד וימת חשם וימלך תחתיו הדר בן-בדד המפה את-מדן בשדה מואב ושם עירו עוית: סה וימת הדר וימלך תחתיו שמלה ממשרקח: סו וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנחר: סז וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן-עכבור: סח וימת בעל חנן בן-עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת-מטרד בת מי זהב: סט ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם בשמותם אלוף תמנע אלוף עלון

יעוש ואת-יעלם ואת-קרח אלה בני עשו אשר ילדו-לו בארץ כנען: ויבקה עשו את-נשיו ואת-בניו ואת-בנותיו ואת-כל-נפשות ביתו ואת-מקנהו ואת-כל-בהמתו ואת כל-קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל-ארץ מפני יעקב אחיו: ופיהיה רכושם רב משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם: ה וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום: ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר: אלה שמות בני-עשו אליפו בן-עדה אשת עשו רעואל בן-בשמת אשת עשו: י ויהיו בני אליפו תימן אומר צפו ונעתם וקנו: יב ותמנע היתה פלגש לאליפו בן-עשו ותלד לאליפו את-עמלק אלה בני עדה אשת עשו: יג ואלה בני רעואל נחת זרח שמה ומוזה אלה היו בני בשמת אשת עשו: יד ואלה היו בני אחליבמה בת-ענה בת-צבעון אשת עשו ותלד לעשו כתיב את-יעיש קרי את-יעוש ואת-יעלם ואת-קרח: טא אלה אלופי בני-עשו בני אליפו בכור עשו אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנו: טב אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפו בארץ אדום אלה בני עדה: טז ואלה בני רעואל בן-עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת אשת עשו: טז ואלה בני אחליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה אלופי אחליבמה בת-ענה אשת עשו: טז אלה בני-עשו ואלה אלופיהם הוא אדום: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

עשו הוא אדום (לו, א)

כתיב "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", והיא מצוה, שכן מלאכה זו מברכת ומזככת את העולם. ברם, החיית ו'מקאד' במלאכה זו היא דבר שלילי. והוא ענין דם

מפטיר מ' ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם
 למקמתם בשמותם אלוף תמנע אלוף עלוה
 אלוף יתת: מא אלוף אהליבמה אלוף אלה
 אלוף פיגן: מב אלוף קנו אלוף תימן אלוף
 מבצר: נב אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה |
 אלופי אדום למשבתם בארץ אחוזם הוא
 עשו אבי אדום:

~ נקודות משיחות קודש ~

אלוף עירם (לו, מג)

שהוא עתיד לערם תסוריות (אוצרות) למלך המשיח
 (בראשית רבה)

ה'אוצרות' הם ברור נצוצות הקדשה של גלות אדום,
 שהוא מטרת גלות זו. והנה, אף בתג הגאלה י"ט פסלו
 מציינו פעלה והשפעה על אמות העולם: רבנו הזקן כותב
 "הפליא ה' והגדיל לעשות... בעיני כל השרים וכל העמים
 אשר בכל מדינות המלך". ומכאן למדים על-דבר החיוב
 להשתדל להשפיע על אמות העולם, לקיים מצוות שנוצטוו
 בני נח, כפסק-דין הרמב"ם (הלכות מלכים ספ"ח).

(ספר השיחות תשמ"ט, כרך א, עמ' 109)

פפפ קנ"ד פסוקים. קלוי"ה סימן.

אלוף יתת: מא אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף
 פיגן: מב אלוף קנו אלוף תימן אלוף מבצר:
 נב אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה | אלופי אדום
 למשבתם בארץ אחוזתם הוא עשו אבי אדום:

~ נקודות משיחות קודש ~

אימא בקבלה שבתוכת מהיטבאל יש אותיות מ"ה,
 ויטבאל בגימטריא כ"ן. והוא ענין יחוד מ"ה וב"ן, דהיינו
 המברר והמתברר, 'תיקון' ו'תוהו', שזהו על-ידי המשכה
 מבחינה שלמעלה מ'תוהו' ו'תיקון', שעל-ידיה נעשה
 הברור ד'תוהו' שיתאחד עם 'תיקון'.

(ממאמר ר"ט כסלו, ה'תשכ"ז)

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בחייכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
 לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
 ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
 תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא לפחזוקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
 בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצן. * האבנט חוגרים
 בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א לְאָדוּם, על אָדוּם. שְׁמַעְנוּ, אֲנִי וְשָׂאֵר נְבִיאִים. וְצִיר, שְׁלִים. בְּגוֹיִם שְׁלָח, בְּלוּמֵר, כָּל הַגּוֹיִם הַתְּעוּרְרוּ לְבוֹא עַל אָדוּם לְמַלְחָמָה. **ב** קָטַן נְתַתִּיד בְּגוֹיִם, בַּתְּחִלָּתָא מְשַׁלְתִּיד בְּאַרְצֵי אָדוּם הֵייתָ קָטָן בְּגוֹיִם, וּמְבַרָּה מֵאֵד בַּיּוֹנִים. **ג** זָדוֹן לְבָד הַשִּׁיאֵד, אַחֲרֵי שֶׁנִּתְחַלַּקְתָּ,

הסית אותך לבד להתנאות גם על אחיד ועקב. שְׂכַנִּי בְּחַגְוֵי סַלְעַ, חוֹשֵׁב אֶתְּהָ שֶׁהָיָה שׂוֹכֵן בְּקַעֲוִים שְׂכַסְלַע גְּבוּהָ וְאִין מִי שׂוֹיכַל לְהַתְּקַרֵּב אֵלָיְךָ. **ה** אֵיךְ נִדְמִיתָהּ, לְמָה נִדְרַמְתָּ דוּמָם, וְלֹא הִרְשַׁשְׁתָּ עַד שֶׁנִּגְבַּו מִמֶּךָ הַכֹּל. **ו** אֵיךְ נִחְפְּשׂוּ עֵשׂוֹ, אֵיךְ נִחְפְּשׂוּ בְּתֵי עֵשׂוֹ לְמַחַת הַכֹּל. נִבְעֵוּ מִצְּפַנּוֹ, נִחְבַּקְשׂוּ וְנִתְחַלְּוּ מִקוּמַת הַמַּסְתֹּר שְׁלוֹ. **ז** עַד הַגְּבוּל שְׁלַחְוֹךָ כֹּל אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ, כְּשִׁנְצִאתָ לְמַלְחָמָה נֶגַד אוֹיְבֶיךָ, לוֹו אֹתְךָ כָּל אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ עַד הַגְּבוּל וּמִשָּׁם בָּרָחוּ וְלֹא הָיוּ לְעֹרֶתְךָ. הַשִּׁיאֵד, אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ הַסִּיתוּ אֹתְךָ לְהַלְחֵם. יָכְלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי שְׁלוּמְךָ, אֲנָשֵׁי שְׁלוּמְךָ הַצְּלִיחוּ לַפְתוֹתְךָ לְהַלְחֵם. לְחַמְךָ, אוֹכְלֵי לְחַמְךָ יְשִׁימוּ מְזוּר תַּחְתִּיךָ, יְשִׁימוּ חֵלִי וּמָכָה בְּמִקוּם שְׁלָךְ. אִין תְּבוּנָה בּוֹ, אִין פְּאָרוֹם תְּבוּנָה, וְלֹא הָבִין בְּנַת אֲנָשֵׁי בְרִיתוֹ.

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א חֲזוֹן עֲבַדְיָה כְּהֹ־אָמַר אֲדַנִּי יְיָ הוֹה לְאָדוּם שְׁמוּעָה שְׁמַעְנוּ מֵאֵת יְיָ הוֹה וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלָח קוּמוּ וְנִקְוֵמָה עָלֶיךָ לְמַלְחָמָה: ב הַגָּה קָטַן נְתַתִּיד בְּגוֹיִם בְּזוּי אַתָּה מְאֹד: ג זָדוֹן לְבָד הַשִּׁיאֵד שְׂכַנִּי בְּחַגְוֵי־סַלְעַ מְרוֹם שְׂבַתוֹ אֲמַר בְּלָבוֹ מִי וְזִירְדֵי אֶרֶץ: ד אִם־תִּגְבִּיָה כְּנֶשֶׁר וְאִם־בִּין פּוֹכְכִים שִׁים קִנְיָד מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְיָ הוֹה: ה אִם־גִּנְגְּבִים בְּאוֹי־לָךְ אִם־שׁוֹדְדֵי לִילָה אֵיךְ נִדְמִיתָה הֲלוֹא יִגְבְּבוּ דֵיָם אִם־כְּפָצְרִים בְּאוֹ לָךְ הֲלוֹא יִשְׂאִירוּ עֲלֵלּוֹת: ו אֵיךְ נִחְפְּשׂוּ עֵשׂוֹ נִבְעֵוּ מִצְּפַנּוֹ: ז עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחְוֹךָ כֹּל אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ הַשִּׁיאֵד יָכְלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי שְׁלוּמְךָ לְחַמְךָ יְשִׁימוּ מְזוּר תַּחְתִּיךָ

ז הנביא משיב שכל זה היה על ידי תְּבוּלָה בִּי עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחְוֹךָ לוֹו אֹתְךָ כֹּל אֲנָשֵׁי בְרִיתְךָ הַתְּחַיְבִים לְעוֹר לָךְ אֲכָל לֹא עוֹרֵו לָךְ בְּמַלְחָמָה הַשִּׁיאֵד

הסירו אותך ללכת למלחמה וגם יכלו לך אנשי שלמך כי שמעת להם והלכת, אוכלי לחמך הם ישימו מזול מכה תחתיך במקומך הכינו לך פליון ואבריו כי יגעו עליך רעה ואין תבונה בו באדם להרגיש בדבר להיות נשקר מהם: ח הלוא ביום ההוא באחרית הימים נאם יהוה והאבדתי

ח) ביום ההוא, ביום בוא הפרענות. מהר עשו, מאותם שמקורם מהר עשו. ט) וחתו, וישברו. תימן, היא ארץ אדום שהיא בדרומה של ארץ ישראל. מקטל, מתוד הרג. י) מחמם אחיד יעקב, בגלל החמם שעשית ליעקב. יא) ביום עמדת מנגד, זהו החמם שעשית ליעקב, ביום שנעמדת מרחוק. ביום שבות זרים חילו, בזמן ששבו הזרים את העשר של יעקב. גם אתה פאחד מהם, הואל ועמדת מנגד ולא ערפת לישראל, מעלה אני עליך פאלו הית גם אתה פאחד מהם. יב) ואל תרא, לא היה לך להביט ולעמד מנגד. ביום אחיד, ביום צרת אחיד. ביום נכרו, ביום שנתיה נכרי והנלה מארצו. פרוש אחר, ביום המקורו כד אויביו. יג) אל תבוא, לא היה לך לבוא. ואל תשלחנה בחילו, לא היה לך לשלח ידך בעשרו, לבו את רכישו. יד) על הפרק, על אם הדרך, והוא המקום שמתפרקים הדרכים לכוננים שונים. ואל תסגר, לא היה לך לסגר. טז) פי פאשר שתיתם על הר קדשי, פאן מדבר הנביא אל ישראל, פי כמו שאתם שתיתם מבוים המתעלה. טז) ושתו ולעו, וישתו ויבלעו. פרוש אחר, "ולעו", והיו מבבלים. פלוא היו, פאלו לא היו מעולם. יז) ותיה קדש, ישראל ותיה קדש לה. את מורשיהם, את הגוים שיירשו אותם מקדם.

אין תבונה בו: ח הלוא ביום ההוא נאם יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: ט וחתו גבוריך תימן למען יפרת איש מהר עשו מקטל: י מחמם אחיד יעקב תכסך בוששה ונכרת לעולם: יא ביום עמדת מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים פאו שערו ועל ירושלים ידו גורל גם אתה פאחד מהם: יב ואל תרא ביום אחיד ביום נכרו ואל תשמח לבגיהודה ביום אבדם ואל תגדל פיך ביום צרה: יג אל תבוא בשער עמי ביום אידם אל תרא גם אתה ברעתו ביום אידו ואל תשלחנה בחילו ביום אידו: יד ואל תעמד על הפרק להכרית את פליטיו ואל תסגר שרידיו ביום צרה: טו פיקרוב ום יהוה על כל הגוים פאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך: טז פי פאשר שתיתם על הר קדשי ושתו כל הגוים תמיד ושתו ולעו והיו פלוא היו: יז ובתר ציון תהיה פליטה ותיה קדש וירשו בית יעקב

חכמים מאדום לא יתחמנו בתחבולות המלחמה להציל נפשם ותבונה מהר עשו: ט וחתו ישרו גבוריך תימן הוא אדום הישב בהר שער בדרומה של ארץ ישראל למען יפרת כל איש גבור מהר עשו מקטל מרוב הרג שיבא עליכם: י כל זה יגע להם מחמם אחיד יעקב בגלל החמם שעשו ליעקב והוא תכסך בוששה ונכרת ותהיה נכרת לעולם ולא תוסיף לקום: יא ביום עמדת מנגד ביום שבות זרים חילו בעת ששבו הזרים העושר של יעקב ועל נבוכדנצר יאמר המפחיר הבית הראשו, והוא ראה זה ועמד מנגד ולא עור ליעקב אחיו ונכרים פאו שערו (שערו) של יעקב ועל ירושלים ידו גורל השליכו גורל וחלקו ביניהם לחלקים גם אתה אדום פאחד מהם הואל ועמדת מנגד ולא ערפת לישראל, מעלה אני עליך פאלו הית גם אתה פאחד מן הנלחמים והשוללים, והיו החמם: יב ואל תרא לא היה לך להביט ביום צרת אחיד ביום נכרו ביום שנתגבר מארצו והיה נכרי ואל תשמח לבגיהודה ביום אבדם ואל תגדל פיך ולא תוציא השמחה שבלב אל הפה לדבר לעג וכו' על מפלת ישראל ביום צרה: יג אל תבוא וכל שפן שלא היה לך לבוא בשער ערי עמי לכבוש אותם פאשר עשית בחרבן הבית השני ביום אידם ביום רעהם אל תרא לא היה ראוי לך גם אתה לראות ברעתו ביום

שבא עליו אידו רעהו ואל תשלחנה ידך בחילו כנכסיו ביום אידו: יד זה יאמר על אנשי טיטוס שהגלו את ישראל ואמר ואל תעמד על הפרק בפרשת דרכים שלא יוכלו לגום, להכרית את פליטיו ואל תסגר לפאשר שרידיו שארתם ביום צרה: טו פיקרוב ום יהוה יום המשלומין מה על כל הגוים פאשר עשית לישראל כן יעשה לך גמלך הנמול הראוי לך ישוב בראשך: טז אל מול יהודה יאמר פי פאשר שתיתם על הר קדשי מבוים המתעלה כן פוס המתעלה תמיד ושתו ולעו והיו מבבלים מן הפרענות והיו פלוא היו והיו פלים פאלו לא היו מעולם: יז אבל ובתר ציון תהיה פליטה וישאו אנשים ותיה קדש פי לא יוסיף לבוא בה ממו וירשו בית יעקב את מורשיהם את הבבלים

שִׁרְשׁוּ אוֹתָם מֵאֵי: יֵה וְהִיָּה בֵּית־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הַבּוֹעֵר מִקְרֹב וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה הַבּוֹעֵר מִרְחֹק וּבֵית עֵשָׂו לְקִישׁ הַנִּשְׁרָף מִחַר וְדָלְקוּ בָהֶם יִשְׂרָאֵל וְדָלְקוּ אֶת בֵּית הַפְּשִׁידִים וְאֶכְלוּם וְיִשְׂרָפוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יִהְיֶה דִבְרַר וְיִבְדּוּאֵי כּוֹן יִהְיֶה: יֵה וְיִרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל יִשְׁבִי הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה הַעֲמֹק יִרְשׁוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ גַם אֶת־שָׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שִׁמְרוֹן וּבְנִימֹן אֶת־הַגִּלְעָד: כּ נְבוּאָה לְעֵתִי, מִי וְמִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ הַיּוֹרְשִׁים. וְאָמַר: וְגָלְתָּ בְּנֵי הַגּוֹלָה הַחֵל הַחֵל הַיְהוּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁבּוּ שֵׁם כְּנַעֲנִים שִׁבְרָחוּ מֵאַרְצָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר מָקוּם מוֹשְׁבֵם הֵגִיעַ עַד־צָרְפַת פְּרַנְצִיא וְגָלְתָּ בְּנֵי הַגּוֹלָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבּוּ בְּגִלּוֹת בְּסַפְרָד אֶסְפְּמַיא, הֵם יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו אֶרֶץ אֲדוּם: כּא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים מִלֶּךְ

כ) החל תזה, החל תזה של בני ישראל אשר ישבו מהגלות. אשר כנענים, אשר היו בגלות עם עמים כנעניים שברחו מארץ כנען בימי יהושע. עד צרפת, שהתרחקו וישבו במקומות רחוקים והגיעו עד צרפת. ונלת ירושלים אשר בספרד, ובני הגולה של ירושלים אשר ישבו בספרד. כא) ועלו מושעים, הם המלך המשיח ושריו. והיתה לה' המלוכה, ותתלה מלכות ה' על כל יושבי העולם, ותהי מלכות ה' לעולם ולעולמי עולמים.

את מוֹרְשֵׁיהֶם: יֵה וְהִיָּה בֵּית־יַעֲקֹב אֲשֶׁר וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֵשָׂו לְקִישׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יִהְיֶה דִבְרַר: יֵה וְיִרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת־שָׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שִׁמְרוֹן וּבְנִימֹן אֶת־הַגִּלְעָד: כּ וְגָלְתָּ הַחֵל־הַיְהוּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלְתָּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד וְיִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כּא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהִתְהַלְּכָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

המשיח ושריו בחר ציון לשפט את־הר עשׂו על מה שחרעו לישראל והיתה או ליהוה המלוכה הכל יודו במלכותו וקבלוהו במהרה בימינו:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֱמַת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכַבּוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הַשְּׁדָה וְהִנֵּה קָמָה אֶלְמָתִי וְגַם נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבְּינָה אֶלְמָתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינַי לְאֶלְמָתִי: (ישראל) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמְלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ עַל-חַלְמָתוֹ וְעַל-דְּבָרָיו: ה וַיַּחֲלֶם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חַלְמָתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשְּׂמֹשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַיִּסְפֵּר אֶל-אֲבִיו וְאֶל-אֶחָיו וַיַּגְעֲרֻבוּ אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ מַה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חַלְמָתְךָ הִבּוֹא נִבּוֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאֶחָיִךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה: וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אֶחָיו וְאֲבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר:

לו « וַיָּשָׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ב אֵלָּה | תְּלֻדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן-שִׁבְעִי עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רְעָה אֶת-אֶחָיו בְּצֹאן וְהוּא זָעַר אֶת-בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת-בְּנֵי זַלְפָּה נְשֵׂי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-דִּבְרֹתָם רְעָה אֶל-אֲבִיהֶם: ג וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בְּנָיו כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֻנֹת פָּסִים: (לוי) ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי-אֹתוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל-אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחֲלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חַלְמָתִי: ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים בְּתוֹךְ

תובעים מיהודי שעבודתו תהיה באופן של שלום – לא לשרוף את העולם, ולא לעזוב את העולם וללכת ל"מדבר", אלא להיות בעולם ולעשות מהעולם דירה לו יתברך – על ידי ההנהגה באופן של "בכל דרכיך דעהו" – והיינו לא רק בשעה שלומד תורה ומקיים מצוות או מתענה כו', אלא בכל פרטי החיים
משיחת י"ט כסלו תשכ"ד

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינת יעיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	מג"א		אדמו"ר		א	ש	
										א	ש	א	ש			
17:19	16:19	17:08	17:07	16:40	16:38	12:06	12:03	9:54	9:51	9:02	8:58	8:25	8:22	6:32	6:27	באר שבט (ח)
17:15	16:05	17:04	17:03	16:38	16:37	12:05	12:02	9:55	9:51	9:03	8:59	8:26	8:22	6:35	6:30	חיפה (ח)
17:16	16:02	17:05	17:04	16:42	16:40	12:04	12:01	9:53	9:50	9:01	8:57	8:24	8:21	6:31	6:27	ירושלים (ח)
17:18	16:15	17:07	17:05	16:38	16:36	12:06	12:03	9:55	9:52	9:03	8:59	8:26	8:23	6:34	6:29	תל אביב (ח)
16:54	15:42	16:39	16:39	16:01	16:00	12:19	12:17	10:26	10:22	9:42	9:38	8:53	8:49	7:38	7:33	אוסטרליה, וינה (ח)
21:25	20:19	21:11	21:06	20:39	20:34	13:52	13:49	10:47	10:45	9:31	9:30	8:44	8:43	5:52	5:51	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:01	15:52	16:47	16:47	16:10	16:10	12:22	12:19	10:26	10:22	9:41	9:37	8:54	8:50	7:34	7:28	אוקראינה, אודסה (ח)
16:39	15:27	16:24	16:24	15:45	15:45	12:05	12:02	10:11	10:07	9:27	9:23	8:38	8:34	7:24	7:19	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
16:59	15:44	16:43	16:43	16:02	16:02	12:30	12:27	10:39	10:36	9:57	9:53	9:06	9:02	7:58	7:52	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:51	15:36	16:35	16:35	15:54	15:54	12:23	12:20	10:32	10:28	9:50	9:46	8:58	8:54	7:51	7:46	אוקראינה, קייב (ח)
18:13	17:16	18:03	18:01	17:36	17:35	12:47	12:45	10:31	10:28	9:36	9:32	9:02	8:59	6:58	6:54	איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
17:30	16:22	17:17	17:16	16:43	16:43	12:48	12:45	10:51	10:47	10:05	10:01	9:19	9:15	7:56	7:51	אטליה, מילאנו (ח)
18:47	17:55	18:37	18:34	18:13	18:10	12:39	12:37	10:08	10:05	9:05	9:02	8:34	8:31	6:05	6:02	אקוואדור, קיטו (ח)
20:47	19:44	20:34	20:29	20:03	19:59	13:25	13:22	10:24	10:22	9:10	9:08	8:26	8:24	5:35	5:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:05	20:55	21:50	21:45	21:14	21:09	14:18	14:15	11:09	11:07	9:51	9:50	8:59	8:58	6:07	6:06	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:28	16:26	17:16	17:15	16:44	16:43	12:31	12:29	10:27	10:24	9:38	9:34	8:57	8:54	7:19	7:14	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:15	16:11	17:02	17:01	16:29	16:28	12:21	12:18	10:18	10:14	9:29	9:26	8:48	8:44	7:12	7:07	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:15	16:11	17:02	17:01	16:30	16:29	12:21	12:18	10:18	10:15	9:30	9:26	8:48	8:45	7:13	7:08	ארה"ב, דרסי סיטי (ח)
17:47	16:42	17:34	17:33	17:00	16:59	12:57	12:54	10:56	10:53	10:09	10:05	9:25	9:22	7:54	7:49	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:02	17:05	17:52	17:50	17:25	17:23	12:46	12:44	10:34	10:31	9:41	9:37	9:05	9:02	7:09	7:05	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:25	16:26	17:14	17:12	16:45	16:43	12:17	12:14	10:08	10:05	9:16	9:13	8:39	8:35	6:49	6:45	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:09	17:14	17:59	17:57	17:32	17:31	12:46	12:43	10:30	10:27	9:36	9:32	9:01	8:58	7:00	6:56	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:09	16:05	16:56	16:55	16:23	16:22	12:17	12:14	10:14	10:11	9:26	9:23	8:44	8:40	7:10	7:05	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:15	16:10	17:02	17:01	16:29	16:28	12:24	12:21	10:22	10:19	9:35	9:31	8:52	8:48	7:19	7:14	ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)
17:39	16:36	17:27	17:26	16:54	16:53	12:45	12:42	10:42	10:38	9:53	9:50	9:12	9:08	7:36	7:31	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:07	16:02	16:54	16:53	16:20	16:19	12:15	12:13	10:14	10:10	9:26	9:22	8:43	8:40	7:11	7:06	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:36	18:42	19:26	19:23	19:01	18:57	13:00	12:57	10:16	10:14	9:09	9:06	8:35	8:33	5:54	5:52	ברזיל, לה-פס (ח)
17:33	16:17	17:17	17:17	16:35	16:35	13:07	13:04	11:18	11:14	10:36	10:32	9:43	9:39	8:40	8:34	בלגיה, אמסטרדם (ח)
17:34	16:19	17:19	17:18	16:37	16:37	13:07	13:05	11:18	11:14	10:36	10:31	9:43	9:39	8:38	8:32	בלגיה, בריסל (ח)
19:27	18:30	19:16	19:12	18:54	18:50	12:36	12:33	9:46	9:43	8:36	8:34	7:59	7:57	5:14	5:12	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:13	18:17	19:02	18:59	18:36	18:32	12:23	12:21	9:34	9:32	8:25	8:22	7:49	7:47	5:04	5:02	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:50	15:36	16:34	16:34	15:53	15:54	12:25	12:22	10:37	10:33	9:55	9:51	9:02	8:58	7:59	7:53	בריטניה, לונדון (ח)
16:52	15:34	16:35	16:35	15:49	15:50	12:34	12:31	10:49	10:45	10:09	10:04	9:12	9:08	8:18	8:12	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:53	15:34	16:36	16:36	15:54	15:54	12:31	12:29	10:44	10:40	10:04	9:59	9:09	9:05	8:10	8:04	גרמניה, ברלין (ח)
17:19	16:05	17:04	17:04	16:23	16:23	12:50	12:47	10:59	10:55	10:17	10:12	9:25	9:22	8:17	8:12	גרמניה, פרינקפורט (ח)
19:35	18:37	19:23	19:19	19:03	18:59	12:37	12:34	9:44	9:42	8:33	8:31	7:56	7:54	5:09	5:07	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:38	17:45	18:28	18:26	18:03	18:01	13:03	13:01	10:43	10:40	9:46	9:43	9:14	9:11	7:03	7:00	הודו, מומבאי (ח)
18:35	17:42	18:26	18:23	18:00	17:58	12:59	12:57	10:39	10:36	9:42	9:39	9:09	9:06	6:58	6:55	הודו, פונה (ח)
16:45	15:35	16:31	16:30	15:53	15:52	12:09	12:06	10:14	10:10	9:29	9:25	8:41	8:37	7:24	7:19	הונגריה, בודפשט (ח)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
17:18	16:14	17:06	17:05	16:33	16:32	12:25	12:22	10:23	10:19	9:34	9:31	8:52	8:49	7:18	7:13	טורקיה, איסטנבול (ח)
17:50	16:48	17:38	17:37	17:06	17:05	12:50	12:47	10:44	10:41	9:55	9:51	9:15	9:11	7:33	7:29	יוון, אתונה (ח)
17:07	15:57	16:53	16:53	16:16	16:15	12:29	12:27	10:34	10:30	9:49	9:45	9:02	8:58	7:43	7:38	מולדובה, קישינב (ח)
18:35	17:41	18:25	18:23	18:00	17:58	13:01	12:58	10:41	10:38	9:44	9:41	9:12	9:09	7:02	6:58	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
21:12	19:55	20:54	20:49	20:14	20:08	13:03	13:00	9:48	9:46	8:27	8:26	7:24	7:24	4:35	4:35	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
17:48	16:52	17:38	17:36	17:11	17:09	12:28	12:26	10:14	10:11	9:20	9:17	8:45	8:42	6:46	6:42	נפאל, קטמנדו (ח)
17:35	16:30	17:22	17:21	16:50	16:49	12:39	12:36	10:35	10:32	9:46	9:43	9:05	9:02	7:28	7:23	סין, בייג'ינג (ח)
19:34	18:42	19:25	19:22	19:01	18:58	13:29	13:27	10:59	10:56	9:57	9:54	9:25	9:23	6:58	6:55	סנגפור, סינגפור (ח)
16:23	15:05	16:07	16:07	15:23	15:24	12:01	11:58	10:13	10:09	9:33	9:28	8:38	8:34	7:38	7:32	פולין, ורשה (ח)
19:03	18:10	18:53	18:50	18:28	18:25	12:35	12:32	9:55	9:52	8:49	8:46	8:16	8:14	5:38	5:36	פרו, לימה (ח)
17:47	16:38	17:33	17:32	16:57	16:56	13:06	13:03	11:08	11:05	10:23	10:19	9:37	9:33	8:14	8:09	צרפת, ליון (ח)
17:48	16:36	17:33	17:33	16:56	16:56	13:16	13:13	11:23	11:19	10:39	10:35	9:50	9:46	8:37	8:31	צרפת, פריז (ח)
18:20	17:28	18:11	18:08	17:47	17:44	12:21	12:19	9:53	9:50	8:52	8:49	8:21	8:18	5:56	5:53	קולומביה, בוגוטה (ח)
17:29	16:23	17:16	17:15	16:44	16:43	12:42	12:40	10:43	10:39	9:56	9:52	9:12	9:08	7:44	7:39	קנדה, טורונטו (ח)
17:01	15:53	16:47	16:47	16:12	16:12	12:19	12:16	10:22	10:18	9:36	9:32	8:50	8:46	7:27	7:22	קנדה, מונטריאול (ח)
17:17	16:17	17:05	17:04	16:35	16:34	12:10	12:08	10:02	9:59	9:11	9:07	8:33	8:29	6:45	6:41	קפריסין, לרנקה (ח)
17:34	16:11	17:16	17:17	16:29	16:29	13:21	13:18	11:38	11:34	11:00	10:55	10:01	9:57	9:13	9:07	רוסיה, ליובאוביטש (ח)
17:04	15:38	16:46	16:46	16:00	16:01	12:54	12:52	11:14	11:10	10:36	10:32	9:35	9:31	8:53	8:46	רוסיה, מוסקבה (ח)
17:23	16:13	17:09	17:09	16:31	16:31	12:46	12:43	10:51	10:47	10:06	10:02	9:18	9:15	8:01	7:55	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
17:28	16:17	17:13	17:13	16:40	16:40	12:51	12:48	10:56	10:52	10:11	10:07	9:23	9:19	8:06	8:00	שווייץ, ציריך (ח)
18:27	17:34	18:17	18:15	17:53	17:50	12:43	12:40	10:20	10:17	9:21	9:18	8:49	8:46	6:33	6:30	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פירענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב